

Νικόλαος Χατζούδης

Πρόλογος, εισαγωγή, επιμέλεια: Θανάσης Θεοφιλόπουλος

Η νομική προστασία του σεξουαλικού προσανατολισμού
και της ταυτότητας φύλου:
καταπολεμώντας τις διακρίσεις,
τα εγκλήματα μίσους και τη ρητορική μίσους

**ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ
LGBTQ ΝΕΩΝ
ΑΘΗΝΑΣ**

Νικόλαος Χαμτζούδης

Πρόλογος, εισαγωγή, επιμέλεια: **Θανάσης Θεοφιλόπουλος**

**Η νομική προστασία του σεξουαλικού
προσανατολισμού
και της ταυτότητας φύλου:
καταπολεμώντας τις διακρίσεις,
τα εγκλήματα μίσους και τη ρητορική μίσους**

Colour Youth – Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας
Αθήνα, 2015

Σωματείο Colour Youth – Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας

Αρχελάου 7, Τ.Κ. 11635, Αθήνα

T (+30) 694 55 83 395

E-mail: info@colouryouth.gr Web: www.colouryouth.gr

Υπεύθυνος έκδοσης: Σωματείο Colour Youth - Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας

1η Έκδοση: Αθήνα, 2015

ISBN: 978-618-82034-2-6

Στην παρούσα έκδοση συνεργάστηκαν:

Πρόλογος, εισαγωγή, επιμέλεια: Θανάσης Θεοφιλόπουλος

Συγγραφέας: Νικόλαος Χαμτζούδης

Οι απόψεις που διατυπώνονται στο παρόν κείμενο είναι του συγγραφέα και του επιμελητή και δεν εκφράζουν κατ' ανάγκην τις θέσεις του εκδότη.

Για αντίτυπα μπορείτε να απευθύνεστε στο Σωματείο Colour Youth – Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας.

Η παρούσα έκδοση πραγματοποιείται με τη χρηματοδότηση του Ιδρύματος για την Ανοιχτή Κοινωνία (Open Society Foundations).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ - ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Βία και διακρίσεις κατά ΛΟΑΤΚΙ+ ανθρώπων
στη σύγχρονη Ελλάδα

Σύσταση και μεθοδολογία του Δικτύου Καταγραφής
Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας

Πορίσματα του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας,
2011-2014.....

Διακρίσεις με βάση την ταυτότητα/έκφραση φύλου ή/και
τον σεξουαλικό προσανατολισμό στην Ελλάδα

Η προσέγγιση ενός θύματος βίας ή/και διάκρισης με βάση
την ταυτότητα/έκφραση φύλου ή/και τον σεξουαλικό προσανατολισμό:
κατευθυντήριες οδηγίες για αστυνομικούς/δικαστικούς.....

Επίλογος.....

Η νομική προστασία του σεξουαλικού προσανατολισμού
και της ταυτότητας φύλου: καταπολεμώντας τις διακρίσεις,
τα εγκλήματα μίσους και τη ρητορική μίσους.....

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

Το ελληνικό πλαίσιο προστασίας του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου

1.1. Η απαγόρευση διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού
ή ταυτότητας φύλου

1.2. Η ρύθμιση του ορίου ηλικίας σεξουαλικής συναίνεσης.....

1.3. Η αντιμετώπιση των εγκλημάτων που τελούνται από μίσος
λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας
φύλου.

1.4. Η αντιμετώπιση της ρητορικής μίσους.....

1.5. Η προστασία της ταυτότητας φύλου.....

1.6. Πολιτικός γάμος, Σύμφωνο Συμβίωσης και Γονεϊκότητα.....

Πηγές 1^{ου} Κεφαλαίου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Το διεθνές πλαίσιο προστασίας του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου

Εισαγωγή	67
2.1. Το Οικουμενικό πλαίσιο προστασίας.....	68
2.1.1. Η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών.....	68
2.1.2. Η συμβολή των Επιτροπών των Συμφώνων (Treaty Bodies).....	69
2.1.3. Η δράση του Ύπατου Αρμοστή των Η.Ε. για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.....	71
2.1.4. Η δράση του Συμβουλίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.....	72
2.2. Το περιφερειακό πλαίσιο προστασίας.....	73
2.2.1. Η προστασία στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Πρωτογενές δίκαιο της Ε.Ε.	73
2.2.2. Η προστασία στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Δευτερογενές δίκαιο της Ε.Ε.	74
2.2.3. Η δράση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.	75
2.2.4. Η Αρχή Θεμελιωδών Δικαιωμάτων-Fundamental Rights Agency (FRA).	76
2.2.5. Συνοπτική αναφορά της νομολογίας του Δικαστηρίου της Ε.Ε.....	77
2.3. Η προστασία στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης.	79
2.3.1. Οι συμβατικές προβλέψεις προστασίας.....	79
2.3.2. Η δράση της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης.....	81
2.3.3. Η συμβολή της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης.	89
2.3.4. Η δράση του Επιτρόπου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.....	91
2.3.5. Επισκόπηση της νομολογίας του Ε.Δ.Δ.Α. για ζητήματα σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου.	91
Πηγές 2ου Κεφαλαίου	112

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι - Γλωσσάρι όρων.....	119
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ - Οργανώσεις υποστήριξης ΛΟΑΤΚΙ+ ανθρώπων, μέλη Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας (2015).....	139

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ - Υπηρεσίες Ελληνικής Αστυνομίας	141
---	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙV - Νομοθεσία	151
---------------------------------------	-----

Νομοθεσία κατά του ρατσισμού και των διακρίσεων

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 927/1979 «Περί κολασμού πράξεων ή ενεργειών αποσκοπούντων εις φυλετικές διακρίσεις» (ΦΕΚ Α΄ 139/28.6.1979).....	151
ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 1426 «Για την κύρωση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη» (ΦΕΚ Α΄ 32/21.3.1984).....	152
ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 2462 «Κύρωση του Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στο Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα και του Δευτέρου Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στο Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα σχετικού με την κατάργηση της ποινής του θανάτου» (ΦΕΚ Α΄ 25/26.2.1997).....	174
ΟΔΗΓΙΑ 2000/43/ΕΚ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 29ης Ιουνίου 2000 περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής	194
Οδηγία 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου της 27ης Νοεμβρίου 2000 για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία.....	205
ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3304/2005 «Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού» (ΦΕΚ Α΄ 16/27.1.2005).....	220
ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3769/2009 «Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών όσον αφορά την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και την παροχή αυτών και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α΄ 105/1.7.2009).....	232
ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3896/2011 «Εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης - Εναρμόνιση της κείμενης νομοθεσίας με την Οδηγία 2006/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2006 και άλλες συναφείς διατάξεις» (ΦΕΚ Α΄ 207/8.12.2010).....	239

ΠΡΟΕΔΡΙΚΑ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 132 «*Σύσταση Τμημάτων και Γραφείων Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας - Τροποποίηση διατάξεων π.δ. 14/2001 (Α' 12)*» (ΦΕΚ Α' 239/11.12.2012)261

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 4285/2014 «*Τροποποίηση του ν. 927/1979 (Α 139) και προσαρμογή του στην απόφαση - πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ της 28ης Νοεμβρίου 2008, για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου (L 328) και άλλες διατάξεις*» (ΦΕΚ Α' 191/10.9.2014)266

Νομοθεσία για την ενδοοικογενειακή βία και τα δικαιώματα ανηλίκων

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 2101/1992 «*Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού*» (ΦΕΚ Α' 192/2.12.1992)271

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3500/2006 «*Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και άλλες διατάξεις*» (ΦΕΚ Α' 232/24.10.2006) ..282

ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΒΙΑΣ.....293

Νομοθεσία για την πρόληψη της αυθαιρεσίας και της απάνθρωπης μεταχείρισης

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 3938/2011 «*Σύσταση Γραφείου Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη και άλλες διατάξεις*» (ΦΕΚ Α' 61/31.3.2011).....328

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4228/2014 «*Κύρωση του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών*» (ΦΕΚ Α' 7/10.1.2014)333

Βιογραφικά Σημειώματα338

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ - ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα έκδοση πραγματοποιείται με την οικονομική υποστήριξη του Ιδρύματος για την Ανοιχτή Κοινωνία (Open Society Foundations), στο πλαίσιο υλοποίησης του Έργου «Πες το σ' εμάς»¹ από το Σωματείο Colour Youth – Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας.

Σκοπός του Έργου είναι:

- η συγκέντρωση και καταγραφή περιστατικών βίας ή/και διακρίσεων με βάση την ταυτότητα/έκφραση φύλου ή/και τον σεξουαλικό προσανατολισμό, με τη χρήση της Φόρμας του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας
- η δωρεάν παροχή νομικής ή/και ψυχολογικής στήριξης στα θύματα αυτών των περιστατικών βίας ή διακρίσεων, από εξειδικευμένους επαγγελματίες
- η εκπαίδευση επαγγελματικών στελεχών, μελών και εθελοντών οργανώσεων ή/και άτυπων ομάδων υποστήριξης ΛΟΑΤΚΙ+² ανθρώπων στην διαχείριση τέτοιων περιστατικών
- η κατάρτιση και ευαισθητοποίηση νυν και μελλοντικών επαγγελματικών στελεχών των χώρων της Δημόσιας Τάξης και της Δικαιοσύνης πάνω σε ζητήματα βίας και διακρίσεων κατά ΛΟΑΤΚΙ+ ανθρώπων³
- η ευαισθητοποίηση της ελληνικής κοινωνίας σχετικά με το φαινόμενο της ομοφοβίας/τρανσφοβίας/αμφιφυλοφοβίας και των διαφόρων εκφάνσεων τους.

Βασικά χαρακτηριστικά του Έργου είναι:

- η δυνατότητα δωρεάν παροχής ψυχολογικής και νομικής υποστήριξης σε θύματα βίας ή/και διακρίσεων με βάση την ταυτότητα φύλου ή/και τον σεξουα-

1. Το έργο χρηματοδοτείται από την Ισλανδία, το Λιχτενστάιν και τη Νορβηγία στο πλαίσιο του Προγράμματος «Είμαστε όλοι Πολίτες», το οποίο είναι μέρος του συνολικού Χρηματοδοτικού Μηχανισμού του ΕΟΧ για την Ελλάδα, γνωστού ως [EEA Grants](#). Διαχειριστής Επιχορήγησης του Προγράμματος είναι το [Ίδρυμα Μποδοσάκη](#). Στόχος του Προγράμματος είναι η ενδυνάμωση της κοινωνίας των πολιτών στη χώρα μας και η ενίσχυση της κοινωνικής δικαιοσύνης, της δημοκρατίας και της βιώσιμης ανάπτυξης.

2. Για μια επεξήγηση και ανάλυση του όρου βλ. Παράρτημα Ι - Γλωσσάρι όρων.

3. Για μια επεξήγηση και ανάλυση του όρου βλ. Παράρτημα Ι - Γλωσσάρι όρων.

λικό προσανατολισμό, από εξειδικευμένους επαγγελματίες και όχι παραπομπή για αυτές τις υπηρεσίες σε άλλο δημόσιο ή ιδιωτικό φορέα

- η δυνατότητα καταγραφής περιστατικών βίας και διακρίσεων παλαιότερων ετών και όχι μόνο περιστατικά που έλαβαν χώρα το τρέχον ή το προηγούμενο έτος (από την καταγραφή)
- η δυνατότητα καταγραφής περιστατικών βίας/διακρίσεων από θύματα ανεξαρτήτως ηλικίας
- η δυνατότητα καταγραφής περιστατικών βίας/διακρίσεων από αυτόπτες μάρτυρες των περιστατικών αυτών
- η δυνατότητα καταγραφής περιστατικών βίας με δράστη-ες μέλη του οικογενειακού περιβάλλοντος του θύματος.

Ο Οδηγός που κρατάτε στα χέρια σας έχει ως σκοπό:

- να παρέχει βασικές κατευθυντήριες γραμμές και πληροφορίες σε δικηγόρους, δικαστικούς λειτουργούς και υπηρετούντες στα Σώματα Ασφαλείας, αναφορικά με την αντιμετώπιση περιστατικών βίας ή διακρίσεων με βάση την ταυτότητα/έκφραση φύου ή/και τον σεξουαλικό προσανατολισμό
- να ευαισθητοποιήσει τους/τις νυν και μελλοντικούς-ες υπηρετούντες και λειτουργούς των Σωμάτων Ασφαλείας και της ελληνικής Δικαιοσύνης στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στην αντιμετώπιση των κρουσμάτων αυθαιρεσίας και κατάχρησης εξουσίας

Ο συγγραφέας και ο επιμελητής αισθάνονται την ανάγκη να ευχαριστήσουν θερμά, τόσο την παρούσα (2015) Διαχειριστική Ομάδα του Σωματείου Colour Youth - Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας, όσο και την προηγούμενη (2014), για την εμπιστοσύνη με την οποία τους περιέβαλλε. Επίσης, ευχαριστίες αξίζουν στο Ίδρυμα για την Ανοιχτή Κοινωνία (Open Society Foundations), χωρίς την υποστήριξη του οποίου δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί η έκδοση του Οδηγού αυτού.

Θανάσης Θεοφιλόπουλος

Υπεύθυνος Έργου «Πες το σ' εμάς»

Αθήνα, 8 Δεκεμβρίου 2015.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ:

Βία και διακρίσεις κατά ΛΟΑΤΚΙ+ ανθρώπων στη σύγχρονη Ελλάδα

Θανάσης Θεοφιλόπουλος

Σύσταση και μεθοδολογία του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας

Το 2011 ξεκίνησε η - πιλοτική αρχικά - λειτουργία του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας (01/10/2011 - 31/12/2011). Το Δίκτυο αυτό, συστήθηκε έπειτα από πρωτοβουλία της Υπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) **«με σκοπό την αναπλήρωση του κενού που δημιουργεί η απουσία ενός επίσημου και αποτελεσματικού συστήματος καταγραφής περιστατικών και τάσεων του ρατσισμού και της ρατσιστικής βίας⁴ στην Ελλάδα**, σύμφωνα με τις διεθνείς και ευρωπαϊκές υποχρεώσεις του κράτους» (Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, 21 Μαρτίου 2012, σελ. 1). Αργότερα, θα επισημανθεί ότι το Δίκτυο συστάθηκε «σε συνέχεια δύο σημαντικών διαπιστώσεων: α) της απουσίας επίσημου και αποτελεσματικού συστήματος καταγραφής και β) της ανάγκης διασύνδεσης των φορέων οι οποίοι καταγράφουν με δική τους πρωτοβουλία τα περιστατικά ρατσιστικής βίας σε βάρος προσώπων τα οποία προσέρχονται στις υπηρεσίες τους» (Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, 02 Απριλίου 2014, σελ. 3).

Τα πρώτα μέλη του Δικτύου αποτέλεσαν 18 Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και φορείς.⁵ Τα «απαιτούμενα χαρακτηριστικά συμμετοχής» για κάθε ενδιαφερόμε-

4. Για έναν ορισμό της «ρατσιστικής βίας», βλ. Παράρτημα Ι - Γλωσσάρι όρων.

5. Οι Οργανώσεις και φορείς αυτοί ήταν: Αίτημα, Αντιγόνη, Γιατροί του Κόσμου, Διεθνής Αμνηστία, Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Ελληνικό Παρατηρητήριο Συμφωνιών του Ελσίνκι, Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, Ελληνικό Φόρουμ Μεταναστών, Ελληνικό Φόρουμ Προσφύγων, Κέντρο Ημέρας «Βαβέλ», Κίνηση Υπεράσπισης των Δικαιωμάτων Προσφύγων και Μεταναστών/στριών (Πάτρα), ΜΕΤΑδραση, Οικουμενικό Πρόγραμμα Προσφύγων, Ομάδα Δικηγόρων για τα Δικαιώματα Προσφύγων και Μεταναστών, Ομάδα Νομικών για την Υπεράσπιση των Δικαιωμάτων Προσφύγων και Μεταναστών (Θεσσαλονίκη), Φόρουμ Μεταναστών Κρήτης, i-RED Ινστιτούτο για τα Δικαιώματα, την Ισότητα και την Ετερότητα, PRAKSIS και ο Συνήγορος του Πολίτη ως παρατηρητής (στο Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρα-

νη να συμμετάσχει οργάνωση ήταν να «προσφέρει ιατρικές, κοινωνικές και νομικές υπηρεσίες ή/και έρχεται σε άμεση επαφή με τα θύματα ρατσιστικής βίας» (Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, 21 Μαρτίου 2012, σελ. 1). Η καταγραφή των περιστατικών γινόταν (και γίνεται ακόμα) με τη χρήση μιας «κοινής **Φόρμας Καταγραφής Ρατσιστικού Περιστατικού** με στόχο να προκύπτουν σαφείς και ολοκληρωμένες κατά το δυνατόν ενδείξεις για τις ποσοτικές και ποιοτικές τάσεις της ρατσιστικής βίας στην Ελλάδα» (Ibid). Η συμπλήρωση αυτής της φόρμας «βασίζεται στην επαφή με το θύμα και τη μαρτυρία του, και χρησιμοποιείται αποκλειστικά και μόνο για χρήση από το Δίκτυο με σκοπό την καταπολέμηση του ρατσισμού και των εγκλημάτων μίσους» (Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, 02 Απριλίου 2014, σελ. 3).

Όπως διευκρινίζεται στην Έκθεση για το 2013:

«Για τους σκοπούς του Δικτύου, περιστατικά ρατσιστικής βίας θεωρούνται εγκληματικές πράξεις ή βίαιες ενέργειες ή συμπεριφορές εις βάρος ατόμων, τα οποία στοχοποιούνται λόγω εθνικής ή εθνοτικής προέλευσης, χρώματος, θρησκευτικής προέλευσης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου ή αναπηρίας. Καταγράφονται επίσης εγκληματικές πράξεις ή βίαιες ενέργειες ή συμπεριφορές σε βάρος των *υπερασπιστών* ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δηλαδή όσων ατόμων προωθούν και προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και στοχοποιούνται λόγω αυτής τους της ιδιότητας» (Ibid).

Ο ορισμός αυτός δίδεται και πάλι στην Έκθεση του Δικτύου για το 2014 (Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, 6 Μαΐου 2015, σελ. 3).

Η Colour Youth - Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας εντάχθηκε στο Δίκτυο αυτό τον Δεκέμβριο του 2012, επιδιώκοντας να συνεισφέρει αποφασιστικά στην ανάδειξη του φαινομένου της ομοφοβίας, τρανσφοβίας και της αμφιφυλοφοβίας στην Ελλάδα.⁶ Δεν είναι σπάνιες οι αναφορές στα ελληνικά ΜΜΕ για βία και διακρίσεις⁷ (με κίνητρο το μίσος) κατά ΛΟΑΤΚΙ+ ανθρώπων, όπως δεν είναι σπάνιο φαινόμενο η αναπαραγωγή στερεοτύπων, προκαταλήψεων, ακόμα και ύβρεων εις βάρος αυτών των ανθρώπων από ελληνικά ΜΜΕ, ακόμα και από ανώτερους θεσμικούς παράγοντες. Η έκταση του φαινομένου της ομοφοβίας, τρανσφοβίας και αμφιφυλοφοβίας στην Ελλάδα, αναδεικνύεται από τα πορίσματα των Εκθέσεων του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας.

τιστικής Βίας, (21 Μαρτίου 2012). Παρουσίαση αποτελεσμάτων πιλοτικής φάσης 1.10.2011-31.12.2011, Αθήνα, σελ. 1).

6. Για μια επεξήγηση των αναφερόμενων όρων βλ. Παράρτημα Ι - Γλωσσάρι όρων.

7. Για έναν ορισμό της «διάκρισης» βλ. Παράρτημα Ι - Γλωσσάρι όρων.

Πορίσματα του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, 2011-2014

Κατά την πιλοτική λειτουργία του Δικτύου (01/10/2011 - 31/12/2011), δεν συγκεντρώνονταν περιστατικά βίας με βάση την ταυτότητα/έκφρασης φύλου ή/και τον σεξουαλικό προσανατολισμό (Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, 21 Μαρτίου 2012).

Στην Έκθεση για το 2012 (Ιανουάριος - Δεκέμβριος) - σε μια μεγαλύτερη χρονική περίοδο και με μεγαλύτερη γεωγραφική κάλυψη (Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, Απρίλιος 2013, σελ. 1-2) - τονίζεται ότι:

«(...) για πρώτη φορά το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας κατέγραψε επίθεση λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού. Αυτό φυσικά δεν συνδέεται με την έλλειψη περιστατικών βίας που σχετίζονται με τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου τα τελευταία χρόνια, αλλά με την πρόσφατη δραστηριοποίηση σχετικών οργανώσεων στο Δίκτυο και την ενεργή αναζήτηση στοιχείων σχετικά με τις επιθέσεις» (Ibid, σελ. 3). Συγκεκριμένα, εντάχθηκαν και ΛΟΑΤ οργανώσεις, μεταξύ των οποίων και η **Μη Κυβερνητική Οργάνωση Colour Youth - Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας**.⁸

8. Το 2012, μέλη του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας ήταν οι εξής οργανώσεις και φορείς: Αίτημα, Αντιγόνη-Κέντρο Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης, Άρσις, Γιατροί του Κόσμου, Διεθνής Αμνηστία, Δίκτυο Κοινωνικής Υποστήριξης Προσφύγων και Μεταναστών, Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, Ελληνικό Παρατηρητήριο Συμφωνιών του Ελσίνκι, Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, Ελληνικό Φόρουμ Μεταναστών, Ελληνικό Φόρουμ Προσφύγων, Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Δικηγορικού Συλλόγου Ρόδου, Θετική Φωνή, Ιατρική Παρέμβαση, Κέντρο Ημέρας «Βαβέλ», Κέντρο Συμπαράστασης Παλιννοστούντων και Μεταναστών-Οικουμενικό Πρόγραμμα Προσφύγων, Κίνηση Υπεράσπισης των Δικαιωμάτων Προσφύγων και Μεταναστών/-στριών (Πάτρα) Κόσμος χωρίς Πολέμους και Βία, ΛΑΘΡΑ; - Επιτροπή αλληλεγγύης στους πρόσφυγες Χίου, ΜΕΤΑδραση, Ομάδα Δικηγόρων για τα Δικαιώματα Προσφύγων και Μεταναστών, Ομάδα Νομικών για την Υπεράσπιση των Δικαιωμάτων Προσφύγων και Μεταναστών (Θεσσαλονίκη), Ομοφυλοφιλική και Λεσβιακή Κοινότητα Ελλάδας (ΟΛΚΕ), Σύλλογος Ενωμένων Αφγανών, Φόρουμ Μεταναστών Κρήτης, Colour Youth, i-RED Ινστιτούτο για τα Δικαιώματα, την Ισότητα και την Ετερότητα, PRAKSIS, YsMedia και ο Συνήγορος του Πολίτη ως παρατηρητής (Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας (Απρίλιος 2013). «Ετήσια Έκθεση 2012», σελ. 10. Διαθέσιμη και στη διεύθυνση <http://rvrn.org/2013/04/%CE%B5%CF%84%CE%AE%CF%83%CE%B9%CE%B1-%CE%AD%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7-2012/>, τελευταία είσοδος 08 Δεκεμβρίου 2015).

Το 2013 (Ιανουάριος - Δεκέμβριος), το Δίκτυο κατέγραψε συνολικά 166 περιστατικά ρατσιστικής βίας με 320 θύματα (Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, 02 Απριλίου 2014, σελ. 5). Όσον αφορά τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα:

«(...) το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας κατέγραψε, εντός του 2013, έξι (6) θύματα επιθέσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού. Πρόκειται για περιστατικά που αφορούν απειλές, εξύβριση και, σε μία περίπτωση, πρόκληση απλών σωματικών βλαβών.

Καταγράφηκαν επίσης 16 θύματα ρατσιστικής βίας λόγω ταυτότητας φύλου. Τα περισσότερα από αυτά αφορούν τις αυθαίρετες προσαγωγές τρανς γυναικών στη Θεσσαλονίκη, στις οποίες πολλά άτομα θυματοποιήθηκαν πολλαπλά, καθώς προσήχθησαν σε τμήματα υπό εξευτελιστικές συνθήκες δύο ή και τρεις μέρες στη σειρά (βλ. ειδική αναφορά στην ενότητα «Εμπλοκή ένστολων και δημόσιων λειτουργών στις επιθέσεις»). Καταγράφηκαν επίσης 4 περιστατικά που αφορούν εξύβριση, απειλές και πρόκληση σωματικών βλαβών.

Τέλος, το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας κατέγραψε το περιστατικό παράνομης κράτησης της συνηγόρου των θυμάτων κατά τη διάρκεια του ως άνω αναφερθέντος περιστατικού αυθαίρετων προσαγωγών» (Ibid, σελ. 6-7).

Ρόλο στην αύξηση των καταγεγραμμένων περιστατικών ομοφοβικής/τρανσφοβικής βίας έπαιξε και η συνέχιση συμμετοχής στο Δίκτυο ΛΟΑΤΚΙ+ οργανώσεων, μεταξύ των οποίων και η **Μη Κυβερνητική Οργάνωση «Colour Youth - Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας»**.⁹

9. Το 2013, μέλη του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής βίας ήταν οι εξής οργανώσεις και φορείς: Αίτημα, Αντιγόνη-Κέντρο Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης, Άρσις, Γιατροί του Κόσμου, Διεθνής Αμνηστία, Δίκτυο Κοινωνικής Υποστήριξης Προσφύγων και Μεταναστών, «Ελληνική Δράση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα» - Πλειάδες, Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Ελληνικό Παρατηρητήριο Συμφωνιών του Ελσίνκι, Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, Ελληνικό Φόρουμ Μεταναστών, Ελληνικό Φόρουμ Προσφύγων, Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, Επιτροπή Ανθρώπινων Δικαιωμάτων του Δικηγορικού Συλλόγου Ρόδου, Θετική Φωνή, Ιατρική Παρέμβαση, Κέντρο Ημέρας «Βαβέλ», Κέντρο Συμπαραστάσεως Παλινοστούτων και Μεταναστών-Οικουμενικό Πρόγραμμα Προσφύγων, Κίνηση Υπεράσπισης των Δικαιωμάτων Προσφύγων και Μεταναστών/-στριών (Πάτρα), Κόσμος χωρίς Πολέμους και Βία, ΛΑΘΡΑ; - Επιτροπή αλληλεγγύης στους πρόσφυγες Χίου, ΜΕΤΑδραση, Ομάδα Δικηγόρων για τα Δικαιώματα Προσφύγων και Μεταναστών, Ομάδα Νομικών για την Υπεράσπιση των Δικαιωμάτων Προσφύγων και Μεταναστών (Θεσσαλονίκη), Ομοφυλοφιλική και Λεσβιακή Κοινότητα Ελλάδας (ΟΛΚΕ), Πρωτοβουλία για τα Δικαιώματα των Κρατουμένων, Σύλλογος Ενωμένων Αφγανών, Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών, Φόρουμ Μεταναστών Κρήτης, Act Up Hellas, ASANTE, Colour Youth, i-RED Ινστι-

Όπως σημειώνεται στην Έκθεση του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας για το 2013:

«Σε 12 περιστατικά που καταγράφηκαν κατά την περίοδο Ιουνίου-Ιουλίου 2013 τα θύματα στοχοποιήθηκαν λόγω ταυτότητας φύλου: αφορούν επαναλαμβανόμενες αυθαίρετες προσαγωγές τρανς γυναικών στη Θεσσαλονίκη. Τα περιστατικά αυτά αναφέρθηκαν εκτενώς και στον τύπο της περιόδου και συνοδεύονταν από απειλές, εξύβριση, απαξιωτικούς χαρακτηρισμούς σχετικά με την ταυτότητα φύλου, άρνηση πρόσβασης σε συνήγορο, ακόμα και άρνηση παροχής φαρμακευτικής αγωγής σε μία περίπτωση.

Τέλος, με ιδιαίτερη ανησυχία αντιμετωπίζει το Δίκτυο το περιστατικό αυθαίρετης κράτησης της συνηγόρου των θυμάτων» (Ibid, σελ. 8).

Επίσης, και η Διεθνής Αμνηστία, σε Έκθεση της για την κακομεταχείριση ανθρώπων από την ΕΛ.ΑΣ. και την απουσία επιβολής ποινών στους αστυνομικούς, αναφέρεται αρκετά εκτενώς σε παρενόχληση και κακομεταχείριση τρανς γυναικών από αστυνομικά όργανα που περιλαμβάνουν ύβρεις, προσαγωγές, χτυπήματα, ακόμα και αδιαφορία έρευνας περιστατικών βίας εις βάρος τους.¹⁰

τούτο για τα Δικαιώματα, την Ισότητα και την Ετερότητα, PRAKSIS, YsMedia, καθώς και το Συμβούλιο Ένταξης Μεταναστών του Δήμου Αθηναίων και ο Συνήγορος του Πολίτη ως παρατηρητές (Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, (02 Απριλίου 2014). Ετήσια Έκθεση 2013, Αθήνα, σελ. 18. Διαθέσιμη στην διεύθυνση http://www.hlhr.gr/images/site/1010/1035_large/report2013final.pdf, τελευταία είσοδος 08 Δεκεμβρίου 2015).

10. Σύμφωνα με τη διεθνή Αμνηστία, «μία καταγγεληθείσα παράλειψη της αστυνομίας να ερευνήσει έγκλημα μίσους αφορά μια επίθεση εναντίον της Άννας, 26χρονης τρανς γυναίκας, που βίωσε διακρίσεις και βία σε νυκτερινό σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Αθήνα. Τον Ιούνιο του 2012, η Άννα υπήρξε θύμα σοβαρής επίθεσης όταν ένας μαθητής και ένας φίλος του την περιέλουσαν με βενζίνη και αποπειράθηκαν να τηςβάλουν φωτιά ακριβώς έξω από τον χώρο του σχολείου. Η Διεθνής Αμνηστία πληροφορήθηκε από τη δικηγόρο της Άννας ότι, ενώ περιπολικό της αστυνομίας κατέφθασε στον χώρο του επεισοδίου, η επίθεση στη συνέχεια δεν ερευνηθήκε» (Διεθνής Αμνηστία, (2014). Έκθεση «Κράτος εν κράτει: Κουλτούρα κακομεταχείρισης και ατιμωρησίας στην ελληνική αστυνομία», σελ. 28. Διαθέσιμη στην διεύθυνση http://www.amnesty.org.gr/wp-content/uploads/2014/04/2014-0403-A-law-into-themselves_report.pdf, τελευταία είσοδος 08 Δεκεμβρίου 2015). Ακόμα, σύμφωνα πάντα με τη Διεθνή Αμνηστία, συχνά εκδιδόμενες τρανς γυναίκες στη χώρα μας, «δέχονται συχνά παρενοχλήσεις από την αστυνομία και σε ορισμένες περιπτώσεις γίνονται θύματα βίας και κακομεταχείρισης». Το Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών, ανέφερε στη Διεθνή Αμνηστία τον Μάρτιο του 2013, ότι οι τρανς γυναίκες που παρέχουν υπηρεσίες σεξ, συχνά έρχονται αντιμέτωπες με τη σύλληψη και την κατηγορία ότι προσβάλλουν τη δημόσια αιδώς. Ακόμα, κάποιες φορές, υφίστανται αστυνομική βία, ενώ κρατούνται από την αστυνομία. Για παράδειγμα, η Άννα, μια

Ακόμα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (European Commission against Racism and Intolerance - ECRI), στην σχετικά πρόσφατη Έκθεση της για τον πέμπτο κύκλο επιτήρησης,¹¹ αναφερόμενη στην ίδρυ-

τρως γυναίκα και πρώην εκδιδόμενο πρόσωπο, ανέφερε στη Διεθνή Αμνηστία έχει κρατηθεί περισσότερες από 100 φορές: «Μια φορά ένας αστυνομικός με ρώτησε γιατί είμαι πούστης, απάντησα απλά ότι μου αρέσει, με έσπρωξε και κατακύλησα στις σκάλες και μετά άρχισε να με χτυπάει και να με κλοτσάει». Η αστυνομία, στα τέλη του Μαΐου του 2013, αύξησε την άσκηση αυθαίρετων ελέγχων της ταυτότητας τρανς γυναικών. Η ενέργεια αυτή εμφανίστηκε ως μια προσπάθεια αλλάξει προς το καλύτερο η εικόνα της Θεσσαλονίκης, μέσω της αντιμετώπισης της πορνείας και της αύξησης της ασφάλειας. Το Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών, ανέφερε στη Διεθνή Αμνηστία ότι 25 τρανς γυναίκες στην πόλη πέρασαν από έλεγχο της ταυτότητάς τους και αμέσως μετά προσήχθησαν σε αστυνομικά τμήματα, όπου αυθαίρετως κρατήθηκαν επί πολλές ώρες και στη συνέχεια απελευθερώθηκαν. Υποστηρίχθηκε επίσης ότι οι έλεγχοι συνεχίστηκαν και τον Ιούλιο του 2013. Επίσης, η κ. Ηλέκτρα Κούτρα, δικηγόρος που εκπροσωπεί το Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών, κατήγγειλε ότι κρατήθηκε επίσης αυθαίρετως και υπέστη εκφοβισμό από αστυνομικούς όταν προσήλθε για να βοηθήσει μία από τις τρανς γυναίκες που κρατούνταν σε ένα αστυνομικό τμήμα στην πόλη, στις 5 Ιουνίου 2013. Αυτή η τρανς γυναίκα, έχει υποστηριχθεί ότι είχε προσαχθεί τρεις φορές σε αστυνομικό τμήμα μέσα σε μόλις τέσσερις ημέρες (Ibid, σελ. 43).

11. Όπως διευκρινίζεται στην Έκθεση αυτή της ECRI: «Η επιτήρηση της ECRI ανά χώρα αφορά όλα τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης σε ισότιμη βάση. Η εργασία διεκπεραιώνεται σε κύκλους διάρκειας πέντε ετών καλύπτοντας εννέα με δέκα χώρες κάθε χρόνο. Οι εκθέσεις του πρώτου κύκλου ολοκληρώθηκαν στα τέλη του 1998, εκείνες του δεύτερου κύκλου στα τέλη του 2002, εκείνες του τρίτου κύκλου στα τέλη του 2007 και εκείνες του τέταρτου κύκλου θα ολοκληρωθούν στις αρχές του 2014. Η εργασία πάνω στον πέμπτο κύκλο εκθέσεων ξεκίνησε το Νοέμβριο του 2012. Η μεθοδολογία εργασίας για την σύνταξη των εκθέσεων περιλαμβάνει την ανάλυση εγγράφων, τεκμηρίων και μαρτυριών, μια επίσκεψη επαφής στην χώρα που αποτελεί το αντικείμενο της έκθεσης και έπειτα, έναν εμπιστευτικό διάλογο που διεξάγεται με τις αρχές του εν λόγω κράτους. Οι εκθέσεις της ECRI δεν είναι αποτέλεσμα ερευνών ή μαρτυριών. Αποτελούν αναλύσεις ικανού όγκου πληροφοριών που συλλέγονται από μια ευρεία ποικιλία πηγών. Η μελέτη της τεκμηρίωσης στηρίζεται σε σημαντικό αριθμό εθνικών αλλά και διεθνών γραπτών πηγών. Η επί τόπου επίσκεψη παρέχει την δυνατότητα διεξαγωγής απευθείας συναντήσεων με τους ενδιαφερόμενους (σε κυβερνητικό και μη κυβερνητικό επίπεδο) με στόχο την συλλογή εμπεριστατωμένων πληροφοριών. Η διαδικασία του εμπιστευτικού διαλόγου με τις αρχές του κράτους μέλους επιτρέπει σε αυτές, εφόσον το κρίνουν απαραίτητο, να παρέχουν σχόλια για το προσχέδιο της έκθεσης με σκοπό την αποκατάσταση τυχόν λαθών που θα μπορούσε να περιέχει η έκθεση ως προς τα πραγματικά περιστατικά. Με την ολοκλήρωση του διαλόγου οι εθνικές αρχές μπορούν, εφόσον το επιθυμούν, να ζητήσουν να επισυναφθούν οι απόψεις τους στην τελική έκθεση της ECRI. Ο πέμπτος κύκλος των ανά χώρα εκθέσεων επικεντρώνεται σε τέσσερα θέματα, κοινά σε όλα τα κράτη μέλη: (1) Νομοθετικά θέματα, (2) Ομιλίες μίσους, (3) Βία, (4) Πολιτικές ένταξης και έναν αριθ-

ση και λειτουργία ειδικών μονάδων της ελληνικής αστυνομίας με σκοπό την αντιμετώπιση της ρατσιστικής βίας, τόνισε ότι:

«Η αρμοδιότητα των νέων αστυνομικών μονάδων περιορίζεται στα θύματα των πράξεων μίσους «για εθνικούς, φυλετικούς ή θρησκευτικούς λόγους» και δεν περιλαμβάνει τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου»

και για τον λόγο αυτό, η ECRI,

«συνιστά την συμπερίληψη του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου στην εντολή των νέων αντιρατσιστικών αστυνομικών μονάδων» (ECRI, 24 Φεβρουαρίου 2015, σελ. 28).

Επιπλέον, «επανελημμένοι και συνεπείς ισχυρισμοί υπέπεσαν στην αντίληψη της ECRI που αφορούν τη συνήθη αστυνομική παρενόχληση των διεμφυλικών ατόμων επιβάλλοντάς τους πρόστιμα για άγρα πελατών και απόπειρα πορνείας απλώς με βάση την εμφάνισή τους και τη διαφορά ανάμεσα στην εμφάνισή τους και το φύλο που αναγράφεται στο δελτίο ταυτότητάς τους» (Ibid, σελ. 40). Για τον λόγο αυτό, η ECRI, «συνιστά έντονα στις ελληνικές αρχές να εκδώσουν μια σαφή εντολή προς όλους τους αστυνομικούς ότι στα διεμφυλικά άτομα δεν θα πρέπει να επιβάλλεται πρόστιμο για δήθεν αδικήματα πορνείας λόγω απλώς της ταυτότητας και της εμφάνισής τους» (Ibid).

Το 2014, το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, κατέγραψε «81 περιστατικά ρατσιστικής βίας με περισσότερα από 100 θύματα, εκ των οποίων: (...) στα **32** στοχοποιήθηκαν **ΛΟΑΤΚΙ άτομα** (εξ αυτών σε 3 περιστατικά τα θύματα ήταν αλλοδαποί οι οποίοι στοχοποιήθηκαν λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και λόγω εθνικής προέλευσης ή χρώματος) (...)» (Δίκτυο Καταγραφής Περι-

μό θεμάτων που είναι ειδικά για το καθένα από αυτά. Οι ενδιάμεσες συστάσεις του τέταρτου κύκλου που δεν εφαρμόστηκαν ή εφαρμόστηκαν εν μέρει κατά τη διάρκεια του τέταρτου κύκλου παρακολούθησης θα πρέπει να παρακολουθηθούν μέσα σε αυτό το πλαίσιο. Στο πλαίσιο του πέμπτου κύκλου, ζητείται και πάλι προτεραιότητα για δύο συγκεκριμένες συστάσεις που επιλέχθηκαν από εκείνες που έγιναν στην έκθεση. Μια διαδικασία ενδιάμεσης παρακολούθησης για τις δυο αυτές συστάσεις θα διεξαχθεί από την ECRI μέσα στα επόμενα δύο χρόνια μετά τη δημοσίευση της έκθεσης αυτής. **Η έκθεση που ακολουθεί συντάχθηκε από την ECRI με δική της ευθύνη. Καλύπτει την κατάσταση στις 18 Ιουνίου 2014. Οποιαδήποτε εξέλιξη συνέβη έκτοτε ούτε καλύπτεται στην παρακάτω ανάλυση ούτε λαμβάνεται υπόψη στα συμπεράσματα και τις προτάσεις σε αυτή»** (European Commission against Racism and Intolerance - ECRI (24 Φεβρουαρίου 2015). «ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ECRI ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (πέμπτος κύκλος επιτήρησης)», σελ. 5. Διαθέσιμη στην διεύθυνση <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Greece/GRC-CbC-V-2015-001-GRC.pdf>, τελευταία είσοδος 08 Δεκεμβρίου 2015).

στατικών Ρατσιστικής Βίας, 6 Μαΐου 2015, σελ. 6). Όπως επισημαίνεται στην Έκθεση αυτή: «Οι περισσότερες καταγραφές ομοφοβικών και τρανσφοβικών επιθέσεων προέρχονται από την οργάνωση Colour Youth - Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας» (Ibid).

Γενικά, όπως σημειώνεται στην πιο πρόσφατη Έκθεση του Δικτύου:

«Κατά τη διάρκεια του 2014 **αυξήθηκαν θεαματικά** οι καταγραφές ομοφοβικών και τρανσφοβικών επιθέσεων, δηλαδή επιθέσεων λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού των θυμάτων ή/και της ταυτότητας φύλου τους. Η αύξηση των καταγραφών συμπίπτει με την **έντονη δραστηριοποίηση μελών του Δικτύου** στο πεδίο αυτό και δεν συνεπάγεται απαραίτητα ότι κατά τα προηγούμενη έτη δεν λάμβαναν χώρα τέτοιου είδους επιθέσεις. Αντιθέτως, το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας τονίζει ότι όπως και για τις υπόλοιπες κατηγορίες επιθέσεων, οι καταγραφές αυτές αποτελούν την **κορυφή του παγόβουνου**, δεδομένης της σχετικά περιορισμένης προς το παρόν γεωγραφικής διασποράς των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων που καταγράφουν» (Ibid, σελ. 10-11).

Ως προς την τοποθεσία, οι βίαιες επιθέσεις λόγω ταυτότητας φύλου ή σεξουαλικού προσανατολισμού «έλαβαν χώρα στο Σύνταγμα και στις περιοχές πλησίον του κέντρου, όπως το Παγκράτι, ο Κεραμεικός, ο Βοτανικός και το Γκάζι» (Ibid, σελ. 7). Ακόμα, ως προς τα εγκλήματα μεικτού κινήτρου - δηλαδή, εκεί όπου «τα θύματα στοχοποιήθηκαν λόγω ρατσισμού ή προκαταλήψεων σε συνδυασμό και με άλλα κίνητρα» - στα περισσότερα περιστατικά αυτού του είδους όπου «**ο θύτης ήταν πολίτης**, αλλοδαποί στοχοποιήθηκαν **λόγω διαφορετικού χρώματος ή σεξουαλικού προσανατολισμού**» (Ibid, σελ. 7-8).

Αξίζει να σημειωθεί ότι τρία (03) από τα περιστατικά «έλαβαν χώρα εντός του Κέντρου Κράτησης της Αμυγδαλέζας, (εκ των οποίων τα 2 συνδέονται με ομοφοβικές επιθέσεις)» (Ibid, σελ. 7), δηλαδή σε χώρο που φυλάσσεται από την Ελληνική Αστυνομία. Πιο αναλυτικά και ως προς την εμπλοκή αστυνομικών οργάνων σε περιστατικά βίας κατά ανθρώπων λόγω της ταυτότητας φύλου τους ή/και του σεξουαλικού τους προσανατολισμού:

«Για πρώτη φορά, το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας κατέγραψε **2 περιστατικά** στα οποία τα θύματα στοχοποιήθηκαν από ένστολους **λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού**. Στη μία περίπτωση, το θύμα έγινε για μεγάλο χρονικό διάστημα αντικείμενο έντονης λεκτικής βίας και εξύβρισης από τους συγκατοούμενους του σε **Κέντρο Κράτησης Υπηκόων Τρίτων Χωρών**, με την **υποκίνηση και τη συνδρομή των αστυνομικών**. Πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι στην περίπτωση αυτή, το θύμα αισθάνεται ιδιαίτερος εύαλωτο και ανήμπορο να προστατεύσει τον εαυτό του για δύο λόγους: *πρώτον*, φοβάται ότι αν αντι-

δράσει, θα εμπλακεί σε επεισόδιο το οποίο θα έχει επίπτωση στο καθεστώς του και *δεύτερον*, η απόλυτη αριθμητική δύναμη των δραστών σε συνδυασμό με τις συνθήκες εγκλεισμού δημιουργούν μια ασφυκτική κατάσταση διαβίωσης, την οποία το θύμα προσπαθεί να μην επιδεινώσει.

Στο έτερο περιστατικό ρατσιστικής βίας από ένστολους κατά ατόμων λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού, τα θύματα, ένα ομόφυλο ζευγάρι, αντέδρασαν σε ομοφοβικά σχόλια αστυνομικών. Σύμφωνα με τη μαρτυρία των θυμάτων, ακολούθησε ένα - κυρίως - λεκτικό επεισόδιο, κατά το οποίο τέσσερις αστυνομικοί ζήτησαν να ελέγξουν τις τσάντες των θυμάτων σε επιθετικό τόνο, ενώ ένας εξ αυτών προσπάθησε να τους «δείξει» πως θα ήταν η «πραγματική» βία, πιάνοντας το ένα εκ των θυμάτων από το ένα χέρι και «κολλώντας» τον βιαίως στον τοίχο» (Ibid, σελ. 14).

Ως προς την καταγγελία περιστατικών βίας λόγω ταυτότητας φύλου ή/και σεξουαλικού προσανατολισμού στις αστυνομικές αρχές:

«Από τα 81 περιστατικά, **τα 25 είχαν καταγγεληθεί στην αστυνομία κατά το χρόνο καταγραφής τους από το Δίκτυο**. Πρόκειται για περιστατικά στα οποία στοχοποιήθηκαν (...) πρόσφυγες, μετανάστες, άτομα ΛΟΑΤΚΙ και τα μέλη της ισραηλιτικής κοινότητας. Η σχετική αύξηση σε σχέση με τα προηγούμενα έτη ως προς τον αριθμό των περιστατικών τα οποία καταγγέθηκαν στην αστυνομία συνδέεται εν μέρει με την αύξηση των καταγραφών περιστατικών λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και κυρίως λόγω ταυτότητας φύλου κατά ατόμων με ελληνική ιθαγένεια. Η αντίδραση των αρχών στα περιστατικά σοβαρών επιθέσεων κατά διεμφυλικών ατόμων είναι ενθαρρυντική. Από τις καταγραφές του Δικτύου προκύπτει ότι στα εν λόγω περιστατικά οι αστυνομικοί παρείχαν την αναγκαία συνδρομή στο θύμα. Εν τούτοις, παρατηρούμε ότι τα θύματα επιθέσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού τα οποία είναι νεαρής ηλικίας, όταν η επίθεση περιορίζεται σε εξύβριση και δεν περιλαμβάνει σωματική βλάβη, διστάζουν να το καταγγείλουν στις αρχές» (Ibid, σελ. 16).

Όσον αφορά συνολικά τις επιθέσεις κατά ανθρώπων λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού που καταγράφηκαν εντός του 2015:

«Από τα **22 περιστατικά** επιθέσεων με **29 θύματα** λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, οι θύτες εξύβρισαν και προκάλεσαν **σωματικές βλάβες στα θύματα σε 7** περιστατικά. Τα θύματα δέχτηκαν γρονθοκοπήματα, βίαιες απωθήσεις σε συνδυασμό με πράξεις έντονου συμβολικού χαρακτήρα οι οποίες συνιστούν εξευτελιστική μεταχείριση. Σε **1** περιστατικό το θύμα χρειάστηκε **ράμματα στο πρόσωπο** και σε **1** περιστατικό το θύμα υπέστη **τριπλό κάταγμα στον αστράγαλο**. Τα θύματα υπέστησαν **εξύβριση σε 12** περιπτώσεις. Σε **3** περιστατικά, η εξύ-

βριση συνδυάστηκε με απειλές λεκτικού ή σωματικού τύπου κατά των θυμάτων, οι οποίες στοχεύουν την σωματική τους ακεραιότητα. Σε 1 περιστατικό η λεκτική απειλή με στόχο την ζωή του θύματος διατυπώθηκε με την επιγραφή σε τοίχο και συνδυάστηκε επομένως με φθορά ξένης ιδιοκτησίας και διατάραξη οικιακής ειρήνης. Σε 2 περιστατικά, η λεκτική επίθεση έλαβε χώρα μέσω του διαδικτύου. Στη μία εξ αυτών των περιπτώσεων, το ανήλικο θύμα δέχτηκε εξύβριση και απειλές από παλαιό συμμαθητή του» (Ibid, σελ. 11).

Τα θύματα επιθέσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, ήταν «στην συντριπτική πλειοψηφία άνδρες, ηλικίας 15 - 48 ετών», ενώ ως προς την ιθαγένεια τους, «25 άτομα έχουν ελληνική ιθαγένεια, ενώ 2 θύματα προέρχονταν από την Αϊτή, 1 από το Πακιστάν και 1 άτομο από την Κύπρο» (Ibid). Επίσης, «θύματα 14 περιστατικών έχουν πέσει θύματα και άλλων περιστατικών βίας στο παρελθόν. 2 θύματα είναι αιτούντες άσυλο και 1 θύμα τελεί υπό καθεστώς απέλασης» (Ibid).

Οι δράστες των επιθέσεων αυτών, σε 19 από τα 32 περιστατικά, ήταν «άνδρες, ηλικίας 15-35 ετών, κυρίως Έλληνες», ενώ σε ένα (01) περιστατικό «ο δράστης ήταν γυναίκα και σε 2 περιστατικά, η ομάδα των δραστών ήταν μεικτή» (Ibid, σελ. 12). Ακόμα, σε ένα (01) περιστατικό, «ο δράστης έγραψε την απειλή κατά του θύματος στον τοίχο της οικίας του χωρίς να γίνει αντιληπτός» (Ibid, σελ. 12).

Ακόμα, ως προς τα ενδοσχολικά περιστατικά βίας λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, «2 περιστατικά ομοφοβικών επιθέσεων έλαβαν χώρα εντός του σχολικού περιβάλλοντος» (Ibid). Όμως, όπως υπογραμμίζεται στην Έκθεση:

«Παρά το μικρό δείγμα καταγραφών στο συγκεκριμένο πεδίο, τα στοιχεία παρουσιάζουν ενδιαφέρον ως προς την αντιμετώπιση του περιστατικού από την σχολική κοινότητα. Στο πρώτο περιστατικό, η σωματική και λεκτική επίθεση έγινε από συμμαθητή του θύματος και η σχολική κοινότητα στήριξε το θύμα, με αποτέλεσμα ο μαθητής να εκφράζει ικανοποίηση για την τελική έκβαση του συμβάντος. Αντιθέτως, στην περίπτωση του δεύτερου περιστατικού, ενώ αυτό προερχόταν από ομάδα μαθητών ηλικίας 18 ετών και εμπεριείχε συμπεριφορές με στόχο το δημόσιο εξευτελισμό του θύματος, οι εκπαιδευτικοί, στους οποίους προσέφυγε το θύμα, δεν προέβησαν σε καμία περαιτέρω ενέργεια. Το συγκεκριμένο άτομο δήλωσε ότι ζητά ψυχοκοινωνική υποστήριξη» (Ibid).

«Τέλος, ως προς τις μετέπειτα ενέργειες των θυμάτων βίας λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού:

«Τα θύματα 4 περιστατικών αναζητούν ψυχοκοινωνική υποστήριξη, ενώ τα θύματα 9 επιθέσεων δεν επιθυμούν να προβούν σε περαιτέρω ενέργειες (εκ των οποίων μόνο 1 θύμα εκφράζει την ικανοποίησή του για την υποστήριξη εντός

του σχολικού περιβάλλοντος). Μόνο τα **θύματα 3 περιστατικών θέλουν να προβούν σε καταγγελία**. Τέλος, **2 περιστατικά έχουν ήδη καταγγεληθεί** (Ibid, σελ. 11).

Όσον αφορά τις επιθέσεις λόγω ταυτότητας φύλου, καταγράφηκαν συνολικά δέκα (10), ενώ σε όλες αυτές τις επιθέσεις «σημειώνεται ο στόχος των θυτών να εκφράσουν **με έντονο τρόπο την περιφρόνησή τους για το θύμα**» (Ibid, σελ. 12). Από τα περιστατικά αυτά, τα οχτώ (08) «αφορούν **συνδυαστικά εξύβριση, απειλές, πρόκληση σωματικών βλαβών και διατάραξη οικιακής ειρήνης**», ενώ σε ένα (01) από αυτά «το θύμα έπεσε θύμα **αρπαγής, σωματικής βλάβης και κλοπής**» και σε δύο (02) «τα θύματα δέχτηκαν **εξύβριση και απειλές**» (Ibid).

Τα θύματα επιθέσεων λόγω ταυτότητας φύλου, ήταν «**9 τρανς γυναίκες** με ελληνική ιθαγένεια και **1 τρανς γυναίκα** με πακιστανική ιθαγένεια» (Ibid). Όσον αφορά τους δράστες των επιθέσεων αυτών, ήταν «**άνδρες (9 περιστατικά), ηλικίας 20-30 ετών (5 περιστατικά) και άνω των 40 ετών σε 3 περιστατικά** (σε 2 περιστατικά δεν έχει δηλωθεί η ηλικία του δράστη)», ενώ σε ένα (01) περιστατικό «ο δράστης ήταν γυναίκα» (Ibid). Ως προς την ιθαγένεια των δραστών: «Από τα **8 περιστατικά** στα οποία η ιθαγένεια των θυτών είναι γνωστή ή εικάζεται με σχετική ασφάλεια, οι δράστες ήταν στα **5 Έλληνες**, σε **1** περιστατικό ήταν **ελληνικής και αλβανικής καταγωγής**, σε **1** περιστατικό ήταν **πακιστανικής καταγωγής** και σε **1** περιστατικό ο δράστης ήταν νεαρός **αλβανικής καταγωγής**» (Ibid).

Τέλος, ως προς τις μετέπειτα ενέργειες των θυμάτων βίας λόγω της ταυτότητας φύλου τους:

«Σε **2** περιστατικά, το θύμα δεν θέλει να προβεί σε **πραιτέρω ενέργειες**, σε **1** περιστατικό θέλει να προβεί σε καταγγελία αλλά δεν το είχε πράξει κατά την χρονική στιγμή της καταγραφής, ενώ **7** περιστατικά **καταγγέθηκαν** στην αστυνομία και για **4** περιστατικά έχει κινηθεί η **ποινική διαδικασία**» (Ibid).

Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας Δεδομένα 2011-2014					
Έτος αναφοράς	Συνολικός αριθμός καταγεγραμμένων περιστατικών	Συνολικός αριθμός θυμάτων	Αριθμός περιστατικών κατά ΛΟΑΤΚΙ+ ανθρώπων	Αριθμός ΛΟΑΤΚΙ+ θυμάτων	Χρονική περίοδος καταγραφής περιστατικών
2011	63	63	Δεν καταγράφονταν από το Δίκτυο	–	01/10/2011 - 31/12/2011 πilotική λειτουργία
2012	154	154	1	1	01/01/2012-31/12/2012
2013	166	320 (τουλάχιστον)	23	23	01/01/2013-31/12/2013
2014	81	100 (τουλάχιστον)	32	39	01/01/2014-31/12/2014

Διακρίσεις με βάση την ταυτότητα/έκφραση φύλου ή/και τον σεξουαλικό προσανατολισμό¹² στην Ελλάδα

Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας δεν καταγράφει περιστατικά/κρούσματα διακρίσεων. Ο Συνήγορος του Πολίτη δίνει μια συνοπτική εικόνα των προκαταλήψεων και των επιθετικών συμπεριφορών με τις οποίες έρχονται αντιμέτωποι άνθρωποι στην Ελλάδα λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού:

«Συναλλαγή με την διοίκηση. Κατά τη συναλλαγή με δημόσιες υπηρεσίες τα άτομα με «διαφορετικό» σεξουαλικό προσανατολισμό αντιμετωπίζουν συχνά την έλλειψη σεβασμού της προσωπικότητας και του δικαιώματος τους στον αυτοπροσδιορισμό. Ειρωνικά, κακόβουλα ή ακόμη και υβριστικά, επιθετικά σχόλια, που μπορεί να καταλήξουν σε εξευτελισμό της προσωπικότητας, αποτελούν υπαρκτά φαινόμενα ομοφοβικής συμπεριφοράς στην χώρα μας.

Απασχόληση/εργασία/εκπαίδευση. Άτομα με «διαφορετικό» σεξουαλικό προσανατολισμό συχνά υφίστανται εξευτελιστική συμπεριφορά από προϊσταμένους ή συναδέλφους τους (παρενόχληση). Για τον λόγο αυτό τα άτομα αυτά συ-

12. Για μια επεξήγηση των αναφερόμενων όρων βλ. Παράρτημα Ι - Γλωσσάρι όρων.

νήθως αποφεύγουν να δηλώσουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό στον χώρο εργασίας. Επιπλέον ο σεξουαλικός προσανατολισμός μπορεί να αποτελέσει λόγο αποκλεισμού από την πρόσβαση στην απασχόληση ή την επαγγελματική εξέλιξη.

Ένα πεδίο στο οποίο καταγράφονται σημαντικά προβλήματα είναι ο χώρος της εκπαίδευσης, τόσο σε σχέση με την ενημέρωση κι ευαισθητοποίηση εκπαιδευτικών και μαθητών, όσο και ως προς την ενδοσχολική βία (ομοφοβικό bullying).

Αναγνώριση και άσκηση δικαιωμάτων. Όσον αφορά θέματα προστασίας της οικογένειας, δεν αναγνωρίζονται στα ομόφυλα ζευγάρια δικαιώματα, αντίστοιχα με αυτά που ισχύουν για τα ετερόφυλα (σύμφωνο συμβίωσης, περιουσιακά ή κληρονομικά δικαιώματα, φορολογική μεταχείριση, ασφαλιστικές παροχές, συνταξιοδότηση, υιοθεσία, κ.λπ.). Σύμφωνα με απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου («Βαλλιανάντος κ.ά. κατά Ελλάδας» αριθμ. προσφυγών 29381/2009 και 32684/2009), ο αποκλεισμός των ομόφυλων ζευγαριών από το πεδίο εφαρμογής του νόμου 3719/2008 και τη δυνατότητα σύναψης συμφώνου συμβίωσης συνιστά παραβίαση του άρθρου 8 (προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής) σε συνδυασμό με το άρθρο 14 (απαγόρευση διακρίσεων) της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

Σημαντικά είναι τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ομογονεϊκές οικογένειες (Ομογονεϊκή οικογένεια είναι η οικογένεια που αποτελείται από δύο γονείς του ίδιου φύλου), κυρίως ως προς την αναγνώριση γονεϊκών δικαιωμάτων στον γονέα που δεν έχει έννομη (βιολογική ή θετή) σχέση με το παιδί (ληξιαρχικές εγγραφές, συμμετοχή σε σχολικές δραστηριότητες, πρόσβαση σε περίθαλψη κ.λπ.)» (Συνήγορος του Πολίτη, 2014, ενότητα τέσσερα, σελ. 2).

Επιπλέον, ο Συνήγορος του Πολίτη δίνει μια συνοπτική εικόνα των προκαταλήψεων και των επιθετικών συμπεριφορών με τις οποίες έρχονται αντιμέτωποι άνθρωποι στην Ελλάδα λόγω της ταυτότητας φύλου τους:

«**Αλλαγή ταυτότητας φύλου.** Η νομοθεσία που ισχύει στην Ελλάδα σήμερα δεν επιτρέπει την αλλαγή των στοιχείων αστυνομικής ταυτότητας διεμφυλικού ατόμου πριν την ολοκλήρωση της πλήρους ιατρικής διαδικασίας επαναπροσδιορισμού φύλου και την έκδοση της σχετικής δικαστικής απόφασης. Ωστόσο (...) πολλά διεμφυλικά άτομα δεν επιθυμούν την ολοκλήρωση μιας τέτοιας ιατρικής διαδικασίας, ή δεν έχουν την οικονομική ή ψυχολογική δυνατότητα να την ολοκληρώσουν. Επιπλέον, ακόμη και στην περίπτωση που σκοπεύουν να την ολοκλη-

ρώσουν, πρόκειται για μια πολύ χρονοβόρα διαδικασία.¹³ Ως εκ τούτου, το πλέ-

13. Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με πρόσφατη (Σεπτέμβριος 2015) Έκθεση της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ): "Στην πράξη, η διαδικασία ξεκινάει από τη διάγνωση του ατόμου βάσει κριτηρίων της Διεθνούς Στατιστικής Ταξινόμησης Νοσημάτων και Συναφών Προβλημάτων Υγείας (ICD- 10), που χρησιμοποιείται και στην Ελλάδα χαρακτηρίζοντας το άτομο ως «ψυχικά πάσχον από τρανσεξουαλισμό». Στη συνέχεια, ακολουθεί ορμονοθεραπεία και, τέλος, η στείρωση των εσωτερικών γεννητικών οργάνων και η αποκατάσταση των νέων εξωτερικών. Η διαδικασία αυτή είναι χρονοβόρα και ιδιαίτερα επίπονη και δυστυχώς «η προϋπόθεση της υποβολής σε ιατρική επέμβαση, ως προαπαιτούμενο για την αναγνώριση της ταυτότητας φύλου ενός προσώπου, αγνοεί το γεγονός ότι αυτές οι επεμβάσεις δεν είναι πάντοτε επιθυμητές, ιατρικά δυνατές, διαθέσιμες και οικονομικά προσιτές», ειδικά όταν δεν καλύπτονται οικονομικά από κρατικούς φορείς ασφάλισης. Πιο συγκεκριμένα, οι βασικές χειρουργικές επεμβάσεις επαναπροσδιορισμού από το γυναικείο στο ανδρικό φύλο (FtM) είναι η περιθηλαία μαστεκτομή, υστερεκτομή με τα εξαρτήματα, αιδοιοεκτομή και διαμόρφωση με μεθόδους πλαστικής χειρουργικής φαλλού (πέους και οσχέου εκ του βραχίονα, υπερηβικά κ.λπ.). Αντιστοίχως, για τον επαναπροσδιορισμό από το ανδρικό στο γυναικείο φύλο (MtF) απαιτούνται η εκτομή του φαλλού μετά των όρχεων, προσθετική στήθους, διαμόρφωση αιδοίου και κόλπου όπως αιδοπλαστική και κλειτοριδοπλαστική, καθώς και επεμβάσεις θηλεοποίησης των χαρακτηριστικών του προσώπου. Η Ελλάδα, συνεπώς, συγκαταλέγεται μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών που επιβάλλουν υποχρεωτική στείρωση του διεμφυλικού ατόμου προκειμένου να του αναγνωρισθεί το δικαίωμα να «διορθώσει» και νομικά το φύλο του με επώδυνες και χρονοβόρες διαδικασίες, που πολλές φορές δεν έχουν αίσια έκβαση, αφού τα επίπεδα νοσηρότητας και θνησιμότητας είναι μεγάλα. Είναι, συνεπώς, αναντίρρητο γεγονός ότι «τα διεμφυλικά άτομα αποτελούν τη μοναδική κοινωνική ομάδα στην Ευρώπη που υπόκεινται σε υποχρεωτική στείρωση βάσει κρατικής επιταγής». Από δεοντολογικής άποψης, υποστηρίζεται ότι η υποχρεωτική αυτή στείρωση δε συνιστά παρά «ένα είδος εκβιασμού επιβαλλόμενου από το Κράτος προκειμένου να κατοχυρωθεί το δικαίωμα ένταξης των διεμφυλικών ατόμων στην κοινωνία», καθώς όποιος δεν επιθυμεί να προβεί σε ιατρικές επεμβάσεις επαναπροσδιορισμού φύλου δεν έχει δικαίωμα νομικής αναγνώρισης του φύλου του. Κι αυτό, παρά τη ρητή απαγόρευση των Αρχών της *Yogyakarta [Αρχή Τρίτη: Το δικαίωμα αναγνώρισης από το νόμο]*, σύμφωνα με τις οποίες «κανένας δεν πρέπει να αναγκάζεται να υποβληθεί σε ιατρικές επεμβάσεις, συμπεριλαμβανομένης της χειρουργικής επέμβασης επαναπροσδιορισμού φύλου, της στείρωσης ή της ορμονοθεραπείας, ως προαπαιτούμενο για τη νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου του». Η διαδικασία αυτή, που θέτει ως προϋπόθεση τη στείρωση των διεμφυλικών ατόμων για τη νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου τους, έχει άλλωστε ρητά καταδικαστεί από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, ο οποίος, σε κείμενο που συνυπογράφεται από τους **OHCHR, UN Women, UNAIDS, UNDP, UNFPA και UNICEF**, καλεί τα Κράτη-μέλη «να διασφαλίσουν ότι η στείρωση ή άλλες ιατρικές διαδικασίες που οδηγούν σε αυτήν, δεν πρέπει να είναι προαπαιτούμενο για τη νομική αναγνώριση του επιθυμητού φύλου». Παράλληλα, σύμφωνα με **Πρόταση ψηφίσματος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου** «τα Κράτη-μέλη οφείλουν να θεσπίσουν ή να επανεξετάσουν τις διαδικασίες νομικής αναγνώρισης του φύλου με στόχο τον πλήρη σεβασμό του δικαιώματος των διεμφυ-

ον χαρακτηριστικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν τα διεμφυλικά άτομα είναι η διαφορά που παρουσιάζουν τα στοιχεία της αστυνομικής τους ταυτότητας ή άλλου εγγράφου ταυτοποίησης, με την εξωτερική τους εμφάνιση» (Ibid, ενότητα πέντε, σελ. 2).

Στο σημείο αυτό, αξίζει να σημειωθεί ότι, η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ), σε πρόσφατη (Σεπτέμβριος 2015) Έκθεσή της και σχετικά με την πρόσβαση στην υγεία των διεμφυλικών ανθρώπων - συγκεκριμένα στην πρόσβαση σε θεραπείες επαναπροσδιορισμού φύλου και στη δυνατότητα κάλυψης αυτών από τα ασφαλιστικά ταμεία - αναφέρει για τους διεμφυλικούς ανθρώπους στη χώρα μας ότι:

«Στην Ελλάδα, πιο συγκεκριμένα, τα διεμφυλικά άτομα που επιθυμούν και επιλέγουν να προβούν σε επαναπροσδιορισμό φύλου μέσω χειρουργικών επεμβάσεων είναι αναγκασμένα να καταφύγουν σε εξειδικευμένα κέντρα του εξωτερικού. Γενικότερα, επικρατεί έντονη ανασφάλεια για την επάρκεια ελλήνων γιατρών που αναλαμβάνουν ιδιαίτερα θέματα επεμβάσεων (κυρίως σε θέματα μικροχειρουργικής), ενώ οι πλαστικοί χειρουργοί που αναλαμβάνουν να εμπλακούν σε μια σειρά περίπλοκων χειρουργικών παρεμβάσεων πρωτευόντων γεννητικών οργάνων και δευτερογενών χαρακτηριστικών του φύλου είναι λίγοι. Σε ό,τι αφορά στο θέμα της ασφαλιστικής κάλυψης των διαδικασιών επαναπροσδιορισμού φύλου (...) στην Ελλάδα, τα διαθέσιμα στοιχεία και οι πληροφορίες είναι λιγοστά. Η έλλειψη, δε, συγκεκριμένου νομοθετικού πλαισίου δεν επιτρέπει τη συναγωγή ασφαλών συμπερασμάτων ως προς το εάν και ποια ασφαλιστικά ταμεία καλύπτουν το κόστος τέτοιων επεμβάσεων. Ενδεικτικά, αναφέρεται ότι το ΙΚΑ έχει καλύψει περιπτώσεις επεμβάσεων επαναπροσδιορισμού φύλου, σε αντίθεση με το ασφαλιστικό ταμείο των ελευθέρων επαγγελματιών (ΟΑΕΕ), το οποίο έχει αρνηθεί να το πράξει. Πιο συγκεκριμένα, έχει καταγραφεί περίπτω-

λικών ατόμων στην αξιοπρέπεια και τη σωματική ακεραιότητα», ενώ ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, στην από 1η Φεβρουαρίου 2013 Έκθεση του **Ειδικού Εισηγητή του ΟΗΕ για τα βασανιστήρια και άλλη βίαναυση, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία**, Juan Méndez, επισημαίνει ότι η προϋπόθεση της στέρωσης ως προαπαιτούμενο για την αναγνώριση των τρανς ανθρώπων συνιστά βασανιστήριο. Ιδιαίτερα σημαντική ως προς το σημείο αυτό είναι και η νομολογία του Δικαστηρίου του Στρασβούργου, το οποίο έχει καταλήξει στην κρίση ότι η ταυτότητα φύλου και ο σεξουαλικός προσανατολισμός emπίπτουν στη σφαίρα της ιδιωτικής ζωής των προσώπων (άρθρο 8 ΕΣΔΑ) και, για το λόγο αυτό, πρέπει να προστατεύονται» (Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (Σεπτέμβριος 2015). Έκθεση «Διεμφυλικά άτομα και νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου», σελ. 49-51. Διαθέσιμη στη διεύθυνση <http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/diakriseis/EkthesiNomikianagnorisitaytotititasfylou.pdf>, τελευταία είσοδος 08 Δεκεμβρίου 2015.

ση όπου η επέμβαση έγινε στο Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο της Πάτρας και καλύφθηκε, καθώς επίσης και περιπτώσεις διεμφυλικών ατόμων που καταγράφηκαν ως μεσόφυλοι ώστε να καλυφθούν ασφαλιστικά οι αναγκαίες ιατρικές πράξεις. Αξίζει, τέλος, να αναφερθεί ότι σε μια άλλη περίπτωση ασφαλιστικής κάλυψης από το ΙΚΑ ιατρικών επεμβάσεων που πραγματοποιήθηκαν στην Ολλανδία, η κριτική που ασκήθηκε ήταν οξεία και οι αντιδράσεις από την κοινή γνώμη έντονες, δεδομένων των σοβαρών οικονομικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν στην Χώρα μας τα ασφαλιστικά ταμεία.

Συνεπώς, εύλογα συνάγεται το συμπέρασμα ότι τα κενά και οι ανεπάρκειες στην προσβασιμότητα τέτοιου τύπου επεμβάσεων, οι οποίες είτε δεν είναι διαθέσιμες, είτε δεν είναι προσιτές από οικονομικής άποψης, ειδικά εφόσον δεν καλύπτονται οικονομικά από κρατικούς φορείς ασφάλισης, δημιουργούν σημαντικές ανισότητες στην πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας εντός του εθνικού συστήματος υγείας» (Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Σεπτέμβριος 2015, σελ. 38-39).

Ακόμα, ο Συνήγορος του Πολίτη αναφέρεται στις προκαταλήψεις και επιθετικές συμπεριφορές με τις οποίες έρχονται οι διεμφυλικοί άνθρωποι κατά την επαφή τους με υπηρεσίες του δημόσιου τομέα:

«Συναλλαγή με δημόσιες υπηρεσίες. Στην συναλλαγή τους με δημόσιες υπηρεσίες, κυρίως όταν απαιτείται επίδειξη της αστυνομικής ταυτότητας (εφορία, αστυνομία, στρατός, ταχυδρομεία κ.λπ.), πολύ συχνά τα διεμφυλικά άτομα έρχονται αντιμέτωπα με ειρωνικά, κακόβουλα, υβριστικά και επιθετικά σχόλια, που συνιστούν εξευτελισμό της προσωπικότητάς τους. Επιπλέον συναντούν δυσπιστία, πολλαπλές διαδικασίες διακρίβωσης στοιχείων, ακόμη και άρνηση συναλλαγών. Έχουν αυξημένες πιθανότητες να υποστούν αστυνομική αυθαιρεσία και προσαγωγές σύμφωνα με τον νόμο περί εκδιδόμενων προσώπων, χωρίς να υπάρχουν ενδείξεις ότι εκδίδονται. Όταν παρουσιάζονται στον στρατό για απαλλαγή στράτευσης, αντιμετωπίζουν κι εκεί ψυχολογική βία και προσβολές. Τέλος, προβλήματα αντιμετωπίζουν τα διεμφυλικά άτομα στην παροχή υπηρεσιών από τον δημόσιο τομέα, είτε στην εκπαίδευση, είτε στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, είτε στις ασφαλιστικές καλύψεις και στις προνοιακές παροχές» (Ibid, ενότητα πέντε, σελ. 2).

Ένα άλλο σοβαρό πρόβλημα που αναφέρει ο Συνήγορος του Πολίτη, είναι αυτό της πρόσβασης των διεμφυλικών ανθρώπων στην απασχόληση:

«Πρόσβαση στην απασχόληση. Ενώ υφίσταται νομοθεσία (ν. 3896/2010, άρθρο 3, παρ. 2β) που προστατεύει τα διεμφυλικά άτομα από διακρίσεις στην πρόσβαση στην απασχόληση και στην εργασία, στην πράξη, όλα όσα αναφέρθηκαν πα-

ραπάνω, οδηγούν τα άτομα αυτά σε πλήρη αποκλεισμό από την αγορά εργασίας» (Ibid, ενότητα πέντε, σελ. 2).

Εδώ, αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ), πέρα από την εξαιρετικά δύσκολη πρόσβαση στην απασχόληση, οι διεμφυλικοί άνθρωποι και συγκεκριμένα οι τρανς γυναίκες, έρχονται αντιμέτωπες και με την ανισότητα στην συνταξιοδότηση. Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με την ΕΕΔΑ:

«Στις περισσότερες χώρες της ΕΕ, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, η θεμελίωση του συνταξιοδοτικού δικαιώματος λόγω γήρατος συνδέεται με συγκεκριμένα ηλικιακά όρια τα οποία είναι διαφορετικά για τους άνδρες και τις γυναίκες. Το ίδιο ασφαλώς ισχύει και για την πρόσβαση σε άλλες υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας, όπως για παράδειγμα τα επιδόματα αναπηρίας που συχνά βασίζονται στο επίσημο ηλικιακό όριο συνταξιοδότησης. Οι τρανς γυναίκες, ωστόσο, οι οποίες δεν έχουν επιτύχει τη νομική αναγνώριση του φύλου τους, δε θεμελιώνουν συνταξιοδοτικό δικαίωμα, κατά παράβαση τόσο του κοινοτικού δικαίου όσο και της ΕΣΔΑ, εάν δε συμπληρώσουν τα ηλικιακά όρια που προβλέπονται για τους άνδρες. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να ενεργοποιείται ένας φαύλος κύκλος διακριτικής μεταχείρισης σε βάρος των γυναικών λόγω της ταυτότητας φύλου τους, καθώς όχι μόνο δεν μπορούν να λάβουν τη σύνταξή τους, αλλά μπροστά στον κίνδυνο της αποκάλυψής τους αναγκάζονται σε παραίτηση. Όπως μάλιστα επισημαίνει ο Ευρωπαϊός Επίτροπος για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, οι γυναίκες αυτές δε θεμελιώνουν αναδρομικά συνταξιοδοτικό δικαίωμα για την ενδιάμεση αυτή περίοδο ούτε μετά τη νομική αναγνώριση του φύλου τους στις έννομες τάξεις στις οποίες προβλέπεται και νομοθετικά αυτή η δυνατότητα» (Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Σεπτέμβριος 2015, σελ. 45).

Ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (European Union Agency for Fundamental Rights - FRA), είναι εκείνος ο φορέας που προσφέρει ορισμένα δεδομένα - τα οποία συγκεντρώθηκαν εντός του 2012 - σχετικά με τις διακρίσεις κατά ΛΟΑΤ ανθρώπων στην χώρα μας¹⁴:

- 48% των ερωτηθέντων ΛΟΑΤ στην Ελλάδα (47% ο αντίστοιχος μ.ό. στην ΕΕ) ένωσαν διακρίσεις ή παρενόχληση λόγω «γενετήσιου προσανατολισμού» τους τελευταίους 12 μήνες (FRA, 2014, σελ. 26).
- 19% των ερωτηθέντων ΛΟΑΤ στην Ελλάδα (19% ο αντίστοιχος μ.ό. στην ΕΕ) ένωσαν διακρίσεις κατά τους τελευταίους 12 μήνες, στην χώρα επειδή ήταν ΛΟΑΤ (Ibid, σελ. 30).
- 34% των ερωτηθέντων ΛΟΑΤ στην Ελλάδα (32% ο αντίστοιχος μ.ό. στην ΕΕ) είχαν νοιώσει διακρίσεις κατά τους προηγούμενους 12 μήνες σε τομείς εκτός της απασχόλησης επειδή ήταν ΛΟΑΤ (Ibid, σελ. 34).
- 25% των ερωτηθέντων ΛΟΑΤ στην Ελλάδα (18% ο αντίστοιχος μ.ό. στην ΕΕ) ένωσαν διακρίσεις από το προσωπικό του σχολείου ή του πανεπιστημίου τους κατά τους τελευταίους 12 μήνες, επειδή ήταν ΛΟΑΤ (Ibid, σελ. 35).
- 76% των ερωτηθέντων ΛΟΑΤ στην Ελλάδα (67% ο αντίστοιχος μ.ό. στην ΕΕ) «πάντα» ή «συχνά» έκρυβαν ή συγκαλύπταν την ΛΟΑΤ ταυτότητά τους κατά τη

14. Η έρευνα αυτή είναι η μεγαλύτερη που διεξήχθη ποτέ στην ΕΕ (και στην Κροατία) σε ΛΟΑΤ ανθρώπους. Διεξήχθη στην ΕΕ (και στην Κροατία), από τον Απρίλιο έως τον Ιούλιο του 2012. Το δείγμα ανήλθε στους 93.079 ενήλικες (άνω των 18 ετών) ΛΟΑΤ ανθρώπους, οι οποίοι απάντησαν σε ερωτήματα που αφορούσαν τις προσωπικές τους εμπειρίες παρενοχλήσεων ή/και βίας λόγω μίσους, διακρίσεων και άλλων σχετικών θεμάτων (European Union Agency for Fundamental Rights - FRA (2014). «EU LGBT survey. European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey. Main results», σελ. 23. Διαθέσιμη στην διεύθυνση http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-eu-lgbt-survey-main-results_tk3113640enc_1.pdf, τελευταία είσοδος 08 Δεκεμβρίου 2015). Το δείγμα για την Ελλάδα ανήλθε στα 2760 ενήλικα άτομα (Ibid, σελ. 115). Από αυτά, τα 399 ήταν λεσβίες γυναίκες (14%), 1590 γκέι άνδρες (58%), 219 αμφιφυλόφιλες γυναίκες (8%), 288 αμφιφυλόφιλοι άνδρες (10%) και 264 διεμφυλικά άτομα (10%) (Ibid, σελ. 117). Όσον αφορά την ηλικία και το βιολογικό-ανατομικό φύλο, 11% των ατόμων ήταν γυναίκες 18-24 ετών, 13% ήταν γυναίκες 25 έως 39 ετών, 6% ήταν γυναίκες 40 έως 54 ετών, 3% ήταν γυναίκες από 55 ετών και πάνω, 15% ήταν άνδρες 18 έως 24 ετών, 24% ήταν άνδρες 25 έως 39 ετών, 20% ήταν άνδρες 40 έως 54 ετών και 9% ήταν άνδρες από 55 ετών και πάνω (Ibid, σελ. 125). Ως προς τον τόπο κατοικίας, τον 81% κατοικούσαν σε πόλεις και το 19% σε περιοχές με μικρότερο πληθυσμό, ενώ ως προς το μέγεθος του νοικοκυριού, το 61% συγκατοικούσε και το 39% έμενε μόνο του (Ibid, σελ. 130-131).

διάρκεια της σχολικής τους εκπαίδευσης πριν από την ηλικία των 18 ετών (Ibid, σελ. 36).

- 75% των ερωτηθέντων ΛΟΑΤ στην Ελλάδα (68% ο αντίστοιχος μ.ό. στην ΕΕ) είχαν βιώσει αρνητικά σχόλια ή συμπεριφορές στο σχολείο επειδή ήταν ΛΟΑΤ (Ibid, σελ. 38).
- 96% των ερωτηθέντων ΛΟΑΤ στην Ελλάδα (91% ο αντίστοιχος μ.ό. στην ΕΕ) είχαν ακούσει αρνητικά σχόλια ή είχαν δει αρνητικές συμπεριφορές στο σχολείο επειδή ένας/μία συμμαθητής/συμμαθήτρια τους θεωρούταν ΛΟΑΤ (Ibid, σελ. 38).
- 81% των ερωτηθέντων ΛΟΑΤ στην Ελλάδα (72% ο αντίστοιχος μ.ό. στην ΕΕ) είχαν ακούσει αρνητικά σχόλια ή είχαν δει αρνητικές συμπεριφορές στο σχολείο επειδή ένας/μία δάσκαλος/δασκάλα τους θεωρούταν ΛΟΑΤ (Ibid, σελ. 38).
- 22% των ερωτηθέντων ΛΟΑΤ στην Ελλάδα (56% ο αντίστοιχος μ.ό. στην ΕΕ) γνώριζαν ότι υπήρχε ένας νόμος στη χώρα ο οποίος απαγορεύει τις διακρίσεις εναντίον προσώπων λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού κατά την υποβολή αίτησης για μια θέση εργασίας (Ibid, σελ. 43).
- 23% των ερωτηθέντων ΛΟΑΤ στην Ελλάδα (42% ο αντίστοιχος μ.ό. στην ΕΕ) γνώριζαν ότι υπήρχε ένας νόμος στη χώρα ο οποίος απαγορεύει τις διακρίσεις εναντίον προσώπων λόγω της ταυτότητας φύλου τους κατά την υποβολή αίτησης για μια θέση εργασίας (Ibid, σελ. 44).
- 66% των ερωτηθέντων ΛΟΑΤ στην Ελλάδα (65% ο αντίστοιχος μ.ό. στην ΕΕ) έχουν δει οποιοδήποτε πρόγραμμα ή εκστρατεία ευαισθητοποίησης από ΜΚΟ ή την κυβέρνηση για την αντιμετώπιση των διακρίσεων εις βάρος των λεσβιών, γκέι και αμφιφυλόφιλων (Ibid, σελ. 46).
- 33% των ερωτηθέντων ΛΟΑΤ στην Ελλάδα (30% ο αντίστοιχος μ.ό. στην ΕΕ) έχουν δει οποιοδήποτε πρόγραμμα ή εκστρατεία ευαισθητοποίησης από ΜΚΟ ή την κυβέρνηση για την αντιμετώπιση των διακρίσεων εις βάρος των διεμφυλικών ανθρώπων (Ibid, σελ. 46).
- 56% των ερωτηθέντων ΛΟΑΤ στην Ελλάδα (56% ο αντίστοιχος μ.ό. στην ΕΕ) έχουν δει οποιοδήποτε πρόγραμμα ή εκστρατεία ευαισθητοποίησης από ΜΚΟ ή την κυβέρνηση για την αντιμετώπιση των διακρίσεων εις βάρος των ΛΟΑΤ ανθρώπων (Ibid, σελ. 46).
- 6% των ερωτηθέντων ΛΟΑΤ στην Ελλάδα (10% ο αντίστοιχος μ.ό. στην ΕΕ) έχουν αναφέρει οι ίδιοι ή κάποιος άλλος το πιο πρόσφατο περιστατικό διάκρισης (Ibid, σελ. 48).

Όσον αφορά την καθημερινή ζωή των ΛΟΑΤ ανθρώπων στην Ελλάδα:

- 58% των ερωτηθέντων ΛΟΑΤ στην Ελλάδα (38% ο αντίστοιχος μ.ό. στην ΕΕ) δεν είναι ποτέ ανοιχτά ΛΟΑΤ, κουήρ κ.λπ. (Ibid, σελ. 81).
- 7% των ερωτηθέντων ΛΟΑΤ στην Ελλάδα (22% ο αντίστοιχος μ.ό. στην ΕΕ) είναι πάντα ανοιχτά ΛΟΑΤ, κουήρ κ.λπ. (Ibid, σελ. 81).
- 68% των ερωτηθέντων ΛΟΑΤ στην Ελλάδα (44% ο αντίστοιχος μ.ό. στην ΕΕ) θεωρούν ότι, στη χώρα, η προσβλητική γλώσσα για τους ΛΟΑΤ ανθρώπους από πολιτικούς, είναι «αρκετά» ή «πολύ διαδεδομένη» (Ibid, σελ. 83).
- 45% των ερωτηθέντων ΛΟΑΤ στην Ελλάδα (37% ο αντίστοιχος μ.ό. στην ΕΕ) θεωρούν ότι, στη χώρα, τα περιστατικά με αστεία κατά των ΛΟΑΤ ανθρώπων είναι «πολύ διαδεδομένα» (Ibid, σελ. 84).
- 1% των ερωτηθέντων ΛΟΑΤ στην Ελλάδα (3% ο αντίστοιχος μ.ό. στην ΕΕ) θεωρούν ότι, στη χώρα, το να κρατιούνται ομόφυλα ζευγάρια, σε δημόσιο χώρο, από το χέρι, είναι «πολύ διαδεδομένο» (Ibid, σελ. 86).
- 74% των ερωτηθέντων ΛΟΑΤ στην Ελλάδα (66% ο αντίστοιχος μ.ό. στην ΕΕ) αποφεύγουν να κρατήσουν δημόσια το χέρι του ομόφυλου συντρόφου τους, επειδή φοβούνται ότι θα δεχτούν επίθεση, παρενόχληση ή απειλές επειδή είναι ΛΟΑΤ (Ibid, σελ. 87).
- 46% των ερωτηθέντων ΛΟΑΤ στην Ελλάδα (50% ο αντίστοιχος μ.ό. στην ΕΕ) αποφεύγουν συγκεκριμένες τοποθεσίες ή μέρη, επειδή φοβούνται ότι θα δεχτούν επίθεση, παρενόχληση ή απειλές επειδή είναι ΛΟΑΤ (Ibid, σελ. 90).
- 35% των ερωτηθέντων διεμφυλικών στην Ελλάδα (67% ο αντίστοιχος μ.ό. στην ΕΕ) θεωρούν ότι, στην Ελλάδα, ένα άτομο μπορεί να αλλάξει τα δημόσια έγγραφά του ώστε να ταιριάζουν με το κοινωνικό του φύλο, υπό προϋποθέσεις (Ibid, σελ. 93).
- 52% των ερωτηθέντων ΛΟΑΤ στην Ελλάδα (32% ο αντίστοιχος μ.ό. στην ΕΕ) που εργαζόντουσαν οποιαδήποτε στιγμή κατά τα τελευταία πέντε χρόνια, δεν ήταν ποτέ ανοιχτά ΛΟΑΤ στη δουλειά τους (Ibid, σελ. 100).

Τέλος, όσον αφορά τις προτάσεις των ΛΟΑΤ ανθρώπων στην Ελλάδα για την βελτίωση των δικαιωμάτων τους:

- 89% των ερωτηθέντων ΛΟΑΤ στην Ελλάδα (58% ο αντίστοιχος μ.ό. στην ΕΕ) θεωρούν ότι τα μέτρα που λαμβάνονται με σκοπό την προώθηση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των αμφιφυλόφιλων, των γκέι και των λεσβιών είναι «αρκετά σπάνια» ή «πολύ σπάνια» (Ibid, σελ. 108).

- 90% των ερωτηθέντων ΛΟΑΤ στην Ελλάδα (76% ο αντίστοιχος μ.ό. στην ΕΕ) θεωρούν ότι τα μέτρα που λαμβάνονται με σκοπό την προώθηση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των διεμφυλικών είναι «αρκετά σπάνια» ή «πολύ σπάνια» (Ibid, σελ. 109).

Η προσέγγιση ενός θύματος βίας ή/και διάκρισης με βάση την ταυτότητα/έκφραση φύλου ή/και τον σεξουαλικό προσανατολισμό: κατευθυντήριες οδηγίες για αστυνομικούς/δικαστικούς¹⁵

Στην ενότητα αυτή δίνονται ορισμένες βασικές κατευθυντήριες γραμμές προς νυν και μελλοντικούς υπηρετούντες στην Ελληνική Αστυνομία και στην ελληνική Δικαιοσύνη, κατά την επαφή τους με θύματα περιστατικών βίας ή/και διακρίσεων με βάση την ταυτότητα/έκφραση φύλου ή/και τον σεξουαλικό προσανατολισμό.

Το θύμα πρέπει πάντα να γνωρίζει το όνομα και την ιδιότητα του/της συνομιλητή/συνομιλήτριά του, ποια διαδικασία πρόκειται να ακολουθηθεί και να αντιμετωπίζεται πάντα με ευγένεια. Με τον τρόπο αυτό αυξάνεται η εμπιστοσύνη του προς τον/την συνομιλητή/συνομιλήτριά του και οι πιθανότητες να μιλήσει ανοιχτά και χωρίς περιστροφές γι' αυτό που βίωσε.

Ο ΛΟΑΤΚΙ+ άνθρωπος θα πρέπει να ερωτάται με ποια ανωνυμία (ή όνομα) επιθυμεί να του απευθύνονται. Αν επιλεγεί μια ανωνυμία χωρίς να ληφθεί υπόψη η έκφραση φύλου του ΛΟΑΤΚΙ+ ανθρώπου ή δεν χρησιμοποιείται συνεχώς η ανωνυμία που έχει ζητήσει αυτός, είναι εξαιρετικά πιθανό ο τελευταίος να νιώσει έντονη δυσαρέσκεια λόγω μη σεβασμού της ταυτότητας και να απολέσει την εμπιστοσύνη του προς τον/την συνομιλητή/συνομιλήτριά του.

Το ίδιο αρνητικό αποτέλεσμα θα προκύψει αν χρησιμοποιείται το όνομα που αναφέρεται στην αστυνομική ταυτότητα του θύματος και όχι εκείνο με το οποίο αυτό συστήνεται και αυτοπροσδιορίζεται.

Πρέπει πάντα να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στο φρασεολόγιο και στο λεξιλόγιο¹⁶ που χρησιμοποιείται κατά την επαφή με έναν ΛΟΑΤΚΙ+ άνθρωπο, διότι, ακόμα και αν δεν υπάρχει κακή πρόθεση, ο άνθρωπος αυτός μπορεί να προβληθεί και

15. Για τη συγκεκριμένη ενότητα, βλ. Θεοφιλόπουλος Θανάσης (2015). «Καταγραφή περιστατικών βίας ή διακρίσεων εις βάρος LGBTQI+ ανθρώπων: βασικές έννοιες και κατευθύνσεις», στο Θεοφιλόπουλος Θανάσης (επίμ.), *ΟΜΟΦΟΒΙΑ ΚΑΙ ΤΡΑΝΣΦΟΒΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. Ένας Οδηγός για επαγγελματίες αλλά και κάθε ενδιαφερόμενο πολίτη*, Αθήνα: Colour Youth - Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας, σελ. 84-87.

16. Βλ. Παράρτημα Ι - Γλωσσάρι όρων.

να γίνει έντονα καχύποπτος και επιφυλακτικός απέναντι στον/στην συνομιλητή/ συνομιλήτρια του.

Δεν πρέπει ποτέ να αποδοκιμάζεται είτε λεκτικά, είτε γραπτά, είτε με τη γλώσσα του σώματος, η ταυτότητα/έκφραση φύλου ή/και ο σεξουαλικός προσανατολισμός του θύματος. Ο ΛΟΑΤΚΙ+ άνθρωπος δεν θα πρέπει να αισθάνεται ούτε «ντροπή» ούτε «ενοχή» γι' αυτό που είναι, ούτε θα «απολογηθεί». Πρέπει να γίνεται αποδεκτός και σεβαστός όπως είναι, ως ένας ισότιμος πολίτης, ως ένα ανθρώπινο ον με αναφαίρετα, θεμελιώδη δικαιώματα.

Ο επαγγελματίας/λειτουργός που καλείται να διαχειριστεί ένα περιστατικό/ υπόθεση βίας ή/και διάκρισης κατά ΛΟΑΤΚΙ+ ανθρώπου, οφείλει διαρκώς να προσπαθεί να αποβάλλει στερεότυπα και προκαταλήψεις και να αντιμετωπίζει κάθε άνθρωπο ως μια ξεχωριστή προσωπικότητα, με τις δικές του αντιλήψεις, αναμνήσεις, βιώματα και συναισθήματα. Δεν υπάρχουν «διακριτικοί» και «προκλητικοί», «μέσος όρος» και «εξαιρέσεις», «νόρμες» και «ιδεότυποι» ΛΟΑΤΚΙ+ ανθρώπων.

Μέτρα και πρακτικές όπως η συνεχής απόκτηση γνώσεων, η αποδοχή - αλλά και η επιδίωξη - καλοπροαίρετης και εποικοδομητικής κριτικής και ανταλλαγής θέσεων με/από πιο έμπειρους συναδέλφους ή/και από μέλη/στελέχη της Κοινωνίας των Πολιτών και της επιστημονικής κοινότητας, αλλά, και η συνεχής ενδοσκόπηση και αυτοκριτική, οδηγούν στην απομάκρυνση από αρνητικά στερεότυπα και προκαταλήψεις που συμβάλλουν αποφασιστικά στην (ανά)παραγωγή της βίας και των διακρίσεων και βελτιώνουν σημαντικά την αποτελεσματικότητα και την αξιοπιστία του ίδιου του επαγγελματία/λειτουργού και, γενικότερα, της εκτελεστικής ή δικαστικής εξουσίας που υπηρετεί.

Κάθε περιστατικό αυθαιρεσίας και κατάχρησης εξουσίας, πρέπει να αντιμετωπίζεται άμεσα, με κάθε νόμιμο και θεμιτό μέσο. Ο/Η συνάδελφος που δεν επιτελεί το καθήκον του - την επιβολή του νόμου, την εφαρμογή της δικαιοσύνης - παραβιάζει τα δικαιώματα συνανθρώπων μας και τη νομοθεσία της χώρας, συμβάλλει στην (ανά)παραγωγή αρνητικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων κατά της εκτελεστικής ή δικαστικής εξουσίας και, κατ' επέκταση, αναγκάζει τα θύματα να σιωπούν και τους ενόχους να παραμένουν ατιμώρητοι, αν όχι να γίνονται ασύδοτοι. Επομένως, θα πρέπει να καταγγέλλεται αμέσως στις αρμόδιες αρχές και να προστατεύεται το θύμα από την αυθαιρεσία, παράνομη βία ή/και διακριτική μεταχείριση εκείνων που όφειλαν να το προστατεύουν.

Τέλος, θα πρέπει να επισημανθεί ότι όσοι-ες υπηρετούν την δικαιοσύνη, είτε ανήκουν στην εκτελεστική είτε στη δικαστική εξουσία, θα πρέπει να επιδιώκουν την τακτική συνεργασία με τους φορείς της κοινωνίας των πολιτών και, στην

προκειμένη περίπτωση των ΛΟΑΤΚΙ+ οργανώσεων. Η συνεργασία αυτή θα ενισχύσει τις σχέσεις εμπιστοσύνης μεταξύ της ΛΟΑΤΚΙ+ πληθυσμιακής ομάδας, της αστυνομίας και της ελληνικής δικαιοσύνης, εξέλιξη που θα έχει ως αποτέλεσμα τον σημαντικό περιορισμό κρουσμάτων αυθαιρεσίας, κατάχρησης εξουσίας, βίας και διακρίσεων με βάση την ταυτότητα/έκφραση φύλου ή/και τον σεξουαλικό προσανατολισμό. Η συνεργασία αυτή μπορεί να λάβει τις εξής μορφές:

Συνεχής επιμόρφωση και ευαισθητοποίηση νυν και μελλοντικών (φοιτητών) αστυνομικών/δικαστικών σε ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, διακρίσεων και εγκλημάτων μίσους. Τα προγράμματα επιμόρφωσης/ευαισθητοποίησης που μπορούν να λαμβάνουν χώρα σε επίπεδο σχολής ή κεντρικής υπηρεσίας.

Δημιουργία διαύλων επικοινωνίας (συναντήσεις γνωριμίας μεταξύ διοικήσεων αστυνομικών/δικαστικών αρχών και διοικήσεων οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, διεξαγωγή διαλόγου - κατάθεση προτάσεων, παραπόνων κ.λπ. σε ανώτατο επίπεδο) μεταξύ αστυνομίας/δικαιοσύνης και ΛΟΑΤΚΙ+ οργανώσεων, με σκοπό την συνεχή βελτίωση της αποτελεσματικότητας των αστυνομικών/δικαστικών αρχών και την ενθάρρυνση των μελών της πληθυσμιακής αυτής ομάδας να καταγγέλλουν περιστατικά βίας/διακρίσεων.

Εκπροσώπηση της αστυνομίας (και της δικαιοσύνης) σε ημερίδες, συνέδρια, φεστιβάλ υπερηφάνειας της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας (σε επίπεδο κεντρικών υπηρεσιών ή/και επαγγελματικού/συνδικαλιστικού οργάνου), σύμφωνα με τα πρότυπα άλλων χωρών (π.χ. ΗΠΑ). Έτσι, τα μέλη της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας θα αποκτήσουν (μεγαλύτερη) εμπιστοσύνη προς την ΕΛ.ΑΣ. και την ελληνική Δικαιοσύνη, διότι ενέργειες όπως η προαναφερθείσα, ερμηνεύεται ως ισότιμη αποδοχή των ανθρώπων αυτών και ως έλλειψη ανοχής απέναντι στην αυθαιρεσία, στην κατάχρηση εξουσίας, στη βία και τις διακρίσεις με βάση την ταυτότητα/έκφραση φύλου ή/και τον σεξουαλικό προσανατολισμό. Παράλληλά, εκπρόσωποι της ελληνικής αστυνομίας και δικαιοσύνης, θα έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν τα μέλη και τις διοικήσεις οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών και να ενημερώσουν τους πολίτες για το υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο, τις υπηρεσίες που λειτουργούν, αλλά και για πιθανά θετικά επιτεύγματα (συλλήψεις, καταδίκες).

Επίλογος

Είναι η αναμφισβήτητο γεγονός ότι, παρατηρείται σταδιακή αύξηση των **καταγεγραμμένων** περιστατικών βίας λόγω της ταυτότητας/έκφρασης φύλου ή/και του σεξουαλικού προσανατολισμού του θύματος. Η τάση αυτή, όπως όλα δείχνουν, θα συνεχιστεί: μόνο εντός του πρώτου εξαμήνου του 2015 (01/01/2015 - 30/06/2015) έλαβαν χώρα και καταγράφηκαν (μαρτυρία θύματος-ων, καταγρα-

φή με τη χρήση της Φόρμας του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας και αποστολή των δεδομένων στο Δίκτυο) **μόνο** από την Colour Youth - Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας, **πάνω από 20 περιστατικά βίας**, με βάση την ταυτότητα/έκφραση φύλου ή/και τον σεξουαλικό προσανατολισμό, **χωρίς να υπολογίζονται τα περιστατικά διακρίσεων και τα περιστατικά που καταγράφηκαν από αυτόπτες μάρτυρες (τα οποία δεν συγκεντρώνονται από το Δίκτυο).**

Παρά την έντονη δραστηριοποίηση των μελών του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, **δεν καλύπτεται η ελληνική επικράτεια ούτε μπορεί ούτε πρέπει να υποκαθίσταται η Πολιτεία από φορείς της Κοινωνίας των Πολιτών**, ενώ η διστακτικότητα - αν όχι καχυποψία - έναντι της Ελληνικής Αστυνομίας και της Δικαιοσύνης, συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό στην απόκρυψη της πραγματικής έκτασης (και εξέλιξης) του φαινομένου της βίας και των διακρίσεων λόγω ταυτότητας/έκφρασης φύλου ή/και σεξουαλικού προσανατολισμού, στην ατιμωρησία των ενόχων, στη διαιώνιση του φαινομένου. Στο πλαίσιο αντιμετώπισης της βίας και των διακρίσεων κατά ΛΟΑΤΚι+ ανθρώπων, έχει προταθεί - από το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας¹⁷ - αλλά και από

17. Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας επισημαίνει την αναγκαιότητα εκπαίδευσης των αστυνομικών οργάνων που υπηρετούν στα Τμήματα και στα γραφεία αντιμετώπισης ρατσιστικής βίας, καθώς «η διήμερη εκπαίδευση που έλαβαν οι υπηρετούντες στα εν λόγω Τμήματα κατά την αρχή της λειτουργίας τους δεν είναι επαρκής για να καλύψει τις αυξημένες εκπαιδευτικές ανάγκες σχετικά με ένα τόσο ευαίσθητο και περίπλοκο ζήτημα». Έτσι, το Δίκτυο προτείνει «μία υποχρεωτική διαδικασία συνεχούς επιμόρφωσης και ανατροφοδότησης της γνώσης βάσει των στοιχείων που προκύπτουν σχετικά με τα ρατσιστικά εγκλήματα για τους υπηρετούντες στα εν λόγω Τμήματα αλλά και για το σύνολο του προσωπικού της ΕΛΑΣ που έρχεται σε επαφή με ευάλωτες κοινωνικές ομάδες». Για τον σκοπό αυτό, «το Δίκτυο έχει επανειλημμένα προτείνει στις ελληνικές αρχές να ζητήσουν επίσημα συνδρομή από διεθνείς και ευρωπαϊκούς οργανισμούς με εξειδίκευση και εμπειρία στην εκπαίδευση των σωμάτων ασφαλείας», ενώ προτείνει και την «κατάρτιση ενός Οδηγού με βασικές οδηγίες και διευκρινίσεις σχετικές με τα εγκλήματα μίσους» (Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας (6 Μαΐου 2015). «Ετήσια Έκθεση 2014», σελ. 18. Διαθέσιμη στην διεύθυνση http://rvrn.org/wp-content/uploads/2015/05/Report_2014gr.pdf, τελευταία είσοδος 08 Δεκεμβρίου 2015). Επίσης, όσον αφορά την ΕΛ.Α.Σ., το Δίκτυο προτείνει, μεταξύ άλλων, την «Διεξαγωγή εκπαιδευτικού προγράμματος, με συνδρομή από διεθνείς και ευρωπαϊκούς οργανισμούς με εξειδίκευση και εμπειρία στην εκπαίδευση των σωμάτων ασφαλείας και δικαιοσύνης, για τους υπηρετούντες στα Τμήματα και Γραφεία Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας αλλά και το σύνολο των υπηρετούντων της ΕΛΑΣ», την «Επικαιροποίηση, σε συνέχεια της υιοθέτησης του άρθρου 81Α Π.Κ., της με αριθμό 7100/4/3 εγκυκλίου (24.5.2006), σχετικά με την υποχρέωση διερεύνησης ρατσιστικού κινήτρου, συλλογής σχετικών στοιχείων, καταγραφής ή/ και αναφοράς από τους αστυνομικούς βάσει ειδικής φόρμας, ανεξαρτήτως από την κατάθεση μήνυσης, κάθε περιστατικού σε βάρος ατόμου λόγω εθνικής

την Colour Youth - Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας¹⁸ - η ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση αστυνομικών και δικαστικών/εισαγγελικών αρχών στην διαχείριση και αντιμετώπιση εγκλημάτων μίσους (και περιστατικών αυθαιρεσίας). Ο Οδηγός που κρατάτε στα χέρια σας, αποσκοπεί να συμβάλλει ουσιαστικά προς την επίτευξη αυτού του στόχου.

Θανάσης Θεοφιλόπουλος

Υπεύθυνος Έργου «Πες το σ' εμάς»

Αθήνα, 8 Δεκεμβρίου 2015.

ή εθνοτικής προέλευσης, χρώματος, θρησκείας, αναπηρίας, σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου» και την «Ενημέρωση των αστυνομικών σχετικά με την υποχρέωση συνδρομής των θυμάτων, παρέμβασης για τη διάσωσή τους και μέριμνας για την παραπομπή τους στις κατάλληλες υπηρεσίες» (Ibid, σελ. 20). Τέλος, όσον αφορά τις δικαστικές και εισαγγελικές αρχές, το Δίκτυο προτείνει την «Εκπαίδευση των εισαγγελικών και δικαστικών αρχών ως προς τη διαχείριση του εγκλήματος μίσους» (Ibid, σελ. 21).

18. Παρομοίως, η Colour Youth - Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας, στην «Ατζέντα Διεκδικήσεων Colour Youth», προτείνει, αναφορικά με την εκπαίδευση αστυνομικών και εισαγγελικών/δικαστικών αρχών: "1) Εκπαίδευση της αστυνομίας (κατά την διάρκεια μαθημάτων νομικού περιεχομένου όπως ποινικού δικαίου, ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου, καθώς και κατά τη διάρκεια μαθημάτων κοινωνικού περιεχομένου όπως κοινωνιολογία και ανθρώπινα δικαιώματα) ώστε να αναγνωρίζονται και να καταγράφονται με ακρίβεια ομοφοβικές και τρανσφοβικές επιθέσεις. Κατοχυρωμένη υποχρέωση της αστυνομίας να επεμβαίνει σε τέτοια περιστατικά και να τα καταγράφει. Επέκταση του αντιρατσιστικού νομοσχεδίου 4285/2014 ώστε να επιβάλλονται νομικά οι εκπαιδεύσεις αυτές. 2) Επέκταση του αντιρατσιστικού νομοσχεδίου 4285/2014 ώστε να εκπαιδεύει όλα τα κρατικά όργανα που εμπλέκονται στη διαδικασία απονομής της δικαιοσύνης (Εθνική Σχολή Δικαστών, σεμινάρια για τους εν ενεργεία δικαστές/εισαγγελείς κ.ο.κ.), στη διαδικασία εκπαίδευσης (προσθήκη μαθημάτων σε όλες τις σχολές στις οποίες φοιτούν εν δυνάμει εκπαιδευτικοί, σεμινάρια για τους εν ενεργεία εκπαιδευτικούς). Οι εκπαιδεύσεις αυτές να γίνονται σε συνεργασία με εκπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών» (Colour Youth - Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας (χ.χ.). «Ατζέντα διεκδικήσεων Colour Youth», σελ. 4).

Πηγές

- Colour Youth - Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας (χ.χ.). «Ατζέντα διεκδικήσεων Colour Youth».
- Διεθνής Αμνηστία, (2014). Έκθεση «Κράτος εν κράτει: Κουλτούρα κακομεταχείρισης και ατιμωρησίας στην ελληνική αστυνομία». Διαθέσιμη στην διεύθυνση http://www.amnesty.org.gr/wp-content/uploads/2014/04/2014-0403-A-law-into-themselves_report.pdf, τελευταία είσοδος 08 Δεκεμβρίου 2015.
- Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας (χ. χ.). Ενημερωτικό Φυλλάδιο.
- Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας (Απρίλιος 2013). «Ετήσια Έκθεση 2012». Διαθέσιμη και στη διεύθυνση <http://rvrn.org/2013/04/%CE%B5%CF%84%CE%AE%CF%83%CE%B9%CE%B1-%CE%AD%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7-2012/>, τελευταία είσοδος 08 Δεκεμβρίου 2015.
- Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας (02 Απριλίου 2014). «Ετήσια Έκθεση 2013». Διαθέσιμη στην διεύθυνση <http://rvrn.org/wp-content/uploads/2014/04/Report2013final.pdf>, τελευταία είσοδος 08 Δεκεμβρίου 2015.
- Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας (21 Μαρτίου 2012). «Παρουσίαση αποτελεσμάτων πιλοτικής φάσης 1.10.2011-31.12.2011», Αθήνα.
- Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας (6 Μαΐου 2015). «Ετήσια Έκθεση 2014». Διαθέσιμη στην διεύθυνση http://rvrn.org/wp-content/uploads/2015/05/Report_2014gr.pdf, τελευταία είσοδος 08 Δεκεμβρίου 2015.
- Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (Σεπτέμβριος 2015). Έκθεση «Διεμφυλικά άτομα και νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου». Διαθέσιμη στη διεύθυνση <http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/diakriseis/EkthesiNomikianagnorisitaytotitasfyλου.pdf>, τελευταία είσοδος 08 Δεκεμβρίου 2015.
- European Union Agency for Fundamental Rights - FRA (2014). «EU LGBT survey. European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey. Main results». Διαθέσιμη στην διεύθυνση http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-eu-lgbt-survey-main-results_tk3113640enc_1.pdf, τελευταία είσοδος 08 Δεκεμβρίου 2015.
- European Commission against Racism and Intolerance - ECRI (24 Φεβρουαρίου 2015). «ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ECRI ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (πέμπτος κύκλος επιτήρησης)». Διαθέσιμη στην διεύθυνση <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Greece/GRC-CbC-V-2015-001-GRC.pdf>, τελευταία είσοδος 08 Δεκεμβρίου 2015.

- Θεοφιλόπουλος Θανάσης (2015). «Καταγραφή περιστατικών βίας ή διακρίσεων εις βάρος LGBTQI+ ανθρώπων: βασικές έννοιες και κατευθύνσεις», στο Θεοφιλόπουλος Θανάσης (επίμ.), *ΟΜΟΦΟΒΙΑ ΚΑΙ ΤΡΑΝΣΦΟΒΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. Ένας Οδηγός για επαγγελματίες αλλά και κάθε ενδιαφερόμενο πολίτη*, Αθήνα: Colour Youth - Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας.
- Συνήγορος του Πολίτη (2014). «Ποιον έχω απέναντι μου. Οδηγός διαφορετικότητας για δημοσίους υπαλλήλους με σκοπό την καταπολέμηση των διακρίσεων». Διαθέσιμος στην διεύθυνση <http://www.synigoros.gr/resources/web.pdf>, τελευταία είσοδος 08 Δεκεμβρίου 2015.

Η νομική προστασία του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου: καταπολεμώντας τις διακρίσεις, τα εγκλήματα μίσους και τη ρητορική μίσους

Νίκος Χαμτζούδης

Πρόλογος

Όπως αναφέρθηκε και στην Εισαγωγή του παρόντος Οδηγού, βασικό σκοπό του Προγράμματος «Πες το σ' εμάς» που υλοποιείται από το Σωματείο «Color Youth -Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας» αποτελεί η συγκέντρωση και καταγραφή περιστατικών βίας και διακρίσεων με βάση την ταυτότητα/έκφραση φύλου και τον σεξουαλικό προσανατολισμό.

Ταυτόχρονα, επιμέρους στόχευση του Προγράμματος συνιστά η εκπαίδευση επαγγελματικών στελεχών, μελών και εθελοντών ΛΟΑΤ¹⁹ οργανώσεων ή/και άτυπων ομάδων, στην διαχείριση τέτοιων περιστατικών, καθώς και η κατάρτιση και ευαισθητοποίηση νυν και μελλοντικών επαγγελματικών στελεχών των χώρων της Δημόσιας Τάξης και της Δικαιοσύνης πάνω σε ζητήματα βίας και διακρίσεων κατά ΛΟΑΤ ανθρώπων.

Σκοπός λοιπόν του παρόντος Οδηγού είναι να παρέχει βασικές κατευθυντήριες γραμμές και πληροφορίες σε δικηγόρους, δικαστικούς λειτουργούς και υπηρετούντες στα Σώματα Ασφαλείας, αναφορικά με την αντιμετώπιση περιστατικών βίας ή διακρίσεων με βάση τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου και να ευαισθητοποιήσει τους/τις νυν και μελλοντικούς-ες υπηρετούντες και λειτουργούς των Σωμάτων Ασφαλείας και της Ελληνικής Δικαιοσύνης στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στην αντιμετώπιση των κρουσμάτων αυθαιρεσίας και κατάχρησης εξουσίας. Για την παρουσίαση που ακολουθεί

19. Στο παρόν Μέρος του Οδηγού προτιμάται η χρήση του ακρωνύμιου «ΛΟΑΤ», ήτοι «Λεσβίες, Ομοφυλόφιλοι, Αμφιφυλόφιλοι, Τρανς», ως μετάφραση του αντίστοιχου ακρωνυμίου της αγγλικής γλώσσας «LGBT», ήτοι “Lesbian, Gay, Bisexual, Trans”. Μοναδικό λόγο αυτής της επιλογής αποτελεί το γεγονός ότι η διεθνής νομική πρακτική επικεντρώνεται, μέχρι στιγμής, κυρίως σε ομάδες πληθυσμού που αυτοπροσδιορίζονται με τους παραπάνω όρους και δεν έχει επεκταθεί σε ομάδες πληθυσμού που αυτοπροσδιορίζονται με διαφορετικούς όρους όπως για παράδειγμα “Queer” κλπ.

λαμβάνεται υπόψη ότι ο παρών Οδηγός απευθύνεται κυρίως σε πρόσωπα που ήδη έχουν, είτε επιστημονικά είτε επαγγελματικά ή εμπειρικά, εξοικείωση με τη νομική επιστήμη, με σκοπό τον εμπλουτισμό των γνώσεων τους αναφορικά με το φαινόμενο της ομοφοβικής και τρανσφοβικής βίας και των διακρίσεων με βάση το σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου, την ευαισθητοποίηση τους αναφορικά με τα δικαιώματα των ΛΟΑΤ προσώπων και την παροχή σε αυτούς μιας συνοπτικής, αλλά περιεκτικής προσέγγισης του προαναφερθέντος φαινομένου.

Στις ενότητες που ακολουθούν θα παρουσιασθεί αρχικά το ελληνικό πλαίσιο προστασίας του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου και κατόπιν το διεθνές αντίστοιχο πλαίσιο προστασίας. Και τούτο διότι θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι στην Ελλάδα ισχύει και εφαρμόζεται ένα γενικότερο και πολυποίκιλο νομοθετικό πλαίσιο προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, καθώς η χώρα μας συμμετέχει σε οικουμενικούς και περιφερειακούς διεθνείς οργανισμούς και αποτελεί Συμβαλλόμενο Μέρος σε πλείστες διεθνείς συμβάσεις. Οι εθνικές λοιπόν νομοθετικές διατάξεις θα πρέπει να ερμηνεύονται και εφαρμόζονται, αλλά επίσης και να συμπληρώνονται, όπου αυτό απαιτείται, από αντίστοιχες διατάξεις διεθνούς δικαίου, οι οποίες άλλωστε έχουν και υπέρτερη τυπική ισχύ σύμφωνα με το άρθρο 28 παρ. 2 του Ελληνικού Συντάγματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

Το ελληνικό πλαίσιο προστασίας του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου

Αποτελεί, δυστυχώς, κοινά παραδεκτή διαπίστωση ότι το εθνικό νομοθετικό πλαίσιο χαρακτηρίζεται από πολλαπλές ελλείψεις και αδυναμίες αναφορικά με την προστασία του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου. Ταυτόχρονα, και αναφορικά με το υπάρχον νομικό πλαίσιο, παρατηρούνται σοβαρές πλημμέλειες κατά την εφαρμογή του.²⁰

Στην Εισαγωγή του παρόντος Οδηγού, μέσω των στοιχείων που έχουν προκύψει από τη λειτουργία του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας αλλά και από την υλοποίηση του Προγράμματος «Πες το σ' εμάς» από το Σωματείο «Color Youth-Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας» καταδεικνύονται τα σοβαρά προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα ΛΟΑΤ πρόσωπα στην καθημερινή τους ζωή στην Ελλάδα. Η συστηματικότερη πλέον καταγραφή των περιστατικών βίας και διακρίσεων με βάση το σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου, αρχίζει να αναδεικνύει τις πραγματικές διαστάσεις ενός φαινομένου που κανείς δεν θεωρεί ότι είναι καινοφανές, αλλά αντίθετα υπήρχε και συνεχίζει να υπάρχει στην ελληνική πραγματικότητα.

Σκοπός του παρόντος μέρους αποτελεί η επισκόπηση των βασικών νομοθετικών προβλέψεων για την καταπολέμηση των διακρίσεων βάσει του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου στην Ελλάδα, καθώς επίσης και των εθνικών νομοθετικών διατάξεων για την αντιμετώπιση των εγκλημάτων μίσους και της ρητορικής μίσους. Επιπλέον θα αναφερθούν σημαντικά ζητήματα τόσο νομοθετικών ελλείψεων όσο και αδυναμιών αποτελεσματικής εφαρμογής της ισχύουσας νομοθεσίας και θα προταθούν κάποιες κατευθύνσεις βελτίωσης του επιπέδου προστασίας.

20. Σύμφωνα με την πλέον πρόσφατη κατάταξη των κρατών της Ευρώπης σχετικά με την προστασία του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου για το έτος 2015, που δημοσιεύει η πανευρωπαϊκή ομπρέλα μη κυβερνητικών οργανώσεων ILGA-Europe, η Ελλάδα βρίσκεται στην 21η θέση μεταξύ 49 ευρωπαϊκών χωρών βλ. σχετικά <http://www.rainbow-europe.org/>

1.1. Η απαγόρευση διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου

Η πρώτη εθνική νομοθετική πρόβλεψη για την προστασία του σεξουαλικού προσανατολισμού θεσπίζεται προ δέκα ετών, και μάλιστα για λόγους προσαρμογής της εθνικής νομοθεσίας σε διατάξεις του τότε ευρωπαϊκού κοινοτικού και σήμερα ευρωπαϊκού ενωσιακού δικαίου. Πρόκειται για το ν. 3304/2005 με τίτλο «*Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού*», ο οποίος προβαίνει σε θέσπιση ενός γενικού πλαισίου ρυθμίσεως για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φυλετικής ή εθνικής καταγωγής καθώς και για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού²¹ στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας. Σκοπός του νόμου, ως ρητώς αναφέρεται στο άρθρο 1 αυτού, ήταν η προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στις διατάξεις που προβλέπονταν από τις Οδηγίες 2000/43/ΕΚ του Συμβουλίου της 29ης Ιουνίου 2000 και 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου της 27ης Νοεμβρίου 2000, ώστε να διασφαλίζεται η εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης.

Σύμφωνα με το άρθρο 2 του ν. 3304/2005 σχετικά με την εξειδίκευση της αρχής της ίσης μεταχείρισης, απαγορεύεται η άμεση ή έμμεση διάκριση για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1. Ως διάκριση νοείται και η παρενόχληση ή κάθε άλλη προσβλητική ενέργεια, η οποία εκδηλώνεται με ανεπιθύμητη συμπεριφορά που σχετίζεται με έναν από τους λόγους του άρθρου 1 και έχει ως σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας προσώπου και τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος. Κατά την εξειδίκευση της έννοιας της παρενόχλησης λαμβάνονται υπόψη και τα χρηστά και συναλλακτικά ήθη. Ως διάκριση νοείται επίσης οποιαδήποτε εντολή για την εφαρμογή διακριτικής μεταχείρισης σε βάρος προσώπου για οποιονδήποτε από τους αναφερόμενους στο άρθρο 1 λόγους.

Κατά τις προβλέψεις του άρθρου 7 του ίδιου νόμου, το οποίο φέρει τον τίτλο «*η έννοια των διακρίσεων*», προκειμένου για διακρίσεις λόγω γενετήσιου προσανα-

21. Ο Έλληνας νομοθέτης επέλεξε το 2005 να μεταφράσει στην ελληνική γλώσσα τον νομικό όρο «sexual orientation» ως «γενετήσιο προσανατολισμό», αντί του ορθότερου «σεξουαλικός προσανατολισμός». Σε μεταγενέστερους εθνικούς νόμους συναντάται ο δεύτερος και ορθότερος νομικά όρος. Δεδομένου ότι και οι δύο διατυπώσεις αποτελούν μετάφραση του ίδιου όρου της αγγλικής γλώσσας, για λόγους νομικής ερμηνείας θα πρέπει να θεωρούνται ταυτόσημες.

τολισμού, στον τομέα της εργασίας και της απασχόλησης: α) συντρέχει άμεση διάκριση, όταν, για έναν από τους λόγους αυτούς, ένα πρόσωπο υφίσταται μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν της οποίας τυγχάνει, έτυχε ή θα ετύγχανε άλλο πρόσωπο σε ανάλογη κατάσταση. β) συντρέχει έμμεση διάκριση, όταν μια φαινομενικά ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική μπορεί να θέσει πρόσωπα ενός ορισμένου γενετήσιου προσανατολισμού, σε μειονεκτική θέση συγκριτικά με άλλα πρόσωπα. Δεν συνιστά ανεπίτρεπτη έμμεση διάκριση τέτοια διάταξη, κριτήριο ή πρακτική, όταν δικαιολογείται αντικειμενικά από έναν θεμιτό σκοπό και τα μέσα επίτευξής του είναι πρόσφορα και αναγκαία.

Σύμφωνα με το αμέσως επόμενο άρθρο 8, σχετικά με το πεδίο εφαρμογής του νόμου, η κατά τον νόμο αυτό αρχή της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως γενετήσιου προσανατολισμού στον τομέα της εργασίας και της απασχόλησης εφαρμόζεται σε όλα τα πρόσωπα, στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, όσον αφορά: α) τους όρους πρόσβασης στην εργασία και την απασχόληση εν γένει, συμπεριλαμβανομένων των κριτηρίων επιλογής και των όρων πρόσληψης, ανεξάρτητα από τον κλάδο δραστηριότητας και σε όλα τα επίπεδα της επαγγελματικής ιεραρχίας, καθώς και τους όρους υπηρεσιακής και επαγγελματικής εξέλιξης, β) την πρόσβαση σε όλα τα είδη και όλα τα επίπεδα επαγγελματικού προσανατολισμού, επαγγελματικής κατάρτισης, επιμόρφωσης και επαγγελματικού αναπροσανατολισμού, συμπεριλαμβανομένης της απόκτησης πρακτικής επαγγελματικής εμπειρίας, γ) τους όρους και τις συνθήκες εργασίας και απασχόλησης, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που αφορούν τις απολύσεις και τις αμοιβές, δ) την ιδιότητα του μέλους και τη συμμετοχή σε οργάνωση εργαζομένων ή εργοδοτών ή σε οποιαδήποτε επαγγελματική οργάνωση, συμπεριλαμβανομένων των πλεονεκτημάτων που απορρέουν από τη συμμετοχή σε αυτές. Η αρχή της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως γενετήσιου προσανατολισμού δεν εφαρμόζεται στις πάσης φύσεως παροχές που προσφέρουν τα δημόσια συστήματα ή τα εξομοιούμενα προς τα δημόσια, συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης ή πρόνοιας.

Το άρθρο 12 του ίδιου νόμου προβλέπει τη λήψη από την Πολιτεία μέτρων θετικής δράσης για την καταπολέμηση των διακρίσεων, καθώς ρητώς ορίζει ότι δεν συνιστά διάκριση η λήψη ή η διατήρηση ειδικών μέτρων με σκοπό την πρόληψη ή την αντιστάθμιση μειονεκτημάτων, λόγω, μεταξύ άλλων, γενετήσιου προσανατολισμού.

Ιδιαίτερης σημασίας είναι το άρθρο 14, το οποίο θεσπίζει αντιστροφή του βάρους αποδείξεως σε περίπτωση παραβίασης της αρχής της ίσης μεταχείρισης, με εξαίρεση την ποινική δίκη. Ειδικότερα, όταν ο βλαπτόμενος προβάλλει ότι δεν τηρήθηκε η αρχή της ίσης μεταχείρισης και αποδεικνύει ενώπιον δικαστηρίου ή

αρμόδιας διοικητικής αρχής πραγματικά γεγονότα από τα οποία μπορεί να συναχθεί άμεση ή έμμεση διάκριση, το αντίδικο μέρος φέρει το βάρος να αποδείξει στο δικαστήριο, ή η διοικητική αρχή να θεμελιώσει, ότι δεν συνέτρεξαν περιστάσεις που συνιστούν παραβίαση της αρχής αυτής. Τέλος, το άρθρο 16 εισάγει ποινικές κυρώσεις για την παραβίαση της απαγόρευσης διακριτικής μεταχείρισης για λόγους γενετήσιου προσανατολισμού ορίζοντας ότι ο υπαίτιος μιας τέτοιας παραβίασης, κατά τη συναλλακτική διάθεση αγαθών ή προσφορά υπηρεσιών στο κοινό τιμωρείται με φυλάκιση έξι (6) μηνών μέχρι τριών (3) ετών και με χρηματική ποινή χιλίων (1.000) έως πέντε χιλιάδων (5.000) ευρώ.

Τέλος, κατά τις προβλέψεις της πρώτης παραγράφου του άρθρου 19, ως φορέας προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης στις περιπτώσεις που αυτή παραβιάζεται από δημόσιες υπηρεσίες είναι ο Συνήγορος του Πολίτη. Παράλληλα, στον τομέα απασχόλησης και εργασίας, φορέας προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης στις περιπτώσεις που αυτή παραβιάζεται από φυσικά ή νομικά πρόσωπα πέραν εκείνων που αναφέρονται στην πρώτη παράγραφο είναι το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας (Σ.ΕΠ.Ε.)²².

Επακολούθησε ο ν. 3769/2009 με τον τίτλο *“Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών όσον αφορά την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και την παροχή αυτών και άλλες διατάξεις”*. Σύμφωνα με το άρθρο 1, σκοπός του νόμου είναι η καθιέρωση ενός πλαισίου για την καταπολέμηση των δια-

22. Το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας (Σ.ΕΠ.Ε.) είναι υπηρεσία του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων που υπάγεται απευθείας στον Υπουργό Εργασίας και της οποίας προϊστάται μετακλητός Ειδικός Γραμματέας (άρθρο 28 ν. 1558/1985). Το Σ.ΕΠ.Ε. διαρθρώνεται σε Κεντρική και Περιφερειακές Υπηρεσίες. Η κατά τόπον αρμοδιότητά του εκτείνεται σε όλη την επικράτεια και οι καθ’ ύλη αρμοδιότητές του ασκούνται από την Κεντρική και τις Περιφερειακές Υπηρεσίες αυτού. Στο Σ.ΕΠ.Ε. λειτουργεί η Τηλεφωνική γραμμή 15512 από τις 9πμ έως 5μμ στο πλαίσιο του Αυτοτελούς Γραφείου Ενημέρωσης, Υποδοχής, Αξιολόγησης και Διαχείρισης Καταγγελιών (άρθρο 11 ν. 3996/2011). Η ανωτέρω τηλεφωνική γραμμή την παρούσα περίοδο χρησιμοποιείται αποκλειστικά για την υποβολή καταγγελιών επώνυμων ή ανώνυμων σχετικά με παραβάσεις της εργατικής νομοθεσίας και της αδήλωτης εργασίας. Ειδικότερα για παραβάσεις: αα) των διατάξεων της εργατικής νομοθεσίας της σχετικής ιδίως με τους όρους και τις συνθήκες εργασίας, τα χρονικά όρια εργασίας, την αμοιβή ή άλλες παροχές, την ασφάλεια και την υγεία των εργαζομένων, τους ειδικούς όρους και συνθήκες εργασίας των ευπαθών ομάδων εργαζομένων (όπως ανήλικοι, νέοι, γυναίκες σε κατάσταση εγκυμοσύνης ή λοχείας, άτομα με αναπηρία), καθώς και ειδικών κατηγοριών εργαζομένων, [...] εε) της νομοθεσίας για την προώθηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας. βλ. Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Κοινωνικής Αλληλεγγύης, *“Τηλεφωνική γραμμή καταγγελιών από την Επιθεώρηση Εργασίας (15512)”*, <http://www.ypakp.gr/>

κρίσεων λόγω φύλου όσον αφορά την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και την παροχή αυτών, όπως προβλέπεται από τις διατάξεις της Οδηγίας 2004/113/ΕΚ του Συμβουλίου της 13ης Δεκεμβρίου 2004.

Κατά τις διατάξεις του άρθρου 2, για την εφαρμογή του εν λόγω νόμου, ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί: «άμεση διάκριση» θεμελιώνεται όταν ένα πρόσωπο υφίσταται, λόγω του φύλου του, μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν της οποίας τυγχάνει, έτυχε ή θα τύχει ένα άλλο πρόσωπο, σε ανάλογη κατάσταση, ενώ «έμμεση διάκριση» νοείται αντίστοιχα όταν μια εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική ενδέχεται να θέσει σε μειονεκτική θέση πρόσωπα του ενός φύλου σε σχέση με πρόσωπα του άλλου φύλου, εκτός εάν αυτή η διάταξη, το κριτήριο ή η πρακτική δικαιολογείται αντικειμενικά από ένα θεμιτό σκοπό και τα μέσα επίτευξης του σκοπού αυτού είναι πρόσφορα και αναγκαία.

Σύμφωνα με τις προβλέψεις του άρθρου 3 σχετικά με το πεδίο εφαρμογής του ν. 3769/2009, οι διατάξεις του εφαρμόζονται στα πρόσωπα, τα οποία παρέχουν αγαθά και υπηρεσίες που διατίθενται στο κοινό, ανεξάρτητα από το ενδιαφερόμενο πρόσωπο, στο πλαίσιο του δημόσιου τομέα, του ευρύτερου δημόσιου τομέα, όπως αυτός εκάστοτε οριοθετείται από τις κείμενες διατάξεις, καθώς και του ιδιωτικού τομέα, και οι οποίες προσφέρονται εκτός του πλαισίου του ιδιωτικού και του οικογενειακού βίου και των συναλλαγών που διεξάγονται σε αυτό, ενώ εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής του οι τομείς της εκπαίδευσης, των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και της διαφήμισης και τα θέματα απασχόλησης, επαγγελματικής δραστηριότητας και μη μισθωτής δραστηριότητας, που ρυθμίζονται από το ν. 3488/2006.

Το άρθρο 4 του νόμου παρέχει τον ορισμό της αρχής της ίσης μεταχείρισης. Σύμφωνα με αυτόν: α) απαγορεύεται οποιαδήποτε άμεση ή έμμεση διάκριση λόγω φύλου, συμπεριλαμβανομένης της λιγότερο ευνοϊκής μεταχείρισης των γυναικών λόγω εγκυμοσύνης και μητρότητας. β) απαγορεύονται η παρενόχληση και η σεξουαλική παρενόχληση, κατά την έννοια του νόμου αυτού, θεωρούμενες ως διάκριση λόγω φύλου. Το γεγονός ότι ένα άτομο απορρίπτει ή ανέχεται τέτοιου είδους συμπεριφορά δεν μπορεί να χρησιμοποιείται ως βάση για τη λήψη απόφασης που επηρεάζει το εν λόγω άτομο. Παράλληλα, τονίζεται ότι και η ενθάρρυνση για την άσκηση άμεσων ή έμμεσων διακρίσεων λόγω φύλου θεωρείται διάκριση, κατά την έννοια του νόμου αυτού.

Το άρθρο 5 θεσπίζει τη δυνατότητα λήψης θετικών μέτρων δράσης από την Πολιτεία για την πρόληψη ή την αντιστάθμιση μειονεκτημάτων που συνδέονται με το φύλο, προκειμένου να διασφαλίζεται στην πράξη η πλήρης ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, ενώ κατά τις προβλέψεις του άρθρου 9 εισάγεται κι πάλι αντιστροφή του βάρους απόδειξης όταν ένα πρόσωπο που εμπίπτει στο πε-

δίο εφαρμογής του εν λόγω νόμου ισχυρίζεται ότι υφίσταται μεταχείριση που ενέχει διάκριση λόγω φύλου, κατά τις ανωτέρω διατάξεις ενώπιον δικαστηρίου ή άλλης αρμόδιας αρχής, κατά τις αντίστοιχες διατάξεις του άρθρου 14 του ν. 3304/2005.

Το άρθρο 11 του ν. 3769/2009 ορίζει ως Φορείς παρακολούθησης και προώθησης της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών για μεν τις δημόσιες υπηρεσίες και τον ευρύτερο δημόσιο τομέα, το Συνήγορο του Πολίτη, για δε τον ιδιωτικό τομέα, το Συνήγορο του Καταναλωτή. Σύμφωνα με τις λοιπές παραγράφους του ίδιου άρθρου, ο Συνήγορος του Πολίτη και ο Συνήγορος του Καταναλωτή είναι επιφορτισμένοι με την προώθηση, την ανάλυση, τον έλεγχο και την υποστήριξη της ίσης μεταχείρισης των προσώπων χωρίς διακρίσεις λόγω φύλου. Κάθε πρόσωπο που θεωρεί ότι ζημιώνεται από τη μη τήρηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης, κατά τους ορισμούς του παρόντος νόμου, ακόμη και αν έχει λήξει η σχέση, στο πλαίσιο της οποίας φέρεται ότι σημειώθηκε η διάκριση, δύναται να απευθύνεται στον αρμόδιο, κατά περίπτωση, Φορέα. Κάθε δημόσια αρχή που δέχεται καταγγελίες ή κοινοποιούνται σε αυτήν πληροφορίες σχετικά με την εφαρμογή του παρόντος νόμου, τις διαβιβάζει στον αρμόδιο Φορέα, σύμφωνα με τα παραπάνω. Σε περίπτωση παράβασης των διατάξεων του παρόντος νόμου, ο αρμόδιος Φορέας διεξάγει έρευνα και διαμεσολαβεί με κάθε πρόσφορο τρόπο για την άρση της προσβολής της ίσης μεταχείρισης. Εφόσον η διαμεσολάβηση προς άρση της προσβολής δεν επιφέρει ικανοποιητικά αποτελέσματα, το τελικό πόρισμα του Φορέα διαβιβάζεται στην καθ' ύλην αρμόδια Αρχή, προκειμένου να επιβληθούν κυρώσεις ή και να κινηθεί η πειθαρχική διαδικασία και, ακολούθως, η αρμόδια Αρχή ενημερώνει το Φορέα σχετικά. Τέλος, ο Συνήγορος του Πολίτη και ο Συνήγορος του Καταναλωτή υποβάλλουν στη Βουλή των Ελλήνων, πέρα από τις ετήσιες εκθέσεις τους το Μάρτιο και τον Ιούνιο κάθε έτους αντίστοιχα, ειδικές εκθέσεις για την εφαρμογή του συγκεκριμένου νόμου.

Ο πλέον πρόσφατος χρονικά νόμος για την καταπολέμηση των διακρίσεων στην εθνική έννομη τάξη είναι ο ν. 3896/2010 για την *“Εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης-Εναρμόνιση της κείμενης νομοθεσίας με την Οδηγία 2006/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2006 και άλλες συναφείς διατάξεις.”*

Σύμφωνα με το άρθρο 1 του νόμου αυτού, σκοπός του είναι να εξασφαλισθεί η εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης, όσον αφορά στην πρόσβαση στην απασχόληση, συμπεριλαμβανομένης της επαγγελματικής εξέλιξης, και στην επαγγελματική κατάρτιση, συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης με

σκοπό την απασχόληση, τις συνθήκες και τους όρους εργασίας, συμπεριλαμβανομένης της αμοιβής και τα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης, όπως προβλέπεται από τις διατάξεις της Οδηγίας 2006/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου.

Ο ν. 3896/2010 ενισχύει τις ρυθμίσεις που εισήγαγαν στην εθνική έννομη τάξη ο ν. 3304/2005 και ο ν. 3769/2009. Κατά τις ρυθμίσεις του άρθρου 3, σχετικά με την αρχή ίσης μεταχείρισης και την απαγόρευση διακρίσεων, απαγορεύεται κάθε μορφής άμεση ή έμμεση διάκριση λόγω φύλου, σε συσχετισμό ιδίως με την οικογενειακή κατάσταση, σε όλους τους τομείς που περιλαμβάνονται στο πεδίο εφαρμογής του συγκεκριμένου νόμου, όπως εξειδικεύονται στις κατωτέρω διατάξεις. Επιπρόσθετα, η παρενόχληση, η σεξουαλική παρενόχληση, καθώς και οποιαδήποτε λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση που οφείλεται στην ανοχή ή στην απόρριψη αυτής της συμπεριφοράς, συνιστούν διάκριση λόγω φύλου και απαγορεύονται, ενώ ταυτόχρονα και η εντολή που ενέχει διάκριση εις βάρος ενός προσώπου λόγω φύλου συνιστά διάκριση κατά την έννοια του παρόντος νόμου. Συνιστά επίσης διάκριση κατά την έννοια του νόμου αυτού η λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση γυναικών λόγω εγκυμοσύνης ή μητρότητας.

Ιδιαίτερα προβληματική είναι η διάταξη της περίπτωσης β της παραγράφου 2 του άρθρου 3 του ίδιου νόμου, η οποία αναφέρει ότι «*διάκριση λόγω φύλου συνιστά, επίσης, οποιαδήποτε λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση προσώπου που συνδέεται με αλλαγή φύλου*». Πρόκειται για κακή ενσωμάτωση, με λανθασμένο στην ελληνική γλώσσα όρο, της παραγράφου 3 του Προοιμίου της Οδηγίας 2006/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2006, η οποία μιλά για «επαναπροσδιορισμό φύλου», έννοια ευρύτερη αυτής που εισήγαγε ο Έλληνας νομοθέτης.²³

Το άρθρο 23 του ν. 3896/2010 εισάγει επίσης αστικές, διοικητικές και ποινικές κυρώσεις για παραβιάσεις των προβλέψεών του. Ειδικότερα, θεσπίζεται ότι η παραβίαση της κατά τον νόμο αυτό απαγόρευσης διακρίσεων λόγω φύλου γεννά, εκτός των άλλων, και αξίωση προς πλήρη αποζημίωση του θύματος, η οποία θα καλύπτει τη θετική και την αποθετική ζημία, καθώς και την ηθική βλάβη. Περαιτέρω, η παραβίαση της απαγόρευσης διακρίσεων λόγω φύλου από πρόσωπο που ενεργεί ως εργοδότης ή από τον ασκούντα το διευθυντικό δικαίωμα ή εκ-

23. «*The Court of Justice has held that the scope of the principle of equal treatment for men and women cannot be confined to the prohibition of discrimination based on the fact that a person is of one or other sex. In view of its purpose and the nature of the rights which it seeks to safeguard, it also applies to discrimination arising from the gender reassignment of a person.*»

πρόσωπο ή προστηθέντα υπ' αυτών, κατά τη σύναψη ή άρνηση σύναψης εργασιακής σχέσης ή κατά τη διάρκεια, λειτουργία, εξέλιξη ή λύση αυτής, συνιστά παραβίαση της εργατικής νομοθεσίας και κατά την έννοια του άρθρου 16 του ν. 2639/1998 (ΦΕΚ 205 Α'), για την οποία επιβάλλονται οι προβλεπόμενες στο άρθρο αυτό διοικητικές κυρώσεις σύμφωνα με τα κριτήρια της παραγράφου 3 αυτού, όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει. Τέλος, σύμφωνα με την παράγραφο 4 του άρθρου 23 εισάγεται και ποινική διάταξη, με την προσθήκη παραγράφου 5 στο άρθρο 337 του Ποινικού Κώδικα η οποία έχει ως εξής: *“Όποιος τελεί την πράξη της παραγράφου 1 του άρθρου αυτού, εκμεταλλεύομενος την εργασιακή θέση του παθόντος ή τη θέση προσώπου που έχει ενταχθεί σε διαδικασία αναζήτησης θέσης εργασίας διώκεται κατ' έγκληση και τιμωρείται με φυλάκιση από έξι (6) μήνες μέχρι τρία (3) έτη και με χρηματική ποινή τουλάχιστον χιλίων (1.000) ευρώ.»*

Επιπλέον το άρθρο 24 του ν. 3896/2010, σε συμφωνία με το προγενέστερο νομοθετικό πλαίσιο, θεσπίζει αντιστροφή του βάρους απόδειξης σε περίπτωση που ένα πρόσωπο που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του εν λόγω νόμου ισχυρίζεται ότι υφίσταται μεταχείριση που ενέχει διάκριση λόγω φύλου, κατά τις ανωτέρω διατάξεις, και επικαλείται, ενώπιον δικαστηρίου ή άλλης αρμόδιας αρχής, γεγονότα ή στοιχεία από τα οποία πιθανολογείται άμεση ή έμμεση διάκριση λόγω φύλου, ή ότι εκδηλώθηκε σεξουαλική ή άλλη παρενόχληση κατά την έννοια του παρόντος νόμου, με εξαίρεση την ποινική διαδικασία.

Το άρθρο 25 του ν. 3896/2010 ορίζει και πάλι ως Φορέα για την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων του νόμου το Συνήγορο του Πολίτη. Παράλληλα, στο ίδιο άρθρο προβλέπονται διατάξεις που ενισχύουν τις αρμοδιότητες του Συνηγόρου. Ειδικότερα, ο Συνήγορος του Πολίτη ορίζεται φορέας για την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής, στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών όσον αφορά: α) την πρόσβαση στην απασχόληση, συμπεριλαμβανομένης της επαγγελματικής εξέλιξης και στην επαγγελματική κατάρτιση, συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης με σκοπό την απασχόληση, β) τις συνθήκες και τους όρους εργασίας, συμπεριλαμβανομένης της αμοιβής και γ) τα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης, κατ' εφαρμογή του άρθρου 20 της Οδηγίας 2006/54/ΕΚ. Φυσικά ή νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, συμπεριλαμβανομένων των τραπεζών, υπάγονται στην αρμοδιότητα του Συνηγόρου του Πολίτη για την εκπλήρωση της κατά την παράγραφο 1 του άρθρου 1 του ν. 3896/2010 αποστολής αυτού ως φορέα για την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μετα-

χείρισης ανδρών και γυναικών, βάσει της Οδηγίας 2006/54/ΕΚ, όπως ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη.

Περαιτέρω, το ίδιο άρθρο προβλέπει ότι όταν ο Συνήγορος του Πολίτη ενεργεί ως φορέας για την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, κατά την παράγραφο 1 του άρθρου 1 του νόμου αυτού, επιλαμβάνεται υποθέσεων που εκκρεμούν ενώπιον δικαστηρίων, δικαστικών ή εισαγγελικών αρχών, έως τη διεξαγωγή της πρώτης συζήτησης στο ακροατήριο ή την άσκηση ποινικής δίωξης ή έως ότου το αρμόδιο δικαστήριο ή η αρμόδια δικαστική αρχή αποφανθεί επί αιτήσεως παροχής προσωρινής δικαστικής προστασίας.

Επιπρόσθετα, στο πλαίσιο της κατά την παράγραφο 1 του άρθρου 1 του ν. 3896/2010 αποστολής του ως φορέα για την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών και πέραν των λοιπών κατά τον νόμο αυτό αρμοδιοτήτων του, ο Συνήγορος του Πολίτη: α) παρέχει συνδρομή προς τα θύματα διακρίσεων λόγω φύλου, διαμεσολαβώντας με κάθε πρόσφορο τρόπο για την αποκατάσταση της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών. Εφόσον η διαμεσολάβηση αυτή δεν επιφέρει ικανοποιητικά αποτελέσματα, ο Συνήγορος του Πολίτη διαβιβάζει το πόρισμά του στον καθ' ύλην αρμόδιο φορέα για την άσκηση της πειθαρχικής ή και κυρωτικής αρμοδιότητας, ο οποίος οφείλει να ενημερώσει περί αυτού τον Συνήγορο του Πολίτη β) διενεργεί έρευνα σύμφωνα με το άρθρο 4 του ν. 3896/2010, γ) δημοσιεύει ειδικές εκθέσεις για την εφαρμογή των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας, οι οποίες περιλαμβάνουν και εισηγήσεις μέτρων για την εξάλειψη των διακρίσεων λόγω φύλου. Οι εκθέσεις αυτές κοινοποιούνται, πέραν των οριζόμενων στο τελευταίο εδάφιο της παραγράφου 5 του άρθρου 3 του νόμου, στο Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης και στη Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων του Υπουργείου Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, δ) διατυπώνει γνώμη, αυτεπαγγέλτως ή κατόπιν ερωτήματος άλλης δημόσιας αρχής, ως προς την ερμηνεία διατάξεων του νόμου 3896/2010, ε) ανταλλάσσει πληροφορίες με ομόλογους φορείς των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και με αρμόδιους ευρωπαϊκούς οργανισμούς, όπως το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων που έχει συσταθεί με τον Κανονισμό (ΕΚ) 1922/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Δεκεμβρίου 2006 και στ) συνεργάζεται με τη Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων του Υπουργείου Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, τους κοινωνικούς εταίρους, τις επιχειρήσεις και τις μη κυβερνητικές οργανώσεις προς ενημέρωση

και διάδοση των καλών πρακτικών ίσης μεταχείρισης και ίσων ευκαιριών για άνδρες και γυναίκες στην απασχόληση, την εργασία και την εν γένει επαγγελματική δραστηριότητα και για τη διοργάνωση σχετικών επιμορφωτικών εκδηλώσεων.

Επιπλέον, για την παρακολούθηση της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, κατά την παράγραφο 1 του άρθρου 1 του ν. 3896/2010, ο Συνήγορος του Πολίτη μπορεί να ζητεί, με ειδικά αιτιολογημένο έγγραφό του, από ιδιώτη που κατονομάζεται στην αναφορά, έγγραφα ή άλλα στοιχεία για την υπόθεση. Τα στοιχεία αυτά παρέχονται εφόσον δεν παραβιάζεται η νομοθεσία περί προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Ο Συνήγορος του Πολίτη υποχρεούται να διασφαλίζει το προσωπικό και επαγγελματικό απόρρητο των ιδιωτών και να μη δημοσιοποιεί στοιχεία που μπορεί να καταστήσουν δυνατό τον προσδιορισμό τους. Αν ο ιδιώτης αρνείται να παράσχει τα παραπάνω στοιχεία, ο Συνήγορος του Πολίτη μπορεί να ζητήσει τη συνδρομή δημόσιας υπηρεσίας ή επαγγελματικού συλλόγου κατά περίπτωση, καθώς και της εισαγγελικής αρχής. Καταγγελίες ή πληροφορίες που περιέχονται σε δημόσια αρχή σχετικά με την εφαρμογή του παρόντος νόμου διαβιβάζονται από αυτήν στο Συνήγορο του Πολίτη. Όσον αφορά το πεδίο αρμοδιότητας του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας (Σ.ΕΠ.Ε.), οι κατά τόπο Επιθεωρήσεις Εργασίας επιλαμβάνονται των παραπάνω καταγγελιών και ενημερώνουν άμεσα το Συνήγορο του Πολίτη, έχουν δε την υποχρέωση να του υποβάλουν τα αποτελέσματα των ενεργειών αρμοδιότητάς τους, επιφυλασσομένης, σε κάθε περίπτωση, της αρμοδιότητας του Συνηγόρου του Πολίτη προς ιδίαν έρευνα και διαμόρφωση του τελικού πορίσματος επί της καταγγελίας.

Οι παρεμβάσεις του Συνηγόρου του Πολίτη για ζητήματα σεξουαλικού προσανατολισμού από το έτος 2005 έως και σήμερα παρουσιάζονται στον διαδικτυακό του ιστότοπο, καθώς επίσης και οι καταγγελίες που έχουν υποβληθεί ενώπιόν του για διακρίσεις στους τομείς της απασχόλησης και της εργασίας και ο τρόπος που η Αρχή τις χειρίστηκε.²⁴ Θα πρέπει, δυστυχώς, να τονιστεί ότι ο αριθμός των καταγγελιών που έχει δεχθεί ο Συνήγορος του Πολίτη λόγω παραβίασης της αρχής της ίσης μεταχείρισης λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού είναι ιδιαίτερα μικρός. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον εξ αυτών παρουσιάζει η αναφορά τελειόφοιτου σπουδαστή ΙΕΚ, ο οποίος διαμαρτυρήθηκε στον Συνήγορο για τη χλευαστική, υβριστική και ταπεινωτική συμπεριφορά που έχει υποστεί από σπουδαστές του ΙΕΚ, λόγω του σεξουαλικού του προσανατολισμού, αλλά και για την απουσία οποιασδήποτε παρέμβασης των εκπαιδευτικών του Ιδρύματος, προκειμέ-

24. <http://www.synigoros.gr/?i=metaxeirisi.el.imnode5>

νου να αποκατασταθεί το κλίμα που είχε δημιουργηθεί σε βάρος του (υπόθεση 142382/2011).

Σχετικά με την ταυτότητα φύλου, ο Συνήγορος του Πολίτη αντιμετωπίζει τα ζητήματα διακρίσεων των τρανς προσώπων ως διακρίσεις λόγω φύλου. Όπως επισημαίνει στην Ειδική Έκθεση του «Φύλο και Εργασιακές Σχέσεις» του 2013²⁵, ο Συνήγορος έγινε αποδέκτης αναφορών από διεμφυλικά άτομα. Οι αναφορές αυτές εξετάστηκαν υπό το πρίσμα του ευρωπαϊκού δικαίου, κατά το οποίο η διάκριση λόγω ταυτότητας φύλου είναι διάκριση λόγω φύλου, αλλά και υπό το πρίσμα της προστασίας θεμελιωδών δικαιωμάτων της ευάλωτης αυτής ομάδας, καθώς και της προστασίας της ανθρώπινης αξίας και αξιοπρέπειας. Η διερεύνησή τους ανέδειξε τη σημασία της ενημέρωσης και της ευαισθητοποίησης σε ζητήματα σεβασμού της διαφορετικότητας, αλλά και τον σημαντικό ρόλο της κοινωνίας των πολιτών και των κοινοτήτων που δραστηριοποιούνται για την προστασία των δικαιωμάτων ίσης μεταχείρισης των ΛΟΑΤ προσώπων. Μέσω των κοινοτήτων αυτών καθίσταται ευχερέστερη η επαφή πιθανών θυμάτων με δημόσιους φορείς και διευκολύνεται η επί της ουσίας συνεργασία για την επαρκέστερη αντιμετώπιση σύνθετων προβλημάτων και καταστάσεων.

Ενδεικτική είναι η περίπτωση ενήλικου διεμφυλικού ατόμου το οποίο φοιτούσε σε εσπερινό δημόσιο σχολείο. Κατήγγειλε στον Συνήγορο ότι υφίσταται δυσμενή διακριτική μεταχείριση λόγω ταυτότητας φύλου και ότι έχει δημιουργηθεί εχθρικό σε βάρος του κλίμα τόσο από τους συμμαθητές του όσο και από το εκπαιδευτικό προσωπικό και τη διεύθυνση του σχολείου. Η αναφορά υποστηρίχθηκε από δύο ΜΚΟ, οι οποίες δραστηριοποιούνται σε ζητήματα προστασίας των διεμφυλικών ατόμων και σε ζητήματα ομοφοβίας και τρανσφοβίας στην εκπαίδευση. Μετά την πραγματοποίηση σειράς συναντήσεων και επαφών με όλα τα εμπλεκόμενα μέρη, ο Συνήγορος πρότεινε στον Σύλλογο των Καθηγητών συγκεκριμένα μέτρα έμπρακτης υποστήριξης και αποδοχής της διαφορετικότητας της μαθήτριας: συνέστησε να γίνει σεβαστή η χρήση του ονόματος που επιθυμεί, οι ενδυματολογικές της προτιμήσεις και η χρήση της τουαλέτας που αντιστοιχεί στην ταυτότητα του κοινωνικού της φύλου. Οι συστάσεις αυτές έγιναν ομόφωνα αποδεκτές από τον Σύλλογο των Καθηγητών, ενώ παράλληλα προγραμματίστηκαν και πραγματοποιήθηκαν βιωματικές-εκπαιδευτικές παρεμβάσεις στους εκπαιδευτικούς και στους μαθητές του σχολείου από ομάδα ειδικών, υπό την εποπτεία και με τη συμμετοχή της αρμόδιας Διεύθυνσης Αγωγής Υγείας του Υπουργείου Παιδείας. Τελικά, η μαθήτρια ολοκλήρωσε με επιτυχία τη φοίτησή της στην υποχρεωτική εκπαίδευση και πλέον φοιτά στο λύκειο (υπόθεση

25. Κατά την αρμοδιότητά του σύμφωνα με το άρθρο 25 παρ. 8 του ν. 3869/2010.

160173/2012). Ο Συνήγορος, με παρέμβασή του στο Υπουργείο Παιδείας, ζήτησε να υποστηριχθούν αντίστοιχες δράσεις και σε άλλα σχολεία που αντιμετωπίζουν ανάλογα προβλήματα σεβασμού και αποδοχής της διαφορετικότητας, αξιοποιώντας τον τρόπο υλοποίησης και τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης καλής πρακτικής.

Άλλη πρόσφατη περίπτωση που χειρίστηκε ο Συνήγορος αφορούσε πολίτη που διαμαρτυρήθηκε στην Αρχή για την προσβλητική συμπεριφορά συναδέλφου του λόγω της διεμφυλικότητάς του κατά την άσκηση των υπηρεσιακών του καθηκόντων σε δήμο, στο πλαίσιο παροχής κοινωφελούς χρηματοδοτούμενης εργασίας. Από τη διερεύνηση της αναφοράς διαπιστώθηκε ότι το πρόβλημα αντιμετωπίστηκε έπειτα από παρέμβαση του Προϊσταμένου του Τμήματος και σε συνεννόηση με τον προσφεύγοντα, προτού ενεργοποιηθεί η παρέμβαση του Συνηγόρου (υπόθεση 187398/2014) (Συνήγορος του Πολίτη, 2015, σελ. 145).

Στα πλαίσια των θετικών του δράσεων για την προώθηση της ίσης μεταχείρισης ο Συνήγορος του Πολίτη δημιούργησε το 2013 δίκτυο συνεργασίας με τις ΛΟΑΤ οργανώσεις, το οποίο, ως ο ίδιος αναφέρει,²⁶ συνεισέφερε στη βελτίωση της επαφής του Συνηγόρου με όσους βιώνουν διάκριση λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου, στην αμοιβαία πληροφόρηση για τις σχετικές εξελίξεις σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο και στην ενημέρωση ως προς την κατάλληλη πρόσβαση των εμπλεκόμενων φορέων και προσώπων στις αρμόδιες αρχές.

Ταυτόχρονα, το 2014 ο Συνήγορος δημοσίευσε τον «Οδηγό Διαφορετικότητας για Δημοσίους Υπαλλήλους», στον οποίο επισημαίνει προβλήματα διακρίσεων που αντιμετωπίζουν τα ΛΟΑΤ πρόσωπα στη συναλλαγή με τη διοίκηση, στην απασχόληση και την εργασία, στην εκπαίδευση και στην αναγνώριση και άσκηση δικαιωμάτων.

Αναφορικά με το σεξουαλικό προσανατολισμό, ο Συνήγορος επισημαίνει ο σεξουαλικός προσανατολισμός εκτός από κοινωνικό δεδομένο, αποτελεί στοιχείο της προσωπικότητας του ατόμου, και προστατεύεται αυτοτελώς τόσο από την εθνική και διεθνή νομοθεσία που δεσμεύει τη χώρα, όσο και από την ίδια τη συνταγματική μας έννομη τάξη, στο πλαίσιο της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος) και του σεβασμού της αξίας του ανθρώπου (άρθρο 2 του Συντάγματος).

Για τα ζητήματα που χρήζουν διοικητικής αντιμετώπισης ο Συνήγορος επισημαίνει ότι κατά τη συναλλαγή με δημόσιες υπηρεσίες τα άτομα με «διαφορετι-

26. Συνήγορος του Πολίτη, Ετήσια Έκθεση 2014, σελ. 111

κό» σεξουαλικό προσανατολισμό αντιμετωπίζουν συχνά την έλλειψη σεβασμού της προσωπικότητας και του δικαιώματος τους στον αυτοπροσδιορισμό. Ειρωνικά, κακόβουλα ή ακόμη και υβριστικά, επιθετικά σχόλια, που μπορεί να καταλήξουν σε εξευτελισμό της προσωπικότητας, αποτελούν υπαρκτά φαινόμενα ομοφοβικής συμπεριφοράς στην χώρα μας. Περαιτέρω, στον τομέις της απασχόλησης, της εργασίας και της εκπαίδευσης, άτομα με «διαφορετικό» σεξουαλικό προσανατολισμό συχνά υφίστανται εξευτελιστική συμπεριφορά από προϊσταμένους ή συναδέλφους τους (παρενόχληση). Για τον λόγο αυτό τα άτομα αυτά συνήθως αποφεύγουν να δηλώσουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό στον χώρο εργασίας. Επιπλέον ο σεξουαλικός προσανατολισμός μπορεί να αποτελέσει λόγο αποκλεισμού από την πρόσβαση στην απασχόληση ή την επαγγελματική εξέλιξη. Ένα πεδίο στο οποίο καταγράφονται σημαντικά προβλήματα είναι και ο χώρος της εκπαίδευσης, τόσο σε σχέση με την ενημέρωση κι ευαισθητοποίηση εκπαιδευτικών και μαθητών, όσο και ως προς την ενδοσχολική βία (ομοφοβικό bullying).

Ως προς το ζήτημα της αναγνώρισης και άσκησης δικαιωμάτων, ο Συνήγορος του Πολίτη επισημαίνει ότι όσον αφορά θέματα προστασίας της οικογένειας, δεν αναγνωρίζονται στα ομόφυλα ζευγάρια δικαιώματα, αντίστοιχα με αυτά που ισχύουν για τα ετερόφυλα (σύμφωνο συμβίωσης, περιουσιακά ή κληρονομικά δικαιώματα, φορολογική μεταχείριση, ασφαλιστικές παροχές, συνταξιοδότηση, υιοθεσία, κ.λπ.), ενώ σημαντικά είναι τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ομογονεϊκές οικογένειες κυρίως ως προς την αναγνώριση γονεϊκών δικαιωμάτων στον γονέα που δεν έχει έννομη (βιολογική ή θετή) σχέση με το παιδί (ληξιαρχικές εγγραφές, συμμετοχή σε σχολικές δραστηριότητες, πρόσβαση σε περίθαλψη κ.λπ.).

Σε σχέση με την ταυτότητα φύλου, ο Συνήγορος του Πολίτη στον «Οδηγό Διαφορετικότητας για Δημοσίους Υπαλλήλους» υπογραμμίζει ότι η διαδικασία με την οποία το άτομο εναρμονίζει το βιολογικό με το κοινωνικό του φύλο, όταν αυτά είναι διαφορετικά, ονομάζεται διαδικασία επαναπροσδιορισμού κοινωνικού φύλου και τα άτομα που βρίσκονται στην διαδικασία αυτή ή την έχουν ολοκληρώσει ονομάζονται διεμφυλικά άτομα. Η διαδικασία αυτή μπορεί να είναι αμιγώς ψυχολογική, ή να έχει και ιατρικές πτυχές, όπως λ.χ. ορμονοληψία και χειρουργικές επεμβάσεις. Ωστόσο, η ολοκλήρωση της ιατρικής διαδικασίας επαναπροσδιορισμού φύλου δεν αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για να υπάρξει σεβασμός στην διεμφυλική προσωπικότητα του ατόμου. Η προσωπικότητα αυτή πρέπει να γίνεται σεβαστή ως έκφραση αυτοαντίληψης και αυτοπροσδιορισμού, ανεξαρτήτως των επιλογών που θα κάνει το άτομο για την πορεία του επα-

ναπροσδιορισμού του. Η φοβία που αντιτάσσει η κοινωνία στα διεμφυλικά άτομα, λέγεται τρανσφοβία.

Για τα ζητήματα που χρήζουν διοικητικής αντιμετώπισης, αναφορικά με την αλλαγή των στοιχείων αστυνομικής ταυτότητας, ο Συνήγορος επισημαίνει ότι η νομοθεσία που ισχύει στην Ελλάδα σήμερα δεν επιτρέπει την αλλαγή των στοιχείων αστυνομικής ταυτότητας διεμφυλικού ατόμου πριν την ολοκλήρωση της πλήρους ιατρικής διαδικασίας επαναπροσδιορισμού φύλου και την έκδοση της σχετικής δικαστικής απόφασης. Ωστόσο, ορθώς υπογραμμίζει ότι πολλά διεμφυλικά άτομα δεν επιθυμούν την ολοκλήρωση μιας τέτοιας ιατρικής διαδικασίας, ή δεν έχουν την οικονομική ή ψυχολογική δυνατότητα να την ολοκληρώσουν. Επιπλέον, ακόμη και στην περίπτωση που σκοπεύουν να την ολοκληρώσουν, πρόκειται για μια πολύ χρονοβόρα διαδικασία. Ως εκ τούτου, καταλήγει, το πλέον χαρακτηριστικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν τα διεμφυλικά άτομα είναι η διαφορά που παρουσιάζουν τα στοιχεία της αστυνομικής τους ταυτότητας ή άλλου εγγράφου ταυτοποίησης, με την εξωτερική τους εμφάνιση.

Κατά τη συναλλαγή τους με δημόσιες υπηρεσίες, κυρίως όταν απαιτείται επίδειξη της αστυνομικής ταυτότητας (εφορία, αστυνομία, στρατός, ταχυδρομεία κ.λπ.), πολύ συχνά τα διεμφυλικά άτομα έρχονται αντιμέτωπα με ειρωνικά, κακόβουλα, υβριστικά και επιθετικά σχόλια, που συνιστούν εξευτελισμό της προσωπικότητάς τους. Επιπλέον συναντούν δυσπιστία, πολλαπλές διαδικασίες διακρίβωσης στοιχείων, ακόμη και άρνηση συναλλαγών. Έχουν αυξημένες πιθανότητες να υποστούν αστυνομική αυθαιρεσία και προσαγωγές σύμφωνα με τον νόμο περί εκδιδόμενων προσώπων, χωρίς να υπάρχουν ενδείξεις ότι εκδίδονται. Όταν παρουσιάζονται στον στρατό για απαλλαγή στράτευσης, αντιμετωπίζουν κι εκεί ψυχολογική βία και προσβολές. Τέλος, προβλήματα αντιμετωπίζουν τα διεμφυλικά άτομα στην παροχή υπηρεσιών από τον δημόσιο τομέα, είτε στην εκπαίδευση, είτε στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, είτε στις ασφαλιστικές καλύψεις και στις προνοιακές παροχές.

Αναφορικά με την πρόσβαση των τρανς προσώπων στην απασχόληση ο Συνήγορος συμπεραίνει ότι, ενώ υφίσταται νομοθεσία (ν. 3896/2010, άρθρο 3, παρ. 2β) που προστατεύει τα διεμφυλικά άτομα από διακρίσεις στην πρόσβαση στην απασχόληση και στην εργασία, στην πράξη, όλα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, οδηγούν τα άτομα αυτά σε πλήρη αποκλεισμό από την αγορά εργασίας. Καταλήγει δε σε συστάσεις για τη διαχείριση των προβλημάτων από τους δημοσίους υπαλλήλους, ζητώντας από αυτούς χαρακτηριστικά: *«Όπως σε όλες τις περιπτώσεις διακρίσεων, αυτό που απαιτείται κυρίως είναι ενημέρωση και ευαισθητοποίηση. Πρέπει να γίνει κατανοητή η έννοια της ταυτότητας κοινωνικού φύλου και να γίνει σεβαστή η αυτοαντίληψη του καθενός για το φύλο του, ασχέτως των στοιχεί-*

ων της αστυνομικής του ταυτότητας ή των λοιπών εγγράφων ταυτοποίησης. Όταν γίνεται αντιληπτή μια τέτοια περίπτωση πρέπει να τηρούνται οι ίδιες διαδικασίες με όλους τους υπόλοιπους πολίτες.»

1.2. Η ρύθμιση του ορίου ηλικίας σεξουαλικής συναίνεσης.

Στην ελληνική έννομη τάξη συνεχίζει δυστυχώς, παρά τις επανειλημμένες κριτικές που έχουν δεχθεί οι अपαρχαιωμένες διατάξεις του, να ισχύει το άρθρο 347 του Ποινικού Κώδικα, το οποίο ορίζει τα εξής: «1. Η παρά φύση ασέλγεια μεταξύ αρρένων που τελέστηκε: α) με κατάχρηση μιας σχέσης εξάρτησης που στηρίζεται σε οποιαδήποτε υπηρεσία, β) από ενήλικο με αποπλάνηση προσώπου νεότερου από δεκαεπτά ετών ή από κερδοσκοπία τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών. 2. Με την ίδια ποινή τιμωρείται και όποιος ασκεί την ασέλγεια της παρ. 1 κατ' επάγγελμα».

Η συγκεκριμένη ποινική διάταξη είναι άκρως προβληματική και συγκρούεται με μεταγενέστερους ποινικούς νόμους, οι οποίοι ρυθμίζουν για παράδειγμα τη δραστηριότητα εκδιδομένων προσώπων.

Το ζήτημα όμως που θα μας απασχολήσει στη συγκεκριμένη ενότητα είναι ότι το γεγονός ότι το άρθρο 347 ΠΚ συνεχίζει να είναι εν ισχύ καθιερώνει διαφορετικό όριο σεξουαλικής συναίνεσης, κατά τρόπο που εισάγει ανεπίτρεπτη διάκριση, μεταξύ σχέσεων μεταξύ προσώπων διαφορετικού φύλου και σχέσεων μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου. Τιμωρώντας ο ποινικός νομοθέτης την «παρά φύση ασέλγεια», μια μορφή δηλαδή σεξουαλικής επαφής μεταξύ συναινούστων αρρένων προσώπων, όταν ο ένας από αυτούς είναι ενήλικος και ο άλλος ανήλικος κάτω των δεκαεπτά ετών αντιμετωπίζει τις ομόφυλες σχέσεις κατά τρόπο που συνιστά διακριτική μεταχείριση σε σύγκριση με τις αντίστοιχες ετερόφυλες.

Και τούτο καθώς κατά το άρθρο 339 ΠΚ για την αποπλάνηση παιδιών «1. Όποιος ενεργεί ασελή πράξη με πρόσωπο νεότερο από 15 ετών ή το παραπλανά με αποτέλεσμα να ενεργήσει ή να υποστεί τέτοια πράξη τιμωρείται, αν δεν υπάρχει περίπτωση να τιμωρηθεί βαρύτερα για το έγκλημα του άρθρου 351 Α, ως εξής: α) αν ο παθών δεν συμπλήρωσε τα δώδεκα έτη, με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών· β) αν ο παθών συμπλήρωσε τα δώδεκα αλλά όχι τα δεκατέσσερα έτη, με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών και γ) αν συμπλήρωσε τα δεκατέσσερα και μέχρι τα δεκαπέντε έτη, με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών. 2. Οι ασελείς πράξεις μεταξύ ανηλίκων κάτω των δεκαπέντε ετών δεν τιμωρούνται, εκτός αν η μεταξύ τους διαφορά ηλικίας είναι μεγαλύτερη των τριών ετών, οπότε επιβάλλονται μόνο αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα. 3. Αν μεταξύ του υπαιτίου και του παθόντος τελέστηκε γάμος, δεν ασκείται ποινική δίωξη, και αν τυχόν είχε ασκηθεί δεν συνεχίζεται, αλ-

λά κηρύσσεται *απαράδεκτη*. Η ποινική δίωξη ασκείται ή συνεχίζεται μετά την ακύρωση του γάμου. 4. Όποιος εξωθεί ή παρασύρει ανήλικο, που δεν συμπλήρωσε τα δεκαπέντε έτη, να παρίσταται σε ασελή μεταξύ άλλων πράξη, έστω και αν δεν συμμετέχει σε αυτήν, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών.»

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η ανάγκη (και τυπικής) κατάργησης του άρθρου 347 ΠΚ (ή άλλως τροποποίησης των σχετικών διατάξεων του Ποινικού Κώδικα ώστε το όριο ηλικίας σεξουαλικής συναίνεσης να είναι το ίδιο τόσο για τις ετερόφυλες όσο και για τις ομόφυλες σχέσεις) είναι επιβεβλημένη. Και τούτο διότι όχι μόνον σε μια δημοκρατική κοινωνία ένας τέτοιος περιορισμός του δικαιώματος στην ιδιωτική (και επομένως και στην ερωτική) ζωή δεν είναι αναγκαίος, αλλά γιατί αντίκειται και στις προβλέψεις του άρθρου 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου για την προστασία της ιδιωτικής ζωής, όπως επανειλημμένα έχει τονίσει το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.²⁷

1.3. Η αντιμετώπιση των εγκλημάτων που τελούνται από μίσος λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου.

Κατά τις διατάξεις του άρθρου 81Α του Ποινικού Κώδικα, όπως αυτό τροποποιήθηκε δυνάμει του άρθρου 10 του ν. 4285/2014 και ισχύει, υπό τον τίτλο «Ρατσιστικό Έγκλημα» προβλέπονται τα εξής: **Εάν η πράξη τελείται από μίσος λόγω της φυλής, του χρώματος, της θρησκείας, των γενεαλογικών καταβολών, της εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, του σεξουαλικού προσανατολισμού, της ταυτότητας φύλου ή της αναπηρίας κατά του παθόντος, το κατώτερο όριο ποινής αυξάνεται ως εξής: Α) Σε περίπτωση πλημμελήματος, που το προβλεπόμενο όριο ποινής ορίζεται σε δέκα ημέρες έως ένα έτος φυλάκισης, το κατώτερο όριο ποινής αυξάνεται κατά έξι μήνες και κατά ένα έτος στις λοιπές περιπτώσεις πλημμελημάτων. Β) Σε περίπτωση κακουργήματος, που το προβλεπόμενο όριο ποινής ορίζεται σε πέντε έως δέκα έτη κάθειρξης, το κατώτερο όριο ποινής αυξάνεται κατά δύο έτη και κατά τρία έτη στις λοιπές περιπτώσεις κακουργημάτων. Γ) Το προβλεπόμενο για οποιοδήποτε έγκλημα κατώτερο όριο χρηματικής ποινής διπλασιάζεται. Η κατά τα ανωτέρω επιβαλλόμενη ποινή δεν αναστέλλεται.**

Περαιτέρω, με το Προεδρικό Διάταγμα 132 (ΦΕΚ Α' 239/11.12.2012) προβλέφθηκε η Σύσταση Τμημάτων και Γραφείων Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας στις

27. Βλ. παρακάτω Κεφάλαιο 2^ο, υποενότητα 2.3.5. «ηλικία συναίνεσης και ποινικοποίηση ερωτικών σχέσεων ενηλίκων και εφήβων»

Υποδιευθύνσεις Κρατικής Ασφάλειας των Διευθύνσεων Ασφάλειας Αττικής και Θεσσαλονίκης.

Το Τμήμα Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας αποτελεί εσωτερική διάρθρωση της οικείας Υποδιεύθυνσης και έχει ως αποστολή την πρόληψη και δίωξη αδικημάτων που διαπράττονται σε βάρος προσώπων ή ομάδας προσώπων αποκλειστικά και μόνο λόγω της φυλετικής ή εθνικής καταγωγής ή του θρησκευμάτός τους. Ειδικότερα, το Τμήμα αυτό, για την εκπλήρωση της αποστολής του: α. παρεμβαίνει αυτεπαγγέλτως ή κατόπιν υποβολής σχετικής έγκλησης, μήνυσης ή καταγγελίας στη διερεύνηση και δίωξη εγκλημάτων που αφορούν στη διάπραξη, στην προπαρασκευή ή στην καθ' οιονδήποτε τρόπον δημόσια προτροπή, πρόκληση ή διέγερση σε διάπραξη, αδικημάτων ή στην εκδήλωση πράξεων ή ενεργειών που μπορούν να προκαλέσουν διακρίσεις, μίσος ή βία σε βάρος προσώπων ή ομάδας προσώπων λόγω της φυλής, του χρώματος, της θρησκείας, των γενεαλογικών καταβολών και της εθνικής ή εθνοτικής τους καταγωγής, β. συλλέγει, επεξεργάζεται και αξιοποιεί κατάλληλα πληροφορίες και στοιχεία που αφορούν στη διάπραξη ή την προπαρασκευή αδικημάτων με ρατσιστικά χαρακτηριστικά, γ. συντονίζει και καθοδηγεί τα Γραφεία Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας των Τμημάτων Ασφαλείας της οικείας Διεύθυνσης Ασφάλειας στην εκπλήρωση της αποστολής τους. δ. αναπτύσσει συνεργασίες με συναρμόδιες κρατικές Υπηρεσίες και Φορείς, καθώς και με άλλους κοινωνικούς Φορείς και Οργανώσεις, στο πλαίσιο εκπλήρωσης της αποστολής του και της αποτελεσματικότερης διαχείρισης περιστατικών ρατσιστικής βίας, ε. αναλαμβάνει πρωτοβουλίες ή παρέχει συνδρομή σε πρωτοβουλίες άλλων αρχών, Υπηρεσιών και Φορέων που έχουν σκοπό την πρόληψη και την αντιμετώπιση της ρατσιστικής βίας, στ. επιτηρεί χώρους και περιοχές στις οποίες υπάρχει αυξημένος κίνδυνος εκδήλωσης ρατσιστικών επιθέσεων, ζ. συνεργάζεται με διεθνείς Οργανισμούς και Φορείς, καθώς και με Φορείς και εκπροσώπους ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων που έχουν δεχθεί ή υπάρχει κίνδυνος να δεχθούν ρατσιστικές επιθέσεις, προς το σκοπό αποτελεσματικότερης διαχείρισης του περιστατικού και πληρέστερης προστασίας των ομάδων αυτών, η. τηρεί ειδικό αρχείο καταγραφής των περιστατικών ρατσιστικής βίας στα οποία επιλαμβάνεται, θ. ενημερώνει τα θύματα ή τους καταγγέλλοντες περιστατικά ρατσιστικής βίας για τα δικαιώματά τους, ι. μεριμνά για την ενημέρωση των αρμοδίων Υπηρεσιών σε περιπτώσεις που απαιτείται η παροχή ιατροφαρμακευτικής ή νοσοκομειακής περίθαλψης ή ψυχολογικής υποστήριξης σε θύματα ρατσιστικής επίθεσης, καθώς και για την παρουσία διερμηνέα εφόσον αυτό ζητηθεί ή κριθεί αναγκαίο, ια. ενημερώνει άμεσα τον αρμόδιο εισαγγελέα, σε κάθε περίπτωση που επιλαμβάνεται προανακριτικά σε υποθέσεις ρατσιστικής βίας και σε σοβαρά περιστατικά το Υπουργείο Εξωτερικών της χώρας μας και τις προξενικές αρχές της χώρας των θυμάτων της ρατσιστικής επίθεσης, ιβ.

συντάσσει, κατά το μήνα Ιανουάριο κάθε έτους, έκθεση αναφορικά με τις υποθέσεις ρατσιστικής βίας στις οποίες επιλήφθηκε κατά το προηγούμενο έτος, την οποία υποβάλλει ιεραρχικά στο 1ο Τμήμα Κοινωνικών Ζητημάτων και Αντιμετώπισης Ρατσισμού της Διεύθυνσης Κρατικής Ασφάλειας του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας.

Σύμφωνα με το δεύτερο άρθρο του ιδίου Προεδρικού Διατάγματος στο Τμήμα Κρατικής Ασφάλειας των Υποδιευθύνσεων Ασφάλειας της Διεύθυνσης Ασφάλειας Αττικής καθώς και στις Υποδιευθύνσεις Ασφάλειας και τα Τμήματα Ασφάλειας των Αστυνομικών Διευθύνσεων Νομών συνιστάται Γραφείο Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας. Το Γραφείο αυτό ασκεί εντός της τοπικής αρμοδιότητας της οικείας Υποδιεύθυνσης Ασφάλειας ή Τμήματος Ασφάλειας, αντίστοιχα, τις αρμοδιότητες του προηγούμενου άρθρου.

Ενώ λοιπόν αρχικά σύμφωνα με το νόμο τα Τμήματα Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας δεν είχαν ως αποστολή την πρόληψη και δίωξη εγκλημάτων σε βάρος προσώπων ή ομάδας προσώπων λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου τους, το άρθρο 63 παρ. 3 του Π.Δ. 178/2014 αντικατέστησε το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 1 του Π.Δ. 132/2012 ως εξής: *“Το Τμήμα αυτό αποτελεί εσωτερική διάρθρωση της οικείας Υποδιεύθυνσης και έχει ως αποστολή την πρόληψη και δίωξη αδικημάτων που διαπράττονται σε βάρος προσώπων ή ομάδας προσώπων αποκλειστικά και μόνο λόγω της φυλής, του χρώματος, της θρησκείας, των γενεαλογικών καταβολών, της εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, του σεξουαλικού προσανατολισμού, της ταυτότητας φύλου ή της αναπηρίας τους”*. Κατά τον τρόπο αυτό ήρθη μια σημαντική παράλειψη του εθνικού νομοθέτη για την αντιμετώπιση των εγκλημάτων μίσους.

Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας²⁸, για τη βελτίωση της εφαρμογής του ανωτέρω νομοθετικού πλαισίου έχει προτείνει στο Υπουργείο Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, μεταξύ άλλων, τα παρακάτω μέτρα: α) την υιοθέτηση ειδικού επιχειρησιακού σχεδίου πρόληψης και αντιμετώπισης των εγκλημάτων μίσους, σε συνεργασία με εξειδικευμένους διεθνείς και ευρωπαϊκούς οργανισμούς, β) τη διεξαγωγή εκπαιδευτικών προγραμμάτων, με συνδρομή από διεθνείς και ευρωπαϊκούς οργανισμούς με εξειδίκευση και εμπειρία στην εκπαίδευση των σωμάτων ασφαλείας και δικαιοσύνης, για τους υπηρετούντες στα Τμήματα και Γραφεία Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας αλλά και το σύνολο των υπηρετούντων της ΕΛΑΣ., γ) την επικαιροποίηση, σε συνέχεια της υιοθέτησης του άρθρου 81Α Π.Κ., της με αριθμό 7100/4/3 εγκυκλίου (24.5.2006), σχετικά με την υποχρέωση διερεύνησης ρατσιστικού κινήτρου, συλλογής σχετι-

28. Βλ. σχετικά στο διαδικτυακό ιστότοπο του Δικτύου <http://rvrn.org/>

κών στοιχείων, καταγραφής ή/ και αναφοράς από τους αστυνομικούς βάσει ειδικής φόρμας, ανεξαρτήτως από την κατάθεση μήνυσης, κάθε περιστατικού σε βάρος ατόμου λόγω εθνικής ή εθνοτικής προέλευσης, χρώματος, θρησκείας, αναπηρίας, σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου, δ) την ενημέρωση των αστυνομικών σχετικά με την υποχρέωση συνδρομής των θυμάτων, παρέμβασης για τη διάσωσή τους και μέριμνας για την παραπομπή τους στις κατάλληλες υπηρεσίες, ε) τη λήψη μέτρων για την προστασία των δικαιωμάτων των υπερασπιστών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δηλαδή όσων ατόμων και φορέων προωθούν και προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ειδικότερα δε για την αντιμετώπιση περιστατικών αστυνομικής βίας με ρατσιστικό κίνητρο, το Δίκτυο έχει εισηγηθεί τη συγκρότηση ενός πραγματικά ανεξάρτητου και αποτελεσματικού μηχανισμού διερεύνησης καταγγελιών, ο οποίος, σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα, δεν θα πρέπει να έχει δομική ή οργανωτική σύνδεση με την αστυνομία, καθώς και την πρόβλεψη ειδικής διαδικασίας στο πλαίσιο του πειθαρχικού ελέγχου εντός της ΕΛ.ΑΣ. για την κατά το δυνατό ταχύτερη διερεύνηση αστυνομικών αυθαιρεσιών με ρατσιστικό κίνητρο.

Περαιτέρω, το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας έχει προτείνει, μεταξύ άλλων, προς το Υπουργείο Δικαιοσύνης τη δημιουργία επίσημου και ενιαίου συστήματος καταγραφής και παρακολούθησης των ρατσιστικών εγκλημάτων, σε συνεργασία με την αστυνομία και κάθε κυβερνητικό ή μη φορέα ο οποίος συλλέγει σχετικά στοιχεία, την εκπαίδευση των εισαγγελικών και δικαστικών αρχών ως προς τη διαχείριση του εγκλήματος μίσους και την επικύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για το Έγκλημα στον Κυβερνοχώρο, καθώς επίσης και του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου σχετικά με την ποινικοποίηση πράξεων ρατσιστικής και ξενοφοβικής φύσης που διαπράττονται μέσω συστημάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών.

Τέλος, ειδικά για τα εγκλήματα μίσους λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου, το Δίκτυο έχει εισηγηθεί τη δημιουργία, σε συνεργασία των αρμόδιων κρατικών αρχών με όλες τις ανεξάρτητες Μ.Κ.Ο. που δραστηριοποιούνται στο θέμα, Παρατηρητηρίου για τα εγκλήματα μίσους (αλλά και τις διακρίσεις) λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου, συμπεριλαμβανομένων των περιστατικών στην υγειονομική περίθαλψη. Σύμφωνα με τις συστάσεις αυτές, η καταγραφή οφείλει να γίνεται με επιστημονικό τρόπο σύμφωνα με διεθνή πρότυπα από εξειδικευμένο προσωπικό τόσο όσον αφορά στο ιατροδικαστικό μέρος όσο και σε εκείνο των κοινωνικών παραμέτρων. Περαιτέρω, η καταγραφή οφείλει να γίνεται κάθε φορά που αντιμετωπίζει αντίστοιχο θύμα βίας (αστυνομία, τμήματα επειγόντων περιστατικών ή εξωτερικά ιατρεία νοσοκομείων), ενώ ταυτόχρονα κρίνεται απαραίτητη η δημιουργία βάσης δεδομένων

που θα επιτρέπει την επεξεργασία τους και θα τα καθιστά συγκρίσιμα, προκειμένου να στοιχειοθετείται κατά τρόπο ευχερέστερο αντικειμενικά το αδίκημα.

1.4. Η αντιμετώπιση της ρητορικής μίσους.

Στις 10.09.2014 δημοσιεύθηκε, μετά από αρκετά έτη πολιτικής αντιπαράθεσης και τη δημοσιοποίηση αρκετών σχεδίων νόμου πριν την κατάθεση στο Κοινοβούλιο του τελικού σχεδίου νόμου, ο ν. 4285/2014, ο οποίος, μεταξύ άλλων, εισήγαγε στην ελληνική έννομη τάξη ένα νέο νομοθετικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους. Ο ν. 4285/2014 προέβη σε τροποποίηση του ν. 927/1979 (αποκαλούμενου «αντιρατσιστικού νόμου», ο οποίος και ξεπερασμένος πλέον θα έπρεπε να θεωρείται από τις σύγχρονες νομικές και κοινωνικές εξελίξεις, αλλά και σοβαρά ζητήματα είχε αντιμετωπίσει κατά την εφαρμογή του) και σε προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στην απόφαση-πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ της 28ης Νοεμβρίου 2008, για την **καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου**.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 του νόμου αυτού, το άρθρο 1 του ν. 927/1979 αντικαθίσταται ως εξής: Δημόσια υποκίνηση βίας ή μίσους 1. Όποιος με πρόθεση, δημόσια, προφορικά ή δια του τύπου, μέσω του διαδικτύου ή με οποιοδήποτε άλλο μέσο ή τρόπο, υποκινεί, προκαλεί, διεγείρει ή προτρέπει σε πράξεις ή ενέργειες που μπορούν να προκαλέσουν διακρίσεις, μίσος ή βία κατά προσώπου ή ομάδας προσώπων, που προσδιορίζονται με βάση τη φυλή, το χρώμα, τη θρησκεία, τις γενεαλογικές καταβολές, την εθνική ή εθνοτική καταγωγή, το σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα φύλου ή την αναπηρία, κατά τρόπο που εκθέτει σε κίνδυνο τη δημόσια τάξη ή ενέχει απειλή για τη ζωή, την ελευθερία ή τη σωματική ακεραιότητα των ως άνω προσώπων, τιμωρείται με φυλάκιση τριών (3) μηνών έως τριών (3) ετών και με χρηματική ποινή πέντε έως είκοσι χιλιάδων (5.000 – 20.000) ευρώ. 2. Με τις ίδιες ποινές τιμωρείται όποιος με πρόθεση και με τα μέσα και τους τρόπους που αναφέρονται στην παράγραφο 1, υποκινεί, προτρέπει, προκαλεί ή διεγείρει σε διάπραξη φθοράς ή βλάβης πραγμάτων, εφόσον αυτά χρησιμοποιούνταν από τις παραπάνω ομάδες ή πρόσωπα, κατά τρόπο που εκθέτει σε κίνδυνο τη δημόσια τάξη. 3. Αν η πρόκληση, προτροπή, διέγερση ή υποκίνηση των προηγούμενων παραγράφων είχε ως αποτέλεσμα την τέλεση εγκλήματος, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον έξι (6) μηνών και χρηματική ποινή δεκαπέντε έως τριάντα χιλιάδων (15.000-30.000) ευρώ. Σε περίπτωση επιβολής ποινής φυλάκισης τουλάχιστον ενός (1) έτους, επιβάλλεται η αποστέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων από ένα έως πέντε έτη. 4. Όποιος συγκροτεί ή συμμετέχει σε οργάνωση ή ένωση προσώπων οποιασδήποτε μορφής που επιδιώκει συστηματικά την τέλεση των

πράξεων των παραγράφων 1 και 2, τιμωρείται με τις ποινές της παραγράφου 1, αν η πράξη δεν τιμωρείται βαρύτερα με άλλη διάταξη. 5. Αν η πράξη των προηγούμενων παραγράφων τελέστηκε από δημόσιο λειτουργό ή υπάλληλο, κατά την άσκηση των ανατεθειμένων σε αυτόν καθηκόντων, επιβάλλεται: α) στις περιπτώσεις των παραγράφων 1 και 2, φυλάκιση έξι (6) μηνών έως τριών (3) ετών και χρηματική ποινή δέκα χιλιάδων έως είκοσι πέντε χιλιάδων (10.000 – 25.000) ευρώ και β) στην περίπτωση της παραγράφου 3, φυλάκιση τουλάχιστον ενός (1) έτους και χρηματική ποινή είκοσι πέντε χιλιάδων έως πενήντα χιλιάδων (25.000 – 50.000) ευρώ.

Θετικό στοιχείο αποτέλεσε η προσθήκη από μέρους του εθνικού νομοθέτη του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου στις καταστάσεις προσώπου ή προσώπων που προβλέπονται και προστατεύονται από τις διατάξεις του νόμου, παρά το γεγονός ότι οι έννοιες αυτές δεν περιλαμβάνονταν στην απόφαση-πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ της 28ης Νοεμβρίου 2008, για την **καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου**.²⁹

Μέχρι σήμερα δεν έχει διαμορφωθεί δικαστηριακή πρακτική ώστε να μπορούν να εξαχθούν συμπεράσματα για τον τρόπο κατά τον οποίο θα εφαρμοστεί το νέο άρθρο 1 του ν. 927/1979 σχετικά με την ποινική δίωξη και τιμωρία της ρητορικής μίσους. Δεδομένου ότι η ποινική τιμωρία της δημόσιας υποκίνησης βίας ή μίσους συνιστά περιορισμό στο δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης, αναγκαίο όμως σε μια δημοκρατική κοινωνία και για την προστασία της τιμής και των δικαιωμάτων των υπολοίπων, ο εθνικός δικαστής θα πρέπει να λάβει υπόψη του τη σχετική συλλογιστική περί στάθμισης συμφερόντων που έχει υιοθετήσει το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στη νομολογία του επί του ζητήματος αυτού.³⁰

1.5. Η προστασία της ταυτότητας φύλου.

Ο Έλληνας νομοθέτης αναγνωρίζει τη δυνατότητα αυτοπροσδιορισμού των ατόμων με βάση το κοινωνικό τους φύλο μόνο σε συγκεκριμένη περίπτωση και μά-

29. Εντούτοις, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, με το Ψήφισμά του της 11ης Μαρτίου 2013 υπενθύμιζε τα αιτήματα που έχει διατυπώσει στο παρελθόν για επανεξέταση της απόφασης-πλαισίου 2008/913/ΔΕΥ του Συμβουλίου, ειδικότερα όσον αφορά εκφράσεις και πράξεις μεταξύ άλλων και ομοφοβίας και τρανσφοβίας <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+MOTION+P7-RC-2013-0121+0+DOC+XML+V0//EL>

30. Βλ. παρακάτω Κεφάλαιο 2^ο, υποενότητα 2.3.5. «ρητορική μίσους»

λιστα με πολλούς περιορισμούς, με βασική προϋπόθεση την υποβολή του ενδιαφερόμενου προσώπου σε μια σειρά χρονοβόρων και επίπονων ιατρικών διαδικασιών. Θα πρέπει μάλιστα να τονιστεί ότι δεν υπάρχει στην εθνική έννομη τάξη συγκεκριμένη ρύθμιση για τη διαδικασία που θα πρέπει να ακολουθείται. Ειδικότερα, αναφορά στον επαναπροσδιορισμό φύλου γίνεται μόνο στον ν. 4144/2013 «περί ληξιαρχικών πράξεων», οι διατάξεις του οποίου προβλέπουν τη «διόρθωση» της ληξιαρχικής πράξης γέννησης σε περίπτωση επαναπροσδιορισμού φύλου. Σύμφωνα με το ν. 344/1976, όπως αυτός τροποποιήθηκε με την παρ. 6 του άρθρου 14 του ν. 2503/1997 και αντικαταστάθηκε με το άρθρο 4 παρ. 5 του ν. 4144/2013, *«Μεταβολές που επέρχονται στην κατάσταση του φυσικού προσώπου μετά τη σύνταξη των ληξιαρχικών πράξεων, λόγω [...] μεταβολής ονόματος, επωνύμου, αλλαγής φύλου, καταχωρίζονται στο πεδίο του πληροφοριακού συστήματος του άρθρου 8Α που φέρει την ένδειξη «μεταβολές», εντός μηνός από τότε που έλαβαν χώρα με την προσκόμιση της σχετικής διοικητικής πράξης ή πιστοποιητικού περί του αμετακλήτου της σχετικής δικαστικής απόφασης»*. Η «διόρθωση» λαμβάνει χώρα με την έκδοση δικαστικής απόφασης, υπό την προϋπόθεση προηγούμενης αίτησης του/της ενδιαφερόμενου/-ης, η οποία πλέον κατατίθεται στο Ειρηνοδικείο (υποβαλλόταν παλαιότερα στο Μονομελές Πρωτοδικείο) της περιοχής όπου το άτομο είναι ληξιαρχικά καταγεγραμμένο και εκδικάζεται με τη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας. Το αίτημα του ενδιαφερόμενου περιλαμβάνει σωρευτικά τη «διόρθωση ληξιαρχικής πράξης λόγω αλλαγής φύλου από άρρεν σε θήλυ» ή το αντίστροφο, τη διόρθωση του κύριου ονόματος και τη διόρθωση της κατάληξης του επωνύμου.

Σημειώνεται ότι θα πρέπει να περιέχεται σαφής έκθεση των γεγονότων που δικαιολογούν το αντικείμενο του αιτήματος και παράλληλα να αποδεικνύεται το εν λόγω αίτημα στο ακροατήριο με τις δέουσες μαρτυρίες και τα ανάλογα πιστοποιητικά. Συγκεκριμένα, στην αίτηση θα πρέπει να αναφέρονται όλα τα απαιτούμενα στοιχεία, όπως το γεγονός ότι το άτομο παρακολουθείται από ψυχίατρο ο οποίος διέγνωσε τον «αναμφίβολο τρανσεξουαλισμό», καθώς επίσης και ότι έχει υποβληθεί σε χειρουργική επέμβαση «με πλήρη οριστική επικράτηση του αντίθετου από το βιολογικό του φύλο». Γίνεται δεκτό ότι ουσιαστικά δεν πρόκειται περί «αλλαγής» αλλά περί «αποκατάστασης» -μάλιστα προοδευτικής με βάση το πραγματικό φύλο- του εσφαλμένα καταχωρηθέντος κρίσιμου στοιχείου του φύλου, στοιχείο ιδιαιτέρως σημαντικό αφού σηματοδοτεί την αναδρομικότητα στην αναγνώριση, και μάλιστα με πρόσθετες εγγυήσεις δικαστικής φύσης και όχι αυτόματα ή με απλές διοικητικές πράξεις.

Στην πράξη, η διαδικασία ξεκινάει από τη διάγνωση του ατόμου βάσει κριτηρίων της Διεθνούς Στατιστικής Ταξινόμησης Νοσημάτων και Συναφών Προβλημάτων

Υγείας (ICD10), που χρησιμοποιείται και στην Ελλάδα χαρακτηρίζοντας το άτομο ως «ψυχικά πάσχον από τρανσεξουαλισμό». Στη συνέχεια, ακολουθεί ορμονοθεραπεία και, τέλος, η στείρωση των εσωτερικών γεννητικών οργάνων και η αποκατάσταση των νέων εξωτερικών. Η διαδικασία αυτή είναι χρονοβόρα και ιδιαίτερα επίπονη και δυστυχώς η προϋπόθεση της υποβολής σε ιατρική επέμβαση, ως προαπαιτούμενο για την αναγνώριση της ταυτότητας φύλου ενός προσώπου, αγνοεί το γεγονός ότι αυτές οι επεμβάσεις δεν είναι πάντοτε επιθυμητές, ιατρικά δυνατές, διαθέσιμες και οικονομικά προσιτές, ειδικά όταν δεν καλύπτονται οικονομικά από κρατικούς φορείς. Η Ελλάδα, συνεπώς, συγκαταλέγεται μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών που επιβάλλουν υποχρεωτική στείρωση του διεμφυλικού ατόμου προκειμένου να του αναγνωριστεί το δικαίωμα να «διορθώσει» και νομικά το φύλο του με επώδυνες και χρονοβόρες διαδικασίες, που πολλές φορές δεν έχουν αίσια έκβαση, αφού τα επίπεδα νοσηρότητας και θνησιμότητας είναι μεγάλα. Είναι, συνεπώς, αναντίρρητο γεγονός ότι τα διεμφυλικά άτομα αποτελούν τη μοναδική κοινωνική ομάδα στην Ευρώπη που υπόκεινται σε υποχρεωτική στείρωση βάσει κρατικής επιταγής. Από δεοντολογικής άποψης, υποστηρίζεται ότι η υποχρεωτική αυτή στείρωση δε συνιστά παρά ένα είδος εκβιασμού επιβαλλόμενου από το Κράτος προκειμένου να κατοχυρωθεί το δικαίωμα ένταξης των διεμφυλικών ατόμων στην κοινωνία, καθώς όποιος δεν επιθυμεί να προβεί σε ιατρικές επεμβάσεις επαναπροσδιορισμού φύλου δεν έχει δικαίωμα νομικής αναγνώρισης του φύλου του. Κι αυτό, παρά τη ρητή απαγόρευση των Αρχών της Yogyakarta [Αρχή Τρίτη: Το δικαίωμα αναγνώρισης από το νόμο], σύμφωνα με τις οποίες *«κανένας δεν πρέπει να αναγκάζεται να υποβληθεί σε ιατρικές επεμβάσεις, συμπεριλαμβανομένης της χειρουργικής επέμβασης επαναπροσδιορισμού φύλου, της στείρωσης ή της ορμονοθεραπείας, ως προαπαιτούμενο για τη νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου του»*.³¹

Η διαδικασία αυτή, που θέτει ως προϋπόθεση τη στείρωση των διεμφυλικών ατόμων για τη νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου τους, έχει άλλωστε ρητά καταδικαστεί από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, ο οποίος, σε κείμενο που συνυπογράφεται από τους OHCHR, UN Women, UNAIDS, UNDP, UNFPA και UNICEF, καλεί τα Κράτη-μέλη *«να διασφαλίσουν ότι η στείρωση ή άλλες ιατρικές διαδικασίες που οδηγούν σε αυτήν, δεν πρέπει να είναι προαπαιτούμενο για τη νομική αναγνώριση του επιθυμητού φύλου»* (WHO, OHCHR, UN Women, UNAIDS, UNDP, UNFPA, UNICEF and WHO, 2014, σελ. 7-8). Παράλληλα, μια τέτοια πρακτική αντιβαίνει και στην διεθνώς παραδεγμένη αρχή του διεθνούς δικαίου για

31. Βλ. Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (2015), Έκθεση Διεμφυλικά Άτομα και Νομική Αναγνώριση της Ταυτότητας Φύλου. Διαθέσιμη στο διαδικτυακό ιστότοπο <http://www.nchr.gr/>

την απαγόρευση των βασανιστηρίων, καθώς, σε σχετική Έκθεση του, ο Ειδικός Εισηγητής του ΟΗΕ για τα βασανιστήρια και άλλη βάνουση, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία, υπογραμμίζει ότι η προϋπόθεση της στείρωσης ως προαπαιτούμενο για την αναγνώριση των τρανς ανθρώπων συνιστά βασανιστήριο.³²

Στην πρόσφατη Έκθεσή της υπό τον τίτλο «Διεμφυλικά Άτομα και Νομική Αναγνώριση της Ταυτότητας Φύλου», η Εθνική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) χαιρέτισε τη σύσταση και συγκρότηση ειδικής νομοπαρασκευαστικής επιτροπής με αντικείμενο την κατάρτιση σχεδίου νόμου για τη νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου.³³

Λαμβάνοντας υπόψη ότι η συζήτηση γύρω από το ζήτημα της προστασίας των δικαιωμάτων διεμφυλικών ατόμων είναι σε εξέλιξη τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο και αναγνωρίζοντας το δικαίωμα αυτοπροσδιορισμού κάθε ανθρώπου, η ΕΕΔΑ αναπτύσσει στην Έκθεσή της ένα πρώτο πλαίσιο Συστάσεων της προς την Πολιτεία, υπό το φως της οφειλόμενης έμπρακτης μέριμνας για την ισότιμη απόλαυση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και για την ευαισθητοποίηση της κοινωνίας προς αυτήν την κατεύθυνση. Πιο συγκεκριμένα, η ΕΕΔΑ, κρίνει αναγκαίο να επισημάνει την ανάγκη:

A. Πλήρους νομικής αναγνώρισης της ταυτότητας φύλου ως θεμελιώδους διάστασης της προσωπικότητας του προσώπου και της δυνατότητας αλλαγής των εγγράφων ταυτοποίησης των διεμφυλικών ατόμων με βάση τον αυτοπροσδιορισμό της ταυτότητας φύλου τους, χωρίς την προϋπόθεση μη αναστρέψιμων χειρουργικών επεμβάσεων επαναπροσδιορισμού φύλου ή άλλων ιατρικών διαδικασιών. Η νομοθετική παρέμβαση με σκοπό την εισαγωγή μιας «γρήγορης, διαφανούς και εύκολα προσβάσιμης διαδικασίας» για τη νομική αναγνώριση του φύλου φαίνεται να είναι περισσότερο από ποτέ αναγκαία τόσο για την κατοχύρωση του σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων, όσο και για τη διασφάλιση της ασφάλειας δικαίου και την προστασία των πολιτών από τυχόν διακρίσεις και καταχρήσεις.

B. Τροποποίησης της νομοθεσίας κατά των διακρίσεων με ρητή συμπερίληψη της ταυτότητας φύλου μεταξύ των λόγων διάκρισης και κύρωσης της Σύμβασης

32. Βλ. παρακάτω Κεφάλαιο 2^ο, υποενότητα 2.1.1.

33. Υ.Α. υπ' αριθμ. 20692/07.04.2015 για τη Σύσταση και συγκρότηση ειδικής νομοπαρασκευαστικής επιτροπής με αντικείμενο την κατάρτιση σχεδίου νόμου για την τροποποίηση της νομοθεσίας περί συμφώνου συμβίωσης και για τη νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου, τη σύνταξη της σχετικής αιτιολογικής έκθεσης και της έκθεσης αξιολόγησης συνεπειών ρυθμίσεων (ΦΕΚ Β' 696/24.4.2015).

του Συμβούλιου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης).³⁴

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, ο ν. 3896/2010, παρότι συμπεριλαμβάνει ρητά μεταξύ των διακρίσεων και «*οποιαδήποτε λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση προσώπου που συνδέεται με αλλαγή φύλου*», παραβλέπει μια θεμελιώδη παράμετρο: το κοινωνικό φύλο. Η προστασία συνεπώς που παρέχει το εν λόγω νομοθετικό πλαίσιο δεν καλύπτει παρά μόνο τα άτομα που έχουν προβεί σε επαναπροσδιορισμό φύλου, αποκλείοντας από το πεδίο εφαρμογής του την πλειονότητα των διεμφυλικών ατόμων που δεν έχουν προβεί σε επέμβαση επαναπροσδιορισμού φύλου. Για το λόγο αυτό, συστήνεται η τροποποίησή του προς την κατεύθυνση της προσθήκης της ταυτότητας φύλου μεταξύ των λόγων βάσει των οποίων απαγορεύεται η εισαγωγή διακρίσεων στο χώρο της απασχόλησης.

Προς την ίδια κατεύθυνση και με σκοπό την αποτελεσματικότερη καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω ταυτότητας φύλου, συστήνεται η συμπερίληψη της ταυτότητας φύλου τόσο στο ν. 3304/2005, όσο και στο ν. 3769/2009, ώστε να καλύπτονται και οι διακρίσεις για λόγους ταυτότητας φύλου στο πεδίο της εργασίας και στο πεδίο παροχής υπηρεσιών και πρόσβασης σε αγαθά.

Γ. Πλήρους πρόσβασης σε υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης και ιατρικές επεμβάσεις επαναπροσδιορισμού φύλου, εφόσον αυτές επιλέγονται ελεύθερα, ασφαλιστικής τους κάλυψης και αποκατηγοριοποίησης της διεμφυλικότητας. Η συμπερίληψη των θεμάτων υγείας που αφορούν τα διεμφυλικά άτομα στις ευρύτερες εθνικές πολιτικές υγείας, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης στην υγειονομική περίθαλψη και της ισότιμης πρόσβασης στην υγεία, όχι μόνο θα συμβάλει στη βελτίωση της ψυχικής και σωματικής υγείας των διεμφυλικών ατόμων, αλλά και, με όρους ανάλυσης κόστους-οφέλους, θα δημιουργήσει τις κατάλληλες συνθήκες για αποτελεσματικότερη προληπτική παρέμβαση μειώνοντας τελικά το συνολικό κόστος των δαπανών υγείας τόσο για τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα όσο και για το σύστημα υγείας.

Άρρηκτα συνδεδεμένη με τις προκλήσεις στην απόλαυση των δικαιωμάτων του ανθρώπου από τα διεμφυλικά άτομα είναι και η κατάταξη της διεμφυλικότητας μεταξύ των ψυχικών παθήσεων. Για το λόγο αυτό, η ΕΕΔΑ θεωρεί αναγκαία την αφαίρεση της «*διαταραχής ταυτότητας φύλου*» (gender identity disorder) από τους αντίστοιχους καταλόγους ψυχικών και συμπεριφορικών διαταραχών, τονίζοντας παράλληλα ότι δεν είναι αναγκαία η καθιέρωση άλλου ορισμού ή δια-

34. Βλ. παρακάτω Κεφάλαιο 2^ο, υποενότητα 2.3.1.

γνωστικού όρου. Τέλος, η ΕΕΔΑ τονίζει τη σημασία κατάλληλης και επαρκούς κατάρτισης και ευαισθητοποίησης των επαγγελματιών στον τομέα υγείας με σεβασμό στη διαφορετικότητα και το δικαίωμα κάθε προσώπου στον αυτοπροσδιορισμό του.

Δ. Συλλογής συγκρίσιμων στοιχείων και δεδομένων αναφορικά με την κατάσταση των διεμφυλικών ατόμων και την αποτελεσματικότερη προστασία και προώθηση των δικαιωμάτων τους. Η ΕΕΔΑ ενθαρρύνει την Πολιτεία, σε συνεργασία με τις οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στο πεδίο της προώθησης των δικαιωμάτων της ΛΟΑΤ κοινότητας και της καταπολέμησης της τρανσφοβίας και των διακρίσεων λόγω ταυτότητας φύλου, να συλλέγει συναφή και συγκρίσιμα στοιχεία σχετικά τόσο με τις προκλήσεις με τις οποίες βρίσκονται αντιμέτωπα τα διεμφυλικά άτομα στην Ελλάδα όσο και με τα πιο προοδευτικά νομοθετικά πλαίσια που εισάγονται σε διάφορες ευρωπαϊκές έννομες τάξεις. Αυτό αναμένεται ότι, αφενός, θα συμβάλει στην ευαισθητοποίηση των δημόσιων αρχών, αφετέρου, θα τις συνδράμει στη διαμόρφωση προτάσεων πολιτικής με σεβασμό προς τα δικαιώματα των διεμφυλικών ατόμων και, ιδίως, στην υιοθέτηση νομοθετικού πλαισίου για τη νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου.

Ε. Εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης σχετικά με τα δικαιώματα των διεμφυλικών ατόμων. Παρότι τα διεμφυλικά άτομα συγκαταλέγονται μεταξύ των πλέον ευάλωτων κοινωνικών ομάδων και έχουν υποστεί και εξακολουθούν να υφίσταται κοινωνικό αποκλεισμό και περιθωριοποίηση, η σοβαρότητα της κατάστασής τους φαίνεται να είχε υποτιμηθεί στο παρελθόν, γεγονός που επιτάσσει την άμεση λήψη μέτρων για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν καθημερινά. Γίνεται πλέον φανερό, ότι για την «ενεργοποίηση» των δικαιωμάτων των διεμφυλικών ατόμων ως καθολικών και απαραίτητων δικαιωμάτων του ανθρώπου δεν αρκεί μόνο η λήψη κατάλληλων και αποτελεσματικών μέτρων από τους αρμόδιους φορείς. Η αναγνώριση της ταυτότητας φύλου σε νομικό επίπεδο είναι αναγκαία, αλλά όχι και ικανή προϋπόθεση για τη διασφάλιση της απόλαυσης των δικαιωμάτων του ανθρώπου από τα διεμφυλικά άτομα. Πρέπει να γίνει προσπάθεια η κοινωνία να απελευθερωθεί από τις βαθιά ριζωμένες προκαταλήψεις και τα στερεότυπα που διακινδυνεύουν ανισότητες και έχουν κακοποιητικό χαρακτήρα απέναντι σε ομάδες ανθρώπων. Προς την κατεύθυνση αυτή, συστήνεται η ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης αναφορικά με τα δικαιώματα και τις ανάγκες των διεμφυλικών ατόμων και η ενσωμάτωση αντικειμενικής πληροφόρησης με σεβασμό στην ταυτότητα φύλου στο πρόγραμμα σπουδών και το εκπαιδευτικό υλικό στα σχολεία και τα πανεπιστήμια με ευαισθησία προς τα ενδιαφέροντα των παιδιών.

1.6. Πολιτικός γάμος, Σύμφωνο Συμβίωσης και Γονεϊκότητα.

Στην ελληνική έννομη τάξη δεν υπάρχει ακόμη καμία νομική αναγνώριση των σχέσεων μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου, και τούτο παρά την καταδίκη της χώρας μας για παραβίαση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου με την απόφασή του Βαλλιανάτος και λοιποί κατά Ελλάδα της 7ης Νοεμβρίου 2013 και την πρόσφατη απόφαση του ίδιου Δικαστηρίου στην υπόθεση Oliari και λοιποί κατά Ιταλίας της 21ης Ιουλίου 2015.³⁵

Τον Ιούνιο 2015, δημοσιεύτηκε η νομοθετική πρωτοβουλία του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρώπινων Δικαιωμάτων που αφορά το νέο (προτεινόμενο) Σύμφωνο Συμβίωσης και τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση, η οποία και ολοκληρώθηκε, το Νοέμβριο 2015. Το κείμενο του προτεινόμενου σχεδίου νόμου, που εναρμονίζεται καταρχάς με την υποχρέωση της Ελλάδας, μετά την ανωτέρω καταδίκη της, να άρει τη σε βάρος των ομοφύλων ζευγαριών διάκριση που εισήγαγε ο ισχύων νόμος 3719/2008 έχει ως εξής:

«*Άρθρο 1. Σύσταση.* Η συμφωνία δύο ενήλικων προσώπων, ανεξάρτητα από το φύλο τους, με την οποία ρυθμίζουν τη συμβίωσή τους (σύμφωνο συμβίωσης) καταρτίζεται αυτοπροσώπως με συμβολαιογραφικό έγγραφο. Η ισχύς της συμφωνίας αρχίζει από την κατάθεση αντιγράφου του συμβολαιογραφικού εγγράφου στο ληξιαρχο του τόπου κατοικίας τους, το οποίο καταχωρίζεται σε ειδικό βιβλίο του Ληξιαρχείου.

Άρθρο 2. Προϋποθέσεις. 1. Για τη σύναψη συμφώνου συμβίωσης απαιτείται πλήρης δικαιοπρακτική ικανότητα.

2. Δεν επιτρέπεται η σύναψη συμφώνου συμβίωσης α) αν υπάρχει γάμος ή σύμφωνο συμβίωσης των ενδιαφερόμενων προσώπων ή του ενός από αυτά, β) μεταξύ συγγενών εξ αίματος σε ευθεία γραμμή απεριόριστα και εκ πλαγίου μέχρι και τον τέταρτο βαθμό, καθώς και μεταξύ συγγενών εξ αγχιστείας σε ευθεία γραμμή απεριόριστα, και γ) μεταξύ εκείνου που υιοθέτησε και αυτού που υιοθετήθηκε.

3. Η παράβαση των διατάξεων του παρόντος άρθρου συνεπάγεται την ακυρότητα του συμφώνου συμβίωσης. Ακυρότητα συνεπάγεται και η εικονικότητα του συμφώνου.

35. Βλ. παρακάτω Κεφάλαιο 2^ο, υποενότητα 2.3.5. *δικαίωμα σε σύμφωνο συμβίωσης*

Άρθρο 3. Άκυρο και ακυρώσιμο σύμφωνο. 1. Η κατά το προηγούμενο άρθρο ακυρότητα κηρύσσεται με τελεσίδικη δικαστική απόφαση. Την αγωγή ασκεί, εκτός από τα μέρη, και όποιος προβάλλει έννομο συμφέρον οικογενειακής φύσης, καθώς και ο εισαγγελέας αυτεπαγγέλτως, αν το σύμφωνο αντίκειται στη δημόσια τάξη.

2. Σε περίπτωση ελαττωμάτων της βούλησης εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις για τον ακυρώσιμο γάμο. Η σχετική δικαστική απόφαση απαιτείται να γίνει τελεσίδικη.

3. Με την τελεσίδικη δικαστική απόφαση, που ακυρώνει το σύμφωνο συμβίωσης, αίρονται αναδρομικά τα αποτελέσματά του. Η ακύρωση του συμφώνου δεν επηρεάζει την πατρότητα των τέκνων.

Άρθρο 4. Επώνυμο. Το σύμφωνο συμβίωσης δεν μεταβάλλει το επώνυμο των μερών. Ο καθένας μπορεί, εφόσον συγκατατίθεται ο άλλος, να χρησιμοποιεί στις κοινωνικές σχέσεις το επώνυμο του άλλου ή να το προσθέτει στο δικό του.

Άρθρο 5. Σχέσεις των μερών. Στις προσωπικές σχέσεις των μερών του συμφώνου μεταξύ τους εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις για τις σχέσεις των συζύγων από το γάμο, εφόσον δεν υπάρχει διαφορετική ειδική ρύθμιση στον παρόντα ή άλλο νόμο.

2. Στις μη προσωπικές σχέσεις των μερών μεταξύ τους εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις για τις σχέσεις των συζύγων από το γάμο, εκτός αν τα μέρη τις ρυθμίσουν διαφορετικά κατά τη σύναψη του συμφώνου με βάση τις αρχές της ισότητας και της αλληλεγγύης. Τα μέρη δεν μπορούν να παραιτηθούν από την αξίωση συμμετοχής στα αποκτήματα πριν από τη γέννησή της.

Άρθρο 6. Στην περίπτωση ελεύθερης συμβίωσης χωρίς σύμφωνο, η τύχη των περιουσιακών στοιχείων που έχουν αποκτηθεί μετά την έναρξη της συμβίωσης (αποκτήματα) κρίνεται κατά τις γενικές διατάξεις του αδικαιολόγητου πλουτισμού. Οι διατάξεις αυτές εφαρμόζονται και σε εκκρεμείς δίκες.

Άρθρο 7. Λύση. 1. Το σύμφωνο συμβίωσης λύνεται α) με συμφωνία των μερών, που γίνεται αυτοπροσώπως με συμβολαιογραφικό έγγραφο, β) με μονομερή συμβολαιογραφική δήλωση, εφόσον έχει επιδοθεί προηγουμένως με δικαστικό επιμελητή πρόσκληση για συναινετική λύση στο άλλο μέρος και έχουν παρέλθει τρεις μήνες από την επίδοση, και γ) αυτοδικαίως, αν συναφθεί γάμος μεταξύ των μερών.

2. Η λύση του συμφώνου συμβίωσης ισχύει από την κατάθεση αντιγράφου του συμβολαιογραφικού εγγράφου, που περιέχει τη συμφωνία ή τη μονομερή δήλωση, στο ληξιαρχο όπου έχει καταχωριστεί και η σύστασή του.

3. Για τη διατροφή μετά τη λύση του συμφώνου εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις για τη διατροφή μετά το διαζύγιο, εκτός αν τα μέρη παραιτηθούν από το σχετικό δικαίωμα κατά την κατάρτιση του συμφώνου.

Άρθρο 8. Κληρονομικό δικαίωμα. Ως προς το κληρονομικό δικαίωμα των μερών του συμφώνου εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις του Αστικού Κώδικα που αφορούν τους συζύγους. Κατά την κατάρτιση του συμφώνου το κάθε μέρος μπορεί να παραιτηθεί από το δικαίωμά του στη νόμιμη μοίρα.

Άρθρο 9. Τεκμήριο πατρότητας. Το τέκνο που γεννήθηκε κατά τη διάρκεια του συμφώνου συμβίωσης ή μέσα σε τριακόσιες ημέρες από τη λύση ή την ακύρωση του συμφώνου, τεκμαίρεται ότι έχει πατέρα τον άνδρα με τον οποίο η μητέρα κατάρτισε το σύμφωνο. Το τεκμήριο ανατρέπεται με αμετάκλητη δικαστική απόφαση. Τα άρθρα 1466 επ. ΑΚ, καθώς και τα άρθρα 614 επ. ΚΠολΔ, εφαρμόζονται αναλόγως.

Άρθρο 10. Επώνυμο τέκνων. Το τέκνο που γεννήθηκε κατά τη διάρκεια του συμφώνου συμβίωσης ή μέσα σε τριακόσιες ημέρες από τη λύση ή την ακύρωση του συμφώνου, φέρει το επώνυμο που επέλεξαν οι γονείς του με κοινή και αμετάκλητη δήλωσή τους, που περιέχεται στο σύμφωνο ή σε μεταγενέστερο συμβολαιογραφικό έγγραφο πριν από τη γέννηση του πρώτου τέκνου. Το επώνυμο που επιλέγεται είναι κοινό για όλα τα τέκνα και είναι υποχρεωτικά το επώνυμο του ενός από τους γονείς ή συνδυασμός των επωνύμων τους. Σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να περιλαμβάνει περισσότερα από δύο επώνυμα. Αν η δήλωση παραλειφθεί, το τέκνο θα έχει σύνθετο επώνυμο, αποτελούμενο από το επώνυμο και των δύο γονέων του. Πρώτο τίθεται το επώνυμο με αρχικό που προηγείται στο αλφάβητο. Αν το επώνυμο του ενός ή και των δύο γονέων είναι σύνθετο, το επώνυμο του τέκνου θα σχηματιστεί με το πρώτο από τα δύο επώνυμα.

Άρθρο 11. Γονική μέριμνα. 1. Η γονική μέριμνα του τέκνου που γεννήθηκε κατά τη διάρκεια του συμφώνου συμβίωσης ή μέσα σε τριακόσιες ημέρες από τη λύση ή την ακύρωση του συμφώνου, ανήκει στους δύο γονείς και ασκείται από κοινού. Οι διατάξεις του ΑΚ για τη γονική μέριμνα των τέκνων που κατάγονται από γάμο εφαρμόζονται αναλόγως και στην περίπτωση αυτή.

2. Αν το σύμφωνο συμβίωσης λυθεί ή ακυρωθεί, για την άσκηση της γονικής μέριμνας εφαρμόζεται αναλόγως το άρθρο 1513 ΑΚ.

Άρθρο 12. Ανάλογη εφαρμογή άλλων διατάξεων – Εξουσιοδοτήσεις. 1. Άλλες διατάξεις νόμων που αφορούν συζύγους εφαρμόζονται αναλόγως και στα μέρη του συμφώνου, εφόσον δεν υπάρχει διαφορετική ειδική ρύθμιση στον παρόντα ή άλλο νόμο. 2. Για την εφαρμογή της προηγούμενης παραγράφου απαιτείται η έκδοση προεδρικού διατάγματος μετά από πρόταση του Υπουργού Εργασίας, Κοι-

ωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης εντός έξι μηνών από την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου, με το οποίο ρυθμίζονται οι όροι, οι προϋποθέσεις και η έκταση εφαρμογής των διατάξεων του εργατικού δικαίου και του δικαίου κοινωνικής ασφάλισης και αφορούν συζύγους, στα μέρη του συμφώνου.

Άρθρο 13. Πεδίο εφαρμογής. Ο νόμος αυτός εφαρμόζεται σε κάθε σύμφωνο συμβίωσης, εφόσον τούτο καταρτίζεται στην Ελλάδα ή ενώπιον ελληνικής προξενικής αρχής.

Άρθρο 14. Μεταβατικές διατάξεις. 1. Με εξαίρεση τις ρυθμίσεις που ακολουθούν, τα σύμφωνα συμβίωσης που έχουν καταρτιστεί μέχρι την έναρξη της ισχύος του παρόντος νόμου εξακολουθούν να διέπονται από το ν. 3719/2008. Οι §§ 1 και 2 του άρθρου 7 του παρόντος νόμου εφαρμόζονται και στα σύμφωνα αυτά. Τα μέρη έχουν δικαίωμα να υπαχθούν συνολικά στις διατάξεις του παρόντος νόμου με συμβολαιογραφική πράξη. Αντίγραφο της πράξης καταχωρίζεται στο ειδικό βιβλίο του Ληξιαρχείου.

2. Σύμφωνα συμβίωσης που καταρτίζονται μετά την έναρξη της ισχύος του παρόντος νόμου διέπονται αποκλειστικά από τις διατάξεις αυτού.

Άρθρο 15. Τροποποίηση διατάξεων του Αστικού Κώδικα. Τα άρθρα 1354, 1462, 1463 και 1576 ΑΚ τροποποιούνται ως εξής:

1. *Άρθρο 1354. Κώλυμα από γάμο που υπάρχει ή από σύμφωνο συμβίωσης με τρίτον.* Εμποδίζεται η σύναψη γάμου πριν λυθεί ή ακυρωθεί αμετάκλητα ο γάμος που υπάρχει, καθώς και πριν λυθεί ή ακυρωθεί με τελεσίδικη δικαστική απόφαση το σύμφωνο συμβίωσης που συνδέει τον ένα μελλονύμφο με τρίτον. Οι σύζυγοι μπορούν να επαναλάβουν την τέλεση του μεταξύ τους γάμου και πριν αυτός ακυρωθεί.

2. *Άρθρο 1462. Αγχιστεία.* Οι συγγενείς εξ αίματος του ενός από τους συζύγους είναι συγγενείς εξ αγχιστείας του άλλου στην ίδια γραμμή και στον ίδιο βαθμό. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση του συμφώνου συμβίωσης. Η συγγένεια εξ αγχιστείας εξακολουθεί να υπάρχει και μετά τη λύση ή την ακύρωση του γάμου ή του συμφώνου συμβίωσης από το οποίο δημιουργήθηκε.

3. *Άρθρο 1463.* Η συγγένεια του πρόσωπου με τη μητέρα του και τους συγγενείς της συνάγεται από τη γέννηση. Η συγγένεια με τον πατέρα και τους συγγενείς του συνάγεται από το γάμο ή το σύμφωνο συμβίωσης με τον πατέρα, ή ιδρύεται με την αναγνώριση, εκούσια ή δικαστική.

4. *Άρθρο 1576. Αυτοδίκαιη λύση.* Η υιοθεσία λύνεται αυτοδικαίως και αίρεται αναδρομικά η σχέση που απορρέει από αυτήν, αν τελέσουν γάμο ή συνάψουν σύμφωνο συμβίωσης, κατά παράβαση του νόμου, ο θετός γονέας με το θετό τέ-

κνο. Αν ο γάμος ή το σύμφωνο συμβίωσης ακυρώθηκε, διατηρούνται από τη σχέση υιοθεσίας μόνο τα περιουσιακά δικαιώματα του θετού τέκνου.

Άρθρο 16. Η ισχύς αυτού του νόμου αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, εκτός αν στις επιμέρους διατάξεις του ορίζεται διαφορετικά.»

Ιδιαίτερα προβληματικό είναι το γεγονός ότι το προτεινόμενο σύμφωνο συμβίωσης δεν επεκτείνει τις διατάξεις του εργατικού δικαίου και του δικαίου κοινωνικής ασφάλισης και αφορούν συζύγους, στα μέρη του συμφώνου, αλλά για μια τέτοια επέκταση απαιτείται η έκδοση προεδρικού διατάγματος, μετά από πρόταση του Υπουργού Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, εντός έξι μηνών από την έναρξη ισχύος του νόμου, με το οποίο θα ρυθμίζονται οι όροι, οι προϋποθέσεις και η έκταση εφαρμογής αυτών των διατάξεων. Σε κάθε δε περίπτωση, για την έκδοση του σχετικού προεδρικού διατάγματος θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, όπως μάλιστα αυτή έχει ερμηνευθεί από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.³⁶

Περαιτέρω, το προτεινόμενο σύμφωνο συμβίωσης δεν προβλέπει καμία διάταξη για τη γονεϊκότητα, αποκλείοντας τους συμβιούντες από το δικαίωμα να προβούν από κοινού σε υιοθεσία τέκνου, να υιοθετήσει ο ένας φυσικά τέκνα του άλλου συντρόφου ή να έχουν από κοινού πρόσβαση σε διαδικασίες υποβοηθούμενης αναπαραγωγής. Δεν κατορθώνει επομένως να βγάλει από τη νομική «αφάνεια» τις οικογένειες συντρόφων του ίδιου φύλου, οι οποίες συνεχίζουν να στερούνται προστασίας, ενώ δεν συμβάλλει στην εισαγωγή στην εθνική έννομη τάξη ενός σύγχρονου, περιεκτικού ορισμού της οικογένειας, ο οποίος να αναγνωρίζει την πολυμορφία των σύγχρονων οικογενειακών σχέσεων και να ρυθμίζει τις ανάγκες όλων των οικογενειών. Ενώ λοιπόν οι κοινωνικές πραγματικότητες τόσο στον ευρωπαϊκό χώρο όσο και στην Ελλάδα έχουν μεταβληθεί σημαντικά, το προτεινόμενο σχέδιο νόμου αποτυγχάνει να προβεί σε μια νομική επανανοηματοδότηση της οικογένειας, ανταποκρινόμενη στις σύγχρονες ανάγκες και περιστάσεις.

Προς αυτή την κατεύθυνση, στις αρχές Δεκεμβρίου 2015 ο Συνήγορος του Πολίτη κατέθεσε προς το Υπουργείο Δικαιοσύνης πρόταση³⁷ για ρύθμιση της επιμέ-

36. Βλ. παρακάτω Κεφάλαιο 2^ο, υποενότητα 2.2.5. ειδικότερα την απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση *Hay*.

37. Βλ. Δελτίου Τύπου Συνηγόρου του Πολίτη 07.12.2015 στο διαδικτυακό ιστότοπο <http://www.synigoros.gr/>

λειας των τέκνων σε περιπτώσεις συμφώνου συμβίωσης, εκφράζοντας παράλληλα την ικανοποίησή του για τον εκσυγχρονισμό του συμφώνου που προωθείται με το νέο νομοσχέδιο. Η πρόταση στοχεύει στην κατοχύρωση των δικαιωμάτων των παιδιών που έχουν γεννηθεί ή υιοθετηθεί πριν ή μετά τη σύναψη συμφώνου συμβίωσης, ιδίως στις περιπτώσεις συμβίωσης ομοφύλων όπου τα τέκνα δεν είναι δυνατό να καλυφθούν νομικά με άλλο τρόπο. Είναι γνωστό ότι πολλοί συμβιούντες ομόφυλοι έχουν γεννήσει ή υιοθετήσει τέκνα, πριν ή και μετά την έναρξη της συμβίωσής τους. Τα τέκνα αυτά, θετά ή φυσικά, συμβιούν με το ομόφυλο ζεύγος ανεξάρτητα από τη νομική αναγνώριση του συγκεκριμένου τύπου συμβίωσης και ανεξάρτητα από το βαθμό κοινωνικής αποδοχής. Υπό τις διατάξεις του εν λόγω νομοσχεδίου, θα συνεχίσουν να αντιμετωπίζουν ποικίλα νομικά και πραγματικά προβλήματα από την έλλειψη έννομης σχέσης τους με τον συμβίο ή τη συμβία του νομικού ή φυσικού γονέα τους, καθώς εκείνος/η δεν θα διαθέτει νομική δυνατότητα να επιληφθεί των συμφερόντων των παιδιών στο πλαίσιο οποιασδήποτε διαδικασίας. Αντίστοιχο πρόβλημα δεν αντιμετωπίζουν τα φυσικά ή θετά τέκνα ενός εκ των δύο συμβιούντων σε περιπτώσεις συμβίωσης ετεροφύλων, καθώς εκείνοι διαθέτουν τη δυνατότητα, μετά από σύναψη γάμου, να υιοθετήσει ο ένας το τέκνο του άλλου.

Προκειμένου να αποφευχθεί ευρύτερη αναδιάρθρωση του συστήματος του οικογενειακού δικαίου, η οποία θα απαιτούσε συστηματικότερη νομοτεχνική προεργασία, ο Συνήγορος του Πολίτη προτείνει επί του παρόντος τη μερική, έστω, κάλυψη του νομοθετικού κενού με ενδιάμεση ρύθμιση όχι στο πεδίο της υιοθεσίας, αλλά σε εκείνο της επιμέλειας, δηλαδή μια νομοθετική επέμβαση μικρής μεν κλίμακας αλλά απολύτως κρίσιμη ως προς το κοινωνικό δεδομένο το οποίο καλείται να αντιμετωπίσει. Συγκεκριμένα, προτείνεται η εξής προσθήκη στο άρθρο 11 του νομοσχεδίου και μεταξύ των παραγράφων 1 και 2 αυτού: *«Η επιμέλεια του προσώπου του φυσικού ή θετού τέκνου του ενός μέρους, το οποίο είτε είχε γεννηθεί, αναγνωριστεί ή υιοθετηθεί πριν τη σύναψη του συμφώνου, είτε γεννήθηκε, αναγνωρίστηκε ή υιοθετήθηκε κατά τη διάρκειά του, μπορεί, με δικαστική απόφαση, να ανατεθεί από κοινού και στο άλλο μέρος του συμφώνου, εφόσον ο άλλος γονέας δεν υπάρχει ή δεν έχει την γονική μέριμνα. Αν το μέρος του συμφώνου που είναι γονέας αποβιώσει ή παύσει να ασκεί τη γονική μέριμνα ή αδυνατεί να την ασκήσει για νομικούς ή πραγματικούς λόγους, η επιτροπεία μπορεί με δικαστική απόφαση, να ανατεθεί στο άλλο μέρος του συμφώνου, εφόσον ο άλλος γονέας δεν υπάρχει ή δεν έχει την γονική μέριμνα».*

Με την ευκαιρία αυτή, τέλος, ο Συνήγορος του Πολίτη υπενθυμίζει την πάγια θέση του για αναγνώριση, στα ομόφυλα ζευγάρια, δικαιωμάτων αντιστοιχών με αυτά που ισχύουν για τα ετερόφυλα, καθώς αποτελεί πρωταρχική υποχρέωση

της πολιτείας η εξασφάλιση ισονομίας και η προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής όλων των πολιτών.

Πηγές 1^{ου} Κεφαλαίου

- CoE, Commissioner for Human Rights, Country thematic studies on homophobia, transphobia and discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity, Έκθεση για την Ελλάδα <http://www.coe.int/en/web/commissioner/thematic-work/lgbti-country-studies>
- Fassin E. (2006). «Ομοφυλόφιλα ζευγάρια και ομογονεϊκές οικογένειες», σε: M. Maruani (επιμ), *Γυναίκες, Φύλο, Κοινωνία*, σ. 241-251, Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Fuss D. (2006). «Λεσβιακές και γκέι θεωρίες: Το πρόβλημα της πολιτικής της ταυτότητας», σε: *Φεμινιστική θεωρία και πολιτισμική κριτική*, σ. 543-569, Αθήνα: Νήσος.
- Théry I.. (2006). «Η δυναμική της ισότητας φύλου και οι μετασχηματισμοί της συγγένειας», σε: M. Maruani (επιμ), *Γυναίκες, Φύλο, Κοινωνία*, σ. 209-219, Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Ακτύπης Σ.-Η. (2015). Απαγόρευση διακρίσεων και σύμφωνο συμβίωσης στη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Νομικό Βήμα, 2015/4, τ. 63, σ. 701-710.
- Βλαχόπουλος, Σπ. (2014). «Η προβληματική των νομικών ενώσεων προσώπων του ίδιου φύλου», σε: Κανελλοπούλου- Μπότη, Μ./ Κουτνατζή- Παναγοπούλου, Φ., *Βιοηθικοί Προβληματισμοί*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- Γαλανού Μ. (2014). *Ταυτότητα και έκφραση φύλου. Ορολογία, διακρίσεις, στερεότυπα και μύθοι*, Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών.
- Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (2015). Έκθεση Διεμφυλικά Άτομα και Νομική Αναγνώριση της Ταυτότητας Φύλου. Διαθέσιμη στο διαδικτυακό ιστότοπο <http://www.nchr.gr/>
- Ευαγγελίδου-Τσιρκικά, Φ., Γάμος μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου: «Η υπόθεση της Τήλου» ως ένα παράδειγμα της μεθοδολογίας του ιδιωτικού δικαίου, Εφαρμογές Αστικού Δικαίου, 2009/12, σ. 1283-1311.
- Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Ε., Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε. (Διεύθυνση Σειράς) (2015). Η υποβοηθούμενη αναπαραγωγή στην Ευρώπη: Κοινωνικά, ηθικά και νομικά ζητήματα Σειρά: Δημοσιεύματα Ιατρικού Δικαίου και Βιοηθικής - τ. 201, εκδόσεις Σάκκουλα.

- Καμτσίδου Ιφ. (2003). Τάσεις αποθητικοποίησης του γάμου στα σύγχρονα κράτη πρόνοιας: το «Σύμφωνο κοινωνικής αλληλεγγύης» στη Γαλλία, ΔτΑ, τ. 20, σ. 1151-1170.
- Καραβοκύρης Γ. (2015). «Οικογενειακή ζωή και προσωπική αυτονομία», σε: *Σύμφωνο συμβίωσης ομόφυλων ζευγαριών. Η προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας*, Αθήνα: Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα δικαιώματα του ανθρώπου (ΙΜΔΑ) - A.P. Publications.
- Καντσά Β. (2007). Σχέσεις οικογενειακές, σχέσεις ομόφυλες: διευρύνσεις και επανασηματοδοτήσεις της οικογένειας, σε: Ν. Χατζητρύφων,/Θ. Παπαζήση (επιμ.), *Το φύλο και η συμπεριφορά του. Οικογένειες από ομόφυλα Ζευγάρια*, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Κουμουτζής Ν. (2007). άρθρο 1457 ΑΚ σε Απ. Γεωργιάδη/ Μ. Σταθόπουλου, Αστικός Κώδικας, κατ' άρθρο ερμηνεία, Οικογενειακό Δίκαιο (άρθρα 1346-1504), τ. 7.
- Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Ευθ. (2010). Σχόλιο στην Μον. Πρωτ. Αθηνών 2827/2008, Ιατρικό δίκαιο και Βιοηθική, όμιλος Μελέτης Ιατρικού Δικαίου και Βιοηθικής, Ιαν. Φεβ. Μαρ., τ. 9.
- Κοτζάμπαση Α. (2011). *Ισότητα των φύλων και Ιδιωτική Αυτονομία στις οικογενειακές σχέσεις*, εκδόσεις Σάκκουλα.
- Κραβαρίτου Γ. (1996). *Φύλο και Δίκαιο. Η προβληματική της βαρύτητας των νομικών ρυθμίσεων στις έμφυλες κοινωνικές σχέσεις*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- Νικολόπουλος Π., Ο αποκλεισμός των ομόφυλων από το σύμφωνο ελεύθερης συμβίωσης του ν. 3719/2008 και η απόφαση της 7.11.2013 του ΕΔΔΑ Βαλλιανάντος και άλλοι κατά Ελλάδας, Νομικό Βήμα, 2014/7, τ. 62, 2014, σ. 1785-1789
- Παπαδοπούλου Λ. (2014). «Γάμος ομοφύλων; Μια απόπειρα νομικής και δικαιοπολιτικής αξιολόγησης», σε: Κανελλοπούλου-Μπότη, Μ./Κουτνατζή-Παναγοπούλου, Φ., *Βιοηθικοί Προβληματισμοί*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, Δ. (2010). Η συγγένεια. Θεμελίωση-Καταχώριση-Προστασία, Αθήνα: Αντ. Ν. Σάκκουλας.
- Παπαζήση Θ., Η οικογένεια προσώπων του αυτού φύλου: Εκφυλισμός ή ίση μεταχείριση; ΧρΙΔ Ζ/2007, σ. 761-767.
- Παπαζήση, Θ., Ο γάμος προσώπων του ιδίου φύλου: έγκυρος, άκυρος ή ανυπόστατος;, ΧρΙΔ Θ/2009, σ. 851-856.

- Παπαχρίστου Θ. Κ. (2012). Πρόλογος σε: Αθ.Κοτζάμπαση/Ν.Κουμουτζής/Εφ. Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη/ Γ.Λέκκας/ Δ.Κλαμαρή, *Το οικογενειακό δίκαιο στον 21ο αιώνα, από τις συγκυριακές στις δομικές αλλαγές*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Ρεθυμιωτάκη Ε. (2014). «Ομόφυλα ζευγάρια και Ιατρικά Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή: σεξουαλική ελευθερία, οικογενειακή ζωή και γονεϊκή σχέση», σε: *Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή & εναλλακτικά οικογενειακά σχήματα*, Εφ. Κουνουγέρη - Μανωλεδάκη./Γ. Γεωργόπουλος/Αν. Καλαϊτζή/Β. Καντσά Βενετία/Κ. Κηπουρίδου/Ν. Κουμουτζής/Μ. Μηλαπίδου/Ελ. Ρεθυμιωτάκη/Χρ. Σαχινίδου/Αντ. Τσαλίδης/Ασπ. Χαλκίδου, Δημοσιεύματα Ιατρικού Δικαίου και Βιοηθικής τ. 18, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, σ. 147-180.
- Ρεθυμιωτάκη Ε. (2/10/2014). Συμβιώσεις ομοφύλων. Μια πρόκληση για τις τρέχουσες αντιλήψεις στην ελληνική κοινωνία, Εσπερίδα Εταιρίας Οικογενειακού Δικαίου, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Σταμπέλου Χρ., Σύμφωνο Συμβίωσης και Ισότητα, ΧρΙΔ, Θ/2009, σ. 189-192.
- Συνήγορος του Πολίτη (2013). Ειδική Έκθεση «Φύλο και Εργασιακές Σχέσεις». Διαθέσιμη στο διαδικτυακό ιστότοπο <http://www.synigoros.gr/>
- Συνήγορος του Πολίτη (2013). Ειδική Έκθεση «Φύλο και Εργασιακές Σχέσεις», 2013. Διαθέσιμη στο διαδικτυακό ιστότοπο <http://www.synigoros.gr/>
- Συνήγορος του Πολίτη (2014α). Ετήσια Έκθεση 2013. Διαθέσιμη στο διαδικτυακό ιστότοπο <http://www.synigoros.gr/>
- Συνήγορος του Πολίτη (2014β). Οδηγός Διαφορετικότητας για Δημοσίους Υπαλλήλους, Διαθέσιμη στο διαδικτυακό ιστότοπο <http://www.synigoros.gr/>
- Συνήγορος του Πολίτη (2015). Ετήσια Έκθεση 2014, Διαθέσιμη στο διαδικτυακό ιστότοπο <http://www.synigoros.gr/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Το διεθνές πλαίσιο προστασίας του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου

Εισαγωγή

Στόχευση του παρόντος κεφαλαίου αποτελεί η ανάδειξη του διεθνούς πλαισίου προστασίας του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου (καθώς, ούτως ή άλλως, η συντριπτική πλειοψηφία των σχετικών εθνικών νομοθετικών ρυθμίσεων προστασίας έχει διεθνή προέλευση), ώστε να καταδειχθεί υπό ποιο πρίσμα θα πρέπει να ερμηνεύεται η ισχύουσα γενικότερη εθνική νομοθεσία προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Ελλάδα ειδικά σε σχέση με τα ΛΟΑΤ πρόσωπα, λαμβάνοντας υπόψη τις παραμέτρους της σχετικής διεθνούς νομολογίας και διεθνούς πρακτικής.

Επίσης, στην ανάλυση που ακολουθεί θα δοθεί έμφαση και σε συστάσεις, πολιτικά δηλαδή κείμενα, που καταδεικνύουν τις κατευθύνσεις της παραπάνω ερμηνείας, καθώς και τον προσανατολισμό που πρέπει να έχουν τυχόν νέες νομοθετικές πρωτοβουλίες και διοικητικές πρακτικές στη χώρα μας, ώστε να επιτευχθεί το βέλτιστο δυνατό επίπεδο προστασίας των ΛΟΑΤ προσώπων. Για το σκοπό αυτό θα αναλυθεί το πλαίσιο προστασίας σε οικουμενικό και σε περιφερειακό επίπεδο, δηλαδή σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το οποίο αφορά διεθνείς οργανισμούς στους οποίους συμμετέχει η χώρα μας και διεθνή συμβατικά κείμενα τα οποία έχει επικυρώσει η Ελλάδα.

Το παρόν κεφάλαιο φιλοδοξεί λοιπόν να παράσχει σε κάθε ενδιαφερόμενο μια συνοπτική εικόνα του διεθνούς πλαισίου προστασίας, είτε ήδη νομικά δεσμευτικού, είτε προϊόντος διεθνούς πολιτικού consensus, το οποίο πιθανολογείται σφόδρα ότι σταδιακά θα λάβει τη μορφή διεθνών νομικών υποχρεώσεων. Η ανάλυση δεν αποσκοπεί στο να είναι πλήρης και εξαντλητική, ούτε να συμπεριλάβει κριτικές προσεγγίσεις, αλλά να παράσχει στον καθένα ενδιαφερόμενο νομικά επιχειρήματα με κοινώς αποδεκτά θεμελιωμένο διεθνές πολιτικό έρεισμα ή πολιτικά επιχειρήματα με επαρκή νομική τεκμηρίωση από πλευράς διεθνούς δικαίου προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

2.1. Το Οικουμενικό πλαίσιο προστασίας.

2.1.1. Η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών.

Στις 19 Δεκεμβρίου 2008, μία ημέρα μετά την 60η επέτειο από την ψήφιση της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, υιοθετήθηκε Κοινή Δήλωση από 66 Κράτη-μέλη στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών. Τα 66 Κράτη-μέλη αυτά, προερχόμενα και από τις πέντε ηπείρους, συμπεριλαμβανομένων έξι αφρικανικών χωρών, επιβεβαίωσαν ότι το πλαίσιο της διεθνούς προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου περιλαμβάνει την προστασία του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου. Η Κοινή αυτή Δήλωση αποτέλεσε την πρώτη τέτοιου είδους που καταδίκασε τις παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ΛΟΑΤ προσώπων ενώπιον της Γενικής Συνέλευσης των Η.Ε.

Οι υπογράφουσες χώρες επαναβεβαίωσαν ότι η αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων απαιτεί την εφαρμογή του πλαισίου προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε κάθε άνθρωπο, ανεξάρτητα από το σεξουαλικό του προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου του. Υπογράμμισαν ότι ανησυχούν ιδιαίτερα εξαιτίας των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου και επισήμαναν ότι βία, παρενόχληση, διακρίσεις, αποκλεισμοί, στιγματισμός και στερεότυπα στρέφονται σε όλες τις χώρες του κόσμου εναντίον προσώπων εξαιτίας του σεξουαλικού τους προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου τους. Τέλος, η Κοινή Δήλωση καταδίκασε παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως δολοφονίες, βασανιστήρια, αυθαίρετες συλλήψεις, στέρηση οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος στην υγεία, λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου, και κάλεσε όλα τα Έθνη να προωθήσουν και προστατέψουν τα δικαιώματα όλων των ανθρώπων, ανεξάρτητα από το σεξουαλικό τους προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου τους.

Περαιτέρω, ο Ειδικός Εισηγητής του ΟΗΕ για τα βασανιστήρια και άλλη βάνανυση, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία,, στην από 1ης Φεβρουαρίου 2013 Έκθεσή του προς τη Γενική Συνέλευση των Η.Ε., επισημαίνει ότι τα μέλη σεξουαλικών μειονοτήτων υφίστανται βασανιστήρια και άλλες μορφές βάνανυσης μεταχείρισης και αναγνωρίζει ότι οι διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου συνιστούν παράμετρο που συμβάλλει σημαντικά στην «απανθρωποποίηση»-»αποπροσωποποίηση» του θύματος. Ταυτόχρονα, ιδιαίτερη σημασία έχει η υπογράμμισή του ότι η προϋπόθεση της στεί-

ρωσης ως προαπαιτούμενο για την αναγνώριση των τρανς ανθρώπων συνιστά βασανιστήριο.³⁸

2.1.2. Η συμβολή των Επιτροπών των Συμφώνων (Treaty Bodies).

Η Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην υπόθεση Toonen κατά Αυστραλίας³⁹ επισήμανε ότι η αναφορά που γίνεται στα άρθρα 2 παρ. 1 και 26 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα στο «φύλο» θα πρέπει να θεωρηθεί ότι περιλαμβάνει και το σεξουαλικό προσανατολισμό. Ειδικότερα, στην υπόθεση αυτή η Επιτροπή καταδίκασε τις διακρίσεις με βάση το σεξουαλικό προσανατολισμό, καθώς αντικρούουν στη γενική απαγόρευση διακρίσεων του άρθρου 2, αλλά και στις αρχές της ισότητας και ίσης προστασίας απέναντι στο νόμο που κατοχυρώνει το άρθρο 26 του Συμφώνου. Την προσέγγισή της αυτή η Επιτροπή επιβεβαίωσε και σε μεταγενέστερες ενώπιων της εξετασθείσες προσφυγές, συγκεκριμένα στις Joslin κατά Νέας Ζηλανδίας⁴⁰ και Young κατά Αυστραλίας⁴¹.

Περαιτέρω, η Επιτροπή στην απόφασή της X. κατά Κολομβίας τόνισε ότι συνιστά διάκριση απαγορευόμενη από το Σύμφωνο, καθώς δεν μπορεί να θεωρηθεί εύλογη και αντικειμενική, η διαφοροποιημένη μεταχείριση επιζώντος συντρόφου ομόφυλου ζευγαριού σε σύγκριση με αντίστοιχο ετερόφυλου ζευγαριού, αναφορικά με συνταξιοδοτικές παροχές που απέρρεαν από την ασφαλιστική κατάσταση του αποβιώσαντος συντρόφου.⁴² Τέλος, σε μια πρόσφατη απόφασή της, στην υπόθεση Fedotova κατά Ρωσίας⁴³, η Επιτροπή είχε την ευκαιρία να κρίνει την καταδίκη της προσφεύγουσας, ακτιβίστριας για τα ΛΟΑΤ δικαιώματα, για

38. UN, General Assembly, HRC, Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Juan E. Méndez, A/HRC/22/53, 1η Φεβρουαρίου 2013, παρ. 79 και παρ. 88.

39. UN Human Rights Committee, Case of Toonen v. Australia, CCPR/C/ 50/D/488/1992, 4 April 1994. Η υπόθεση αφορούσε την ποινικοποίηση ομοφυλόφιλων σχέσεων, γεγονός που η Επιτροπή έκρινε ότι αποτελούσε αδικαιολόγητη παρέμβαση στην ιδιωτική ζωή του προσφεύγοντος, αντικείμενη στο άρθρο 17 του Συμφώνου.

40. UN Human Rights Committee (30 July 2002). Case of Joslin v. New Zealand, CCPR/C/75/D/902/1999.

41. UN Human Rights Committee (6 August 2003). Case of Young v. Australia, CCPR/C/78/D/941/2000,

42. UN Human Rights Committee (14 May 2007). X. v. Columbia, Communication No. 1361/2005, CCPR/C/89/D/1361/2005.

43. UN Human Rights Committee (31 October 2012). Case of Fedotova v. Russia, Communication No. 1932/2010, CCPR/C/106.

«δημόσιες ενέργειες με σκοπό την προπαγάνδα υπέρ της ομοφυλοφιλίας», επειδή επικολλούσε δημοσίως αφίσες που μιλούσαν για την ομοφυλόφιλη περηφάνια. Η Επιτροπή απεφάνθη ότι είχε λάβει χώρα παραβίαση του άρθρου 19 του Συμφώνου για την ελευθερία της έκφρασης σε συνδυασμό με το άρθρο 26 για την απαγόρευση των διακρίσεων, καθώς η διακριτική μεταχείριση της προσφεύγουσας και ο περιορισμός που της είχε επιβληθεί στην ελευθερία να εκφράζει τις απόψεις της δεν βασίζονταν σε εύλογα και αντικειμενικά κριτήρια, ούτε εξυπηρετούσαν σκοπό νόμιμο σύμφωνα με το Σύμφωνο.

Η Επιτροπή του Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα στο Γενικό Σχόλιο της 18 για το άρθρο 6 του Συμφώνου ορίζει ότι σύμφωνα με τα άρθρα 2 παρ. 2 και 3 του Συμφώνου, απαγορεύεται κάθε διάκριση αναφορικά με την πρόσβαση στην εργασία και τη διατήρηση αυτής με βάση το σεξουαλικό προσανατολισμό. Περαιτέρω, στο Γενικό της Σχόλιο 15, για το δικαίωμα στο νερό, ανέφερε ρητά ως απαγορευμένο λόγο διάκρισης το σεξουαλικό προσανατολισμό, γεγονός που επανέλαβε και στο Γενικό της Σχόλιο 14 για το δικαίωμα στην παροχή του κατά το δυνατόν υψηλότερου επιπέδου υγείας.

Σημαντικό είναι, επιπρόσθετα, το Γενικό Σχόλιο 20 της ίδιας Επιτροπής για την απαγόρευση των διακρίσεων αναφορικά με τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα. Με το κείμενό της αυτό, η Επιτροπή ορίζει με σαφήνεια ότι ο όρος «άλλες καταστάσεις» που περιλαμβάνεται στο άρθρο 2 παρ. 2 του Συμφώνου περιλαμβάνει το σεξουαλικό προσανατολισμό, ενώ διαλαμβάνει ειδική αναφορά στην υποχρέωση των Κρατών-μελών να διασφαλίζουν ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός ενός ατόμου δεν θα αποτελεί εμπόδιο για την απόλαυση των δικαιωμάτων που απορρέουν από το Σύμφωνο, αναφέροντας ως ενδεικτικό παράδειγμα τη δυνατότητα επιζώντος συντρόφου να έχει συνταξιοδοτικά δικαιώματα από την ασφαλιστική κατάσταση του αποβιώσαντος συντρόφου. Επίσης η Επιτροπή αναφέρεται και στην ταυτότητα φύλου, ορίζοντάς τη επίσης ως απαγορευμένο λόγο διάκρισης, ενώ υπογραμμίζει τις σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου που συχνά υφίστανται διεμφυλικά πρόσωπα σε διάφορους τομείς, όπως το σχολικό ή το εργασιακό περιβάλλον.

Και η Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων με το Γενικό της Σχόλιο 2 υπογράμμισε ότι τα Κράτη-μέλη της Σύμβασης πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι εθνικοί νόμοι εφαρμόζονται για όλα τα άτομα ανεξάρτητα, μεταξύ άλλων, του σεξουαλικού τους προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου τους. Επίσης σημείωσε ότι οι εκθέσεις των Κρατών-μελών συχνά δεν περιλαμβάνουν συγκεκριμένες και επαρκείς πληροφορίες σχετικά με την εφαρμογή της Σύμβασης σε σχέση με το φύλο του προσώπου, το οποίο ανέδειξε ως καθοριστικό παράγοντα για τον κίν-

δυνο που διατρέχει κανείς να υποστεί βασανιστήρια ή απάνθρωπη μεταχείριση και τις σχετικές συνέπειες τέτοιων γεγονότων.

Περαιτέρω, η Επιτροπή για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών, με τη Γενική Σύσταση 28 για τις σημαντικότερες υποχρεώσεις των Κρατών-μελών σύμφωνα με το άρθρο 2 της Σύμβασης, παρόλο που σε αυτό δεν υπάρχει αναφορά στις διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου, υπογράμμισε ότι οι διακρίσεις κατά των γυναικών λόγω του φύλου τους είναι άρρηκτα συνδεδεμένες και με άλλους παράγοντες που επηρεάζουν τις γυναίκες, μεταξύ των οποίων και ο σεξουαλικός προσανατολισμός και η ταυτότητα φύλου τους.

Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, τέλος, με το Γενικό της Σχόλιο 4 για την υγεία και την ανάπτυξη των εφήβων, για πρώτη φορά ανέφερε το σεξουαλικό προσανατολισμό ως απαγορευμένο λόγο διάκρισης. Τόνισε ότι τα Κράτη-μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι όλα τα πρόσωπα ηλικίας κάτω των 18 ετών απολαμβάνουν όλα τα δικαιώματα της Σύμβασης χωρίς καμία διάκριση, μεταξύ άλλων, και λόγω «άλλης κατάστασης», όρος που περιλαμβάνει το σεξουαλικό προσανατολισμό και την κατάσταση της υγείας, συμπεριλαμβανομένης της κατάστασης οροθετικότητας στον HIV/AIDS, των εφήβων.

2.1.3. Η δράση του Ύπατου Αρμοστή των Η.Ε. για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

Το Γραφείο του Ύπατου Αρμοστή των Η.Ε. για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου έχει δεσμευθεί, τα τελευταία χρόνια, να εργαστεί με Κράτη, εθνικούς θεσμούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την κοινωνία των πολιτών, ώστε να επιτευχθεί πρόοδος προς την κατεύθυνση της κατάργησης παγκοσμίως κάθε νόμου που ποινικοποιεί ΛΟΑΤ πρόσωπα και προς την υλοποίηση επιπρόσθετων μέτρων για την προστασία των προσώπων από βία και διακρίσεις λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου τους.

Το Νοέμβριο 2011 ο Ύπατος Αρμοστής υπέβαλε, κατόπιν σχετικού αιτήματος που έλαβε, αναλυτική Έκθεση προς το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Η.Ε.⁴⁴ Στην Έκθεση αυτή περιέλαβε εκτενείς πληροφορίες σχετικά με τη βία που υφίστανται ΛΟΑΤ πρόσωπα σε διάφορες χώρες του κόσμου (δολοφονίες, βιασμούς, βασανιστήρια κλπ.), εθνικές νομοθεσίες που ποινικοποιούν τις ομοφυλοφιλικές σχέσεις, πρακτικές διακρίσεων στην εργασία, στην πρόσβαση στην

44. Βλ. UN High Commissioner for Human Rights (17 November 2011) Report "Discriminatory laws and practices and acts of violence against individuals based on their sexual orientation and gender identity" (A/HRC/19/41).

υγεία, στην εκπαίδευση, εντός της οικογένειας. Πρότεινε επίσης μια σειρά συγκεκριμένων μέτρων για την εξάλειψη των φαινομένων αυτών και την αύξηση της προστασίας των ΛΟΑΤ προσώπων.

Το 2012 το Γραφείο του Ύπατου Αρμοστή εξέδωσε έναν εμπεριστατωμένο Οδηγό με τίτλο «Έχω γεννηθεί ελεύθερος/-η και ίσος-η, σεξουαλικός προσανατολισμός και ταυτότητα φύλου σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο δικαιωμάτων του ανθρώπου.» Ο Οδηγός αυτός παρουσιάζει συνοπτικά το σύνολο της διεθνούς προστασίας των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤ προσώπων και προτείνει μέτρα για την πρόωθηση και περαιτέρω ενίσχυση του σεβασμού τους.

Τέλος, στις 26 Ιουλίου 2013, η πρώην Ύπατος Αρμοστής Navi Pillay έθεσε σε εφαρμογή μια καμπάνια ενημέρωσης με σκοπό να αυξήσει την ευαισθητοποίηση για ζητήματα ομοφοβικής και τρανσφοβικής βίας και διακρίσεων και να προωθήσει τον ευρύτερο σεβασμό για τα δικαιώματα των ΛΟΑΤ προσώπων σε οικουμενικό επίπεδο.⁴⁵

2.1.4. Η δράση του Συμβουλίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Τον Ιούνιο 2011 το Συμβούλιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου των Η.Ε. υιοθέτησε το Ψήφισμα 17/19, το οποίο ήταν το πρώτο ειδικό ψήφισμα του Οργανισμού εν γένει για το σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου. Στο κείμενο αυτό, το Συμβούλιο εκφράζει την έντονη ανησυχία του για τη βία και τις διακρίσεις σε βάρος προσώπων λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου τους. Η υιοθέτηση του Ψηφίσματος αυτού άνοιξε το δρόμο για την πρώτη επίσημη Έκθεση των Η.Ε., η οποία συντάχθηκε από το Γραφείο του Ύπατου Αρμοστή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.⁴⁶ Τα συμπεράσματα της Έκθεσης αυτής αποτέλεσαν τη βάση για μια συζήτηση επί του θέματος (panel discussion) που πραγματοποιήθηκε στο Συμβούλιο το Μάρτιο 2012, η οποία σηματοδότησε την πρώτη χρονικά στιγμή που σε ένα διακυβερνητικό όργανο των Ηνωμένων Εθνών έλαβε χώρα επίσημη διάσκεψη επί του θέματος του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου.

Περαιτέρω, θα πρέπει να σημειωθεί ότι ιδιαίτερης σημασίας είναι και το πρόσφατο Ψήφισμα του Συμβουλίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου της 26ης Σεπτεμβρίου 2014. Με το Ψήφισμα αυτό το Συμβούλιο εκφράζει και πάλι την έντονη ανησυχία του για πράξεις βίας και διακρίσεων, οι οποίες διαπράττονται σε όλες

45. Το σύνολο του σχετικού υλικού της καμπάνιας είναι διαθέσιμο στον ειδικό για αυτό τον σκοπό διαδικτυακό ιστότοπο www.unfe.org.

46. "Discriminatory laws and practices and acts of violence against individuals based on their sexual orientation and gender identity" (A/HRC/19/41), όπ. π.

τις περιοχές του κόσμου, εναντίον προσώπων εξαιτίας του σεξουαλικού προσανατολισμού τους και της ταυτότητας φύλου τους. Επικροτεί επίσης τις θετικές εξελίξεις σε διεθνές, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο αναφορικά με τον αγώνα εναντίον της βίας και των διακρίσεων επί τη βάση του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου, καθώς και τις σχετικές προσπάθειες του Γραφείου του Ύπατου Αρμοστή των Η.Ε. για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου για την προσπάθεια εξάλειψης κάθε μορφής βίας και διάκρισης για κάθε λόγο. Περαιτέρω, στο διατακτικό του, αποτιμά ιδιαιτέρως θετικά την Έκθεση που υπέβαλε ο Ύπατος Αρμοστής το 2011 και ζητά από τον τελευταίο να προχωρήσει σε επικαιροποίηση της Έκθεσής του αυτής, με σκοπό να αναδειχθούν καλές πρακτικές και μέσα για την αντιμετώπιση της βίας και των διακρίσεων, κατ' εφαρμογή του ισχύοντος διεθνούς δικαίου δικαιωμάτων του ανθρώπου και των σχετικών κριτηρίων προστασίας.

2.2. Το περιφερειακό πλαίσιο προστασίας.

2.2.1. Η προστασία στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Πρωτογενές δικαιο της Ε.Ε.

Το πρωτογενές δικαιο της Ε.Ε., ως σήμερα ισχύει, περιλαμβάνει ρητώς την προστασία του σεξουαλικού προσανατολισμού έναντι πάσης φύσεως διακρίσεων.

Σύμφωνα με το Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το άρθρο 21 παρ. 1 για την απαγόρευση των διακρίσεων ρητώς αναφέρει «ότι Απαγορεύεται κάθε διάκριση ιδίως λόγω φύλου, φυλής, χρώματος, εθνοτικής καταγωγής ή κοινωνικής προέλευσης, γενετικών χαρακτηριστικών, γλώσσας, θρησκείας ή πεποιθήσεων, πολιτικών φρονημάτων ή κάθε άλλης γνώμης, ιδιότητας μέλους εθνικής μειονότητας, περιουσίας, γέννησης, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού.»

Επιπλέον η Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφέρει χαρακτηριστικά στο άρθρο 10: «Κατά τον καθορισμό και την εφαρμογή των πολιτικών και των δράσεών της, η Ένωση επιδιώκει να καταπολεμήσει κάθε διάκριση λόγω φύλου, φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού»

Τέλος, η ίδια Συνθήκη στο άρθρο 19 παρ. 1 ορίζει ότι «Με την επιφύλαξη των άλλων διατάξεων των Συνθηκών και εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων που παρέχουν στην Ένωση, το Συμβούλιο, αποφασίζοντας ομόφωνα, σύμφωνα με ειδική νομοθετική διαδικασία, και μετά την έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, μπορεί να αναλάβει δράση για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φύλου, φυλετικής ή εθνικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας

ας ή γενετήσιου προσανατολισμού.» δίνοντας έτσι το απαραίτητο νομικό έρεισμα στο Συμβούλιο να προβεί στη διαμόρφωση δευτερογενούς ενωσιακού δικαίου για την καταπολέμηση πάσης φύσεως διακρίσεων.

2.2.2. Η προστασία στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Δευτερογενές δίκαιο της Ε.Ε.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει εκδώσει μία σειρά από Οδηγίες, οι οποίες έχουν ενσωματωθεί στο εθνικό δίκαιο των Κρατών-μελών, για την απαγόρευση των διακρίσεων. Πρόκειται ειδικότερα για τις Οδηγίες 2000/43/ΕΚ, 2000/78/ΕΚ, 2004/113/ΕΚ, 2006/54ΕΚ με τις οποίες απαγορεύονται οι διακρίσεις λόγω φύλου, φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, ηλικίας, αναπηρίας, γενετήσιου προσανατολισμού, θρησκείας ή πεποιθήσεων. Οι διακρίσεις λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής απαγορεύονται στην απασχόληση, την εργασία και την επαγγελματική κατάρτιση, καθώς και σε τομείς που δεν έχουν σχέση με την απασχόληση, όπως είναι η κοινωνική προστασία, η υγειονομική περίθαλψη, η εκπαίδευση και η πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένης της στέγασης, που παρέχονται στο κοινό. Οι διακρίσεις λόγω φύλου απαγορεύονται στους ίδιους τομείς, με εξαίρεση την εκπαίδευση, τα μέσα ενημέρωσης και τη διαφήμιση. Ωστόσο, οι διακρίσεις λόγω ηλικίας, θρησκείας ή πεποιθήσεων, γενετήσιου προσανατολισμού και αναπηρίας απαγορεύονται μόνο στους τομείς της απασχόλησης, της εργασίας και της επαγγελματικής κατάρτισης.

Δεδομένου του, ως ανωτέρω εκτέθηκε, περιορισμένου πεδίου εφαρμογής της απαγόρευσης διακρίσεων, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε το 2008 Πρόταση για την υιοθέτηση Οδηγίας του Συμβουλίου για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης μεταξύ προσώπων ανεξαρτήτως θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή σεξουαλικού προσανατολισμού, η οποία σκοπό έχει να συμπληρώσει το εν ισχύει πλαίσιο για την καταπολέμηση των διακρίσεων.⁴⁷ Η Οδηγία θα απαγορεύει κάθε μορφή διάκρισης και κακομεταχείρισης για τους ανωτέρω λόγους, πέραν του πεδίου του χώρου εργασίας, και θα παρέχει κατάλληλα συστήματα επανόρθωσης των παραβιάσεων για τα θύματα σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Παρά το γεγονός ότι η εν λόγω Πρόταση Οδηγίας «για την οριζόντια καταπολέμηση των διακρίσεων», όπως έχει ονομαστεί, έχει κατατεθεί εδώ και αρκετά έτη, τις σχετικές διαβουλεύσεις που έχουν λάβει χώρα και την πίεση που έχει ασκηθεί από την πλευρά της κοινωνίας των πολιτών, η συγκεκριμένη Οδηγία για τη συνολική απαγόρευση των διακρίσεων δεν έχει ακόμη υιοθετηθεί.

47 Για το πλήρες κείμενο της Πρότασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής βλ. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:52008PC0426>

2.2.3. Η δράση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει αναπτύξει ιδιαίτερη δράση για την προστασία του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου, υιοθετώντας σειρά ψηφισμάτων προς το σκοπό αυτό.⁴⁸ Ιδιαίτερη σημασία για την καταπολέμηση της ομοφοβίας και της τρανσφοβίας έχει το ψήφισμα του Κοινοβουλίου της 11ης Μαρτίου 2013⁴⁹, με το οποίο υπογραμμίζει ότι η μισαλλοδοξία και οι διακρίσεις κάθε είδους δεν μπορούν ποτέ να γίνουν αποδεκτές στην Ευρωπαϊκή Ένωση και καλεί την Επιτροπή, το Συμβούλιο και τα Κράτη-μέλη να ενδυναμώσουν τον αγώνα εξαιτίας των εγκλημάτων μίσους και των συμπεριφορών και στάσεων που εμπεριέχουν διακρίσεις. Ζητά για το λόγο αυτό την αναθεώρηση της Απόφασης-Πλαίσιο 2008/913 του Συμβουλίου⁵⁰ για την καταπολέμηση συγκεκριμένων μορφών και εκφράσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου, ώστε να συμπεριληφθούν σε αυτή πράξεις και εκφράσεις, μεταξύ άλλων, και ομοφοβίας και τρανσφοβίας.

Την ιδιαίτερη έμφαση που δίνει το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στην προστασία των ΛΟΑΤ δικαιωμάτων επιβεβαίωσε και πρόσφατα, με το Ψήφισμά του της 8ης Σεπτεμβρίου 2015 σχετικά με την υιοθέτηση Έκθεσης για το βαθμό προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση την περίοδο 2013-2014.⁵¹ Η Έκθεση περιλαμβάνει ευρεία αναφορά στην κατάσταση των ΛΟΑΤ προσώπων, ενώ αξιοσημείωτο γεγονός αποτελεί το ότι για πρώτη φορά μια έκθεση που υιοθετείται από το Κοινοβούλιο εξετάζει τις παραβιάσεις δικαιωμάτων του ανθρώπου που υφίστανται intersex πρόσωπα, καταδικάζοντας τις μη ιατρικά απαραίτητες επεμβάσεις σε intersex παιδιά και καλώντας τα Κράτη-μέλη να απαγορεύσουν τέτοιες πρακτικές. Περαιτέρω, το Κοινοβούλιο προέβη σε συστάσεις προς τα Κράτη-μέλη να καταστήσουν ευκολότερα προσβάσιμες τις διαδικασίες επα-

48. Για μια εκτενή αναφορά των ψηφισμάτων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για ζητήματα ΛΟΑΤ δικαιωμάτων και σχετικούς συνδέσμους για τα αντίστοιχα κείμενα βλ. http://www.ilga-europe.org/home/how_we_work/european_institutions/ep2014/toolbox/votes

49. European Parliament resolution on strengthening the fight against racism, xenophobia and hate crime (2013/2543(RSP))

50. Council Framework Decision 2008/913/JHA on combating certain forms and expressions of racism and xenophobia by means of criminal law (the Framework Decision on Racism and Xenophobia)

51. Για το κείμενο της Έκθεσης βλ. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0286+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN>, ενώ για τα ΛΟΑΤ πρόσωπα βλ. ειδικότερα τις παρ. 85-92.

να προσδιορισμού φύλου για τα τρανς πρόσωπα και να αναθεωρήσουν αντίστοιχους καταλόγους ψυχικών διαταραχών, προς το σκοπό όπως τα τρανς πρόσωπα να μην θεωρούνται ψυχικώς πάσχοντα. Επιπρόσθετα, τόνισε ότι τα ομόφυλα ζευγάρια θα πρέπει να έχουν σε όλη την επικράτεια της Ένωσης πρόσβαση σε γάμο ή σύμφωνο συμβίωσης, τα αποτελέσματα των οποίων θα πρέπει να αναγνωρίζονται σε όλα τα Κράτη-μέλη, ενώ, τέλος, υπογράμμισε το αίτημά του αφενός για την υιοθέτηση ενός συνεκτικού σχεδίου δράσης για την καταπολέμηση της ομοφοβίας και αφετέρου για την προώθηση των διεργασιών για τη θέση σε ισχύ της οριζόντιας Οδηγίας για την καταπολέμηση των διακρίσεων.

Είναι επίσης άξιο επισημάνσης ότι στους κόλπους του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου δραστηριοποιείται το Intergroup για τα LGBTI Δικαιώματα. Το Intergroup για τα LGBTI Δικαιώματα αποτελεί ένα ανεπίσημο φόρουμ για τα μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου τα οποία προτίθενται να εργαστούν για την προώθηση και προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των λεσβιών, ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων, διεμφυλικών και μεσοφυλικών προσώπων (LGBTI). Τα μέλη του Intergroup συνήθως υιοθετούν θετική στάση αναφορικά με τα LGBTI ζητήματα όταν συντάσσουν εκθέσεις ή προτείνουν τροπολογίες, όταν ψηφίζουν στο Κοινοβούλιο ή όταν ασχολούνται με θέματα του Κράτους-μέλους από το οποίο προέρχονται. Το Intergroup για τα LGBTI Δικαιώματα είναι το μεγαλύτερο από τα συνολικά 28 Intergroup του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Αριθμεί σήμερα 130 μέλη, όλοι εκλεγμένα μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Το έργο του διευθύνεται από οκτώ Προέδρους και η καθημερινή του δραστηριότητα επικουρείται από τη Γραμματεία του Intergroup.

2.2.4. Η Αρχή Θεμελιωδών Δικαιωμάτων-Fundamental Rights Agency (FRA).

Η FRA ήδη από τη σύστασή της έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την καταπολέμηση της ομοφοβίας και των διακρίσεων βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου. Το 2008 δημοσίευσε Έκθεση νομικής ανάλυσης για την ομοφοβία και τις διακρίσεις βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου στα Κράτη-μέλη της Ε.Ε.⁵², ενώ τον αμέσως επόμενο χρόνο προέβη στη δημοσίευση και δεύτερης Έκθεσης νομικής ανάλυσης για τα ζητήματα αυτά, περιλαμβάνοντας και τις διακρίσεις λόγω ταυτότητας φύλου.⁵³

52. Βλ. Homophobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation in the EU Member States Part I – Legal Analysis

53. Βλ. FRA (2009). Homophobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation and Gender Identity in the EU Member States Part II – The Social Situation.

Και τα επόμενα χρόνια το όργανο αυτό της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνέχισε τη δράση του για την προστασία του σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου. Το 2010 δημοσίευσε Έκθεση συγκριτικής ανάλυσης για την ομοφοβία, την τρανσφοβία και τις διακρίσεις βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου, ενώ το 2012-2013 διεξήγαγε τη μεγαλύτερη και πιο διεξοδική και ολοκληρωμένη μέχρι σήμερα έρευνα στα Κράτη-μέλη για τα ανωτέρω ζητήματα, σε διάφορους τομείς της καθημερινής και κοινωνικής ζωής, από την οποία έχουν εξαχθεί πολύ ενδιαφέροντα ζητήματα για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα ΛΟΑΤ πρόσωπα σήμερα σε όλα τα Κράτη-μέλη της Ε.Ε.⁵⁴

2.2.5. Συνοπτική αναφορά της νομολογίας του Δικαστηρίου της Ε.Ε.

Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης είχε την ευκαιρία να ασχοληθεί με ζητήματα σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου σε μια σειρά από αποφάσεις του. Το 1996 στην υπόθεση P. κατά S. and Cornwall County Council⁵⁵ τόνισε ότι η αρχή της ίσης μεταχείρισης δεν είναι δυνατόν να μην επεκτείνεται σε πρόσωπα που έχουν υποβληθεί σε επαναπροσδιορισμό φύλου και έτσι να μην απολαμβάνουν αυτά του σχετικού πλαισίου προστασίας. Το 1998 στην υπόθεση Grant κατά South-West Trains⁵⁶ το Δικαστήριο απεφάνθη ότι η άρνηση του εργοδότη της προσφεύγουσας να παρέχει επιδόματα ταξιδιού στη σύντροφό της ισοδυναμούσε με διάκριση λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, καθώς μία τέτοια παροχή θα αποδιδόταν εάν η προσφεύγουσα ζούσε σε ετερόφυλη συμβίωση.

Το Δικαστήριο επίσης έχει διαμορφώσει νομολογία και για τη διακριτική μεταχείριση ομόφυλων ζευγαριών που έχουν συνάψει σύμφωνο συμβίωσης σε σύγκριση με τα αντίστοιχα ετερόφυλα, αναφορικά με το δικαίωμα του επιζώντος συντρόφου να λάβει τη σύνταξη του αποθανόντος. Πρόκειται για τις αποφάσεις Tadao Maruko κατά Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen⁵⁷ και Jürgen Römer κατά Freie Hansestadt Hamburg⁵⁸, στις οποίες επισήμανε ότι υφίστα-

54. FRA, EU LGBT survey European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey, Results at a glance, *Publications Office of the European Union*, 2013. Για τα ερωτήματα που τέθηκαν κατά τη διεξαγωγή της έρευνας, τις απαντήσεις που δόθηκαν και τα σχετικά στατιστικά στοιχεία βλ. <http://fra.europa.eu/en/survey/2012/eu-lgbt-survey>.

55. CJEU, Case C-13/94 P. v. S. and Cornwall County Council, Judgment of 30 April 1996.

56. CJEU, Case C-249/96 Grant v. South-West Trains, Judgment of 17 February 1998.

57. CJEU Case C-267/06 Tadao Maruko v Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen, Judgment of 1 April 2008.

58. CJEU, Case C-147/08 Jürgen Römer v Freie und Hansestadt Hamburg, Judgment of 10 May 2011.

ται άμεση διάκριση λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού σε περίπτωση που το εθνικό δίκαιο εισάγει διακριτική μεταχείριση, καθώς μια σχέση δύο ατόμων του ίδιου φύλου που έχουν συνάψει σύμφωνο συμβίωσης είναι μια νομική και πραγματική κατάσταση συγκρίσιμη με αυτή ενός παντρεμένου ετερόφυλου ζευγαριού.

Περαιτέρω, στην απόφασή του επί της υπόθεσης Hay κατά Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux-Sèvres,⁵⁹ το Δικαστήριο επέκτεινε την προστασία υπέρ των ΛΟΑΤ προσώπων αναφορικά με τη συμβατότητα των εθνικών νομοθεσιών με τις προβλέψεις της Οδηγίας 2000/78. Η υπόθεση αφορούσε την άρνηση της γαλλικής τράπεζας στην οποία εργαζόταν ο προσφεύγων να του χορηγήσει επιπλέον ημέρες άδειας και επίδομα γάμου, μετά τη σύναψη από εκείνον συμφώνου συμβίωσης (PACS). Το Δικαστήριο, λαμβάνοντας υπόψη ότι τα ομόφυλα ζευγάρια κατά την περίοδο εκείνη στη Γαλλία δεν μπορούσαν να συνάψουν γάμο, παρά μόνον σύμφωνο συμβίωσης, κατέληξε στο συμπέρασμα και πάλι ότι αυτά ευρίσκοντο σε συγκρίσιμη κατάσταση με τα παντρεμένα (ετερόφυλα) ζευγάρια. Τόνισε δε ότι η εθνική νομοθεσία Κράτους-μέλους η οποία περιορίζει προνόμια που έχουν σχέση με τις συνθήκες εργασίας ή τις απολαβές μόνον σε παντρεμένους εργαζόμενους, ενώ ταυτόχρονα ο γάμος νομικά είναι δυνατός μόνον για πρόσωπα διαφορετικού φύλου, προκαλεί διάκριση σε βάρος εργαζομένων που βρίσκονται σε σύμφωνο συμβίωσης λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού.

Το πλέον σημαντικό στοιχείο του σκεπτικού της συγκεκριμένης απόφασης είναι ότι το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι, σε μια τέτοια περίπτωση, η διαφορά μεταχείρισης, η οποία βασίζεται στην προηγούμενη σύναψη γάμου από μέρους του εργαζομένου και όχι ρητώς στο σεξουαλικό του προσανατολισμό, εξακολουθεί να αποτελεί άμεση διάκριση, καθώς μόνον πρόσωπα διαφορετικού φύλου μπορούν να παντρευτούν και οι ομοφυλόφιλοι εργαζόμενοι δεν έχουν επομένως τη δυνατότητα να πληρούν το κριτήριο που απαιτείται κατά νόμο ώστε να λάβουν τις παροχές που δικαιούνται.

Τέλος, στην πρόσφατη απόφασή του της 29ης Απριλίου 2015 επί της υποθέσεως Geoffrey Léger κατά Ministre des Affaires sociales, de la Santé et des Droits des femmes and Établissement français du sang⁶⁰, το Δικαστήριο είχε την ευκαιρία να ασχοληθεί με το θέμα της απαγόρευσης αιμοδοσίας από μέρους ανδρών που

59. CJEU, Case C-267/12, Hay κατά Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux-Sèvres, Judgment of 12 December 2013.

60. CJEU, Case C-568/13, Geoffrey Léger v Ministre des Affaires sociales, de la Santé et des Droits des femmes and Établissement français du sang, Judgment of 29 April 2015.

έχουν σεξουαλικές σχέσεις με άνδρες κατά το γαλλικό δίκαιο, μετά από σχετικό προδικαστικό ερώτημα που απέστειλε το Διοικητικό Πρωτοδικείο του Στρασβούργου. Το Δικαστήριο τόνισε ότι, ακόμη και εάν το Διοικητικό Πρωτοδικείο θεωρεί ότι στη Γαλλία οι άνδρες που κάνουν σεξ με άνδρες βρίσκονται σε υψηλότερο κίνδυνο έκθεσης σε ασθένειες, όπως ο HIV, τίθεται το ζήτημα εάν η μόνιμη απαγόρευση αιμοδοσίας είναι συμβατή με τα θεμελιώδη δικαιώματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και, ειδικότερα, με την αρχή της μη διάκρισης με βάση το σεξουαλικό προσανατολισμό.

Δεδομένης λοιπόν της παραδοχής αυτής, το Δικαστήριο επισήμανε ότι κάθε περιορισμός στην άσκηση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών που αναγνωρίζονται από το Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. μπορεί να επιβάλλεται μόνον εάν είναι αναγκαίος και πραγματικά εξυπηρετεί σκοπούς γενικού συμφέροντος που αναγνωρίζονται από την Ε.Ε. ή την ανάγκη προστασίας των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων. Επομένως, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι, παρόλο που ο μόνιμος αυτός αποκλεισμός που προβλέπει το γαλλικό δίκαιο συμβάλλει μεν στη μείωση του κινδύνου μετάδοσης μολυσματικής ασθένειας στους αποδέκτες αίματος και, κατά συνέπεια, στο γενικό σκοπό της διασφάλισης του μεγαλύτερου κατά το δυνατόν επιπέδου προστασίας της υγείας, η αρχή της αναλογικότητας θα ήταν δυνατόν όμως να μη γίνεται σεβαστή στην περίπτωση αυτή, καθώς ο HIV μπορεί να ανιχνευτεί με αποτελεσματικές τεχνικές, ικανές να διασφαλίσουν υψηλό επίπεδο προστασίας της υγείας των αποδεκτών. Το εθνικό δικαστήριο θα πρέπει επομένως να ερευνήσει κατά πόσον υφίστανται τέτοιου είδους τεχνικές, σύμφωνες με τις πλέον σύγχρονες επιστημονικές και τεχνολογικές προδιαγραφές, και, σε περίπτωση μη υπάρξεως τέτοιων τεχνικών, να επιβεβαιώσει κατά πόσον υφίστανται μέθοδοι διασφάλισης της δημόσιας υγείας λιγότερο επαχθείς από τον μόνιμο αποκλεισμό των ανδρών που κάνουν σεξ με άνδρες από την αιμοδοσία, ειδικότερα κατά πόσον η συμπλήρωση ερωτηματολογίου και η προσωπική συνέντευξη με εξειδικευμένο ιατρικό προσωπικό είναι ικανές να διαγνώσουν με μεγαλύτερη ακρίβεια σεξουαλικές συμπεριφορές υψηλού κινδύνου.

2.3. Η προστασία στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης.

2.3.1. Οι συμβατικές προβλέψεις προστασίας.

Κεντρικής σημασίας για την προστασία του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου αποτελούν οι προβλέψεις του άρθρου 14 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η διατύπωση του οποίου έχει ως εξής: «*Η χρήση των αναγνωριζόμενων εν τη παρούση Συμβάσει δικαιωμάτων και*

ελευθεριών δέον να εξασφαλισθή ασχέτως διακρίσεως φύλου, φυλής, χρώματος, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προελεύσεως, συμμετοχής εις εθνικήν μειονότητα, περιουσίας, γεννήσεως ή άλλης καταστάσεως». Παρόλο που ο σεξουαλικός προσανατολισμός και η ταυτότητα φύλου δεν αναφέρονται ρητώς στο ανωτέρω λεκτικό του άρθρου 14, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει τονίσει επανειλημμένα ότι η απαρίθμηση αυτή των απαγορευμένων λόγων διάκρισης δεν είναι εξαντλητική και ότι στη διατύπωση «ή άλλης καταστάσεως» συμπεριλαμβάνονται οι συγκεκριμένοι λόγοι.

Παρόμοια είναι και η διατύπωση του άρθρου 1 του 12ου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου για τη γενική απαγόρευση διακρίσεων κατά την απόλαυση κάθε δικαιώματος που ορίζεται με νόμο, όπου και πάλι ο σεξουαλικός προσανατολισμός και η ταυτότητα φύλου θα πρέπει να θεωρούνται εντός του πλαισίου της «*άλλης καταστάσεως*». Επισημαίνεται δε ότι η λειτουργία του άρθρου 14 στο πλαίσιο της συμβατικής προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου είναι διαφορετική από εκείνη του άρθρου 1 του 12ου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, καθώς το άρθρο 14 απαγορεύει τη διάκριση κατά την απόλαυση των δικαιωμάτων που ορίζονται στην ίδια την Ευρωπαϊκή Σύμβαση, επομένως χρησιμοποιείται στη νομολογία του Δικαστηρίου σε συνδυασμό με κάποιο από τα προηγούμενα άρθρα της Σύμβασης που ορίζουν το ουσιαστικό περιεχόμενο κάποιου δικαιώματος.⁶¹

Ρητή αναφορά για την απαγόρευση διακρίσεων με βάση το σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου υπάρχει στη Σύμβαση για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας του 2011, όπου στο άρθρο 4 παρ. 3 αναφέρεται χαρακτηριστικά: «*Η εφαρμογή των διατάξεων της παρούσας Σύμβασης από τα Μέρη, συγκεκριμένα των μέτρων για την προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων, θα διασφαλίζεται χωρίς καμία διάκριση λόγω φύλου, γένους, φυλής, χρώματος, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικής ή άλλης άποψης, εθνικής ή κοινωνικής καταγωγής, σχέσης με εθνική μειονότητα, περιουσίας, γέννησης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας φύ-*

61. Παρόμοια αρχή μη διάκρισης υπάρχει και στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη, χωρίς ρητή αναφορά στο σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου. Όμως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Υποθέσεων στην απόφασή της Interights κατά Κροατίας (No. 45/2007) ρητώς ανέφερε στο σκεπτικό της ότι το εκπαιδευτικό υλικό δεν θα πρέπει να ενισχύει ταπεινωτικά στερεότυπα και να διαιωνίζει μορφές προκατάληψης που συμβάλλουν στον κοινωνικό αποκλεισμό, τις διακρίσεις και την άρνηση της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας που βιώνουν ιστορικά περιθωριοποιημένες ομάδες, όπως τα άτομα μη ετεροφυλόφιλου προσανατολισμού. Για την υπόθεση αυτή βλ. αναλυτικά <http://www.interights.org/croatia-sex-ed/index.html>

λου, ηλικίας, κατάστασης υγείας, αναπηρίας, οικογενειακής κατάστασης, μεταναστευτικής ή προσφυγικής κατάστασης, ή άλλης κατάστασης». Σημαντικός σε αυτή τη Σύμβαση είναι και ο ορισμός του φύλου στο Προοίμιο της, όπου σημειώνεται ότι «ως «φύλο» νοούνται οι κοινωνικά δημιουργημένοι ρόλοι, συμπεριφορές, δραστηριότητες και ιδιότητες που μια δεδομένη κοινωνία θεωρεί κατάλληλα για τους άνδρες και τις γυναίκες». Επί τη βάση όλων των παραπάνω, στην Επεξηγηματική Έκθεση⁶² επί της Σύμβασης επιβεβαιώνεται ότι η προστασία της αρχής της μη διάκρισης επεκτείνεται και «στα διεμφυλικά, τρανσέξουαλ, παρενδυτικά, τραβεστί πρόσωπα και άλλες ομάδες προσώπων που δεν ανταποκρίνονται σε ό,τι η κοινωνία έχει καθιερώσει ως πρόσωπα που ανήκουν στις κατηγορίες «άντρας» ή «γυναίκα».

2.3.2. Η δράση της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης την 31η Μαρτίου 2010 υιοθέτησε την υπ' αριθμ. CM/Rec(2010)5 Σύστασή της προς τα Κράτη-μέλη του οργανισμού επί μέτρων για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου. Το κείμενο αυτό είναι ιδιαίτερης σημασίας, καθώς αποτελεί το πρώτο διεθνές κείμενο το οποίο, αν και μη δεσμευτικού χαρακτήρα, δεν αρκείται απλώς στη διακήρυξη της απαγόρευσης διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, αλλά προχωρά ένα βήμα περισσότερο. Περιλαμβάνει σε Παράρτημα ένα σύνολο αρχών, όπως αυτές έχουν αποκρυσταλλωθεί μέχρι σήμερα στη διεθνή νομολογία και πρακτική, τόσο εντός του Συμβουλίου της Ευρώπης, όσο και στα πλαίσια άλλων διεθνών οργανισμών, οι οποίες εξειδικεύουν το περιεχόμενο της απαγόρευσης αυτής σε συνάρτηση με διάφορα προστατευόμενα δικαιώματα του ανθρώπου, ενώ ταυτόχρονα προτείνει συγκεκριμένα μέτρα πρόσφορα για την επίτευξη των τιθέμενων στόχων. Η σημασία του κειμένου, όπως υπογραμμίστηκε άλλωστε, μετά την υιοθέτηση του, είναι πολύ μεγάλη, ιδιαιτέρως για μη κυβερνητικές οργανώσεις που ασχολούνται με τα ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων και τρανς/διεμφυλικών προσώπων. Για το λόγο αυτό κρίνεται άξιο να αφιερωθεί μια πιο ενδελεχής παρουσίαση της Σύστασης αυτής.

Η Επιτροπή Υπουργών στο Προοίμιο της Σύστασης, κάνοντας ρητή αναφορά στις σχετικές προβλέψεις της Ε.Σ.Δ.Α., αναγνωρίζει ότι η απαγόρευση διακριτικής μεταχείρισης από κρατικούς δρώντες, όπως επίσης και η λήψη θετικών κρατικών μέτρων για την προστασία από κάθε διακριτική μεταχείριση, ακόμη και όταν αυτή προέρχεται από μέρους μη κρατικών δρώντων, είναι θεμελιώδη συστατικά

62. <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/210.htm>

του διεθνούς συστήματος προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Περαιτέρω, αναγνωρίζει ότι τα πρόσωπα αυτά εδώ και αιώνες, αλλά και μέχρι και σήμερα, είναι θύματα ομοφοβίας, τρανσφοβίας και άλλων ειδών έλλειψης ανοχής και διακρίσεων ακόμη και μέσα στις οικογένειές τους, υφίστανται διώξεις, περιθωριοποίηση, κοινωνικό αποκλεισμό ή ακόμη και βία, λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου· θα πρέπει επομένως να αναληφθεί ειδική δράση προκειμένου να διασφαλιστεί η πλήρης απόλαυση των δικαιωμάτων και ελευθεριών τους. Η Επιτροπή επικαλείται τη νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α.⁶³ και άλλων διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων, η οποία έχει τονίσει ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός απαγορεύεται να θεωρείται λόγος διάκρισης και έχει συμβάλει στην επαύξηση της προστασίας των δικαιωμάτων των διεμφυλικών προσώπων. Υπογραμμίζει δε ότι σύμφωνα με τη νομολογία αυτή κάθε διαφορετική μεταχείριση, για να μη συνιστά διάκριση, θα πρέπει να έχει αντικειμενική και εύλογη δικαιολόγηση, δηλαδή να επιδιώκει ένα νόμιμο σκοπό και να μετέρχεται μέσων που είναι ευλόγως αναλογικά ως προς τον επιδιωκόμενο σκοπό.

Περαιτέρω, η Σύσταση διακηρύσσει ότι πολιτισμικές, παραδοσιακές ή θρησκευτικές αξίες ή κανόνες οποιαδήποτε «επικρατούσας κουλτούρας» δεν είναι δυνατόν να θεωρηθούν δικαιολογητικές βάσεις ρητορικής μίσους ή οποιασδήποτε άλλης μορφής διάκρισης. Κάνοντας ρητή αναφορά σε προγενέστερα διεθνή κείμενα, τόσο εντός του Συμβουλίου της Ευρώπης, όπως τις συστάσεις που υιοθετήθηκαν από το 1981 και έπειτα από την Κοινοβουλευτική Συνέλευση όσον αφορά τις διακρίσεις αυτής της μορφής, όσο και εκτός του Οργανισμού, όπως τη σημαντική Κοινή Δήλωση, που έγινε στις 18 Δεκεμβρίου 2008 από 66 Κράτη στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, υπογραμμίζει ότι οι διακρίσεις και ο κοινωνικός αποκλεισμός για τους λόγους αυτούς μπορούν να καταπολεμηθούν με στοχευμένα μέτρα τόσο υπέρ εκείνων που υφίστανται αυτές τις διακρίσεις ή τον αποκλεισμό, όσο και απευθυνόμενα στο γενικό πληθυσμό.

Για τους παραπάνω λόγους η Επιτροπή Υπουργών συνιστά στα Κράτη-μέλη: 1. Να εξετάσουν και ελέγξουν τα ισχύοντα νομοθετικά και άλλα μέτρα και να συλλέξουν και αναλύσουν σχετικά στοιχεία, προκειμένου να καταπολεμήσουν κάθε άμεση ή έμμεση διάκριση για λόγους σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου, 2. Να διασφαλίσουν ότι νομοθετικά και άλλα μέτρα θεσπίζονται και εφαρμόζονται αποτελεσματικά για την καταπολέμηση των διακρίσεων αυτών, να εγγυώνται το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων και διεμφυλικών προσώπων και να προωθήσουν την ανεκτικότητα απέναντι τους, 3. Να διασφαλίσουν ότι τα θύματα διακρίσεων έχουν

63. Βλ. αναλυτικά παρακάτω στην Ενότητα 2.3.5.

γνώση και πρόσβαση σε αποτελεσματικά ένδικα βοηθήματα ενώπιον εθνικών αρχών και ότι τα μέτρα για την καταπολέμηση των διακρίσεων συμπεριλαμβάνουν, στις αναγκαίες περιπτώσεις, κυρώσεις για τις παραβιάσεις και προβλέψεις για επαρκή αποζημίωση των θυμάτων των διακρίσεων, 4. Να χρησιμοποιούν ως κατευθυντήριες γραμμές στη νομοθεσία, τις πολιτικές και τις διοικητικές πρακτικές τους τις αρχές και τα μέτρα που περιλαμβάνονται στο Παράρτημα της Σύστασης και 5. Να μεριμνήσουν ώστε να ληφθούν απαραίτητα μέτρα και δράσεις σχετικά με τη διάδοση της Σύστασης και του Παραρτήματός της κατά το πλέον δυνατόν.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το Παράρτημα αυτό, το οποίο, ως προαναφέρθηκε, λειτουργεί ως *corpus* κατευθυντήριων αρχών για τις επιμέρους πολιτικές των Κρατών-μελών, καθώς διαδραματίζει το ρόλο ενός πλαισίου εξειδίκευσης του περιεχομένου της απαγόρευσης διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου. Το κείμενο αυτό επιχειρεί την εφαρμογή της αρχής αυτής σε συνάρτηση με σειρά επιμέρους δικαιωμάτων του ανθρώπου και η διάρθρωσή του εκτείνεται στους ακόλουθους δώδεκα ειδικότερους τομείς.

Ι. Αναφορικά με το *δικαίωμα στη ζωή, την ασφάλεια και την προστασία από τη βία*, η Σύσταση προτείνει μέτρα ενάντια στα φαινόμενα των εγκλημάτων με κίνητρο το μίσος και της ρητορικής μίσους. Αναφορικά με τα πρώτα, ζητά από τα Κράτη-μέλη να διασφαλίζουν αποτελεσματικές, άμεσες και ανεξάρτητες έρευνες για τις υποθέσεις εγκλημάτων και άλλων περιστατικών στις οποίες υπάρχει εύλογη υποψία ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός ή η ταυτότητα φύλου του θύματος αποτέλεσε κίνητρο για τον δράστη, ιδιαίτερα δε να επιδεικνύουν ιδιαίτερη επιμέλεια και να καταστέλλουν την όποια τυχόν ατιμωρησία τέτοιων εγκλημάτων, σε περιπτώσεις που αυτά φέρονται να τελέστηκαν από αξιωματούχους επιβολής της τάξης ή άλλα κρατικά όργανα. Περαιτέρω, τα Κράτη-μέλη θα πρέπει να εγγυώνται ότι κατά την επιμέτρηση της ποινής, η προκατάληψη έναντι του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου, ως κίνητρο, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ως επιβαρυντική περίπτωση. Ταυτόχρονα, τα Κράτη-μέλη θα πρέπει να λάβουν απαραίτητα μέτρα για να διασφαλίζουν ότι τα θύματα και οι μάρτυρες τέτοιων εγκλημάτων και περιστατικών θα ενθαρρύνονται να καταγγέλλουν αυτά. Γι' αυτό το λόγο, θα πρέπει οι δομές επιβολής της τάξης, όπως και η δικαιοσύνη, να έχουν την απαραίτητη γνώση και τις ικανότητες να αναγνωρίζουν τέτοια εγκλήματα και να παρέχουν επαρκή βοήθεια και υποστήριξη στα θύματα και τους μάρτυρες. Από την άλλη πλευρά, τα Κράτη-μέλη θα πρέπει να προστατεύουν την ασφάλεια και την αξιοπρέπεια όλων των προσώπων που βρίσκονται σε φυλακές ή κατ' άλλον τρόπον στερούνται της ελευθερίας τους, συμπεριλαμβανομένων των ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων και δι-

εμφυλικών προσώπων, και ιδιαιτέρως να λαμβάνουν προστατευτικά μέτρα εναντίον των σωματικών επιθέσεων, του βιασμού και άλλων μορφών σεξουαλικής κακοποίησης, είτε τελούνται από συγκρατούμενους είτε από το προσωπικό, ενώ ιδιαίτερη μέριμνα θα πρέπει να καταβάλλεται για την προστασία διεμφυλικών προσώπων που βρίσκονται σε τέτοιες καταστάσεις.

Αναφορικά με τη ρητορική μίσους, τα Κράτη μέλη θα πρέπει να αναλάβουν προσήκουσες δράσεις, πάντοτε βέβαια σε εναρμόνιση με την προστατευόμενη ελευθερία της έκφρασης σύμφωνα με το άρθρο 10 της Ε.Σ.Δ.Α., για να καταπολεμήσουν όλες τις μορφές έκφρασης, και στα μέσα ενημέρωσης και στο Διαδίκτυο, οι οποίες μπορεί ευλόγως να θεωρηθεί ότι μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα την παρακίνηση, διάδοση ή προώθηση μίσους ή άλλων μορφών διάκρισης εναντίον των ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων και διεμφυλικών προσώπων. Τέτοιου είδους ρητορική μίσους θα πρέπει να απαγορεύεται και να καταδικάζεται δημόσια οπουδήποτε κι αν εμφανίζεται. Τα Κράτη-μέλη θα πρέπει να εφιστούν την προσοχή των δημόσιων αρχών και δημόσιων θεσμών σε όλα τα επίπεδα των αρμοδιοτήτων τους να απέχουν από δηλώσεις, ιδιαιτέρως σε μέσα ενημέρωσης, οι οποίες μπορεί εύλογα να θεωρηθούν ως νομιμοποίηση αυτού του μίσους ή των διακρίσεων, ενώ οι δημόσιοι υπάλληλοι και κάθε άλλοι εκπρόσωποι της δημόσιας αρχής θα πρέπει να ενθαρρύνονται να προωθούν την ανεκτικότητα και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των προσώπων αυτών όταν εισέρχονται σε διάλογο με σημαντικούς εκπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών, συμπεριλαμβανομένων των μέσων ενημέρωσης και των αθλητικών οργανώσεων, των πολιτικών οργανώσεων και των θρησκευτικών κοινοτήτων.

II. Όσον αφορά στην *ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι*, τα Κράτη-μέλη θα πρέπει να διασφαλίσουν, σύμφωνα με το Άρθρο 11 της Σύμβασης, ότι το δικαίωμα αυτό μπορεί να ασκείται αποτελεσματικά χωρίς διακρίσεις για λόγους σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου, ενώ ειδικότερα διοικητικές διαδικασίες που εισάγουν διακρίσεις, όπως η υπερβολική γραφειοκρατία για την ίδρυση και λειτουργία σωματείων, θα πρέπει να αποτρέπονται και να καταργούνται. Μέριμνα οφείλει να λαμβάνεται για την αποτροπή της κατάχρησης νομικών και διοικητικών προβλέψεων όπως αυτές που σχετίζονται με απαγορεύσεις σχετικές με τη δημόσια υγεία, τα χρηστά ήθη και τη δημόσια τάξη, ενώ η πρόσβαση στη δημόσια χρηματοδότηση των μη κυβερνητικών οργανώσεων πρέπει να πραγματοποιείται χωρίς διάκριση για λόγους σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου. Περαιτέρω, τα Κράτη μέλη θα πρέπει να δρουν για την αποτελεσματική προστασία των υπερασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων και διεμφυλικών προσώπων εναντίον της εχθρότητας και των επιθέσεων στις οποίες μπορεί να εκτίθενται, ακόμη και από δημόσιους

λειτουργούς, προκειμένου να τους επιτρέπεται να διεξάγουν ελεύθερα τις δραστηριότητές τους. Θα πρέπει επίσης να εγγυώνται ότι ζητείται η γνώμη των μη κυβερνητικών οργανώσεων που ασχολούνται με ζητήματα των ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων και διεμφυλικών προσώπων κατά τη θέσπιση και εφαρμογή μέτρων που μπορεί να έχουν επιπτώσεις στα ανθρώπινα δικαιώματα αυτών των προσώπων.

III. Σχετικά με την *ελευθερία της έκφρασης* και την *ελευθερία του συνέρχεσθαι*, τα Κράτη-μέλη θα πρέπει να υιοθετήσουν τα απαραίτητα μέτρα ώστε, σύμφωνα με τα άρθρα 10 και 11 της Ε.Σ.Δ.Α., τα δικαιώματα αυτά να ασκούνται αποτελεσματικά χωρίς διακρίσεις για λόγους σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου. Οι αρχές επιβολής της τάξης οφείλουν να λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα για να προστατεύσουν τους συμμετέχοντες σε ειρηνικές διαδηλώσεις υπέρ των ανθρώπινων δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων και διεμφυλικών προσώπων από κάθε προσπάθεια περιορισμού της αποτελεσματικής απόλαυσης των δικαιωμάτων αυτών. Τα Κράτη-μέλη θα πρέπει να αποτρέπουν περιορισμούς στην αποτελεσματική ενάσκηση των δικαιωμάτων της ελευθερίας της έκφρασης και της ειρηνικής συνάθροισης που απορρέουν από την κατάχρηση νομικών ή διοικητικών διατάξεων, για παράδειγμα για λόγους δημόσιας υγείας, χρηστών ηθών και δημόσιας τάξης, ενώ οι δημόσιες αρχές θα πρέπει να ενθαρρύνονται να καταδικάζουν δημόσια, ειδικότερα στα μέσα ενημέρωσης, κάθε παράνομη παρέμβαση στα σχετικά δικαιώματα των ατόμων αυτών, είτε αυτά ασκούνται σε ατομικό είτε σε ομαδικό επίπεδο.

IV. Επί του *δικαιώματος σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής*, τα Κράτη-μέλη θα πρέπει να διασφαλίσουν ότι θα καταργηθεί κάθε νομοθετική πρόβλεψη που ποινικοποιεί τις σεξουαλικές πράξεις μεταξύ συναινούντων ενηλίκων του ίδιου φύλου, όπως και κάθε διαφορά όσον αφορά στην ηλικία συγκατάθεσης για ομοφυλοφιλικές και ετεροφυλοφιλικές σεξουαλικές σχέσεις. Θα πρέπει επίσης να μεριμνήσουν ώστε διατάξεις ποινικού δικαίου που, λόγω της διατύπωσής τους, μπορεί να οδηγούν σε διακριτική εφαρμογή, θα καταργηθούν, θα τροποποιηθούν ή θα εφαρμόζονται κατά τρόπον ώστε να είναι συμβατές με την αρχή της μη διάκρισης. Προσωπικά δεδομένα που αναφέρονται στον σεξουαλικό προσανατολισμό ενός προσώπου δεν θα συλλέγονται, αποθηκεύονται ή κατ' άλλον τρόπο χρησιμοποιούνται από δημόσια όργανα, συμπεριλαμβανομένων ιδίως των οργάνων επιβολής της τάξης, εκτός από όταν είναι αναγκαίο για την επιδίωξη συγκεκριμένου νόμιμου και δίκαιου σκοπού, ενώ υπάρχοντα αρχεία που δεν συμβαδίζουν με αυτές τις αρχές θα πρέπει να καταστραφούν.

Παράλληλα, προϋποθέσεις, όπως αλλαγές σωματικής φύσεως, για τη νομική αναγνώριση του επαναπροσδιορισμού φύλου, θα πρέπει να εξετάζονται σε τα-

κτά διαστήματα, προκειμένου να απαλείφονται τυχόν καταχρηστικές προϋποθέσεις. Τα Κράτη-μέλη θα πρέπει να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα ώστε να εγυώνται την πλήρη νομική αναγνώριση του επαναπροσδιορισμού του φύλου ενός προσώπου σε όλες τις πτυχές της ζωής του, ιδιαιτέρως καθιστώντας εφικτή την αλλαγή του ονόματος και του φύλου στα δημόσια έγγραφα με σύντομο, διαφανή και προσβάσιμο τρόπο. Τα Κράτη-μέλη θα πρέπει επίσης να διασφαλίζουν, όταν είναι απαραίτητο, την αντίστοιχη αναγνώριση και τις κατάλληλες αλλαγές από μη κρατικούς δρώντες, όσον αφορά σημαντικά έγγραφα, όπως εκπαιδευτικά ή εργασιακά πιστοποιητικά. Θα πρέπει επίσης να μεριμνούν ώστε, όταν έχει ολοκληρωθεί και έχει αναγνωριστεί νομικά ο επαναπροσδιορισμός φύλου, να διασφαλίζεται το δικαίωμα των διεμφυλικών προσώπων να παντρεύονται με άτομα του αντίθετου φύλου.

Σε περιπτώσεις που η εθνική νομοθεσία αναγνωρίζει δικαιώματα και υποχρεώσεις σε ζευγάρια που ζουν σε ελεύθερη ένωση (όπως για παράδειγμα συνταξιοδοτικά δικαιώματα του συντρόφου που επιζεί), τα Κράτη-μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι το νομικό αυτό καθεστώς εφαρμόζεται χωρίς διακρίσεις τόσο σε ομόφυλα όσο και σε ετερόφυλα ζευγάρια. Παράλληλα, όπου η εθνική νομοθεσία αναγνωρίζει το θεσμό του σύμφωνου συμβίωσης για ομόφυλα ζευγάρια, τα Κράτη-μέλη θα πρέπει να επιδιώκουν η νομική τους θέση και τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις τους να είναι συγκριτικά αντίστοιχα με αυτά των ετερόφυλων ζευγαριών. Σε περιπτώσεις που η εθνική νομοθεσία δεν αναγνωρίζει κάποιο νομικό καθεστώς, με κάποια από τις παραπάνω μορφές, σε ομόφυλα ζευγάρια, τα Κράτη-μέλη καλούνται να εξετάσουν τη δυνατότητα να παράσχουν σε αυτά, χωρίς διακρίσεις, απέναντι και στα ετερόφυλα ζευγάρια, νομικά και άλλα μέσα ώστε να αντιμετωπίσουν τα πρακτικά προβλήματα που σχετίζονται με την κοινωνική πραγματικότητα στην οποία ζουν.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι το συμφέρον του ίδιου του τέκνου αποτελεί το πρωταρχικό κριτήριο για τη λήψη αποφάσεων που αφορούν τη γονική μέριμνα ή την επιμέλειά του, τα Κράτη-μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι αυτές οι αποφάσεις λαμβάνονται χωρίς διάκριση ως προς τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου. Αντίστοιχα, τα Κράτη-μέλη των οποίων η εθνική νομοθεσία επιτρέπει υιοθεσία από ένα μόνο πρόσωπο (ως είναι ο κανόνας για παράδειγμα, στην ελληνική έννομη τάξη) οφείλουν να εγγυώνται ότι ο νόμος εφαρμόζεται χωρίς διακρίσεις που βασίζονται στον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου. Τέλος, όπου η εθνική νομοθεσία επιτρέπει την υποβοηθούμενη αναπαραγωγή ανύπαντρων γυναικών, η πρόσβαση στη διαδικασία αυτή θα πρέπει να γίνεται χωρίς διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού.

V. Σε ότι σχετίζεται με την *εργασία*, τα Κράτη-μέλη πρέπει να προβούν στην υιοθέτηση και εφαρμογή μέτρων που παρέχουν αποτελεσματική προστασία έναντι των διακρίσεων για λόγους σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου στο χώρο της εργασίας στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα. Αυτά τα μέτρα θα πρέπει να καλύπτουν τους όρους πρόσβασης στην απασχόληση και προαγωγών, τις απολύσεις, τις αμοιβές και άλλες εργασιακές συνθήκες, συμπεριλαμβανομένης της αποτροπής, καταπολέμησης και τιμωρίας της παρενόχλησης. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στην παροχή αποτελεσματικής προστασίας στο δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής ζωής των διεμφυλικών/τρανς ατόμων στο πλαίσιο της εργασίας, ιδιαίτερα σχετικά με τις αιτήσεις εργασίας, ώστε να αποτρέπεται οποιαδήποτε χωρίς λόγο αποκάλυψη του ιστορικού του φύλου τους ή του πρώην ονόματός τους στον εργοδότη και τους άλλους εργαζομένους.

VI. Σχετικά με την *εκπαίδευση*, λαμβάνοντας ιδιαίτέρως υπόψη τα υπερέχοντα συμφέροντα των παιδιών, τα κράτη πρέπει να λάβουν τα κατάλληλα νομοθετικά και άλλα μέτρα, απευθυνόμενα προς το εκπαιδευτικό προσωπικό και τους μαθητές, ώστε το δικαίωμα στην εκπαίδευση να τυγχάνει αποτελεσματικής απόλαυσης χωρίς διακρίσεις για λόγους σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου. Αυτό περιλαμβάνει ιδιαίτερα την προστασία του δικαιώματος των παιδιών και νέων στην εκπαίδευση σε ασφαλές περιβάλλον, χωρίς βία, παρενόχλησεις, κοινωνικό αποκλεισμό ή άλλες μορφές διακριτικής και εξευτελιστικής μεταχείρισης που συνδέονται με το σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου. Κατάλληλες δράσεις πρέπει να αναληφθούν σε όλα τα επίπεδα για να προωθηθεί η αμοιβαία ανεκτικότητα και ο σεβασμός στα σχολεία, ανεξάρτητα από το σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου. Η σχετική δράση οφείλει να περιλαμβάνει την παροχή αντικειμενικών πληροφοριών όσον αφορά στο σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου, για παράδειγμα στα σχολικά προγράμματα και το εκπαιδευτικό υλικό, και την παροχή σε μαθητές και φοιτητές της αναγκαίας πληροφόρησης, προστασίας και υποστήριξης ώστε να βοηθηθούν αυτοί να ζήσουν σύμφωνα με το σεξουαλικό τους προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου τους. Τέτοια μέτρα πρέπει πάντοτε βέβαια να λαμβάνουν υπόψη τα δικαιώματα των γονέων για την εκπαίδευση των παιδιών τους.

VII. Αναφορικά με την *υγεία*, τα Κράτη-μέλη πρέπει να διασφαλίζουν ότι τα υψηλότερα δυνατά επίπεδα υπηρεσιών υγείας μπορούν να απολαμβάνονται από όλους χωρίς διακρίσεις για λόγους σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου. Ιδιαίτερα θα πρέπει να λάβουν υπόψη τους τις ειδικές ανάγκες των ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων και διεμφυλικών προσώπων στην ανάπτυξη εθνικών σχεδίων υγείας, όπως για παράδειγμα την υιοθέτηση μέτρων καταπο-

λέμησης των αυτοκτονιών. Θα πρέπει επίσης να αποφεύγεται η κατηγοριοποίηση της ομοφυλοφιλίας ως ασθένειας, σύμφωνα με τα πρότυπα του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας, ενώ τα Κράτη-μέλη πρέπει να εξασφαλίζουν ότι τα διεμφυλικά άτομα έχουν επαρκή πρόσβαση στις κατάλληλες εξειδικευμένες ιατρικές υπηρεσίες επαναπροσδιορισμού φύλου, χωρίς να υπόκεινται σε μη εύλογες προϋποθέσεις. Κανένα πρόσωπο δεν πρέπει να υποβάλλεται σε διαδικασίες επαναπροσδιορισμού φύλου χωρίς την συγκατάθεσή του, ενώ τα Κράτη-μέλη θα πρέπει να εγγυώνται ότι όλες οι αποφάσεις που περιορίζουν τα κόστη που καλύπτονται από την ασφάλιση υγείας για διαδικασίες επαναπροσδιορισμού φύλου θα πρέπει να είναι νόμιμες, αντικειμενικές και αναλογικές.

VII. Σχετικά με τη *στέγαση*, θα πρέπει να διασφαλίζεται η πρόσβαση σε επαρκή στέγαση σε όλους, χωρίς διακρίσεις για λόγους σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου. Τέτοιες δράσεις πρέπει να αποσκοπούν ιδιαίτερα στη προστασία έναντι εξώσεων για λόγους διάκρισης και να εγγυώνται ίσα δικαιώματα για να την απόκτηση και διατήρηση κυριότητας ακίνητης περιουσίας. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στον κίνδυνο που συχνά αντιμετωπίζουν τα πρόσωπα διαφορετικού σεξουαλικού προσανατολισμού να μείνουν άστεγα, ειδικά νέοι και παιδιά, που μπορεί να είναι ιδιαίτερα ευπαθή στον κοινωνικό αποκλεισμό, ακόμη κι από τις ίδιες τις οικογένειές τους. Για την αντιμετώπιση των παραπάνω, οι αντίστοιχες κοινωνικές υπηρεσίες οφείλουν να παρέχονται επί τη βάση μιας αντικειμενικής αξιολόγησης των αναγκών κάθε ατόμου, χωρίς διακρίσεις.

IX. Στο χώρο του *αθλητισμού*, η Σύσταση διακηρύσσει ότι η ομοφοβία, η τρανσφοβία και οι διακρίσεις για λόγους σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου στον αθλητισμό είναι, όπως ο ρατσισμός και άλλες μορφές διακρίσεων, απαράδεκτες και πρέπει να καταπολεμώνται. Οι αθλητικές δραστηριότητες και εγκαταστάσεις πρέπει να είναι ανοικτές σε όλους χωρίς διακρίσεις για λόγους σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου, ενώ ειδικότερα πρέπει να λαμβάνονται επαρκή μέτρα για την πρόληψη και αντιμετώπιση των προσβολών που ενέχουν διάκριση σχετικά με το σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου κατά τη διάρκεια και σε σύνδεση με αθλητικές εκδηλώσεις. Τα Κράτη-μέλη πρέπει να ενθαρρύνουν το διάλογο και να υποστηρίζουν τα αθλητικά σωματεία και τις ενώσεις οπαδών στην ανάπτυξη δραστηριοτήτων που προάγουν τη συνειδητοποίηση όσον αφορά τις διακρίσεις σε βάρος ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων και τρανς προσώπων στον αθλητισμό και στην καταδίκη εκδηλώσεων έλλειψης ανεκτικότητας απέναντί τους.

X. Επί του *δικαιώματος ασύλου*, τα Κράτη-μέλη θα πρέπει να αναγνωρίζουν, σύμφωνα με τις οικείες αναληφθείσες διεθνείς υποχρεώσεις τους, ότι ο αποδεδειγμένος φόβος δίωξης λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου

μπορεί να αποτελεί βάσιμο λόγο για την αναγνώριση ιδιότητας πρόσφυγα και παροχής άσυλου κατά το εθνικό δίκαιο. Τα Κράτη-μέλη οφείλουν να διασφαλίζουν ιδίως ότι οι αιτούντες άσυλο δεν στέλνονται σε χώρα όπου απειλείται η ζωή ή η ελευθερία τους ή αντιμετωπίζουν κίνδυνο βασανιστηρίων, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας για λόγους σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου. Οι αιτούντες άσυλο πρέπει να προστατεύονται από κάθε πολιτική ή πρακτική διακρίσεων για τέτοιους λόγους. Ιδίως θα πρέπει να ληφθούν κατάλληλα μέτρα για να αποτραπούν οι κίνδυνοι σωματικής βίας, συμπεριλαμβανομένων των σεξουαλικών επιθέσεων, λεκτικής βίας ή άλλων τύπων παρενόχλησης εις βάρος των αιτούντων άσυλο που έχουν στερηθεί την ελευθερία τους και να διασφαλίζεται η πρόσβασή τους σε πληροφορίες σχετικές με την ιδιαίτερη κατάστασή τους.

XI., XII. Το κείμενο της Σύστασης καταλήγει ζητώντας από τα Κράτη-μέλη να διασφαλίσουν ότι οι *εθνικές δομές για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων* έχουν σαφώς την αρμοδιότητα να χειρίζονται υποθέσεις διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου. Ιδίως πρέπει να είναι σε θέση να κάνουν συστάσεις αναφορικά με τη νομοθεσία και τις πολιτικές, να συμβάλλουν στη δημόσια συνειδητοποίηση καθώς επίσης -στο μέτρο που προβλέπεται από το εθνικό δίκαιο- να εξετάζουν ατομικές προσφυγές που αφορούν στον ιδιωτικό και στο δημόσιο τομέα και να εκκινούν ή να παρεμβαίνουν σε δίκες. Τέλος, αναφορικά με τις *διακρίσεις για πολλαπλούς λόγους*, τα Κράτη-μέλη ενθαρρύνονται να λάβουν μέτρα για να διασφαλιστεί ότι το εθνικό νομικό πλαίσιο κατά των διακρίσεων παρέχει επίσης προστασία εναντίον των διακρίσεων για πολλαπλούς λόγους, συμπεριλαμβανομένων των λόγων σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου. Οι εθνικές δομές προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου θα πρέπει να έχουν ευρείες αρμοδιότητες για να μπορούν να χειρίζονται τέτοιες υποθέσεις.

2.3.3. Η συμβολή της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης.

Η Κοινοβουλευτική συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης ασχολήθηκε αρκετά νωρίς με τα ζητήματα της προστασίας του σεξουαλικού προσανατολισμού και τη ταυτότητας φύλου. Ήδη από το 1981 εξέδωσε τη Σύσταση 924 για τα ζητήματα διακρίσεων σε βάρος ομοφυλοφίλων. Το 2000 με δύο Συστάσεις της (1470 και 1474) ασχολήθηκε με την κατάσταση των λεσβιών και ομοφυλοφίλων στα Κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης γενικά, καθώς και με την κατάσταση αυτών και των συντρόφων τους αναφορικά με το άσυλο και τη μετανάστευση. Το 2003 (Σύσταση 1635) ανέδειξε τα προβλήματα των λεσβιών και ομοφυλοφίλων στο χώρο του αθλητισμού, ενώ το 2013 εξέδωσε σύσταση που θέτει γενικό πλαι-

σιο για την αντιμετώπιση των διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου, στα πλαίσια του ανάλογου ψηφίσματος της Επιτροπής Υπουργών του Οργανισμού, που είχε προηγηθεί, η οποία όμως περιείχε και εξειδικευμένες συστάσεις για ειδικότερες καταστάσεις παραβιάσεων των δικαιωμάτων του ανθρώπου απευθυνόμενες ονομαστικά προς συγκεκριμένα Κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης.⁶⁴

Στις 22 Απριλίου 2015, τέλος, η Κοινοβουλευτική Συνέλευση υιοθέτησε με συντριπτική πλειοψηφία ένα ιστορικής σημασίας περιεκτικό Ψήφισμα για τα ανθρώπινα δικαιώματα των τρανς προσώπων. Με το Ψήφισμα αυτό, καλεί τα Κράτη-μέλη να σέβονται, προστατεύουν και εγγυώνται το δικαίωμα των τρανς προσώπων να μην υφίστανται διακρίσεις και να διευκολύνουν διαδικασίες ταχείας, διαφανούς και προσβάσιμης νομικής αναγνώρισης της ταυτότητας φύλου βασισζόμενες στον αυτοπροδιορισμό. Η Συνέλευση, υπογραμμίζοντας τις παραβιάσεις δικαιωμάτων και τις δυσκολίες που υφίστανται τα τρανς πρόσωπα, κάλεσε τα Κράτη-μέλη να αναλάβουν πρωτοβουλίες και να υιοθετήσουν μέτρα για τη βελτίωση των συνθηκών τους ζωής και να αναδείξουν σε ευρύτερο επίπεδο ενδιαφέροντος τα ζητήματα που αντιμετωπίζουν.

Το Ψήφισμα, συνοπτικά, προτείνει στα Κράτη-μέλη να υιοθετήσουν νομοθεσία και μέτρα για την απαγόρευση των διακρίσεων και τα εγκλήματα μίσους που να συμπεριλαμβάνουν ρητώς στο ρυθμιστικό τους πεδίο τα τρανς πρόσωπα, να υιοθετήσουν γρήγορες, διαφανείς και πλήρως προσβάσιμες διαδικασίες νομικής αναγνώρισης της ταυτότητας φύλου, βασισμένες στον αυτοπροδιορισμό, δίχως καμία προϋπόθεση βασισμένη στα χαρακτηριστικά ενός προσώπου (όπως η υγεία ή η ηλικία), να καταργήσουν τη στέρωση ή άλλες ιατρικές προϋποθέσεις, όπως την ψυχιατρική διάγνωση, ή την προϋπόθεση διαζυγίου, όσον αφορά τη νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου, να εξετάσουν τη συμπερίληψη καταχώρησης έτερου τρίτου φύλου στα έγγραφα ταυτότητας για όσα πρόσωπα το επιθυμούν, να καταστήσουν πλήρως προσβάσιμες τις υπηρεσίες υγείας για τα τρανς πρόσωπα και να διασφαλίσουν ότι τα τρανς πρόσωπα (συμπεριλαμβανομένων των παιδιών) δεν θα φέρουν την ετικέτα της ψυχικής ασθένειας σε κατηγοριοποιήσεις σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο και να λάβουν πρωτοβουλίες αναφορικά με τη διάδοση των σχετικών πληροφοριών, την ευαισθητοποίηση και την εκπαίδευση, ειδικά για ειδικές επαγγελματικές ομάδες, για τα τρανς ζητήματα.

64. CoE, Parliamentary Assembly, Tackling discrimination on the grounds of sexual orientation and gender identity, 27 June 2013. Για το πολύ ενδιαφέρον αυτό κείμενο, η ανάλυση του οποίου παραλείπεται για λόγους οικονομίας βλ. <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=20010&lang=en>

2.3.4. Η δράση του Επιτρόπου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Ο Επίτροπος Δικαιωμάτων του Ανθρώπου τα τελευταία χρόνια έχει επιδείξει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την κατάσταση των ΛΟΑΤ προσώπων στα Κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης και για τη βελτίωση της προστασίας των δικαιωμάτων τους. Συχνά αναδεικνύει τα σχετικά ζητήματα κατά τις επαφές του με εθνικές αρχές των Κρατών-μελών και έχει εκφράσει την ανησυχία του για παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου τόσο σε Εκθέσεις του για συγκεκριμένα Κράτη-μέλη (country monitoring reports) όσο και σε Ειδικές του Εκθέσεις (thematic reports) για συγκεκριμένες θεματικές, όπως αυτή του Ιουλίου του 2009 για τα “Δικαιώματα του Ανθρώπου και την Ταυτότητα Φύλου”. Το 2011 ο Επίτροπος εξέδωσε ειδική “Έκθεση για την Καταπολέμηση των Διακρίσεων λόγω Σεξουαλικού Προσανατολισμού και Ταυτότητας Φύλου”, καλύπτοντας ζητήματα όλων των Κρατών-μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης.

2.3.5. Επισκόπηση της νομολογίας του Ε.Δ.Δ.Α. για ζητήματα σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου.

Παρόλο που ο σεξουαλικός προσανατολισμός και η ταυτότητα φύλου δεν αναφέρονται ρητά στην Ε.Σ.Δ.Α. ή στα Πρόσθετα Πρωτόκολλά της, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει ασχοληθεί ιδιαίτερα με τα ζητήματα αυτά, παράγοντας σημαντική νομολογία. Υιοθετώντας κατά πάγια πρακτική μια δυναμική και εξελικτική ερμηνεία της Σύμβασης και τονίζοντας σε κάθε ευκαιρία ότι Σύμβαση είναι «ζωντανό κείμενο», το Δικαστήριο προσπαθεί να διευρύνει το πεδίο προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, απέχοντας από στενές προσεγγίσεις και προσήλωση στο γράμμα των διατάξεων.

Στην πρόσφατη νομολογία του το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου υπογραμμίζει ότι έχει ως σκοπό να συμβάλει ουσιαστικά στην προσπάθεια δημιουργίας ευρωπαϊκής δημόσιας τάξης, δηλαδή της επίτευξης ενός minimum επιπέδου προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε όλα τα Κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Για το σκοπό αυτό, εξετάζει, ιδιαίτερα σε ζητήματα που έχουν σχέση με το σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου όπου τα εθνικά νομοθετικά πλαίσια και οι εθνικές πρακτικές συχνά διαφέρουν κατά πολύ, κατά πόσον υπάρχει τάση σύγκλισης μεταξύ των κρατών-μελών σε κάποιο ζήτημα, έχει δηλαδή διαμορφωθεί ευρωπαϊκό consensus. Σε αντίθετη περίπτωση, όταν η πολυμορφία των εθνικών νομοθεσιών και το χάσμα μεταξύ των διαφόρων νομοθετικών τάσεων δεν του επιτρέπει ακόμη να διαγνώσει την ύπαρξη ενός τέτοιου consensus, συνήθως προχωρά σε απόρριψη των σχετικών προσφυγών, επικαλούμενο τη δυνατότητα περιθωρίου εκτίμησης

που η Σύμβαση παρέχει στα Κράτη-μέλη για την εφαρμογή των υποχρεώσεών τους που απορρέουν από αυτή.

Στη συνέχεια, και προκειμένου να καταδειχθεί τόσο η προοδευτική αυτή ενίσχυση του επιπέδου προστασίας του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, όσο και το πως ειδικότερα αντιμετωπίζονται επιμέρους ζητήματα διακρίσεων, βίας ή ρητορικής μίσους, κρίνεται σκόπιμο να παρατεθεί μια συνοπτική αναφορά μερους της νομολογίας του Δικαστηρίου σε καθέναν από τους παρακάτω συγκριμένους τομείς. Θα πρέπει να τονιστεί ότι η ανάλυση αυτή έχει ιδιαίτερη σημασία και για τη χώρα μας, καθώς οι σχετικές αποφάσεις του Δικαστηρίου αποτελούν αφενός αυθεντική ερμηνεία των εκάστοτε διατάξεων της Σύμβασης ενώ ταυτόχρονα θέτουν το επίπεδο προστασίας που θα πρέπει να απολαμβάνουν τα ΛΟΑΤ πρόσωπα γενικά σε όλες τις χώρες που μετέχουν στο Συμβούλιο της Ευρώπης.⁶⁵

Όσον αφορά τις *συνθήκες κράτησης*, το Δικαστήριο στην απόφασή του Χ. κατά Τουρκίας της 9ης Οκτωβρίου 2012, η οποία αφορούσε περίπτωση όπου ο προσφεύγων, αφού είχε διαμαρτυρηθεί για επιθέσεις από συγκαταόμενους του λόγω του σεξουαλικού του προσανατολισμού, είχε τεθεί σε απομόνωση για 8 μήνες, διαπίστωσε ότι είχε λάβει χώρα αφενός απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση και αφετέρου παράνομη διακριτική μεταχείριση κατά του προσφεύγοντος. Κατάδικασε επομένως την Τουρκία για παραβίαση του άρθρου 3 και για παραβίαση του άρθρου 14 σε συνδυασμό με το άρθρο 3 της Σύμβασης.

Σχετικά με ζητήματα *υιοθεσίας*, στην απόφασή του Fretté κατά Γαλλίας της 26ης Φεβρουαρίου 2002 το Δικαστήριο έκρινε ότι οι εθνικές αρχές είχαν κατά τρόπο νόμιμο και εύλογο την αρμοδιότητα να αξιολογήσουν ότι το δικαίωμα ικανότητας προς υιοθεσία, το οποίο ο προσφεύγων επικαλούνταν, υφίστατο περιορισμούς εκ των συμφερόντων του παιδιού προς υιοθεσία, χωρίς να παραβλάπτονται οι νόμιμες επιδιώξεις του προσφεύγοντος και χωρίς να τίθενται υπό αμφισβήτηση οι προσωπικές του επιλογές. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η υπόθεση αφορούσε αιτιάσεις του προσφεύγοντος για το ότι η απόφαση των αρμοδίων αρχών να απορρίψουν το αίτημά του να υιοθετήσει ένα παιδί οφειλόταν αποκλειστικά και μόνον σε προκατάληψη έναντι του σεξουαλικού του προσανατολισμού. Επομένως το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν υπήρχε παραβίαση του άρθρου 14 (απαγόρευση διάκρισης) σε συνδυασμό με το άρθρο 8 (δικαίωμα σεβασμού στην οικογενειακή ζωή). Εντούτοις, έκρινε ότι υπήρχε παραβίαση του άρθρου

65. Το σύνολο των αποφάσεων του Ε.Δ.Δ.Α. που αναφέρονται στο παρόν κεφάλαιο είναι διαθέσιμο στο διαδικτυακό ιστότοπο <http://hudoc.echr.coe.int/>, ο οποίος αποτελεί τη βάση δεδομένων του συνόλου της νομολογίας του Δικαστηρίου.

6, αναφορικά με το δικαίωμα ακρόασης, καθώς ο ενδιαφερόμενος δεν κλήθηκε ποτέ νομίμως στη συζήτηση της υποθέσεώς του ενώπιον του γαλλικού Conseil d'État.

Το ΕΔΔΑ, εντούτοις, δεν υιοθέτησε την ίδια στάση στην απόφασή του Ε.Β. κατά Γαλλίας της 22ας Ιανουαρίου 2008 (Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως). Η υπόθεση αφορούσε την άρνηση υιοθεσίας από τις αρμόδιες εθνικές αρχές με την αιτιολογία αρνητικής κρίσης για τον τρόπο ζωής της προσφεύγουσας, καθώς ήταν λεσβία και συζούσε με μια άλλη γυναίκα. Η τελευταία ισχυρίστηκε ότι σε κάθε στάδιο της διαδικασίας υιοθεσίας είχε υποστεί διακριτική μεταχείριση λόγω του σεξουαλικού της προσανατολισμού, έχοντας λάβει χώρα κατ' αυτόν τον τρόπο παραβίαση του δικαιώματός της στην ιδιωτική ζωή. Το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι είχε λάβει χώρα παραβίαση του άρθρου 8 (δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής) σε συνδυασμό με το άρθρο 14 της Σύμβασης. Υπογράμμισε ειδικότερα ότι η ομοφυλοφιλία της προσφεύγουσας αποτέλεσε καθοριστικό παράγοντα για την απόρριψη του αιτήματός της, ενώ το γαλλικό δίκαιο επέτρεπε τη υιοθεσία από ένα πρόσωπο. Κατά την Ε.Σ.Δ.Α., επομένως, κάθε άτομο, είτε ομοφυλόφιλο, είτε ετεροφυλόφιλο, είχε το δικαίωμα να μπορεί να προβεί σε υιοθεσία.

Περαιτέρω, στην υπόθεση Gas και Dubois κατά Γαλλίας (απόφαση της 15ης Μαρτίου 2012), σχετικά με την άρνηση των εθνικών αρχών να κάνουν δεκτή την αίτηση της πρώτης προσφεύγουσας να υιοθετήσει το φυσικό τέκνο της συντρόφου της και δεύτερης προσφεύγουσας, το ΕΔΔΑ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν είχε χωρήσει παραβίαση των άρθρων 14 (απαγόρευση διάκρισης) και 8 (δικαίωμα σεβασμού στην οικογενειακή ζωή), καθώς έκρινε ότι η νομική κατάσταση των προσφευγουσών δεν μπορεί να θεωρηθεί συγκρίσιμη με αυτή των παντρεμένων ζευγαριών αναφορικά με την υιοθεσία του φυσικού τέκνου του άλλου συζύγου. Περαιτέρω δεν διαπίστωσε διαφορά μεταχείρισης βασιζόμενη στο σεξουαλικό προσανατολισμό των προσφευγουσών, καθώς και τα ετερόφυλα ζευγάρια που είχαν συνάψει σύμφωνο συμβίωσης κατά τον ίδιο τρόπο δεν είχαν το δικαίωμα να προβούν σε υιοθεσία. Απαντώντας δε στο επιχείρημα των προσφευγουσών ότι τα ετερόφυλα ζευγάρια θα μπορούσαν να παρακάμψουν την ανωτέρω απαγόρευση συνάπτοντας γάμο, το Δικαστήριο επαναδιατύπωσε τα συμπεράσματά του σχετικά με το δικαίωμα στο γάμο για τα ομόφυλα ζευγάρια⁶⁶.

Σύντομα όμως, στην πολύ σημαντική του απόφαση X και λοιποί κατά Αυστρίας (Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως) της 19 Φεβρουαρίου 2013 το Δικαστήριο επανήλθε

66. Απόφασή του στην υπόθεση Schalk and Kopf κατά Αυστρίας της 24ης Ιουνίου 2010, βλ. παρακάτω

επί του ζητήματος. Η υπόθεσή αυτή αφορούσε την άρνηση των αυστριακών δικαστηρίων να επιτρέψουν στη σύντροφο, η οποία ζούσε σε σταθερή ομόφυλη σχέση με τη φυσική μητέρα ενός παιδιού, να υιοθετήσει το παιδί της τελευταίας (second-parent adoption). Οι προσφεύγουσες υπογράμμισαν ότι δεν υπήρχε αντικειμενικός και εύλογος λόγος διαφοροποίησης μεταξύ της νομικής δυνατότητας που δινόταν στα ετερόφυλα ζευγάρια ο ένας από τους συντρόφους να υιοθετήσει το παιδί του άλλου, ανεξάρτητα από το εάν ήταν παντρεμένοι ή όχι, ενώ ταυτόχρονα απαγορευόταν να συμβεί το ίδιο αναφορικά με τα ομόφυλα ζευγάρια. Το Δικαστήριο κατέληξε ότι είχε λάβει χώρα παραβίαση του άρθρου 14 σε συνδυασμό με το άρθρο 8 της Σύμβασης, αναφορικά με αυτή τη διαφοροποιημένη και διακριτική μεταχείριση σε βάρος των ανύπαντρων ομοφύλων ζευγαριών έναντι των αντίστοιχων ανύπαντρων ετερόφυλων ζευγαριών (όχι όμως και των παντρεμένων αντίστοιχα), επισημαίνοντας ότι αυτή βασιζόταν αποκλειστικά και μόνον στο σεξουαλικό προσανατολισμό των προσφευγουσών. Τόνισε επιπλέον ότι η καθ' ης Κυβέρνηση δεν μπόρεσε να αποδείξει πειστικούς λόγους για το κατά πόσον μια τέτοια διαφοροποιημένη μεταχείριση ήταν αναγκαία για την προστασία της οικογένειας ή την προστασία του συμφέροντος του τέκνου. Ταυτόχρονα, το ΕΔΔΑ υπογράμμισε ότι η απόφασή του αυτή δεν σήμαινε ότι η Σύμβαση υποχρεώνει γενικά τα Κράτη-μέλη να επεκτείνουν το δικαίωμα υιοθεσίας από έτερο σύντροφο και σε μη παντρεμένα ζευγάρια, ενώ επίσης υπογράμμισε ότι η υπόθεση αυτή θα πρέπει να διακρίνεται από την απόφασή του στην υπόθεση Gas and Dubois εναντίον Γαλλίας, καθώς το γαλλικό δίκαιο δεν επέτρεπε την υιοθεσία από τον έτερο σύντροφο γενικά σε μη παντρεμένα ζευγάρια, είτε αυτά ήταν ομόφυλα, είτε ετερόφυλα.

Αναφορικά με την *αποπομπή από τις ένοπλες δυνάμεις*, το ΕΔΔΑ ασχολήθηκε με τις αποφάσεις του στις υποθέσεις Lustig-Prean and Beckett κατά Ηνωμένου Βασιλείου και Smith and Grady κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 27ης Σεπτεμβρίου 1999 και Perkins and R. κατά Ηνωμένου Βασιλείου and Beck, Copp and Bazeley κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 22ας Οκτωβρίου 2002. Σε όλες τις παραπάνω υποθέσεις, οι προσφεύγοντες ήταν μέλη των Βρετανικών ενόπλων δυνάμεων, αποταχθέντες εξαιτίας της ομοφυλοφιλίας τους, οι οποίοι διατείνονταν ότι ειδικά οι έρευνες που είχαν διεξαχθεί για να διαπιστωθεί ο σεξουαλικός προσανατολισμός τους και η εντεύθεν αποπομπή τους από τις ένοπλες δυνάμεις, λόγω της απόλυτης απαγόρευσης της ομοφυλοφιλίας εντός του στρατού κατά την περίοδο εκείνη, αποτέλεσαν απαγορευμένη επέμβαση στο δικαίωμά τους για ιδιωτική ζωή. Το Δικαστήριο απεδέχθη τους σχετικούς ισχυρισμούς και καταδίκασε το Ηνωμένο Βασίλειο για παραβίαση του άρθρου 8 της Σύμβασης

Σε σχέση με ζητήματα *γονικής μέριμνας-επιμέλειας ανηλίκου*, ιδιαίτερα σημαντική είναι η απόφαση του Δικαστηρίου Salgueiro da Silva Mouta κατά Πορτογαλίας της 21ης Δεκεμβρίου 1999. Στη συγκεκριμένη υπόθεση, ο προσφεύγων, ένας ομοφυλόφιλος άνδρας που συζούσε με έναν άλλον άνδρα, αντιμετώπιζε την άρνηση της πρώην συζύγου του να του επιτρέψει να επικοινωνεί με την κόρη τους, κατά παράβαση σχετικής τους συμφωνίας κατά το χρόνο του διαζυγίου. Προσέφυγε επομένως στο Δικαστήριο επικαλούμενος παραβίαση του δικαιώματός του στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή, καθώς και διάκριση απαγορευόμενη από το άρθρο 14 της Σύμβασης. Ισχυρίστηκε επίσης ότι, σε ευθεία αντίθεση με την προστασία που παρέχει το άρθρο 8 της Σύμβασης, είχε εξαναγκαστεί από το Εφετείο που είχε δικάσει την υπόθεση σε εθνικό επίπεδο να αποκρύπτει την ομοφυλοφιλία του κατά τη διάρκεια της άσκησης του δικαιώματός του επικοινωνίας με την κόρη του. Το Δικαστήριο διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 8 σε συνδυασμό με το άρθρο 14, καθώς, όπως σημείωσε, τα πορτογαλικά δικαστήρια αποφάνθηκαν επί της ένδικης υπόθεσης κυρίως λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι ο προσφεύγων ήταν ομοφυλόφιλος και ότι «το παιδί θα έπρεπε να συνεχίζει να ζει σε μια παραδοσιακή πορτογαλική οικογένεια». Μια τέτοια διαφοροποίηση, βασιζόμενη σε συλλογιστική που έχει σχέση με το σεξουαλικό προσανατολισμό, δεν είναι αποδεκτή σύμφωνα με τις προβλέψεις της Ε.Σ.Δ.Α., τόνισε το Δικαστήριο.

Αναφορικά με την *κοινωνική πρόνοια (ασφαλιστική κάλυψη, επιδόματα επιζώντος συντρόφου κλπ.)*, στην υπόθεση P.B. and J.S. κατά Αυστρίας το Δικαστήριο με την απόφασή του της 22ας Ιουλίου 2010 αποφάνθηκε ότι είχε λάβει χώρα παραβίαση του άρθρου 14 σε συνδυασμό με το άρθρο 8 της Σύμβασης. Η υπόθεση αφορούσε την άρνηση των εθνικών αρχών να επεκτείνουν την ασφαλιστική κάλυψη στον ομόφυλο σύντροφο ασφαλισμένου. Πριν από τη σχετική νομοθετική μεταρρύθμιση του Ιουλίου 2007, το αυστριακό δίκαιο αναγνώριζε ως εξαρτώμενα από τον ασφαλισμένο άτομα μόνον στενούς συγγενείς του ή συμβιούν μαζί του ετερόφυλο πρόσωπο. Η παραβίαση που διαγνώστηκε από το δικαστήριο αφορούσε την περίοδο πριν τον Ιούλιο 2007, καθώς μετά τη νομοθετική μεταβολή που μεσολάβησε, οι σχετικές προβλέψεις του εθνικού δικαίου ήταν πλέον ουδέτερες αναφορικά με το σεξουαλικό προσανατολισμό των συμβιούντων.

Σε σχέση με το *δικαίωμα στην οικογενειακή στέγη*, το Δικαστήριο είχε την ευκαιρία να ασχοληθεί με την απόφασή του στην υπόθεση Karner κατά Αυστρίας της 24ης Ιουλίου 2003. Ειδικότερα, ο προσφεύγων υποστήριζε ότι η απόφαση του Αυστριακού Ανωτάτου Δικαστηρίου να μην αναγνωρίσει το δικαίωμά του στην οικογενειακή στέγη μετά το θάνατο του συντρόφου ισοδυναμούσε με διάκριση βάσει του σεξουαλικού του προσανατολισμού. Παρόλο που η καθ' ης Κυβέρνηση

ση αιτήθηκε τη διαγραφή της υποθέσεως από το πινάκιο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 37 της Σύμβασης, καθώς και ο προσφεύγων είχε αποβιώσει κατά το χρόνο εκδίκασης της υποθέσεως, το Δικαστήριο απέρριψε το αίτημα υπογραμμίζοντας ότι ο σεβασμός των δικαιωμάτων του ανθρώπου σύμφωνα με τη Σύμβαση και τα Πρωτόκολλά της απαιτούσε τη συνέχιση εξέτασης της υποθέσεως. Στη συνέχεια, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι είχε παραβιαστεί το άρθρο 14 ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 8 της Σύμβασης (δικαίωμα σεβασμού της οικίας), αποφαινόμενο ότι η αυστριακή Κυβέρνηση δεν είχε παράσχει πειστικούς και βαρύνουσας σημασίας λόγους που θα δικαιολογούσαν τη στενή ερμηνεία της σχετικής εθνικής νομοθεσίας περί μισθώσεων η οποία απαγόρευε σε επιζώντα σύντροφο ομόφυλου ζευγαριού να τύχει προστασίας βάσει των σχετικών ειδικότερων εθνικών διατάξεων.

Στο ζήτημα το Δικαστήριο επανήλθε με την απόφασή του Kozak κατά Πολωνίας της 2ας Μαρτίου 2010. Στην εν λόγω υπόθεση, μετά το θάνατο του ομόφυλου συντρόφου του, ο προσφεύγων είχε κινηθεί δικαστικά εναντίον της αξίωσης των δημοτικών αρχών να διαδεχθούν τον αποβιώσαντα στη μίσθωση της κοινής τους εν ζωή στέγης. Απορρίπτοντας τα ασκηθέντα ένδικα του βοηθήματα, τα δικαστήρια της Πολωνίας είχαν κρίνει ότι ο προσφεύγων είχε ήδη μετακομίσει από το επίδικο διαμέρισμα και είχε παύσει να καταβάλλει τα μισθώματα ήδη πριν από το θάνατο του συντρόφου του και, ότι, σε κάθε περίπτωση, μια *de facto* συμβίωση, η οποία αποτελούσε προϋπόθεση για τη διαδοχή στη μισθωτική σχέση του έτερου συντρόφου μπορούσε να υπάρξει μόνον μεταξύ προσώπων διαφορετικού φύλου. Το Δικαστήριο διέγνωσε και σε αυτή την περίπτωση παραβίαση του άρθρου 14 ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 8 της Σύμβασης (δικαίωμα σεβασμού της οικίας). Παρόλη τη σημασία του νόμιμου σκοπού που επιδίωκε το Κράτος-μέλος στην ένδικη περίπτωση, δηλαδή την προστασία της έννοιας της παραδοσιακής οικογένειας, το τελευταίο θα έπρεπε να είχε λάβει υπόψη του τις εξελίξεις και αλλαγές στην κοινωνία, συμπεριλαμβανομένου του γεγονότος ότι πλέον δεν υφίσταται ένας μόνον τρόπος ή μία μόνον επιλογή κατά τον καθορισμό του πλαισίου λειτουργίας της οικογενειακής και ιδιωτικής ζωής. Δεδομένου του στενού περιθωρίου εκτίμησης που πλέον το Δικαστήριο αναγνωρίζει σε υποθέσεις διαφοροποιημένης μεταχείρισης λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, ένας πλήρης αποκλεισμός των προσώπων που ζουν σε ομόφυλη σχέση από το δικαίωμά τους διαδοχής στη μισθωτική σχέση δεν είναι δυνατόν να θεωρηθεί αποδεκτός.

Επί του άρθρου 9 της Ε.Σ.Δ.Α. για την *προστασία της ελευθερίας σκέψης, συνείδησης και θρησκείας*, άξια αναφοράς είναι η απόφαση Ladele and McFarlane κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 15ης Ιανουαρίου 2013. Στην υπόθεση αυτή οι προ-

σφεύγοντες, ένας Ληξίαρχος και ένας οικογενειακός σύμβουλος που παρείχε συμβουλές υπό καθεστώς εχεμύθειας για θέματα σεξ και σχέσεων, ήταν χριστιανοί οι οποίοι ισχυρίζονταν ότι το εθνικό δίκαιο δεν τους είχε παράσχει την προσήκουσα προστασία αναφορικά με το δικαίωμά τους να εκφράζουν τα θρησκευτικά τους πιστεύω. Και οι δύο διατύπωναν την αιτίαση ότι είχαν απολυθεί γιατί αρνήθηκαν να εκτελέσουν συγκεκριμένα από τα καθήκοντά τους, εκτέλεση που θεωρούσαν ότι θα επικροτούσε την ομοφυλοφιλία, μια πρακτική που θεωρούσαν ως ασύμβατη με τα θρησκευτικά τους πιστεύω. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι δεν είχε λάβει χώρα παραβίαση του άρθρου 9, είτε εξεταζόμενο κατά μόνας είτε σε συνδυασμό με το άρθρο 14 της Σύμβασης, επικαλούμενο ότι στις ένδικες περιπτώσεις δεν ήταν δυνατόν να θεωρηθεί ότι τα εθνικά δικαστήρια είχαν αποτύχει να διασφαλίσουν ισορροπία μεταξύ αντικρουόμενων συμφερόντων, όταν επικύρωσαν τις αποφάσεις των εργοδοτών τους για την επιβολή πειθαρχικών μέτρων. Σε κάθε μία από τις ένδικες περιπτώσεις ο εργοδότης εφάρμοζε πολιτική απαγόρευσης διακρίσεων και το δικαίωμα κανείς να μην υφίσταται διάκριση λόγω του σεξουαλικού του προσανατολισμού προστατεύεται το ίδιο σύμφωνα με τις προβλέψεις της Σύμβασης.

Ειδικότερα αναφορικά με τη *ρητορική μίσους αναφορικά με ζητήματα σεξουαλικού προσανατολισμού*, το Δικαστήριο στην υπόθεση *Vejdeland* και λοιποί κατά Σουηδίας, με την απόφασή του της 9ης Φεβρουαρίου 2012 έκρινε ότι δεν υπήρχε παραβίαση του άρθρου 10 της Σύμβασης. Η υπόθεση αφορούσε την καταδίκη των προσφευγόντων για τη διανομή σε σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης εκατό φυλλαδίων τα οποία είχαν θεωρηθεί από τα εθνικά δικαστήρια ότι είχαν περιεχόμενο προσβλητικό για τους ομοφυλόφιλους. Οι προσφεύγοντες είχαν διανεμίει φυλλάδια εκ μέρους μιας οργάνωσης με την επωνυμία Εθνική Νεολαία, αφήνοντάς τα στους φοριαμούς των μαθητών, με περιεχόμενο, ειδικότερα, δηλώσεων ότι η ομοφυλοφιλία είναι «ανώμαλη σεξουαλική τάση», έχει «ηθικά καταστρεπτικές συνέπειες για την ουσία της κοινωνίας» και ήταν υπεύθυνη για την εξάπλωση του HIV και του AIDS. Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονταν ότι δεν είχαν πρόθεση να εκφράσουν την καταδίκη τους για τους ομοφυλόφιλους ως κοινωνική ομάδα και ισχυρίζονταν ότι σκοπός της δράσης τους ήταν να ξεκινήσουν έναν δημόσιο διάλογο για την έλλειψη αντικειμενικότητας στην εκπαίδευση στα σουηδικά σχολεία. Το Δικαστήριο δεν έκανε δεκτή την επιχειρηματολογία τους, καθώς έκρινε ότι οι συγκεκριμένες δηλώσεις συνιστούσαν σοβαρούς και επικίνδυνους ισχυρισμούς, ακόμη και εάν δεν είχαν το χαρακτήρα άμεσης πρόσκλησης προς πράξεις μίσους. Περαιτέρω, τόνισε με έμφαση ότι οι διακρίσεις βάσει του σεξουαλικού προσανατολισμού είναι το ίδιο σοβαρές όσο και οι διακρίσεις βάσει «φυλής, προέλευσης ή χρώματος». Κατά τον τρόπο αυτό, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο περιορισμός που είχαν υποστεί οι προσφεύγοντες στο δικαίωμα

τους ελεύθερης έκφρασης ευλόγως είχε θεωρηθεί από τις σουηδικές αρχές ως αναγκαίος σε μια δημοκρατική κοινωνία και για την προστασία της τιμής και των δικαιωμάτων των υπολοίπων.

Τέλος, σημαντική είναι και η απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση *Mladina D.D. Ljubljana* κατά Σλοβενίας της 17ης Απριλίου 2014, η οποία αφορούσε την καταδίκη ενός εκδότη εντύπου λόγω της δημοσίευσης επικριτικού-σατιρικού άρθρου κατά πολιτικού για τη στάση του κατά τη συζήτηση του νομοσχεδίου για το σύμφωνο συμβίωσης στο εθνικό κοινοβούλιο. Το Δικαστήριο διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 10 στην υπόθεση αυτή, υπογραμμίζοντας ότι τα όρια ανεκτής αρνητικής κριτικής είναι ευρύτερα όταν η κριτική αυτή αφορά έναν πολιτικό, ιδιαίτερα όταν ο τελευταίος είχε προβεί σε αμφιλεγόμενες δημόσιες δηλώσεις, σε σχέση με έναν οποιονδήποτε άλλο ιδιώτη. Τα εθνικά δικαστήρια, κατά την άποψη του σκεπτικού της απόφασης, δεν είχαν λάβει επαρκώς υπόψη τους το πλαίσιο υπό το οποίο το ένδικο άρθρο είχε γραφεί (μια έντονη πολιτική συζήτηση) και το ύφος που το τελευταίο είχε (το οποίο συνάδει με τα σχόλια και τη συμπεριφορά του ίδιου του βουλευτή). Το άρθρο αυτό, λοιπόν, δεν αποτελούσε προσωπική επίθεση σε βάρος του βουλευτή, αλλά ανταπάντηση στις δημόσιες τοποθετήσεις εκείνου και, ειδικότερα, της συμπεριφοράς του, η οποία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως γελοιοποίηση των ομοφυλοφίλων και προώθηση αρνητικών στερεοτύπων σε βάρος τους. Σύμφωνα με τα ανωτέρω, τα εθνικά δικαστήρια είχαν αποτύχει να διασφαλίσουν μια δίκαια ισορροπία μεταξύ των αντιτιθέμενων συμφερόντων της προστασίας της υπόληψης του βουλευτή και της ελευθερίας της έκφρασης του εκδότη.

Σχετικά με την *ελευθερία του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι* (άρθρο 11 της Σύμβασης), το Δικαστήριο έχει ήδη διαμορφώσει σχετική πάγια νομολογία. Η πρώτη σχετική του απόφαση ήταν επί της υπόθεσης *Bączkowski* και λοιποί κατά Πολωνίας της 3ης Μαΐου 2007, η οποία αφορούσε άρνηση των εθνικών αρχών να επιτρέψουν τη διοργάνωση διαμαρτυρίας για τα δικαιώματα ευάλωτων ομάδων. Το Δικαστήριο κατέληξε στο ότι είχε λάβει χώρα παραβίαση του άρθρου 11 της Σύμβασης (ελευθερία του συνέρχεσθαι), του άρθρου 13 (δικαίωμα σε αποτελεσματική δικαστική προστασία), σε συνδυασμό με το άρθρο 11 και παραβίαση του άρθρου 14 σε συνδυασμό με το άρθρο 11 της Σύμβασης. Υπογράμμισε σχετικά ότι, στην ένδικη περίπτωση, παρόλο που τελικά η πορεία πραγματοποιήθηκε, οι προσφεύγοντες είχαν εκτεθεί σε κίνδυνο, δεδομένου ότι η πορεία αυτή δεν είχε λάβει άδεια από τις εθνικές αρχές κατά το χρόνο που πραγματοποιήθηκε. Περαιτέρω, οι προσφεύγοντες είχαν στη διάθεσή τους *μόνον post hoc* ένδικα βοηθήματα για την αντίκρουση σε νομικό επίπεδο των αποφάσεων που αρνούσαν την παροχή άδειας για την πραγματοποίηση της διοργάνωσης. Τέλος, από

την εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών, το Δικαστήριο θεώρησε ότι ευλόγως μπορεί να υποτεθεί ότι πραγματικό λόγο για την άρνηση των εθνικών αρχών αποτέλεσε η αντίδραση των τοπικών αρχών στην ομοφυλοφιλία.

Η παραπάνω στάση του Δικαστηρίου επιβεβαιώθηκε και στις μεταγενέστερες αποφάσεις του στις υποθέσεις *Alekseyev* κατά Ρωσίας της 21ης Οκτωβρίου 2010, η οποία αφορούσε την άρνηση των ρωσικών αρχών για τη διοργάνωση πορείας για τα ΛΟΑΤ δικαιώματα επί τρία συναπτά έτη, και *Genderdoc-M* κατά Μολδαβίας, η οποία αφορούσε την απαγόρευση διαδήλωσης που η προσφεύγουσα, μη κυβερνητική οργάνωση με σκοπό την παροχή ενημέρωσης και αρωγής στη ΛΟΑΤ κοινότητα, είχε προγραμματίσει να διοργανώσει στο Chişinău το Μάιο 2005, για να παροτρύνει την εισαγωγή νομικού πλαισίου κατά των διακρίσεων αυτής της κατηγορίας προσώπων (απόφαση της 12ης Ιουνίου 2012). Πέραν των ανωτέρω διαπιστώσεων παραβιάσεων των άρθρων της Σύμβασης, το Δικαστήριο υπογράμμισε ειδικότερα ότι οι απαγορεύσεις που είχαν επιβάλει οι εθνικές αρχές στη διοργάνωση των ένδικων πορειών δεν ήταν αναγκαίες στο πλαίσιο μιας δημοκρατικής κοινωνίας. Περαιτέρω, τόνισε ότι οι προσφεύγοντες σε κάθε ειδικότερη υπόθεση δεν είχαν στη διάθεσή τους κανένα αποτελεσματικό ένδικο βοήθημα προκειμένου να προσβάλλουν τις ένδικες απαγορεύσεις, οι οποίες τελικώς αποτελούσαν διάκριση σε βάρος τους, λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού.

Τέλος, στην απόφασή του *Identoba* και λοιποί κατά Γεωργίας της 12ης Μαΐου 2015, που αφορούσε επιθέσεις βίας που είχαν γίνει σε βάρος ΛΟΑΤ προσώπων κατά τη διάρκεια πορείας που είχε διοργανωθεί το Μάιο του 2012 για τη Διεθνή Ημέρα κατά της Ομοφοβίας και Τρανσφοβίας, το Δικαστήριο διαπίστωσε, λαμβάνοντας υπόψη διάφορες αναφορές για την κατάσταση των ΛΟΑΤ προσώπων στη Γεωργία, ιδιαίτερα εκείνη του Επιτρόπου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ότι αρνητικές συμπεριφορές σε βάρος της κοινότητας αυτής ήταν διαδεδομένες σε ορισμένα τμήματα της κοινωνίας της χώρας. Δεδομένης της εν λόγω κατάστασης, οι επιθέσεις σε βάρος των συμμετεχόντων στην ένδικη πορεία ενείχαν καταφανώς στοιχεία διάκρισης σε βάρος τους. Χαρακτηριστικά, οι συμμετέχοντες σε αντι-διαδήλωση που διοργανώθηκε ταυτόχρονα, οι οποίοι ανήκαν σε θρησκευτικές ομάδες, φώναζαν ομοφοβικά συνθήματα, εκστόμιζαν απειλές, συμπεριλαμβανομένων και απειλών θανάτου και στο τέλος κατέληξαν σε βίαια επίθεση εναντίον των συμμετεχόντων στην πορεία. Το σύνολο των προσφευγόντων, κατά το Δικαστήριο, είχε πέσει θύμα ρητορικής μίσους και επιθετικής συμπεριφοράς τέτοιας έκτασης ώστε να συνιστά παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης σε συνδυασμό με το άρθρο 14. Ταυτόχρονα, οι δημοτικές και αστυνομικές αρχές είχαν ειδοποιηθεί εγκαίρως για την πορεία και τους είχε απευθυνθεί

ειδικό αίτημα για την προστασία των συμμετεχόντων από πιθανές διαμαρτυρίες ατόμων με ομοφοβικές απόψεις, γνώριζαν επομένως ή όφειλαν να γνωρίζουν τους πιθανούς κινδύνους και είχαν την υποχρέωση να παράσχουν στους προσφεύγοντες αυξημένη προστασία. Εντούτοις, μόνον μικρός αριθμός αστυνομικών αναπτύχθηκε στο σημείο, οι οποίοι και επέτρεψαν την ένταση να εξελιχθεί σε περιστατικό σωματικής βίας, ενώ αντί να επικεντρώσουν τη δράση τους στη συγκράτηση των πιο επιθετικών αντι-διαδηλωτών, οι αστυνομικοί προχώρησαν μάλιστα και στη σύλληψη και την απομάκρυνση από το σημείο και κάποιων εκ των προσφευγόντων, τους οποίους είχαν κληθεί να προστατεύσουν. Το Δικαστήριο επομένως κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι εθνικές αρχές είχαν αποτύχει να παράσχουν την δέουσα προστασία στους προσφεύγοντες έναντι των επιθέσεων που δέχθηκαν, ενώ παράλληλα, σε μεταγενέστερο χρόνο, δεν προέβησαν στην έναρξη ουσιαστικής και αποτελεσματικής έρευνας για το συμβάν ούτε και σε αποτελεσματική τιμωρία των δραστών, παρά το γεγονός μάλιστα ότι η διάκριση με βάση το σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου αποτελούσε επιβαρυντική περίπτωση σε περίπτωση αδικήματος σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο. Το Δικαστήριο κατέληξε επομένως στο συμπέρασμα ότι είχε λάβει χώρα παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης σε συνδυασμό με το άρθρο 14.

Το Δικαστήριο εξέτασε επίσης την υπόθεση *Identoba* και λοιποί κατά Γεωργίας και κατά υπό το πρίσμα του άρθρου 11, της ελευθερίας του συνέρχεσθαι, αλλά σύμφωνα με τις αρχές που έχουν διαμορφωθεί σύμφωνα με το άρθρο 10 (ελευθερία της έκφρασης) σε συνδυασμό με το άρθρο 14. Κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η βίαιη διακοπή της ειρηνικής πορείας των προσφευγόντων, σε συνδυασμό με την έλλειψη προσήκουσας προστασίας τους από τις εθνικές αρχές, ενώ εκείνες είχαν ειδοποιηθεί εγκαίρως και γνώριζαν ή θα όφειλαν να γνωρίζουν τον κίνδυνο που διέτρεχαν οι συμμετέχοντες στην πορεία, δεδομένων μάλιστα των κοινωνικών συνθηκών στη Γεωργία, και την παράλειψη λήψης από μέρους τους κάθε προληπτικού μέτρου για την αποτροπή των επεισοδίων, ως θα όφειλαν, ισοδυναμούσε με παράβαση του άρθρου 11 της Σύμβασης σε συνδυασμό με το άρθρο 14.⁶⁷

Σχετικά με το *δικαίωμα συνάψεως γάμου* (Άρθρο 12 Σύμβασης), το Δικαστήριο ασχολήθηκε στην απόφασή του-σταθμό *Schalk and Kopf* κατά Αυστρίας της 24 Ιουνίου 2010. Η υπόθεση αφορούσε δύο προσφεύγοντες, ομόφυλο ζευγάρι

67. Η συγκεκριμένη πρόσφατη απόφαση του ΕΔΔΑ έχει και μια ακόμη ιδιαίτερη σημασία. Για πρώτη φορά σε απόφαση του Δικαστηρίου χρησιμοποιείται ο όρος «ταυτότητα φύλου» για την παραβίαση δικαιωμάτων τρηνς προσώπων, ενώ στη μέχρι τώρα νομολογία του είχαν προτιμηθεί διαφορετικοί όροι.

που ζούσε σε σταθερή σχέση, οι οποίοι είχαν αιτηθεί από τις αυστριακές αρχές άδεια να συνάψουν γάμο. Το σχετικό τους αίτημα είχε απορριφθεί με την αιτιολογία ότι γάμος μπορούσε να συναφθεί μόνον μεταξύ προσώπων διαφορετικού φύλου και η σχετική διοικητική στάση επιβεβαιώθηκε από τα αρμόδια δικαστήρια. Ενώπιον του Ε.Δ.Δ.Α. οι προσφεύγοντες παραπονούνταν για την άρνηση των εθνικών αρχών να τους επιτρέψουν να παντρευτούν, ισχυριζόμενοι ότι είχαν υποστεί διάκριση λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού, καθώς από τη μία δεν τους είχε παρασχεθεί η απαιτούμενη άδεια και από την άλλη δεν είχαν καμία άλλη δυνατότητα νομικής αναγνώρισης της σχέσης τους πριν από την ισχύ του αυστριακού νόμου για το σύμφωνο συμβίωσης (γεγονός που είχε γίνει μετά την κατάθεση της ένδικης προσφυγής). Το Δικαστήριο απεφάνθη ότι δεν είχε λάβει χώρα παραβίαση του άρθρου 12, ούτε και του άρθρου 8 σε συνδυασμό με το άρθρο 14, επισημαίνοντας ότι η Σύμβαση δεν υποχρεώνει τα Κράτη-μέλη να παράσχουν στα ομόφυλα ζευγάρια πρόσβαση στο γάμο. Τα Κράτη-μέλη, κατ'εφαρμογή του περιθωρίου εκτίμησης, είχαν καλύτερη δυνατότητα να εκτιμήσουν και να ανταποκριθούν στις ανάγκες της κοινωνίας στο συγκεκριμένο πεδίο, δεδομένου ότι ο γάμος έχει βαθιά ριζωμένες κοινωνικές και πολιτισμικές αναφορές, οι οποίες διαφέρουν σημαντικά σε κάθε μία κοινωνία σε σχέση με τις άλλες.

Το σημαντικότερο, όμως στοιχείο της αποφάσεώς του αυτής είναι ότι το Δικαστήριο έκρινε σκόπιμο αλλάξει νομολογιακή τοποθέτηση, εξαιτίας της ταχείας εξέλιξης των κοινωνικών στάσεων απέναντι στα ομόφυλα ζευγάρια την τελευταία δεκαετία, η οποία συνοδεύτηκε από ευρείες νομοθετικές μεταρρυθμίσεις. Θεώρησε λοιπόν ότι είναι πλέον τεχνητή η μέχρι τώρα προσέγγιση του ότι ένα ομόφυλο ζευγάρι δεν μπορεί να απολαμβάνει οικογενειακής ζωής και, συνεπώς, τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως θα πρέπει να εξεταστούν τόσο υπό την έννοια της «οικογενειακής ζωής» όσο και υπό την έννοια της «ιδιωτικής ζωής» του άρθρου 8. Έτσι το Δικαστήριο προέβη στην ανεπιφύλακτη διαπίστωση ότι τα ομόφυλα ζευγάρια είναι το ίδιο ικανά όπως και τα ετερόφυλα να συνάπτουν σταθερές και πιστές σχέσεις· επομένως, ευρίσκονται σε σχετικά όμοια κατάσταση με τα ετερόφυλα ζευγάρια σε ό,τι αφορά την ανάγκη τους για νομική αναγνώριση και προστασία της σχέσης τους.

Δεδομένου ότι το Δικαστήριο στην απόφαση του Schalk and Korf κατά Αυστρίας δεν διέγινε ότι υπάρχει *ακόμη* ευρωπαϊκό consensus σχετικά με το δικαίωμα των ομόφυλων ζευγαριών στο γάμο, έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον η στάση που θα ακολουθήσει σε υποθέσεις που εκκρεμούν ενώπιον του προς εξέταση. Πρόκειται ιδίως για την Charin and Charpentier κατά Γαλλίας (προσφυγή 40183/07), η οποία κοινοποιήθηκε στη γαλλική Κυβέρνηση στις 7 Απριλίου 2009 και αφορά το γάμο δύο ανδρών ο οποίος τελέστηκε από το Δήμαρχο της πόλης Bègles

(Gironde) και στη συνέχεια κηρύχθηκε ανυπόστατος από τα αρμόδια δικαστήρια.⁶⁸

Σχετικά με το *δικαίωμα σε σύμφωνο συμβίωσης*, το Δικαστήριο είχε την ευκαιρία, και μάλιστα με παραπομπή της υποθέσεως στο Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως, με την Ελλάδα. Πρόκειται για την απόφασή του Βαλλιανάτος και λοιποί κατά Ελλάδας της 7ης Νοεμβρίου 2013, η οποία αφορούσε τον ελληνικό νόμο 2008 για το σύμφωνο συμβίωσης. Οι προσφεύγοντες, οκτώ Έλληνες πολίτες, διατεινονταν ότι ο επίμαχος νόμος θέσπιζε το σύμφωνο συμβίωσης μόνον για ετερόφυλα ζευγάρια και επομένως αυτομάτως εξαιρούσε τα ομόφυλα ζευγάρια από το πεδίο προστασίας του, διαφοροποίηση από μέρους του ελληνικού Κράτους που συνιστούσε διάκριση σε βάρος τους. Το Δικαστήριο απεφάνθη ότι είχε λάβει χώρα παραβίαση του άρθρου 8 σε συνδυασμό με το άρθρο 14. Επαναλαμβάνοντας τις διαπιστώσεις του στην υπόθεση Schalk and Kopf ότι τα ομόφυλα ζευγάρια είναι το ίδιο ικανά όπως και τα ετερόφυλα να συνάπτουν σταθερές και πιστές σχέσεις, ευρίσκονται δηλαδή σε σχετικά όμοια κατάσταση με τα ετερόφυλα ζευγάρια σε σχέση με την ανάγκη τους για νομική αναγνώριση και προστασία της σχέσης τους, προχώρησε έπειτα στην εξέταση των εθνικών νομοθεσιών για το σύμφωνο συμβίωσης, προκειμένου να διαπιστώσει εάν έχει θεμελιωθεί ευρωπαϊκό consensus επί του ζητήματος. Σημείωσε μετ' επιτάσεως ότι 19 Κράτη-μέλη της Ε.Σ.Δ.Α. είχαν εισάγει κάποια μορφή συμφώνου συμβίωσης παράλληλα με το θεσμό του γάμου και, μεταξύ αυτών, μόνον η Ελλάδα και η Λιθουανία παρείχαν τη δυνατότητα συνάψεως τέτοιου συμφώνου αποκλειστικά σε ετερόφυλα ζευγάρια. Κατέληξε επομένως ότι το ελληνικό Κράτος δεν είχε καταφέρει να αποδείξει ότι υπήρξε αναγκαία, για την επίτευξη των νόμιμων προϋποθέσεων που επικαλείτο ο νόμος που εισήγαγε στην ελληνική έννομη τάξη το σύμφωνο συμβίωσης, η απαγόρευση που επεβλήθη στα ομόφυλα ζευγάρια να συνάπτουν ένα τέτοιου είδους σύμφωνο.

Στην ανωτέρω υπόθεση το ΕΔΔΑ απέφυγε ρητώς να εκφέρει άποψη κατά πόσον από το άρθρο 8 της Σύμβασης για την προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής πηγάζει υποχρέωση των Κρατών-μελών να εισάγουν στην εθνική τους νομοθεσία σύμφωνο συμβίωσης για ομόφυλα ζευγάρια (καθώς επικέντρωσε τη συλλογιστική του στο γεγονός ότι, από τη στιγμή που η Ελλάδα επέλεξε να εισά-

68. Η υπόθεση έχει, ως κατανοεί κανείς, και ελληνικό ενδιαφέρον, δεδομένης της αναγνώρισης ως ανυπόστατων των γάμων δύο ομόφυλων ζευγαριών που τελέστηκαν από το Δήμαρχο Τήλου το 2008 τελεσίδικα από το Εφετείο Δωδεκανήσου. Η συγκεκριμένη υπόθεση εξετάζεται, μετά την άσκηση αναιρέσεων από τα ζευγάρια, αυτήν την περίοδο ενώπιον του Αρείου Πάγου.

γει το θεσμό αυτό στην εθνική έννομη τάξη, έπρεπε να το πράξει χωρίς να προβαίνει σε διακρίσεις με βάση το σεξουαλικό προσανατολισμό).

Ωστόσο, επανήλθε στο ζήτημα πολύ σύντομα με την ιδιαίτερα σημαντική απόφασή του επί των προσφυγών Oliari και λοιποί κατά Ιταλίας της 21ης Ιουλίου 2015, που αφορούσαν την έλλειψη οποιασδήποτε δυνατότητας νομικής αναγνώρισης της ομόφυλης συμβίωσης κατά την ιταλική έννομη τάξη. Το Δικαστήριο επισήμανε και πάλι τα συμπεράσματά του στις ανωτέρω υποθέσεις, ότι δηλαδή η σταθερή συντροφική σχέση ενός ομόφυλου ζευγαριού εντάσσεται στην έννοια της “οικογενειακής ζωής” κατά το άρθρο 8 της Σύμβασης, ενώ παράλληλα τα ομόφυλα ζευγάρια τυγχάνουν ανάγκης νομικής αναγνώρισης και προστασίας της σχέσεώς τους, όπως άλλωστε αυτό έχει τονιστεί και σε σχετικές Συστάσεις της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης και της Επιτροπής Υπουργών.

Το Δικαστήριο θεώρησε ότι η νομική προστασία που παρείχε η Ιταλία στα ομόφυλα ζευγάρια, ως αυτό γινόταν καταφανές από την προσωπική κατάσταση των προσφευγόντων, δεν ήταν ικανή να παράσχει ρύθμιση των στοιχειωδών αναγκών ενός ζευγαριού που ζούσε σε σταθερή συντροφική σχέση. Σε όποιους λίγους δήμους της Ιταλίας ήταν εφικτή η καταχώρηση ομόφυλων ενώσεων, το γεγονός αυτό είχε καθαρά συμβολικό χαρακτήρα, καθώς η καταχώρηση αυτή δεν παρείχε οποιαδήποτε δικαιώματα στα ομόφυλα ζευγάρια, ενώ και η δυνατότητα, από το Δεκέμβριο 2013, της σύναψης “συμφώνου συνοίκησης” παρείχε περιορισμένο εύρος προστασίας, καθώς το σύμφωνο αυτό δεν αντιμετώπιζε βασικές ανάγκες που θεωρούνται θεμελιώδεις για τη ρύθμιση της κατάστασης ενός ζευγαριού σε σταθερή συντροφική σχέση, όπως η από κοινού συνεισφορά στις υλικές ανάγκες, η υποχρέωση διατροφής και τα κληρονομικά δικαιώματα. Τα συμφωνητικά αυτά αφενός ήταν δυνατόν να συναφθούν και από πρόσωπα που δεν βρίσκονταν σε σταθερή συμβίωση, όπως συγκατοίκους ή και φίλους, ενώ αφετέρου προϋπόθεση για τη σύναψή τους αποτελούσε η συνοίκηση των προσώπων, σε αντίθεση με την διαπίστωση του Δικαστηρίου ότι σταθερές ενώσεις μεταξύ συντρόφων είναι ανεξάρτητες από το γεγονός εάν κατοικούν μαζί, δεδομένου ότι πολλά ζευγάρια, είτε παντρεμένα είτε σε σύμφωνο συμβίωσης, συχνά διάγουν περιόδους που ζουν σε σχέση από απόσταση, για παράδειγμα για επαγγελματικούς λόγους.

Το Δικαστήριο θεώρησε λοιπόν ότι υπήρχε ασυμφωνία αφενός μεταξύ της κοινωνικής πραγματικής κατάστασης των προσφευγόντων, οι οποίοι συμβίωναν κατά τρόπο δημόσιο στην Ιταλία και αφετέρου του νόμου, ο οποίος δεν τους παρείχε καμία επίσημη αναγνώριση. Κατά την άποψη του Δικαστηρίου, η υποχρέωση ανάληψης ενεργειών για την αναγνώριση και την προστασία των ομόφυλων ενώσεων δεν θα μπορούσε να συνιστά ιδιαίτερο βάρος για το ιταλικό Κράτος,

δεδομένου ότι, αφού δεν είχε υιοθετηθεί η δυνατότητα σύναψης γάμου, η δυνατότητα σύναψης συμφώνου συμβίωσης ή ελεύθερης ένωσης θα ήταν το καταλληλότερο μέσο για την αναγνώριση των σχέσεων των προσφευγόντων. Το ΕΔΔΑ υπογράμμισε επίσης ότι υπάρχει ξεκάθαρη τάση μεταξύ των Κρατών-μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη νομική αναγνώριση των ομόφυλων ζευγαριών, καθώς 24 από τα 47 μέλη του οργανισμού έχουν ήδη προβεί σε μια τέτοια αναγνώριση. Ακόμη και τα ανώτατα δικαστήρια της Ιταλίας, ειδικότερα και το Συνταγματικό Δικαστήριο στην απόφασή του τον Απρίλιο του 2010 στην υπόθεση των *Oliari* και *A*, είχαν επανειλημμένως τονίσει την ανάγκη νομοθετικής αναγνώρισης και προστασίας των σχέσεων μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου, ενώ η ιταλική νομοθετική εξουσία ακόμη δεν είχε προβεί σε καμία σχετική ενέργεια. Το Δικαστήριο παρατήρησε ότι τέτοιου είδους εκκλήσεις από τα ιταλικά δικαστήρια αντανάκλασαν τα αισθήματα της πλειοψηφίας του ιταλικού πληθυσμού ο οποίος, σύμφωνα με πρόσφατες έρευνες κοινής γνώμης, ήταν υπέρ της νομικής αναγνώρισης των ομόφυλων ζευγαριών, ενώ και η ιταλική Κυβέρνηση δεν είχε αρνηθεί την ανάγκη νομικής τους προστασίας και δεν είχε επιτυχώς αποδείξει οποιοδήποτε κοινωνικό συμφέρον που να δικαιολογεί την υπάρχουσα κατάσταση. Δεδομένης λοιπόν της ανυπαρξίας τέτοιου συμφέροντος και αρνούμενο να εφαρμόσει τη Σύμβαση κατά τρόπο μη πρακτικό και αποτελεσματικό, αγνοώντας τις εξελισσόμενες κοινωνικές περιστάσεις στη χώρα, το Δικαστήριο καταδίκασε την Ιταλία για παραβίαση του άρθρου 8 της Σύμβασης, καθώς δεν είχε τηρήσει την υποχρέωσή της να διασφαλίσει ότι οι προσφεύγοντες θα μπορούν να έχουν πρόσβαση σε συγκεκριμένο νομικό πλαίσιο που να προβλέπει την αναγνώριση και την προστασία της σχέσης τους. Ταυτόχρονα, το Δικαστήριο απέρριψε ως απαράδεκτη την προσφυγή ως προς το άρθρο 12 είτε ερμηνευόμενο μόνο είτε σε συνδυασμό με το άρθρο 14, επαναλαμβάνοντας τη θέση του ότι το άρθρο 12 συνεχίζει να μην επιβάλλει υποχρέωση στα Κράτη-μέλη να θεσπίσουν πρόσβαση στο γάμο για τα ομόφυλα ζευγάρια, όπως οι προσφεύγοντες, παρά το γεγονός ότι έχει υπάρξει σταδιακή εξέλιξη στο ζήτημα, καθώς ήδη έντεκα Κράτη-μέλη έχουν αναγνωρίσει το γάμο μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου.

Για την *προστασία της ιδιοκτησίας* (άρθρο 1 Πρώτου Προσθέτου Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση), είναι σημαντική η απόφαση του Δικαστηρίου *J.M.* κατά *Ηνωμένου Βασιλείου* της 28ης Σεπτεμβρίου 2010. Στην υπόθεση αυτή, η προσφεύγουσα ήταν διαζευγμένη μητέρα δύο παιδιών, τα οποία ζούσαν κυρίως με τον πατέρα τους. Από το έτος 1998, εκείνη ζούσε σε σταθερή και μόνιμη σχέση με μια άλλη γυναίκα. Καθώς είχε την ιδιότητα του γονέα που δεν είχε την επιμέλεια των τέκνων, έφερε την υποχρέωση σύμφωνα με τη σχετική εθνική νομοθεσία να συνεισφέρει στις δαπάνες διαβίωσης των ανηλίκων τέκνων της. Η προσφεύγου-

σα διατεινόταν ότι σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο ίσχυε μια πολύ σημαντική διαφοροποίηση: συνέχιζε να υποχρεούται να καταβάλει το ποσό των 47 λιρών κάθε εβδομάδα, ενώ εάν είχε συνάψει νέα σταθερή σχέση με άνδρα, το ποσό που θα όφειλε θα είχε μειωθεί σε περίπου 14 λίρες την εβδομάδα. Υπογράμμισε ότι, όταν καθόρισαν το ύψος της διατροφής των τέκνων που υποχρεούταν να καταβάλει, οι αρμόδιες εθνικές αρχές είχαν προβεί σε διάκριση σε βάρος της λόγω του σεξουαλικού της προσανατολισμού. Το Δικαστήριο απεδέχθη τους ισχυρισμούς της προσφεύγουσας και καταδίκασε το Ηνωμένο Βασίλειο για παραβίαση του άρθρου 14 της Σύμβασης σε συνδυασμό με το άρθρο 1 του Πρώτου Προσθέτου Πρωτοκόλλου.

Αναφορικά με την *προστασία της ταυτότητας φύλου*, το ΕΔΔΑ καθυστέρησε σχετικά να διαμορφώσει νομολογία για την προστασία της, αν και ποτέ δεν έκρυψε ότι το συγκεκριμένο ζήτημα είναι δυνατόν να συνδεθεί με σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Η σχετική νομολογία του για το ζήτημα αυτό αναπτύσσεται προοδευτικά, αρχικά με δισταγμό και στη συνέχεια αναδεικνύοντας πλήρως την ταυτότητα φύλου ως προστατευόμενη πτυχή της ιδιωτικής ζωής του ανθρώπου, η οποία χρήζει απόλυτης προστασίας σύμφωνα με την Ε.Σ.Δ.Α.

Ειδικότερα, στην αρκετά παλαιότερη απόφασή του Rees κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 17 Οκτωβρίου 1986, ένας τρανς άνδρας ισχυρίστηκε ότι το Ηνωμένο Βασίλειο δεν του απέδιδε νομικό καθεστώς που να ανταποκρίνεται στην πραγματική του κατάσταση. Το Δικαστήριο απεφάνθη ότι δεν είχε λάβει χώρα παραβίαση του άρθρου 8 της Σύμβασης, με το αιτιολογικό ότι οι αλλαγές που αιτείτο ο προσφεύγων θα επέφεραν σημαντικές τροποποιήσεις στο ισχύον εθνικό ληξιαρχικό σύστημα, γεγονός που θα είχε σημαντικές διοικητικές συνέπειες και πιθανώς θα επιβάρυνε το σύνολο του πληθυσμού με νέες υποχρεώσεις. Περαιτέρω, το Δικαστήριο έδωσε βαρύνουσα σημασία στο γεγονός ότι το Ηνωμένο Βασίλειο είχε καλύψει το κόστος της αναγκαίας ιατρικής περίθαλψης του προσφεύγοντος. Εντούτοις, επισήμανε ότι εκφράζει την ανησυχία του για τη σοβαρότητα των προβλημάτων που επηρεάζουν τα διεμφυλικά πρόσωπα και τη δύσκολη κατάσταση στην οποία ευρίσκονται και συνέστησε την περαιτέρω εξέταση για την υιοθέτηση των κατάλληλων μέτρων για την αντιμετώπιση των φαινομένων αυτών, λαμβάνοντας ειδικά υπόψη τις εξελίξεις σε επιστημονικό και κοινωνικό επίπεδο. Το Δικαστήριο επίσης κατέληξε στο ότι δεν είχε παραβιαστεί ούτε το άρθρο 12 της Σύμβασης, καθώς θεώρησε ότι η παραδοσιακή έννοια του γάμου βασιζόταν σε ένωση μεταξύ προσώπων διαφορετικού βιολογικού φύλου και εναπόκειτο στα Κράτη να ρυθμίσουν ειδικότερα την άσκηση του δικαιώματος στο γάμο.

Το Δικαστήριο δεν άλλαξε την προσέγγισή του στη μεταγενέστερη απόφασή του Cossey κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 27ης Σεπτεμβρίου 1990 και κατέληξε στα ίδια συμπεράσματα με αυτά της υπόθεσης Rees, καθώς θεώρησε ότι δεν υπήρχαν νέα στοιχεία ή ειδικότερες περιστάσεις που θα μπορούσαν να το κάνουν να αποστεί από την προηγούμενή του απόφαση. Κατέληξε και πάλι σε έλλειψη παραβίασης του άρθρου 8 και του άρθρου 12 της Σύμβασης, αναφέροντας χαρακτηριστικά ότι “η επέμβαση επαναπροσδιορισμού φύλου δεν έχει ως αποτέλεσμα την απόκτηση του συνόλου των βιολογικών χαρακτηριστικών του αντίθετου φύλου” (§ 40 της απόφασης). και ότι η μεταβολή των εγγραφών στη ληξιαρχική πράξη γέννησης δεν θα πρέπει να θεωρείται η καταλληλότερη λύση για την επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα τρανς πρόσωπα.

Εντούτοις, λιγότερο δύο έτη αργότερα, το Δικαστήριο φάνηκε να μεταστρέφει τη νομολογία του. Στην απόφασή του B. κατά Γαλλίας της 25 Μαρτίου 1992, για πρώτη φορά διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 8 της Σύμβασης. Η υπόθεση αφορούσε μια τρανς γυναίκα, η οποία ισχυριζόταν ότι οι γαλλικές αρχές είχαν αρνηθεί να τροποποιήσουν τα ληξιαρχικά της στοιχεία σύμφωνα με τη βούλησή της. Το Δικαστήριο θεώρησε ότι είχε παραβιασθεί το δικαίωμα της προσφεύγουσας για σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής της, λαμβάνοντας υπόψη παραμέτρους που διέκριναν την εν λόγω υπόθεση από τις υποθέσεις Rees και Cossey, ειδικότερα διαφορές μεταξύ του βρετανικού και του γαλλικού εθνικού πλαισίου για τις ληξιαρχικές πράξεις. Ειδικότερα, ενώ στο Ηνωμένο Βασίλειο προβλέπονταν σημαντικά εμπόδια για την αποφυγή τροποποίησης των ληξιαρχικών πράξεων γέννησης, στη Γαλλία οι πράξεις αυτές θεωρείτο ότι έπρεπε να επικαιροποιούνται καθ’ όλη τη διάρκεια της ζωής του εκάστοτε προσώπου. Το Δικαστήριο κατέληξε έτσι σε καταδικαστική απόφαση, καθώς η άρνηση τροποποίησης της ληξιαρχικής πράξης της προσφεύγουσας την είχε θέσει σε μια καθημερινή κατάσταση που δεν ήταν συμβατή με τον προσήκοντα σεβασμό για την ιδιωτική της ζωή.

Με την απόφασή του Christine Goodwin κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 11ης Ιουλίου 2002 (Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως), το Δικαστήριο σημείωσε σημαντική νομολογική στροφή, αποδίδοντας για πρώτη φορά στην ταυτότητα φύλου επαρκή προστασία σύμφωνα με τις διατάξεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης. Η υπόθεση αφορούσε την έλλειψη νομικής αναγνώρισης του επανακαθορισθέντος φύλου της προσφεύγουσας σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο και, συγκεκριμένα, δυσμενή της μεταχείριση αναφορικά με την πρόσβασή της στην απασχόληση και την κοινωνική ασφάλιση και νομική αδυναμία της να συνάψει γάμο.

Το Ε.Δ.Δ.Α. απεφάνθη με σαφήνεια ότι είχε λάβει χώρα παραβίαση του άρθρου 8 της Σύμβασης, διαγιγνώσκοντας και λαμβάνοντας υπόψη μια σαφή και συνε-

χή διεθνή τάση προς την κατεύθυνση αυξανόμενης κοινωνικής αποδοχής των διεμφυλικών προσώπων και την κατεύθυνση της νομικής αναγνώρισης της νέου φύλου των διεμφυλικών προσώπων που είχαν υποβληθεί σε επέμβαση επαναπροσδιορισμού. Όπως σημείωσε χαρακτηριστικά “Δεδομένου ότι δεν υπάρχουν καθοριστικής σημασίας παράγοντες δημοσίου συμφέροντος οι οποίοι να αντιστρατεύονται το συμφέρον του συγκεκριμένου προσώπου, δηλαδή της προσφεύγουσας, να αποκτήσει νομική αναγνώριση του επαναπροσδιορισθέντος φύλου της, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η έννοια της εξισορρόπησης συμφερόντων η οποία είναι εγγενής στη Σύμβαση τώρα γέρνει πλέον την πλάστιγγα αποφασιστικά υπέρ της προσφεύγουσας” (§ 93της απόφασης).

Το Δικαστήριο διαπίστωσε επίσης παραβίαση και του άρθρου 12 της Σύμβασης, καθώς δεν πείσθηκε ότι θα πρέπει ακόμη να θεωρείται ότι οι διατάξεις του άρθρου 12 αφορούν κατηγοριοποιήσεις του φύλου με βάση αποκλειστικά βιολογικά κριτήρια (§ 100 της απόφασης). Παρότι επισήμανε ότι ανήκε στην αρμοδιότητα του Κράτους να καθορίσει τις προϋποθέσεις και τις τυπικές διαδικασίες προκειμένου τα διεμφυλικά πρόσωπα να έχουν πρόσβαση στο γάμο, τόνισε ότι “δεν διαπιστώνει καμία δικαιολόγηση της απαγόρευσης των διεμφυλικών για την απόλαυση του δικαιώματος σύναψης γάμου κάτω από οποιεσδήποτε περιστάσεις” (§ 103 της απόφασης).

Επίσης η απόφαση Ι. κατά Ηνωμένου Βασιλείου η οποία εκδόθηκε από το Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως την ίδια ημέρα, κατέληξε στο ίδιο διατακτικό, δηλαδή στη διαπίστωση παραβίασης του άρθρου 8 και του άρθρου 12 της Σύμβασης. Μετά την απόφαση του Τμήματος Ευρείας Συνθέσεως στην υπόθεση *Christine Goodwin*, το Ηνωμένο Βασίλειο εισήγαγε νέο νομοθετικό πλαίσιο, δυνάμει του οποίου τα διεμφυλικά πρόσωπα μπορούσαν να προβούν σε αίτηση για τη λήψη πιστοποιητικού αναγνώρισης της ταυτότητας φύλου τους.

Αρκετά σύντομα το Δικαστήριο είχε την ευκαιρία να αποφανθεί ξανά για ζητήματα ταυτότητας φύλου, επί της υπόθεσης *Van Kück* κατά Γερμανίας (απόφαση της 12 Ιουνίου 2003). Η προσφεύγουσα εξέθετε ότι τα γερμανικά δικαστήρια δεν είχαν προβεί σε δίκαιη κρίση κατά την εξέταση αξιώσεων που είχε εναντίον ιδιωτικής ασφαλιστικής εταιρείας, για την καταβολή των εξόδων της για τις αναγκαίες ιατρικές πράξεις για τον επαναπροσδιορισμό του φύλου της. Επιπλέον, υπογράμμισε ότι οι κρίσιμες εθνικές δικαστικές αποφάσεις είχαν παραβιάσει το δικαίωμά της για σεβασμό της ιδιωτικής της ζωής. Το Δικαστήριο έκρινε ότι είχε λάβει χώρα παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 της Σύμβασης για το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, καθώς τα γερμανικά δικαστήρια θα έπρεπε να είχαν ζητήσει περαιτέρω στοιχεία για την υπόθεση από ιατρικό πραγματογνώμονα. Αναφορικά δε με την αναφορά που είχε συμπεριλάβει στη σχετική του απόφαση το γερμανι-

κό Εφετείο, το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι δεν υπήρχε κανένα στοιχείο αυθαίρετης ή ιδιότροπης συμπεριφοράς αναφορικά με την απόφαση της προσφεύγουσας να υποβληθεί σε επέμβαση επαναπροσδιορισμού φύλου. Επίσης το Δικαστήριο έκρινε ότι είχε λάβει χώρα και παραβίαση του άρθρου 8 της Σύμβασης με σκεπτικό ιδιαίτερης σημασίας. Τόνισε ότι από τη στιγμή που η ταυτότητα φύλου αποτελεί μια από τις πιο ενδόμυχες πτυχές της ιδιωτικής ζωής ενός προσώπου, ήταν δυσανάλογη η απαίτηση των εθνικών αρχών προς την προσφεύγουσα να αποδείξει την ιατρική αναγκαιότητα της ιατρικής αρωγής που είχε λάβει επομένως δεν είχε επιτευχθεί δίκαιη εξισορρόπηση μεταξύ των συμφερόντων της ασφαλιστικής εταιρείας αφενός και των συμφερόντων του ατόμου αφετέρου.

Στην υπόθεση Grant κατά Ηνωμένου Βασιλείου (απόφαση της 23ης Μαΐου 2006), η οποία αφορούσε την άρνηση των εθνικών αρχών να αναγνωρίσουν τον επαναπροσδιορισμό φύλου στον οποίο είχε προβεί η προσφεύγουσα και εντεύθεν την άρνησή τους να της καταβάλουν σύνταξη γήρατος στην ίδια ηλικία κατά νόμο που προβλεπόταν για τις γυναίκες (60 έτη), το Δικαστήριο διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 8 της Σύμβασης. Σημειώνοντας καταρχήν ότι η προσφεύγουσα ευρίσκετο σε πανομοιότυπη κατάσταση με αυτή της Christine Goodwin, υπογράμμισε ότι, παρόλο που η καθ' ης Κυβέρνηση είχε λάβει μέτρα για τη συμμόρφωσή της με την απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Christine Goodwin, τα οποία περιλάμβαναν την υιοθέτηση νέου νομοθετικού πλαισίου, δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι οι ενέργειες αυτές θα μπορούσαν να αποστέρησουν από την προσφεύγουσα την ιδιότητα του θύματος. Μετά την απόφαση Christine Goodwin, δεν υπήρχε πλέον καμία δικαιολόγηση για την μη αναγνώριση της αλλαγής φύλου των διεμφυλικών προσώπων που είχαν υποβληθεί σε επέμβαση επαναπροσδιορισμού. Η προσφεύγουσα δεν είχε κατά τον επίδικο χρόνο τη δυνατότητα να αποκτήσει οποιαδήποτε αναγνώριση της ταυτότητας φύλου της και βασίμως ισχυριζόταν ότι είχε υποστεί διάκριση κατά το χρονικό διάστημα εκείνο. Η ιδιότητα της προσφεύγουσας ως θύματος παραβίασης, πρόσθεσε το Δικαστήριο, είχε παύσει όταν ετέθη σε ισχύ ο Νόμος για την Αναγνώριση Φύλου του 2004, ο οποίος της παρείχε μέσα σε εθνικό επίπεδο για την επίτευξη νομικής αναγνώρισης. Εντούτοις, η άρνηση αναγνώρισης που είχε λάβει από τις εθνικές αρχές στις 5 Σεπτεμβρίου 2002, όταν απορρίφθηκε σχετικό της αίτημα, ισοδυναμούσε με παραβίαση του άρθρου 8 της Σύμβασης.

Περαιτέρω, στην απόφασή του L. κατά Λιθουανίας της 11 Σεπτεμβρίου 2007, προς κρίση ενώπιον του Δικαστηρίου εισήχθη περίπτωση απουσίας αποτελεσματικής νομοθεσίας η οποία θα επέτρεπε σε ένα διεμφυλικό άτομο να υποβληθεί σε επέμβαση επαναπροσδιορισμού φύλου και να αλλάξει τα στοιχεία φύλου του σε κάθε είδους επίσημο έγγραφο. Το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν είχε

λάβει χώρα παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης για την απαγόρευση απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης, καθώς, παρόλο που η προσφεύγουσα είχε υποστεί έντονο ψυχικό άλγος και αντιμετώπισε ιδιαίτερες δυσκολίες, τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως δεν θα ήταν δυνατόν να θεωρηθούν τέτοιας βαρύτητας, ώστε να υπαχθούν το ρυθμιστικό πλαίσιο του άρθρου 3. Απεφάνθη όμως ότι είχε σημειωθεί παραβίαση του άρθρου 8. Οι λιθουανικές αρχές αναγνώριζαν μεν το δικαίωμα των διεμφυλικών προσώπων να επαναπροσδιορίσουν όχι μόνον το φύλο τους, αλλά και να καταχωρίσουν το επαναπροσδιορισθέν φύλο στα αρμόδια ληξιαρχεία, εντούτοις όμως υπήρχε νομοθετικό κενό, απουσία δηλαδή νόμου που να ρυθμίζει με λεπτομέρειες την πλήρη διαδικασία επαναπροσδιορισμού φύλου και τη σχετική επέμβαση. Το νομοθετικό αυτό κενό είχε θέσει την προσφεύγουσα σε μια κατάσταση αγωνιώδους αβεβαιότητας αναφορικά με την ιδιωτική της ζωή και την αναγνώριση της ταυτότητας φύλου της. Ζητήματα οικονομικής στενότητας στον προϋπολογισμό των δομών δημόσιας υγείας θα μπορούσαν να είχαν δικαιολογήσει κάποιες αρχικές καθυστερήσεις για την πλήρη εφαρμογή των δικαιωμάτων των διεμφυλικών σύμφωνα με τον εθνικό Αστικό Κώδικα, αλλά όχι μια καθυστέρηση που πλέον είχε υπερβεί τα τέσσερα έτη. Δεδομένου του μικρού αριθμού προσώπων που αφορούσαν οι σχετικές προστατευτικές διατάξεις, η επιβάρυνση του σχετικού προϋπολογισμού δεν αναμενόταν να είναι μεγάλη, επομένως η καθ' ης Κυβέρνηση δεν είχε κατορθώσει να επιτύχει δίκαιη εξισορρόπηση μεταξύ του δημόσιου συμφέροντος και των δικαιωμάτων της προσφεύγουσας.

Στην απόφασή του στην υπόθεση Schlumpf κατά Ελβετίας της 8ης Ιανουαρίου 2009, η οποία αφορούσε την άρνηση των αρμόδιων ασφαλιστικών φορέων να καταβάλουν τις δαπάνες για την επέμβαση επαναπροσδιορισμού φύλου της προσφεύγουσας, με την αιτιολογία ότι εκείνη δεν είχε συμμορφωθεί με την υποχρέωση αναμονής για χρονική περίοδο δύο ετών πριν από κάθε επέμβαση επαναπροσδιορισμού φύλου, όπως απαιτείτο από την εθνική νομολογία ως προϋπόθεση για την κάλυψη τέτοιων επεμβάσεων, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι είχε λάβει χώρα παραβίαση του άρθρου 8 της Σύμβασης. Ειδικότερα, το Ε.Δ.Δ.Α, επισήμανε ότι η προϋπόθεση της συγκεκριμένης περιόδου αναμονής είχε τύχει εφαρμογής από τις εθνικές αρχές κατά τρόπο αυτοματοποιημένο και μηχανικό, ενώ στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν είχε ληφθεί υπόψη η ηλικία της προσφεύγουσας (67 ετών), η απόφαση της οποίας να προβεί σε επέμβαση επαναπροσδιορισμού φύλου ήταν πολύ πιθανό να επηρεαστεί αρνητικά από τη συγκεκριμένη καθυστέρηση, παραβιάζοντας κατά τον τρόπο αυτό την ελευθερία της να καθορίσει την ταυτότητα φύλου της.

Στις 16 Ιουλίου 2014, το Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως εξέδωσε απόφαση επί της υπόθεσης *Hämäläinen* κατά Φινλανδίας, η οποία απασχόλησε επί μακρόν το Δικαστήριο και αφορούσε ιδιαίτερα ενδιαφέροντα πραγματικά περιστατικά. Στην προσφεύγουσα είχε αποδοθεί το αρσενικό φύλο κατά τη γέννησή της και είχε παντρευτεί με μία γυναίκα το 1996, ενώ το ζευγάρι απέκτησε παιδί το 2002. Μετά την υποβολή της σε επέμβαση επαναπροσδιορισμού φύλου, το 2009, επιθυμούσε να αποκτήσει νέα ληξιαρχικά δεδομένα, που να ανταποκρίνονται στο νέο της φύλο. Κατά τις προβλέψεις όμως του εθνικού δικαίου, η προσφεύγουσα θα μπορούσε να έχει πλήρη επίσημη αναγνώριση του νέου της φύλου μόνον εάν, με τη συμφωνία της συζύγου της, ο γάμος τους μετατρεπόταν σε σύμφωνο συμβίωσης, ειδάλλως ο γάμος τους θα έπρεπε να λυθεί με διαζύγιο.

Το Δικαστήριο με την απόφαση του Τμήματος της 13ης Νοεμβρίου 2012 κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν είχε λάβει χώρα του άρθρου 8 της Σύμβασης, ούτε παραβίαση του ίδιου άρθρου σε συνδυασμό με το άρθρο 14 και ότι δεν υπήρχε ανάγκη να εξετάσει την υπόθεση υπό το πρίσμα του άρθρου 12 της Σύμβασης. Το Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως, δύο έτη μετά, απεφάνθη ότι η προϋπόθεση διαζυγίου που τίθεται για τα πρόσωπα που επιθυμούν να αλλάξουν το φύλο τους σε νομικό επίπεδο και είναι παντρεμένα δεν αποτελεί παραβίαση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, επικυρώνοντας την απόφαση του Τμήματος. Διαπίστωσε ειδικότερα ότι το φινλανδικό δικαστικό σύστημα είχε επιτύχει δίκαιη εξισορρόπηση μεταξύ, αφενός, του δικαιώματος της προσφεύγουσας για σεβασμό της ιδιωτικής της ζωής μέσω της απόκτησης ταυτότητας στο οποίο θα αναγράφεται θηλυκό φύλο και, αφετέρου, του συμφέροντος του Κράτους να διατηρήσει ακέραιο τον παραδοσιακό θεσμό του γάμου. Επομένως, δεν ήταν δυσανάλογη η πρόβλεψη του εθνικού δικαίου για υποχρεωτική μετατροπή του γάμου σε σύμφωνο συμβίωσης ως προϋπόθεσης για τη νομική αναγνώριση του επανακαθορισθέντος φύλου, καθώς το σύμφωνο συμβίωσης αποτελούσε μια πραγματική επιλογή, η οποία παρείχε στα ομόφυλα ζευγάρια και τα παιδιά τους σχεδόν ταυτόσημη νομική προστασία με τα ζευγάρια που είχαν συνάψει γάμο.

Επιπροσθέτως, στην απόφασή του της 10ης Μαρτίου 2015 στην υπόθεση *Y.Y.* κατά Τουρκίας, το Δικαστήριο απεφάνθη ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 8 της Σύμβασης. Η υπόθεση αφορούσε την άρνηση εκ μέρους των τουρκικών αρχών να παράσχουν άδεια για επέμβαση επαναπροσδιορισμού φύλου, με την αιτιολογία ότι το διεμφυλικό πρόσωπο που είχε προβεί στο σχετικό αίτημα δεν ήταν μόνιμα ανίκανο προς τεκνοποίηση. Το Δικαστήριο επανέλαβε ότι η δυνατότητα των τρानς προσώπων να απολαμβάνουν πλήρως του δικαιώματός τους για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους και για τη σωματική και ηθική τους ακεραιότητα δεν είναι δυνατόν να θεωρείται αμφιλεγόμενο ζήτημα. Επισήμα-

νε ότι, ακόμη και εάν ήθελε υποτεθεί ότι η απόρριψη του αιτήματος για παροχή άδειας επαναπροσδιορισμού φύλου είχε βασιστεί σε λόγους που είχαν σχέση με τα ανωτέρω δικαιώματα, δεν βασιζόταν σε επαρκείς λόγους. Το αποτέλεσμα αυτής της απόρριψης, δηλαδή η επέμβαση στο δικαίωμα του προσφεύγοντος για σεβασμό της ιδιωτικής του ζωής δεν μπορεί να θεωρηθεί αναγκαίο στα πλαίσια μιας δημοκρατικής κοινωνίας. Αποστερώντας από τον προσφεύγοντα, επί πολλά συναπτά έτη, τη δυνατότητα να υποβληθεί σε μια τέτοιου είδους επέμβαση, η Τουρκική Κυβέρνηση είχε παραβιάσει το δικαίωμα του προσφεύγοντα για σεβασμό της ιδιωτικής του ζωής.

Το Ε.Δ.Δ.Α ασχολήθηκε πολύ νωρίς με το ζήτημα της *ποινικοποίησης ομόφυλων σχέσεων* κατά τρόπο γενικό. Με την απόφαση του στην υπόθεση *Dudgeon* κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 22ας Οκτωβρίου 1981, καταδίκασε την τότε ισχύουσα νομοθεσία στη Βόρεια Ιρλανδία, η οποία χαρακτήριζε γενικά τις σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ ανδρών ως ποινικό αδίκημα ως ευθεία παραβίαση του άρθρου 8 της Σύμβασης. Την ίδια στάση διατήρησε και στην απόφασή του στην υπόθεση *Norris* κατά Ιρλανδίας της 26ης Οκτωβρίου 1988 έναντι της τότε ισχύουσας νομοθεσίας στην Ιρλανδία, η οποία επίσης ποινικοποιούσε γενικά τις σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ ανδρών ως ποινικό αδίκημα. Στην απόφασή του *Μοδινός* κατά Κύπρου της 22ας Απριλίου 1993, τέλος, επίσης θεώρησε ότι είχε λάβει χώρα παραβίαση του άρθρου 8 της Σύμβασης λόγω της ποινικοποίησης συγκεκριμένων σεξουαλικών πράξεων μεταξύ ανδρών κατά το κυπριακό δίκαιο, παρόλο που οι σχετικές νομοθετικές διατάξεις δεν εφαρμόζονταν στην πράξη. Επιπρόσθετα, το Δικαστήριο στην απόφασή του *A.D.T.* κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 31ης Ιουλίου 2000, η οποία αφορούσε την ποινική δίωξη του προσφεύγοντος για τη συμμετοχή του, απολύτως κατά τρόπο ιδιωτικό και εντός του σπιτιού του, σε σεξουαλικές πράξεις με περισσότερους του ενός άνδρες συντρόφους που είχαν ηλικία ανώτερη του ορίου συναίνεσης, θεώρησε και πάλι ότι είχε χωρήσει παραβίαση του άρθρου 8 της Σύμβασης, καθώς οι ένδικες πράξεις ήταν απολύτως ιδιωτικής φύσης και επομένως το περιθώριο εκτίμησης του Κράτους ήταν στενό, ενώ ταυτόχρονα συνέτρεχε απουσία «επιτακτικής κοινωνικής ανάγκης» για τη δικαιολόγηση τόσο της σχετικής νομοθεσίας, όσο και της δίωξης κατά του προσφεύγοντος.

Αναφορικά, τέλος, με την ηλικία συναίνεσης και την ποινικοποίηση ερωτικών σχέσεων ενηλίκων και εφήβων, το Δικαστήριο είχε την ευκαιρία να διαπιστώσει σε δύο υποθέσεις την αντίθεση με το άρθρο 8 σε συνδυασμό με το άρθρο 14 της Σύμβασης εθνικών νομοθετικών διατάξεων που εισάγουν διάκριση σε βάρος σχέσεων μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου έναντι σχέσεων μεταξύ προσώπων διαφορετικού φύλου. Ειδικότερα, στην απόφασή του στις υποθέσεις *L. and*

V. κατά Αυστρίας και S.L. κατά Αυστρίας της 9ης Ιανουαρίου 2003, όπου οι προσφεύγοντες είχαν καταδικαστεί επειδή είχαν ομόφυλη ερωτική επαφή με νεαρούς άνδρες ηλικίας μεταξύ 14 και 18 ετών, το Δικαστήριο διαπίστωσε παραβίαση της Σύμβασης, καθώς η αυστριακή νομοθεσία χαρακτήριζε ως ποινικό αδίκημα την ομόφυλη σεξουαλική επαφή ενηλίκων με νεαρούς άνδρες ηλικίας μεταξύ 14 και 18 ετών, αλλά όχι και την ετερόφυλη σεξουαλική επαφή με νεαρές γυναίκες της ίδιας ηλικίας. Στο ίδιο συμπέρασμα κατέληξε και στην απόφασή του στην υπόθεση B.B. κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 10ης Φεβρουαρίου 2004, στην οποία ο προσφεύγων είχε διωχθεί ποινικά επειδή είχε ερωτική επαφή με έναν έφηβο ηλικίας 16 ετών, καθώς η εν ισχύ βρετανική νομοθεσία κατά τον κρίσιμο χρόνο (1998-1999) διαφοροποιούσε την ηλικία συναίνεσης, θέτοντας ως όριο τα 16 έτη για τις ετεροφυλοφιλικές και τα 18 έτη για τις ομοφυλοφιλικές σχέσεις.

Πηγές 2ου Κεφαλαίου

- CoE (July 2009). Commissioner for Human Rights, Human Rights and Gender Identity, Issue Paper, Council of Europe Publishing.
- CoE (June 2011). Combating Discrimination on Grounds of Sexual Orientation or Gender Identity, Council of Europe Publishing.
- CoE (October 2011). Commissioner for Human Rights, Discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity, Background document.
- CoE, Commissioner for Human Rights, Country thematic studies on homophobia, transphobia and discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity, <http://www.coe.int/en/web/commissioner/thematic-work/lgbti-country-studies>,
- CoE (30 October 1997). Committee of the Ministers, Recommendation No. R (97) 20 of the Committee of Ministers to member states on “hate speech”.
- CoE (31 March 2010). Committee of Ministers, Recommendation CM/Rec (2010) 5 of the Committee of Ministers to member states on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity.
- CoE (1 October 1981). Parliamentary Assembly, Recommendation 924, Discrimination against homosexuals.
- CoE (30 June 2000). Parliamentary Assembly, Recommendation 1470, Situation of gays and lesbians and their partners in respect of asylum and immigration in the member states of the CoE.

- CoE (30 June 2000). Parliamentary Assembly, Recommendation 1474, Situation of lesbians and gays in CoE member states.
- CoE (25 November 2003). Parliamentary Assembly, Recommendation 1635, Lesbians and gays in sport.
- CoE (27 June 2013). Parliamentary Assembly, Tackling discrimination on the grounds of sexual orientation and gender identity.
- CoE (22 April 2015). Parliamentary Assembly, Resolution 2048, Discrimination against transgender people in Europe.
- CoE (March 2015). Frédéric Edel, Case Law of the European Court of Human Rights relating to discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity, Council of Europe Publishing.
- EU (9 February 1976). Council Directive 76/207/EEC, on the implementation of the principle of equal treatment for men and women as regards access to employment, vocational training and promotion, and working conditions.
- EU (17 June 2010). Council of the EU, Toolkit to Promote and Protect the Enjoyment of All Human Rights By LGBT People, Brussels.
- EU (October 2010). Promoting the Enjoyment of all Human Rights by Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender People, Brussels.
- EU (2012). Trans and Intersex People, Discrimination on the grounds of sex, gender identity and gender expression, Silvan Agius & Christa Tobler, supervised by Migration Policy Group, Publications Office of the European Union.
- FRA (2008). Homophobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation in the EU Member States Part I – Legal Analysis, Publications Office of the European Union.
- FRA (2009). Homophobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation and Gender Identity in the EU Member States Part II – The Social Situation, Publications Office of the European Union.
- FRA (2010). Homophobia, transphobia and discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity, 2010 Update, Comparative legal analysis, Publications Office of the European Union.
- FRA (2010). Homophobia, Transphobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation and Gender Identity, Comparative Legal Analysis, Vienna.
- FRA (2013). EU LGBT survey European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey, Results at a glance, Publications Office of the European

Union. Για τα πλήρη στοιχεία βλ. <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-data-explorer-lgbt-survey-2012>

- ILGA-Europe (January 2013). The CoE Recommendation to member states on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity, (CM/Rec(2010)5), A survey of progress towards implementation in 16 member states.
- International Commission of Jurists (2010). Sexual Orientation and Gender Identity in Human Rights Law, References to Jurisprudence and Doctrine of the United Nations Human Rights System, Fourth updated edition, Geneva.
- International Commission of Jurists (2011). Sexual Orientation, Gender Identity and Justice: A Comparative Law Casebook, Geneva.
- OSCE (2013). ODIHR, Hate Crime Reporting <http://hatecrime.osce.org/what-hate-crime/bias-against-lgbt-people>, <http://hatecrime.osce.org/what-hate-crime/bias-against-lgbt-people>
- UN (11 August 2000). Committee on the Economic, Social and Cultural Rights, General Comment No. 14, The right to the highest attainable standard of health.
- UN (2002). Committee on the Economic, Social and Cultural Rights, General Comment No. 15, The Right to Water.
- UN (1 July 2003). Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 4.
- UN (24 November 2005). Committee on the Economic, Social and Cultural Rights, General Comment No. 18, The Right to Work.
- UN (24 January 2008). Committee against Torture, General Comment No. 2, Implementation of article 2 by States parties.
- UN (2 July 2009). Committee on the Economic, Social and Cultural Rights, General Comment No. 20, Nondiscrimination in economic, social and cultural rights.
- UN (16 December 2010). Committee on the Elimination of Discrimination against Women, General recommendation No. 28 on the core obligations of States parties under article 2 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women.
- UN (14 July 2011). A/HRC/RES/17/19, Human rights, sexual orientation and gender identity.

- UN (17 November 2011). A/HRC/19/41, Discriminatory laws and practices and acts of violence against individuals based on their sexual orientation and gender identity, Report of the UN High Commissioner for Human Rights.
- UN (2012). Human Rights Office of the High Commissioner, Born Free and Equal, Sexual Orientation and Gender Identity in International Human Rights Law, <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/BornFreeAndEqualLowRes.pdf>
- Rights On The Move – Rainbow Families in Europe (17 October 2014). Proceedings of the Conference, 16-Edited by Carlo Casonato and Alexander Schuster, Trento University of Trento, <http://web.unitn.it/giurisprudenza>
- The Yogyakarta Principles (March 2007). Principles on the application of International Human Rights Law in Relation to Sexual Orientation and Gender Identity, <http://www.yogyakartaprinciples.org>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι - Γλωσσάρι όρων

Αμφιφοβία/Αμφιφυλοφοβία (Biphobia): Σύμφωνα με το ευρωπαϊκό παράρτημα της Διεθνούς Ένωσης για τις Λεσβίες, τους/τις Ομοφυλόφιλους-ες, τους/τις Αμφιφυλόφιλους, τους/τις Τρανς και τους/τις Μεσοφυλικούς-ές (European Region of the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association - ILGA Europe), η αμφιφοβία ή αμφιφυλοφοβία είναι «ο φόβος, ο παράλογος θυμός, η δυσανεξία ή/και το μίσος προς την αμφιφυλοφιλία και τους αμφιφυλόφιλους ανθρώπους (...). Η φοβία μπορεί να υπάρχει μεταξύ των ετεροφυλόφιλων, των γκέι ανδρών, των λεσβιών ή των ίδιων των αμφιφυλόφιλων και συχνά σχετίζεται με πολλαπλά αρνητικά στερεότυπα για τους αμφιφυλόφιλους με κέντρο την πεποίθηση ότι η αμφιφυλοφιλία δεν υπάρχει και τη γενίκευση ότι οι αμφιφυλόφιλοι είναι συγχευμένοι».⁶⁹

Αμφιφυλόφιλος-η (Bisexual): Σύμφωνα με το ευρωπαϊκό παράρτημα της Διεθνούς Ένωσης για τις Λεσβίες, τους/τις Ομοφυλόφιλους-ες, τους/τις Αμφιφυλόφιλους, τους/τις Τρανς και τους/τις Μεσοφυλικούς-ές (European Region of the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association – ILGA Europe), ο όρος «Αμφιφυλόφιλος-η» («Bisexual»), αφορά έναν άνθρωπο που «συναισθηματικά ή/και σεξουαλικά ελκύεται από άτομα περισσότερων τους ενός φύλου».⁷⁰

Γκέι (Gay): Σύμφωνα με το ευρωπαϊκό παράρτημα της Διεθνούς Ένωσης για τις Λεσβίες, τους/τις Ομοφυλόφιλους-ες, τους/τις Αμφιφυλόφιλους, τους/τις Τρανς και τους/τις Μεσοφυλικούς-ές (European Region of the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association - ILGA Europe), ο όρος «γκέι» («gay»), αναφέρεται σε «ένα άτομο που αισθάνεται σεξουαλική ή/και συναισθηματική επιθυμία αποκλειστικά ή κυρίως για άτομα του δικού της/του βιολογικού φύλου. Ωστόσο, ο όρος έχει χρησιμοποιηθεί καταχρηστικά για να καλύπτει όλους τους γκέι άνδρες και γυναίκες (και μερικές φορές ακόμα και τους/τις αμφιφυλόφιλους-ες). Αυτό έχει συζητηθεί ευρέως και γι' αυτό, ο [όρος] γκέι θα πρέπει να χρησιμοποιείται μόνο όταν αναφέρεται σε άνδρες που ελκύονται σεξουαλικά ή/και από άλλους άνδρες. Εάν η πρόθεση είναι να καλύψει όλους-ες χωρίς σκόπιμο αποκλεισμό οποιουδήποτε σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητα/έκφραση φύλου τότε συνίσταται να μην χρησιμοποιείται μόνο ο όρος γκέι και αντ' αυτού να χρησιμοποιείται ο όρος ΛΟ-ΑΤΜ (λεσβίες, ομοφυλόφιλοι, αμφιφυλόφιλοι, τρανς και μεσοφυλικοί άνθρωποι)».⁷¹

69. International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association – Europe (July 2014). «ILGA - Europe Glossary».

70. Στο ίδιο.

71. Στο ίδιο.

Διάκριση (Discrimination): Όσον αφορά ειδικά τις διακρίσεις με βάση την ταυτότητα φύλου ή τον σεξουαλικό προσανατολισμό, σύμφωνα με τις «Αρχές της Γιogyakarta για την Εφαρμογή του Διεθνούς Δικαίου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα σε σχέση με τον Σεξουαλικό Προσανατολισμό και την Ταυτότητα Φύλου» («Yogyakarta Principles on the Application of International Human Rights Law in relation to Sexual Orientation and Gender Identity»):

«Οι διακρίσεις με βάση τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου, περιλαμβάνουν κάθε διάκριση, αποκλεισμό, περιορισμό ή προτίμηση με βάση τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου που έχει ως σκοπό ή αποτέλεσμα την αναίρεση ή την εξασθένηση της ισότητας ενώπιον του νόμου ή την ίση προστασία από το νόμο, ή την αναγνώριση, την απόλαυση ή την άσκηση - σε ισότιμη βάση - όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών. Οι διακρίσεις με βάση τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου μπορούν να επιδεινώνονται –και συνήθως έτσι γίνεται– από διακρίσεις για άλλους λόγους περιλαμβανομένων του κοινωνικού φύλου, της φυλής, της ηλικίας, του θρησκευματος, της αναπηρίας, της κατάστασης υγείας και της οικονομικής κατάστασης».⁷²

Γενικά, όσον αφορά τον όρο «διάκριση», σύμφωνα με το Συμβούλιο της Ευρώπης: «Ούτε η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ούτε άλλες διεθνείς συμφωνίες έχουν έναν γενικό ορισμό της «διάκρισης», αν και αναφέρονται σε αυτή αρκετές φορές. Τα διεθνή και τα περιφερειακά όργανα για τα ανθρώπινα δικαιώματα που ασχολούνται με συγκεκριμένες μορφές διακρίσεων διαφέρουν ως προς τους ορισμούς τους ανάλογα με το είδος των διακρίσεων που εμπλέκονται».⁷³

72. The International Commission of Jurists and the International Service for Human Rights (March 2007). «Yogyakarta Principles on the Application of International Human Rights Law in relation to Sexual Orientation and Gender Identity», σελ. 10-11. Διαθέσιμες στην διεύθυνση http://www.yogyakartaprinciples.org/principles_en.pdf, τελευταία είσοδος 08 Δεκεμβρίου 2015.

73. Council of Europe (χ. χ.). «Compass» - «Manual on Human Rights Education with Young People», χ.χ., http://www.eycb.coe.int/compass/en/chapter_5/5_4.html, τελευταία είσοδος 08 Δεκεμβρίου 2015.

Οι διακρίσεις είναι δύο ειδών - άμεσες ή έμμεσες:

«Η άμεση διάκριση χαρακτηρίζεται από την πρόθεση να διακρίνεις κατά ενός ατόμου ή μιας ομάδας, όπως ένα γραφείο ευρέσεως εργασίας το οποίο απορρίπτει έναν Ρομά αιτούντα δουλειά ή μια εταιρεία κατοικιών που δεν νοικιάζει διαμερίσματα σε μετανάστες». ⁷⁴ Επίσης, σύμφωνα με την ευρωπαϊκή Οδηγία 2000/43/ΕΚ «συντρέχει άμεση διάκριση όταν, για λόγους φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, σε ένα πρόσωπο επιφυλάσσεται μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν της οποίας τυγχάνει, έτυχε ή θα ετύγχανε ένα άλλο πρόσωπο, σε ανάλογη κατάσταση». ⁷⁵

Όσον αφορά την έμμεση διάκριση, σύμφωνα με το Συμβούλιο της Ευρώπης:

«Η έμμεση διάκριση εστιάζει στην επίδραση μιας πολιτικής ή ενός μέτρου. Αυτό συμβαίνει όταν μια εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική θέτει εκ των πραγμάτων ένα άτομο ή άτομα μιας συγκεκριμένης μειονότητας σε μειονεκτική θέση σε σύγκριση με άλλους. Τα παραδείγματα μπορούν να κυμαίνονται από ένα ελάχιστο κριτήριο του ύψους για τους πυροσβέστες (το οποία μπορεί να αποκλείσει πολλές περισσότερες γυναίκες από ό, τι άνδρες υποψήφιοι), στο πολυκατάστημα που δεν προσλαμβάνουν άτομα με μακριές φούστες, ή στο κυβερνητικό γραφείο ή στον σχολικό κανονισμό που απαγορεύει την είσοδο ή τη συμμετοχή των ατόμων με καλυμμένα κεφάλια. Οι κανόνες αυτοί, εκ πρώτης όψεως ουδέτεροι όσον αφορά την εθνικότητα ή τη θρησκεία, μπορούν εκ των πραγμάτων να θέσουν δυσανάλογα σε μειονεκτική θέση μέλη ορισμένων μειονοτικών και θρησκευτικών ομάδων που φορούν μακριές φούστες ή μαντίλα». ⁷⁶ Δηλαδή, σύμφωνα με την προαναφερθείσα ευρωπαϊκή οδηγία:

«συντρέχει έμμεση διάκριση όταν μια εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική μπορεί να θέσει πρόσωπα συγκεκριμένης φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής σε μειονεκτική θέση συγκριτικά με άλλα πρόσωπα, εκτός εάν η διάταξη, το κριτήριο ή η πρακτική αυτή δικαιολογείται αντικειμενικά από ένα θεμιτό σκοπό και τα μέσα επίτευξης αυτού του σκοπού είναι πρόσφορα και αναγκαία». ⁷⁷

Λίγο αργότερα, με την ευρωπαϊκή Οδηγία 2000/78/ΕΚ προστέθηκαν οι λόγοι διακρίσεων λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, ειδικών αναγκών, ηλικίας ή γενετήσιου προ-

74. Στο ίδιο.

75. Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (19 Ιουλίου 2000). ΟΔΗΓΙΑ 2000/43/ΕΚ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 29ης Ιουνίου 2000 περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής, Κεφάλαιο 1, Άρθρο 2, Παράγραφος 2α.

76. «Compass» - «Manual on Human Rights Education with Young People», όπ. π.

77. ΟΔΗΓΙΑ 2000/43/ΕΚ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 29ης Ιουνίου 2000 περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής, όπ. π., Κεφάλαιο 1, Άρθρο 2, Παράγραφος 2β.

σανατολισμού στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας και δόθηκε κι ένας ορισμός της παρενόχλησης:

«ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 1 Σκοπός

Σκοπός της παρούσας οδηγίας είναι η θέσπιση γενικού πλαισίου για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, ειδικών αναγκών, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας, προκειμένου να υλοποιηθεί η αρχή της ίσης μεταχείρισης στα κράτη μέλη.

Άρθρο 2 Η έννοια των διακρίσεων

1. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, η αρχή της ίσης μεταχείρισης σημαίνει την απουσία άμεσης ή έμμεσης διάκρισης για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1.

2. Για τους σκοπούς της παραγράφου 1:

α) συντρέχει άμεση διάκριση όταν, για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1, ένα πρόσωπο υφίσταται μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν την οποία υφίσταται, υπέστη ή θα υφίστατο σε ανάλογη κατάσταση ένα άλλο πρόσωπο,

β) συντρέχει έμμεση διάκριση όταν μια εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική ενδέχεται να προκαλέσει μειονεκτική μεταχείριση ενός προσώπου μιας ορισμένης θρησκείας ή πεποιθήσεων, με μια ορισμένη ειδική ανάγκη, μιας ορισμένης ηλικίας, ή ενός ορισμένου γενετήσιου προσανατολισμού, σε σχέση με άλλα άτομα εκτός εάν,

i) η εν λόγω διάταξη, κριτήριο ή πρακτική δικαιολογείται αντικειμενικά από ένα θεμιτό στόχο και τα μέσα για την επίτευξη του στόχου αυτού είναι πρόσφορα και αναγκαία, ή

ii) για τα πρόσωπα με κάποιο μειονέκτημα, ο εργοδότης ή κάθε πρόσωπο ή οργανισμός έναντι του οποίου ισχύει η παρούσα οδηγία, υποχρεούται, δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας, να λάβει κατάλληλα μέτρα, ανταποκρινόμενα στην αρχή που θέτει το άρθρο 5, με σκοπό την εξάλειψη των μειονεκτημάτων που συνεπάγεται η εν λόγω διάταξη, κριτήριο ή πρακτική.

3. Η παρενόχληση νοείται ως διάκριση κατά την έννοια της παραγράφου 1, εφόσον σημειώνεται ανεπιθύμητη συμπεριφορά που συνδέεται με ένα από τους λόγους του άρθρου 1 με σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας ενός προσώπου

και τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος. Στη συνάρτηση αυτή, η έννοια της παρενόχλησης μπορεί να ορισθεί σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία και πρακτική των κρατών μελών.

4. Εντολή για την εφαρμογή διακριτικής μεταχείρισης προσώπων, που συνδέεται με ένα από τους λόγους του άρθρου 1, νοείται ως διάκριση κατά την έννοια της παραγράφου 1.

5. Η παρούσα οδηγία δεν θίγει τα μέτρα που προβλέπει ο εθνικός νόμος και τα οποία σε μια δημοκρατική κοινωνία είναι αναγκαία για την ασφάλεια, την προάσπιση της τάξης και την πρόληψη ποινικών παραβάσεων, την προστασία της υγείας και των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων». ⁷⁸

Αργότερα, με την ευρωπαϊκή Οδηγία 2004/113/ΕΚ, προστέθηκαν οι λόγοι διακρίσεων λόγω φύλου – συμπεριλαμβανομένων των διακρίσεων λόγω εγκυμοσύνης ή άδειας μητρότητας - στην πρόσβαση και παροχή αγαθών και υπηρεσιών, ενός δόθη-κε και ορισμός της παρενόχλησης λόγω φύλου και της σεξουαλικής παρενόχλησης:

«ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 1 **Σκοπός**

Σκοπός της παρούσας οδηγίας είναι να καθιερώσει ένα πλαίσιο για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φύλου όσον αφορά την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και την παροχή αυτών, με σκοπό να εφαρμόζεται ουσιαστικά στα κράτη μέλη η αρχή της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών.

Άρθρο 2 **Ορισμοί**

Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:

α) «άμεσες διακρίσεις»: όταν σε ένα πρόσωπο επιφυλάσσεται, λόγω του φύλου του, μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν της οποίας τυγχάνει, έτυχε ή θα τύχει ένα άλλο πρόσωπο, σε ανάλογη κατάσταση,

β) «έμμεσες διακρίσεις»: όταν μια εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική ενδέχεται να θέσει σε μειονεκτική θέση πρόσωπα του ενός φύλου σε σχέση με πρόσωπα του άλλου φύλου, εκτός εάν αυτή η διάταξη, το κριτήριο ή η πρα-

78. Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (02 Δεκεμβρίου 2000). ΟΔΗΓΙΑ 2000/78/ΕΚ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 27ης Νοεμβρίου 2000 για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία, Κεφάλαιο 1, Άρθρα 1 και 2.

κτική δικαιολογείται αντικειμενικά από ένα θεμιτό σκοπό και τα μέσα επίτευξης του σκοπού αυτού είναι πρόσφορα και αναγκαία,

γ) «παρενόχληση»: όταν εκδηλώνεται ανεπιθύμητη συμπεριφορά συνδεδεμένη με το φύλο ενός προσώπου, με σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας ενός προσώπου και τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, ταπεινωτικού, εξευτελιστικού ή επιθετικού περιβάλλοντος,

δ) «σεξουαλική παρενόχληση»: κάθε μορφή ανεπιθύμητης συμπεριφοράς είτε προφορική ή όχι είτε με πράξεις σεξουαλικού χαρακτήρα με σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας ενός προσώπου, και, ιδίως, τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, ταπεινωτικού, εξευτελιστικού ή επιθετικού περιβάλλοντος

(...)

Άρθρο 4

Αρχή της ίσης μεταχείρισης

1. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, η αρχή της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σημαίνει ότι:

α) δεν πρέπει να υπάρχουν άμεσες διακρίσεις λόγω φύλου, συμπεριλαμβανομένης της λιγότερο ευνοϊκής μεταχείρισης των γυναικών λόγω εγκυμοσύνης και μητρότητας,

β) δεν πρέπει να υπάρχουν έμμεσες διακρίσεις λόγω φύλου.

2. Η παρούσα οδηγία ισχύει υπό την επιφύλαξη ευνοϊκότερων διατάξεων σχετικά με την προστασία των γυναικών όσον αφορά την εγκυμοσύνη και τη μητρότητα.

3. Η παρενόχληση και η σεξουαλική παρενόχληση κατά την έννοια της παρούσας οδηγίας θεωρούνται ως διάκριση λόγω φύλου και, συνεπώς, απαγορεύονται. Το γεγονός ότι ένα άτομο απορρίπτει ή ανέχεται τέτοιου είδους συμπεριφορά δεν μπορεί να χρησιμοποιείται ως βάση για τη λήψη απόφασης που επηρεάζει το εν λόγω άτομο.

4. Η ενθάρρυνση για την άσκηση άμεσων ή έμμεσων διακρίσεων λόγω φύλου θεωρείται ως διάκριση κατά την έννοια της παρούσας οδηγίας.

5. Η παρούσα οδηγία δεν αποκλείει τη διαφορετική μεταχείριση, εάν η παροχή αγαθών ή υπηρεσιών αποκλειστικά ή πρωτίστως σε άτομα του ενός φύλου αιτιολογείται από θεμιτό σκοπό και τα μέσα επίτευξης του σκοπού αυτού είναι πρόσφορα και αναγκαία». ⁷⁹

79. Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (21 Δεκεμβρίου 2004). ΟΔΗΓΙΑ 2004/113/ΕΚ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 13ης Δεκεμβρίου 2004 για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στην πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και την παροχή αυτών, Κεφάλαιο 1, Άρθρα 1, 2 και 4.

Τέλος, με την ευρωπαϊκή Οδηγία 2006/54/ΕΚ, προστέθηκαν οι λόγοι διακρίσεων λόγω φύλου στην απασχόληση και στην εργασία:

«ΤΙΤΛΟΣ Ι ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 1 Σκοπός

Σκοπός της παρούσας οδηγίας είναι να εξασφαλισθεί η εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης. Για το σκοπό αυτό, η παρούσα οδηγία περιέχει διατάξεις για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ως προς:

- α) την πρόσβαση στην απασχόληση, συμπεριλαμβανομένης της επαγγελματικής εξέλιξης, και στην επαγγελματική κατάρτιση·
- β) τους όρους εργασίας, συμπεριλαμβανομένης της αμοιβής·
- γ) τα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης. Περιλαμβάνει επίσης διατάξεις με σκοπό να εξασφαλίζεται ότι η εφαρμογή αυτή καθίσταται αποτελεσματικότερη μέσω της θέσπισης κατάλληλων διαδικασιών.

Άρθρο 2 Ορισμοί

1. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:

- α) «άμεση διάκριση»: όταν ένα πρόσωπο υφίσταται, για λόγους φύλου, μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν που υφίσταται, υπέστη ή θα υφίστατο ένα άλλο πρόσωπο σε ανάλογη κατάσταση·
- β) «έμμεση διάκριση»: όταν μια εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική θέτει σε ιδιαίτερα μειονεκτική θέση πρόσωπα ενός φύλου σε σύγκριση με πρόσωπα του άλλου φύλου, εκτός αν αυτή η διάταξη, το κριτήριο ή η πρακτική δικαιολογείται αντικειμενικώς από νόμιμο στόχο και τα μέσα για την επίτευξη του εν λόγω στόχου είναι πρόσφορα και αναγκαία·
- γ) «παρενόχληση»: όταν εκδηλώνεται ανεπιθύμητη συμπεριφορά συνδεδεμένη με το φύλο ενός προσώπου με σκοπό ή αποτέλεσμα την παραβίαση της αξιοπρέπειας του προσώπου αυτού και τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος·
- δ) «σεξουαλική παρενόχληση»: όταν εκδηλώνεται οποιαδήποτε μορφή ανεπιθύμητης λεκτικής, μη λεκτικής ή σωματικής συμπεριφοράς σεξουαλικού χαρακτήρα, με σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας ενός ατόμου, ιδίως με τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος·

ε) «αμοιβή»: οι συνήθειες βασικοί ή κατώτατοι μισθοί ή αποδοχές και όλα τα άλλα οφέλη, που λαμβάνει ο εργαζόμενος άμεσα ή έμμεσα, σε χρήματα ή σε είδος, από τον εργοδότη βάσει της σχέσης εργασίας·

στ) «επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης»: συστήματα που δεν διέπονται από την οδηγία 79/7/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1978, περί της προοδευτικής εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισεως μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφάλισεως (1), και που έχουν ως αντικείμενο τη χορήγηση στους εργαζόμενους, μισθωτούς ή αυτοαπασχολούμενους, στα πλαίσια επιχείρησης ή ομάδας επιχειρήσεων, οικονομικού κλάδου ή επαγγελματικού ή διεπαγγελματικού τομέα, παροχών που προορίζονται να συμπληρώσουν ή να υποκαταστήσουν τις παροχές των εκ του νόμου συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης, ανεξαρτήτως του αν η υπαγωγή στα συστήματα αυτά είναι υποχρεωτική.

2. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, η διάκριση περιλαμβάνει:

α) την παρενόχληση και τη σεξουαλική παρενόχληση, καθώς και οποιαδήποτε λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση βασιζόμενη στην απόρριψη της εν λόγω συμπεριφοράς ή στην υποταγή σε αυτήν·

β) την εντολή προς διακριτική μεταχείριση ενός προσώπου λόγω φύλου·

γ) οποιαδήποτε λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση γυναίκας λόγω εγκυμοσύνης ή άδειας μητρότητας κατά την έννοια της οδηγίας 92/85/ΕΟΚ.⁸⁰

Όπως επισημαίνεται σε πρόσφατη (Σεπτέμβριος 2015) Έκθεση της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ):

«(...) μέχρι σήμερα, τα περισσότερα δεσμευτικά κείμενα της ΕΕ, όπως Οδηγίες που έχουν εφαρμογή στην αρχή της ίσης μεταχείρισης των φύλων στην πρόσβαση αγαθών και υπηρεσιών, δεν αναφέρουν ρητά την ταυτότητα φύλου στον κατάλογο με τα πεδία όπου απαγορεύονται οι διακρίσεις. Η αρχή έγινε με δύο πιο πρόσφατες Οδηγίες, οι οποίες κάνουν **ρητή αναφορά στην ταυτότητα φύλου** και, πιο συγκεκριμένα με την **Αναδιατυπωμένη Οδηγία 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας, καθώς επίσης και με την Οδηγία 2012/29/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2012, για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας και για**

80. Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (26 Ιουλίου 2006). ΟΔΗΓΙΑ 2006/54/ΕΚ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 5ης Ιουλίου 2006 για την εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης (αναδιατύπωση), Τίτλος 1, Άρθρα 1 και 2.

την αντικατάσταση της απόφασης-πλασιού 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου. Πράγματι, κατά το πρότυπο του Συμβουλίου της Ευρώπης, οι εν λόγω Οδηγίες είναι οι πρώτες που κάνουν ρητή αναφορά στην έννοια της «ταυτότητας φύλου», προβλέποντας ότι προσωπικά χαρακτηριστικά του προσώπου, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται και η ταυτότητα ή η έκφραση του φύλου, πρέπει απαραίτητα να λαμβάνονται υπόψη για την παροχή προστασίας είτε, στην πρώτη περίπτωση, σε αιτούντες διεθνή προστασία, είτε, στη δεύτερη περίπτωση, σε θύματα εγκληματικότητας. Μάλιστα, αξίζει να δοθεί, στο σημείο αυτό, ιδιαίτερη έμφαση στη χρήση του όρου «έκφραση φύλου» (gender expression), για πρώτη φορά σε δεσμευτικό νομικό κείμενο, την Οδηγία 2012/29/ΕΕ, καθώς με την προσθήκη της κατηγορίας αυτής ως έναν ακόμη λόγο βίας λόγω φύλου (μαζί με το φύλο και την ταυτότητα φύλου), πρόθεση του ευρωπαϊκού νομοθέτη είναι να αναγνωρίσει ως θύματα αυτής της βίας τόσο παρενδυτικά άτομα (cross dressers), όσο και οποιοδήποτε άλλο άτομο του οποίου η «έμφυλη συμπεριφορά» δεν εμπίπτει για οποιονδήποτε λόγο στην κατηγορία της «ταυτότητας φύλου».⁸¹

Διαφυλικός-ή (Transsexual): Σύμφωνα με το ευρωπαϊκό παράρτημα της Διεθνούς Ένωσης για τις Λεσβίες, τους/τις Ομοφυλόφιλους-ες, τους/τις Αμφιφυλόφιλους, τους/τις Τρανς και τους/τις Μεσοφυλικούς-ές (European Region of the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association – ILGA Europe), «διαφυλικός» («transsexual»), είναι οι άνθρωποι που ταυτίζονται κατά τρόπο πλήρη «με το ρόλο του κοινωνικού φύλου που είναι αντίθετο με αυτό που τους αποδόθηκε κατά τη γέννησή τους» και οι οποίοι επιχειρούν «να ζήσουν μόνιμα στον προτιμώμενο ρόλο κοινωνικού φύλου».⁸² Επιπλέον: «Αυτό πηγαίνει συχνά μαζί με την ισχυρή απόρριψη των φυσικών πρωτοβάθμιων και δευτεροβάθμιων χαρακτηριστικών του βιολογικού φύλου τους και με την επιθυμία να ευθυγραμμίσουν το σώμα τους με το προτιμώμενο κοινωνικό φύλο. Οι διεμφυλικοί άνθρωποι μπορεί να προτίθενται να υποβληθούν, να υποβάλλονται ή να έχουν υποβληθεί σε αγωγή αλλαγής φύλου (η οποία μπορεί να περιλαμβάνει ή όχι ορμονοθεραπεία ή χειρουργική επέμβαση)».⁸³

Παρομοίως, σύμφωνα με το Παρατηρητήριο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, ο όρος «διαφυλικός» «(...) έχει συχνά μια πιο στενή έννοια: εκείνοι που χρησιμοποιούν ορμόνες ή υποβάλλονται σε χειρουργική επέμβαση, προκειμένου να επιτύχουν ένα

81. Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (Σεπτέμβριος 2015). Έκθεση «Διεμφυλικά άτομα και νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου», σελ. 16-17. Διαθέσιμη στη διεύθυνση <http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/diakriseis/EkthesiNomikianagnorisitaytotitasfylou.pdf>, τελευταία είσοδος 08 Δεκεμβρίου 2015.

82. Στο «ILGA – Europe Glossary», όπ. π.

83. Στο ίδιο.

σωματικό μετασχηματισμό από το ένα βιολογικό φύλο στο άλλο». ⁸⁴ Με άλλα λόγια, «διαφυλικό» είναι: «(...) ένα άτομο που επιδιώκει να υποβληθεί ή έχει υποβληθεί σε σωματική τροποποίηση, όπως η εγχείρηση επαναπροσδιορισμού φύλου, έτσι ώστε το σωματικό [βιολογικό] τους φύλο να αντιστοιχεί στην αισθητή τους ταυτότητα φύλου. Οι διαφυλικοί άνθρωποι εμπίπτουν στον όρο ομπρέλα «διεμφυλικοί»». ⁸⁵

Όπως επισημαίνει η Διεθνής Αμνηστία, ο «τρανσεξουαλισμός» περιλαμβάνεται ακόμα στην Διεθνή Στατιστική Ταξινόμηση Νόσων και Συναφών Προβλημάτων Υγείας του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (World Health Organization, International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems, ICD-10th version, ICD 10th version), ως μια συμπεριφορική, πνευματική διαταραχή». ⁸⁶

Το 2010, η Γαλλία έγινε η πρώτη χώρα στον κόσμο που έπαψε να θεωρεί τον «τρανσεξουαλισμό» ως ψυχική ασθένεια, αφαιρώντας την αναφορά περί «πρώιμων προβλημάτων στην ταυτότητα του φύλου» από τον κώδικα κοινωνικής ασφάλισης, έπειτα από διάταγμα του Υπουργείου Υγείας. ⁸⁷

Η ελληνική Μη Κυβερνητική Οργάνωση Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών αναφέρει στις διεκδικήσεις της στον τομέα της πρόνοιας, της ασφάλειας και στην υγεία (27 Απριλίου 2010):

«Αφαίρεση της παρενδυσίας, του τρανσεστισμού, της διαφυλικότητας (τρανσεξουαλισμού) από τον κατάλογο των ψυχιατρικών διαταραχών (κατάλογος αντίστοιχος του ICD-10, του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας – ΠΟΥ). Ωστόσο, παράλληλα με την αφαίρεση από τον κατάλογο ψυχιατρικών διαταραχών, η διαφυλικότητα (τρανσεξουαλισμός) ζητούμε να θεωρηθεί ως ιατρική (όχι όμως κλινική-παθολογική) κατάσταση που απαιτεί την ψυχολογική υποστήριξη αλλά και την κατάλληλη ενδοκρινολογική ή άλλη αγωγή ώστε η εξωτερική εμφάνιση να ακολουθεί το επιθυμητό φύλο. Ως πρότυπο μπορεί να θεωρηθεί η πρόσφατη πρόταση ειδικών γιατρών σε συνέδριο

84. Human Rights Watch (2014). «“I’m Scared to Be a Woman”. Human Rights Abuses Against Transgender People in Malaysia», σελ. ii. Διαθέσιμο στην διεύθυνση http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/malaysia0914_ForUpload.pdf, τελευταία είσοδος 08 Δεκεμβρίου 2015.

85. Στο ίδιο, σελ. vi.

86. Amnesty International, (2014). «The state decides who I am. Lack of legal gender recognition for transgender people in Europe», σελ. 17. Διαθέσιμη στην διεύθυνση <https://www.amnesty.org/en/documents/EUR01/001/2014/en/>, τελευταία είσοδος 08 Δεκεμβρίου 2015.

87. In.gr (12 Φεβρουαρίου 2010). «Ο τρανσεξουαλισμός παύει να θεωρείται ψυχική ασθένεια στη Γαλλία», <http://news.in.gr/science-technology/article/?aid=1105835>, τελευταία είσοδος 08 Δεκεμβρίου 2015.

στο Άμστερνταμ, καθώς και η νομοθεσία που πρόσφατα υιοθετήθηκε από την κυβέρνηση της Γαλλίας».⁸⁸

«Διεμφυλικός-η» (Transgender): Σύμφωνα με το ευρωπαϊκό παράρτημα της Διεθνούς Ένωσης για τις Λεσβίες, τους/τις Ομοφυλόφιλους-ες, τους/τις Αμφιφυλόφιλους, τους/τις Τρανς και τους/τις Μεσοφυλικούς-ές (European Region of the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association – ILGA Europe), «διεμφυλικοί» είναι οι τρανς άνθρωποι «που ζουν μόνιμως στο προτιμώμενο κοινωνικό φύλο χωρίς κατ’ ανάγκη να χρειάζεται να υποβληθούν σε ιατρική-ές παρέμβαση-εις. Μέχρι πρόσφατα, όρος αυτός ήταν και ο πρωταρχικός όρος ομπρέλα αναφερόμενος σε όλους τους τρανς ανθρώπους, αλλά τώρα αυτή η χρήση χάνει υπέρ του όρους «τρανς» ο οποίος θεωρείται ότι είναι πιο περιεκτικός για όλες τις τρανς κοινότητες».⁸⁹

Παρομοίως, σύμφωνα με το Παρατηρητήριο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, όταν αναφερόμαστε σε έναν «διεμφυλικό» άνθρωπο, εννοούμε: «Η ταυτότητα φύλου των ανθρώπων των οποίων το φύλο της γέννησης (το οποίο είχε δηλωθεί ότι είχαν κατά τη γέννηση) δεν είναι σύμφωνο με το βιωμένο ή/και με το θεωρούμενο κοινωνικό φύλο (το κοινωνικό φύλο με το οποίο είναι πιο άνετα, που το εκφράζουν ή θα το εξέφραζαν αν τους δινόταν μια ευκαιρία). Ένα διεμφυλικό άτομο συνήθως υιοθετεί ή θα προτιμούσε να υιοθετήσει μια έκφραση φύλου σε συνήχηση με το προτιμώμενο του κοινωνικό φύλο, αλλά μπορεί να επιθυμεί ή όχι να αλλάξει μόνιμα τα σωματικά χαρακτηριστικά προκειμένου να συμμορφώνονται με το προτιμώμενο κοινωνικό φύλο του».⁹⁰

Επίσης, σύμφωνα με το Παρατηρητήριο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα:

««**Διεμφυλικός**» είναι ένας περιεκτικός όρος για οποιουσδήποτε των οποίων το βιολογικό φύλο που τους έχει ανατεθεί κατά τη γέννηση, δηλαδή - ο προσδιορισμός ως «γυναίκα» ή «άνδρας» στο πιστοποιητικό γέννησής τους - δεν συμμορφώνεται με τον βιωμένο ή θεωρούμενο κοινωνικό φύλο τους (το κοινωνικό φύλο που είναι το πιο άνετο να εκφράζουν ή να εξέφραζαν, εάν τους δοθεί η επιλογή).

Ξεκινάμε από την αρχή ότι ο καθένας έχει μια ταυτότητα φύλου. Οι περισσότεροι άνθρωποι προσδιορίζονται είτε ως γυναίκες είτε ως άνδρες, αν και ορισμένοι-ες μπορεί να προσδιορίζονται ως και τα δύο ή κανένα [από αυτά]. Αν κάποιος έχει επισημανθεί ως «γυναίκα» κατά τη γέννηση, αλλά προσδιορίζεται ως άνδρας, είναι ένας

88. Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών «ATZENTA ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΕΩΝ», 27 Φεβρουαρίου 2010.

89. Στο «ILGA – Europe Glossary», όπ. π.

90. Human Rights Watch (2014). «License to Harm. Violence and Harassment against LGBT People and Activists in Russia», σελ. 10. Διαθέσιμη στην διεύθυνση http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/russia1214_ForUpload.pdf, τελευταία είσοδος 08 Δεκεμβρίου 2015.

διεμφυλικός άνδρας (ή **τρανς άνδρας**). Αν κάποιος έχει επισημανθεί ως «άνδρας» κατά τη γέννηση, αλλά προσδιορίζεται ως γυναίκα, αυτή είναι μια **διεμφυλική γυναίκα** (ή **τρανς γυναίκα**). Ο όρος «**σις-τζέντερ**» (δηλαδή μη - διεμφυλικός) χρησιμοποιείται για κάποιον που προσδιορίζεται με το ίδιο κοινωνικό φύλο, ανδρικό ή γυναικείο, όπως το βιολογικό φύλο, που του αποδόθηκε κατά τη γέννηση.

Οι διεμφυλικοί άνθρωποι (...) δεν «παρενδύονται» απλώς, για ευχαρίστηση, [αλλά] μάλλον βιώνουν μια βαθιά αίσθηση ταύτισης με ένα κοινωνικό φύλο διαφορετικό από το βιολογικό φύλο που τους αποδόθηκε κατά τη γέννηση. Μπορεί ή όχι να παίρνουν μέτρα για να αλλάξουν το σώμα τους, όπως να υποβάλλονται σε **θεραπεία ορμονικής υποκατάστασης (HRT)** ή **χειρουργική επέμβαση επαναπροσδιορισμού φύλου (SRS)**.

Η ταυτότητα φύλου δεν είναι το ίδιο πράγμα με τον **σεξουαλικό προσανατολισμό**. Όπως οι σιστζέντερ άνθρωποι, οι διεμφυλικοί άνθρωποι μπορεί να προσδιορίζονται ως ετεροφυλόφιλοι, ομοφυλόφιλοι, αμφιφυλόφιλοι ή ασέξουαλ, δηλαδή, μπορούν να ελκύονται από ανθρώπους του αντίθετου κοινωνικού φύλου, του ίδιου κοινωνικού φύλου, και των δύο κοινωνικών φύλων ή κανενός». ⁹¹

Όπως τονίζει το Παρατηρητήριο, οι διεμφυλικοί άνδρες «αναφέρονται με αντωνυμίες αρσενικού γένους» και, αντιστοίχως, οι διεμφυλικές γυναίκες «αναφέρονται με αντωνυμίες θηλυκού γένους». ⁹²

Τέλος, όπως τονίζει ο Συνήγορος του Πολίτη, «η ολοκλήρωση της ιατρικής διαδικασίας επαναπροσδιορισμού φύλου δεν αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για να υπάρξει σεβασμός στην διεμφυλική προσωπικότητα του ατόμου», καθώς αυτή η προσωπικότητα «πρέπει να γίνεται σεβαστή ως έκφραση αυτοαντίληψης και αυτοπροσδιορισμού, ανεξαρτήτως των επιλογών που θα κάνει το άτομο για την πορεία του επαναπροσδιορισμού του». ⁹³

Έκφραση φύλου (Gender expression): Σύμφωνα με τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η έκφραση φύλου αναφέρεται «στην εκδήλωση ενός ατόμου της ταυτότητας του κοινωνικού του φύλου, για παράδειγμα μέσω

91. Στο «“I’m Scared to Be a Woman”. Human Rights Abuses Against Transgender People in Malaysia», όπ. π., σελ. i.

92. Στο ίδιο, σελ. v.

93. Συνήγορος του Πολίτη (2014). «Ποιον έχω απέναντι μου. Οδηγός διαφορετικότητας για δημοσίους υπαλλήλους με σκοπό την καταπολέμηση των διακρίσεων», ενότητα πέντε, σελ. 1. Διαθέσιμος στην διεύθυνση <http://www.synigoros.gr/resources/web.pdf>, τελευταία είσοδος 08 Δεκεμβρίου 2015.

της «αρσενικής», «θηλυκής» ή «εναλλακτικού φύλου»⁹⁴ συμπεριφοράς, ντυσίματος, κόμμωσης, φωνής ή των σωματικών χαρακτηριστικών».⁹⁵

Παρομοίως, σύμφωνα με το ευρωπαϊκό παράρτημα της Διεθνούς Ένωσης για τις Λεσβίες, τους/τις Ομοφυλόφιλους-ες, τους/τις Αμφιφυλόφιλους, τους/τις Τρανς και τους/τις Μεσοφυλικούς-ές (European Region of the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association – ILGA Europe) η «έκφραση φύλου» («gender expression») αναφέρεται «στην εκδήλωση της ταυτότητας φύλου των ανθρώπων κι εκείνης που γίνεται αντιληπτή από τους άλλους. Συνήθως, οι άνθρωποι προσπαθούν να κάνουν την έκφραση ή την παρουσίαση του φύλου τους να ταιριάζει με την/τις ταυτότητα-ες του φύλου τους, ανεξαρτήτως από το βιολογικό φύλο που τους αποδόθηκε κατά τη γέννησή τους».⁹⁶

Εναλλακτικού φύλου (Gender variant): Σύμφωνα με το ευρωπαϊκό παράρτημα της Διεθνούς Ένωσης για τις Λεσβίες, τους/τις Ομοφυλόφιλους-ες, τους/τις Αμφιφυλόφιλους, τους/τις Τρανς και τους/τις Μεσοφυλικούς-ές (European Region of the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association – ILGA Europe), εναλλακτικού φύλου είναι ένας άνθρωπος «του οποίου το κοινωνικό φύλο διαφέρει από την κανονιστική ταυτότητα φύλου και τους ρόλους του κοινωνικού φύλου που αποδίδονται κατά τη γέννηση».⁹⁷

Κουήρ (Queer): Σύμφωνα με το ευρωπαϊκό παράρτημα της Διεθνούς Ένωσης για τις Λεσβίες, τους/τις Ομοφυλόφιλους-ες, τους/τις Αμφιφυλόφιλους, τους/τις Τρανς και τους/τις Μεσοφυλικούς-ές (European Region of the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association – ILGA Europe), ο όρος «Αμφιφυλόφιλος-η» («Bisexual»), ο όρος «Κουήρ» («Queer») - είναι και ταυτότητα φύλου και σεξουαλικός προσανατολισμός - «έχει γίνει ένας ακαδημαϊκός όρος που περιλαμβάνει ανθρώπους που δεν είναι ετεροφυλόφιλοι – περιλαμβάνει λεσβίες, γκέι άνδρες, αμφιφυλόφιλους-ες και τρανς. Η κουήρ θεωρία αμφισβητεί τις ετεροκανονικές κοινωνικές νόρμες όσον αφορά το κοινωνικό φύλο και τη σεξουαλικότητα και ισχυρίζεται ότι οι ρόλοι των φύλων είναι κοινωνικές κατασκευές. Για πολλούς ΛΟΑΤΜ ανθρώπους, ο όρος «κουήρ» έχει αρνητική χροιά, καθώς ήταν παραδοσιακά ένα καταχρηστικός όρος, ωστόσο, σήμερα, πολλοί ΛΟΑΤΜ άνθρωποι είναι άνετοι με τον όρο και τον έχουν «ανακτήσει» ως ένα σύμβολο υπερηφάνειας».⁹⁸

94. Στο κείμενο «gender variant».

95. Στο European Union Agency for Fundamental Rights – FRA (2014). «EU LGBT survey. European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey. Main results», σελ. 19. Διαθέσιμη στην διεύθυνση http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-eu-lgbt-survey-main-results_tk3113640enc_1.pdf, τελευταία είσοδος 08 Δεκεμβρίου 2015.

96. Στο «ILGA – Europe Glossary», όπ. π.

97. Στο ίδιο.

98. Στο ίδιο.

Λεσβία (Lesbian): Σύμφωνα με το ευρωπαϊκό παράρτημα της Διεθνούς Ένωσης για τις Λεσβίες, τους/τις Ομοφυλόφιλους-ες, τους/τις Αμφιφυλόφιλους, τους/τις Τρανς και τους/τις Μεσοφυλικούς-ές (European Region of the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association – ILGA Europe), ο όρος «Αμφιφυλόφιλος-η» («Bisexual»), ο όρος «Λεσβία» («Lesbian»), αφορά «μια γυναίκα που σεξουαλικά και συναισθηματικά ελκύεται από γυναίκες».⁹⁹

ΛΟΑΤ/ΛΟΑΤΜ/ΛΟΑΤΚΙ+ (LGBT/LGBTI/LGBTQI+): Η συντομογραφία «ΛΟΑΤ» (Λεσβίες, Ομοφυλόφιλοι, Αμφιφυλόφιλοι, Τρανς - LGBT) ή η πληρέστερη ΛΟΑΤΚΙ+ (Λεσβίες, Ομοφυλόφιλοι, Αμφιφυλόφιλοι, Τρανς, Κουήρ, Ίντερσεξ/Μεσοφυλικοί-ες κ.ά. - LGBTQI+) χρησιμοποιείται για τους μη ετεροφυλόφιλους ανθρώπους ή/και για εκείνους-ες που το κοινωνικό τους φύλο δεν συμφωνεί με το φύλο που τους αποδόθηκε κατά τη γέννηση. Το σύμβολο «+» αφορά επιπλέον ταυτότητες φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού όπως:

Ασέξουαλ (Asexual): Σύμφωνα με την ILGA – Europe, «ένα ασέξουαλ άτομο είναι κάποιος που δεν βιώνει σεξουαλική έλξη. Οι ασέξουαλ άνθρωποι έχουν τις ίδιες συναισθηματικές ανάγκες όπως όλοι οι άλλοι και είναι το ίδιο ικανοί να σχηματίζουν στενές προσωπικές σχέσεις. Η ασεξουαλικότητα δεν πρέπει να παρερμηνευθεί ως αγαμία, η οποία είναι μια επιλογή ή μια συγκεκριμένη κατάσταση. Ορισμένοι θεωρούν την ασεξουαλικότητα ως ένα σεξουαλικό προσανατολισμό».¹⁰⁰

Πανσέξουαλ (Pansexual): Σύμφωνα με την διεθνή οργάνωση Σύνδεσμος κατά της Δυσφήμισης, ως «πανσέξουαλ» ορίζεται «Ένα άτομο που συναισθηματικά, σωματικά ή/και ρομαντικά ελκύεται από κάποιους ανθρώπους, ανεξαρτήτως της ταυτότητας φύλου ή του βιολογικού φύλου αυτού του ατόμου».¹⁰¹

Ερωτηματικός-η (Questioning): Σύμφωνα με την διεθνή οργάνωση Σύνδεσμος κατά της Δυσφήμισης, αυτός ο όρος «Αναφέρεται σε ανθρώπους που βρίσκονται στη διαδικασία της κατανόησης και εξερεύνησης του σεξουαλικού τους προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου. Συνήθως αναζητούν πληροφορίες και υποστήριξη κατά τη διάρκεια αυτού του σταδίου της ανάπτυξης της ταυτότητας τους».¹⁰²

Μεσοφυλικός-ή (Intersex): Σύμφωνα με το ευρωπαϊκό παράρτημα της Διεθνούς Ένωσης για τις Λεσβίες, τους/τις Ομοφυλόφιλους-ες, τους/τις Αμφιφυλόφιλους, τους/τις Τρανς και τους/τις Μεσοφυλικούς-ές (European Region of

99. Στο ίδιο.

100. Στο ίδιο.

101. Anti-Defamation League – ADL (2014). «DEFINITIONS RELATED TO SEXUAL ORIENTATION AND GENDER IDENTITY». Διαθέσιμοι στην διεύθυνση <http://www.adl.org/assets/pdf/education-outreach/definitions-related-to-sexual-orientation-and-gender-identity.pdf>, τελευταία σελίδα 08 Δεκεμβρίου 2015.

102. Στο ίδιο.

the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association – ILGA Europe), ο όρος «Μεσοφυλικός-ή» («Intersex»), είναι «ένας όρος που αναφέρεται σε μια σειρά από φυσικά χαρακτηριστικά ή παραλλαγές που βρίσκονται μεταξύ των στερεοτυπικών ιδεωδών του αρσενικού και του θηλυκού. Οι μεσοφυλικοί άνθρωποι γεννιούνται με φυσικά, ορμονικά ή γενετικά χαρακτηριστικά που δεν είναι ούτε αποκλειστικά θηλυκά ούτε αποκλειστικά αρσενικά ή ένας συνδυασμός θηλυκού και αρσενικού, ούτε θηλυκά ούτε αρσενικά. Υπάρχουν πολλές μορφές μεσοφυλικών, είναι ένα φάσμα ή ένας όρος ομπρέλα, παρά μια ενιαία κατηγορία.

Ένα μεσοφυλικό άτομο γεννιέται μεσοφυλικό. Μερικές κοινές παραλλαγές μεσοφυλικών διαγιγνώσκονται προγεννητικά μέσω προγεννητικού γενετικού ελέγχου. Οι μεσοφυλικές διαφορές μπορούν να είναι άμεσα ορατές κατά τη γέννηση.

Κάποια από τα μεσοφυλικά χαρακτηριστικά γίνονται εμφανή κατά την εφηβεία ή όταν γίνεται προσπάθεια σύλληψης ή μέσω τυχαίας πιθανότητας. Άλλες περιπτώσεις μπορούν να ανακαλυφθούν μόνο κατά τη διάρκεια αυτοψίας». ¹⁰³

Νομική Αναγνώριση Φύλου (Legal gender recognition): Σύμφωνα με την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου: «Πρόκειται, ουσιαστικά, για τη διαδικασία της μεταβολής ονόματος, επωνύμου και φύλου που δηλώνεται στα επίσημα (κρατικά) έγγραφα και μητρώα, προκειμένου να αναγνωριστεί η ταυτότητα του φύλου ενός ανθρώπου και απορρέει, σύμφωνα με το ΕΔΔΑ, ¹⁰⁴ από το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 8 της ΕΣΔΑ. ¹⁰⁵ Τα Κράτη μπορούν να καθορίσουν το πλαίσιο προϋποθέσεων εντός του οποίου επιτρέπεται σε ένα διεμφυλικό άτομο να προχωρήσει στις εν λόγω αλλαγές. Ωστόσο, τα προβλεπόμενα προαπαιτούμενα δεν πρέπει να παραβιάζουν τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου». ¹⁰⁶

Ομοφοβία (Homophobia): Σύμφωνα με το ευρωπαϊκό παράρτημα της Διεθνούς Ένωσης για τις Λεσβίες, τους/τις Ομοφυλόφιλους-ες, τους/τις Αμφιφυλόφιλους, τους/τις Τρανς και τους/τις Μεσοφυλικούς-ές (European Region of the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association – ILGA Europe), η ομοφοβία ορίζεται ως: «ο φόβος, ο παράλογος θυμός, η δυσανεξία ή/και το μίσος προς την ομοφυλοφιλία. Η ομοφοβία μπορεί να εμφανιστεί με διάφορους τρόπους:

103. Στο «ILGA - Europe Glossary», όπ. π.

104. Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

105. Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

106. Έκθεση «Διεμφυλικά άτομα και νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου», όπ. π., σελ. 46.

Εσωτερικευμένη Ομοφοβία: όταν οι λεσβίες, οι γκέι άνδρες και οι αμφιφυλόφιλοι άνθρωποι εξετάζουν και αποδέχονται την ετεροφυλοφιλία ως τον σωστό τρόπο ύπαρξης και διαβίωσης.

Θεσμοποιημένη Ομοφοβία: όταν κυβερνήσεις και αρχές ενεργούν κατά της ισότητας για τους ΛΟΑ ανθρώπους. Αυτό μπορεί να είναι ρητορική μίσους από δημόσια εκλεγμένα πρόσωπα, απαγόρευση εκδηλώσεων υπερηφάνειας και άλλες μορφές διακρίσεων ΛΟΑ ανθρώπων». ¹⁰⁷

Ομοφυλόφιλος-η (Homosexual): Ο όρος «Ομοφυλόφιλος» («Homosexual»), χρησιμοποιείται για να κατηγοριοποιηθούν άνθρωποι «με βάση το κοινωνικό φύλο τους και το κοινωνικό φύλο του/των σεξουαλικού-ών τους συντρόφου-ων. Όταν το κοινωνικό φύλο του σεξουαλικού συντρόφου είναι το ίδιο με του [αυτό ενός] ατόμου, τότε το άτομο [αυτό] κατηγοριοποιείται ως ομοφυλόφιλο». ¹⁰⁸

Ρατσιστική βία: Σύμφωνα με την πιο πρόσφατη (2015) Έκθεση του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, μέλος, του οποίου είναι και η Colour Youth – Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας:

«(...) περιστατικά ρατσιστικής βίας θεωρούνται εγκληματικές πράξεις ή βίαιες ενέργειες ή συμπεριφορές εις βάρος ατόμων, τα οποία στοχοποιούνται λόγω εθνικής ή εθνοτικής προέλευσης, χρώματος, θρησκευτικής προέλευσης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου ή αναπηρίας. Καταγράφονται επίσης εγκληματικές πράξεις ή βίαιες ενέργειες ή συμπεριφορές σε βάρος των υπερασπιστών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δηλαδή όσων ατόμων προωθούν και προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και στοχοποιούνται λόγω αυτής τους της ιδιότητας». ¹⁰⁹

Σεξουαλικός προσανατολισμός (Sexual orientation): Σύμφωνα με τις Αρχές της Γιογκιακάρτα:

»Ο σεξουαλικός προσανατολισμός είναι κατανοητό ότι αναφέρεται στην ικανότητα κάθε ατόμου για βαθιά συναισθηματική, στοργική και σεξουαλική έλξη για - και προσωπικές και σεξουαλικές σχέσεις με - άτομα διαφορετικού κοινωνικού φύλου ή του ίδιου κοινωνικού φύλου ή περισσοτέρων του ενός κοινωνικών φύλων». ¹¹⁰

Όπως συμπληρώνει ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης: «Ο σεξουαλικός προσανατολισμός αναφέρεται στην ταυτότητα (είναι), στη δι-

107. Στο ίδιο.

108. Στο ίδιο.

109. Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας (6 Μαΐου 2015). «Ετήσια Έκθεση 2014», σελ. 3. Διαθέσιμη στην διεύθυνση http://rvrn.org/wp-content/uploads/2015/05/Report_2014gr.pdf, τελευταία είσοδος 08 Δεκεμβρίου 2015.

110. Στο κείμενο «gender». Στο «Yogyakarta Principles on the Application of International Human Rights Law in relation to Sexual Orientation and Gender Identity», όπ. π., σελ. 6.

αγωγή (συμπεριφορά) και αφορά άλλα πρόσωπα (σχέσεις). Είναι γενικά παραδεκτό ότι τα άτομα είναι ετεροφυλόφιλα (προσανατολισμός προς άτομα διαφορετικού κοινωνικού φύλου), ομοφυλόφιλα (γκέι ή λεσβίες, προσανατολισμός προς άτομα του ίδιου κοινωνικού φύλου) ή αμφιφυλόφιλα (προσανατολισμένη προς και τα δύο κοινωνικά φύλα).¹¹¹ Ο Συνήγορος του Πολίτη, τονίζει ότι: «ο σεξουαλικός προσανατολισμός εκτός από κοινωνικό δεδομένο, αποτελεί στοιχείο της προσωπικότητας του ατόμου, και προστατεύεται αυτοτελώς τόσο από την εθνική και διεθνή νομοθεσία που δεσμεύει τη χώρα, όσο και από την ίδια τη συνταγματική μας έννομη τάξη, στο πλαίσιο της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος) και του σεβασμού της αξίας του ανθρώπου (άρθρο 2 του Συντάγματος)».¹¹²

Ταυτότητα φύλου (Gender identity): Σύμφωνα με τις Αρχές της Γιογκιακάρτα «Η ταυτότητα φύλου είναι κατανοητό ότι αναφέρεται στην βαθιά αισθητή, εσωτερική και ατομική εμπειρία του κάθε ανθρώπου για το κοινωνικό φύλο το οποίο μπορεί να αντιστοιχεί ή όχι με το βιολογικό φύλο που του αποδόθηκε κατά τη γέννηση, περιλαμβανομένης της προσωπικής αίσθησης του σώματος (η οποία μπορεί να περιλαμβάνει – αν επιλέχθηκε ελεύθερα – την τροποποίηση της σωματικής εμφάνισης ή λειτουργίας με ιατρικά, χειρουργικά ή άλλα μέσα) και άλλων εκφράσεων του κοινωνικού φύλου περιλαμβανομένων του ντυσίματος, της ομιλίας και των ιδιομορφιών».¹¹³

Όπως προσθέτει κι εδώ ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης: «Εκείνοι των οποίων η ταυτότητα φύλου δεν αντιστοιχεί με το βιολογικό φύλο που [τους] αποδόθηκε κατά τη γέννηση συνήθως αναφέρονται ως διεμφυλικά¹¹⁴ άτομα. Η ομάδα αυτή περιλαμβάνει άτομα που επιθυμούν κάποια στιγμή στη ζωή τους να υποβληθούν σε αγωγές επαναπροσδιορισμού φύλου (συνήθως αναφέρονται ως διαφυλικά¹¹⁵ άτομα), καθώς και άτομα που «παρ - ενδύονται» ή άτομα που δεν ή δεν θέλουν να θεωρούν τους εαυτούς τους ως «άνδρες» ή «γυναίκες». Μερικά από αυτά αναφέρονται στους εαυτούς τους ως «εναλλακτικού φύλου»».¹¹⁶

111. Στο «EU LGBT survey. European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey. Main results», όπ. π., σελ. 19.

112. Στο «Ποιον έχω απέναντι μου. Οδηγός διαφορετικότητας για δημοσίους υπαλλήλους με σκοπό την καταπολέμηση των διακρίσεων», όπ. π., ενότητα τέσσερα, σελ. 1.

113. Στο κείμενο «mannerisms». Εννοεί, στοιχείων συμπεριφοράς. Στο «Yogyakarta Principles on the Application of International Human Rights Law in relation to Sexual Orientation and Gender Identity», όπ. π., σελ. 6.

114. Στο κείμενο «transgender».

115. Στο κείμενο «transsexual».

116. Στο κείμενο «gender variant». Πρόκειται για ανθρώπους που δεν ταυτίζονται ούτε με το ανδρικό ούτε με το γυναικείο φύλο. Στο «EU LGBT survey. European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey. Main results», όπ. π., σελ. 19.

Τραβεστί/Παρενδυτικός (Transvestite / Cross-dresser): Απαξιωτικός όρος η χρήση του οποίου θα πρέπει να αποφεύγεται τόσο στον γραπτό όσο και στον προφορικό λόγο.

Σύμφωνα με το ευρωπαϊκό παράρτημα της Διεθνούς Ένωσης για τις Λεσβίες, τους/τις Ομοφυλόφιλους-ες, τους/τις Αμφιφυλόφιλους, τους/τις Τρανς και τους/τις Μεσοφυλικούς-ές (European Region of the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association – ILGA Europe), «τραβεστί» ή «παρενδυτικοί», είναι οι άνθρωποι εκείνοι «που απολαμβάνουν να φορούν ρούχα ενός άλλου κοινωνικού φύλου για ορισμένες χρονικές περιόδους. Η αίσθηση της ταύτισης με ένα άλλο κοινωνικό φύλο κυμαίνεται από το να είναι πολύ ισχυρή και μάλιστα [να είναι] το πρωταρχικό κοινωνικό τους φύλο, μέχρι να είναι λιγότερο κρίσιμο μέρος της ταυτότητάς τους. Μερικοί τραβεστί ή παρενδυτικοί άνθρωποι μπορεί να αναζητήσουν ιατρική βοήθεια για τη μετάβαση και να ζήσουν μονίμως στο προτιμώμενο κοινωνικό φύλο σε κάποια στιγμή της ζωής τους. Άλλοι είναι ευτυχείς να συνεχίσουν την παρενδυσία μερικής απασχόλησης για το υπόλοιπο της ζωής τους».¹¹⁷

Παρομοίως, σύμφωνα με το Παρατηρητήριο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, όσον αφορά τον όρο «τραβεστί» («transvestite»):

»[Ο όρος] «τραβεστί» αναφέρεται με μεγαλύτερη ακρίβεια σε ένα πρόσωπο που παρενδύεται από καιρού εις καιρόν για την ευχαρίστηση [του]. Οι τραβεστί ή οι «παρενδυτικοί» δεν είναι απαραίτητο να προσδιορίζονται με ένα κοινωνικό φύλο διαφορετικό από το κοινωνικό φύλο που σχετίζεται με το βιολογικό φύλο, το οποίο τους αποδόθηκε κατά τη γέννηση».¹¹⁸

Γενικά ο όρος «τραβεστί», θεωρείται απαξιωτικός και ότι στιγματίζει το προσδιοριζόμενο άτομο. Χρησιμοποιείται μόνο αν το ίδιο το άτομο αυτοπροσδιοριστεί/αυτοπροσδιορίζεται έτσι.

Τρανς* (Trans*): Σύμφωνα με το ευρωπαϊκό παράρτημα της Διεθνούς Ένωσης για τις Λεσβίες, τους/τις Ομοφυλόφιλους-ες, τους/τις Αμφιφυλόφιλους, τους/τις Τρανς και τους/τις Μεσοφυλικούς-ές (European Region of the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association – ILGA Europe), ο όρος «Τρανς» «είναι ένας περιεκτικός όρος ομπρέλα που αναφέρεται σε εκείνους τους ανθρώπους που η ταυτότητα φύλου τους ή/και η έκφραση φύλου τους διαφέρει από το φύλο που τους έχει αποδοθεί κατά τη γέννηση. Περιλαμβάνει αλλά δεν περιορίζεται σε: άνδρες και γυναίκες με διεμφυλικό παρελθόν και ανθρώπους που αναγνωρίζονται ως διαφυλικοί, διεμφυλικοί, τραβεστί/παρενδυτικοί, ανδρόγυνοι, πολυφυλικοί, τζέντερκουερ, άφυλοι, εναλλακτικού φύλου ή με οποιαδήποτε άλλη ταυτότητα ή/και έκφραση φύ-

117. Στο «ILGA - Europe Glossary», όπ. π.

118. Στο «“I’m Scared to Be a Woman”. Human Rights Abuses Against Transgender People in Malaysia», όπ. π., σελ. i-ii.

λου που δεν είναι τυπικά αρσενική ή θηλυκή και εκφράζουν το φύλο τους μέσω της επιλογής ρούχων, παρουσίας ή τροποποίησης του σώματος, συμπεριλαμβανομένων πολλαπλών χειρουργικών επεμβάσεων». ¹¹⁹

Παρόμοιο ορισμό, δίνει η Μη Κυβερνητική Οργάνωση Διεμφυλική Ευρώπη (Transgender Europe - TGEU):

«Ένας όρος που καλύπτει ένα ευρύ φάσμα ανθρώπων οι οποίοι θα ανακαλύψουν ότι η ταυτότητα ή έκφραση του φύλου τους δεν αντιστοιχεί πλήρως με το φύλο που τους έχει αποδοθεί κατά τη γέννηση. Αυτός ο όρος μπορεί να περιλαμβάνει - αλλά δεν περιορίζονται σε - ανθρώπους που προσδιορίζονται χρησιμοποιώντας τους ακόλουθους πιο ειδικούς όρους: διαφυλικοί άνθρωποι, διεμφυλικοί άνθρωποι, τραβεστί / cross-dressing άνθρωποι, ¹²⁰ μη-δυναμικού [φύλου], ¹²¹ άνθρωποι εναλλακτικού φύλου». ¹²²

Τέλος, όσον αφορά την χρήση του αστερίσκου «*», σύμφωνα με την διεθνή οργάνωση Σύνδεσμος κατά της Δυσφήμισης, ο όρος «τρανς» με αστερίσκο («*») είναι: «Ένας όρος ομπρέλα που αναφέρεται σε όλες τις ταυτότητες εντός του φάσματος της ταυτότητας φύλου». ¹²³

Τρανσφοβία (Transphobia): Σύμφωνα με το ευρωπαϊκό παράρτημα της Διεθνούς Ένωσης για τις Λεσβίες, τους/τις Ομοφυλόφιλους-ες, τους/τις Αμφιφυλόφιλους, τους/τις Τρανς και τους/τις Μεσοφυλικούς-ές (European Region of the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association – ILGA Europe), η τρανσφοβία «αναφέρεται σε αρνητικές πολιτισμικές και προσωπικές πεποιθήσεις, γνώμες, στάσεις και συμπεριφορές, που βασίζονται σε προκατάληψη, αποστρέψη, φόβο ή/και μίσος για τους τρανς ανθρώπους ή κατά παραλλαγών ταυτότητας φύλου και έκφρασης φύλου». ¹²⁴

119. Στο «ILGA – Europe Glossary», όπ. π.

120. Στο κείμενο «transvestite/ cross-dressing people».

121. Στο κείμενο «non-binary».

122. Στο κείμενο «gender-variant». Transgender Europe - TGEU (August 2011). «“...And Others!” Argumentation Training for Transgender Inclusion in Europe - A ‘Good Practice’ Toolkit for Trans* Activists and Allies Working for Trans* Equality, Rights and Inclusion», σελ. 18. Διαθέσιμο στη διεύθυνση, http://tgeu.org/sites/default/files/transgender_inclusion_argumentation_toolkit%20.pdf, τελευταία είσοδος 08 Δεκεμβρίου 2015.

123. Anti-Defamation League – ADL (2014). «TERMINOLOGY RELATED TO TRANSGENDER AND GENDER NON-CONFORMING IDENTITY». Διαθέσιμη στην διεύθυνση <http://www.adl.org/assets/pdf/education-outreach/terminology-related-to-transgender-and-gender-non-conforming-identity.pdf>, τελευταία είσοδος 08 Δεκεμβρίου 2015.

124. Στο «ILGA - Europe Glossary», όπ. π.

Η Μη Κυβερνητική Οργάνωση Διεμφυλική Ευρώπη (Transgender Europe - TGEU), χρησιμοποιεί (σχεδόν) τον ίδιο ορισμό για την τρανσφοβία: «Ένας όρος που σημαίνει αρνητικές, πολιτισμικές και προσωπικές πεποιθήσεις, απόψεις, στάσεις και συμπεριφορές που βασίζονται σε προκαταλήψεις, αποστροφή, φόβο ή/και μίσος για τους τρανς* ανθρώπους ή κατά των παραλλαγών της ταυτότητας φύλου και της έκφρασης φύλου». ¹²⁵

Η ILGA Europe διακρίνει μεταξύ «θεσμοποιημένης» και «κοινωνικής» τρανσφοβίας: «Η θεσμοποιημένη τρανσφοβία εκδηλώνεται μέσω νομικών κυρώσεων, παθολογικοποίησης και ανύπαρκτων/ανεπαρκών μηχανισμών για την καταπολέμηση της βίας και των διακρίσεων. Η κοινωνική τρανσφοβία εκδηλώνεται με τις μορφές φυσικής και άλλων μορφών βίας, ρητορικής μίσους, διάκρισης, απειλών, περιθωριοποίησης, κοινωνικού αποκλεισμού, εξωτικοποίησης, γελοιοποίησης και προσβολών». ¹²⁶

Παρομοίως, σύμφωνα με την TGEU: «Η τρανσφοβία μπορεί να λάβει διάφορες μορφές όπως άμεση σωματική βία, παρενόχληση, απειλές, ρητορική μίσους και προσβλητικό λόγο, διακριτική κάλυψη από τα ΜΜΕ και κοινωνικός αποκλεισμός. Περιλαμβάνει επίσης θεσμοθετημένες μορφές διακρίσεων και στιγματισμού του, όπως η μεταχείριση των ανθρώπων ως εγκληματίες ή ψυχικά ασθενών επειδή απλώς είναι τρανς* ή εκφράζουν μια διακύμανση κοινωνικού φύλου». ¹²⁷

125. Στο «“...And Others!” Argumentation Training for Transgender Inclusion in Europe – A ‘Good Practice’ Toolkit for Trans* Activists and Allies Working for Trans* Equality, Rights and Inclusion», όπ. π., σελ. 18.

126. Στο «ILGA – Europe Glossary», όπ. π.

127. Στο «“...And Others!” Argumentation Training for Transgender Inclusion in Europe – A ‘Good Practice’ Toolkit for Trans* Activists and Allies Working for Trans* Equality, Rights and Inclusion», όπ. π., σελ. 18.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ - Οργανώσεις υποστήριξης ΛΟΑΤΚΙ+ ανθρώπων, μέλη Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας (2015)

- **Colour Youth - Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας**
Τηλ: 694 55 83 395
Ιστοσελίδα: www.colouryouth.gr
e-mail: info@colouryouth.gr
Facebook: <https://el-gr.facebook.com/ColourYouth>
Twitter: twitter.com/colouryouth
- **Οικογένειες Ουράνιο Τόξο**
Ιστοσελίδα: <http://ouraniotoksofamilies.blogspot.gr/>
e-mail: ouraniotoksofamilies@gmail.com
Facebook: <https://el-gr.facebook.com/pages/Οικογένειες-Ουράνιο-Τόξο>
- **Ομοφυλοφιλική Λεσβιακή Κοινότητα Ελλάδας (ΟΛΚΕ)**
Ερμού 64 - 105 51 Αθήνα
Τηλ: 694 562 6890
Ιστοσελίδα: olkegr.blogspot.gr
Facebook: www.facebook.com/OLKEorg
e-mail: info.olke@gmail.com
- **Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών (Σ.Υ.Δ).**
Συγγρού 29, 1ος όροφος, Αθήνα, Τ.Κ. 11743, ώρες Γραφείου: Τρίτη & Πέμπτη 17.00 -19.00.
Τηλ.: 6944820441 (ώρες: 15.00-20.00).
Ιστοσελίδα: www.transgender-association.gr
Facebook: www.facebook.com/pages/Σωματείο-Υποστήριξης-Διεμφυλικών
e-mail: transgender.support.association@gmail.com.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ – Υπηρεσίες Ελληνικής Αστυνομίας

• Διεύθυνση Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος:

➤ Διεύθυνση: Λ. Αλεξάνδρας 173, Τ.Κ. 115 22 - Αθήνα

Γραμμή καταγγελιών: 11188 ή μέσω της εφαρμογής (Android & iOS) CYBERALERT

FAX : 210-6476462

E-mail: ccu@cybercrimeunit.gov.gr

Διαδικτυακή και διαδραστική εφαρμογή χρήσιμων συμβουλών της Διεύθυνσης Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος, για την ασφαλή πλοήγηση στο διαδίκτυο: www.cyberkid.gov.gr

➤ Υποδιεύθυνση Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος Βορείου Ελλάδος:

Τηλέφωνο: 2310-388772

Fax: 210-6991666

Ταχυδρομική διεύθυνση: Μοναστηρίου 326, Τ.Κ. 54 121, Θεσσαλονίκη

Σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα της Ελληνικής Αστυνομίας:

«Η αποστολή της Διεύθυνσης Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος συμπεριλαμβάνει την πρόληψη, την έρευνα και την καταστολή εγκλημάτων ή αντικοινωνικών συμπεριφορών, που διαπράττονται μέσω του διαδικτύου ή άλλων μέσων ηλεκτρονικής επικοινωνίας. Η Διεύθυνση Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος είναι αυτοτελής κεντρική Υπηρεσία και υπάγεται απευθείας στον κ. Αρχηγό της Ελληνικής Αστυνομίας.

Η Διεύθυνση Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος, στην εσωτερική της δομή, αποτελείται από πέντε τμήματα που συμπληρώνουν όλο το φάσμα προστασίας του χρήστη και ασφάλειας του Κυβερνοχώρου. Έτσι, στη νέα αναβαθμισμένη δομή της αποτελείται από:

α. Τμήμα Διοικητικής Υποστήριξης και Διαχείρισης Πληροφοριών,

β. Τμήμα Καινοτόμων Δράσεων και Στρατηγικής,

γ. Τμήμα Ασφάλειας Ηλεκτρονικών και Τηλεφωνικών Επικοινωνιών και Προστασίας Λογισμικού και Πνευματικών Δικαιωμάτων,

δ. Τμήμα Διαδικτυακής Προστασίας Ανηλίκων και Ψηφιακής Διερεύνησης και

ε. Τμήμα Ειδικών Υποθέσεων και Δίωξης Διαδικτυακών Οικονομικών Εγκλημάτων».¹²⁸

128. Ελληνική Αστυνομία, Διεύθυνση Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος, http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=8194&Itemid=378&lang, τελευταία είσοδος 08 Δεκεμβρίου 2015.

• Υπηρεσίες αντιμετώπισης ρατσιστικής βίας:¹²⁹

Σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα της Ελληνικής Αστυνομίας:

«Τα Τμήματα και Γραφεία Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας:

- Παρεμβαίνουν αυτεπαγγέλτως ή κατόπιν υποβολής σχετικής έγκλησης, μήνυσης ή καταγγελίας στη διερεύνηση και δίωξη εγκλημάτων που αφορούν στη διάπραξη, στην προπαρασκευή ή στην καθ' οιονδήποτε τρόπο δημόσια προτροπή, πρόκληση ή διέγερση σε διάπραξη, αδικημάτων ή στην εκδήλωση πράξεων η ενεργειών που μπορούν να προκαλέσουν διακρίσεις, μίσος ή βία σε βάρος προσώπων ή ομάδας προσώπων λόγω της φυλής, του χρώματος, της θρησκείας, των γενεαλογικών καταβολών, της εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, του σεξουαλικού προσανατολισμού, της ταυτότητας φύλου ή της αναπηρίας τους.
- Συλλέγουν, επεξεργάζονται και αξιοποιούν κατάλληλα πληροφορίες και στοιχεία που αφορούν στη διάπραξη ή την προπαρασκευή αδικημάτων με ρατσιστικά χαρακτηριστικά.
- Τα Τμήματα συντονίζουν και καθοδηγούν τα Γραφεία Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας των Τμημάτων Ασφαλείας της οικείας Διεύθυνσης Ασφάλειας στην εκπλήρωση της αποστολής τους.
- Αναπτύσσουν συνεργασίες με συναρμόδιες κρατικές Υπηρεσίες και Φορείς, καθώς και με άλλους κοινωνικούς Φορείς και Οργανώσεις, στο πλαίσιο της εκπλήρωσης της αποστολής τους και της αποτελεσματικότερης διαχείρισης περιστατικών ρατσιστικής βίας.
- Αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες ή παρέχουν συνδρομή σε πρωτοβουλίες άλλων Αρχών, Υπηρεσιών και Φορέων που έχουν σκοπό την πρόληψη και την αντιμετώπιση της ρατσιστικής βίας.
- Επιτηρούν χώρους και περιοχές στις οποίες υπάρχει αυξημένος κίνδυνος εκδήλωσης ρατσιστικών επιθέσεων.

129. Ελληνική Αστυνομία, Υπηρεσίες Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας - Γενικά, http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=%27.%27&perform=view&id=23730&Itemid=1027&lang=, τελευταία είσοδος 08 Δεκεμβρίου 2015.

- Συνεργάζονται με διεθνείς Οργανισμούς και Φορείς, καθώς και Φορείς και εκπροσώπους ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων που έχουν δεχθεί ή υπάρχει κίνδυνος να δεχθούν ρατσιστικές επιθέσεις.
- Τηρούν ειδικό αρχείο καταγραφής των περιστατικών ρατσιστικής βίας, στα οποία επιλαμβάνονται.
- Ενημερώνουν τα θύματα ή τους καταγγέλλοντες για τα δικαιώματά τους.
- Μεριμνούν για την ενημέρωση των αρμόδιων Υπηρεσιών σε περιπτώσεις που απαιτείται η παροχή ιατροφαρμακευτικής ή νοσοκομειακής περίθαλψης ή ψυχολογικής υποστήριξης σε θύματα ρατσιστικής επίθεσης, καθώς και για την παρουσία διαμερηνέα, εφόσον αυτό ζητηθεί ή κριθεί αναγκαίο.
- Ενημερώνουν άμεσα τον αρμόδιο Εισαγγελέα, σε κάθε περίπτωση που επιλαμβάνονται προανακριτικά σε υποθέσεις ρατσιστικής βίας. Επιπλέον, σε σοβαρά περιστατικά ενημερώνουν και το Υπουργείο Εξωτερικών της Χώρας μας και τις προξενικές αρχές της χώρας των θυμάτων της ρατσιστικής επίθεσης.
- Συντάσσουν, τον Ιανουάριο κάθε έτους, έκθεση αναφορικά με τις υποθέσεις ρατσιστικής βίας στις οποίες επιλήφθηκαν κατά το προηγούμενο έτος, την οποία υποβάλλουν ιεραρχικά στο 1ο Τμήμα Κοινωνικών και Πολιτιστικών Ζητημάτων και Αντιμετώπισης Ρατσισμού της Διεύθυνσης Κρατικής Ασφάλειας του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας¹³⁰.

Υπηρεσίες αντιμετώπισης ρατσιστικής βίας, ανά αστυνομική διεύθυνση:[®]

➤ Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αττικής

Υποδιεύθυνση Κρατικής Ασφάλειας Αττικής

Λ. Αλεξάνδρας 173, Τ.Κ. 11 522, Αθήνα

Τμηματάρχης 210-6476751 210-6476752

Αξιωματικός Υπηρεσίας 210-6476749 210-6476750

Γραμματεία 210-6476753 210-6476754 Fax: 210-6476845

Γραφείο Προανακρίσεων 210-6476755

Υποδιεύθυνση Ασφαλείας Αθηνών, Θήρας 17, Τ.Κ. 11 257, Αθήνα

Τηλέφωνο 210-8695537, 210-8695547

Υποδιεύθυνση Ασφαλείας Βορειοανατολικής Αττικής, Αγ. Όρους 16 & Πάτμου, Τ.Κ. 15 123, Μαρούσι

Τηλέφωνο 210-6875197, 210-6824581

130. Στο ίδιο.

Υποδιεύθυνση Ασφαλείας Δυτικής Αττικής, Μαρμαρά 21, Τ.Κ. 12 242, Αιγάλεω Αττικής

Τηλέφωνο 210-5319295, 210-5911046

Υποδιεύθυνση Ασφαλείας Πειραιώς, Ηρ. Πολυτεχνείου 37, Τ.Κ. 18 532, Πειραιάς

Τηλέφωνο 210-4178714, 210-4178715, 210-4177493

Υποδιεύθυνση Ασφαλείας Νοτιοανατολικής Αττικής, Πρώην Ανατολικός Αερολιμένας Αθηνών, Τ.Κ. 16 777, Ελληνικό

Τηλέφωνο 210-9690810, 210-9621189

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Αιτωλίας**

Τμήμα Ασφαλείας Μεσολόγγι, Δαμασκηνού 11, Τ.Κ. 30 200, Μεσολόγγι

Τηλέφωνο 26310 55712, 26310 55743, ΦΑΞ 26310 23561

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Ακαρνανίας**

Υποδιεύθυνση Ασφαλείας Αγρινίου, Κυριαζή α/α, Τ.Κ. 30 100, Αγρίνιο

Τηλέφωνο 26410 30167, ΦΑΞ 26410 54945

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Αλεξανδρούπολης**

Υποδιεύθυνση Ασφαλείας Αλεξανδρούπολης, Αλεξανδρούπολη, Καραϊσκάκη 6, 2ος όροφος

Τηλέφωνο 25510 66220 – 66260, ΦΑΞ 25510 83456

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Αργολίδας**

Τμήμα Ασφαλείας Ναυπλίου, Ναύπλιο, Ελευθερίας 1-2

Τηλέφωνο 27520 98747-8, ΦΑΞ 27520 25418

Τμήμα Ασφαλείας Άργους, Αγ. Αρτεμίου 4, Τ.Κ. 21200 Άργος

Τηλέφωνο 27510-62242, 27510-67258, ΦΑΞ 27510-63552

Αστυνομική Διεύθυνση Αρκαδίας

Τμήμα Ασφαλείας Τρίπολης, Τρίπολη, Αλ .Σούτσου 29 & Γ. Σαχτούρη - 1ος όροφος

Τηλέφωνο 2710 230557, 2710 230560, ΦΑΞ 2710 222877

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Άρτας**

Τμήμα Ασφαλείας Άρτας, Άρτα, Αγ. Αρτεμίου και Αγ. Ειρήνης 1

Τηλέφωνο 26810 80146, ΦΑΞ 26810 26282

➤ Αστυνομική Διεύθυνση Αχαΐας**Τμήμα Ασφαλείας** Αιγίου, Αίγιο, Σολωμού 26

Τηλέφωνο 26910 68740/747, ΦΑΞ 26910 68748

Υποδιεύθυνση Ασφαλείας Πατρών, Πάτρα, Ερμού 95

Τηλέφωνο 2610 695171-2, ΦΑΞ 2610-224519

➤ Αστυνομική Διεύθυνση Βοιωτίας**Τμήμα Ασφαλείας** Λιβαδειάς, Λιβαδειά, Φίλωνος 51

Τηλέφωνο 22610 88852, ΦΑΞ 22610 89213

Τμήμα Ασφαλείας Θήβας, Θήβα, Διρκαίου

Τηλέφωνο 22620 82187, ΦΑΞ 22620 26988

➤ Αστυνομική Διεύθυνση Γρεβενών**Τμήμα Ασφαλείας** Γρεβενών, Γρεβενά, Μητροπόλεως 4

Τηλέφωνο 24620 80319, ΦΑΞ 24620 87879

➤ Αστυνομική Διεύθυνση Δράμας**Τμήμα Ασφαλείας** Δράμας, Δράμα, Γ. Παπανδρέου 35 -1ος όροφος

Τηλέφωνο 25210 55287, ΦΑΞ 25210 55274

➤ Αστυνομική Διεύθυνση Δωδεκανήσου**Τμήμα Ασφαλείας** Κω, Κως, Ακτή Μιαούλη 2

Τηλέφωνο 22420 24444, ΦΑΞ 22420 26863

Υποδιεύθυνση Ασφαλείας Ρόδου, Ρόδος, Εθ. Δωδεκανησίων 43

Τηλέφωνο 22410-23294, ΦΑΞ 22410-32535

➤ Αστυνομική Διεύθυνση Εύβοιας**Τμήμα Ασφαλείας** Χαλκίδας, Χαλκίδα, Αρεθούσης 153-2ος όροφος

Τηλέφωνο 22210 37036, ΦΑΞ 22210 37036

➤ Αστυνομική Διεύθυνση Ευρυτανίας**Τμήμα Ασφαλείας** Καρπενησίου, Καρπενήσι, Εθν. Αντίστασης 9

Τηλέφωνο 22370 89177, ΦΑΞ 22370 89186

➤ Αστυνομική Διεύθυνση Ζακύνθου**Τμήμα Ασφαλείας** Ζακύνθου, Ζάκυνθος, Λομβάρδου 62

Τηλέφωνο 26950 24490 26950-24494, ΦΑΞ 26950 44871

➤ Αστυνομική Διεύθυνση Ηλείας**Υποδιεύθυνση Ασφαλείας** Πύργου, Πύργος, Διονύσου 1

Τηλέφωνο 26210 81740, ΦΑΞ 26210-33048

Τμήμα Ασφαλείας Αμαλιάδας

Σισίνη - Αγ. Γεωργίου, Τ.Κ. 27 200 Αμαλιάδα

Τηλέφωνο 26220-38212, 26220-24101, 26220-38231, 26220-38233, ΦΑΞ 26220-38234

➤ Αστυνομική Διεύθυνση Ημαθίας**Τμήμα Ασφαλείας** Βέροιας, Βέροια, Σ. Πέτρουλα 1

Τηλέφωνο 23310 76661, 23310 76654, ΦΑΞ 23310 70588

Τμήμα Ασφαλείας Αλεξάνδρειας, Αλεξάνδρεια, Αλ. Παπάγου & Δ. Βετσοπούλου

Τηλέφωνο 23330 53352, 23330 53345, ΦΑΞ 23330 25505

Τμήμα Ασφαλείας Νάουσας, Νάουσα, Πλ. Τρόμπακα 1

Τηλέφωνο 23320 52574, 23320 52572, ΦΑΞ 23320 29470

➤ Αστυνομική Διεύθυνση Ηρακλείου**Υποδιεύθυνση Ασφαλείας** Ηρακλείου, Αγ. Αρτεμίου 1, Ν. Αλικαρνασός

Τηλέφωνο 2810 274222, ΦΑΞ 2810 333690

➤ Αστυνομική Διεύθυνση Θεσπρωτίας**Υποδιεύθυνση Ασφαλείας** Ηγουμενίτσας, Ηγουμενίτσα, Αγίων Αποστόλων 5 - 2ος όροφος

Τηλέφωνο 26650 29629, 26650 29630, 26650 29640, ΦΑΞ 26650 22329

➤ Αστυνομική Διεύθυνση Θεσσαλίας**Υποδιεύθυνση Ασφαλείας** Λάρισας, Λάρισα, Αλ. Παπαναστασίου 86

Τηλέφωνο 2410 683208, ΦΑΞ 2410 623167

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Θεσσαλονίκης**

Υποδιεύθυνση Κρατικής Ασφάλειας Θεσσαλονίκη, Θεσσαλονίκη, Μοναστηρίου
326-2ος όροφος

Τηλέφωνο 2310 388436

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Ιωαννίνων**

Υποδιεύθυνση Ασφαλείας Ιωαννίνων, Ιωάννινα, 28ης Οκτωβρίου 11-1ος όροφος

Τηλέφωνο 26510 65984, ΦΑΞ 26510 33617

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Καβάλας**

Τμήμα Ασφαλείας Καβάλας, Καβάλα, Ομοιοίας αρ. 119 – 1ος όροφος

Τηλέφωνο 2510 622267, 2510 622268, ΦΑΞ 2510 223581

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Καρδίτσας**

Τμήμα Ασφαλείας Καρδίτσας, Καρδίτσα, 2ο χλμ Π.Ο Καρδίτσας – Τρικάλων

Τηλέφωνο 24410 80231, ΦΑΞ 24410 21540

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Καστοριάς**

Υποδιεύθυνση Ασφαλείας Καστοριάς, Καστοριά, Γράμμου 25

Τηλέφωνο 24670 21550, ΦΑΞ 24670 83322

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Κέρκυρας**

Υποδιεύθυνση Ασφαλείας Κέρκυρας, Κέρκυρα, Αλυκές Ποταμού

Τηλέφωνο 26610-29170, 26610-29176, ΦΑΞ 26610 22214

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Κεφαλληνίας**

Τμήμα Ασφαλείας Αργοστολίου, Αργοστόλι, ΒΙ.ΠΕ Αργοστολίου

Τηλέφωνο 26710-27842, 26710-27843, ΦΑΞ 26710-25270

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Κιλκίς**

Τμήμα Ασφαλείας Κιλκίς, Κιλκίς, Κ. Παλαιολόγου αρ. 03 - 1ος όροφος

Τηλέφωνο 23410 77023, ΦΑΞ 23410 77027

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Κοζάνης**

Τμήμα Ασφαλείας Κοζάνης, Κοζάνη, Λ. Ανδρέα Παπανδρέου-2ος όροφος

Τηλέφωνο 24610 54439, ΦΑΞ 24610 54434

Τμήμα Ασφαλείας Πτολεμαΐδας, Πτολεμαΐδα, Τραπεζούντος 57-1ος όροφος
Τηλέφωνο 24630 55429, ΦΑΞ 24630 23990

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Κορινθίας**

Τμήμα Ασφαλείας Κορίνθου, Κόρινθος, Ερμού 51-4ος όροφος
Τηλέφωνο 27410 77212, ΦΑΞ 27410 23666

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Κυκλάδων**

Τμήμα Ασφαλείας Ερμούπολης, Ερμούπολη, Πλ. Ρεθύμνης 1
Τηλέφωνο 22810 96112, ΦΑΞ 22810 80286

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Λακωνίας**

Τμήμα Ασφαλείας Σπάρτης, Σπάρτη, Επισκόπου & Βρεσθένης 18
Τηλέφωνο 27310 89612-3, ΦΑΞ 27310 27632

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Λασιθίου**

Υποδιεύθυνση Ασφαλείας Αγίου Νικολάου, Άγιος Νικόλαος, Ερ. Σταυρού 47
Τηλέφωνο 28410 91412

Τμήμα Ασφαλείας Ιεράπετρας, Ιεράπετρα, Μαρκοπούλου 35
Τηλέφωνο 28420 90178

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Λευκάδας**

Τμήμα Ασφαλείας Λευκάδας, Λευκάδα, Ηρώων Πολυτεχνείου 30
Τηλέφωνο 26450 29375, ΦΑΞ 26450 22941

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Μαγνησίας**

Υποδιεύθυνση Ασφαλείας Βόλου, Βόλος, Κ. Καρτάλη 69 και Ροζού
Τηλέφωνο 24210 76958, ΦΑΞ 24210 76948

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Μεσσηνίας**

Υποδιεύθυνση Ασφαλείας Καλαμάτας, Καλαμάτας Ηρώων Πολυτεχνείου- Ν. Είσοδος
Τηλέφωνο 27210 44641, ΦΑΞ 27210 44646

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Λέσβου**

Υποδιεύθυνση Ασφαλείας, Μυτιλήνη, Στρ. Μυριβήλη & Μ. Κουντουρά 2
Τηλέφωνο 22510 58870, ΦΑΞ 22510 41729

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Ξάνθης**

Τμήμα Ασφαλείας Ξάνθης, Ξάνθη, Νέστου 2Α

Τηλέφωνο 25410 84133-8,147 ΦΑΞ 25410 22707

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Ορεστιάδας**

Υποδιεύθυνση Ασφαλείας Ορεστιάδας, Ορεστιάδα, Βασ. Κωνσταντίνου 4

Τηλέφωνο 25520 81828, ΦΑΞ 25520 26302

Τμήμα Ασφαλείας Διδυμοτείχου, Διδυμότειχο, Βασ. Γεωργίου 1

Τηλέφωνο 25530 26853, ΦΑΞ 25530 22103

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Έδεσσας**

Τμήμα Ασφαλείας Έδεσσας, Έδεσσα, Ηρ. Πολυτεχνείου αρ. 13-4ος όροφος

Τηλέφωνο 23810 51722, ΦΑΞ 23810 51719

Τμήμα Ασφαλείας Γιαννιτσών, Γιαννιτσά, Εθν. Αντιστάσεως αρ. 7-1ος όροφος

Τηλέφωνο 23820 84262, ΦΑΞ 23820 84265

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Πιερίας**

Υποδιεύθυνση Ασφαλείας Κατερίνης, Κατερίνη

Τηλέφωνο 23510 46632

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Πρέβεζας**

Τμήμα Ασφαλείας Πρέβεζας, Πρέβεζα, Λ. Ιωαννίνων 200

Τηλέφωνο 26820 89542, ΦΑΞ 210 6991903

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Ρεθύμνου**

Υποδιεύθυνση Ασφαλείας Ρεθύμνου, Ρέθυμνο, Πλατεία Ηρώων Πολυτεχνείου αρ. 26

Τηλέφωνο 28310 88189, ΦΑΞ 28310 25246

Τμήμα Ασφαλείας Γεροποτάμου Ρεθύμνου, Πέραμα Μυλοποτάμου, Πλ. Ηρώων Πολυτεχνείου 26

Τηλέφωνο 28340 22812

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Ροδόπης**

Τμήμα Ασφαλείας Κομοτηνής, Κομοτηνή, Λ. Δημοκρατίας 3

Τηλέφωνο 25310 83228, ΦΑΞ 25310 83854

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Σάμου**

Υποδιεύθυνση Ασφαλείας Σάμου, Σάμος, Πρεσ. Δημητρίου Νικολαρεΐζη 3
Τηλέφωνο 22730 87329, ΦΑΞ 22730 22255

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Σερρών**

Υποδιεύθυνση Ασφαλείας Σερρών, Σέρρες, Κερασούντος 3-2ος όροφος
Τηλέφωνο 23210 90806, ΦΑΞ 23210 90905

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Τρικάλων**

Τμήμα Ασφαλείας Τρικάλων, Τρίκαλα, Γιαννιτσών και Φαρμάκη
Τηλέφωνο 24310 63027, ΦΑΞ 24310 63022

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Φθιώτιδας**

Τμήμα Ασφαλείας Λαμίας, Λ. Αθηνών 188, Τ.Κ. 35 100 Λαμία
Τηλέφωνο 22310-56863, 22310-56869, ΦΑΞ 22310-23288

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Φλώρινας**

Τμήμα Ασφαλείας Φλώρινας, Φλώρινα, Ιωάννου Τρύπη 1-1ος όροφος
Τηλέφωνο 23850 44229, ΦΑΞ 23850 29502

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Φωκίδας**

Τμήμα Ασφαλείας Άμφισσας, Άμφισσα, Λεωφ. Σαλώνων και Καραμανλή
Τηλέφωνο 22650 79420, ΦΑΞ 22650 23491

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Χαλκιδικής**

Τμήμα Ασφαλείας Πολύγυρου, Πολύγυρος, Χαρ. Τρικούπη 41
Τηλέφωνο 23710 21645

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Χανίων**

Υποδιεύθυνση Ασφαλείας Χανίων, Χανιά, Λ. Ηρακλείου 23
Τηλέφωνο 28210 25817, ΦΑΞ 28210 28752

➤ **Αστυνομική Διεύθυνση Χίου**

Υποδιεύθυνση Ασφαλείας Χίου, Χίος, Πολεμίδη 1
Τηλέφωνο 22710 81541, ΦΑΞ 22710 44802

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV - Νομοθεσία

Νομοθεσία κατά του ρατσισμού και των διακρίσεων

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 927 / ΦΕΚ 139 / 28/06/1979 «Περί κολασμού πράξεων ή ενεργειών αποσκοπούντων εις φυλετικές διακρίσεις»

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΗ 28 ΙΟΥΝΙΟΥ 1979

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ
139

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΝΟΜΟΙ	
927. Περί κολασμού πράξεων ή ενεργειών αποσκοπούσων εις φυλετικές διακρίσεις.	1
928. Περί κολασμού της εις 'Αθήνας την 27ην Ιουλίου 1976 υπογραφείσης, μεταξύ της 'Ελληνικής Γεωγραφικής 'Εταιρείας Στρατού και του Γαλλικού 'Εθνικού Γεωγραφικού 'Ινστιτούτου, Συμφωνίας περί άμοιβαίας έπιστημονικής και τεχνικής συνεργασίας, ως και άνταλλαγής πληροφοριών και χαρακτηρισικού όπλου.	2
929. Για την κήρυξη της Συμφωνίας Μορφωτικής και 'Επιστημονικής συνεργασίας μεταξύ της Κυβερνήσεως της 'Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβερνήσεως της 'Ενώσεως Σοσιαλιστικών Σοβιετικών Δημοκρατιών που υπογράφηκε στη Μόσχα στις 6 Σεπτεμβρίου 1978.	3

ΝΟΜΟΙ

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 927

Περί κολασμού πράξεων ή ενεργειών αποσκοπούσων εις φυλετικές διακρίσεις.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Υ' ηρωσάμενοι όμοφώνως μετά της Βουλής, άπερασίσαμεν:

Άρθρον 1.

1. Όστις δημοσίως, είτε προφορικώς είτε διά του τύπου ή διά γραπτών κειμένων ή εικονογραφήσεων ή παντός άλλου μέσου εις προθέσει προσβάλει εις πρόσωπα ή ενεργείας θυγατέρας ή πρόκλησεν διακρίσεις, μίσος ή βίαια κατά προσώπων ή ομάδας προσώπων εις μόνον του λόγου της φυλετικής ή εθνικής καταγωγής των, τιμωρείται με φυλάκισιν μέχρι δυο έτών ή με χρηματικόν ποσόν ή και δι' άρκετέρων των ποινών τούτων.

2. Από των εν παρ. 1 ποινών τιμωρείται και όστις συντάξή ή συμπληρώσῃ εις δημόσιους, εις όποιον επίδοκτον οργανισμόν προπαγάνδων ή δημοφιλοπόνησας πάσης μορφής ταινίσκας εις φυλετικές διακρίσεις.

Άρθρον 2.

Όστις δημοσίως, είτε προφορικώς είτε διά του τύπου ή διά γραπτών κειμένων ή εικονογραφήσεων ή παντός άλλου μέσου, έκφράσῃ βέβαια προσβλητικὰς κατά προσώπων ή ομάδων προσώπων λόγους της φυλετικής ή εθνικής καταγωγής των, τιμωρείται με φυλάκισιν μέχρις ενός έτους ή χρηματικῆν ποινήν ή και δι' άρκετέρων των ποινών τούτων.

Άρθρον 3.

Διά φυλακίσεως μέχρις ενός έτους ή διά χρηματικῆς ποινῆς ή δι' άρκετέρων των ποινών τούτων τιμωρείται όστις κατ' επάγγελμα προφητεύσων άγαθὰ ή προσέρχων ύψηλείας άρεταίαι εις τινά τῶν παροχῶν τούτων μόνον λόγω της φυλετικής ή εθνικής καταγωγῆς κατὰ τῆ εἰρήσῃ τῶν παροχῶν ἀπό θρόν διατάξαντων εις τῆ φυλετικῆ, ή εθνικῆ καταγωγῆν τῶν βίαι.

Άρθρον 4.

Επί των κατὰ τὸν παρόντα νόμον ἐγκλημάτων ή βιαιῶς χωρεῖ μόνον ἐπὶ ἐγγλέσων.

Άρθρον 5.

Ἡ ἰσχύς τοῦ παρόντος νόμου ἀπὸ τῆς δημοσίευσέως του διὰ τῆς 'Εφημερίδας τῆς Κυβερνήσεως.

Ὁ παρὸν νόμος ὑγιεινῆς ἐπὶ τῆς Πολιτείας καὶ παρ' ἡμῶν ἔχοντων κληθείαι δημοσιονεύσων διὰ τῆς 'Εφημερίδας τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐπισημασθήτω ὡς νόμος τοῦ Κράτους.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 22 Ιουνίου 1979

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Δ. ΤΣΑΛΤΣΟΣ

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΕΣΤΕΡΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΟΥΝΤΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΛΛΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΑΜΑΤΗΣ

Ἐθεοαγῆθι καὶ ἐπιθῆθι ή μετὰ τῆς Κράτους σφραγίδος.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 25 Ιουνίου 1979

Ο ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΥΝΤΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΑΜΑΤΗΣ

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 928

Περί κολασμού της εις 'Αθήνας την 27ην Ιουλίου 1976 έκφραση εις, μεταξύ της 'Ελληνικής Γεωγραφικής 'Υπερείας Στρατού και του Γαλλικού 'Εθνικού Γεωγραφικού 'Ινστιτούτου, Συμφωνίας περί άμοιβαίας έπιστημονικής και τεχνικής συνεργασίας, ως και άνταλλαγής πληροφοριών και χαρακτηρισικού όπλου.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Υ' ηρωσάμενοι όμοφώνως μετά της Βουλής, άπερασίσαμεν:

Άρθρον 1.

Κοροῦται καὶ ἔχει ἰσχύον Νόμου ή εις 'Αθήνας την 27ην Ιουλίου 1976 υπογραφείσα, μεταξύ της 'Ελληνικής Γεωγραφικής 'Υπερείας Στρατού και του Γαλλικού 'Εθνικού Γεωγραφικού 'Ινστιτούτου Συμφωνία, περί άμοιβαίας έπιστημονικής και τεχνικής συνεργασίας, ως και άνταλλαγής πληροφοριών και χαρακτηρισικού όπλου, της οποίας τὸ περιεχόμενον εις τὴν Γαλλικῆν καὶ 'Ελληνικῆν γλώσσαν ἔχει ὡς ἀποδόσεις:

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ, 1426 «Για την κύρωση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη» (ΦΕΚ Α΄ 32/21.3.1984)

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Κυρούμεν και εκδίδομεν τον κατωτέρω υπό της Βουλής ψηφισθέντα νόμον:

Άρθρο πρώτο.

Κυρώνεται και έχει την ισχύ που ορίζει το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης που υπογράφηκε στο Τουρίνο της Ιταλίας στις 18 Οκτώβρη 1961, του οποίου το κείμενο, στο γαλλικό πρωτότυπο και την ελληνική του μετάφραση είναι το ακόλουθο:

(...)

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ

Οι Κυβερνήσεις που υπογράφουν και είναι μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης:

Αφού έκριναν ότι ο σκοπός του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι η πραγματοποίηση στενότερης ένωσης των μελών του για τη διαφύλαξη και προώθηση των ιδανικών και των αρχών που αποτελούν την κοινή τους κληρονομιά και την ευνόηση της οικονομικής και κοινωνικής προόδου τους, ιδίως με την προάσπιση και ανάπτυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών,

Αφού έκριναν ότι σύμφωνα με τη Σύμβαση για τη Διαφύλαξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, που υπογράφηκε στην Ρώμη στις 4 Νοέμβρη 1950 και το συμπληρωματικό Πρωτόκολλό της, που υπογράφηκε στο Παρίσι στις 20 Μαρτη 1952, τα Κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης συμφώνησαν να εξασφαλίσουν στους πληθυσμούς τους τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα και τις ελευθερίες που προβλέπονται στα κείμενα αυτά,

Αφού έκριναν ότι η απόλαυση των κοινωνικών δικαιωμάτων θα πρέπει να εξασφαλίζεται χωρίς διάκριση που να βασίζεται στη φυλή, στο χρώμα, στο φύλο, στο θρήσκευμα, στις πολιτικές πεποιθήσεις, στην εθνική καταγωγή ή την κοινωνική προέλευση,

Αφού αποφάσισαν να καταβάλλουν κοινές προσπάθειες για να βελτιώσουν το βιοτικό επίπεδο και να προωθήσουν την καλή διαβίωση όλων των κατηγοριών του πληθυσμού τους, αγροτικών και αστικών, με τα κατάλληλα μέσα και επιτεύγματα.

Συμφώνησαν τα ακόλουθα:

ΜΕΡΟΣ I

Τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναγνωρίζουν, ως αντικειμενικό σκοπό της πολιτικής τους να συνεχίσουν με όλα τα χρήσιμα μέσα, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, την επίτευξη προϋποθέσεων για την εξασφάλιση της αποτελεσματικής άσκησης των ακόλουθων δικαιωμάτων και αρχών:

1. Κάθε πρόσωπο θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα να κερδίζει τη ζωή του με εργασία που αναλαμβάνει ελεύθερα.
2. Όλοι οι εργαζόμενοι έχουν δικαίωμα σε δίκαιες συνθήκες εργασίας.
3. Όλοι οι εργαζόμενοι έχουν δικαίωμα σε ασφάλεια και υγιεινή στην εργασία τους.
4. Όλοι οι εργαζόμενοι έχουν δικαίωμα σε δίκαιη αμοιβή, που να εξασφαλίζει σ' αυτούς και τις οικογένειές τους ικανοποιητικό βιοτικό επίπεδο.
5. Όλοι οι εργαζόμενοι και οι εργοδότες έχουν δικαίωμα να συνεταιρίζονται ελεύθερα στα πλαίσια εθνικών ή διεθνών οργανώσεων για την προστασία των οικονομικών και κοινωνικών συμφερόντων του.
6. Όλοι οι εργαζόμενοι και οι εργοδότες τους έχουν δικαίωμα για συλλογικές διαπραγματεύσεις.
7. Τα παιδιά και τα νεαρά πρόσωπα έχουν δικαίωμα για ειδική προστασία από τους σωματικούς και ηθικούς κινδύνους στους οποίους εκτίθενται.
8. Οι εργαζόμενες γυναίκες, σε περίπτωση μητρότητας, καθώς και οι άλλες εργαζόμενες, σε ορισμένες περιπτώσεις, έχουν δικαίωμα για ειδική προστασία στην εργασία τους.
9. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα για κατάλληλα μέσα επαγγελματικού προσανατολισμού για να βοηθηθεί στην επιλογή επαγγέλματος σύμφωνα με τις προσωπικές ικανότητες και ενδιαφέροντά του.
10. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα για κατάλληλα μέσα επαγγελματικής εκπαίδευσης.
11. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα να απολαμβάνει κάθε μέτρο που του επιτρέπει να έχει την καλύτερη δυνατή κατάσταση υγείας.
12. Όλοι οι εργαζόμενοι και τα προστατευόμενα απ' αυτούς μέλη της οικογένειάς τους έχουν δικαίωμα για κοινωνική ασφάλεια.
13. Κάθε πρόσωπο που δεν έχει επαρκείς πόρους έχει δικαίωμα για κοινωνική και ιατρική αντίληψη.
14. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα να απολαμβάνει εξειδικευμένες κοινωνικές υπηρεσίες.

15. Κάθε ανάπηρο πρόσωπο έχει δικαίωμα για επαγγελματική εκπαίδευση και για επαγγελματική και κοινωνική επαναπροσαρμογή, ανεξάρτητα από την αιτία και τη φύση της αναπηρίας του.
16. Η οικογένεια, ως βασικό κύτταρο της κοινωνίας, έχει δικαίωμα για κατάλληλη κοινωνική, νομική και οικονομική προστασία για να εξασφαλίσει την πλήρη ανάπτυξη της.
17. Η μητέρα και το παιδί, ανεξάρτητα από την οικογενειακή κατάσταση και τις οικογενειακές σχέσεις, έχουν δικαίωμα για κατάλληλη κοινωνική και οικονομική προστασία.
18. Οι υπήκοοι ενός από τα Συμβαλλόμενα Μέρη έχουν δικαίωμα να ασκούν στο έδαφος ενός άλλου Μέρους οποιαδήποτε κερδοφόρα δραστηριότητα με ίσους όρους με τους υπηκόους του Μέρους αυτού, με την επιφύλαξη περιορισμών που βασίζονται σε σοβαρούς λόγους οικονομικού ή κοινωνικού χαρακτήρα.
19. Οι μετανάστες εργαζόμενοι που είναι υπήκοοι ενός από τα Συμβαλλόμενα Μέρη καθώς και οι οικογένειές τους έχουν δικαίωμα για προστασία και αντίληψη στο έδαφος οποιουδήποτε άλλου Συμβαλλόμενου Μέρους.

ΜΕΡΟΣ II

Τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να θεωρούν ότι δεσμεύονται, όπως προβλέπεται στο Μέρος III, από τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τα παρακάτω άρθρα και παραγράφους.

Άρθρο 1.

Δικαίωμα για εργασία.

Για εξασφάλιση της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος για εργασία τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση :

1. Να αναγνωρίζουν, ως έναν από τους κυριότερους αντικειμενικούς τους σκοπούς και αρμοδιότητες την πραγματοποίηση και τη διατήρηση του ψηλότερου και σταθερότερου δυνατού επίπεδου απασχόλησης για την επίτευξη της πλήρους απασχόλησης.
2. Να προστατεύουν με αποτελεσματικό τρόπο το δικαίωμα του εργαζόμενου να κερδίζει τη ζωή του με εργασία που αναλαμβάνει ελεύθερα.
3. Να συστήνουν ή να διατηρούν δωρεάν υπηρεσίες απασχόλησης για όλους τους εργαζόμενους.
4. Να εξασφαλίζουν ή να ευνοούν κατάλληλο επαγγελματικό προσανατολισμό καθώς επίσης και κατάλληλη επαγγελματική εκπαίδευση και επαναπροσαρμογή.

Άρθρο 2.

Δικαίωμα για δίκαιες συνθήκες εργασίας.

Για εξασφάλιση της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος για δίκαιες συνθήκες εργασίας, τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση:

1. Να καθορίζουν λογική διάρκεια ημερήσιας και εβδομαδιαίας εργασίας, ενώ θα πρέπει να μειώνεται σταδιακά η εβδομαδιαία διάρκεια της εργασίας, εφόσον το επιτρέπουν η αύξηση της παραγωγικότητας και οι άλλοι σχετικοί παράγοντες.
2. Να προβλέπουν αργίες με αποδοχές.
3. Να εξασφαλίζουν τη χορήγηση ετήσιας άδειας με αποδοχές με διάρκεια τουλάχιστο δύο εβδομάδες.
4. Να εξασφαλίζουν στους εργαζόμενους που απασχολούνται σε ορισμένες επικίνδυνες ή ανθυγιεινές εργασίες είτε μείωση της διάρκειας της εργασίας είτε συμπληρωματική άδεια με αποδοχές.
5. Να εξασφαλίζουν εβδομαδιαία ανάπαυση που να συμπίπτει, κατά το δυνατό, με την ημέρα της εβδομάδας που αναγνωρίζεται ως ημέρα ανάπαυσης είτε παραδοσιακά είτε από τις συνήθειες της χώρας ή της περιοχής.

Άρθρο 3.

Δικαίωμα για ασφαλείς και υγιεινές συνθήκες εργασίας.

Για εξασφάλιση της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος για ασφαλείς και υγιεινές συνθήκες εργασίας, τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση :

1. Να εκδίδουν κανονισμούς ασφάλειας και υγιεινής.
2. Να καθορίζουν μέτρα ελέγχου της εφαρμογής των κανονισμών αυτών.
3. Να συμβουλευούνται όταν είναι δυνατόν τις εργοδοτικές και εργατικές οργανώσεις πάνω στα μέτρα που αποσκοπούν στη βελτίωση της ασφάλειας και της υγιεινής της εργασίας.

Άρθρο 4.

Δικαίωμα για δίκαιη αμοιβή

Για εξασφάλιση της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος για δίκαιη αμοιβή, τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση:

1. Να αναγνωρίζουν το δικαίωμα των εργαζομένων για αμοιβή αρκετή να εξασφαλίζει σ' αυτούς και τις οικογένειές τους ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης.
2. Να αναγνωρίζουν το δικαίωμα των εργαζομένων για αυξημένη αμοιβή για υπερωριακή απασχόληση, με εξαίρεση ορισμένες ειδικές περιπτώσεις.

3. Να αναγνωρίζουν το δικαίωμα των εργαζομένων, αντρών και γυναικών, για ίση αμοιβή για εργασία ίσης αξίας.
 4. Να αναγνωρίζουν το δικαίωμα όλων των εργαζομένων για λογική προθεσμία προειδοποίησης σε περίπτωση τερματισμού της απασχόλησης.
 5. Να επιτρέπουν κρατήσεις πάνω στις αποδοχές μόνο σύμφωνα με τις προϋποθέσεις και μέσα στα όρια που προβλέπονται από την εθνική νομοθεσία ή ρύθμιση ή καθορίζονται με συλλογικές συμβάσεις ή διαιτητικές αποφάσεις.
- Η άσκηση των δικαιωμάτων αυτών θα πρέπει να εξασφαλίζεται είτε με ελεύθερα συναπτόμενες συλλογικές συμβάσεις είτε με διαιτητικές αποφάσεις είτε με οποιοδήποτε άλλο τρόπο σύμφωνα με τις εθνικές συνθήκες.

Άρθρο 5.

Συνδικαλιστικό δικαίωμα.

Για την εξασφάλιση ή την προώθηση της ελευθερίας των εργοδοτών και των εργαζομένων να συνιστούν τοπικές, εθνικές ή διεθνείς οργανώσεις για την προστασία των οικονομικών και κοινωνικών συμφερόντων τους και να προσχωρούν σ' αυτές τις οργανώσεις, τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση ώστε η εθνική νομοθεσία να μη προσβάλλει αλλά ούτε να εφαρμόζεται με τέτοιο τρόπο που να προσβάλλει την ελευθερία αυτή. Το μέτρο στο οποίο οι εγγυήσεις που προβλέπονται απ' αυτό το άρθρο θα εφαρμόζονται στην αστυνομία θα καθορίζεται από την εθνική νομοθεσία ή ρύθμιση. Η αρχή της εφαρμογής των εγγυήσεων αυτών στα μέλη των ενόπλων δυνάμεων και το μέτρο στο οποίο θα μπορούσαν να εφαρμοσθούν σ' αυτήν την κατηγορία προσώπων καθορίζονται επίσης από την εθνική νομοθεσία ή ρύθμιση.

Άρθρο 6.

Δικαίωμα συλλογικής διαπραγμάτευσης.

Για εξασφάλιση της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος της συλλογικής διαπραγμάτευσης, τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση:

1. Να ευνοούν την ισομερή συνεννόηση μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων.
2. Να προωθούν, όταν αυτό είναι αναγκαίο και σκόπιμο, την καθιέρωση διαδικασιών εκούσιας διαπραγμάτευσης μεταξύ των εργοδοτών ή των οργανώσεων των εργοδοτών εφ' ενός και των οργανώσεων των εργαζομένων αφ' ετέρου, προκειμένου να ρυθμίζονται οι όροι απασχόλησης με συλλογικές συμβάσεις.
3. Να ευνοούν την καθιέρωση και χρησιμοποίηση κατάλληλων διαδικασιών συνδιαλλαγής και διαιτησίας για τη ρύθμιση των εργασιακών διαφορών και αναγνωρίζουν:
4. Το δικαίωμα των εργαζομένων και των εργοδοτών για συλλογικές ενέργειες σε περίπτωση σύγκρουσης συμφερόντων, περιλαμβανομένου και του δικαιώματος της

απεργίας, με την επιφύλαξη των υποχρεώσεων που θα μπορούσαν να προκύψουν από τις ισχύουσες συλλογικές συμβάσεις.

Άρθρο 7.

Δικαίωμα των παιδιών και των νεαρών προσώπων για προστασία.

Για εξασφάλιση της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος των παιδιών και των νεαρών προσώπων για προστασία, τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση :

1. Να καθορίζουν το 15ο έτος της ηλικίας ως κατώτατο όριο ηλικίας για την είσοδο στην απασχόληση, με δυνατότητα όμως εξαιρέσεων για παιδιά, που απασχολούνται σε ορισμένες ελαφρές εργασίες που δεν απειλούν να βλάψουν την υγεία τους, την ηθική τους ή την εκπαίδευσή τους.
2. Να καθορίζουν ψηλότερο κατώτατο όριο ηλικίας για την είσοδο στην απασχόληση για ορισμένες εργασίες που θεωρούνται επικίνδυνες ή ανθυγιεινές. 3. Να απαγορεύουν την απασχόληση παιδιών, που υποχρεούνται να φοιτούν στο σχολείο, σε εργασίες που τους στερούν τη δυνατότητα να επωφεληθούν από την εκπαίδευση αυτή.
4. Να περιορίζουν τη διάρκεια της εργασίας των εργαζομένων που έχουν ηλικία κάτω των 16 ετών έτσι ώστε να ανταποκρίνεται αυτή στις απαιτήσεις της ανάπτυξής τους και ιδιαίτερα στις ανάγκες της επαγγελματικής τους εκπαίδευσης.
5. Να αναγνωρίζουν το δικαίωμα των νεαρών εργαζομένων και των μαθητευομένων για δίκαιη αμοιβή ή για κατάλληλη παροχή.
6. Να προβλέπουν ότι οι ώρες που διαθέτουν τα νεαρά πρόσωπα για επαγγελματική εκπαίδευση κατά την κανονική διάρκεια της εργασίας τους, με τη συναίνεση του εργοδότη τους, θα θεωρούνται ότι περιλαμβάνονται στην ημερήσια εργασία.
7. Να καθορίζουν τη διάρκεια της κανονικής άδειας με αποδοχές για τους εργαζόμενους με ηλικία κάτω των 18 ετών σε τρεις εβδομάδες τουλάχιστον.
8. Να απαγορεύουν την απασχόληση εργαζομένων με ηλικία κάτω των 18 ετών σε νυκτερινές εργασίες με εξαίρεση ορισμένες απασχολήσεις που καθορίζονται από την εθνική νομοθεσία ή ρύθμιση.
9. Να προβλέπουν ότι οι εργαζόμενοι με ηλικία κάτω των 18 ετών που απασχολούνται σε ορισμένες εργασίες που καθορίζονται από την εθνική νομοθεσία ή ρύθμιση θα πρέπει να υποβάλλονται σε τακτική ιατρική εξέταση.
10. Να εξασφαλίζουν ειδική προστασία από τους σωματικούς και ηθικούς κινδύνους στους οποίους εκτίθενται τα παιδιά και τα νεαρά πρόσωπα και κυρίως από τους κινδύνους εκείνους που προκαλούνται άμεσα ή έμμεσα από την εργασία τους.

Άρθρο 8.

Δικαίωμα των εργαζομένων γυναικών για προστασία.

Για εξασφάλιση της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος των εργαζομένων γυναικών για προστασία τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση :

1. Να εξασφαλίζουν στις γυναίκες, πριν και μετά τον τοκετό, ανάπαυση συνολικής διάρκειας τουλάχιστον 12 εβδομάδων είτε με τη μορφή αδείας με αποδοχές είτε με τη μορφή κατάλληλων παροχών κοινωνικής ασφάλειας ή παροχών από δημόσια κεφάλαια.
2. Να θεωρούν παράνομη την κοινοποίηση από μέρους του εργοδότη της απόλυσης σε γυναίκα ενώ διαρκεί η άδεια της λόγω μητρότητας ή σε ημερομηνία που η προθεσμία της προειδοποίησης εκπνέει κατά τη διάρκεια της απουσίας αυτής.
3. Να εξασφαλίζουν στις μητέρες που θηλάζουν τα παιδιά τους παύσεις εργασίας που να είναι αρκετές για το σκοπό αυτόν.
4. α) Να ρυθμίζουν την απασχόληση του γυναικείου εργατικού δυναμικού για νυκτερινή εργασία σε βιομηχανικές απασχολήσεις.
β) Να απαγορεύουν την απασχόληση του γυναικείου εργατικού δυναμικού σε υπόγειες εργασίες στα μεταλλεία και ενδεχόμενα σε όλες τις εργασίες που δεν ταιριάζουν στο εργατικό αυτό δυναμικό λόγω του επικίνδυνου, ανθυγιεινού ή επίπονου χαρακτήρα τους.

Άρθρο 9.

Δικαίωμα για επαγγελματικό προσανατολισμό.

Για εξασφάλιση της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος για επαγγελματικό προσανατολισμό, τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να συστήνουν ή να προωθούν, εφόσον είναι αναγκαίο, υπηρεσία που θα βοηθάει όλα τα πρόσωπα, περιλαμβανομένων και των αναπήρων, στην επίλυση των προβλημάτων τους που σχετίζονται με την εκλογή του επαγγέλματος ή με την επαγγελματική τους προώθηση, λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ενδιαφερομένου και τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα σ' αυτά και στις δυνατότητες της αγοράς εργασίας. Η βοήθεια αυτή θα πρέπει να παρέχεται δωρεάν, τόσο στους νέους, στους οποίους περιλαμβάνονται και τα παιδιά σχολικής ηλικίας, όσο και στους ενήλικες.

Άρθρο 10.

Δικαίωμα για επαγγελματική εκπαίδευση.

Για εξασφάλιση της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος για επαγγελματική εκπαίδευση, τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση:

1. Να εξασφαλίζουν ή να ευνοούν, εφόσον είναι ανάγκη, την τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση όλων των προσώπων, περιλαμβανομένων και των αναπήρων, σε συνεννόηση με τις επαγγελματικές οργανώσεις των εργοδοτών και των εργαζομέ-

νων και να παρέχουν τα μέσα που θα επιτρέπουν την είσοδό τους στην ανώτερη τεχνική εκπαίδευση και στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση με μοναδικό κριτήριο την ατομική ικανότητα.

2. Να εξασφαλίζουν ή να ευνοούν σύστημα μαθητείας καθώς και άλλα συστήματα εκπαίδευσης των νεαρών αγοριών και κοριτσιών στις διάφορες απασχολήσεις τους.

3. Να εξασφαλίζουν ή να ευνοούν, εφόσον είναι ανάγκη:

α) κατάλληλα και προσιτά μέτρα για την εκπαίδευση των ενήλικων εργαζομένων,
β) ειδικά μέτρα για επαγγελματική μετεκπαίδευση των ενήλικων εργαζομένων που επιβάλλεται από την τεχνική εξέλιξη ή από νέο προσανατολισμό της αγοράς εργασίας.

4. Να ενθαρρύνουν την πλήρη χρησιμοποίηση των μέσων, που προβλέπονται από κατάλληλες διατάξεις όπως είναι:

α) η μείωση ή η κατάργηση δικαιωμάτων και τίτλων,

β) η χορήγηση οικονομικής βοήθειας στις κατάλληλες περιπτώσεις,

γ) ο συνυπολογισμός στο κανονικό ωράριο εργασίας του χρόνου που διατίθεται για συμπληρωματικά εκπαιδευτικά μαθήματα που παρακολουθούν οι εργαζόμενοι κατά τη διάρκεια της απασχόλησής τους μετά από αίτημα του εργοδότη τους,

δ) η εγγύηση με κατάλληλο έλεγχο και σε συνεννόηση με τις επαγγελματικές οργανώσεις των εργοδοτών και των εργαζομένων, της αποτελεσματικότητας του συστήματος μαθητείας και κάθε άλλου συστήματος εκπαίδευσης για νεαρούς εργαζόμενους και γενικά της κατάλληλης προστασίας των νεαρών εργαζομένων.

Άρθρο 11.

Δικαίωμα για προστασία της υγείας.

Για εξασφάλιση της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος για προστασία της υγείας, τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να λαμβάνουν είτε απευθείας είτε με τη συνεργασία δημόσιων και ιδιωτικών οργανώσεων, κατάλληλα μέτρα που αποσκοπούν ιδίως:

1. Να εξαφανίζουν κατά το δυνατό τα αίτια μη ικανοποιητικής υγείας.

2. Να προβλέπουν συμβουλευτικές υπηρεσίες και υπηρεσίες διαφώτισης σε ό,τι αφορά τη βελτίωση της υγείας και την ανάπτυξη της συναίσθησης ατομικής ευθύνης στον τομέα της υγείας.

3. Να προλαμβάνουν, κατά το δυνατό, τις επιδημικές, ενδημικές και άλλες ασθένειες.

Άρθρο 12.

Δικαίωμα για κοινωνική ασφάλεια.

Για εξασφάλιση της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος για κοινωνική ασφάλεια, τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση:

1. Να καθιερώνουν ή να διατηρούν σύστημα κοινωνικής ασφάλειας.
2. Να διατηρούν το σύστημα κοινωνικής ασφάλειας σε ικανοποιητικό επίπεδο ίσο τουλάχιστο με εκείνο που απαιτείται για την επικύρωση της 102 Διεθνούς Σύμβασης Εργασίας σχετικά με τα ελάχιστα όρια κοινωνικής ασφάλειας.
3. Να καταβάλλουν προσπάθειες για την ανύψωση του συστήματος κοινωνικής ασφάλειας σε ψηλότερο επίπεδο.
4. Να λαμβάνουν μέτρα με τη σύναψη των κατάλληλων διμερών ή πολυμερών συμβάσεων ή με άλλα μέσα και με την επιφύλαξη των προϋποθέσεων που καθορίζονται με τις συμφωνίες αυτές, για να διασφαλίζουν:

α) την ισότητα μεταχείρισης ανάμεσα στους υπηκόους του κάθε Συμβαλλόμενου Μέρους και τους υπηκόους άλλων Μερών αναφορικά με τα δικαιώματα για κοινωνική ασφάλεια, περιλαμβάνοντας και τις διαφυλάξεις των πλεονεκτημάτων που έχουν παραχωρηθεί από τις νομοθεσίες κοινωνικής ασφάλειας, ανεξάρτητα με τις μετακινήσεις που θα ήταν δυνατόν να πραγματοποιήσουν τα προστατευόμενα πρόσωπα στο έδαφος των Συμβαλλομένων Μερών,

β) την παροχή, διατήρηση και αποκατάσταση των δικαιωμάτων για κοινωνική ασφάλεια με μέσα όπως είναι ο συνυπολογισμός των περιόδων ασφάλισης ή απασχόλησης που πραγματοποιούνται σύμφωνα με τη νομοθεσία του καθενός από τα Συμβαλλόμενα Μέρη.

Άρθρο 13.

Δικαίωμα για κοινωνική και ιατρική αντίληψη.

Για εξασφάλιση της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος για κοινωνική και ιατρική αντίληψη, τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση:

1. Να μεριμνούν ώστε κάθε πρόσωπο, που δεν διαθέτει επαρκείς πόρους και δεν είναι σε θέση να τους εξασφαλίσει με δικά του μέσα ή από άλλη πηγή, ιδίως δε από παροχές που καταβάλλονται από σύστημα κοινωνικής ασφάλειας, να μπορεί να λαμβάνει κατάλληλη βοήθεια και σε περίπτωση ασθένειας τις φροντίδες που απαιτεί η κατάσταση της υγείας του.
2. Να μεριμνούν ώστε τα πρόσωπα που δικαιούνται παρόμοια βοήθεια να μην βλέπουν να τους περιορίζονται από το λόγο αυτό τα πολιτικά ή κοινωνικά δικαιωμάτά τους.
3. Να προβλέπουν ότι όλα τα πρόσωπα θα μπορούν να λαμβάνουν από τις αρμόδιες υπηρεσίες δημοσίου ή ιδιωτικού χαρακτήρα οποιαδήποτε αναγκαία προσωπική βο-

ήθεια για την πρόληψη, εξάλειψη ή βελτίωση της κατάστασης ανάγκης προσωπικής ή οικογενειακής φύσεως.

4. Να εφαρμόζουν τις διατάξεις των παραγρ. 1, 2 και 3 αυτού του άρθρου με βάση την ισότητα των υπηκόων τους με τους υπηκόους άλλων Συμβαλλομένων Μερών, που βρίσκονται νόμιμα στο έδαφός τους, σύμφωνα με τις υποχρεώσεις που αναλαμβάνουν με βάση της Ευρωπαϊκή Σύμβαση Κοινωνικής και Ιατρικής Αντίληψης, που υπογράφηκε στο Παρίσι στις 11 Δεκέμβρη 1953.

Άρθρο 14.

Δικαίωμα για απόλαυση των κοινωνικών υπηρεσιών.

Για εξασφάλιση της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος για απόλαυση των κοινωνικών υπηρεσιών, τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση:

1. Να ενθαρρύνουν ή να οργανώνουν τις υπηρεσίες που χρησιμοποιούν τις μεθόδους που ταιριάζουν στην κοινωνική υπηρεσία και συμβάλλουν στην καλή διαβίωση και στην ανάπτυξη των ατόμων και των ομάδων μέσα στην κοινωνία καθώς και στην προσαρμογή τους στο κοινωνικό περιβάλλον.
2. Να ενθαρρύνουν τη συμμετοχή των ατόμων και των εθελοντικών οργανώσεων στη σύσταση ή στη διατήρηση των υπηρεσιών αυτών.

Άρθρο 15.

Δικαίωμα των προσώπων που μειονεκτούν σωματικά ή διανοητικά για επαγγελματική εκπαίδευση και επαγγελματική και κοινωνική επαναπροσαρμογή.

Για εξασφάλιση της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος των προσώπων που μειονεκτούν σωματικά ή διανοητικά για επαγγελματική εκπαίδευση και επαγγελματική και κοινωνική επαναπροσαρμογή, τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση:

1. Να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για να θέτουν στη διάθεση των ενδιαφερομένων μέσα επαγγελματικής εκπαίδευσης, στα οποία θα περιλαμβάνονται, ενδεχόμενα, ειδικευμένα ιδρύματα δημοσίου ή ιδιωτικού χαρακτήρα.
2. Να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για την τοποθέτηση των σωματικών μειονεκτούντων προσώπων, ιδίως μέσω ειδικευμένων υπηρεσιών τοποθέτησης σε εργασία, για τη δημιουργία δυνατοτήτων προστατευόμενης απασχόλησης και την εφαρμογή μέτρων για την ενθάρρυνση των εργοδοτών να προσλαμβάνουν σωματικά μειονεκτούντα πρόσωπα.

Άρθρο 16.**Δικαίωμα της οικογένειας για κοινωνική, νομική και οικονομική προστασία.**

Για πραγματοποίηση των απαραίτητων συνθηκών διαβίωσης που απαιτούνται για την πλήρη ανάπτυξη της οικογένειας που είναι βασικό κύτταρο της κοινωνίας, τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να προωθούν την οικονομική, νομική και κοινωνική προστασία της οικογενειακής ζωής, ιδίως με κοινωνικές και οικογενειακές παροχές, με φορολογικές διατάξεις, με ενθάρρυνση για την κατασκευή κατοικιών που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της οικογένειας, με την ενίσχυση των νέων εστιών ή με κάθε άλλο κατάλληλο μέτρο.

Άρθρο 17.**Δικαίωμα της μητέρας και του παιδιού για κοινωνική και οικονομική προστασία.**

Για εξασφάλιση της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος της μητέρας και του παιδιού για κοινωνική και οικονομική προστασία τα Συμβαλλόμενα Μέρη θα λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα για το σκοπό αυτόν περιλαμβανομένης της σύστασης ή της διατήρησης κατάλληλων ιδρυμάτων ή υπηρεσιών.

Άρθρο 18.**Δικαίωμα για την άσκηση κερδοφόρας δραστηριότητας στο έδαφος άλλων Συμβαλλομένων Μερών.**

Για εξασφάλιση της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος εξάσκησης κερδοφόρας δραστηριότητας στο έδαφος οποιουδήποτε άλλου Συμβαλλόμενου Μέρους, τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση:

1. Να εφαρμόζουν τους υπάρχοντες κανονισμούς με φιλελεύθερο πνεύμα.
2. Να απλοποιούν τις διατυπώσεις που ισχύουν και να μειώνουν ή να καταργούν τα δικαστικά τέλη και κάθε άλλη οικονομική επιβάρυνση που καταβάλλεται από τους αλλοδαπούς εργαζόμενους ή τους εργοδότες τους.
3. Να κάνουν ελαστικότερους, είτε ατομικά είτε συλλογικά, τους κανονισμούς που ισχύουν για την απασχόληση των αλλοδαπών εργαζομένων και να αναγνωρίζουν:
4. Το δικαίωμα εξόδου των υπηκόων τους που επιθυμούν να αναπτύξουν κερδοφόρα δραστηριότητα στο έδαφος άλλων Συμβαλλόμενων Μερών.

Άρθρο 19.**Δικαίωμα των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους για προστασία και αντίληψη.**

Για εξασφάλιση της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους για προστασία και αντίληψη στο έδαφος οποιου-

δήποτε άλλου Συμβαλλόμενου Μέρους, τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση:

1. Να διατηρούν ή να εξασφαλίζουν την ύπαρξη κατάλληλων υπηρεσιών που θα απασχολούνται δωρεάν με την παροχή βοήθειας στους εργαζόμενους αυτούς και ιδίως με την παροχή σ' αυτούς σωστών πληροφοριών και να λαμβάνουν κάθε χρήσιμο μέτρο, μέσα στα πλαίσια που επιτρέπονται από την εθνική νομοθεσία και ρύθμιση, ενάντια σε κάθε απατηλή προπαγάνδα που αναφέρεται στη μετανάστευση και παλιννόστηση.

2. Να λαμβάνουν, στα πλαίσια της δικαιοδοσίας τους, κατάλληλα μέτρα για να διευκολύνεται η αναχώρηση, το ταξίδι και η υποδοχή των εργαζομένων αυτών και των οικογενειών τους και να εξασφαλίζουν σ' αυτούς στα πλαίσια της δικαιοδοσίας τους, κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους τις απαραίτητες υγειονομικές και ιατρικές υπηρεσίες καθώς και καλές συνθήκες υγιεινής.

3. Να προωθούν τη συνεργασία, ανάλογα με την περίπτωση, μεταξύ των κοινωνικών υπηρεσιών, δημοσίων ή ιδιωτικών, των χωρών προέλευσης και υποδοχής.

4. Να εξασφαλίζουν στους εργαζόμενους αυτούς που βρίσκονται νόμιμα στο έδαφός τους, εφόσον τα θέματα αυτά ρυθμίζονται από τη νομοθεσία ή τη ρύθμιση ή υπάγονται στον έλεγχο των διοικητικών αρχών, ίδια μεταχείριση με τους υπηκόους τους αναφορικά με τα παρακάτω θέματα:

α) αμοιβή και άλλοι όροι απασχόλησης και εργασίας,

β) υπαγωγή σε συνδικαλιστικές οργανώσεις και απόλαυση των πλεονεκτημάτων που παρέχονται από τις συλλογικές συμβάσεις,

γ) στέγαση.

5. Να εξασφαλίζουν στους εργαζόμενους αυτούς που βρίσκονται νόμιμα στο έδαφός τους ίση μεταχείριση με τους υπηκόους τους αναφορικά με τους δασμούς, τους φόρους και τις εισφορές που σχετίζονται με την εργασία και καταβάλλονται με αφορμή την ιδιότητα του εργάτη.

6. Να διευκολύνουν, κατά το δυνατό, την επανασυγκέντρωση της οικογένειας του μετανάστη εργάτη στον οποία έχει επιτραπεί να εγκατασταθεί στο έδαφός τους.

7. Να εξασφαλίζουν στους εργαζόμενους αυτούς που βρίσκονται νόμιμα στο έδαφος τους ίση μεταχείριση με τους υπηκόους τους από την άποψη της προσφυγής στη δικαιοσύνη σχετικά με τα ζητήματα που αναφέρονται στο άρθρο αυτό.

8. Να εξασφαλίζουν στους εργαζόμενους αυτούς που διαμένουν κανονικά στο έδαφός τους ότι θα μπορούν να απελαθούν μόνο σε περίπτωση που απειλούν την ασφάλεια του Κράτους ή παραβιάζουν τη δημόσια τάξη ή τα χρηστά ήθη.

9. Να επιτρέπουν, μέσα στα όρια που καθορίζονται από τη νομοθεσία, τη μεταφορά οποιουδήποτε τμήματος των αποδοχών και των οικονομιών των μεταναστών εργατών που αυτοί επιθυμούν να μεταφέρουν.

10. Να επεκτείνουν την προστασία και τη βοήθεια που προβλέπονται από το άρθρο αυτό και στους μετανάστες εργαζόμενους που εργάζονται για δικό τους λογαριασμό εφόσον αυτά τα μέτρα εφαρμόζονται και στην κατηγορία αυτή.

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ

Άρθρο 20.

Δεσμεύσεις.

1. Καθένα από τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνει την υποχρέωση:

α) Να θεωρήσει το Μέρος Ι του Χάρτη ως διακήρυξη που καθορίζει τους αντικειμενικούς σκοπούς, την υλοποίηση των οποίων θα επιδιώξει με κάθε χρήσιμο μέσο σύμφωνα με τις διατάξεις της εισαγωγικής παραγράφου του Μέρους αυτού.

β) Να θεωρήσει ότι δεσμεύεται από πέντε τουλάχιστον από τα παρακάτω άρθρα του Μέρους ΙΙ του Χάρτη : 1, 5, 6, 12, 13, 16 και 19.

γ) Να θεωρήσει ότι δεσμεύεται από συμπληρωματικό αριθμό άρθρων ή αριθμημένων παραγράφων του Μέρους ΙΙ του Χάρτη τα οποία θα διαλέξει, με την προϋπόθεση όμως ότι ο συνολικός αριθμός των άρθρων και των αριθμημένων παραγράφων που θα το δεσμεύουν δεν θα είναι κατώτερος από 10 άρθρα ή 45 αριθμημένες παραγράφους.

2. Τα άρθρα ή οι παράγραφοι που διαλέγονται σύμφωνα με τις διατάξεις των εδαφ. β) και γ) της παραγρ. 1 του άρθρου αυτού θα γνωστοποιούνται στο Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης από τα Συμβαλλόμενα Μέρη κατά τη στιγμή της κατάθεσης του κειμένου της επικύρωσης ή της αποδοχής του.

3. Καθένα από τα Συμβαλλόμενα Μέρη θα μπορεί οποτεδήποτε μεταγενέστερα να δηλώνει με ανακοίνωσή του που θα απευθύνεται στο Γενικό Γραμματέα ότι θεωρεί ότι δεσμεύεται και με οποιοδήποτε άλλο άρθρο ή αριθμημένη παράγραφο που περιλαμβάνεται στο Μέρος ΙΙ του Χάρτη που δεν είχε μέχρι τώρα αποδεχθεί σύμφωνα με τις διατάξεις της παρ. 1 αυτού του άρθρου. Οι μεταγενέστερες αυτές δεσμεύσεις θα θεωρούνται αναπόσπαστο μέρος της επικύρωσης ή της αποδοχής και θα έχουν τα ίδια αποτελέσματα από την τριακοστή ημέρα μετά την ημερομηνία της ανακοίνωσής.

4. Ο Γενικός Γραμματέας θα κοινοποιήσει σε όλες τις Κυβερνήσεις που υπογράφουν τον Χάρτη και στο Γενικό Διευθυντή του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας, κάθε ανακοίνωση που έχει λάβει σύμφωνα με το μέρος αυτό του Χάρτη.

5. Κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος θα διαθέτει σύστημα επιθεώρησης εργασίας ανάλογο με τις εθνικές του συνθήκες.

ΜΕΡΟΣ IV

Άρθρο 21.

Διατάξεις που έγιναν αποδεκτές.

Τα Συμβαλλόμενα Μέρη θα υποβάλλουν κάθε δύο χρόνια στο Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης, σύμφωνα με τον τύπο που θα καθοριστεί από την Επιτροπή των Υπουργών, έκθεση σχετική με την εφαρμογή των διατάξεων του Μέρους II του Χάρτη που έχουν αποδεχθεί.

Άρθρο 22.

Εκθέσεις σχετικά με τις διατάξεις που δεν έχουν γίνει αποδεκτές.

Τα Συμβαλλόμενα Μέρη θα υποβάλλουν στο Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης, σε κατάλληλα χρονικά διαστήματα και μετά από αίτημα της Επιτροπής των Υπουργών, εκθέσεις αναφερόμενες στις διατάξεις του Μέρους II του Χάρτη που δεν είχαν αποδεχθεί κατά τη στιγμή της επικύρωσης ή της αποδοχής ή με μεταγενέστερη ανακοίνωση. Η Επιτροπή των Υπουργών θα καθορίσει σε κανονικά χρονικά διαστήματα, πάνω σε ποιές διατάξεις θα ζητηθούν οι εκθέσεις αυτές και ποιος θα είναι ο τύπος τους.

Άρθρο 23.

Κοινοποίηση αντιγράφων.

1. Καθένα από τα Συμβαλλόμενα Μέρη θα απευθύνει αντίγραφα των εκθέσεων που αναφέρονται στα άρθρα 21 και 22 στις εθνικές του οργανώσεις που είναι μέλη διεθνών οργανώσεων των εργοδοτών και των εργαζομένων και θα προσκληθούν σύμφωνα με το άρθρο 27 παρ. 2 να εκπροσωπηθούν στην Υποεπιτροπή της Κυβερνητικής Κοινωνικής Επιτροπής.

2. Τα Συμβαλλόμενα Μέρη θα διαβιβάζουν στο Γενικό Γραμματέα οποιαδήποτε παρατήρηση έχουν λάβει πάνω στις εκθέσεις αυτές από τις παραπάνω εθνικές οργανώσεις, αν αυτές το ζητήσουν.

Άρθρο 24.

Εξέταση των εκθέσεων.

Οι εκθέσεις που υποβάλλονται στο Γενικό Γραμματέα σε εφαρμογή των άρθρων 21 και 22 θα εξετάζονται από Επιτροπή εμπειρογνομόνων, που θα έχει επίσης στη διάθεσή 11 Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης της όλες τις παρατηρήσεις που θα έχουν διαβιβασθεί στο Γενικό Γραμματέα, σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 23.

Άρθρο 25.

Επιτροπή εμπειρογνομόνων.

1. Η Επιτροπή εμπειρογνομόνων θα αποτελείται από εφτά το πολύ μέλη που θα υποδεικνύονται από την Επιτροπή των Υπουργών από κατάλογο ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων με τη μεγαλύτερη ακεραιότητα του χαρακτήρα και αναγνωρισμένη ικανότητα στα διεθνή κοινωνικά θέματα οι οποίοι θα προτείνονται από τα Συμβαλλόμενα Μέρη.
2. Τα μέλη της Επιτροπής θα διορίζονται για χρονική περίοδο έξι χρόνων: η θητεία τους θα είναι δυνατό να ανανεωθεί. Εν τούτοις η θητεία δύο από τα αρχικά μέλη θα λήξει με την παρέλευση τεσσάρων χρόνων.
3. Τα μέλη των οποίων η θητεία θα λήξει με τη συμπλήρωση της τετραετούς αρχικής περιόδου θα υποδεικνύονται με κλήρωση από την Επιτροπή των Υπουργών αμέσως μετά τον πρώτο διορισμό.
4. Μέλος της Επιτροπής εμπειρογνομόνων που διορίστηκε σε αντικατάσταση μέλους του οποίου η θητεία δεν έχει λήξει θεωρείται ότι διορίζεται για το υπόλοιπο της θητείας του προκατόχου του.

Άρθρο 26.

Συμμετοχή της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας.

Η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας θα προσκληθεί να ορίσει αντιπρόσωπό της που θα συμμετέχει συμβουλευτικά στις συζητήσεις των εμπειρογνομόνων.

Άρθρο 27.

Υποεπιτροπή της Κυβερνητικής Κοινωνικής Επιτροπής.

1. Οι εκθέσεις των Συμβαλλομένων Μερών καθώς και τα συμπεράσματα της Επιτροπής εμπειρογνομόνων θα υποβάλλονται για εξέταση σε Υποεπιτροπή της Κυβερνητικής Κοινής Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης.
2. Η Υποεπιτροπή αυτή θα αποτελείται από έναν αντιπρόσωπο από κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος. Θα προσκαλέσει δύο το πολύ διεθνείς οργανώσεις εργοδοτών και εργαζομένων να αποστείλουν παρατηρητές, με συμβουλευτικά καθήκοντα, στις συνόδους της. Θα μπορεί επίσης να καλεί ως συμβούλους δύο το πολύ αντιπροσώπους διεθνών μη κυβερνητικών οργανώσεων που έχουν συμβουλευτικό χαρακτήρα στο Συμβούλιο της Ευρώπης, για θέματα που έχουν ιδιαίτερη ειδικευση όπως είναι π.χ. η καλή κοινωνική διαβίωση και η οικονομική και κοινωνική προστασία της οικογένειας.
3. Η Υποεπιτροπή θα υποβάλλει στην Επιτροπή των Υπουργών έκθεση που θα περιέχει τα συμπεράσματά της και στην οποία θα επισυνάπτεται και η έκθεση της Επιτροπής εμπειρογνομόνων.

Άρθρο 28. Συμβουλευτική Συνέλευση.

Ο Γενικός Γραμματέας του Συμβουλίου της Ευρώπης θα διαβιβάζει στη Συμβουλευτική Συνέλευση τα πορίσματα της Επιτροπής εμπειρογνομόνων. Η Συμβουλευτική Συνέλευση θα κοινοποιεί στην Επιτροπή Υπουργών τη γνώμη της πάνω στα πορίσματα αυτά.

Άρθρο 29. Επιτροπή των Υπουργών.

Η Επιτροπή των Υπουργών, με τη πλειοψηφία των δύο τρίτων (2/3) των μελών της, θα μπορεί με βάση την έκθεση της Υποεπιτροπής και αφού έχει συμβουλευθεί τη Συμβουλευτική Συνέλευση να απευθύνει τις αναγκαίες συστάσεις σε καθένα από τα Συμβαλλόμενα Μέρη.

ΜΕΡΟΣ V

Άρθρο 30.

Εξαιρέσεις σε περίπτωση πολέμου ή δημόσιου κινδύνου.

1. Σε περίπτωση πολέμου ή δημόσιου κινδύνου που απειλεί τη ζωή του έθνους, κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος θα μπορεί να λάβει μέτρα παρέκκλισης από τις υποχρεώσεις που προβλέπει ο Χάρτης, στο μέτρο όμως που επιβάλλεται αυστηρά από την κατάσταση και με την προϋπόθεση ότι τα μέτρα αυτά δεν θα είναι αντίθετα με τις άλλες υποχρεώσεις που απορρέουν από το διεθνές δίκαιο.
2. Κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος που έχει κάνει χρήση του δικαιώματος αυτού θα ενημερώνει απόλυτα μέσα σε λογική προθεσμία το Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης πάνω στα μέτρα που έλαβε και στους λόγους που τα επέβαλαν. Θα πρέπει επίσης να ενημερώνει το Γενικό Γραμματέα πάνω στην ημερομηνία από την οποία έπαψαν να ισχύουν τα μέτρα αυτά και εφαρμόζονται και πάλι πλήρως οι διατάξεις του Χάρτη που έχει αποδεχθεί.
3. Ο Γενικός Γραμματέας θα ενημερώνει τα άλλα Συμβαλλόμενα Μέρη και το Γενικό Διευθυντή του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας σχετικά με κάθε ανακοίνωση που θα έχει λάβει σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου αυτού.

Άρθρο 31. Περιορισμοί.

1. Τα δικαιώματα και οι αρχές που εξαγγέλλονται στο Μέρος I, όταν θα εφαρμοσθούν αποτελεσματικά και η αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων και αρχών αυτών, όπως προβλέπεται στο Μέρος II, δεν θα μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο περιορισμών που δεν προβλέπονται στα Μέρη I και II με εξαίρεση τους περιορισμούς που προβλέπονται από το νόμο και που είναι αναγκαίοι σε μια δημοκρατική

κοινωνία για την εγγύηση του σεβασμού των δικαιωμάτων και ελευθεριών και των λοιπών προσώπων ή για την προστασία της δημόσιας τάξης, της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας υγείας ή των χρηστών ηθών.

2. Οι περιορισμοί που επιβλήθηκαν σύμφωνα με το Χάρτη στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που θεσπίζονται μ' αυτόν θα εφαρμόζονται μόνο για το σκοπό για τον οποίο προβλέφθη καν.

Άρθρο 32.

Σχέσεις του Χάρτη και του εσωτερικού δικαίου ή των διεθνών συμφωνιών.

Οι διατάξεις του Χάρτη δεν θίγουν τις διατάξεις του εσωτερικού δικαίου και των συνθηκών, συμβάσεων ή διμερών ή πολυμερών συμφωνιών που ισχύουν ή θα ισχύουν και θα είναι ευνοϊκότερες για τα προστατευόμενα πρόσωπα.

Άρθρο 33.

Εφαρμογή με τις συλλογικές συμβάσεις.

1. Στα Κράτη μέλη που οι διατάξεις των παραγράφων 1, 2, 3, 4 και 5 του άρθρου 2 των παραγράφων 4, 6 και 7 του άρθρου 7 και των παραγράφων 1, 2, 3 και 4 του άρθρου 10 του Μέρους II του Χάρτη εξαρτώνται κανονικά από συμβάσεις που συνάπτονται μεταξύ εργοδοτών ή οργανώσεων εργοδοτών και οργανώσεων εργαζομένων ή εφαρμόζονται συνήθως με άλλο τρόπο και όχι με νόμο, τα Συμβαλλόμενα Μέρη μπορούν να αναλάβουν τις αντίστοιχες δεσμεύσεις και οι δεσμεύσεις αυτές θα θεωρούνται ότι εκπληρούνται όταν οι διατάξεις αυτές θα εφαρμόζονται στη μεγάλη πλειοψηφία των ενδιαφερόμενων εργαζομένων με συλλογικές συμβάσεις ή με άλλα μέσα.

2. Στα Κράτη μέλη, που οι διατάξεις αυτές εξαρτώνται κανονικά από τη νομοθεσία, τα Συμβαλλόμενα Μέρη θα μπορούν επίσης να αναλάβουν αντίστοιχες δεσμεύσεις και οι δεσμεύσεις αυτές θα θεωρούνται ότι εκπληρούνται όταν οι διατάξεις αυτές θα εφαρμόζονται με το νόμο στη μεγάλη πλειοψηφία των ενδιαφερόμενων εργαζομένων.

Άρθρο 34.

Εδαφική εφαρμογή.

1. Ο Χάρτης εφαρμόζεται στα μητροπολιτικά εδάφη κάθε Συμβαλλόμενου Μέρους. Κάθε Κυβέρνηση που τον υπογράφει μπορεί κατά την υπογραφή ή την κατάθεση του οργάνου επικύρωσης ή αποδοχής της να προσδιορίσει με έγγραφη δήλωση προς το Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης τα εδάφη που θεωρούνται για το σκοπό αυτόν ως μητροπολιτικά.

2. Κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος μπορεί κατά τη στιγμή της επικύρωσης ή της αποδοχής του Χάρτη ή και μεταγενέστερα να δηλώσει με έγγραφη ανακοίνωση προς το Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης, ότι ο Χάρτης στο σύνολό του ή εν μέ-

ρει, θα εφαρμοσθεί σε εκείνο ή εκείνα τα μη μητροπολιτικά εδάφη που αναφέρονται στην ανακοίνωση αυτή και των οποίων εξασφαλίζει τις διεθνείς σχέσεις ή για τα οποία αναλαμβάνει τη διεθνή ευθύνη. Στη δήλωση αυτή θα προσδιορίζει τα άρθρα ή τις παραγράφους του Μέρους II του Χάρτη που αποδέχεται ως υποχρεωτικές αναφορικά για καθένα από τα καθοριζόμενα στη δήλωσή του εδάφη.

3. Ο Χάρτης θα εφαρμοσθεί στο έδαφος ή στα εδάφη τα οποία ορίζονται στην ανακοίνωση που προβλέπεται στην προηγούμενη παράγραφο, από την τριακοστή ημέρα μετά την ημερομηνία κατά την οποία ο Γενικός Γραμματέας θα έχει λάβει την ανακοίνωση της δήλωσης αυτής.

4. Κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος θα μπορεί, οποτεδήποτε μεταγενέστερα, με ανακοίνωση στο Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης, να δηλώνει ότι αναφορικά με ένα ή περισσότερα εδάφη στα οποία εφαρμόζεται ο Χάρτης, σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου αυτού, αποδέχεται ως υποχρεωτικό οποιοδήποτε άρθρο ή αριθμημένη παράγραφο που δεν είχε μέχρι τώρα αποδεχθεί ως προς το έδαφος ή τα εδάφη αυτά. Οι μεταγενέστερες αυτές υποχρεώσεις θα θεωρούνται αναπόσπαστο τμήμα της αρχικής δήλωσης αναφορικά με το συγκεκριμένο έδαφος και θα έχουν τα ίδια αποτελέσματα μετά την τριακοστή ημέρα από την ημέρα της ανακοίνωσης.

5. Ο Γενικός Γραμματέας θα κοινοποιεί σε όλες τις Κυβερνήσεις που υπογράφουν το Χάρτη και στο Γενικό Διευθυντή του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας οποιαδήποτε ανακοίνωση που θα του έχει διαβιβασθεί σύμφωνα με το άρθρο αυτό.

Άρθρο 35.

Υπογραφή, επικύρωση, έναρξη ισχύος.

1. Ο Χάρτης είναι ανοικτός για υπογραφή από τα Κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, θα επικυρωθεί ή θα γίνει αποδεκτός. Τα όργανα επικύρωσης ή αποδοχής θα κατατεθούν στο Γενικό Γραμματέα.

2. Ο Χάρτης θα τεθεί σε ισχύ την τριακοστή ημέρα από την ημερομηνία κατάθεσης του πέμπτου οργάνου επικύρωσης ή αποδοχής.

3. Για κάθε Κράτος που θα τον επικυρώσει μεταγενέστερα ο Χάρτης θα τεθεί σε ισχύ την τριακοστή ημέρα από την ημερομηνία κατάθεσης του οργάνου επικύρωσης ή αποδοχής.

4. Ο Γενικός Γραμματέας θα γνωστοποιήσει σε όλα τα μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης και στο Γενικό Διευθυντή του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας την έναρξη ισχύος του Χάρτη, από τα ονόματα των Συμβαλλομένων Μερών που θα τον έχουν επικυρώσει ή αποδεχθεί και την κατάθεση κάθε οργάνου μεταγενέστερης επικύρωσης ή αποδοχής.

Άρθρο 36. Τροποποιήσεις.

Κάθε μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης μπορεί να προτείνει τροποποιήσεις του Χάρτη με κοινοποίησή του στο Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης. Ο Γενικός Γραμματέας θα διαβιβάσει στα άλλα μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης τις προτεινόμενες τροποποιήσεις που θα εξετασθούν από την Επιτροπή των Υπουργών και θα υποβληθούν για γνωμοδότηση στη Συμβουλευτική Συνέλευση. Όποια τροποποίηση θα εγκρίνεται από την Επιτροπή των Υπουργών θα αρχίζει να ισχύει την τριακοστή ημέρα από τότε που όλα τα Συμβαλλόμενα Μέρη θα είχαν γνωρίσει στο Γενικό Γραμματέα την αποδοχή της. Ο Γενικός Γραμματέας θα γνωστοποιήσει σε όλα τα Κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης και στο Γενικό Διευθυντή του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας την έναρξη ισχύος των τροποποιήσεων αυτών.

Άρθρο 37. Καταγγελία.

1. Συμβαλλόμενο Μέρος δεν θα μπορεί να καταγγείλει το Χάρτη πριν περάσει πενταετία από την ημερομηνία που τέθηκε σε ισχύ για το Μέρος αυτό ή πριν περάσει κάθε άλλη μεταγενέστερη διετής περίοδος και πριν κοινοποιηθεί προειδοποίηση πριν έξη μήνες στο Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης ο οποίος θα ενημερώσει τα άλλα Συμβαλλόμενα Μέρη και το Γενικό Διευθυντή του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας. Η καταγγελία αυτή δεν θίγει την εγκυρότητα του Χάρτη για τα υπόλοιπα Συμβαλλόμενα Μέρη, με την επιφύλαξη όμως ότι ο αριθμός τους δεν θα είναι ποτέ μικρότερος των πέντε.

2. Κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος μπορεί, σύμφωνα με τους όρους των διατάξεων της προηγούμενης παραγράφου, να καταγγείλει οποιοδήποτε άρθρο ή παράγραφο του Μέρους II του Χάρτη που έχει αποδεχθεί, με την επιφύλαξη ότι ο αριθμός των άρθρων ή των παραγράφων με τον οποίο θα δεσμεύεται το Συμβαλλόμενο αυτό Μέρος δεν θα είναι κατώτερος από 10 στην πρώτη περίπτωση και από 45 στη δεύτερη και ότι ο αριθμός αυτός των άρθρων ή των παραγράφων θα εξακολουθεί να περιλαμβάνει μεταξύ εκείνων που διάλεξε το Συμβαλλόμενο αυτό Μέρος και τα άρθρα για τα οποία γίνεται ειδική μνεία στο άρθρο 20 παραγρ. 1 (εδάφ. β).

3. Κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος μπορεί να καταγγείλει το Χάρτη ή οποιοδήποτε άρθρο ή παράγραφο του Μέρους II του Χάρτη, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στην παράγραφο 1 αυτού του άρθρου, αναφορικά με κάθε έδαφος στο οποίο εφαρμόζεται ο Χάρτης με δήλωση που θα γίνεται σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 34.

Άρθρο 38. Παράρτημα.

Το Παράρτημα στο Χάρτη αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του.

Για επιβεβαίωση των παραπάνω οι υπογράφοντες, κατάλληλα εξουσιοδοτημένοι για το σκοπό αυτόν, υπέγραψαν το Χάρτη.

Έγινε στο Τορίνο στις 18 Οκτώβρη 1961, στη γαλλική και αγγλική γλώσσα, κείμενο που είναι το ίδιο αυθεντικά σε ένα μόνο αντίτυπο που θα κατατεθεί στα αρχεία του Συμβουλίου της Ευρώπης. Ο Γενικός Γραμματέας θα κοινοποιήσει πιστά κυρωμένα αντίγραφα σε όλους τους υπογράφοντες.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΧΑΡΤΗ

Έκταση του Κοινωνικού Χάρτη αναφορικά με τα προστατευόμενα πρόσωπα.

1. Με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 12 παρ. 4 και του άρθρου 13 παρ. 4, στα πρόσωπα που αναφέρονται στα άρθρα 1-17 δεν περιλαμβάνονται αλλοδαποί, εκτός αν είναι υπήκοοι των Συμβαλλομένων Μερών και διαμένουν νόμιμα ή εργάζονται κανονικά στο έδαφος του ενδιαφερόμενου Συμβαλλόμενου Μέρους, ενώ εξυπακούεται ότι τα προαναφερόμενα άρθρα θα ερμηνεύονται με το πνεύμα των διατάξεων των άρθρων 18 και 19. Η ερμηνεία αυτή δεν απο κλείει την επέκταση ανάλογων δικαιωμάτων και σε άλλα πρόσωπα από οποιοδήποτε από τα Συμβαλλόμενα Μέρη.

2. Κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος θα παρέχει στους πρόσφυγες που περιλαμβάνονται στο ορισμό που δίνει η Σύμβαση της Γενεύης της 29 Ιουλίου 1951, σχετικά με την Κατάσταση των Προσφύγων και διαμένουν κανονικά στο έδαφός του ίση κατά το δυνατό μεταχείριση και σε κάθε περίπτωση όχι λιγότερο ευνοϊκή από εκείνη για την οποία έχει δεσμευθεί με τη Σύμβαση του 1951 καθώς και με άλλες διεθνείς συμφωνίες που ισχύουν και εφαρμόζονται στους πρόσφυγες που προαναφέρονται.

Μέρος I Μέρος II Παράγραφος 18 και Άρθρο 18, παράγραφος 1.

Είναι ευνόητο ότι οι διατάξεις αυτές δεν αναφέρονται στην είσοδο στο έδαφος των Συμβαλλόμενων Μερών και δεν θίγουν τις διατάξεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Εγκατάστασης που υπογράφηκε στο Παρίσι στις 13 Δεκέμβρη 1955.

ΜΕΡΟΣ II

Άρθρο 1, παράγραφος 2.

Η διάταξη αυτή δεν θα πρέπει να ερμηνεύεται ότι απαγορεύει ή ότι επιτρέπει τις ρήτρες ή πρακτικές συνδικαλιστικής ασφάλειας.

Άρθρο 4, παράγραφος 4.

Η διάταξη αυτή θα ερμηνεύεται με τέτοιο τρόπο ώστε να μην απαγορεύει την άμεση απόλυση σε περίπτωση σοβαρού παραπτώματος.

Άρθρο 4, παράγραφος 5.

Είναι ευνόητο, ότι ένα Συμβαλλόμενο Μέρος θα μπορεί να αναλάβει τη δέσμευση που απαιτείται από την παράγραφο αυτή αν οι κρατήσεις πάνω στο μισθό απαγορεύονται για τη μεγάλη πλειοψηφία των εργαζομένων είτε από το νόμο είτε από τις συλλογικές συμβάσεις ή διαιτητικές αποφάσεις, με μοναδική εξαίρεση τα πρόσωπα που δεν καλύπτονται από τα κείμενα αυτά.

Άρθρο 6, παράγραφος 4.

Είναι ευνόητο, ότι κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος θα μπορεί, καθόσο το αφορά, να ρυθμίσει την άσκηση του δικαιώματος της απεργίας με το νόμο, με τον όρο ότι οποιοσδήποτε ενδεχόμενος περιορισμός του δικαιώματος αυτού θα μπορεί να δικαιολογηθεί σύμφωνα με τους όρους του άρθρου 31.

Άρθρο 7, παράγραφος 8.

Είναι ευνόητο, ότι ένα Συμβαλλόμενο Μέρος θα έχει εκπληρώσει τη δέσμευση που απαιτείται στην παράγραφο αυτή αν συμμορφώνεται προς το πνεύμα της δέσμευσης αυτής, προβλέποντας στη νομοθεσία του ότι η μεγάλη πλειοψηφία των κάτω των 18 ετών ανηλίκων δεν θα απασχολείται σε νυκτερινή εργασία.

Άρθρο 12, παράγραφος 4.

Οι λέξεις «και με την επιφύλαξη των προϋποθέσεων που καθορίζονται στις συμφωνίες αυτές» που βρίσκονται στην εισαγωγή αυτής της παραγράφου θεωρούνται ότι σημαίνουν ότι, αναφορικά με τις παροχές που υπάρχουν ανεξάρτητα με σύστημα που βασίζεται στη συνεισφορά, ένα Συμβαλλόμενο Μέρος θα μπορεί να απαιτήσει τη συμπλήρωση ορισμένης περιόδου διαμονής προτού χορηγήσει τις παροχές αυτές στους υπηκόους άλλων Συμβαλλόμενων Μερών.

Άρθρο 13, παράγραφος 4.

Οι Κυβερνήσεις που δεν είναι Μέρη της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Κοινωνικής και Ιατρικής Αντίληψης θα μπορούν να επικυρώσουν τον Κοινωνικό Χάρτη αναφορικά με την παράγραφο αυτή, με την επιφύλαξη ότι θα παρέχουν στους υπηκόους των άλλων Συμβαλλόμενων Μερών μεταχείριση σύμφωνα με τις διατάξεις της εν λόγω Σύμβασης.

Άρθρο 19, παράγραφος 6.

Για την εφαρμογή της διάταξης αυτής, οι όροι «οικογένεια του μετανάστη εργάτη» ερμηνεύονται, ότι καλύπτουν τουλάχιστον τη σύζυγο του εργαζόμενου και τα παιδιά του που είναι κάτω των 21 ετών και τον βαρύνουν.

ΜΕΡΟΣ III

Είναι ευνόητο ότι ο Χάρτης περιέχει νομικές δεσμεύσεις διεθνούς χαρακτήρα, η εφαρμογή των οποίων υπόκειται μόνο στον έλεγχο που αναφέρεται στο Μέρος IV.

Άρθρο 20, παράγραφος 1.

Είναι ευνόητο, ότι οι «αριθμημένες παράγραφοι» θα μπορούν να περιλαμβάνουν άρθρα που περιέχουν μία μόνο παράγραφο.

ΜΕΡΟΣ V**Άρθρο 30.**

Οι όροι «σε περίπτωση πολέμου ή σε περίπτωση άλλου δημοσίου κινδύνου» θα ερμηνεύονται με τέτοιο τρόπο ώστε να καλύπτουν επίσης την απειλή πολέμου.

Άρθρο δεύτερο.

1. Από τις διατάξεις του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη, που κυρώνεται με το νόμο αυτόν, δεν δεσμεύουν την Ελλάδα οι διατάξεις των άρθρων 5 και 6.

2. Με προεδρικά διατάγματα, που εκδίδονται με πρόταση του Υπουργού Εργασίας και των άλλων αρμόδιων ανάλογα με την περίπτωση Υπουργών, θα είναι δυνατόν να γίνουν δεσμευτικές για την χώρα και οι διατάξεις που αναφέρονται στην προηγούμενη παράγραφο.

Άρθρο τρίτο.

Η ισχύς του νόμου αυτού, καθώς και του Κοινωνικού Χάρτη που κυρώνεται με αυτόν, αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Παραγγέλλομεν να δημοσιευθή στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως το κείμενο του παρόντος και να εκτελεσθή ως νόμος του Κράτους.

Αθήνα, 19 Μαρτίου 1984

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 2462 «Κύρωση του Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στο Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα και του Δεύτερου Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στο Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα σχετικού με την κατάργηση της ποινής του θανάτου» (ΦΕΚ Α' 25/26.2.1997)

**Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ**

Εκδίδουμε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

Άρθρο πρώτο

Κυρώνονται και έχουν την ισχύ, που ορίζει το άρθρ. 28 παρ. 1 του Συντάγματος, το Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στη Νέα Υόρκη στις 16 Δεκεμβρίου 1966, το Προαιρετικό Πρωτόκολλο στο Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 16 Δεκεμβρίου 1966 και το Δεύτερο Προαιρετικό Πρωτόκολλο στο Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα σχετικό με την κατάργηση της ποινής του θανάτου, που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 15 Δεκεμβρίου 1989. Το κείμενο του Συμφώνου και των Πρωτοκόλλων σε πρωτότυπο στη γαλλική γλώσσα και σε μετάφραση στην ελληνική έχει ως εξής:

**ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΜΦΩΝΟ
ΓΙΑ ΤΑ ΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ**

ΤΑ ΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΑ ΚΡΑΤΗ ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ ΣΥΜΦΩΝΟ

ΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΣ ΥΠΟΨΗ ότι, σύμφωνα με τις αρχές του χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, η αναγνώριση της εγγενούς αξιοπρέπειας και των ίσων και αναφαίρετων δικαιωμάτων όλων των μελών της ανθρώπινης κοινωνίας αποτελεί τη βάση της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης στον κόσμο,

ΑΝΑΓΝΩΡΙΖΟΝΤΑΣ ότι τα δικαιώματα αυτά πηγάζουν από την εγγενή αξιοπρέπεια του ατόμου,

ΑΝΑΓΝΩΡΙΖΟΝΤΑΣ ότι, σύμφωνα με την οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το ιδεώδες του ελεύθερου ανθρώπου, που απολαμβάνει ατομική και πολιτική ελευθερία και είναι απελευθερωμένος από το φόβο και την αθλιότητα, μπορεί να επιτευχθεί μόνον εάν δημιουργηθούν συνθήκες κάτω από τις οποίες κάθε άνθρωπος θα μπορεί να απολαμβάνει τα ατομικά και πολιτικά του δικαιώματα, καθώς και τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά του δικαιώματα,

ΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΣ ΥΠΟΨΗ ότι ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών επιβάλλει στα Κράτη την υποχρέωση να προάγουν τον παγκόσμιο και πραγματικό σεβασμό των δικαιωμάτων και ελευθεριών του ανθρώπου,

ΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΣ ΥΠΟΨΗ ότι το άτομο έχει καθήκοντα απέναντι στα άλλα άτομα και στο κοινωνικό σύνολο στο οποίο ανήκει και ότι έχει υποχρέωση να προσπαθεί να προαγάγει και να σεβασθεί τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στο παρόν Σύμφωνο,

ΣΥΜΦΩΝΟΥΝ ΤΑ ΑΚΟΛΟΥΘΑ :

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Άρθρο 1

1. Όλοι οι λαοί έχουν το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης. Σύμφωνα με το δικαίωμα αυτό, καθορίζουν ελεύθερα το πολιτικό καθεστώς τους και εξασφαλίζουν ελεύθερα την οικονομική, κοινωνική και μορφωτική ανάπτυξή τους.
2. Για να επιτύχουν τους σκοπούς τους, όλοι οι λαοί μπορούν να διαδέτουν ελεύθερα τον πλούτο και τους φυσικούς πόρους τους, με την επιφύλαξη των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη διεθνή οικονομική συνεργασία, η οποία στηρίζεται στην αρχή του αμοιβαίου συμφέροντος και του διεθνούς δικαίου. Σε καμία περίπτωση δεν μπορεί ένας λαός να στερηθεί τα μέσα επιβίωσής του.
3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη στο Σύμφωνο αυτό, συμπεριλαμβανομένων και των Κρατών τα οποία έχουν την ευθύνη διοίκησης εδαφών που δεν είναι αυτόνομα ή που βρίσκονται υπό καθεστώς κηδεμονίας, έχουν την υποχρέωση να διευκολύνουν την πραγματοποίηση του δικαιώματος των λαών στην αυτοδιάθεση και να σέβονται το δικαίωμα αυτό, σύμφωνα με τις διατάξεις του χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

Άρθρο 2

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη στο παρόν Σύμφωνο αναλαμβάνουν την υποχρέωση να σέβονται και να εγγυώνται σε όλα τα άτομα που βρίσκονται στην επικράτειά τους και υπάγονται στη δικαιοδοσία τους τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στο παρόν Σύμφωνο, χωρίς καμία διάκριση, ιδίως φυλής, χρώματος, γένους, γλώσσας, θρησκευύματος, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης, περιουσίας, γέννησης ή κάθε άλλης κατάστασης.
2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη στο παρόν Σύμφωνο αναλαμβάνουν την υποχρέωση να δημιουργήσουν τις απαραίτητες προϋποθέσεις, σύμφωνα με τις συνταγματικές τους διαδικασίες και τις διατάξεις του παρόντος Συμφώνου, που θα επιτρέψουν τη λήψη μέτρων νομοθετικού ή άλλου χαρακτήρα, καταλλήλων για την πραγματοποι-

ηση των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στο παρόν Σύμφωνο στις περιπτώσεις όπου τέτοιες διατάξεις ή μέτρα δεν έχουν ήδη προβλεφθεί.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη στο παρόν Σύμφωνο αναλαμβάνουν την υποχρέωση:

α) να εγγυώνται ότι κάθε άτομο, του οποίου τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που αναγνωρίζονται στο παρόν Σύμφωνο παραβιασθούν, θα έχει στη διάθεσή του μία πρόσφορη προσφυγή, ακόμη και εάν η παραβίαση θα έχει διαπραχθεί από πρόσωπα που ενεργούν υπό την επίσημη κρατική ιδιότητά τους,

β) να εγγυώνται ότι η αρμόδια δικαστική, διοικητική, νομοθετική ή οποιαδήποτε άλλη αρμόδια αρχή σύμφωνα με τη νομοθεσία του Κράτους θα αποφαινεται πράγματι σχετικά με τα δικαιώματα του προσφεύγοντος και να προωθήσουν τη δυνατότητα δικαστικής προσφυγής,

γ) να εγγυώνται την εκτέλεση, από τις αρμόδιες αρχές, κάθε απόφασης που θα έχει κάνει δεκτή τη σχετική προσφυγή.

Άρθρο 3

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη στο παρόν Σύμφωνο αναλαμβάνουν την υποχρέωση να διασφαλίσουν το δικαίωμα ισότητας ανδρών και γυναικών στην απόλαυση όλων των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων που αναφέρονται στο παρόν Σύμφωνο.

Άρθρο 4

1. Σε περίπτωση εξαιρετικού δημόσιου κινδύνου, ο οποίος απειλεί την ύπαρξη του έθνους και αναγνωρίζεται από επίσημη πολιτειακή πράξη, τα Συμβαλλόμενα Κράτη στο παρόν Σύμφωνο μπορούν να λάβουν, στο βαθμό που οι περιστάσεις το απαιτούν, μέτρα που παρεκκλίνουν των υποχρεώσεων που προβλέπονται στο παρόν Σύμφωνο, υπό την προϋπόθεση ότι τα μέτρα αυτά δεν θα είναι ασυμβίβαστα προς τις άλλες υποχρεώσεις που τους επιβάλλει το διεθνές δίκαιο και δεν θα συνεπάγονται καμία διάκριση που βασίζεται αποκλειστικά στη φυλή, το χρώμα, το γένος, τη γλώσσα, το θρήσκευμα ή την κοινωνική προέλευση.

2. Η προηγούμενη διάταξη δεν επιτρέπει καμία παρέκκλιση από τις διατάξεις των άρθρων 6, 7, 8, (παρ. 1 και 2), 11, 15, 16 και 18.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη στο παρόν Σύμφωνο, που κάνουν χρήση του δικαιώματος παρέκκλισης, υποχρεούνται, δια μέσου του Γενικού Γραμματέα του οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, να γνωστοποιήσουν ευθύς αμέσως στα άλλα Συμβαλλόμενα Κράτη τις διατάξεις από τις οποίες έχουν παρεκκλίνει, καθώς και τα αίτια που προκάλεσαν αυτή την παρέκκλιση. Νέα γνωστοποίηση θα γίνει με τον ίδιο τρόπο, την ημερομηνία κατά την οποία θα τεθεί τέρμα σε αυτές τις παρεκκλίσεις.

Άρθρο 5

1. Καμιά διάταξη του Συμφώνου αυτού δεν μπορεί να ερμηνευθεί κατά τρόπο ώστε να συνεπάγεται οποιοδήποτε δικαίωμα για ένα κράτος, μία ομάδα ή ένα άτομο να επιδοθεί σε δραστηριότητα ή να τελέσει πράξη που να αποβλέπει στην κατάλυση των δικαιωμάτων και ελευθεριών που αναγνωρίζει το Σύμφωνο ή σε περιορισμούς ευρύτερους από αυτούς που προβλέπονται με το παρόν.
2. Είναι απαράδεκτος οποιοσδήποτε περιορισμός ή παρέκκλιση από τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου που είναι αναγνωρισμένα ή ισχύουν σε οποιοδήποτε Συμβαλλόμενο Κράτος στο παρόν Σύμφωνο σε εφαρμογή νόμων, συμβάσεων, κανονισμών ή εθίμων, με επίκληση ότι το παρόν Σύμφωνο δεν αναγνωρίζει τέτοια δικαιώματα ή τα αναγνωρίζει σε μικρότερο βαθμό.

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

Άρθρο 6

1. Το δικαίωμα στη ζωή είναι εγγενές στον άνθρωπο. Το δικαίωμα αυτό πρέπει να προστατεύεται από το νόμο. Από κανένα δεν μπορεί να αφαιρεθεί αυθαίρετα η ζωή.
2. Στις χώρες που δεν έχουν καταργήσει την ποινή του θανάτου, η καταδίκη σε θάνατο δεν μπορεί να επιβληθεί παρά μόνο για τα πιο σοβαρά εγκλήματα, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία τη στιγμή που το έγκλημα τελέσθηκε, η οποία δεν πρέπει να είναι αντίθετη με τις διατάξεις του παρόντος Συμφώνου ούτε με τη Σύμβαση για την πρόληψη και τιμωρία του εγκλήματος της γενοκτονίας. Η ποινή αυτή δεν μπορεί να εκτελεστεί παρά μόνο δυνάμει τελεσίδικης απόφασης που εκδόθηκε από αρμόδιο δικαστήριο.
3. Όταν η αφαίρεση της ζωής αποτελεί το έγκλημα της γενοκτονίας, είναι αυτονόητο ότι τίποτα στο παρόν άρθρο δεν επιτρέπει σε κανένα Συμβαλλόμενο Κράτος στο παρόν Σύμφωνο να παρεκκλίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο από οποιαδήποτε υποχρέωση που έχει αναλάβει βάσει των διατάξεων της Σύμβασης για την πρόληψη και τιμωρία του εγκλήματος της γενοκτονίας.
4. Οποιοδήποτε πρόσωπο που καταδικάζεται σε θάνατο έχει το δικαίωμα να υποβάλει αίτηση χάριτος ή μετατροπής της ποινής. Σε όλες τις περιπτώσεις μπορεί να χορηγείται αμνηστία, χάρις ή μετατροπή της ποινής του θανάτου.
5. Η θανατική ποινή δεν επιβάλλεται για εγκλήματα που διαπράχθηκαν από πρόσωπα κάτω των δεκαοκτώ ετών και δεν εκτελείται όσον αφορά τις εγκύους.
6. Καμιά διάταξη του παρόντος άρθρου δεν μπορεί να γίνει αντικείμενο επίκλησης προκειμένου να καθυστερήσει ή να εμποδιστεί η κατάργηση της θανατικής ποινής από ένα Συμβαλλόμενο Κράτος στο παρόν Σύμφωνο.

Άρθρο 7

Κανείς δεν υποβάλλεται σε βασανιστήρια ούτε σε ποινές ή μεταχειρίσεις σκληρές, απάνθρωπες ή εξευτελιστικές. Ειδικότερα, απαγορεύεται η υποβολή προσώπου, χωρίς την ελεύθερη συγκατάθεσή του σε ιατρικό ή επιστημονικό πείραμα.

Άρθρο 8

1. Κανείς δεν υπόκειται σε δουλεία. Η δουλεία και το δουλεμπόριο σε όλες τις μορφές του απαγορεύονται.

2. Κανείς δεν κρατείται σε υποτέλεια.

3. α) Κανείς δεν πιέζεται να εκτελέσει αναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία,

β) Το εδάφιο (α) δεν μπορεί να ερμηνευθεί έτσι ώστε να απαγορεύει στις χώρες, όπου ορισμένα εγκλήματα μπορούν να τιμωρηθούν με φυλάκιση συνοδευόμενη από καταναγκαστικά έργα, την εκτέλεση ποινής καταναγκαστικών έργων που επιβλήθηκε από αρμόδιο δικαστήριο,

γ) Για τους σκοπούς αυτής της παραγράφου, ο όρος «καταναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία» δεν περιλαμβάνει:

i. Οποιαδήποτε εργασία ή υπηρεσία, που δεν αναφέρεται στο εδάφιο (β), η οποία απαιτείται από όσα πρόσωπα κρατούνται με βάση νόμιμη απόφαση δικαστηρίου ή όσα πρόσωπα έχουν αποφυλακιστεί υπό όρους,

ii. Οποιαδήποτε θητεία στρατιωτικού χαρακτήρα και, στις χώρες όπου αναγνωρίζονται οι αντιρρησίες συνείδησης, οποιαδήποτε εθνική υπηρεσία που προβλέπει ο νόμος για τους αντιρρησίες συνείδησης,

iii. Οποιαδήποτε υπηρεσία που απαιτείται σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης ή καταστροφής που απειλούν τη ζωή ή την ευημερία της κοινότητας,

iv. Οποιαδήποτε εργασία ή υπηρεσία που αποτελεί μέρος των συνήθων υποχρεώσεων του πολίτη.

Άρθρο 9

1. Κάθε άτομο έχει δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια του προσώπου του. Κανείς δεν υποβάλλεται σε αυθαίρετη σύλληψη ή κράτηση. Κανείς δεν στερείται την ελευθερία του, παρά μόνο στις περιπτώσεις και σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπει ο νόμος.

2. Οποιοσδήποτε συλλαμβάνεται, πληροφορείται, τη στιγμή της σύλληψής του, τους λόγους της σύλληψης και ενημερώνεται αμέσως για οποιεσδήποτε κατηγορίες εναντίον του.

3. Κάθε πρόσωπο που συλλαμβάνεται ή κρατείται για ποινικό αδίκημα, οδηγείται μέσα στην πιο σύντομη προθεσμία, ενώπιον δικαστή ή άλλης αρχής εξουσιοδοτημέ-

νης από τα νόμο να ασκεί δικαστική εξουσία, πρέπει δε να δικαστεί σε εύλογο χρονικό διάστημα ή να αποφυλακισθεί. Η προφυλάκιση των υποδίκων δεν πρέπει να αποτελεί τον κανόνα, αλλά η αποφυλάκισή τους μπορεί να υποβληθεί σε εγγυήσεις εμφάνισής τους στη δίκη, σε οποιοδήποτε άλλο στάδιο της διαδικασίας και, ενδεχομένως για την εκτέλεση της απόφασης.

4. Οποιοσδήποτε στερείται της ελευθερίας του λόγω σύλληψης ή κράτησης έχει δικαίωμα να προσφύγει ενώπιον δικαστηρίου, προκειμένου αυτό να αποφασίσει χωρίς καθυστέρηση για τη νομιμότητα της κράτησής του και να διατάξει την αποφυλάκισή του εάν η κράτηση είναι παράνομη.

5. Κάθε πρόσωπο, θύμα παράνομης σύλληψης ή κράτησης, έχει δικαίωμα αποζημίωσης.

Άρθρο 10

1. Κάθε πρόσωπο που στερείται της ελευθερίας του αντιμετωπίζεται με ανθρωπισμό και σεβασμό της εγγενούς ανθρωπίνης αξιοπρέπειας.

2. α) Οι κατηγορούμενοι, εκτός από εξαιρετικές περιπτώσεις, διαχωρίζονται από τους καταδίκους και υπόκεινται σε διαφορετική αντιμετώπιση, όπως αρμόζει στο καθεστώς τους ως υποδίκων,

β) Οι ανήλικοι κατηγορούμενοι διαχωρίζονται από τους ενηλίκους και η περίπτωσή τους κρίνεται το συντομότερο δυνατόν.

3. Το σωφρονιστικό σύστημα προβλέπει μεταχείριση των κρατουμένων, ουσιαστικός σκοπός της οποίας είναι η βελτίωση και η κοινωνική επανένταξή τους. Οι ανήλικοι παραβάτες διαχωρίζονται από τους ενηλίκους και τυγχάνουν αντιμετώπισης ανάλογης προς την ηλικία και τη νομική τους θέση.

Άρθρο 11

Κανείς δεν φυλακίζεται αποκλειστικά λόγω της αδυναμίας του να εκπληρώσει συμβατική υποχρέωση.

Άρθρο 12

1. Οποιοσδήποτε βρίσκεται νόμιμα στο έδαφος ενός Κράτους έχει δικαίωμα ελεύθερης μετακίνησης και ελεύθερης επιλογής κατοικίας στο έδαφος αυτού του Κράτους.

2. Καθένας είναι ελεύθερος να εγκαταλείψει οποιαδήποτε χώρα, συμπεριλαμβανομένης και της δικής του.

3. Τα ανωτέρω αναφερόμενα δικαιώματα δεν υπόκεινται σε περιορισμούς, με την εξαίρεση όσων περιορισμών προβλέπει ο νόμος και οι οποίοι είναι απαραίτητοι για την προστασία της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της δημόσιας υγείας, των χρηστών ηθών ή των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων, και σύμφωνα με τα άλλα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στο παρόν Σύμφωνο.

4. Κανείς δεν στερείται αυθαίρετα του δικαιώματος εισόδου στη χώρα του.

Άρθρο 13

Αλλοδαπός που βρίσκεται νόμιμα στο έδαφος ενός Συμβαλλόμενου Κράτους στο παρόν Σύμφωνο δεν μπορεί να απελαθεί παρά μόνο σε εκτέλεση απόφασης που εκδόθηκε σύμφωνα με το νόμο. Ο αλλοδαπός πρέπει να έχει τη δυνατότητα να επικαλεσθεί τους λόγους που συνηγορούν κατά της απέλασής του, και να ζητήσει την επανεξέταση της περίπτωσης του από την αρμόδια αρχή ή από ένα ή περισσότερα πρόσωπα ειδικά εξουσιοδοτημένα από την αρχή αυτή, καθώς και να εκπροσωπηθεί για το σκοπό αυτόν, εκτός εάν επιτακτικοί λόγοι εθνικής ασφάλειας επιβάλλουν το αντίθετο.

Άρθρο 14

1. Όλοι είναι ίσοι ενώπιον των δικαστηρίων. Κάθε πρόσωπο έχει το δικαίωμα η υπόθεσή του να δικαστεί δίκαια και δημόσια από αρμόδιο, ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, που έχει συσταθεί με νόμο, το οποίο θα αποφασίσει για το βάσιμο κάθε κατηγορίας σχετικά με ποινικό αδίκημα, η οποία έχει απαγγελθεί εναντίον του, καθώς και για αμφισβητήσεις δικαιωμάτων και υποχρεώσεων αστικού χαρακτήρα. Η διεξαγωγή δίκης κεκλεισμένων των θυρών μπορεί να αποφασισθεί για το σύνολο ή μέρος της, είτε για την προστασία των χρηστών ηθών, της δημόσιας τάξης ή της εθνικής ασφάλειας σε μια δημοκρατική κοινωνία είτε όταν αυτό απαιτεί η προστασία της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων είτε ακόμη στο μέτρο που το δικαστήριο κρίνει ότι κάτι τέτοιο είναι απολύτως απαραίτητο δεδομένου ότι, λόγω ειδικών συνθηκών της υπόθεσης η δημοσιότητα θα ζημίωνε την ορθή απονομή της δικαιοσύνης. Ωστόσο, οποιαδήποτε απόφαση που εκδίδεται σε ποινική υπόθεση ή αστική διαφορά, δημοσιοποιείται, εκτός εάν το συμφέρον των ανηλίκων απαιτεί το αντίθετο ή εάν η δίκη αφορά διαφορές συζύγων ή γονική μέριμνα ή επιτροπεία ανηλίκων.

2. Κάθε πρόσωπο που κατηγορείται για ποινικό αδίκημα τεκμαίρεται ότι είναι αθώο εωσότου η ενοχή του αποδειχθεί σύμφωνα με το νόμο.

3. Κάθε πρόσωπο που κατηγορείται για ποινικό αδίκημα απολαύει, σε πλήρη ισότητα τις ακόλουθες τουλάχιστον εγγυήσεις:

α) να πληροφορηθεί το συντομότερο δυνατό σε γλώσσα που κατανοεί και λεπτομερώς, τη φύση και τους λόγους της κατηγορίας εναντίον του,

β) να διαθέτει επαρκή χρόνο και ευκολίες για την προετοιμασία της υπεράσπισής του και για την επικοινωνία με το δικηγόρο της επιλογής του,

γ) να δικαστεί χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση,

δ) να παρίσταται στη δίκη και να υπερασπισθεί τον εαυτό του αυτοπροσώπως ή με τη βοήθεια του συνηγόρου της επιλογής του. Εάν δεν έχει συνηγόρο, να ενημερωθεί για το δικαίωμά του αυτό και να διορισθεί συνηγόρος αυτεπαγγέλτως σε κάθε περί-

πτωση που αυτό απαιτείται για το συμφέρον της δικαιοσύνης, χωρίς ο κατηγορούμενος να βαρύνεται με την αμοιβή του, εάν δεν έχει την οικονομική δυνατότητα να τον πληρώσει,

ε) να εξετάσει ή να ζητήσει την εξέταση των μαρτύρων κατηγορίας και να εξασφαλίσει την παρουσία και την εξέταση των μαρτύρων υπεράσπισης με τους ίδιους όρους που ισχύουν για τους μάρτυρες κατηγορίας,

στ) να έχει την ελεύθερη συνδρομή μεταφραστή, εάν δεν μιλάει ή δεν καταλαβαίνει τη γλώσσα που χρησιμοποιείται στο ακροατήριο,

ζ) να μην εξαναγκάζεται να καταθέσει εναντίον του εαυτού του ή να ομολογήσει την ενοχή του.

4. Για τον καθορισμό της διαδικασίας που εφαρμόζεται στους νέους ανθρώπους που δεν είναι ακόμη ενήλικες από τη σκοπιά του ποινικού νόμου λαμβάνεται υπόψη η ηλικία τους και το συμφέρον που παρουσιάζει η αναμόρφωσή τους.

5. Κάθε πρόσωπο που κρίνεται ένοχο για παράβαση έχει δικαίωμα, η απόφαση περί της ενοχής και της καταδίκης του να εξετασθεί από ανώτερο δικαστήριο, σύμφωνα με το νόμο.

6. Εάν μια οριστική ποινική καταδίκη ακυρωθεί από ανώτερο δικαστήριο ή αν δοθεί χάρις διότι προέκυψε ένα νέο ή πρόσφατα αποκαλυφθέν γεγονός που αποδεικνύει την ύπαρξη δικαστικής πλάνης, το πρόσωπο στο οποίο επιβλήθηκε ποινή εξαιτίας αυτής της καταδίκης αποζημιώνεται σύμφωνα με το νόμο, εκτός εάν αποδειχθεί ότι ευθύνεται το ίδιο εξ ολοκλήρου ή εν μέρει, για τη μη έγκαιρη αποκάλυψη του αγνώστου στοιχείου.

7. Κανείς δεν δικάζεται ούτε τιμωρείται για ένα αδίκημα για το οποίο έχει ήδη απαλλαγεί ή καταδικαστεί με οριστική απόφαση που εκδόθηκε σύμφωνα με το δίκαιο και την ποινική δικονομία κάθε χώρας.

Άρθρο 15

1. Κανείς δεν καταδικάζεται για πράξεις ή παραλείψεις, οι οποίες δεν ήταν αξιόποινες κατά το εσωτερικό ή το διεθνές δίκαιο τη στιγμή της διάπραξής τους. Επίσης δεν επιβάλλεται βαρύτερη ποινή από εκείνην που προβλεπόταν κατά τη χρονική στιγμή της διάπραξης του ποινικού αδικήματος. Εάν, μετά τη διάπραξή του ο νόμος προβλέπει την επιβολή ελαφρύτερης ποινής, ο δράστης επωφελείται από αυτήν.

2. Τίποτα στο παρόν άρθρο δεν εμποδίζει τη διεξαγωγή δίκης και την καταδίκη οποιουδήποτε προσώπου λόγω πράξεων ή παραλείψεων, οι οποίες, κατά το χρόνο της τέλεσής τους ήταν εγκληματικές σύμφωνα με τις γενικές αρχές του δικαίου που αναγνωρίζονται από τη διεθνή κοινωνία.

Άρθρο 16

Κάθε πρόσωπο έχει οπουδήποτε το δικαίωμα αναγνώρισης της νομικής προσωπικότητάς του.

Άρθρο 17

1. Κανείς δεν υπόκειται σε αυθαίρετες ή παράνομες παρενοχλήσεις της ιδιωτικής του ζωής, της οικογένειας, της κατοικίας ή της αλληλογραφίας του, ούτε σε παράνομες προσβολές της τιμής και της υπόληψής του.

2. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα προστασίας από το νόμο έναντι τέτοιων παρενοχλήσεων ή προσβολών.

Άρθρο 18

1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας. Αυτό το δικαίωμα περιλαμβάνει την ελευθερία να έχει ή να υιοθετεί κανείς τη θρησκεία ή την πεποίθηση της επιλογής του, καθώς και την ελευθερία να εκδηλώνει τη θρησκεία ή την πεποίθησή του, ατομικά ή από κοινού με άλλους μέσω της λατρείας, πράξεων ιεροτελεστίας, πρακτικής και διδασκαλίας.

2. Κανείς δεν υπόκειται σε καταναγκασμό, που θα μπορούσε να παρεμποδίσει την ελευθερία του να έχει ή να υιοθετήσει τη θρησκεία ή τις πεποιθήσεις της επιλογής του.

3. Η ελευθερία εκδήλωσης της θρησκείας ή των πεποιθήσεων δεν μπορεί να υπόκειται παρά μόνο σε όσους περιορισμούς ορίζει ο νόμος και είναι απαραίτητοι για την προστασία της δημόσιας ασφάλειας, τάξης και υγείας ή της ηθικής ή των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων.

4. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη στο παρόν Σύμφωνο αναλαμβάνουν την υποχρέωση να σέβονται την ελευθερία των γονέων ή των νόμιμων κηδεμόνων, να φροντίζουν για τη θρησκευτική και ηθική αγωγή των παιδιών τους σύμφωνα με τις πεποιθήσεις τους.

Άρθρο 19

1. Κανείς δεν πρέπει να υπόκειται σε διακριτική μεταχείριση και να παρενοχλείται για τις απόψεις του.

2. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία της αναζήτησης, της λήψης και της μετάδοσης πληροφοριών και απόψεων κάθε είδους, ανεξαρτήτως συνόρων, προφορικά, γραπτά, σε έντυπα, σε κάθε μορφή τέχνης ή με κάθε άλλο μέσο της επιλογής του.

3. Η άσκηση των δικαιωμάτων, που προβλέπονται στην παράγραφο 2 του άρθρου αυτού, συνεπάγεται ειδικά καθήκοντα και ευθύνες. Μπορεί, επομένως, να υπόκει-

ται σε ορισμένους περιορισμούς, οι οποίοι όμως πρέπει να προβλέπονται με σαφήνεια από το νόμο και να είναι απαραίτητοι:

- α. Για το σεβασμό των δικαιωμάτων ή της υπόληψης των άλλων.
- β. Για την προστασία της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της δημόσιας υγείας ή των χρηστών ηθών.

Άρθρο 20

1. Κάθε προπαγάνδα υπέρ του πολέμου απαγορεύεται από το νόμο.
2. Κάθε επίκληση εθνικού, φυλετικού ή θρησκευτικού μίσους, που αποτελεί υποκίνηση διακρίσεων, εχθρότητας ή βίας απαγορεύεται από το νόμο.

Άρθρο 21

Αναγνωρίζεται το δικαίωμα ειρηνικής συνάθροισης. Η άσκηση του δικαιώματος αυτού δεν υπόκειται σε περιορισμούς άλλους εκτός από εκείνους που επιβάλλονται σύμφωνα με το νόμο και είναι απαραίτητοι σε μία δημοκρατική κοινωνία για το συμφέρον της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας ασφάλειας, της δημόσιας τάξης ή για την προστασία της δημόσιας υγείας, των χρηστών ηθών ή των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων.

Άρθρο 22

1. Κάθε πρόσωπο έχει το δικαίωμα στην ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος σύστασης συνδικαλιστικών οργανώσεων και συμμετοχής του σε αυτές για την προστασία των συμφερόντων του.
2. Η άσκηση του δικαιώματος αυτού δεν υπόκειται σε περιορισμούς όλους εκτός από εκείνους που προβλέπονται από το νόμο και είναι απαραίτητοι σε μία δημοκρατική κοινωνία για το συμφέρον της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας ασφάλειας της δημόσιας τάξης ή για την προστασία της δημόσιας υγείας, των χρηστών ηθών ή των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων. Το παρόν άρθρο δεν εμποδίζει την επιβολή νόμιμων περιορισμών στην άσκηση αυτού του δικαιώματος στα μέλη των ενόπλων δυνάμεων και της αστυνομίας.
3. Καμία διάταξη αυτού του άρθρου δεν επιτρέπει στα Συμβαλλόμενα Κράτη στη Σύμβαση του 1948 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας σχετικά με τη συνδικαλιστική ελευθερία και την προστασία του συνδικαλιστικού δικαιώματος να λαμβάνουν νομοθετικά μέτρα τα οποία θα αντιστρατεύονταν - ή να εφαρμόζουν το νόμο κατά τρόπο που θα παραβίαζε - εγγυήσεις που παρέχονται από την παραπάνω Σύμβαση.

Άρθρο 23

1. Η οικογένεια είναι φυσικό και θεμελιώδες στοιχείο της κοινωνίας, τα μέλη της δεν απολαμβάνουν την προστασία της κοινωνίας και του Κράτους.

2. Αναγνωρίζεται το δικαίωμα ανδρών και γυναικών σε ηλικία γάμου να παντρεύονται και να δημιουργούν οικογένεια.
3. Κανένας γάμος δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς την ελεύθερη και πλήρη συναίνεση των μελλοντικών συζύγων.
4. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη στο παρόν Σύμφωνο λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα για την εξασφάλιση της ισότητας των δικαιωμάτων και των ευθυνών των συζύγων σε σχέση με το γάμο, κατά τον έγγαμο βίο και κατά τη λύση του γάμου. Σε περίπτωση λύσης του γάμου, λαμβάνονται μέτρα για την εξασφάλιση της απαραίτητης προστασίας των παιδιών.

Άρθρο 24

1. Κάθε παιδί, χωρίς διάκριση λόγω φυλής, χρώματος, γένους, γλώσσας, θρησκείας, εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης, περιουσίας ή γέννησης, έχει δικαίωμα, έναντι της οικογένειάς του, της κοινωνίας και του Κράτους στα μέτρα προστασίας που απαιτεί η θέση του ως ανηλίκου.
2. Κάθε παιδί πρέπει να εγγράφεται αμέσως μετά τη γέννησή του στο Ληξιαρχείο και να αποκτά όνομα.
3. Κάθε παιδί έχει δικαίωμα να αποκτά ιθαγένεια.

Άρθρο 25

1. Κάθε πολίτης έχει το δικαίωμα και τη δυνατότητα χωρίς καμία διάκριση από εκείνες που αναφέρονται στο άρθρο 2 και χωρίς υπέρμετρους περιορισμούς:
 - α. να συμμετέχει στην άσκηση δημόσιας εξουσίας είτε άμεσα είτε δια μέσου ελεύθερα επιλεγμένων εκπροσώπων,
 - β. να εκλεγεί και να εκλέγεται, κατά τη διάρκεια εκλογών περιοδικών, τίμιων, με καθολική, ίση και μυστική ψηφοφορία, που εξασφαλίζουν την ελεύθερη έκφραση της βούλησης των ψηφοφόρων,
 - γ. να έχει πρόσβαση, υπό γενικούς όρους ισότητας, στα δημόσια αξιώματα της χώρας του.

Άρθρο 26

Όλα τα πρόσωπα είναι ίσα ενώπιον του νόμου και έχουν δικαίωμα, χωρίς καμία διάκριση, σε ίση προστασία του νόμου. Ως προς αυτό το ζήτημα, ο νόμος πρέπει να απαγορεύει κάθε διάκριση και να εγγυάται σε όλα τα πρόσωπα ίση και αποτελεσματική προστασία έναντι κάθε διάκρισης, ιδίως λόγω φυλής, χρώματος, γένους, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης, περιουσίας, γέννησης ή άλλης κατάστασης.

Άρθρο 27

Στα Κράτη όπου υπάρχουν εθνοτικές, θρησκευτικές ή γλωσσικές μειονότητες, τα πρόσωπα που ανήκουν σε αυτές δεν μπορούν να στερηθούν του δικαιώματος να έχουν, από κοινού με τα άλλα μέρη της ομάδας τους, τη δική τους πολιτιστική ζωή, να εκδηλώνουν και να ασκούν τη δική τους θρησκεία ή να χρησιμοποιούν τη δική τους γλώσσα.

(...)132

ΠΕΜΠΤΟ ΜΕΡΟΣ

Άρθρο 46

Καμία διάταξη του παρόντος Συμφώνου δεν μπορεί να ερμηνευτεί κατά τρόπο που δεν συμβιβάζεται με τις διατάξεις του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και των καταστατικών των ειδικευμένων οργανισμών, οι οποίες προσδιορίζουν τις ευθύνες των διαφόρων οργάνων του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και των ειδικευμένων οργανισμών του σε σχέση με τα ζητήματα στα οποία αναφέρεται το παρόν Σύμφωνο.

Άρθρο 47

Καμία διάταξη του παρόντος Συμφώνου δεν ερμηνεύεται ώστε να προσβάλλει το δικαίωμα όλων των λαών να απολαμβάνουν και να εκμεταλλεύονται πλήρως και ελεύθερα τον πλούτο και τους φυσικούς τους πόρους.

(...)133

ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΜΦΩΝΟ ΓΙΑ ΤΑ ΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

ΤΑ ΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΑ ΚΡΑΤΗ ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ,

ΕΚΤΙΜΩΝΤΑΣ ότι για να εξασφαλίσουν καλύτερα την εκπλήρωση των σκοπών του Διεθνούς Συμφώνου για το Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (που θα αναφέρεται παρακάτω ως «το Σύμφωνο») και την εφαρμογή των διατάξεών του, θα ήταν σκόπιμο να επιφορτίσουν την Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η οποία προβλέπεται στο Τέταρτο Μέρος του Συμφώνου (που θα αναφέρεται παρακάτω ως «η Επιτροπή») να λαμβάνει και να εξετάζει, όπως προβλέπεται στο παρόν Πρωτόκολλο, αναφορές προερχόμενες από άτομα που ισχυρίζονται ότι είναι θύματα παραβίασης οποιοδήποτε από τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στο Σύμφωνο,

132. Ακολουθεί το ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ με άρθρα που αφορούν την σύσταση και λειτουργία Επιτροπής δικαιωμάτων του ανθρώπου.

133. Ακολουθεί το ΕΚΤΟ ΜΕΡΟΣ με άρθρα που αφορούν την προσχώρηση κρατών στο Σύμφωνο και στην επικύρωση αυτού από τα πρώτα..

ΣΥΜΦΩΝΟΥΝ ΤΑ ΑΚΟΛΟΥΘΑ:

ΑΡΘΡΟ ΠΡΩΤΟ

Κάθε Συμβαλλόμενο Κράτος στο Σύμφωνο, που γίνεται Συμβαλλόμενο Μέρος στο παρόν Πρωτόκολλο, αναγνωρίζει στην Επιτροπή την αρμοδιότητα να λαμβάνει και να εξετάζει αναφορές προερχόμενες από άτομα, που υπόκεινται στη δικαιοδοσία του, τα οποία ισχυρίζονται ότι είναι θύματα παραβίασης, εκ μέρους αυτού του Συμβαλλόμενου Κράτους, οποιουδήποτε από τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στο Σύμφωνο. Η Επιτροπή δεν αποδέχεται καμία αναφορά που αφορά Συμβαλλόμενο Κράτος στο Σύμφωνο, το οποίο δεν είναι Συμβαλλόμενο μέρος στο παρόν Πρωτόκολλο.

ΑΡΘΡΟ 2

Με την επιφύλαξη των διατάξεων του πρώτου άρθρου, κάθε άτομο που ισχυρίζεται ότι είναι θύμα παραβίασης οποιουδήποτε από τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στο Σύμφωνο και το οποίο εξήντησε όλα τα διαθέσιμα εσωτερικά μέσα προστασίας μπορεί να υποβάλει γραπτή αναφορά στην Επιτροπή προκειμένου αυτή να την εξετάσει.

ΑΡΘΡΟ 3

Η Επιτροπή κηρύσσει απαράδεκτη κάθε αναφορά που υποβάλλεται δυνάμει του παρόντος Πρωτοκόλλου, η οποία είναι ανώνυμη ή που θεωρεί ότι αποτελεί κατάχρηση του δικαιώματος υποβολής τέτοιου είδους αναφορών ή είναι ασυμβίβαστη με τις διατάξεις του Συμφώνου.

ΑΡΘΡΟ 4

1. Με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 3, η Επιτροπή θέτει κάθε αναφορά που της υποβάλλεται, σύμφωνα με το παρόν Πρωτόκολλο, υπόψη του Συμβαλλόμενου Κράτους σ' αυτά το Πρωτόκολλο το οποίο έχει παραβιάσει ενδεχομένως οποιαδήποτε από τις διατάξεις του Συμφώνου.

2. Εντός των έξι μηνών που ακολουθούν, το εν λόγω Κράτος υποβάλει γραπτώς στην Επιτροπή τις εξηγήσεις ή δηλώσεις οι οποίες αποσαφηνίζουν το ζήτημα και υποδεικνύουν, ενδεχομένως, τα μέτρα που έχει λάβει για να επανορθώσει την κατάσταση.

ΑΡΘΡΟ 5

1. Η Επιτροπή εξετάζει τις αναφορές που δέχεται δυνάμει του παρόντος Πρωτοκόλλου, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις γραπτές πληροφορίες που της υποβλήθηκαν από το άτομο και από το ενδιαφερόμενο Συμβαλλόμενο Κράτος.

2. Η Επιτροπή δεν θα εξετάσει καμία αναφορά ατόμου χωρίς να βεβαιωθεί ότι:

α) Το ίδιο ζήτημα δεν βρίσκεται ήδη υπό εξέταση από ένα άλλο διεθνές όργανο έρευνας ή επίλυσης.

β) Το άτομο έχει εξαντλήσει όλα τα διαθέσιμα εσωτερικά μέσα προστασίας. Αυτός ο κανόνας δεν εφαρμόζεται εάν οι σχετικές διαδικασίες υπερβαίνουν την εύλογη διάρκεια.

3. Η Επιτροπή συνεδριάζει κεκλεισμένων των θυρών όταν εξετάζει τις αναφορές που προβλέπονται στο παρόν Πρωτόκολλο.

4. Η Επιτροπή παρουσιάζει τις διαπιστώσεις της στο ενδιαφερόμενο Συμβαλλόμενο Κράτος και στο άτομο.

ΑΡΘΡΟ 6

Η Επιτροπή συμπεριλαμβάνει στην ετήσια έκθεσή της, που καταρτίζει σύμφωνα με το άρθρο 45 του Συμφώνου, περίληψη των δραστηριοτήτων της με βάση το παρόν Πρωτόκολλο.

ΑΡΘΡΟ 7

Αναμένοντας την πραγματοποίηση των στόχων του ψηφίσματος 1514 (XV), που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών την 14η Δεκεμβρίου 1960, σχετικά με τη Διακήρυξη για τη χορήγηση ανεξαρτησίας στις αποικιακές χώρες και λαούς, οι διατάξεις του παρόντος Πρωτοκόλλου δεν περιορίζουν το δικαίωμα προσφυγής που χορηγήθηκε σ' αυτούς τους λαούς από το χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και τις άλλες συμβάσεις και διεθνή κείμενα που συνομολογήθηκαν υπό την αιγίδα του οργανισμού Ηνωμένων Εθνών ή των ειδικευμένων οργανισμών του.

ΑΡΘΡΟ 8

1. Το παρόν Πρωτόκολλο είναι ανοιχτό για υπογραφή από κάθε Κράτος που έχει υπογράψει το Σύμφωνο.

2. Το παρόν Πρωτόκολλο υπόκειται στην επικύρωση κάθε Κράτους που έχει επικυρώσει το Σύμφωνο ή έχει προσχωρήσει σ' αυτό. Τα έγγραφα επικύρωσης θα κατατεθούν στο Γενικό Γραμματέα του οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

3. Το παρόν Πρωτόκολλο θα είναι ανοιχτό στην προσχώρηση κάθε Κράτους που έχει επικυρώσει το Σύμφωνο ή έχει προσχωρήσει σ' αυτό.

4. Η προσχώρηση θα πραγματοποιηθεί με την κατάθεση ενός εγγράφου προσχώρησης στο Γενικό Γραμματέα του οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

5. ο Γενικός Γραμματέας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών θα πληροφορήσει όλα τα Κράτη που έχουν υπογράψει το παρόν Πρωτόκολλο ή που έχουν προσχωρήσει σ' αυτό για την κατάθεση κάθε εγγράφου επικύρωσης ή προσχώρησης.

ΑΡΘΡΟ 9

1. Με την επιφύλαξη της θέσης σε ισχύ του Συμφώνου, το παρόν Πρωτόκολλο θα τεθεί σε ισχύ τρεις μήνες μετά την ημερομηνία της κατάθεσης στο Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών του δεκάτου εγγράφου επικύρωσης ή προσχώρησης.
2. Για καθένα από το Κράτη, που θα επικυρώσουν το παρόν Πρωτόκολλο ή θα προσχωρήσουν σ' αυτό μετά την κατάθεση του δεκάτου εγγράφου επικύρωσης ή προσχώρησης, το εν λόγω Πρωτόκολλο θα τεθεί σε ισχύ τρεις μήνες μετά την κατάθεση από κάθε Κράτος του εγγράφου της επικύρωσης ή της προσχώρησης.

ΑΡΘΡΟ 10

Οι διατάξεις του παρόντος Πρωτοκόλλου εφαρμόζονται, χωρίς περιορισμό ή εξαίρεση, σε όλες τις συστατικές μονάδες των ομοσπονδιακών Κρατών.

ΑΡΘΡΟ 11

1. Κάθε Συμβαλλόμενο Κράτος στο παρόν Πρωτόκολλο μπορεί να προτείνει τροποποίηση και να καταθέσει το κείμενό της στο Γενικό Γραμματέα του οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Ο Γενικός Γραμματέας διαβιβάζει όλα τα σχέδια τροποποιήσεων στα Συμβαλλόμενα Κράτη αυτού του Πρωτοκόλλου ζητώντας να του υποδείξουν εάν επιθυμούν να συγκληθεί διάσκεψη των Συμβαλλόμενων Κρατών ώστε να εξετασθούν αυτά τα σχέδια και να τεθούν σε ψηφοφορία. Εάν το ένα τρίτο τουλάχιστον των Κρατών εκδηλωθεί υπέρ αυτής της σύγκλησης, ο Γενικός Γραμματέας συγκαλεί τη διάσκεψή υπό την αιγίδα του οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Κάθε τροποποίηση που εγκρίνεται από την πλειοψηφία των Κρατών που ήταν παρόντα και ψήφισαν στη διάσκεψη υποβάλλεται για έγκριση στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών.
2. Οι τροποποιήσεις αυτές τίθενται σε ισχύ αφού εγκριθούν από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών και γίνουν αποδεκτές, σύμφωνα με τους αντίστοιχους συνταγματικούς τους κανόνες, από την πλειοψηφία των δύο τρίτων των Συμβαλλόμενων Κρατών στο παρόν Πρωτόκολλο.
3. Αφότου οι τροποποιήσεις αυτές τεθούν σε ισχύ, είναι υποχρεωτικές για τα Συμβαλλόμενα Κράτη που τις έχουν αποδεχθεί, τα δε υπόλοιπα Συμβαλλόμενα Κράτη εξακολουθούν να δεσμεύονται από τις διατάξεις του παρόντος Πρωτοκόλλου και από κάθε προηγούμενη τροποποίηση που έχουν αποδεχθεί.

ΑΡΘΡΟ 12

1. Κάθε Συμβαλλόμενο Κράτος μπορεί, σε κάθε στιγμή, να καταγγείλει το παρόν Πρωτόκολλο με έγγραφη ειδοποίηση, η οποία θα απευθύνεται στο Γενικό Γραμματέα του οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Η καταγγελία θα αρχίσει να ισχύει τρεις μή-

νες μετά την ημερομηνία κατά την οποία ο Γενικός Γραμματέας έλαβε την ανακοίνωση.

2. Η καταγγελία δεν εμποδίζει την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος Πρωτοκόλλου σε κάθε αναφορά που υποβάλλεται, δυνάμει του άρθρου 2, πριν από την ημερομηνία κατά την οποία η καταγγελία αρχίζει να ισχύει.

ΑΡΘΡΟ 13

Ανεξάρτητο από τις ειδοποιήσεις που προβλέπονται στην παράγραφο 5 του άρθρου 8 του παρόντος Πρωτοκόλλου, ο Γενικός Γραμματέας του οργανισμού Ηνωμένων Εθνών θα πληροφορήσει όλα τα Κράτη, στα οποία αναφέρεται η παράγραφος 1 του άρθρου 48 του Συμφώνου, για:

α) Τις υπογραφές που τέθηκαν στο παρόν Πρωτόκολλο και τα έγγραφα επικύρωσης και προσχώρησης που κατατέθηκαν σύμφωνα με το άρθρο 8

β) Την ημερομηνία κατά την οποία το παρόν Πρωτόκολλο θα τεθεί σε ισχύ σύμφωνα με το άρθρο 9 και την ημερομηνία κατά την οποία θα τεθούν σε ισχύ οι τροποποιήσεις που προβλέπονται στο άρθρο 11.

γ) Τις καταγγελίες που έγιναν σύμφωνα με το άρθρο 12.

ΑΡΘΡΟ 14

1. Το παρόν Πρωτόκολλο, του οποίου το κείμενο στην Αγγλική, Κινεζική, Ισπανική, Γαλλική και Ρωσική έχουν την ίδια ισχύ, θα κατατεθεί στο αρχείο του οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

2. Ο Γενικός Γραμματέας του οργανισμού Ηνωμένων Εθνών διαβιβάζει κυρωμένο αντίγραφο του παρόντος Πρωτοκόλλου σε όλα τα Κράτη στα οποία αναφέρεται το άρθρο 48 του Συμφώνου.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΜΦΩΝΟ ΓΙΑ ΤΑ ΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΟ ΜΕ ΤΗΝ ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ

ΤΑ ΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΑ ΚΡΑΤΗ ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ,

ΠΕΠΕΙΣΜΕΝΑ ότι η κατάργηση της θανατικής, ποινής συντελεί στο να προαγάγει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την προοδευτική ανάπτυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου,

ΥΠΕΝΘΥΜΙΖΟΝΤΑΣ το άρθρο 3 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που υιοθετήθηκε στις 10 Δεκεμβρίου 1948, καθώς και το άρθρο 6 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και πολιτικά Δικαιώματα που υιοθετήθηκε στις 16 Δεκεμβρίου 1966,

ΣΗΜΕΙΩΝΟΝΤΑΣ ότι το άρθρο 8 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα αναφέρεται στην κατάργηση της ποινής του θανάτου με όρους οι οποίοι δεν αφήνουν καμία αμφιβολία πως η κατάργηση της ποινής του θανάτου είναι επιθυμητή,

ΠΕΠΕΙΣΜΕΝΑ ότι όλα τα λαμβανόμενα μέτρα για την κατάργηση της ποινής του θανάτου πρέπει να θεωρούνται ως πρόοδος στην απόλαυση του δικαιώματος στη ζωή, ΕΧΟΝΤΑΣ την επιθυμία να αναλάβουν, με το παρόν Πρωτόκολλο, τη διεθνή υποχρέωση να καταργήσουν την ποινή του θανάτου,

ΣΥΜΦΩΝΟΥΝ ΤΑ ΑΚΟΛΟΥΘΑ:

ΑΡΘΡΟ ΠΡΩΤΟ

1. Κανένα πρόσωπο, που υπόκειται στη δικαιοδοσία Συμβαλλόμενου Κράτους στον παρόν Πρωτόκολλο, δεν θα εκτελεσθεί.
2. Κάθε Συμβαλλόμενο Κράτος θα λάβει όλα τα απαιτούμενα μέτρα για την κατάργηση της θανατικής ποινής μέσα στα όρια της δικαιοδοσίας του.

ΑΡΘΡΟ 2

1. Δεν θα γίνει δεκτή καμία επιφύλαξη στο παρόν Πρωτόκολλο, εκτός της επιφύλαξης που θα διατυπωθεί κατά την επικύρωση ή την προσχώρηση και θα προβλέπει την εφαρμογή της θανατικής ποινής σε καιρό πολέμου μετά από καταδίκη για έγκλημα στρατιωτικού χαρακτήρα, υψίστης σημασίας, που τελέσθηκε σε καιρό πολέμου.
2. Το Συμβαλλόμενο Κράτος, διατυπώνοντας μια τέτοια επιφύλαξη, θα κοινοποιήσει στο Γενικό Γραμματέα του οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, κατά την επικύρωση ή την προσχώρηση, τις σχετικές διατάξεις της εσωτερικής νομοθεσίας που εφαρμόζονται σε καιρό πολέμου.
3. Το Συμβαλλόμενο Κράτος, που διατύπωσε μία τέτοια επιφύλαξη, θα γνωστοποιήσει στο Γενικό Γραμματέα του οργανισμού Ηνωμένων Εθνών την κήρυξη ή την άρση της κατάστασης πολέμου στο έδαφός του.

ΑΡΘΡΟ 3

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη στο παρόν Πρωτόκολλο θα παραθέσουν, στις εκθέσεις που θα παρουσιάσουν στην Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, δυνάμει του άρθρου 40 του Συμφώνου, τα μέτρα που θα ληφθούν για να θέσουν σε εφαρμογή το παρόν Πρωτόκολλο.

ΑΡΘΡΟ 4

Όσον αφορά τα Συμβαλλόμενα Κράτη στο Σύμφωνο που έχουν κάνει τη δήλωση που προβλέπεται στο άρθρο 41, η αρμοδιότητα, που αναγνωρίζεται στην Επιτρο-

πή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου να λαμβάνει και να εξετάζει τις αναφορές στις οποίες ένα Συμβαλλόμενο Κράτος ισχυρίζεται πως ένα άλλο Συμβαλλόμενο Κράτος δεν εκπληρώνει τις υποχρεώσεις του, επεκτείνεται στις διατάξεις του παρόντος Πρωτοκόλλου, εφόσον το ενδιαφερόμενο Συμβαλλόμενο Κράτος δεν έχει κάνει αντίθετη δήλωση κατά την επικύρωση ή την προσχώρηση.

ΑΡΘΡΟ 5

Όσον αφορά τα Συμβαλλόμενα Κράτη στο πρώτο προαιρετικό Πρωτόκολλο σχετιζόμενο με το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα που υιοθετήθηκε στις 16 Δεκεμβρίου 1966, η αρμοδιότητα, που αναγνωρίζεται στην Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου να λαμβάνει και να εξετάζει αναφορές προερχόμενες από άτομα που υπόκεινται στη δικαιοδοσία τους, επεκτείνεται στις διατάξεις του παρόντος Πρωτοκόλλου, εφόσον το ενδιαφερόμενο Συμβαλλόμενο Κράτος δεν έχει κάνει αντίθετη δήλωση κατά την επικύρωση ή την προσχώρηση.

ΑΡΘΡΟ 6

1. Οι διατάξεις του παρόντος Πρωτοκόλλου εφαρμόζονται ως διατάξεις πρόσθετες στο Σύμφωνο. 2. Χωρίς να βλάπτει τη δυνατότητα διατύπωσης της επιφύλαξης που προβλέπει το άρθρο 2 του παρόντος Πρωτοκόλλου, το δικαίωμα που εγγυάται η παράγραφος 1 του πρώτου άρθρου του παρόντος Πρωτοκόλλου δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο καμίας από τις παρεκκλίσεις που προβλέπονται στο άρθρο 4 του Συμφώνου.

ΑΡΘΡΟ 7

1. Το παρόν Πρωτόκολλο είναι ανοιχτό για υπογραφή από κάθε Κράτος που έχει υπογράψει το Σύμφωνο.
2. Το παρόν Πρωτόκολλο υπόκειται στην επικύρωση κάθε Κράτους που έχει επικυρώσει το Σύμφωνο ή έχει προσχωρήσει σ' αυτό. Τα έγγραφα επικύρωσης θα κατατεθούν στο Γενικό Γραμματέα του οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.
3. Το παρόν Πρωτόκολλο θα είναι ανοιχτό στην προσχώρηση κάθε Κράτους που έχει επικυρώσει το Σύμφωνο ή έχει προσχωρήσει σ' αυτό.
4. Η προσχώρηση θα πραγματοποιηθεί με την κατάθεση ενός εγγράφου προσχώρησης στο Γενικό Γραμματέα του οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.
5. Ο Γενικός Γραμματέας του οργανισμού Ηνωμένων Εθνών θα πληροφορήσει όλα τα Κράτη που έχουν υπογράψει το παρόν Πρωτόκολλο ή που έχουν προσχωρήσει σ' αυτό για την κατάθεση κάθε εγγράφου επικύρωσης ή προσχώρησης.

ΑΡΘΡΟ 8

1. Το παρόν Πρωτόκολλο θα τεθεί σε ισχύ τρεις μήνες μετά την ημερομηνία της κατάθεσης στο Γενικά Γραμματέα του οργανισμού Ηνωμένων Εθνών του δεκάτου εγγράφου επικύρωσης ή προσχώρησης.
2. Για καθένα από τα Κράτη, που θα επικυρώσει το παρόν Πρωτόκολλο ή θα προσχωρήσει σ' αυτό μετά την κατάθεση του δεκάτου εγγράφου επικύρωσης ή προσχώρησης, το εν λόγω Πρωτόκολλο θα τεθεί σε ισχύ τρεις μήνες μετά την κατάθεση από κάθε Κράτος του εγγράφου της επικύρωσης ή της προσχώρησης.

ΑΡΘΡΟ 9

Οι διατάξεις του παρόντος Πρωτοκόλλου εφαρμόζονται, χωρίς περιορισμό ή εξαίρεση, σε όλες τις συστατικές μονάδες των ομοσπονδιακών Κρατών.

ΑΡΘΡΟ 10

Ο Γενικός Γραμματέας του οργανισμού Ηνωμένων Εθνών θα πληροφορήσει όλα τα Κράτη τα οποία αναφέρονται στην παράγραφο 1 του άρθρου 48 του Συμφώνου για:

- α) Τις επιφυλάξεις, ανακοινώσεις και γνωστοποιήσεις που ελήφθησαν με βάση το άρθρο 2 του παρόντος Πρωτοκόλλου
- β) Τις δηλώσεις που έγιναν δυνάμει των άρθρων 4 ή 5 του παρόντος Πρωτοκόλλου.
- γ) Τις υπογραφές που τέθηκαν στο παρόν Πρωτόκολλο και τα έγγραφα επικύρωσης και προσχώρησης που κατατέθηκαν σύμφωνα με το άρθρο 7 του παρόντος Πρωτοκόλλου
- δ) Την ημερομηνία κατά την οποία το παρόν Πρωτόκολλο θα τεθεί σε ισχύ σύμφωνα με το άρθρο 8 αυτού.

ΑΡΘΡΟ 11

1. Το παρόν Πρωτόκολλο, του οποίου τα κείμενα στην Αγγλική, Αραβική, Κινεζική, Ισπανική, Γαλλική και Ρωσική έχουν την ίδια ισχύ, θα κατατεθεί στο αρχείο του οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.
2. Ο Γενικός Γραμματέας του οργανισμού Ηνωμένων Εθνών διαβιβάζει κυρωμένο αντίγραφο του παρόντος Πρωτοκόλλου σε όλα τα Κράτη στα οποία αναφέρεται το άρθρο 48 του Συμφώνου.

Άρθρο δεύτερο

Η Ελληνική Κυβέρνηση διατυπώνει την επιφύλαξη που προβλέπει το άρθρο 2 παρ. Ι του Δεύτερου Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στο Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, για την εφαρμογή της θανατικής ποινής σύμφωνα με τις διατάξεις του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα (ν. 2287/1995 ΦΕΚ 20 Α') σε καιρό πολέ-

μου, μετά από καταδίκη για έγκλημα στρατιωτικού χαρακτήρα υψίστης σημασίας που τελέσθηκε σε καιρό πολέμου.

Άρθρο τρίτο

Η ισχύς του παρόντος νόμου αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, του Συμφώνου που κυρώνεται από την πλήρωση των προϋποθέσεων του άρθρου 49 παρ. 2 αυτού, του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στο Σύμφωνο από την πλήρωση των προϋποθέσεων του άρθρου 9 παρ. 2 αυτού και του Δεύτερου Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στο Σύμφωνο από την πλήρωση των προϋποθέσεων του άρθρου παρ. 2 αυτού.

Παραγγέλλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 21 Φεβρουαρίου 1997

ΟΔΗΓΙΑ 2000/43/ΕΚ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 29ης Ιουνίου 2000 περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής

ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ,

Έχοντας υπόψη:

τη συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, και ιδίως το άρθρο 13,

την πρόταση της Επιτροπής⁽¹³⁴⁾,

τη γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου⁽¹³⁵⁾,

τη γνώμη της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής⁽¹³⁶⁾,

τη γνώμη της Επιτροπής Περιφερειών⁽¹³⁷⁾,

Εκτιμώντας τα ακόλουθα:

(1) Η συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση σηματοδοτεί μια νέα φάση στη διαδικασία μιας ακόμη μεγαλύτερης συνένωσης των λαών της Ευρώπης.

(2) Κατά το άρθρο 6, η Ευρωπαϊκή Ένωση βασίζεται στις αρχές της ελευθερίας, της δημοκρατίας, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, καθώς και του κράτους δικαίου, αρχές οι οποίες είναι κοινές για όλα τα κράτη μέλη, και σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται με την ευρωπαϊκή σύμβαση για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών και όπως προκύπτουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, ως γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου.

(3) Η ισότητα ενώπιον του νόμου και η προστασία όλων των ατόμων έναντι των διακρίσεων αποτελεί οικουμενικό δικαίωμα αναγνωρισθέν από την οικουμενική διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τη σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης εις βάρος των γυναικών, τη διεθνή σύμβαση για την εξάλειψη κάθε μορφής φυλετικής διάκρισης, τα σύμφωνα των Ηνωμένων Εθνών για

134. Δεν δημοσιεύθηκε ακόμα στην Επίσημη Εφημερίδα.

135. Γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, της 18ης Μαΐου 2000 (δεν δημοσιεύθηκε ακόμα στην Επίσημη Εφημερίδα).

136. Γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, της 12ης Απριλίου 2000 (δεν δημοσιεύθηκε ακόμα στην Επίσημη Εφημερίδα).

137. Γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 31ης Μαΐου 2000 (δεν δημοσιεύθηκε ακόμα στην Επίσημη Εφημερίδα).

τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα και για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα και από την ευρωπαϊκή σύμβαση για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, συμβαλλόμενα μέρη των οποίων είναι όλα τα κράτη μέλη.

(4) Είναι σημαντικό να γίνονται σεβαστά αυτά τα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι. Είναι επίσης σημαντικό, όσον αφορά την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και την παροχή αυτών, να προστατευθεί η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή και οι συναλλαγές που γίνονται στο πλαίσιο της.

(5) Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει εκδώσει σειρά ψηφισμάτων για την καταπολέμηση του ρατσισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

(6) Η Ευρωπαϊκή Ένωση απορρίπτει τις θεωρίες που προσπαθούν να καθορίσουν την ύπαρξη χωριστών ανθρωπίνων φυλών η χρησιμοποίηση του όρου «φυλετική καταγωγή» στην παρούσα οδηγία δεν συνεπάγεται την αποδοχή τέτοιων θεωριών.

(7) Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τάμπερε στις 15 και 16 Οκτωβρίου 1999, κάλεσε την Επιτροπή να υποβάλει το συντομότερο δυνατόν προτάσεις για την εφαρμογή του άρθρου 13 της συνθήκης ΕΚ όσον αφορά την καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας.

(8) Οι κατευθυντήριες γραμμές του 2000 για την απασχόληση, οι οποίες εγκρίθηκαν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι στις 10 και 11 Δεκεμβρίου 1999, τονίζουν ότι πρέπει να προωθηθεί η δημιουργία προϋποθέσεων για μια αγορά εργασίας που θα εννοεί την κοινωνική ένταξη, με τη διαμόρφωση ενός συνεκτικού συνόλου πολιτικών που θα στοχεύουν στην καταπολέμηση των διακρίσεων εις βάρος ομάδων όπως είναι οι εθνοτικές μειονότητες.

(9) Οι διακρίσεις λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής μπορούν να υπονομεύσουν την επίτευξη των στόχων της συνθήκης ΕΚ, ειδικότερα δε την επίτευξη υψηλού επιπέδου απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας, την άνοδο του βιοτικού επιπέδου και της ποιότητας ζωής, την οικονομική και κοινωνική συνοχή και αλληλεγγύη. Μπορούν επίσης να υπονομεύσουν το στόχο ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης.

(10) Τον Δεκέμβριο του 1995, η Επιτροπή υπέβαλε ανακοίνωση σχετικά με το ρατσισμό, την ξενοφοβία και του αντισημιτισμό.

(11) Το Συμβούλιο ενέκρινε, στις 15 Ιουλίου 1996, κοινή δράση (96/443/ΔΕΥ) σχετικά με την καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας ⁽¹³⁸⁾, δια της οποίας τα κράτη μέλη αναλαμβάνουν να εξασφαλίσουν αποτελεσματική δικαστική συνεργα-

138. ΕΕ L 185 της 24.7.1996, σ. 5.

σία όσον αφορά τα αδικήματα που στηρίζονται σε ρατσιστική ή ξενοφοβική συμπεριφορά.

(12) Προκειμένου να εξασφαλιστεί η ανάπτυξη δημοκρατικών και ανεκτικών κοινωνιών οι οποίες θα επιτρέπουν τη συμμετοχή παντός, ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, μια συγκεκριμένη δράση στον τομέα των διακρίσεων λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής πρέπει να εκτείνεται πέρα από την πρόσβαση σε δραστηριότητες απασχόλησης και αυτοαπασχόλησης και να καλύπτει τομείς όπως η παιδεία και η κοινωνική προστασία, συμπεριλαμβανομένης της κοινωνικής ασφάλισης και της υγειονομικής περίθαλψης, οι κοινωνικές παροχές και η πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και στην παροχή αυτών.

(13) Προς τούτο, πρέπει να απαγορεύεται σε όλη την Κοινότητα κάθε άμεση ή έμμεση διάκριση λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής σε ό,τι αφορά τους τομείς που καλύπτονται από την παρούσα οδηγία. Η απαγόρευση των διακρίσεων πρέπει να εφαρμόζεται και σε υπηκόους τρίτων χωρών, αλλά δεν καλύπτει τη διαφορετική μεταχείριση λόγω ιθαγένειας και δεν θίγει τις διατάξεις που ρυθμίζουν την είσοδο και την παραμονή υπηκόων τρίτων χωρών και την πρόσβασή τους στην απασχόληση και την επαγγελματική δραστηριότητα.

(14) Κατά την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξάρτητα από φυλετική ή εθνοτική καταγωγή, η Κοινότητα θα πρέπει, σύμφωνα με το άρθρο 3 παράγραφος 2 της συνθήκης ΕΚ, να επιδιώξει να εξαλείψει τις ανισότητες και να προωθήσει την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, ιδίως διότι οι γυναίκες είναι συχνά τα θύματα πολλαπλών διακρίσεων.

(15) Αρμόδια για την εκτίμηση των γεγονότων, από τα οποία μπορεί να συναχθεί άμεση ή έμμεση διάκριση, είναι τα εθνικά δικαστήρια ή άλλοι αρμόδιοι φορείς, σύμφωνα με τους κανόνες του εθνικού δικαίου ή την πρακτική οι κανόνες αυτοί μπορούν να προβλέπουν παν αποδεικτικό μέσο για την έμμεση διάκριση, συμπεριλαμβανομένων και των στατιστικών στοιχείων.

(16) Είναι σημαντικό να προστατεύονται όλα τα φυσικά πρόσωπα από διακρίσεις λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής τα κράτη μέλη πρέπει επίσης να παρέχουν, όταν χρειάζεται και σύμφωνα με τις εθνικές τους παραδόσεις και πρακτικές, προστασία στα νομικά πρόσωπα όταν υφίστανται διακριτική μεταχείριση λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής των μελών τους.

(17) Η απαγόρευση της διακριτικής μεταχείρισης δεν πρέπει να θίγει τη διατήρηση ή θέσπιση μέτρων που αποσκοπούν στην πρόληψη ή αντιστάθμιση της μειονεκτικής θέσης στην οποία περιέρχονται ομάδες προσώπων συγκεκριμένης φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής τα μέτρα αυτά μπορούν να επιτρέπουν τις οργανώσεις απόμων συγκεκριμένης φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, όταν ο κύριος σκοπός τους είναι η προαγωγή των ειδικών αναγκών των εν λόγω ατόμων.

(18) Σε πολύ περιορισμένες περιπτώσεις, μπορεί να δικαιολογείται διαφορετική μεταχείριση όταν ένα χαρακτηριστικό που αφορά τη φυλετική ή εθνοτική καταγωγή συνιστά ουσιαστική και καθοριστική επαγγελματική προϋπόθεση, εφόσον ο σκοπός είναι νόμιμος και η επαγγελματική προϋπόθεση ανάλογη. Οι περιπτώσεις αυτές πρέπει να συμπεριλαμβάνονται στις πληροφορίες που παρέχουν τα κράτη μέλη στην Επιτροπή.

(19) Τα άτομα που έχουν υποστεί διακριτική μεταχείριση λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής πρέπει να διαθέτουν τα κατάλληλα μέσα έννομης προστασίας. Προκειμένου να υπάρξει ένα πιο ουσιαστικό επίπεδο προστασίας, ενώσεις ή νομικά πρόσωπα θα πρέπει επίσης να δύνανται να κινήσουν διαδικασίες, όπως ορίζουν κατ' ιδίαν τα κράτη μέλη, είτε εξ ονόματος κάποιου θύματος είτε προς υπεράσπισή του, χωρίς να θίγονται εθνικοί δικονομικοί κανόνες όσον αφορά την εκπροσώπηση και την υπεράσπιση ενώπιον των δικαστηρίων.

(20) Η αποτελεσματική εφαρμογή της αρχής της ισότητας απαιτεί κατάλληλη έννομη προστασία έναντι αντιποίνων.

(21) Όταν πιθανολογείται διακριτική μεταχείριση, οι κανόνες περί βάρους της αποδείξεως πρέπει να προσαρμόζονται και, προκειμένου να εφαρμοστεί αποτελεσματικά η αρχή της ίσης μεταχείρισης, το βάρος της αποδείξεως πρέπει να αντιστρέφεται στον εναγόμενο εφόσον προσάγονται αποδείξεις μιας τέτοιας διακριτικής μεταχείρισης.

(22) Τα κράτη μέλη δεν υποχρεούνται να εφαρμόζουν τους κανόνες σχετικά με το βάρος της αποδείξεως σε διαδικασίες κατά τις οποίες εναπόκειται στο δικαστήριο ή σε άλλο αρμόδιο φορέα να διερευνήσει τα πραγματικά περιστατικά οι προαναφερόμενες διαδικασίες είναι εκείνες στις οποίες δεν απαιτείται από τον ενάγοντα να αποδείξει τα πραγματικά περιστατικά, η διερεύνηση των οποίων εναπόκειται στο δικαστήριο ή τον αρμόδιο φορέα.

(23) Τα κράτη μέλη θα πρέπει να προωθούν το διάλογο μεταξύ των κοινωνικών εταίρων και με μη κυβερνητικές οργανώσεις για την αντιμετώπιση των διαφόρων μορφών διακρίσεων και την καταπολέμησή τους.

(24) Η προστασία έναντι διακρίσεων λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής θα πρέπει να ενισχυθεί με την ίδρυση ενός ή περισσότερων φορέων σε κάθε κράτος μέλος, αρμοδίων για την ανάλυση σχετικών προβλημάτων, τη μελέτη δυνατών λύσεων και την παροχή συγκεκριμένης υποστήριξης προς τα θύματα.

(25) Η παρούσα οδηγία καθορίζει ελάχιστες προϋποθέσεις, αφήνοντας στα κράτη μέλη τη δυνατότητα θέσπισης ή διατήρησης ευνοϊκότερων διατάξεων. Η εφαρμογή της παρούσας οδηγίας δεν θα πρέπει να χρησιμεύσει ως δικαιολογία για ενδεχόμενη οπισθοδρόμηση σε σχέση με την σημερινή κατάσταση στα κράτη μέλη

(26) Τα κράτη μέλη θα πρέπει να προβλέψουν ουσιαστικές, αναλογικές και αποτρεπτικές κυρώσεις για την περίπτωση παράβασης των υποχρεώσεων εκ της παρούσας οδηγίας.

(27) Τα κράτη μέλη μπορούν να αναθέσουν στους κοινωνικούς εταίρους, εφόσον το ζητήσουν από κοινού, την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας, όσον αφορά τις διατάξεις οι οποίες εμπίπτουν στο πεδίο των συλλογικών συμβάσεων, ενώ τα κράτη μέλη θα λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα ώστε να δύνανται ανά πάσα στιγμή να εγγυηθούν τα αποτελέσματα που επιβάλλονται από την εν λόγω οδηγία.

(28) Σύμφωνα με τις αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας, όπως ορίζονται από το άρθρο 5 της συνθήκης ΕΚ, ο στόχος της παρούσας οδηγίας, δηλαδή η εξασφάλιση ενός υψηλού κοινού επιπέδου προστασίας έναντι των διακρίσεων σε όλα τα κράτη μέλη, δεν μπορεί να επιτευχθεί επαρκώς από τα κράτη μέλη και, επομένως, λόγω της κλίμακας και του αντίκτυπου της προτεινόμενης δράσης, μπορεί να επιτευχθεί καλύτερα σε επίπεδο Κοινότητας. Η παρούσα οδηγία δεν υπερβαίνει τα αναγκαία όρια για το σκοπό αυτό,

ΕΞΕΔΩΣΕ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΟΔΗΓΙΑ:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 1

Σκοπός

Σκοπός της παρούσας οδηγίας είναι να θεσπισθεί πλαίσιο για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, με στόχο να πραγματοποιηθεί στα κράτη μέλη η αρχή της ίσης μεταχείρισης.

Άρθρο 2

Η έννοια των διακρίσεων

1. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, η αρχή της ίσης μεταχείρισης σημαίνει την απουσία άμεσης ή έμμεσης διάκρισης λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής.

2. Για τους σκοπούς της παραγράφου 1:

α) συντρέχει άμεση διάκριση όταν, για λόγους φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, σε ένα πρόσωπο επιφυλάσσεται μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν της οποίας τυγχάνει, έτυχε ή θα ετύγχανε ένα άλλο πρόσωπο, σε ανάλογη κατάσταση·

β) συντρέχει έμμεση διάκριση όταν μια εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική μπορεί να θέσει πρόσωπα συγκεκριμένης φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής σε μειονεκτική θέση συγκριτικά με άλλα πρόσωπα, εκτός εάν η διάταξη, το κριτήριο ή η πρακτική αυτή δικαιολογείται αντικειμενικά από ένα θεμιτό σκοπό και τα μέσα επίτευξης αυτού του σκοπού είναι πρόσφορα και αναγκαία.

3. Η παρενόχληση νοείται ως διάκριση κατά την έννοια της παραγράφου 1, εφόσον σημειώνεται ανεπιθύμητη συμπεριφορά συνδεδεμένη με φυλετική ή εθνοτική καταγωγή με σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας ενός προσώπου και τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος. Στη συνάρτηση αυτή, η έννοια της παρενόχλησης μπορεί να ορισθεί σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία και πρακτική των κρατών μελών.

4. Εντολή για την εφαρμογή διακριτικής μεταχείρισης λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής νοείται ως διάκριση κατά την έννοια της παραγράφου 1.

Άρθρο 3

Πεδίο εφαρμογής

1. Εντός των ορίων των εξουσιών που απονέμονται στην Κοινότητα, η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται σε όλα τα πρόσωπα, στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα, συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων φορέων, όσον αφορά:

α) τους όρους πρόσβασης στην απασχόληση, την αυτοαπασχόληση και την εργασία, συμπεριλαμβανομένων των κριτηρίων επιλογής και των όρων πρόσληψης, ανεξάρτητα από τον κλάδο δραστηριότητας και σε όλα τα επίπεδα της επαγγελματικής ιεραρχίας, συμπεριλαμβανομένων των προαγωγών·

β) την πρόσβαση σε όλα τα είδη και όλα τα επίπεδα επαγγελματικού προσανατολισμού, επαγγελματικής κατάρτισης, επιμόρφωσης και επαγγελματικού αναπροσανατολισμού, συμπεριλαμβανομένης της απόκτησης πρακτικής επαγγελματικής πείρας·

γ) τις εργασιακές συνθήκες και τους όρους απασχόλησης, συμπεριλαμβανομένων των απολύσεων και των αμοιβών·

δ) την ιδιότητα του μέλους και την συμμετοχή σε μια οργάνωση εργαζομένων ή εργοδοτών ή σε οποιαδήποτε οργάνωση τα μέλη της οποίας ασκούν ένα συγκεκριμένο επάγγελμα, συμπεριλαμβανομένων των πλεονεκτημάτων που χορηγούνται από τέτοιες οργανώσεις·

ε) την κοινωνική προστασία, συμπεριλαμβανομένης της κοινωνικής ασφάλισης και της υγειονομικής περίθαλψης·

στ) τις κοινωνικές παροχές·

ζ) την εκπαίδευση·

η) την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες που είναι διαθέσιμα στο κοινό, και στην παροχή αυτών, συμπεριλαμβανομένης της στέγασης.

2. Η παρούσα οδηγία δεν καλύπτει τη διαφορετική μεταχείριση λόγω υπηκοότητας και δεν θίγει τις διατάξεις και τις προϋποθέσεις που αφορούν την εισδοχή και την παραμονή υπηκόων τρίτων χωρών και απατρίδων στην επικράτεια των κρατών με-

λών, ούτε τη μεταχείριση που απορρέει από τη νομική κατάσταση των εν λόγω υπηκόων τρίτων χωρών ή απατρίδων.

Άρθρο 4

Ουσιαστικές και καθοριστικές επαγγελματικές προϋποθέσεις

Κατά παρέκκλιση του άρθρου 2 παράγραφοι 1 και 2, τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν ότι η διαφορετική μεταχείριση που βασίζεται σε ένα χαρακτηριστικό σχετικό με τη φυλετική ή εθνοτική καταγωγή δεν συνιστά διάκριση όταν, λόγω της φύσης των συγκεκριμένων επαγγελματικών δραστηριοτήτων ή του πλαισίου εντός του οποίου διεξάγονται αυτές, ένα τέτοιο χαρακτηριστικό αποτελεί ουσιαστική και καθοριστική επαγγελματική προϋπόθεση, εφόσον ο στόχος είναι θεμιτός και η προϋπόθεση είναι ανάλογη.

Άρθρο 5

Θετική δράση

Προκειμένου να πραγματοποιηθεί η πλήρης ισότητα, η αρχή της ίσης μεταχείρισης δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να διατηρήσουν ή να θεσπίσουν ειδικά μέτρα με σκοπό την πρόληψη ή την αντιστάθμιση μειονεκτημάτων λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής.

Άρθρο 6

Ελάχιστες προϋποθέσεις

1. Τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίζουν ή να διατηρούν διατάξεις που είναι ευνοϊκότερες για την προστασία της αρχής της ίσης μεταχείρισης από αυτές που προβλέπονται στην παρούσα οδηγία.
2. Η εφαρμογή της παρούσας οδηγίας δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να αποτελέσει αφορμή μείωσης του επιπέδου προστασίας έναντι των διακρίσεων το οποίο παρέχεται ήδη από τα κράτη μέλη στους τομείς που καλύπτονται από την οδηγία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

ΕΝΔΙΚΑ ΜΕΣΑ ΚΑΙ ΕΚΤΕΛΕΣΗ

Άρθρο 7

Υπεράσπιση των δικαιωμάτων

1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι κάθε πρόσωπο που θεωρεί εαυτό ζημιωθέν από τη μη τήρηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης, ακόμη και εάν η σχέση στο πλαίσιο της οποίας εικάζεται ότι σημειώθηκε η διάκριση έχει λήξει, έχει πρόσβαση σε δικαστικές ή/και διοικητικές διαδικασίες, συμπεριλαμβανομένων, όπου κρίνεται ενδεδειγμένο, διαδικασιών συνδιαλλαγής, για την πραγμάτωση των υποχρεώσεων εκ της παρούσας οδηγίας.

2. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι ενώσεις, οργανώσεις ή άλλα νομικά πρόσωπα, τα οποία έχουν, σύμφωνα με τα κριτήρια της εθνικής τους νομοθεσίας, έννομο συμφέρον να διασφαλίσουν ότι τηρούνται οι διατάξεις της παρούσας οδηγίας, μπορούν να κινήσουν, είτε εξ ονόματος του ενάγοντος/αιτούντος είτε προς υπεράσπισή του, και με την έγκρισή του, κάθε δικαστική ή/και διοικητική διαδικασία, προβλεπομένη για την πραγμάτωση των υποχρεώσεων εκ της παρούσας οδηγίας.

3. Οι παράγραφοι 1 και 2 δεν θίγουν τις εθνικές διατάξεις περί των προθεσμιών ασκήσεως αγωγής σχετιζομένης με την αρχή της ίσης μεταχείρισης.

Άρθρο 8

Βάρος της αποδείξεως

1. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα, σύμφωνα με την εθνική δικονομία, προκειμένου να διασφαλίζουν ότι όταν ένα πρόσωπο που θεωρεί εαυτό ζημιωθέν από τη μη τήρηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσάγει, ενώπιον δικαστηρίου ή άλλης αρμόδιας αρχής, πραγματικά περιστατικά, από τα οποία τεκμαίρεται η ύπαρξη άμεσης ή έμμεσης διάκρισης, θα εναπόκειται στον εναγόμενο να αποδείξει ότι δεν υπήρξε παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης.

2. Η παράγραφος 1 δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να εισάγουν κανόνες περί αποδείξεως ευνοϊκότερους για τους ενάγοντες.

3. Η παράγραφος 1 δεν ισχύει για ποινικές διαδικασίες.

4. Οι παράγραφοι 1, 2 και 3 ισχύουν επίσης για κάθε διαδικασία κινηθείσα σύμφωνα με το άρθρο 7 παράγραφος 2.

5. Τα κράτη μέλη δεν υποχρεούνται να εφαρμόζουν την παράγραφο 1 σε διαδικασίες στις οποίες εναπόκειται στο δικαστήριο ή στον αρμόδιο φορέα να διερευνήσει τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης.

Άρθρο 9

Προστασία έναντι αντιποίνων

Τα κράτη μέλη εισάγουν στην έννομη τάξη τους τα απαιτούμενα μέτρα προστασίας των εργαζομένων κατά τυχόν δυσμενούς μεταχείρισης ή δυσμενούς επίπτωσης, ως αντίδρασης σε κάποια καταγγελία ή διαδικασία που στοχεύει στην πραγμάτωση της αρχής της ίσης μεταχείρισης.

Άρθρο 10

Ενημέρωση

Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι διατάξεις που θεσπίζονται κατ' εφαρμογή της παρούσας οδηγίας, καθώς και οι ήδη ισχύουσες σχετικές διατάξεις, τίθενται υπόψη των ενδιαφερομένων με κάθε πρόσφορο μέσο σε όλο το έδαφός τους.

*Άρθρο 11***Κοινωνικός διάλογος**

1. Τα κράτη μέλη, σύμφωνα με τις εθνικές παραδόσεις και πρακτικές, λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα ίσχυσης του κοινωνικού διαλόγου μεταξύ των δύο κοινωνικών εταίρων με σκοπό την προώθηση της ίσης μεταχείρισης, συμπεριλαμβανόμενης της παρακολούθησης των πρακτικών στον εργασιακό χώρο, των συλλογικών συμβάσεων, των κωδίκων δεοντολογίας, της έρευνας ή της ανταλλαγής εμπειριών και ορθών πρακτικών.

2. Όταν συνάδει προς τις εθνικές παραδόσεις και πρακτικές, τα κράτη μέλη ενθαρρύνουν τους κοινωνικούς εταίρους, χωρίς να θίγεται η αυτονομία τους, να συνάπτουν στο ενδεδειγμένο επίπεδο, συμφωνίες για τη θέσπιση κανόνων κατά των διακρίσεων στους τομείς του άρθρου 3 που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των συλλογικών διαπραγματεύσεων. Οι συμφωνίες αυτές τηρούν τις ελάχιστες προϋποθέσεις που ορίζονται στην παρούσα οδηγία και τα εθνικά μέτρα εφαρμογής.

*Άρθρο 12***Διάλογος με μη κυβερνητικές οργανώσεις**

Τα κράτη μέλη ενθαρρύνουν το διάλογο με τις κατάλληλες μη κυβερνητικές οργανώσεις, οι οποίες έχουν, σύμφωνα με το εθνικό τους δίκαιο και πρακτική, έννομο συμφέρον να συμβάλλουν στην καταπολέμηση των διακρίσεων για λόγους φυλετικής και εθνοτικής καταγωγής, με σκοπό την προώθηση της ίσης μεταχείρισης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III**ΦΟΡΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ***Άρθρο 13*

1. Τα κράτη μέλη ορίζουν ένα φορέα ή φορείς για την προώθηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης όλων των προσώπων χωρίς διακρίσεις λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής. Οι φορείς αυτοί μπορεί να αποτελούν μέρος οργανισμών επιφορτισμένων σε εθνικό επίπεδο με την προάσπιση των ανθρωπίνων ή των ατομικών δικαιωμάτων.

2. Τα κράτη μέλη περιλαμβάνουν στις αρμοδιότητες των εν λόγω φορέων :

- παροχή ανεξάρτητης συνδρομής προς τα θύματα διακρίσεων όταν καταγγέλλουν διακριτική μεταχείριση, με την επιφύλαξη του δικαιώματος των θυμάτων και των ενώσεων, οργανισμών ή άλλων νομικών προσώπων που αναφέρονται στο άρθρο 7 παράγραφος 2,
- διενέργεια ανεξάρτητων ερευνών για τις διακρίσεις,
- δημοσίευση ανεξάρτητων εκθέσεων και διατύπωση συστάσεων για κάθε θέμα που αφορά τέτοιες διακρίσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV ΤΕΛΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 14

Συμμόρφωση με την οδηγία

Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα ώστε να :

α) καταργηθεί κάθε νομοθετική, κανονιστική ή διοικητική διάταξη αντιβαίνουσα στην αρχή της ίσης μεταχείρισης,

β) κηρύσσονται ή μπορούν να κηρυχθούν άκυρες ή να τροποποιούνται οποιεσδήποτε διατάξεις αντίθετες προς την αρχή της ίσης μεταχείρισης οι οποίες περιέχονται στις ατομικές ή συλλογικές συμβάσεις ή συμφωνίες, τους εσωτερικούς κανονισμούς των επιχειρήσεων, τα καταστατικά κερδοσκοπικών ή μη κερδοσκοπικών οργανώσεων, και τα καταστατικά ανεξάρτητων επαγγελματικών οργανώσεων και συνδικαλιστικών οργανώσεων εργαζομένων και των εργοδοτών.

Άρθρο 15

Κυρώσεις

Τα κράτη μέλη καθορίζουν τους κανόνες επιβολής κυρώσεων σε περίπτωση παραβίασης των εθνικών διατάξεων που θεσπίζονται κατ' εφαρμογή της παρούσας οδηγίας και λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα εφαρμογής τους. Οι κυρώσεις, οι οποίες μπορεί να περιλαμβάνουν την καταβολή αποζημίωσης στο θύμα, πρέπει να είναι αποτελεσματικές, ανάλογες με την παράβαση και αποτρεπτικές. Τα κράτη μέλη κοινοποιούν τις εν λόγω διατάξεις στην Επιτροπή έως τις 19 Ιουλίου 2003 το αργότερο και κοινοποιούν κάθε μεταγενέστερη τροποποίηση το συντομότερο δυνατόν.

Άρθρο 16

Εφαρμογή

Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που είναι αναγκαίες για τη συμμόρφωση προς αυτή το αργότερο έως τις 19 Ιουλίου 2003 ή μπορούν να αναθέσουν στους κοινωνικούς εταίρους, εφόσον οι κοινωνικοί εταίροι το ζητήσουν από κοινού, την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας όσον αφορά τις διατάξεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των συλλογικών συμβάσεων. Σε αυτή την περίπτωση, τα κράτη μέλη πρέπει να εξασφαλίσουν ότι έως τις 19 Ιουλίου 2003 το αργότερο, οι κοινωνικοί εταίροι θα έχουν λάβει τα απαραίτητα μέτρα μέσω συμφωνιών, ενώ παράλληλα τα κράτη μέλη πρέπει να έχουν λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα ώστε να δύνανται ανά πάσα στιγμή να εξασφαλίζουν τα αποτελέσματα που επιβάλλονται από την παρούσα οδηγία. Ενημερώνουν αμέσως σχετικά την Επιτροπή.

Όταν τα κράτη μέλη θεσπίζουν τις εν λόγω διατάξεις, οι τελευταίες περιέχουν παραπομπή στην παρούσα οδηγία ή συνοδεύονται από παρόμοια παραπομπή κατά την

επίσημη δημοσίευσή τους. Ο τρόπος της παραπομπής καθορίζεται από τα κράτη μέλη.

Άρθρο 17

Έκθεση

1. Τα κράτη μέλη ανακοινώνουν στην Επιτροπή, έως τις 19 Ιουλίου 2005 και στη συνέχεια ανά πενταετία, όλες τις πληροφορίες που είναι απαραίτητες προκειμένου να συντάξει η Επιτροπή έκθεση προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο για την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας.

2. Στην έκθεση της Επιτροπής λαμβάνονται υπόψη, ανάλογα με τις περιπτώσεις, οι απόψεις του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου για το Ρατσισμό και την Ξενοφοβία, καθώς και οι απόψεις των κοινωνικών εταίρων και των σχετικών μη κυβερνητικών οργανώσεων. Σύμφωνα με την αρχή της ένταξης της ισότητας των δύο φύλων, στην έκθεση αυτή θα υπάρχει, μεταξύ άλλων, αξιολόγηση των επιπτώσεων των ληφθέντων μέτρων στις γυναίκες και τους άνδρες. Με βάση τις λαμβανόμενες πληροφορίες, η έκθεση αυτή θα περιλαμβάνει, εφόσον χρειάζεται, προτάσεις για την αναθεώρηση και την ενημέρωση της παρούσας οδηγίας.

Άρθρο 18

Έναρξη ισχύος

Η παρούσα οδηγία αρχίζει να ισχύει την ημέρα δημοσίευσής της στην Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Άρθρο 19

Αποδέκτες

Η παρούσα οδηγία απευθύνεται στα κράτη μέλη.

Λουξεμβούργο, 29 Ιουνίου 2000.

Για το Συμβούλιο

Ο Πρόεδρος

M. ARCANJO

Οδηγία 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου της 27ης Νοεμβρίου 2000 για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία

Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης,

Έχοντας υπόψη:

τη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και ιδίως

το άρθρο 13,

την πρόταση της Επιτροπής⁽¹³⁹⁾,

τη γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου⁽¹⁴⁰⁾,

τη γνώμη της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής⁽¹⁴¹⁾,

τη γνώμη της Επιτροπής Περιφερειών⁽¹⁴²⁾,

Εκτιμώντας τα ακόλουθα:

(1) Κατά το άρθρο 6 της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, η Ευρωπαϊκή Ένωση βασίζεται στις αρχές της ελευθερίας, της δημοκρατίας, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, καθώς και του κράτους δικαίου, αρχές οι οποίες είναι κοινές για όλα τα κράτη μέλη και σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται με την ευρωπαϊκή σύμβαση για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών και όπως προκύπτουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, ως γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου.

(2) Η αρχή της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φύλου έχει παγιωθεί σε ένα σημαντικό σύνολο κειμένων κοινοτικού δικαίου, ειδικότερα δε στην οδηγία 76/207/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 9ης Φεβρουαρίου 1976, περί της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών όσον αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας⁽¹⁴³⁾.

139. ΕΕ C 177 της 27.6.2000, σ. 42.

140. Γνώμη που εδόθη στις 12 Οκτωβρίου 2000 (δεν δημοσιεύθηκε ακόμη στην Επίσημη Εφημερίδα).

141. ΕΕ C 204 της 18.7.2000, σ. 82.

142. ΕΕ C 226 της 8.8.2000, σ. 1.

143. ΕΕ L 39 της 14.2.1976, σ. 40.

(3) Κατά την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης, η Κοινότητα θα πρέπει, σύμφωνα με το άρθρο 3 παράγραφος 2 της συνθήκης ΕΚ, να επιδιώξει να εξαλείψει τις ανισότητες και να προωθήσει την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, ιδίως διότι οι γυναίκες είναι συχνά τα θύματα πολλαπλών διακρίσεων.

(4) Η ισότητα ενώπιον του νόμου και η προστασία όλων των ατόμων έναντι των διακρίσεων αποτελεί οικουμενικό δικαίωμα αναγνωρισθέν από την οικουμενική διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τη σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης εις βάρος των γυναικών, τα σύμφωνα των Ηνωμένων Εθνών για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα και για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα και από την ευρωπαϊκή σύμβαση για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, συμβαλλόμενα μέρη των οποίων είναι όλα τα κράτη μέλη. Η Σύμβαση της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας αριθ. 111 απαγορεύει τις διακρίσεις στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας.

(5) Είναι σημαντικό να γίνονται σεβαστά τα εν λόγω θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες. Η οδηγία αυτή δεν θίγει το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι στο οποίο συμπεριλαμβάνεται και το δικαίωμα παντός να ιδρύσει, μαζί με άλλους, συνδικάτα και να εγγραφεί ως μέλος σε συνδικάτα για την προάσπιση των ιδίων συμφερόντων.

(6) Ο Κοινοτικός χάρτης των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων, αναγνωρίζει την σημασία της καταπολέμησης κάθε είδους διακρίσεων, συμπεριλαμβανομένης της ανάγκης να λαμβάνονται κατάλληλα μέτρα για την κοινωνική και οικονομική ένταξη των ηλικιωμένων και των προσώπων με ειδικές ανάγκες.

(7) Η συνθήκη ΕΚ περιλαμβάνει μεταξύ των στόχων της τον καλύτερο συντονισμό των πολιτικών των κρατών μελών για την απασχόληση. Για το σκοπό αυτό, στη συνθήκη ΕΚ ενσωματώθηκε ένα νέο κεφάλαιο για την απασχόληση, με σκοπό τη χάραξη συντονισμένης στρατηγικής στον τομέα της απασχόλησης και ιδιαίτερα την προώθηση ειδικευμένου, καταρτισμένου και ευπροσάρμοστου εργατικού δυναμικού.

(8) Οι κατευθυντήριες γραμμές του 2000 για την απασχόληση, οι οποίες εγκρίθηκαν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι στις 10 και 11 Δεκεμβρίου 1999, τονίζουν ότι πρέπει να προωθηθεί η δημιουργία προϋποθέσεων για μια αγορά εργασίας που θα ευνοεί την κοινωνική ένταξη, με τη διαμόρφωση ενός συνεκτικού συνόλου πολιτικών που θα στοχεύουν στην καταπολέμηση των διακρίσεων εις βάρος ομάδων, όπως είναι τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Επίσης, υπογραμμίζουν την ανάγκη να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην υποστήριξη των ηλικιωμένων εργαζομένων, ούτως ώστε να αυξηθεί η συμμετοχή τους στην επαγγελματική ζωή.

(9) Η απασχόληση και η εργασία αποτελούν θεμελιώδη στοιχεία για τη διασφάλιση των ίσων ευκαιριών για όλους και συντελούν σε μεγάλο βαθμό στην πλήρη συμμετοχή των πολιτών στην οικονομική, πολιτιστική και κοινωνική ζωή καθώς και στην προσωπική ανέλιξη.

(10) Το Συμβούλιο θέσπισε στις 29 Ιουνίου 2000 την οδηγία 2000/43/ΕΚ⁽¹⁴⁴⁾ περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνικής τους καταγωγής, με την οποία διασφαλίζεται ήδη η προστασία κατά των διακρίσεων αυτών στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας.

(11) Οι διακρίσεις λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού μπορούν να υπονομεύσουν την επίτευξη των στόχων της συνθήκης ΕΚ, ειδικότερα δε την επίτευξη υψηλού επιπέδου απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας, την άνοδο του βιοτικού επιπέδου και της ποιότητας ζωής, την οικονομική και κοινωνική συνοχή και αλληλεγγύη.

(12) Προς τούτο, πρέπει να απαγορεύεται σε όλη την Κοινότητα κάθε άμεση ή έμμεση διάκριση λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στους τομείς που καλύπτονται από την παρούσα οδηγία. Η απαγόρευση των διακρίσεων πρέπει να εφαρμόζεται και σε υπηκόους τρίτων χωρών, αλλά δεν καλύπτει τη διαφορετική μεταχείριση λόγω ιθαγένειας και δεν θίγει τις διατάξεις που ρυθμίζουν την είσοδο και την παραμονή υπηκόων τρίτων χωρών και την πρόσβασή τους στην απασχόληση και την επαγγελματική δραστηριότητα.

(13) Η παρούσα οδηγία δεν εφαρμόζεται στα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης και κοινωνικής προστασίας οι παροχές των οποίων δεν εξομοιούνται προς αμοιβή κατά την έννοια που δίδεται στον όρο αυτόν από την εφαρμογή του άρθρου 141 της συνθήκης ΕΚ, ούτε προς τις πάσης φύσεως αμοιβές που καταβάλλει το κράτος με στόχο την πρόσβαση στην απασχόληση ή την παραμονή σε αυτήν.

(14) Η παρούσα οδηγία δεν θίγει τις εθνικές διατάξεις σχετικά με τον καθορισμό της ηλικίας συνταξιοδότησης.

(15) Αρμόδια για την εκτίμηση των γεγονότων, από τα οποία μπορεί να συναχθεί άμεση ή έμμεση διάκριση, είναι τα εθνικά δικαστήρια ή άλλοι αρμόδιοι φορείς. Σύμφωνα με τους κανόνες του εθνικού δικαίου ή την πρακτική, οι κανόνες αυτοί μπορούν να προβλέπουν παν αποδεικτικό μέσο για την έμμεση διάκριση συμπεριλαμβανομένων και των στατιστικών στοιχείων.

(16) Η θέσπιση μέτρων για την αντιμετώπιση των αναγκών των ατόμων με ειδικές ανάγκες στον εργασιακό χώρο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω ειδικών αναγκών.

(17) Η παρούσα οδηγία δεν απαιτεί την πρόσληψη, προαγωγή ή διατήρηση στη θέση απασχόλησης ή την παροχή εκπαίδευσης σε άτομο που δεν είναι κατάλληλο, ικανό και πρόθυμο να εκτελεί τα βασικά καθήκοντα της εν λόγω θέσης απασχόλησης, ή να παρακολουθήσει έναν δεδομένο κύκλο εκπαίδευσης, με την επιφύλαξη της υποχρέωσης να προβλέπονται εύλογες προσαρμογές για τα πρόσωπα με ειδικές ανάγκες.

144. ΕΕ L 180 της 19.7.2000, σ. 22.

(18) Η οδηγία αυτή, ιδίως, δεν έχει ως αποτέλεσμα να επιβάλλει στις ένοπλες δυνάμεις καθώς και στις αστυνομικές και σωφρονιστικές υπηρεσίες ή τις υπηρεσίες εκτάκτων αναγκών να προσλαμβάνουν ή να διατηρούν σε θέση απασχόλησης, πρόσωπα χωρίς την απαιτούμενη επαγγελματική επάρκεια, για την άσκηση όλων των καθηκόντων στα οποία ενδέχεται να κληθούν, λαμβάνοντας υπόψη το θεμιτό στόχο να διατηρηθεί η επιχειρησιακή ετοιμότητα των υπηρεσιών αυτών.

(19) Επιπλέον τα κράτη μέλη έχουν την ευχέρεια να μην εφαρμόσουν τις διατάξεις της παρούσας οδηγίας τις σχετικές με τις ειδικές ανάγκες ή την ηλικία στο σύνολο ή σε μέρος των ενόπλων δυνάμεών τους, προκειμένου να διατηρήσουν τις ικανότητες αυτών των δυνάμεων τα κράτη μέλη που κάνουν χρήση αυτής της ευχερείας οφείλουν να καθορίσουν το πεδίο εφαρμογής της παρέκκλισης.

(20) Πρέπει να προβλέπονται κατάλληλα μέτρα, δηλαδή μέτρα αποτελεσματικά και πρακτικά για τη διαμόρφωση της θέσης εργασίας ανάλογα με τις ειδικές ανάγκες, παραδείγματος χάριν με τη διαμόρφωση του χώρου ή με προσαρμογή του εξοπλισμού, του ρυθμού εργασίας, της κατανομής καθηκόντων ή της παροχής μέσων κατάρτισης ή πλαισίωσης.

(21) Για να διαπιστώνεται αν τα εν λόγω μέτρα συνεπάγονται δυσανάλογη επιβάρυνση, πρέπει να λαμβάνεται ιδίως υπόψη το οικονομικό και άλλο κόστος που επιφέρουν, το μέγεθος και οι οικονομικοί πόροι του οργανισμού ή της επιχείρησης και η διαθεσιμότητα δημοσίων πόρων ή οιασδήποτε άλλης ενίσχυσης.

(22) Η παρούσα οδηγία δεν θίγει τις εθνικές νομοθεσίες περί την οικογενειακή κατάσταση και τις παροχές που εξαρτώνται από αυτήν.

(23) Σε πολύ περιορισμένες περιπτώσεις, η διαφορετική μεταχείριση μπορεί να δικαιολογείται όταν ένα γνώρισμα που συνδέεται με το θρήσκευμα ή τις πεποιθήσεις, με μια ειδική ανάγκη, την ηλικία ή το γενετήσιο προσανατολισμό, συνιστά ουσιαστική και καθοριστική επαγγελματική προϋπόθεση, εφόσον ο σκοπός είναι νόμιμος και η επαγγελματική προϋπόθεση ανάλογη. Οι περιπτώσεις αυτές πρέπει να συμπεριλαμβάνονται στις πληροφορίες που παρέχουν τα κράτη μέλη στην Επιτροπή.

(24) Η Ευρωπαϊκή Ένωση με τη δήλωσή της αριθ. 11 σχετικά με το καθεστώς των εκκλησιών και των μη ομολογιακών ενώσεων, η οποία επισυνάπτεται στην τελική πράξη της Συνθήκης του Άμστερνταμ, αναγνώρισε ρητώς ότι σέβεται και δεν θίγει το καθεστώς που απολαμβάνουν στα κράτη μέλη εκκλησίες και θρησκευτικές ενώσεις ή κοινότητες δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας και ότι σέβεται ωσαύτως το καθεστώς των φιλοσοφικών και μη ομολογιακών ενώσεων. Με αυτή την προοπτική, τα κράτη μέλη μπορούν να διατηρούν ή να θεσπίζουν ειδικές διατάξεις σχετικά με τις ουσιώδεις, θεμιτές και δικαιολογημένες επαγγελματικές απαιτήσεις που ενδέχεται να απαιτούνται για την άσκηση σχετικής επαγγελματικής δραστηριότητας.

(25) Η απαγόρευση των διακρίσεων λόγω ηλικίας αποτελεί ουσιώδες στοιχείο για την πραγματοποίηση των στόχων που καθορίζονται στις κατευθυντήριες γραμμές

για την απασχόληση και για την ενθάρρυνση της ποικιλομορφίας στην απασχόληση εντούτοις, η διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας μπορεί να δικαιολογείται υπό ορισμένες περιστάσεις και, συνεπώς, απαιτούνται ειδικές διατάξεις οι οποίες μπορεί να διαφέρουν ανάλογα με την κατάσταση των κρατών μελών. Συνεπώς, ο διαχωρισμός μεταξύ της διαφορετικής μεταχείρισης που δικαιολογείται με βάση θεμιτούς στόχους των πολιτικών απασχόλησης αγοράς εργασίας και επαγγελματικής κατάρτισης και των απαγορευμένων διακρίσεων είναι ουσιαστικής σημασίας.

(26) Η απαγόρευση της διακριτικής μεταχείρισης δεν πρέπει να θίγει τη διατήρηση ή θέσπιση μέτρων που αποσκοπούν στην πρόληψη ή αντιστάθμιση της μειονεκτικής θέσης στην οποία περιέρχονται ομάδες προσώπων ενός δεδομένου θρησκευματος ή πεποιθήσεων, ειδικών αναγκών, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού, και τα μέτρα αυτά μπορούν να επιτρέπουν τις οργανώσεις ατόμων ενός δεδομένου θρησκευματος ή πεποιθήσεων, ειδικών αναγκών, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού, όταν ο κύριος σκοπός τους είναι η προαγωγή των ειδικών αναγκών των εν λόγω ατόμων.

(27) Το Συμβούλιο, στη σύστασή του, 86/379/ΕΟΚ της 24ης Ιουλίου 1986⁽¹⁴⁵⁾, για την απασχόληση των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην Κοινότητα θέσπισε πλαίσιο προσανατολισμού που απαριθμεί παραδείγματα θετικών δράσεων για την προώθηση της πρόσληψης και της εκπαίδευσης ατόμων με ειδικές ανάγκες, στο δε ψήφισμά του, της 17ης Ιουνίου 1999, σχετικά με την ισότητα των ευκαιριών για τα άτομα με ειδικές ανάγκες⁽¹⁴⁶⁾, επιβεβαίωσε ότι προέχει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή ιδίως στην πρόσληψη, στην παραμονή στη θέση εργασίας και στη δια βίου εκπαίδευση και μαθητεία των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

(28) Η παρούσα οδηγία καθορίζει ελάχιστες προϋποθέσεις, αφήνοντας στα κράτη μέλη τη δυνατότητα θέσπισης ή διατήρησης ευνοϊκότερων διατάξεων. Η εφαρμογή της παρούσας οδηγίας δεν θα πρέπει να χρησιμεύσει ως δικαιολογία για ενδεχόμενη οπισθοδρόμηση σε σχέση με την σημερινή κατάσταση στα κράτη μέλη.

(29) Τα άτομα που έχουν υποστεί διακριτική μεταχείριση λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, ειδικών αναγκών, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού πρέπει να διαθέτουν κατάλληλα μέσα έννομης προστασίας. Προκειμένου να υπάρξει ένα πιο ουσιαστικό επίπεδο προστασίας, οι ενώσεις ή τα νομικά πρόσωπα θα πρέπει επίσης να δύνανται να κινήσουν διαδικασίες, όπως ορίζουν κατ' ιδίαν τα κράτη μέλη, είτε εξ ονόματος κάποιου θύματος είτε προς υπεράσπισή του, χωρίς να θίγονται εθνικοί δικονομικοί κανόνες όσον αφορά την εκπροσώπηση και την υπεράσπιση ενώπιον των δικαστηρίων.

145. ΕΕ L 225 της 12.8.1986, σ. 43.

146. ΕΕ C 186 της 2.7.1999, σ. 3.

(30) Η αποτελεσματική εφαρμογή της αρχής της ισότητας απαιτεί κατάλληλη δικαστική προστασία έναντι αντιποίνων.

(31) Όταν πιθανολογείται διακριτική μεταχείριση, οι κανόνες περί βάρους της αποδείξεως πρέπει να προσαρμόζονται και, προκειμένου να εφαρμοστεί αποτελεσματικά η αρχή της ίσης μεταχείρισης, το βάρος της αποδείξεως πρέπει να αντιστρέφεται στον εναγόμενο εφόσον προσάγονται αποδείξεις μιας τέτοιας διακριτικής μεταχείρισης. Εντούτοις, ο εναγόμενος δεν είναι υπεύθυνος να αποδείξει ότι ο ενάγων πιστεύει σε δεδομένη θρησκεία, έχει δεδομένες πεποιθήσεις, παρουσιάζει δεδομένο μειονέκτημα, έχει δεδομένη ηλικία ή δεδομένο γενετήσιο προσανατολισμό.

(32) Τα κράτη μέλη δεν υποχρεούνται να εφαρμόζουν τους κανόνες σχετικά με το βάρος της αποδείξεως σε διαδικασίες κατά τις οποίες εναπόκειται στο δικαστήριο ή σε άλλο αρμόδιο φορέα να διερευνήσει τα πραγματικά περιστατικά οι προαναφερόμενες διαδικασίες είναι εκείνες στις οποίες δεν απαιτείται από τον ενάγοντα να αποδείξει τα πραγματικά περιστατικά, η διερεύνηση των οποίων εναπόκειται στο δικαστήριο ή τον αρμόδιο φορέα.

(33) Τα κράτη μέλη θα πρέπει να προωθούν το διάλογο μεταξύ των κοινωνικών εταίρων καθώς και, στα πλαίσια των εθνικών πρακτικών, και με μη κυβερνητικές οργανώσεις για την αντιμετώπιση των διαφόρων μορφών διακρίσεων στο χώρο εργασίας και την καταπολέμησή τους.

(34) Η ανάγκη προώθησης της ειρήνης και της συμφιλίωσης μεταξύ των κυριότερων κοινοτήτων της Βόρειας Ιρλανδίας απαιτεί την ενσωμάτωση ειδικών διατάξεων στην παρούσα οδηγία.

(35) Τα κράτη μέλη θα πρέπει να προβλέψουν ουσιαστικές αναλογικές και αποτρεπτικές κυρώσεις για την περίπτωση παράβασης των υποχρεώσεων εκ της παρούσας οδηγίας.

(36) Τα κράτη μέλη δύνανται να αναθέσουν στους κοινωνικούς εταίρους, κατόπιν κοινής τους αιτήσεως, την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας όσον αφορά τις διατάξεις περί συλλογικών συμβάσεων, υπό τον όρο ότι θα λάβουν κάθε αναγκαίο μέτρο ώστε να μπορούν ανά πάσα στιγμή να εγγυηθούν τα αποτελέσματα που επιβάλλει η παρούσα οδηγία.

(37) Σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, όπως ορίζεται από το άρθρο 5 της συνθήκης ΕΚ, οι στόχοι της παρούσας οδηγίας, δηλαδή η εντός της Κοινότητας δημιουργία ενός πεδίου δράσης όσον αφορά την ισότητα στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας, δεν μπορούν να επιτευχθούν επαρκώς από τα κράτη μέλη και, δύνανται συνεπώς, λόγω των διαστάσεων ή των αποτελεσμάτων της προβλεπόμενης δράσης να επιτευχθούν καλύτερα σε κοινοτικό επίπεδο. Σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, του ίδιου άρθρου, η παρούσα οδηγία δεν υπερβαίνει τα αναγκαία όρια για το σκοπό αυτόν,

ΕΞΕΔΩΣΕ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΟΔΗΓΙΑ:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 1

Σκοπός

Σκοπός της παρούσας οδηγίας είναι η θέσπιση γενικού πλαισίου για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, ειδικών αναγκών, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας, προκειμένου να υλοποιηθεί η αρχή της ίσης μεταχείρισης στα κράτη μέλη.

Άρθρο 2

Η έννοια των διακρίσεων

1. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, η αρχή της ίσης μεταχείρισης σημαίνει την απουσία άμεσης ή έμμεσης διάκρισης για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1.

2. Για τους σκοπούς της παραγράφου 1:

α) συντρέχει άμεση διάκριση όταν, για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1, ένα πρόσωπο υφίσταται μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν την οποία υφίσταται, υπέστη ή θα υφίστατο σε ανάλογη κατάσταση ένα άλλο πρόσωπο,

β) συντρέχει έμμεση διάκριση όταν μια εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική ενδέχεται να προκαλέσει μειονεκτική μεταχείριση ενός προσώπου μιας ορισμένης θρησκείας ή πεποιθήσεων, με μια ορισμένη ειδική ανάγκη, μιας ορισμένης ηλικίας, ή ενός ορισμένου γενετήσιου προσανατολισμού, σε σχέση με άλλα άτομα εκτός εάν,

i) η εν λόγω διάταξη, κριτήριο ή πρακτική δικαιολογείται αντικειμενικά από ένα θεμιτό στόχο και τα μέσα για την επίτευξη του στόχου αυτού είναι πρόσφορα και αναγκαία, ή

ii) για τα πρόσωπα με κάποιο μειονέκτημα, ο εργοδότης ή κάθε πρόσωπο ή οργανισμός έναντι του οποίου ισχύει η παρούσα οδηγία, υποχρεούται, δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας, να λάβει κατάλληλα μέτρα, ανταποκρινόμενα στην αρχή που θέτει το άρθρο 5, με σκοπό την εξάλειψη των μειονεκτημάτων που συνεπάγεται η εν λόγω διάταξη, κριτήριο ή πρακτική.

3. Η παρενόχληση νοείται ως διάκριση κατά την έννοια της παραγράφου 1, εφόσον σημειώνεται ανεπιθύμητη συμπεριφορά που συνδέεται με ένα από τους λόγους του άρθρου 1 με σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας ενός προσώπου και τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθε-

τικού περιβάλλοντος. Στη συνάρτηση αυτή, η έννοια της παρενόχλησης μπορεί να ορισθεί σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία και πρακτική των κρατών μελών.

4. Εντολή για την εφαρμογή διακριτικής μεταχείρισης προσώπων, που συνδέεται με ένα από τους λόγους του άρθρου 1, νοείται ως διάκριση κατά την έννοια της παραγράφου 1.

5. Η παρούσα οδηγία δεν θίγει τα μέτρα που προβλέπει ο εθνικός νόμος και τα οποία σε μια δημοκρατική κοινωνία είναι αναγκαία για την ασφάλεια, την προάσπιση της τάξης και την πρόληψη ποινικών παραβάσεων, την προστασία της υγείας και των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων.

Άρθρο 3 **Πεδίο εφαρμογής**

1. Εντός των ορίων των εξουσιών που απονέμονται στην Κοινότητα, η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται σε όλα τα πρόσωπα, στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα, συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων φορέων, όσον αφορά:

α) τους όρους πρόσβασης στην απασχόληση, την αυτοαπασχόληση και την εργασία, συμπεριλαμβανομένων των κριτηρίων επιλογής και των όρων πρόσληψης, ανεξάρτητα από τον κλάδο δραστηριότητας και σε όλα τα επίπεδα της επαγγελματικής ιεραρχίας, συμπεριλαμβανομένων των προαγωγών,

β) την πρόσβαση σε όλα τα είδη και όλα τα επίπεδα επαγγελματικού προσανατολισμού, επαγγελματικής κατάρτισης, επιμόρφωσης και επαγγελματικού αναπροσανατολισμού, συμπεριλαμβανομένης της απόκτησης πρακτικής επαγγελματικής πείρας,

γ) τις εργασιακές συνθήκες και τους όρους απασχόλησης, συμπεριλαμβανομένων των απολύσεων και των αμοιβών,

δ) την ιδιότητα του μέλους και τη συμμετοχή σε μια οργάνωση εργαζομένων ή εργοδοτών ή σε οποιαδήποτε οργάνωση τα μέλη της οποίας ασκούν ένα συγκεκριμένο επάγγελμα, συμπεριλαμβανομένων των πλεονεκτημάτων που χορηγούνται από τέτοιες οργανώσεις.

2. Η παρούσα οδηγία δεν καλύπτει τη διαφορετική μεταχείριση λόγω υπηκοότητας και δεν θίγει τις διατάξεις και τις προϋποθέσεις που αφορούν την εισδοχή και την παραμονή υπηκόων τρίτων χωρών και απατρίδων στην επικράτεια των κρατών μελών, ούτε στη μεταχείριση που απορρέει από τη νομική κατάσταση των εν λόγω υπηκόων τρίτων χωρών ή απατρίδων.

3. Η παρούσα οδηγία δεν εφαρμόζεται στις πάσης φύσεως παροχές που καταβάλλουν τα δημόσια συστήματα ή τα εξομοιούμενα προς τα δημόσια, συμπεριλαμβανομένων των δημοσίων συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης ή προστασίας.

4. Τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέψουν ότι η παρούσα οδηγία δεν εφαρμόζεται στις ένοπλες δυνάμεις, στο βαθμό που αφορά τις διαφορές μεταχείρισης λόγω ειδικής ανάγκης ή ηλικίας.

Άρθρο 4

Επαγγελματικές απαιτήσεις

1. Κατά παρέκκλιση του άρθρου 2 παράγραφοι 1 και 2, τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν ότι η διαφορετική μεταχείριση που βασίζεται σε ένα από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1, δεν συνιστά διάκριση όταν, λόγω της φύσης των συγκεκριμένων επαγγελματικών δραστηριοτήτων ή του πλαισίου εντός του οποίου διεξάγονται αυτές, ένα τέτοιο χαρακτηριστικό αποτελεί ουσιαστική και καθοριστική επαγγελματική προϋπόθεση, εφόσον ο στόχος είναι θεμιτός και η προϋπόθεση είναι ανάλογη.

2. Τα κράτη μέλη μπορούν να διατηρούν στην ισχύουσα κατά την ημερομηνία έκδοσης της παρούσας οδηγίας εθνική τους νομοθεσία ή να προβλέψουν σε μελλοντική νομοθεσία η οποία αφορά τις ισχύουσες εθνικές πρακτικές, κατά την ημερομηνία έκδοσης της παρούσας οδηγίας διατάξεις βάσει των οποίων, στην περίπτωση των επαγγελματικών δραστηριοτήτων των εκκλησιών ή άλλων δημοσίων ή ιδιωτικών ενώσεων η δεοντολογία των οποίων εδράζεται στη θρησκεία ή τις πεποιθήσεις, η διαφορετική μεταχείριση που εδράζεται στο θρήσκευμα ή τις πεποιθήσεις ενός προσώπου δεν συνιστά διάκριση όταν, λόγω της φύσης των εν λόγω δραστηριοτήτων ή του πλαισίου εντός του οποίου ασκούνται, η θρησκεία ή οι πεποιθήσεις αποτελούν επαγγελματική απαίτηση ουσιώδη, θεμιτή και δικαιολογημένη, λαμβάνοντας υπόψη τη δεοντολογία της οργάνωσης. Αυτή η διαφορετική μεταχείριση ασκείται τηρουμένων των συνταγματικών διατάξεων και αρχών των κρατών μελών, καθώς και των γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου και δεν μπορεί να αιτιολογεί διάκριση η οποία βασίζεται σε άλλους λόγους.

Εφόσον οι διατάξεις της τηρούνται κατά τα λοιπά, η παρούσα οδηγία δεν θίγει συνεπώς το δικαίωμα των εκκλησιών και των λοιπών δημόσιων ή ιδιωτικών ενώσεων των οποίων η δεοντολογία εδράζεται στο θρήσκευμα ή στις πεποιθήσεις, εφόσον ενεργούν σύμφωνα με τις εθνικές συνταγματικές και νομοθετικές διατάξεις, να απαιτούν από τα πρόσωπα που εργάζονται για λογαριασμό τους στάση καλής πίστωσης και συμμόρφωσης προς την δεοντολογία τους.

Άρθρο 5

Εύλογες προσαρμογές για τα πρόσωπα με ειδικές ανάγκες

Για να εξασφαλισθεί η τήρηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης έναντι προσώπων με ειδικές ανάγκες, προβλέπονται εύλογες προσαρμογές. Αυτό σημαίνει ότι ο εργοδότης λαμβάνει τα ενδεδειγμένα μέτρα, ανάλογα με τις ανάγκες που παρουσιάζονται σε μια συγκεκριμένη κατάσταση, ώστε το πρόσωπο με ειδικές ανάγκες να μπορεί να έχει πρόσβαση σε θέση εργασίας, να ασκεί ή να προάγεται στο επάγγελμά του, ή

προκειμένου να του παρέχεται εκπαίδευση, αρκεί τα μέτρα αυτά να μη συνεπάγονται δυσανάλογη επιβάρυνση για τον εργοδότη. Η επιβάρυνση δεν είναι δυσανάλογη όταν αντισταθμίζεται επαρκώς με μέτρα λαμβανόμενα στο πλαίσιο της πολιτικής ενός κράτους μέλους υπέρ των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Άρθρο 6

Δικαιολογημένη διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας

1. Κατά παρέκκλιση εκ του άρθρου 2 παράγραφος 2, τα κράτη μέλη δύνανται να προβλέπουν ότι η λόγω ηλικίας διαφορετική μεταχείριση δεν συνιστά διάκριση εφόσον δικαιολογείται στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου αντικειμενικά και λογικά από έναν θεμιτό στόχο, ιδίως δε από θεμιτούς στόχους της πολιτικής στον τομέα της απασχόλησης, της αγοράς εργασίας και της επαγγελματικής κατάρτισης, και εφόσον τα μέσα επίτευξης του στόχου αυτού είναι πρόσφορα και αναγκαία.

Αυτή η διαφορετική μεταχείριση μπορεί ιδίως να περιλαμβάνει:

α) την καθιέρωση ειδικών συνθηκών για την πρόσβαση στην απασχόληση και την επαγγελματική κατάρτιση, για την απασχόληση και την εργασία, συμπεριλαμβανομένων των όρων απόλυσης και αμοιβής, για τους νέους, τους ηλικιωμένους και τους εργαζομένους που συντηρούν άλλα πρόσωπα, προκειμένου να ευνοείται η επαγγελματική τους ένταξη ή να εξασφαλίζεται η προστασία τους,

β) τον καθορισμό ελάχιστων όρων ηλικίας, επαγγελματικής εμπειρίας ή αρχαιότητας στην απασχόληση για την πρόσβαση στην απασχόληση ή σε ορισμένα πλεονεκτήματα που συνδέονται με την απασχόληση,

γ) τον καθορισμό ανώτατου ορίου ηλικίας για την πρόσληψη, με βάση την απαιτούμενη κατάρτιση για τη συγκεκριμένη θέση εργασίας ή την ανάγκη εύλογης περιόδου απασχόλησης πριν από τη συνταξιοδότηση.

2. Κατά παρέκκλιση εκ του άρθρου 2 παράγραφος 2, τα κράτη μέλη δύνανται να προβλέπουν ότι δεν συνιστά διάκριση λόγω ηλικίας, όσον αφορά τα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης, ο καθορισμός ηλικίας για την ένταξη ή την αποδοχή σε παροχές συνταξιοδότησης ή αναπηρίας, συμπεριλαμβανομένου και του καθορισμού για τα καθεστώτα αυτά διαφορετικού ορίου ηλικίας για εργαζομένους ή για ομάδες ή κατηγορίες εργαζομένων και της χρήσης στο πλαίσιο των συστημάτων αυτών κριτηρίων ηλικίας στους αναλογιστικούς υπολογισμούς, υπό τον όρο ότι αυτό δεν καταλήγει σε διακρίσεις λόγω φύλου.

Άρθρο 7

Θετική δράση και ειδικά μέτρα

1. Προκειμένου να πραγματοποιηθεί η πλήρης ισότητα στην επαγγελματική ζωή, η αρχή της ίσης μεταχείρισης δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να διατηρήσουν ή να θεσπίσουν ειδικά μέτρα με σκοπό την πρόληψη ή την αντιστάθμιση μειονεκτημάτων για ένα από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1.

2. Όσον αφορά τα πρόσωπα με ειδικές ανάγκες, η αρχή της ίσης μεταχείρισης δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να διατηρήσουν ή να εισάγουν διατάξεις προστασίας της υγείας και της ασφαλείας στο χώρο εργασίας, ούτε μέτρα που στοχεύουν στη δημιουργία ή τη διατήρηση προϋποθέσεων ή διευκολύνσεων με σκοπό τη διαφύλαξη ή την ενθάρρυνση της ένταξής τους στον κόσμο της εργασίας.

Άρθρο 8

Ελάχιστες προϋποθέσεις

1. Τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίζουν ή να διατηρούν διατάξεις που είναι ευνοϊκότερες για την προστασία της αρχής της ίσης μεταχείρισης από αυτές που προβλέπονται στην παρούσα οδηγία.
2. Η εφαρμογή της παρούσας οδηγίας δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να αποτελέσει αφορμή μείωσης του επιπέδου προστασίας έναντι των διακρίσεων, το οποίο παρέχεται ήδη από τα κράτη μέλη στους τομείς που καλύπτονται από την οδηγία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

ΕΝΔΙΚΑ ΜΕΣΑ ΚΑΙ ΕΚΤΕΛΕΣΗ

Άρθρο 9

Υπεράσπιση των δικαιωμάτων

1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι κάθε πρόσωπο που θεωρεί εαυτό ζημιωθέν από τη μη τήρηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης, ακόμη και εάν η σχέση στο πλαίσιο της οποίας εικάζεται ότι σημειώθηκε η διάκριση έχει λήξει, έχει πρόσβαση σε δικαστικές ή/και διοικητικές διαδικασίες, συμπεριλαμβανομένων, όπου κρίνεται ενδεδειγμένο, διαδικασιών συνδιαλλαγής, για την πραγμάτωση των υποχρεώσεων εκ της παρούσας οδηγίας.
2. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι ενώσεις, οργανώσεις ή άλλα νομικά πρόσωπα, τα οποία έχουν, σύμφωνα με τα κριτήρια της εθνικής τους νομοθεσίας, έννομο συμφέρον να διασφαλίσουν ότι τηρούνται οι διατάξεις της παρούσας οδηγίας, μπορούν να κινήσουν, είτε εξ ονόματος του ενάγοντος είτε προς υπεράσπισή του, και με την έγκρισή του, κάθε δικαστική ή/και διοικητική διαδικασία προβλεπόμενη για την πραγμάτωση των υποχρεώσεων εκ της παρούσας οδηγίας.
3. Οι παράγραφοι 1 και 2 δεν θίγουν τις εθνικές διατάξεις περί των προθεσμιών ασκήσεως αγωγής σχετιζομένης με την αρχή της ίσης μεταχείρισης.

Άρθρο 10

Βάρος της αποδείξεως

1. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα, σύμφωνα με την εθνική δικονομία, προκειμένου να διασφαλίζουν ότι όταν ένα πρόσωπο που θεωρεί εαυτό ζημιωθέν από τη μη τήρηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσάγει, ενώπιον δικαστη-

ρίου ή άλλης αρμόδιας αρχής, πραγματικά περιστατικά, από τα οποία τεκμαίρεται η ύπαρξη άμεσης ή έμμεσης διάκρισης, θα εναπόκειται στον εναγόμενο να αποδείξει ότι δεν υπήρξε παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης.

2. Η παράγραφος 1 δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να εισάγουν κανόνες περί αποδείξεως ευνοϊκότερους για τους ενάγοντες.

3. Η παράγραφος 1 δεν ισχύει για ποινικές διαδικασίες.

4. Οι παράγραφοι 1, 2 και 3 ισχύουν επίσης για κάθε διαδικασία κινηθείσα σύμφωνα με το άρθρο 9 παράγραφος 2.

5. Τα κράτη μέλη δεν υποχρεούνται να εφαρμόζουν την παράγραφο 1 σε διαδικασίες στις οποίες εναπόκειται στο δικαστήριο ή στον αρμόδιο φορέα να διερευνήσει τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης.

Άρθρο 11

Προστασία έναντι αντιποίνων

Τα κράτη μέλη εισάγουν στην έννομη τάξη τους τα μέτρα εκείνα που απαιτούνται για την προστασία των εργαζομένων κατά της απόλυσης ή άλλης δυσμενούς μεταχείρισης που θα συνιστούσε αντίδραση του εργοδότη σε καταγγελία εντός της επιχείρησης ή σε κίνηση δικαστικής διαδικασίας που στοχεύει στην πραγμάτωση της αρχής της ίσης μεταχείρισης.

Άρθρο 12

Ενημέρωση

Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι διατάξεις που θεσπίζονται κατ' εφαρμογή της παρούσας οδηγίας, καθώς και οι ήδη ισχύουσες σχετικές διατάξεις, τίθενται υπόψη των ενδιαφερομένων με κάθε πρόσφορο μέσο π.χ. στο χώρο εργασίας και σε όλο το έδαφός τους.

Άρθρο 13

Κοινωνικός διάλογος

1. Τα κράτη μέλη, σύμφωνα με τις εθνικές παραδόσεις και πρακτικές, λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα ενίσχυσης του κοινωνικού διαλόγου μεταξύ των δύο κοινωνικών εταίρων με σκοπό την προώθηση της ίσης μεταχείρισης, συμπεριλαμβανομένης της παρακολούθησης των πρακτικών στον εργασιακό χώρο, των συλλογικών συμβάσεων, των κωδίκων δεοντολογίας, της έρευνας ή της ανταλλαγής εμπειριών και ορθών πρακτικών.

2. Όταν συνάδει προς τις εθνικές παραδόσεις και πρακτικές, τα κράτη μέλη ενθαρρύνουν τους κοινωνικούς εταίρους, χωρίς να θίγεται η αυτονομία τους, να συνάπτουν στο ενδεδειγμένο επίπεδο, συμφωνίες για τη θέσπιση κανόνων κατά των διακρίσεων στους τομείς του άρθρου 3 που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των συλ-

λογικών διαπραγματεύσεων. Οι συμφωνίες αυτές τηρούν τις ελάχιστες προϋποθέσεις που ορίζονται στην παρούσα οδηγία και τα εθνικά μέτρα εφαρμογής.

Άρθρο 14

Διάλογος με τις μη κυβερνητικές οργανώσεις

Τα κράτη μέλη ενθαρρύνουν το διάλογο με τις κατάλληλες μη κυβερνητικές οργανώσεις, οι οποίες έχουν, σύμφωνα με το εθνικό τους δίκαιο και πρακτική, έννομο συμφέρον να συμβάλλουν στην καταπολέμηση των διακρίσεων για ένα από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1, με σκοπό την προώθηση της ίσης μεταχείρισης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III ΙΔΙΑΙΤΕΡΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 15

Βόρεια Ιρλανδία

1. Προκειμένου να αντιμετωπισθεί η χαμηλή εκπροσώπηση μιας από τις κυριότερες θρησκευτικές κοινότητες στις αστυνομικές υπηρεσίες στη Βόρεια Ιρλανδία, οι διαφορές μεταχείρισης σχετικά με την πρόσληψη στις υπηρεσίες αυτές, συμπεριλαμβανομένου του προσωπικού υποστήριξης, δεν αποτελούν διάκριση, στο μέτρο που αυτές οι διαφορές μεταχείρισης επιτρέπονται ρητά από την εθνική νομοθεσία.

2. Προκειμένου να διατηρηθεί ισορροπία όσον αφορά τις δυνατότητες απασχόλησης για τους εκπαιδευτικούς στη Βόρεια Ιρλανδία, και παράλληλα να προωθηθεί η υπέρβαση των ιστορικών διαιρέσεων μεταξύ των κύριων θρησκευτικών κοινοτήτων της, οι διατάξεις της παρούσας οδηγίας σχετικά με τη θρησκεία ή τις πεποιθήσεις δεν εφαρμόζονται στην πρόσληψη εκπαιδευτικών στα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Βόρειας Ιρλανδίας, στο μέτρο που αυτό επιτρέπεται ρητά από την εθνική νομοθεσία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV ΤΕΛΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 16

Συμμόρφωση

Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα ώστε να:

α) καταργηθεί κάθε νομοθετική, κανονιστική ή διοικητική διάταξη αντιβαίνουσα στην αρχή της ίσης μεταχείρισης,

β) κηρύσσονται ή μπορούν να κηρυχθούν άκυρες ή να τροποποιούνται οποιεσδήποτε διατάξεις αντίθετες προς την αρχή της ίσης μεταχείρισης οι οποίες περιέχονται

στις ατομικές ή συλλογικές συμβάσεις ή συμφωνίες, τους εσωτερικούς κανονισμούς των επιχειρήσεων, τα καταστατικά κερδοσκοπικών ή μη κερδοσκοπικών οργανώσεων και τα καταστατικά ανεξάρτητων επαγγελματικών οργανώσεων και συνδικαλιστικών οργανώσεων εργαζομένων και των εργοδοτών.

Άρθρο 17

Κυρώσεις

Τα κράτη μέλη καθορίζουν τους κανόνες επιβολής κυρώσεων σε περίπτωση παραβίασης των εθνικών διατάξεων που θεσπίζονται κατ' εφαρμογή της παρούσας οδηγίας και λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα εφαρμογής τους. Οι κυρώσεις, οι οποίες μπορεί να περιλαμβάνουν την καταβολή αποζημίωσης στο θύμα, πρέπει να είναι αποτελεσματικές, ανάλογες με την παράβαση και αποτρεπτικές. Τα κράτη μέλη κοινοποιούν τις εν λόγω διατάξεις στην Επιτροπή έως τις 2 Δεκεμβρίου 2003 το αργότερο και κοινοποιούν κάθε μεταγενέστερη τροποποίηση το συντομότερο δυνατόν.

Άρθρο 18

Εφαρμογή

Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που είναι αναγκαίες για τη συμμόρφωση προς την παρούσα οδηγία το αργότερο έως τις 2 Δεκεμβρίου 2003 ή μπορούν να αναθέσουν στους κοινωνικούς εταίρους, εφόσον αυτοί το ζητήσουν από κοινού, την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας όσον αφορά τις διατάξεις περί συλλογικών συμβάσεων εργασίας. Στην περίπτωση αυτή, τα κράτη μέλη πρέπει να εξασφαλίσουν ότι, το αργότερο κατά την 2α Δεκεμβρίου 2003 οι κοινωνικοί εταίροι θα έχουν λάβει τα απαραίτητα μέτρα μέσω συμφωνιών, ενώ παράλληλα τα κράτη μέλη πρέπει να έχουν λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα ώστε να είναι ανά πάσα στιγμή σε θέση να εγγυώνται τα αποτελέσματα που επιβάλλονται από την εν λόγω οδηγία. Αμέσως ενημερώνουν σχετικά την Επιτροπή.

Προκειμένου να ληφθούν υπόψη ειδικοί όροι και εφόσον είναι αναγκαίο, τα κράτη μέλη διαθέτουν τρία επί πλέον έτη αρχής γενομένης της 2ας Δεκεμβρίου 2003, ήτοι συνολικά 6 έτη, για να θέσουν σε εφαρμογή τις διατάξεις της παρούσας οδηγίας τις σχετικές με τις διακρίσεις λόγω ηλικίας και ειδικών αναγκών. Στην περίπτωση αυτή ενημερώνουν αμέσως την Επιτροπή. Τα κράτη μέλη που αποφασίζουν να κάνουν χρήση της πρόσθετης αυτής περιόδου υποβάλλουν κάθε χρόνο έκθεση στην Επιτροπή σχετικά με τα μέτρα που λαμβάνουν προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις διακρίσεις λόγω ηλικίας και ειδικών αναγκών και σχετικά με τις προόδους που σημειώνονται ως προς την εφαρμογή της οδηγίας.

Η Επιτροπή υποβάλλει κάθε χρόνο έκθεση στο Συμβούλιο.

Όταν τα κράτη μέλη θεσπίζουν τις εν λόγω διατάξεις, οι διατάξεις αυτές περιέχουν αναφορά στην παρούσα οδηγία ή συνοδεύονται από την αναφορά αυτή κατά την επίσημη έκδοσή τους. Ο τρόπος της αναφοράς αποφασίζεται από τα κράτη μέλη.

Άρθρο 19 **Έκθεση**

1. Τα κράτη μέλη ανακοινώνουν στην Επιτροπή το αργότερο στις 2 Δεκεμβρίου 2005, και εν συνεχεία ανά πενταετία, όλες τις πληροφορίες που είναι απαραίτητες προκειμένου η Επιτροπή να συντάξει έκθεση προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο για την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας.

2. Η έκθεση της Επιτροπής λαμβάνει δεόντως υπόψη την άποψη των κοινωνικών εταίρων και των οικείων μη κυβερνητικών οργανώσεων. Σύμφωνα με την αρχή της συστηματικής συνεκτίμησης του ζητήματος των ίσων ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών, η έκθεση περιέχει μεταξύ άλλων αξιολόγηση των επιπτώσεων που έχουν τα ληφθέντα μέτρα στους άνδρες και τις γυναίκες. Με βάση τις παραληφθείσες πληροφορίες, η έκθεση περιλαμβάνει, εάν είναι αναγκαίο, προτάσεις για την αναθεώρηση και την ενημέρωση της οδηγίας.

Άρθρο 20 **Έναρξη ισχύος**

Η παρούσα οδηγία τίθεται σε ισχύ την ημέρα της δημοσίευσής της στην *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*.

Άρθρο 21 **Αποδέκτες**

Η παρούσα οδηγία απευθύνεται στα κράτη μέλη.

Βρυξέλλες, 27 Νοεμβρίου 2000.

Για το Συμβούλιο

Ο Πρόεδρος

Ε. GUIGOU

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3304/2005 «Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού» (ΦΕΚ Α' 16/27.1.2005)

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ
ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ**

**Άρθρο 1
Σκοπός**

Σκοπός του παρόντος νόμου είναι η θέσπιση του γενικού πλαισίου ρυθμίσεως για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής καθώς και για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας, σύμφωνα με τις Οδηγίες 2000/43/ΕΚ του Συμβουλίου της 29ης Ιουνίου 2000 και 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου της 27ης Νοεμβρίου 2000, ώστε να διασφαλίζεται η εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης.

**Άρθρο 2
Η αρχή της ίσης μεταχείρισης**

1. Απαγορεύεται η άμεση ή έμμεση διάκριση για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1.
2. Ως διάκριση νοείται και η παρενόχληση ή κάθε άλλη προσβλητική ενέργεια, η οποία εκδηλώνεται με ανεπιθύμητη συμπεριφορά που σχετίζεται με έναν από τους λόγους του άρθρου 1 και έχει ως σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας προσώπου και τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος. Κατά την εξειδίκευση της έννοιας της παρενόχλησης λαμβάνονται υπόψη και τα χρηστά και συναλλακτικά ήθη.
3. Ως διάκριση νοείται επίσης οποιαδήποτε εντολή για την εφαρμογή διακριτικής μεταχείρισης σε βάρος προσώπου για οποιονδήποτε από τους αναφερόμενους στο άρθρο 1 λόγους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΙΣΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΩΣ ΦΥΛΕΤΙΚΗΣ Ή ΕΘΝΟΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ

Άρθρο 3

Η έννοια των διακρίσεων

Προκειμένου για διακρίσεις ένεκα φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής:

- α) Συντρέχει άμεση διάκριση, όταν, για λόγους φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, ένα πρόσωπο υφίσταται μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν της οποίας τυγχάνει, έτυχε ή θα ετύγγανε άλλο πρόσωπο, σε ανάλογη κατάσταση.
- β) Συντρέχει έμμεση διάκριση, όταν μία εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική μπορεί να θέσει πρόσωπα ορισμένης φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής σε μειονεκτική θέση συγκριτικά με άλλα πρόσωπα, εκτός εάν η διάταξη, το κριτήριο ή η πρακτική αυτή δικαιολογείται αντικειμενικά από έναν θεμιτό σκοπό και τα μέσα επίτευξής του είναι πρόσφορα και αναγκαία.

Άρθρο 4

Πεδίο εφαρμογής

1. Με την επιφύλαξη της παραγράφου 2 του παρόντος και του άρθρου 5, οι διατάξεις του παρόντος κεφαλαίου εφαρμόζονται σε όλα τα πρόσωπα, στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα όσον αφορά:

- α) τους όρους πρόσβασης στην εργασία και την απασχόληση εν γένει, συμπεριλαμβανομένων των κριτηρίων επιλογής και των όρων πρόσληψης, ανεξάρτητα από τον κλάδο δραστηριότητας και σε όλα τα επίπεδα της επαγγελματικής ιεραρχίας, καθώς και τους όρους υπηρεσιακής και επαγγελματικής εξέλιξης,
- β) την πρόσβαση σε όλα τα είδη και όλα τα επίπεδα επαγγελματικού προσανατολισμού, επαγγελματικής κατάρτισης, επιμόρφωσης και επαγγελματικού αναπροσανατολισμού, συμπεριλαμβανομένης της απόκτησης πρακτικής επαγγελματικής εμπειρίας,
- γ) τους όρους και τις συνθήκες εργασίας και απασχόλησης, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που αφορούν τις απολύσεις και τις αμοιβές,
- δ) την ιδιότητα του μέλους και τη συμμετοχή σε οργάνωση εργαζομένων ή εργοδοτών ή σε οποιαδήποτε επαγγελματική οργάνωση, συμπεριλαμβανομένων των πλεονεκτημάτων που απορρέουν από τη συμμετοχή σε αυτές,
- ε) την κοινωνική προστασία, συμπεριλαμβανομένης της κοινωνικής ασφάλισης και της υγειονομικής περίθαλψης,
- στ) τις κοινωνικές παροχές,

ζ) την εκπαίδευση,

η) την πρόσβαση στη διάθεση και την παροχή αγαθών και υπηρεσιών που διατίθενται (συναλλακτικά) στο κοινό, συμπεριλαμβανομένης της στέγης.

2. Οι διατάξεις του παρόντος κεφαλαίου δεν εφαρμόζονται στις περιπτώσεις που προβλέπεται διαφορετική μεταχείριση λόγω ιθαγένειας και δεν θίγουν τις διατάξεις που ρυθμίζουν την είσοδο και την παραμονή υπηκόων τρίτων χωρών ή ατόμων άνευ υπηκοότητας στην επικράτεια, ούτε τη μεταχείριση που συνδέεται με τη νομική κατάσταση τους ως ιθαγενών τρίτων χωρών ή ατόμων άνευ ιθαγένειας.

Άρθρο 5

Ουσιαστικές και καθοριστικές επαγγελματικές προϋποθέσεις

Κατά παρέκκλιση των άρθρων 2 παράγραφος 1 και 3, δεν συνιστά ανεπίτρεπτη διάκριση η διαφορετική μεταχείριση που βασίζεται σε χαρακτηριστικό σχετικό με τη φυλετική ή εθνοτική καταγωγή, το οποίο, λόγω της φύσης ή του πλαισίου των συγκεκριμένων επαγγελματικών δραστηριοτήτων, αποτελεί ουσιαστική και καθοριστική επαγγελματική προϋπόθεση και εφόσον ο οικείος σκοπός είναι θεμιτός και η προϋπόθεση ανάλογη.

Άρθρο 6

Θετική δράση

Δεν συνιστά διάκριση η λήψη ή η διατήρηση ειδικών μέτρων με σκοπό την πρόληψη ή την αντιστάθμιση μειονεκτημάτων, λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΙΣΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΩΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ Ή ΑΛΛΩΝ ΠΕΠΟΙΘΗΣΕΩΝ, ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ, ΗΛΙΚΙΑΣ Ή ΓΕΝΕΤΗΣΙΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Άρθρο 7

Η έννοια των διακρίσεων

1. Προκειμένου για διακρίσεις λόγω θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού, στον τομέα της εργασίας και της απασχόλησης:

α) συντρέχει άμεση διάκριση, όταν, για έναν από τους λόγους αυτούς, ένα πρόσωπο υφίσταται μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν της οποίας τυγχάνει, έτυχε ή θα ετύγχανε άλλο πρόσωπο σε ανάλογη κατάσταση.

β) συντρέχει έμμεση διάκριση, όταν μια φαινομενικά ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική μπορεί να θέσει πρόσωπα ορισμένων θρησκευτικών ή άλλων πεποιθή-

σεων, ορισμένης αναπηρίας, μιας ορισμένης ηλικίας ή ενός ορισμένου γενετήσιου προσανατολισμού, σε μειονεκτική θέση συγκριτικά με άλλα πρόσωπα. Δεν συνιστά ανεπίτρεπτη έμμεση διάκριση τέτοια διάταξη, κριτήριο ή πρακτική, όταν δικαιολογείται αντικειμενικά από έναν θεμιτό σκοπό και τα μέσα επίτευξής του είναι πρόσφορα και αναγκαία ή όταν αφορά άτομα με αναπηρία και μέτρα που λαμβάνονται υπέρ αυτών, σύμφωνα με το άρθρο 10 του παρόντος και το άρθρο 21 παράγραφος 6 του Συντάγματος.

2. Οι διατάξεις του παρόντος κεφαλαίου δεν θίγουν τα μέτρα που είναι αναγκαία για την τήρηση της δημόσιας ασφάλειας, τη διασφάλιση της δημόσιας τάξης, την πρόληψη ποινικών παραβάσεων, την προστασία της υγείας και την προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων.

Άρθρο 8 **Πεδίο εφαρμογής**

1. Με την επιφύλαξη των επόμενων παραγράφων του άρθρου τούτου και του άρθρου 9, η κατά τον παρόντα νόμο αρχή της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στον τομέα της εργασίας και της απασχόλησης εφαρμόζεται σε όλα τα πρόσωπα, στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, όσον αφορά:

α) τους όρους πρόσβασης στην εργασία και την απασχόληση εν γένει, συμπεριλαμβανομένων των κριτηρίων επιλογής και των όρων πρόσληψης, ανεξάρτητα από τον κλάδο δραστηριότητας και σε όλα τα επίπεδα της επαγγελματικής ιεραρχίας, καθώς και τους όρους υπηρεσιακής και επαγγελματικής εξέλιξης,

β) την πρόσβαση σε όλα τα είδη και όλα τα επίπεδα επαγγελματικού προσανατολισμού, επαγγελματικής κατάρτισης, επιμόρφωσης και επαγγελματικού αναπροσανατολισμού, συμπεριλαμβανομένης της απόκτησης πρακτικής επαγγελματικής εμπειρίας,

γ) τους όρους και τις συνθήκες εργασίας και απασχόλησης, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που αφορούν τις απολύσεις και τις αμοιβές,

δ) την ιδιότητα του μέλους και τη συμμετοχή σε οργάνωση εργαζομένων ή εργοδοτών ή σε οποιαδήποτε επαγγελματική οργάνωση, συμπεριλαμβανομένων των πλεονεκτημάτων που απορρέουν από τη συμμετοχή σε αυτές.

2. Οι διατάξεις του παρόντος κεφαλαίου δεν εφαρμόζονται στις περιπτώσεις που προβλέπεται διαφορετική μεταχείριση λόγω ιθαγένειας και δεν θίγουν τις διατάξεις που ρυθμίζουν την είσοδο και την παραμονή ιθαγενών τρίτων χωρών ή ατόμων άνευ ιθαγένειας στην επικράτεια, ούτε τη μεταχείριση που συνδέεται με τη νομική κατάστασή τους ως ιθαγενών τρίτων χωρών ή ατόμων άνευ ιθαγένειας.

3. Η κατά τον παρόντα νόμο αρχή της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού δεν

εφαρμόζεται στις πάσης φύσεως παροχές που προσφέρουν τα δημόσια συστήματα ή τα εξομοιούμενα προς τα δημόσια, συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης ή πρόνοιας.

4. Οι διατάξεις του παρόντος κεφαλαίου δεν εφαρμόζονται στις ένοπλες δυνάμεις και τα σώματα ασφαλείας, καθόσον αφορά σε διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας ή αναπηρίας σχετικής με την Υπηρεσία.

Άρθρο 9 **Επαγγελματικές απαιτήσεις**

1. Κατά παρέκκλιση των άρθρων 2 παράγραφος 1 και 7 παράγραφος 1, δεν συνιστά ανεπίτρεπτη διάκριση η διαφορετική μεταχείριση που βασίζεται σε χαρακτηριστικό σχετικό με τις θρησκευτικές ή άλλες πεποιθήσεις, την ηλικία, αναπηρία ή το γενετήσιο προσανατολισμό, το οποίο, λόγω της φύσης των συγκεκριμένων επαγγελματικών δραστηριοτήτων ή του πλαισίου εντός του οποίου αυτές ασκούνται, αποτελεί ουσιαστική και καθοριστική επαγγελματική προϋπόθεση και εφόσον ο οικείος σκοπός είναι θεμιτός και η προϋπόθεση ανάλογη.

2. Η διαφορετική μεταχείριση που εδράζεται στις θρησκευτικές ή άλλες πεποιθήσεις ενός προσώπου δεν συνιστά διάκριση, όταν, λόγω της φύσης των εν λόγω δραστηριοτήτων ή του πλαισίου εντός του οποίου ασκούνται, οι πεποιθήσεις αυτές αποτελούν ουσιώδη, θεμιτή και δικαιολογημένη επαγγελματική απαίτηση.

Ο παρών νόμος δεν θίγει υφιστάμενες διατάξεις και πρακτικές που αφορούν σε επαγγελματικές δραστηριότητες στο πλαίσιο των εκκλησιών, καθώς και οργανώσεων ή ενώσεων, η δεοντολογία των οποίων εδράζεται σε θρησκευτικές ή άλλες πεποιθήσεις. Αυτή η διαφορετική μεταχείριση ασκείται τηρουμένων των γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου και δεν μπορεί να αιτιολογεί διάκριση η οποία βασίζεται σε άλλους λόγους. Δεν θίγεται επίσης το δικαίωμα των εκκλησιών ή άλλων δημόσιων ή ιδιωτικών οργανισμών, των οποίων η δεοντολογία εδράζεται σε θρησκευτικές ή άλλες πεποιθήσεις, να απαιτούν από τα πρόσωπα που εργάζονται για λογαριασμό τους συμπεριφορά καλής πίστης και συμμόρφωσης προς τη δεοντολογία τους.

Άρθρο 10 **Εύλογες προσαρμογές για τα άτομα με αναπηρία**

Για την τήρηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης έναντι ατόμων με αναπηρία, ο εργοδότης υποχρεώνεται στη λήψη όλων των ενδεδειγμένων κατά περίπτωση μέτρων, προκειμένου τα άτομα αυτά να έχουν δυνατότητα πρόσβασης σε θέση εργασίας, να ασκούν αυτήν και να εξελίσσονται, καθώς και δυνατότητα συμμετοχής στην επαγγελματική κατάρτιση, εφόσον τα μέτρα αυτά δεν συνεπάγονται δυσανάλογη επιβάρυνση για τον εργοδότη. Δεν θεωρείται δυσανάλογη η επιβάρυνση, όταν αντισταθμίζεται από μέτρα προστασίας που λαμβάνονται στο πλαίσιο άσκησης της πολιτικής υπέρ των ατόμων με αναπηρία.

Άρθρο 11

Δικαιολογημένη διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας

1. Κατά παρέκκλιση του άρθρου 7 παρ. 1 δεν συνιστά διάκριση η διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας, εφόσον η μεταχείριση αυτή προβλέπεται στο νόμο προς εξυπηρέτηση σκοπών της πολιτικής της απασχόλησης, της αγοράς εργασίας και της επαγγελματικής κατάρτισης, τα δε μέσα επίτευξης των σκοπών αυτών είναι πρόσφορα και αναγκαία.

Αυτή η διαφορετική μεταχείριση μπορεί ιδίως να περιλαμβάνει:

α) την καθιέρωση ειδικών συνθηκών τόσο για την πρόσβαση στην απασχόληση και την επαγγελματική κατάρτιση, όσο για την απασχόληση και εργασία, συμπεριλαμβανομένων των όρων απόλυσης και αμοιβής, για τους νέους, τους ηλικιωμένους και τους εργαζομένους που συντηρούν άλλα πρόσωπα, προκειμένου να ευνοείται η επαγγελματική τους ένταξη ή να εξασφαλίζεται η προστασία τους,

β) τον καθορισμό ελάχιστων ορίων ηλικίας, επαγγελματικής εμπειρίας ή αρχαιότητας στην απασχόληση για την πρόσβαση σε αυτήν ή σε ορισμένα πλεονεκτήματα που συνδέονται με την απασχόληση,

γ) τον καθορισμό ανώτατου ορίου ηλικίας για την πρόσληψη, με βάση την απαιτούμενη κατάρτιση για τη συγκεκριμένη θέση εργασίας ή την ανάγκη εύλογης περιόδου απασχόλησης πριν από τη συνταξιοδότηση.

2. Κατά παρέκκλιση του άρθρου 7, δεν συνιστά διάκριση λόγω ηλικίας, όσον αφορά στα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης, ο καθορισμός ηλικίας για την ένταξη ή την αποδοχή, σε παροχές συνταξιοδότησης ή αναπηρίας, συμπεριλαμβανομένου και του καθορισμού για τα καθεστώτα αυτά διαφορετικού ορίου ηλικίας για εργαζομένους ή για ομάδες ή κατηγορίες εργαζομένων και της χρήσης στο πλαίσιο των συστημάτων αυτών κριτηρίων ηλικίας στους αναλογιστικούς υπολογισμούς, υπό τον όρο ότι αυτό δεν καταλήγει σε διακρίσεις λόγω φύλου.

Άρθρο 12

Θετική δράση και ειδικά μέτρα

1. Δεν συνιστά διάκριση η λήψη ή η διατήρηση ειδικών μέτρων με σκοπό την πρόληψη ή την αντιστάθμιση μειονεκτημάτων, λόγω θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού.

2. Δεν συνιστά διάκριση, όσον αφορά στα άτομα με αναπηρία, η θέσπιση ή η διατήρηση διατάξεων που αφορούν στην προστασία της υγείας και της ασφάλειας στο χώρο εργασίας ή μέτρων που αποβλέπουν στη δημιουργία ή τη διατήρηση προϋποθέσεων ή διευκολύνσεων για τη διαφύλαξη ή την ενθάρρυνση της ένταξής τους στην απασχόληση και την εργασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

Άρθρο 13 Παροχή προστασίας

1. Σε περίπτωση μη τήρησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης στο πλαίσιο διοικητικής δράσης, παρέχεται στον βλαπτόμενο, πέραν της δικαστικής προστασίας, προστασία και κατά τα άρθρα 24 έως και 27 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας (ν. 2690/1999 ΦΕΚ 45 Α').
2. Η λήξη της σχέσης, στο πλαίσιο της οποίας συντελέστηκε η προσβολή, δεν αποκλείει την προστασία από παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης.
3. Νομικά πρόσωπα τα οποία έχουν σκοπό τη διασφάλιση της τήρησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού μπορούν να αντιπροσωπεύουν τον βλαπτόμενο ενώπιον των δικαστηρίων και να τον εκπροσωπούν ενώπιον οποιασδήποτε διοικητικής αρχής ή διοικητικού οργάνου, εφόσον προηγουμένως παρασχεθεί η συναίνεσή του με συμβολαιογραφικό έγγραφο ή ιδιωτικό έγγραφο, το οποίο θα φέρει θεώρηση του γνησίου της υπογραφής.

Άρθρο 14 Βάρος αποδείξεως

1. Όταν ο βλαπτόμενος προβάλλει ότι δεν τηρήθηκε η αρχή της ίσης μεταχείρισης και αποδεικνύει ενώπιον δικαστηρίου ή αρμόδιας διοικητικής αρχής πραγματικά γεγονότα από τα οποία μπορεί να συναχθεί άμεση ή έμμεση διάκριση, το αντίδικο μέρος φέρει το βάρος να αποδείξει στο δικαστήριο, ή η διοικητική αρχή να θεμελιώσει, ότι δεν συνέτρεξαν περιστάσεις που συνιστούν παραβίαση της αρχής αυτής.
2. Η ρύθμιση της ανωτέρω παραγράφου δεν ισχύει στην ποινική δίκη.
3. Η ρύθμιση της παραγράφου 1 ισχύει και στην περίπτωση της παραγράφου 1 του προηγούμενου άρθρου.

Άρθρο 15 Προστασία έναντι αντιμέτρων

Η κατά το άρθρο 13 προστασία καταλαμβάνει και απόλυση ή δυσμενή, εν γένει, μεταχείριση προσώπου, η οποία εκδηλώνεται ως αντίμετρο σε καταγγελία ή αίτημα παροχής έννομης προστασίας, για τη διασφάλιση τήρησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης.

Άρθρο 16

Ποινικές κυρώσεις

1. Όποιος παραβιάζει την κατά τον παρόντα νόμο απαγόρευση της διακριτικής μεταχείρισης για λόγους εθνοτικής ή φυλετικής καταγωγής ή θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού, κατά τη συναλλακτική διάθεση αγαθών ή προσφορά υπηρεσιών στο κοινό τιμωρείται με φυλάκιση έξι (6) μηνών μέχρι τριών (3) ετών και με χρηματική ποινή χιλίων (1.000) έως πέντε χιλιάδων (5.000) ευρώ.

2. Το άρθρο 3 του ν. 927/1979 (ΦΕΚ 139 Α~) καταργείται.

Άρθρο 17

Διοικητικές κυρώσεις

Η παραβίαση της κατά τον παρόντα νόμο απαγόρευσης της διακριτικής μεταχείρισης από πρόσωπο που ενεργεί ως εργοδότης, κατά τη σύναψη ή άρνηση σύναψης εργασιακής σχέσης ή στη διάρκεια, λειτουργία, εξέλιξη ή λύση αυτής, συνιστά παραβίαση της εργατικής νομοθεσίας και κατά την έννοια του άρθρου 16 παράγραφος 1 εδάφιο Α~ του ν. 2639/1998(ΦΕΚ 205 Α~), όπως ισχύει, για την οποία επιβάλλεται το προβλεπόμενο από αυτήν τη διάταξη πρόστιμο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Άρθρο 18

Κοινωνικός διάλογος

Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή του ν. 2232/ 1994 (ΦΕΚ 140 Α~), στο πλαίσιο της αποστολής της για τη διεξαγωγή κοινωνικού διαλόγου για τη γενική πολιτική της Χώρας και για θέματα κοινωνικής πολιτικής:

α. Συντάσσει ετήσια έκθεση, η οποία καταγράφει τις εξελίξεις ως προς την εφαρμογή του παρόντος νόμου, με ιδιαίτερη αναφορά στους χώρους εργασίας.

β. Απευθύνει προτάσεις στην Κυβέρνηση και τους κοινωνικούς εταίρους για την προώθηση των αρχών της ίσης μεταχείρισης, καθώς και τη λήψη μέτρων κατά των διακρίσεων.

γ. Ενθαρρύνει το διάλογο με αντιπροσωπευτικές οργανώσεις και εν γένει με μη κυβερνητικές οργανώσεις, οι οποίες έχουν ως καταστατικό σκοπό την καταπολέμηση των διακρίσεων για λόγους φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού.

δ. Μεριμνά για την ευρύτερη δημοσιότητα της σχετικής νομοθεσίας και των μέτρων, που λαμβάνονται σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο, για την προώθηση των σκοπών του παρόντος νόμου.

Άρθρο 19

Φορείς προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης

1. Φορέας προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης στις περιπτώσεις που αυτή παραβιάζεται από δημόσιες υπηρεσίες είναι ο Συνήγορος του Πολίτη. Ως δημόσιες υπηρεσίες νοούνται οι αναφερόμενες στο πρώτο εδάφιο του άρθρου 3 του ν. 3094/2003 (ΦΕΚ 10 Α~).
2. Φορέας προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης στις περιπτώσεις που αυτή παραβιάζεται από φυσικά ή νομικά πρόσωπα πέραν εκείνων που αναφέρονται στην πρώτη παράγραφο, και με την επιφύλαξη της επόμενης παραγράφου, είναι η συνιστώμενη με το άρθρο 21 Επιτροπή Ίσης Μεταχείρισης.
3. Στον τομέα απασχόλησης και εργασίας, φορέας προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης στις περιπτώσεις που αυτή παραβιάζεται από φυσικά ή νομικά πρόσωπα πέραν εκείνων που αναφέρονται στην πρώτη παράγραφο είναι το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας (Σ.ΕΠ.Ε.). Κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων του Σ.ΕΠ.Ε., ως φορέα προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης, εφαρμόζεται συμπληρωματικώς το άρθρο 22 του παρόντος νόμου. Το Σ.ΕΠ.Ε., σε ειδικό κεφάλαιο της ετήσιας έκθεσης πεπραγμένων που δημοσιεύει, αναφέρεται στην εφαρμογή και προώθηση της ίσης μεταχείρισης στον τομέα της εργασίας και της απασχόλησης
4. Συνιστώνται στο Τμήμα Ισότητας Ευκαιριών της Διεύθυνσης Κοινωνικής Προστασίας του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας πέντε (5) θέσεις μόνιμου προσωπικού του κλάδου ΠΕ Διοικητικού - Οικονομικού για την επιστημονική υποβοήθηση του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας, την εξέταση καταγγελιών για παράβαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης, τη διενέργεια προσπάθειας συμφιλίωσης, τη σύνταξη και υποβολή στο Σ.ΕΠ.Ε. πορίσματος σε περίπτωση αποτυχίας της συμφιλιωτικής δράσης, καθώς και την πληροφόρηση και ευαισθητοποίηση εν γένει με στόχο την κοινωνική σύ-γκλιση. Με την προκήρυξη πλήρωσης των θέσεων μπορούν να καθορισθούν ειδικότερα προσόντα διορισμού.

Άρθρο 20

1. Το δεύτερο εδάφιο της πρώτης παραγράφου του άρθρου 1 του ν. 3094/2003 αντικαθίσταται ως εξής:

«Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει επίσης ως αποστολή του την προάσπιση και προαγωγή των συμφερόντων του παιδιού, καθώς και την προώθηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης όλων των προσώπων χωρίς διάκριση λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, ηλικίας, αναπηρίας ή γενετήσιου προσανατολισμού.»
2. Το τελευταίο εδάφιο της δεύτερης παραγράφου του άρθρου 3 του ν. 3094/2003 αντικαθίσταται ως εξής:

«Δεν υπάγονται επίσης στην αρμοδιότητά του θέματα που αφορούν την υπηρεσιακή κατάσταση του προσωπικού των δημοσίων υπηρεσιών, με εξαίρεση τις περιπτώσεις που ο Συνήγορος του Πολίτη ενεργεί ως φορέας προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, ηλικίας, αναπηρίας ή γενετήσιου προσανατολισμού.»

3. Στην παράγραφο 5 του άρθρου 3 του ν. 3094/2003 προστίθεται τελευταίο εδάφιο, που έχει ως εξής:

«Ο Συνήγορος του Πολίτη διενεργεί έρευνες και δημοσιεύει ειδικές εκθέσεις για την εφαρμογή και την προώθηση της ίσης μεταχείρισης χωρίς διάκριση λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, ηλικίας, αναπηρίας ή γενετήσιου προσανατολισμού.»

Άρθρο 21

Σύσταση Επιτροπής Ίσης Μεταχείρισης

1. Συνιστάται στο Υπουργείο Δικαιοσύνης Επιτροπή Ίσης Μεταχείρισης, η οποία υπάγεται απευθείας στον Υπουργό Δικαιοσύνης.

2. Η Επιτροπή απαρτίζεται από τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Δικαιοσύνης ως πρόεδρο, τέσσερα τακτικά μέλη και δύο αναπληρωματικά. Η Επιτροπή συγκροτείται με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης. Ως μέλη της Επιτροπής επιλέγονται πρόσωπα που διαθέτουν υψηλή επιστημονική κατάρτιση ή επαγγελματική εμπειρία, ιδίως σε τομείς που έχουν σχέση με την αποστολή της Επιτροπής. Η θητεία των μελών είναι τριετής και μπορεί να ανανεώνεται. Η θητεία των μελών παρατείνεται αυτοδικαίως έως το διορισμό νέων, όχι όμως πέραν των τριών (3) μηνών από την ημερομηνία που έληξε. Σε περίπτωση που, κατά τη διάρκεια της θητείας του, μέλος της Επιτροπής απωλέσει την ιδιότητά του, για το υπόλοιπο της θητείας διορίζεται νέο μέλος. Χρήη γραμματέα ασκεί υπάλληλος της κατά το άρθρο 23 Υπηρεσίας Ίσης Μεταχείρισης.

3. Η Επιτροπή συνέρχεται τακτικά τουλάχιστον μία φορά το μήνα και εκτάκτως όποτε συγκληθεί από τον πρόεδρο ή ζητηθεί η σύγκλησή της από δύο τουλάχιστον μέλη. Η Επιτροπή συνεδριάζει νομίμως εφόσον μετέχουν τουλάχιστον τρία μέλη συμπεριλαμβανομένου και του προέδρου. Τα θέματα της ημερήσιας διάταξης καθορίζει ο πρόεδρος, η δε εισήγηση γίνεται από τον πρόεδρο ή το μέλος της Επιτροπής που ο πρόεδρος ορίζει.

4. Στον πρόεδρο, τα μέλη και τον γραμματέα της Επιτροπής καταβάλλεται μηνιαία αποζημίωση, το ύψος της οποίας καθορίζεται με απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Δικαιοσύνης. 5. Τα μέλη της Επιτροπής σε περίπτωση που ενάγονται για πράξεις ή παραλείψεις κατά την άσκηση των καθηκόντων τους μπορούν να παρίστανται ενώπιον των δικαστηρίων με μέλη του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

Άρθρο 22

Αρμοδιότητες της Επιτροπής Ίσης Μεταχείρισης

1. Η Επιτροπή Ίσης Μεταχείρισης έχει ως αρμοδιότητες:

α) να εποπτεύει την προσπάθεια συμφιλίωσης σε περίπτωση καταγγελίας για παράβαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης,

β) να διατυπώνει πόρισμα σε περίπτωση που αποτυγχάνει η συμφιλιωτική δράση. Εάν πιθανολογείται η τέλεση αξιόποινης πράξης, το πόρισμα διαβιβάζεται στον Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών,

γ) να διατυπώνει γνώμη, αυτεπαγγέλτως ή κατόπιν ερωτήματος του Υπουργού Δικαιοσύνης ή αρχής στο πλαίσιο αρμοδιότητας της οποίας εμπίπτει παράβαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης, ως προς την ερμηνεία διατάξεων του παρόντος νόμου,

δ) να συντάσσει εκθέσεις για την εφαρμογή και προώθηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης.

2. Για την άσκηση των αρμοδιοτήτων της η Επιτροπή μπορεί να διενεργεί εξέταση και έρευνα, να εξετάζει μάρτυρες και να ζητά από κάθε δημόσια αρχή και ιδιώτη την παροχή πληροφοριών και εγγράφων. Κάθε δημόσια αρχή ή ιδιώτης έχει υποχρέωση να ανταποκρίνεται χωρίς καθυστέρηση στο αίτημα της Επιτροπής. Η Επιτροπή ή ο πρόεδρος της μπορεί να αναθέτει σε μέλος της τη διενέργεια της εν λόγω έρευνας.

3. Ο πρόεδρος της Επιτροπής αναθέτει, για συγκεκριμένη κάθε φορά περίπτωση, σε πρόσωπο που υπηρετεί στην υπηρεσία του επόμενου άρθρου, τη διενέργεια προσπάθειας συμφιλίωσης μεταξύ των μερών σε περίπτωση καταγγελίας για παράβαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης και τη σύνταξη του προβλεπόμενου στην παράγραφο 1 στοιχείο β' πορίσματος, παρέχει τις αναγκαίες υποδείξεις και ασκεί τον απαραίτητο έλεγχο.

Άρθρο 23

Υπηρεσία Ίσης Μεταχείρισης

1. Συνιστάται στην Κεντρική Υπηρεσία του Υπουργείου Δικαιοσύνης Υπηρεσία Ίσης Μεταχείρισης σε επίπεδο τμήματος, το οποίο υπάγεται στη Διεύθυνση Νομοθετικού Συντονισμού και Ειδικών Διεθνών Νομικών Σχέσεων για την εξέταση των καταγγελιών για παράβαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης, τη διενέργεια προσπάθειας συμφιλίωσης, τη σύνταξη και υποβολή στην Επιτροπή Ίσης Μεταχείρισης πορίσματος σε περίπτωση αποτυχίας της συμφιλιωτικής δράσης και τη γραμματειακή και επιστημονική υποβοήθηση της Επιτροπής. Της υπηρεσίας προϊστάται υπάλληλος του κλάδου ΠΕ Διοικητικού - Οικονομικού.

2. Για την επίτευξη του έργου της η Υπηρεσία Ίσης Μεταχείρισης στελεχώνεται με ειδικό επιστημονικό και διοικητικό προσωπικό του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

Άρθρο 24

Λοιπές διατάξεις

1. Με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης καθορίζεται κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια για την οργάνωση, συγκρότηση και λειτουργία της Επιτροπής.
2. Οι αναγκαίες πιστώσεις για τη λειτουργία της Επιτροπής εγγράφονται στον προϋπολογισμό του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΤΕΛΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 25

Ο παρών νόμος δεν θίγει ευνοϊκότερες διατάξεις σχετικές με την προώθηση και τήρηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης και δεν αποτελεί λόγο μείωσης του υφιστάμενου επιπέδου παρεχόμενης προστασίας.

Άρθρο 26

Με την έναρξη ισχύος του νόμου αυτού καταργείται κάθε νομοθετική και κανονιστική διάταξη και καθίσταται άκυρη κάθε διάταξη που περιλαμβάνεται σε ατομική ή συλλογική σύμβαση, γενικούς όρους συναλλαγών, εσωτερικούς κανονισμούς επιχειρήσεων, καταστατικά κερδοσκοπικών ή μη οργανώσεων, ανεξάρτητων επαγγελματικών οργανώσεων και συνδικαλιστικών οργανώσεων των εργαζομένων και των εργοδοτών, η οποία είναι αντίθετη προς την, κατά τον παρόντα νόμο, αρχή της ίσης μεταχείρισης.

Άρθρο 27

Με προεδρικό διάταγμα, το οποίο εκδίδεται μετά από πρόταση του Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών, του Υπουργού Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας και του Υπουργού Δικαιοσύνης, μπορεί να επεκταθεί η προστασία που παρέχεται κατά τον παρόντα νόμο για διακρίσεις λόγω θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού και πέραν των τομέων εργασίας και απασχόλησης.

Άρθρο 28

Έναρξη ισχύος

Η ισχύς του νόμου αυτού αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Παραγγέλλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 26 Ιανουαρίου 2005

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3769/2009 «*Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών όσον αφορά την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και την παροχή αυτών και άλλες διατάξεις*» (ΦΕΚ Α' 105/1.7.2009)

**Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ**

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

**Άρθρο 1
Σκοπός**

Σκοπός του παρόντος νόμου είναι η καθιέρωση ενός πλαισίου για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φύλου όσον αφορά την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και την παροχή αυτών, όπως προβλέπεται από τις διατάξεις της Οδηγίας 2004/113/ΕΚ του Συμβουλίου της 13ης Δεκεμβρίου 2004 (ΕΕL 373/37).

**Άρθρο 2
Ορισμοί**

Για την εφαρμογή του παρόντος νόμου, ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:

α. «άμεση διάκριση»: όταν ένα πρόσωπο υφίσταται, λόγω του φύλου του, μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν της οποίας τυγχάνει, έτυχε ή θα τύχει ένα άλλο πρόσωπο, σε ανάλογη κατάσταση,

β. «έμμεση διάκριση»: όταν μια εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική ενδέχεται να θέσει σε μειονεκτική θέση πρόσωπα του ενός φύλου σε σχέση με πρόσωπα του άλλου φύλου, εκτός εάν αυτή η διάταξη, το κριτήριο ή η πρακτική δικαιολογείται αντικειμενικά από ένα θεμιτό σκοπό και τα μέσα επίτευξης του σκοπού αυτού είναι πρόσφορα και αναγκαία,

γ. «παρενόχληση»: όταν εκδηλώνεται ανεπιθύμητη συμπεριφορά συνδεδεμένη με το φύλο ενός προσώπου, με σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας του προσώπου αυτού και τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, ταπεινωτικού, εξευτελιστικού ή επιθετικού περιβάλλοντος,

δ. «σεξουαλική παρενόχληση»: όταν εκδηλώνεται οποιαδήποτε μορφή ανεπιθύμητης λεκτικής, μη λεκτικής ή σωματικής συμπεριφοράς σεξουαλικού χαρακτήρα, με σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας ενός προσώπου, ιδίως με τη

δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος.

Άρθρο 3 **Πεδίο εφαρμογής**

1. Οι διατάξεις του παρόντος νόμου εφαρμόζονται στα πρόσωπα, τα οποία παρέχουν αγαθά και υπηρεσίες που διατίθενται στο κοινό, ανεξάρτητα από το ενδιαφερόμενο πρόσωπο, στο πλαίσιο του δημόσιου τομέα, του ευρύτερου δημόσιου τομέα, όπως αυτός εκάστοτε οριοθετείται από τις κείμενες διατάξεις, καθώς και του ιδιωτικού τομέα, και οι οποίες προσφέρονται εκτός του πλαισίου του ιδιωτικού και του οικογενειακού βίου και των συναλλαγών που διεξάγονται σε αυτό.
2. Ο νόμος αυτός δεν θίγει την ελευθερία του ατόμου να επιλέγει αντισυμβαλλόμενο, εφόσον η επιλογή αυτή δεν γίνεται με βάση το φύλο.
3. Οι διατάξεις του παρόντος νόμου ισχύουν υπό την επιφύλαξη ευνοϊκότερων διατάξεων σχετικά με την προστασία των γυναικών όσον αφορά την εγκυμοσύνη και τη μητρότητα.
4. Ο παρών νόμος δεν εφαρμόζεται:
 - (α) στην εκπαίδευση,
 - (β) στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και τη διαφήμιση και
 - (γ) σε θέματα απασχόλησης, επαγγελματικής δραστηριότητας και μη μισθωτής δραστηριότητας, που ρυθμίζονται από το ν. 3488/2006 (ΦΕΚ 191 Α), όπως ισχύει.

Άρθρο 4 **Αρχή της ίσης μεταχείρισης**

1. α) Απαγορεύεται οποιαδήποτε άμεση ή έμμεση διάκριση λόγω φύλου, συμπεριλαμβανομένης της λιγότερο ευνοϊκής μεταχείρισης των γυναικών λόγω εγκυμοσύνης και μητρότητας.
 - β) Απαγορεύονται η παρενόχληση και η σεξουαλική παρενόχληση, κατά την έννοια του νόμου αυτού, θεωρούμενες ως διάκριση λόγω φύλου. Το γεγονός ότι ένα άτομο απορρίπτει ή ανέχεται τέτοιου είδους συμπεριφορά δεν μπορεί να χρησιμοποιείται ως βάση για τη λήψη απόφασης που επηρεάζει το εν λόγω άτομο.
2. Η ενθάρρυνση για την άσκηση άμεσων ή έμμεσων διακρίσεων λόγω φύλου θεωρείται διάκριση, κατά την έννοια του νόμου αυτού.
3. Ο παρών νόμος δεν αποκλείει τη διαφορετική μεταχείριση, εάν η παροχή αγαθών ή υπηρεσιών αποκλειστικά ή πρωτίστως σε άτομα του ενός φύλου αιτιολογείται από θεμιτό σκοπό και τα μέσα επίτευξης του σκοπού αυτού είναι πρόσφορα και αναγκαία, έχει δε τηρηθεί εύλογη αναλογία μεταξύ της ιδιαίτερης μεταχείρισης και του επιδιωκόμενου σκοπού.

Άρθρο 5

Θετική δράση

Με διάταγμα που εκδίδεται κατόπιν προτάσεως του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού, δύναται να θεσπίζονται ή να διατηρούνται ειδικά μέτρα για την πρόληψη ή την αντιστάθμιση μειονεκτημάτων που συνδέονται με το φύλο, προκειμένου να διασφαλίζεται στην πράξη η πλήρης ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Άρθρο 6

Αναλογιστικοί παράγοντες

1. Η χρήση του παράγοντα του φύλου, ως συντελεστή για τον υπολογισμό των ασφαλιστρών και παροχών, σε όλα τα συμβόλαια παροχής ασφαλιστικών και άλλων συναφών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών που συνάπτονται από την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου, δεν επιτρέπεται να οδηγεί σε διαφορές μεταξύ ατομικών ασφαλιστρών και παροχών.

2. Αναλογιστικές διαφορές μεταξύ ατομικών ασφαλιστρών και παροχών των ασφαλιζομένων με χρήση του φύλου ως καθοριστικού παράγοντα στην αξιολόγηση του κινδύνου επιτρέπονται μόνον στις ασφαλίσεις του κλάδου ζωής, ατυχημάτων, ασθενοείας και αστικής ευθύνης από οχήματα, σύμφωνα με την πολιτική διαχείρισης κινδύνων των ασφαλιστικών επιχειρήσεων επί τη βάση σημαντικών και αξιόπιστων αναλογιστικών στατιστικών δεδομένων.

3. Η Επιτροπή Εποπτείας Ιδιωτικής Ασφάλισης (εφεξής: ΕΠΕΙΑ) υποβάλλει το αργότερο έως την 30ή Οκτωβρίου 2012 έκθεση προς το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, σχετικά με τη διατήρηση της ισχύος ή την τροποποίηση της προηγούμενης παραγράφου, κατόπιν γνώμης της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων (εφεξής: ΓΓΙΦ).

4. Η ΕΠΕΙΑ είναι αρμόδια για τη συλλογή, δημοσίευση και τακτική ενημέρωση αξιόπιστων δεδομένων σχετικών με τη χρήση του παράγοντα του φύλου ως καθοριστικού αναλογιστικού συντελεστή. Για το σκοπό αυτόν συνεργάζεται με όλους τους αρμόδιους φορείς. Η ΕΠΕΙΑ περιλαμβάνει και τα ως άνω δεδομένα στην ετήσια έκθεσή της, την οποία διαβιβάζει, πέρα από τα οριζόμενα στο ν. 3229/2004 πρόσωπα, και στη ΓΓΙΦ.

5. Σε κάθε περίπτωση τα έξοδα εγκυμοσύνης και μητρότητας δεν επιτρέπεται να οδηγούν σε διαφορές μεταξύ των ατομικών ασφαλιστρών και παροχών μετά την 21.12.2009.

Άρθρο 7

Έννομη προστασία

1. Κάθε πρόσωπο που θεωρεί ότι ζημιώθηκε από τη μη τήρηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης, ακόμη και αν έχει λήξει η σχέση, στο πλαίσιο της οποίας φέρεται ότι σημειώθηκε η διάκριση, έχει δικαίωμα δικαστικής προστασίας, καθώς και δικαίωμα

προσφυγής ενώπιον των αρμόδιων διοικητικών αρχών, συμπεριλαμβανομένων των διαδικασιών διαμεσολάβησης από τον αρμόδιο φορέα του άρθρου 11 του παρόντος νόμου, για τηνπραγμάτωση των υποχρεώσεων που απορρέουν από αυτόν.

2. Νομικά πρόσωπα και ενώσεις προσώπων που έχουν, βάσει του σκοπού τους, έννομο συμφέρον να μεριμνούν για την τήρηση των διατάξεων του νόμου αυτού, μπορούν, με τη συναίνεση του θιγόμενου, να ασκούν στο όνομα του προσφυγή ενώπιον των αρμόδιων διοικητικών ή δικαστικών αρχών, ως και να παρεμβαίνουν προς υπεράσπισή του.

3. Η άσκηση των δικαιωμάτων αυτών δεν επηρεάζει τις προβλεπόμενες προθεσμίες διοικητικής και δικαστικής προσφυγής.

Άρθρο 8

Προστασία έναντι αντιποίνων

Απαγορεύεται η δυσμενής μεταχείριση ή η πρόκληση δυσμενών επιπτώσεων εναντίον προσώπου, το οποίο προβαίνει σε καταγγελία ή εμπλέκεται σε διαδικασία που αποσκοπεί στην επιβολή της συμμόρφωσης με την αρχή της ίσης μεταχείρισης, κατά την έννοια του παρόντος νόμου.

Άρθρο 9

Βάρος απόδειξης

1. Όταν ένα πρόσωπο που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του παρόντος νόμου ισχυρίζεται ότι υφίσταται μεταχείριση που ενέχει διάκριση λόγω φύλου, κατά τις ανωτέρω διατάξεις, και επικαλείται, ενώπιον δικαστηρίου ή άλλης αρμόδιας αρχής, γεγονότα ή στοιχεία από τα οποία πιθανολογείται άμεση ή έμμεση διάκριση λόγω φύλου ή, ότι εκδηλώθηκε εις βάρος του σεξουαλική ή άλλη παρενόχληση κατά την έννοια του παρόντος νόμου, ο καθ' ου φέρει το βάρος να αποδείξει στο δικαστήριο ή σε άλλη αρμόδια αρχή, ότι δεν υπήρξε παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών.

2. Η ανωτέρω ρύθμιση δεν ισχύει στην ποινική διαδικασία.

3. Οι παράγραφοι 1 και 2 ισχύουν και σε κάθε διαδικασία που κινείται βάσει των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 7 του παρόντος.

Άρθρο 10

Αποζημίωση – Κυρώσεις

1. Η παράβαση των διατάξεων του παρόντος νόμου γεννά, εκτός των άλλων, αξίωση προς πλήρη αποζημίωση του θιγόμενου και αποκατάσταση της ηθικής του βλάβης.

2. Σε περίπτωση που διαπιστωθεί παράβαση των διατάξεων του άρθρου 6, επιβάλλονται κυρώσεις σύμφωνα με την εκάστοτε ισχύουσα ασφαλιστική νομοθεσία.

3. Η παράβαση της, κατά τον παρόντα νόμο, απαγόρευσης διακρίσεων λόγω φύλου συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα υπαλλήλου κατά την έννοια της περίπτωσης γ' της παραγράφου 1 του άρθρου 107 του Υπαλληλικού Κώδικα, που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν. 3528/2007 (ΦΕΚ 26 Α'), όπως ισχύει. 4. Όποιος τελεί την πράξη της σεξουαλικής παρενόχλησης, σύμφωνα με την περίπτωση δ' του άρθρου 2 και στο πλαίσιο του παρόντος νόμου, διώκεται κατ' έγκληση βάσει της παραγράφου 1 του άρθρου 337 του Ποινικού Κώδικα και τιμωρείται σύμφωνα με το άρθρο αυτό.

Άρθρο 11

Φορείς παρακολούθησης και προώθησης της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών

1. α) Φορείς παρακολούθησης της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, κατά τους ορισμούς του παρόντος νόμου, ορίζονται, για μεν τις δημόσιες υπηρεσίες και τον ευρύτερο δημόσιο τομέα, ο Συνήγορος του Πολίτη (παρ. 1 του άρθρου 3 του ν. 3094/2003 – ΦΕΚ 10 Α'), για δε τον ιδιωτικό τομέα, ο Συνήγορος του Καταναλωτή (ν. 3297/2004 – ΦΕΚ 259 Α).

β) Ο Συνήγορος του Πολίτη και ο Συνήγορος του Καταναλωτή είναι επιφορτισμένοι με την προώθηση, την ανάλυση, τον έλεγχο και την υποστήριξη της ίσης μεταχείρισης των προσώπων χωρίς διακρίσεις λόγω φύλου. Κάθε πρόσωπο που θεωρεί ότι ζημιώνεται από τη μη τήρηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης, κατά τους ορισμούς του παρόντος νόμου, ακόμη και αν έχει λήξει η σχέση, στο πλαίσιο της οποίας φέρεται ότι σημειώθηκε η διάκριση, δύναται να απευθύνεται στον αρμόδιο, κατά περίπτωση, Φορέα.

2. Κάθε δημόσια αρχή που δέχεται καταγγελίες ή κοινοποιούνται σε αυτήν πληροφορίες σχετικά με την εφαρμογή του παρόντος νόμου, τις διαβιβάζει στον αρμόδιο Φορέα, σύμφωνα με τα παραπάνω.

3. Σε περίπτωση παράβασης των διατάξεων του παρόντος νόμου, ο αρμόδιος Φορέας διεξάγει έρευνα και διαμεσολαβεί με κάθε πρόσφορο τρόπο για την άρση της προσβολής της ίσης μεταχείρισης. Εφόσον η διαμεσολάβηση προς άρση της προσβολής δεν επιφέρει ικανοποιητικά αποτελέσματα, το τελικό πόρισμα του Φορέα διαβιβάζεται στην καθ' ύλην αρμόδια Αρχή, προκειμένου να επιβληθούν κυρώσεις ή και να κινηθεί η πειθαρχική διαδικασία και, ακολούθως, η αρμόδια Αρχή ενημερώνει το Φορέα σχετικά.

4. Ο Συνήγορος του Πολίτη και ο Συνήγορος του Καταναλωτή υποβάλλουν στη Βουλή των Ελλήνων, πέρα από τις ετήσιες εκθέσεις τους το Μάρτιο και τον Ιούνιο κάθε έτους αντίστοιχα, ειδικές εκθέσεις για την εφαρμογή του παρόντος νόμου. Οι εκθέσεις αυτές περιλαμβάνουν και τις τυχόν υποθέσεις που ενέχουν διακρίσεις λόγω φύλου, κατά τους ορισμούς του παρόντος νόμου, και εισηγήσεις μέτρων για την εξάλειψη των εν λόγω διακρίσεων. Οι εκθέσεις κοινοποιούνται πέρα από τα πρόσωπα που ορίζονται στο τελευταίο εδάφιο της παραγράφου 5 του άρθρου 3 του ν. 3094/2003

και στην παράγραφο 11 του άρθρου 3 του ν. 3297/2004, και στη ΓΓΦ, η οποία, βάσει αυτών των στοιχείων, προβαίνει σε εισηγήσεις και παρεμβάσεις στο πλαίσιο της αρμοδιότητας της για την παρακολούθηση της εφαρμογής της νομοθεσίας για την ισότητα των φύλων και την προώθηση νομοθετικών μέτρων για την ουσιαστική πραγματοποίηση της. Η ΓΓΦ συνεργάζεται με τον Συνήγορο του Πολίτη, τον Συνήγορο του Καταναλωτή, το Υπουργείο Ανάπτυξης και τα συναρμόδια Υπουργεία, προς ενημέρωση των ενδιαφερόμενων προσώπων για την εφαρμογή του παρόντος νόμου, τη διάδοση των καλών πρακτικών ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών και τη διοργάνωση επιμορφωτικών σεμιναρίων για θέματα που εμπíπτουν στο πεδίο εφαρμογής του παρόντος νόμου.

Άρθρο 12

Διάλογος με φορείς και διάχυση πληροφοριών

1. Η ΓΓΦ ενθαρρύνει το διάλογο μεταξύ των κοινωνικών φορέων, καθώς και το διάλογο με τις μη κυβερνητικές οργανώσεις που προωθούν την ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών, σύμφωνα με το σκοπό και τις διατάξεις του παρόντος νόμου.
2. Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, στο πλαίσιο της αποστολής της για τη διεξαγωγή κοινωνικού διαλόγου για τη γενική πολιτική της χώρας και ειδικότερα για θέματα κοινωνικής πολιτικής, ενθαρρύνει το διάλογο με τις οργανώσεις – μέλη της, με σκοπό την ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και ενεργό συμμετοχή τους στην προώθηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης, σύμφωνα με το σκοπό και τις διατάξεις του παρόντος νόμου.

Άρθρο 13

Περιοδική ενημέρωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Ο Υπουργός Ανάπτυξης, σε συνεργασία με τη ΓΓΦ και τους ενδιαφερόμενους φορείς, κοινοποιεί στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή τις διαθέσιμες πληροφορίες σχετικά με την εφαρμογή της Οδηγίας 2004/113/ΕΚ, το αργότερο έως την 21.12.2009 και εν συνεχεία κάθε πέντε έτη.

Άρθρο 14

Λοιπές διατάξεις

1. Συμβόλαια ασφαλίσεως ζωής, ατυχημάτων, ασθενειών και αστικής ευθύνης από οχήματα, που έχουν συναφθεί μέχρι την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου και για τα οποία διατηρήθηκε η χρήση του παράγοντα του φύλου ως αναλογιστικού συντελεστή, εξακολουθούν να ισχύουν μέχρι τη λήξη τους, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα από την παράγραφο 2 του άρθρου 6 και με την επιφύλαξη της παραγράφου 3 του ίδιου άρθρου.
2. Προστίθεται εδάφιο τέταρτο στην παρ. 1 του άρθρου 1 του ν. 3094/2003 ως εξής: «Ο Συνήγορος του Πολίτη ορίζεται και φορέας παρακολούθησης της εφαρμογής στις δημόσιες υπηρεσίες και τον ευρύτερο δημόσιο τομέα, κατά την παράγραφο 1 του

άρθρου 3 του παρόντος νόμου, της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στην πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και την παροχή αυτών, κατ' εφαρμογή του άρθρου 12 της Οδηγίας 2004/113/ΕΚ.».

3. Προστίθεται εδάφιο δεύτερο στην παρ. 1 του άρθρου 1 του ν. 3297/2004 ως εξής: «Ο Συνήγορος του Καταναλωτή ορίζεται και φορέας παρακολούθησης της εφαρμογής στον ιδιωτικό τομέα της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στην πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και την παροχή αυτών, κατ' εφαρμογή του άρθρου 12 της Οδηγίας 2004/113/ΕΚ.»

Άρθρο 15 **Καταργούμενες διατάξεις**

Κάθε γενική ή ειδική διάταξη που έρχεται σε αντίθεση με τις διατάξεις του παρόντος Κεφαλαίου ή ρυθμίζει κατά τρόπο διαφορετικό θέματα που καταλαμβάνονται από αυτό, καταργείται.

(...) ¹⁴⁷

Άρθρο 25 **Έναρξη ισχύος**

Η ισχύς του νόμου αυτού αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, εκτός εάν ορίζεται διαφορετικά από τις διατάξεις του νόμου αυτού.

Παραγγέλλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 30 Ιουνίου 2009

147. Ακολουθούν άρθρα που αφορούν άλλα θέματα όπως ρυθμίσεις υπαίθριου εμπορίου – κυριακάτικες αγορές, συμμετοχή σε υπαίθριο εμπόριο και λαϊκές αγορές, θέματα επιμελητηριακής νομοθεσίας, άλλα θέματα υπουργείου ανάπτυξης, παράταση αναστολής είσπραξης οφειλόμενων ασφαλιστικών εισφορών και ρύθμισης οφειλών κ.λπ.

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3896/2011 «Εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης - Εναρμόνιση της κείμενης νομοθεσίας με την Οδηγία 2006/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2006 και άλλες συναφείς διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 207/8.12.2010)

**Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ**

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

**ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ
ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ
ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2006/54/ΕΚ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ**

**ΤΙΤΛΟΣ Ι
ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ**

**Άρθρο 1
Σκοπός**

(Άρθρο 1 της Οδηγίας)

Σκοπός του παρόντος νόμου είναι να εξασφαλισθεί η εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης, όσον αφορά:

- α) την πρόσβαση στην απασχόληση, συμπεριλαμβανομένης της επαγγελματικής εξέλιξης, και στην επαγγελματική κατάρτιση, συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης με σκοπό την απασχόληση («vocational training»),
- β) τις συνθήκες και τους όρους εργασίας, συμπεριλαμβανομένης της αμοιβής και
- γ) τα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης, όπως προβλέπεται από τις διατάξεις της Οδηγίας 2006/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου.

**Άρθρο 2
Ορισμοί**

(Άρθρο 2 παρ. 1 της Οδηγίας)

Για την εφαρμογή του παρόντος νόμου, ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:

α. «άμεση διάκριση»: όταν ένα πρόσωπο υφίσταται, για λόγους φύλου, μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν την οποία υφίσταται, υπέστη ή θα υφίστατο ένα άλλο πρόσωπο σε ανάλογη κατάσταση,

β. «έμμεση διάκριση»: όταν μία εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική ενδέχεται να θέσει σε μειονεκτική θέση πρόσωπα του ενός φύλου σε σύγκριση με πρόσωπα του άλλου φύλου, εκτός αν αυτή η διάταξη, το κριτήριο ή η πρακτική δικαιολογείται αντικειμενικά από ένα θεμιτό σκοπό και τα μέσα επίτευξης του σκοπού αυτού είναι πρόσφορα και αναγκαία,

γ. «παρενόχληση»: όταν εκδηλώνεται ανεπιθύμητη συμπεριφορά συνδεδεμένη με το φύλο ενός προσώπου, με σκοπό ή αποτέλεσμα την παραβίαση της αξιοπρέπειας του προσώπου αυτού και τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος,

δ. «σεξουαλική παρενόχληση»: όταν εκδηλώνεται οποιαδήποτε μορφή ανεπιθύμητης λεκτικής, μη λεκτικής ή σωματικής συμπεριφοράς σεξουαλικού χαρακτήρα, με σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας ενός προσώπου, ιδίως με τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος,

ε. «αμοιβή»: οι πάσης φύσεως μισθοί και αποδοχές και όλα τα άλλα οφέλη που παρέχονται άμεσα ή έμμεσα από κάθε πηγή, σε χρήματα ή σε είδος, από τον εργοδότη στον εργαζόμενο, εξαιτίας ή και με αφορμή την απασχόληση του τελευταίου,

στ. «επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης»: συστήματα που δεν διέπονται από την Οδηγία 79/7/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1978, περί της προοδευτικής εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφάλισης (ΕΕL 6 της 10.1.1979), και που έχουν ως αντικείμενο τη χορήγηση στους εργαζόμενους, μισθωτούς ή αυτοαπασχολούμενους, στα πλαίσια επιχείρησης ή ομάδας επιχειρήσεων, οικονομικού κλάδου ή επαγγελματικού ή διεπαγγελματικού τομέα, παροχών που προορίζονται να συμπληρώσουν ή να υποκαταστήσουν τις παροχές των εκ του νόμου συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης, ανεξαρτήτως του αν η υπαγωγή στα συστήματα αυτά είναι υποχρεωτική.

Άρθρο 3

Αρχή ίσης μεταχείρισης - Απαγόρευση διακρίσεων

(Άρθρο 2 παρ. 2 της Οδηγίας)

1. Απαγορεύεται κάθε μορφής άμεση ή έμμεση διάκριση λόγω φύλου, σε συσχέτισμό ιδίως με την οικογενειακή κατάσταση, σε όλους τους τομείς που περιλαμβάνονται στο πεδίο εφαρμογής του παρόντος νόμου, όπως εξειδικεύονται στις κατωτέρω διατάξεις.

2. α) Η παρενόχληση, η σεξουαλική παρενόχληση, καθώς και οποιαδήποτε λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση που οφείλεται στην ανοχή ή στην απόρριψη αυτής της συμπεριφοράς, συνιστούν διάκριση λόγω φύλου και απαγορεύονται.

β) Διάκριση λόγω φύλου συνιστά, επίσης, οποιαδήποτε λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση προσώπου που συνδέεται με αλλαγή φύλου.

3. Η εντολή που ενέχει διάκριση εις βάρος ενός προσώπου λόγω φύλου συνιστά διάκριση κατά την έννοια του παρόντος νόμου.

4. Συνιστά επίσης διάκριση κατά την έννοια του παρόντος νόμου η λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση γυναικών λόγω εγκυμοσύνης ή μητρότητας, στις περιπτώσεις των προεδρικών διαταγμάτων 176/1997 (ΦΕΚ 150 Α'), 41/2003 (ΦΕΚ 44 Α') και του άρθρου 142 του ν. 3655/2008 (ΦΕΚ 58 Α').

ΤΙΤΛΟΣ ΙΙ ΕΙΔΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α' ΙΣΟΤΗΤΑ ΑΜΟΙΒΩΝ ΜΕΤΑΞΥ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΔΡΩΝ

Άρθρο 4

Απαγόρευση διακρίσεων ως προς τις αμοιβές (Άρθρο 4 της Οδηγίας)

1. Άνδρες και γυναίκες δικαιούνται ίση αμοιβή για όμοια εργασία ή για εργασία ίσης αξίας.

2. α) Όταν χρησιμοποιείται σύστημα επαγγελματικής κατάταξης για τον καθορισμό των αμοιβών, το σύστημα αυτό πρέπει να βασίζεται σε κοινά κριτήρια για εργαζόμενους άνδρες και γυναίκες και να επιβάλλεται κατά τρόπο που να αποκλείει τις διακρίσεις που βασίζονται στο φύλο.

β) Κατά το σχεδιασμό και την εφαρμογή συστημάτων αξιολόγησης του προσωπικού που συνδέονται με τη μισθολογική εξέλιξή του, πρέπει να τηρείται η αρχή της ίσης μεταχείρισης και να μην επιτρέπεται διάκριση λόγω φύλου ή οικογενειακής κατάστασης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄
ΙΣΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ

Άρθρο 5
Πεδίο εφαρμογής
(Άρθρα 6, 7 και 8 της Οδηγίας)

1. Πρόσωπα

Οι διατάξεις του παρόντος κεφαλαίου εφαρμόζονται στον ενεργό πληθυσμό, συμπεριλαμβανομένων των αυτοαπασχολούμενων, των εργαζόμενων των οποίων η δραστηριότητα διακόπτεται λόγω ασθένειας, μητρότητας, ατυχήματος ή μη ηθελημένης ανεργίας και των προσώπων που αναζητούν εργασία, στους συνταξιούχους και στους αναπήρους εργαζομένους, καθώς και στους εξ αυτών έλκοντες δικαιώματα, σύμφωνα με το εσωτερικό δίκαιο ή/και την πρακτική.

2. Καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής

α) Στα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης που εξασφαλίζουν προστασία κατά των κινδύνων ασθένειας, αναπηρίας, γήρατος, συμπεριλαμβανομένης και της περίπτωσης πρόωρης συνταξιοδότησης, εργατικού ατυχήματος και επαγγελματικής ασθένειας, καθώς και ανεργίας.

β) Στα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης που προβλέπουν άλλες κοινωνικές παροχές σε είδος ή σε χρήμα και ιδίως παροχές επιζώντων και οικογενειακές παροχές, εφόσον οι παροχές αυτές προορίζονται για μισθωτούς και επομένως αποτελούν οφέλη που παρέχονται από τον εργοδότη στον εργαζόμενο λόγω της απασχόλησης αυτού.

3. Εξαιρέσεις από το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής 3.1. Οι διατάξεις του παρόντος κεφαλαίου δεν εφαρμόζονται:

α. στις ατομικές συμβάσεις των αυτοαπασχολούμενων,

β. στα συστήματα των αυτοαπασχολούμενων που έχουν μόνο ένα μέλος,

γ. στις ασφαλιστήριες συμβάσεις στις οποίες δεν μετέχει ο εργοδότης, στην περίπτωση των μισθωτών,

δ. στις προαιρετικές διατάξεις επαγγελματικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης που προσφέρονται ατομικά στους μετέχοντες για να εξασφαλίσουν:

–είτε συμπληρωματικές παροχές

–είτε την επιλογή ημερομηνίας έναρξης των κανονικών παροχών των αυτοαπασχολούμενων ή την επιλογή μεταξύ πολλών παροχών,

ε. στα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης στα οποία οι παροχές χρηματοδοτούνται από εισφορές που καταβάλλουν οι εργαζόμενοι σε εθελοντική βάση.

3.2. Οι διατάξεις του παρόντος κεφαλαίου δεν εμποδίζουν τον εργοδότη να χορηγήσει συμπληρωματικό ποσό σύνταξης σε άτομα τα οποία έχουν ήδη συμπληρώσει την ηλικία συνταξιοδότησης όσον αφορά τη χορήγηση σύνταξης δυνάμει επαγγελματικού συστήματος, αλλά τα οποία δεν έχουν ακόμη συμπληρώσει το προβλεπόμενο όριο ηλικίας για τη χορήγηση σύνταξης από το εκ του νόμου σύστημα, με σκοπό την εξίσωση ή την προσέγγιση του ποσού των συνολικών παροχών που καταβάλλεται στα άτομα αυτά με το ποσό που καταβάλλεται σε ετερόφυλα άτομα τα οποία βρίσκονται στην ίδια κατάσταση και έχουν ήδη συμπληρώσει την ηλικία για συνταξιοδότηση από το εκ του νόμου σύστημα, έως ότου οι δικαιούχοι του συμπληρωματικού ποσού συμπληρώσουν το προβλεπόμενο από το εκ του νόμου σύστημα όριο ηλικίας.

Άρθρο 6

Έκταση της απαγόρευσης

(Άρθρο 5 της Οδηγίας)

Υπό τους όρους που καθορίζονται στις ακόλουθες διατάξεις του παρόντος κεφαλαίου, απαγορεύεται κάθε άμεση ή έμμεση διάκριση λόγω φύλου, ιδίως σε συσχετισμό με την ύπαρξη γάμου ή την εν γένει οικογενειακή κατάσταση, όσον αφορά:

- το πεδίο εφαρμογής των επαγγελματικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης και τους όρους της υπαγωγής στα συστήματα αυτά,
- την υποχρέωση καταβολής εισφορών και τον υπολογισμό των εισφορών,
- τον υπολογισμό των παροχών, συμπεριλαμβανομένων των προσαυξήσεων λόγω συζύγου και προστατευόμενων προσώπων, καθώς και τις προϋποθέσεις διάρκειας και διατήρησης του δικαιώματος παροχών.

Άρθρο 7

Περιπτώσεις διακρίσεων

(Άρθρο 9 της Οδηγίας)

1. Αντιβαίνουν στην αρχή της ίσης μεταχείρισης διατάξεις που βασίζονται στο φύλο, είτε άμεσα είτε έμμεσα, ιδίως σε σχέση με την ύπαρξη γάμου ή την εν γένει οικογενειακή κατάσταση, προκειμένου:

- α) να προσδιορίσουν τα πρόσωπα που δικαιούνται να συμμετέχουν σε επαγγελματικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης,
- β) να καθορίσουν τον υποχρεωτικό ή προαιρετικό χαρακτήρα της συμμετοχής σε ένα επαγγελματικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης,

γ) να διαμορφώσουν διαφορετικούς κανόνες σχετικά με την ηλικία εισόδου στο επαγγελματικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης ή με την ελάχιστη διάρκεια της απασχόλησης ή της υπαγωγής στο επαγγελματικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, για τη λήψη παροχών από το σύστημα αυτό,

δ) να προβλέψουν διαφορετικούς κανόνες, εκτός από τις περιπτώσεις που προβλέπονται στα στοιχεία η) και θ)ββ, για την απόδοση των εισφορών όταν ο εργαζόμενος αποχωρεί από το επαγγελματικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης χωρίς να έχει συμπληρώσει τις προϋποθέσεις που θα του εξασφάλιζαν μεταγενέστερο δικαίωμα για τις μακροπρόθεσμες παροχές,

ε) να καθορίσουν διαφορετικές προϋποθέσεις για τη χορήγηση παροχών ή να τις περιορίσουν μόνο στους εργαζόμενους του ενός ή του άλλου φύλου,

στ) να επιβάλουν διαφορετικά όρια ηλικίας για τη συνταξιοδότηση,

ζ) να διακόψουν τη διατήρηση ή την απόκτηση δικαιωμάτων κατά τη διάρκεια των αδειών λόγω μητρότητας ή για οικογενειακούς λόγους, οι οποίες ορίζονται με νόμο ή με σύμβαση και κατά τις οποίες καταβάλλονται αποδοχές από τον εργοδότη,

η) να καθορίσουν διαφορετικά επίπεδα για τις παροχές, εκτός εάν αυτό είναι αναγκαίο προκειμένου να ληφθούν υπόψη αναλογιστικά στοιχεία υπολογισμού, τα οποία είναι διαφορετικά για τα δύο φύλα, στην περίπτωση συστημάτων καθορισμένων εισφορών.

Στην περίπτωση επαγγελματικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης καθορισμένων παροχών τα οποία χρηματοδοτούνται με κεφαλαιοποίηση, ορισμένα στοιχεία μπορεί να είναι άνισα, στο βαθμό που η ανισότητα των ποσών οφείλεται στις συνέπειες της χρησιμοποίησης διαφορετικών αναλογιστικών συντελεστών σύμφωνα με το φύλο κατά την εφαρμογή της χρηματοδότησης του επαγγελματικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης,

θ) να καθορίσουν διαφορετικά επίπεδα:

αα. για τις εισφορές των εργαζόμενων,

ββ. για τις εισφορές των εργοδοτών εκτός από:

–την περίπτωση επαγγελματικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης καθορισμένων εισφορών εάν στόχος είναι η εξίσωση ή η προσέγγιση των τελικών παροχών των δύο φύλων,

–την περίπτωση επαγγελματικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης καθορισμένων παροχών, χρηματοδοτούμενων με κεφαλαιοποίηση, εφόσον οι εργοδοτικές εισφορές προορίζονται να συμπληρώσουν το χρηματικό ποσό το οποίο είναι απαραίτητο για να καλυφθεί το κόστος των καθορισμένων αυτών παροχών,

ι) να προβλέψουν διαφορετικούς κανόνες ή κανόνες που εφαρμόζονται μόνο για τους εργαζόμενους συγκεκριμένου φύλου, εκτός από τις περιπτώσεις που προβλέ-

πονται στα στοιχεία η) και θ)ββ όσον αφορά την εξασφάλιση ή τη διατήρηση του δικαιώματος για μεταγενέστερες παροχές, όταν ο εργαζόμενος αποχωρεί από το επαγγελματικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης.

2. Στις περιπτώσεις που η χορήγηση των παροχών που απορρέουν από το παρόν κεφάλαιο επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια των οργάνων διαχείρισης του επαγγελματικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, τα όργανα αυτά πρέπει να τηρούν την αρχή της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών.

Άρθρο 8

Εφαρμογή ως προς τους αυτοαπασχολούμενους

(Άρθρα 10 και 11 της Οδηγίας)

1. Από 1.1.1993 παύουν να ισχύουν διατάξεις των επαγγελματικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης των αυτοαπασχολούμενων οι οποίες αντιβαίνουν προς την αρχή της ίσης μεταχείρισης.

2. Δικαιώματα και υποχρεώσεις που συνδέονται με περίοδο υπαγωγής σε επαγγελματικό σύστημα αυτοαπασχολούμενων χρονικώς προγενέστερη της 1.1.1993, εξακολουθούν να διέπονται από τις διατάξεις του συστήματος που ίσχυε κατά την περίοδο εκείνη.

3. Η εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης στα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης των αυτοαπασχολούμενων ως προς τον καθορισμό της ηλικίας συνταξιοδότησης για τη χορήγηση συντάξεων γήρατος ή αποχώρησης, καθώς και τις συνέπειες που είναι δυνατόν να προκύψουν για άλλες παροχές, αναβάλλεται μέχρι την ημερομηνία κατά την οποία η ίση μεταχείριση θα επιτευχθεί στα εκ του νόμου συστήματα.

4. Η αρχή της ίσης μεταχείρισης στα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης των αυτοαπασχολούμενων ως προς τη σύνταξη επιζώντων ισχύει από 5.1.1999.

5. Η αρχή της ίσης μεταχείρισης στα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης των αυτοαπασχολούμενων στις περιπτώσεις εφαρμογής του στοιχείου θ)ββ του άρθρου 8 ισχύει από 1.1.1999.

Άρθρο 9

Αναδρομική εφαρμογή ως προς τους μισθωτούς

(Άρθρο 12 της Οδηγίας)

Οι διατάξεις του παρόντος κεφαλαίου όσον αφορά τους μισθωτούς εφαρμόζονται σε όλες τις παροχές που οφείλονται σε σχέση με περιόδους απασχόλησης μεταγενέστερες της 17ης Μαΐου 1990 και ισχύουν αναδρομικά από την ημερομηνία αυτή, με την επιφύλαξη των δικαιωμάτων των εργαζομένων ή των εξ αυτών ελκόντων δικαιώματα, οι οποίοι πριν από την ημερομηνία αυτή είχαν ασκήσει τα προβλεπόμενα στην ισχύουσα νομοθεσία ένδικα μέσα. Στην περίπτωση αυτή, οι δια-

τάξεις του παρόντος νόμου ισχύουν αναδρομικά από 1.1.1981 και καλύπτουν όλες τις παροχές που οφείλονται σε σχέση με περιόδους απασχόλησης μεταγενέστερες της ημερομηνίας αυτής.

Άρθρο 10 **Μεταβλητή ηλικία συνταξιοδότησης** (Άρθρο 13 της Οδηγίας)

Οι περιπτώσεις όπου άνδρες και γυναίκες έχουν τη δυνατότητα μεταβλητής ηλικίας συνταξιοδότησης υπό τους ίδιους όρους, δεν θεωρούνται ασύμβατες με τον παρόντα νόμο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄ **ΙΣΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ** **ΣΤΗΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΟΡΟΥΣ** **ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

Άρθρο 11 **Πρόσβαση στην απασχόληση – Όροι πρόσληψης** (Άρθρο 14 παρ. 1 περ. α΄ της Οδηγίας)

1. Απαγορεύεται κάθε μορφής άμεση ή έμμεση διάκριση λόγω φύλου ή λόγω οικογενειακής κατάστασης, όσον αφορά στους όρους πρόσβασης στη μισθωτή ή μη απασχόληση ή γενικά στην επαγγελματική ζωή, περιλαμβανομένων των κριτηρίων επιλογής και των όρων πρόσληψης, ανεξαρτήτως του κλάδου δραστηριότητας και σε όλα τα επίπεδα της επαγγελματικής ιεραρχίας.

2. Απαγορεύεται κάθε αναφορά στο φύλο ή στην οικογενειακή κατάσταση ή η χρήση κριτηρίων και στοιχείων που καταλήγουν σε άμεση ή έμμεση διάκριση με βάση το φύλο, σύμφωνα με τους ορισμούς του άρθρου 2, όσον αφορά στις δημοσιεύσεις, αγγελίες, διαφημίσεις, προκηρύξεις, εγκυκλίους και κανονισμούς, που αφορούν σε επιλογή προσώπων για την κάλυψη κενών θέσεων εργασίας, την παροχή εκπαίδευσης ή επαγγελματικής κατάρτισης ή τη χορήγηση επαγγελματικών αδειών.

Άρθρο 12 **Συνθήκες και όροι απασχόλησης – Επαγγελματική εξέλιξη** (Άρθρο 14 παρ. 1 περ. γ΄ της Οδηγίας)

Απαγορεύεται κάθε μορφής άμεση ή έμμεση διάκριση λόγω του φύλου ή της οικογενειακής κατάστασης του εργαζομένου όσον αφορά στους όρους, στις συνθήκες απασχόλησης και εργασίας, στις προαγωγές, καθώς και στο σχεδιασμό και την εφαρμογή συστημάτων αξιολόγησης προσωπικού.

Άρθρο 13
Επαγγελματικός προσανατολισμός και επαγγελματική
κατάρτιση και επιμόρφωση
(Άρθρο 14 παρ. 1 περ. β' της Οδηγίας)

Απαγορεύεται κάθε μορφής άμεση ή έμμεση διάκριση λόγω φύλου ή λόγω οικογενειακής κατάστασης, όσον αφορά:

α) στην πρόσβαση στο περιεχόμενο και στην εφαρμογή προγραμμάτων ή συστημάτων επαγγελματικού προσανατολισμού και επαναπροσανατολισμού κάθε τύπου και βαθμίδας, επαγγελματικής κατάρτισης και επιμόρφωσης, μαθητείας, μετεκπαίδευσης, εκπαίδευσης για αλλαγή επαγγέλματος, λαϊκής επιμόρφωσης, ενημέρωσης και πληροφόρησης των εργαζομένων ή των οικογενειών τους και γενικά προγραμμάτων που συντελούν στην πνευματική, οικονομική και κοινωνική τους εξέλιξη και ανάπτυξη, περιλαμβανομένης της απόκτησης πρακτικής ή εργασιακής εμπειρίας και της δοκιμαστικής υπηρεσίας,

β) στον καθορισμό των προϋποθέσεων και στη συμμετοχή σε εξετάσεις απόκτησης ή απονομής διπλωμάτων, πιστοποιητικών ή άλλων τίτλων ή αδειών ασκήσεως επαγγέλματος, καθώς και στη χορήγηση υποτροφιών και εκπαιδευτικών αδειών ή στην παροχή σπουδαστικών ή άλλων συναφών ευεργετημάτων.

Άρθρο 14
Λύση της σχέσεως εργασίας και της υπαλληλικής σχέσεως –
Προστασία έναντι αντιποίνων
(Άρθρο 14 παρ. 1 περ. γ' και άρθρο 24 της Οδηγίας)

Απαγορεύεται η καταγγελία ή η με οποιονδήποτε τρόπο λύση της σχέσεως εργασίας και της υπαλληλικής σχέσεως, καθώς και κάθε άλλη δυσμενής μεταχείριση:

α) για λόγους φύλου ή οικογενειακής κατάστασης,

β) όταν συνιστά εκδικητική συμπεριφορά του εργοδότη, λόγω μη ενδοτικότητας του εργαζομένου σε σεξουαλική ή άλλη παρενόχληση σε βάρος του, σύμφωνα με τους ορισμούς του άρθρου 2,

γ) όταν γίνεται ως αντίδραση του εργοδότη, ή υπεύθυνου για επαγγελματική κατάρτιση, σε διαμαρτυρία, καταγγελία, μαρτυρία ή οποιαδήποτε άλλη ενέργεια προσώπου εργαζομένου επαγγελματικά καταρτιζόμενου, ή εκπροσώπου του, στο χώρο της επιχείρησης ή επαγγελματικής κατάρτισης, ενώπιον δικαστηρίου ή άλλης αρχής, η οποία είναι σχετική με την εφαρμογή του παρόντος νόμου.

Άρθρο 15**Συμμετοχή σε σωματεία και ενώσεις***(Άρθρο 14 παρ. 1 περ. δ' της Οδηγίας)*

Απαγορεύεται κάθε μορφής άμεση ή έμμεση διάκριση λόγω φύλου ή οικογενειακής κατάστασης όσον αφορά στην ιδιότητα του μέλους ή στη συμμετοχή σε σωματεία ή ενώσεις εργαζομένων ή εργοδοτών ή σε οποιοδήποτε επαγγελματικό σωματείο, περιλαμβανομένων των πλεονεκτημάτων που χορηγούνται από τέτοια σωματεία ή ενώσεις. Επιτρέπεται η διατήρηση ή ίδρυση οργανώσεων προσώπων του ενός μόνο φύλου, εφόσον κύριος σκοπός τους είναι η προώθηση της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών.

Άρθρο 16**Επιστροφή στην εργασία μετά από άδεια μητρότητας***(Άρθρο 15 της Οδηγίας)*

Η εργαζόμενη που έχει λάβει την εκάστοτε ισχύουσα άδεια μητρότητας ή την ειδική άδεια του άρθρου 142 του ν. 3655/2008 (ΦΕΚ 58 Α') δικαιούται, μετά το πέρας των αδειών αυτών, να επιστρέψει στη θέση εργασίας της ή σε ισοδύναμη θέση, με όχι λιγότερο ευνοϊκούς επαγγελματικούς όρους και συνθήκες και να επωφεληθεί από οποιαδήποτε βελτίωση των συνθηκών εργασίας, την οποία θα εδικαιούτο κατά την απουσία της.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ**ΜΕΤΡΑ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΝΟΜΟΘΕΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ
ΤΩΝ ΙΣΩΝ ΕΥΚΑΙΡΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΣΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΝΔΡΩΝ ΚΑΙ
ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ****Άρθρο 17****Πεδίο εφαρμογής**

Οι διατάξεις του παρόντος νόμου εφαρμόζονται στα άτομα που απασχολούνται ή είναι υποψήφια για απασχόληση στο Δημόσιο και στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, καθώς και στον ιδιωτικό τομέα, με οποιαδήποτε σχέση εργασίας ή μορφή απασχόλησης, συμπεριλαμβανομένης της σύμβασης έργου και της έμμισθης εντολής, και ανεξάρτητα από τη φύση των παρεχόμενων υπηρεσιών, στα άτομα που ασκούν ελευθέρια επαγγέλματα, καθώς και στα άτομα που λαμβάνουν επαγγελματική εκπαίδευση.

Οι διατάξεις του παρόντος νόμου εφαρμόζονται επίσης στα άτομα που λαμβάνουν επαγγελματική εκπαίδευση ή είναι υποψήφια για επαγγελματική εκπαίδευση οποιουδήποτε είδους και μορφής.

Άρθρο 18

Διάκριση λόγω γονικής άδειας ανατροφής και υιοθεσίας

Πέρα από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 3 παράγραφοι 2 έως 4 του παρόντος νόμου, συνιστά διάκριση και η λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση γονέων λόγω άδειας ανατροφής, φροντίδας, υιοθεσίας ή αναδοχής παιδιού.

Άρθρο 19

Θετικά μέτρα

(Άρθρο 3 της Οδηγίας)

Δεν συνιστά διάκριση η λήψη ή η διατήρηση ειδικών ή θετικών μέτρων με σκοπό την εξάλειψη τυχόν υφιστάμενων διακρίσεων εις βάρος του λιγότερο εκπροσωπούμενου φύλου και την επίτευξη της ουσιαστικής ισότητας στους τομείς που περιλαμβάνονται στο πεδίο εφαρμογής του παρόντος νόμου, όπως εξειδικεύονται στις διατάξεις του πρώτου μέρους.

Άρθρο 20

Προστασία μητρότητας, πατρότητας και οικογενειακής ζωής

1. Δεν θίγονται με τον παρόντα νόμο ειδικές διατάξεις νόμων, διαταγμάτων ή κανονισμών που ρυθμίζουν θέματα προστασίας της εγκυμοσύνης και της μητρότητας ή την προστασία της πατρότητας ή την προστασία της οικογενειακής ζωής.
2. Ο εργοδότης δεν μπορεί να αρνηθεί την πρόσληψη γυναίκας λόγω εγκυμοσύνης ή μητρότητας. Σε εργασίες όπου για την πρόσληψη απαιτείται η προσκόμιση ιατρικής βεβαίωσης, η έγκυος προσλαμβάνεται χωρίς την ιατρική αυτή βεβαίωση, εφόσον οι ιατρικές εξετάσεις που απαιτούνται είναι επικίνδυνες για την υγεία της ίδιας ή του εμβρύου. Στην περίπτωση αυτή, η προσκόμιση της ιατρικής βεβαίωσης γίνεται μετά τη λήξη της άδειας μητρότητας, με την επιφύλαξη των διατάξεων του π.δ. 176/1997 (ΦΕΚ 150 Α') και του π.δ. 41/2003 (ΦΕΚ 44 Α').
3. Η προστασία του άρθρου 16 του παρόντος νόμου ισχύει και για τους εργαζόμενους που κάνουν χρήση οποιασδήποτε αδειας, η οποία προβλέπεται για τη γέννηση, ανατροφή ή υιοθεσία παιδιού.
4. Οι ρυθμίσεις του άρθρου 15 του ν. 1483/1984 (ΦΕΚ 153 Α'), επεκτείνονται και ισχύουν για τρεις επιπλέον μήνες στην περίπτωση χρήσης της ειδικής παροχής προστασίας της μητρότητας του άρθρου 142 του ν. 3655/2008 (ΦΕΚ 58 Α').
5. Τα άρθρα 7 και 9 του ν. 1483/1984 (ΦΕΚ 153 Α'), όπως ισχύουν, έχουν εφαρμογή και στους μερικώς απασχολούμενους.

Άρθρο 21

Δικαιούχοι επιδόματος γάμου και παιδιών

1. α) Δικαιούχος του επιδόματος γάμου είναι κάθε εργαζόμενος σύζυγος, χήρος ή διαζευγμένος, καθώς και ο άγαμος γονέας, ανεξαρτήτως φύλου.

β) Δικαιούχος του επιδόματος παιδιών είναι κάθε εργαζόμενος γονέας, φυσικός ή θετός, ή εκείνος στον οποίο έχει ανατεθεί η επιμέλεια του παιδιού με δικαστική απόφαση.

γ) Οι ρυθμίσεις της παρούσας παραγράφου δεν θίγουν τις προϋποθέσεις χορήγησης των ανωτέρω επιδομάτων που δεν συνδέονται με το φύλο του εργαζόμενου, τα οποία κατά τα λοιπά χορηγούνται με βάση τις ισχύουσες κάθε φορά διατάξεις. Επίσης, οι ρυθμίσεις της παρούσας παραγράφου δεν επεκτείνονται επί των προϋποθέσεων χορήγησης της οικογενειακής παροχής των υπαλλήλων του Δημοσίου, των Ν.Π.Δ.Δ. και των Ο.Τ.Α., η οποία εξακολουθεί να χορηγείται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 11 του ν. 3205/2003 (ΦΕΚ 297 Α'), όπως κάθε φορά ισχύουν.

2. Το εδάφιο δ' της παρ. 4 του άρθρου 3 του από 20/23.12.1959 β.δ. (ΦΕΚ 279 Α'), όπως ισχύει, αντικαθίσταται ως εξής:

«δ) Αν η επιμέλεια των παιδιών έχει ανατεθεί με δικαστική απόφαση σε τρίτο πρόσωπο, το επίδομα καταβάλλεται στο τρίτο αυτό πρόσωπο, έστω και αν δεν εργάζεται.»

Άρθρο 22

Έννομη προστασία

(Άρθρο 17 της Οδηγίας)

1. Κάθε πρόσωπο που θεωρεί ότι ζημιώθηκε από τη μη τήρηση των διατάξεων του παρόντος νόμου, ακόμη και αν έχει λήξει η σχέση, στο πλαίσιο της οποίας φέρεται ότι σημειώθηκε η διάκριση, έχει δικαίωμα δικαστικής προστασίας, καθώς και δικαίωμα προσφυγής ενώπιον των αρμόδιων διοικητικών αρχών, συμπεριλαμβανομένων των διαδικασιών διαμεσολάβησης από το φορέα του άρθρου 25 του παρόντος νόμου. Η άσκηση των δικαιωμάτων αυτών δεν επηρεάζει τις προβλεπόμενες προθεσμίες δικαστικής και διοικητικής προσφυγής.

2. Νομικά πρόσωπα και ενώσεις προσώπων που δικαιολογούν σχετικό έννομο συμφέρον μπορούν, κατόπιν συναίνεσης του θιγόμενου από παραβάσεις του παρόντος νόμου, να ασκούν στο όνομά του προσφυγή ενώπιον των αρμόδιων διοικητικών ή δικαστικών αρχών. Μπορούν επίσης να παρεμβαίνουν προς υπεράσπισή του ενώπιον των διοικητικών ή δικαστικών αρχών.

Άρθρο 23

Αστικές, διοικητικές και ποινικές κυρώσεις

(Άρθρα 18 και 25 της Οδηγίας)

1. Η παραβίαση της κατά τον παρόντα νόμο απαγόρευσης διακρίσεων λόγω φύλου γεννά, εκτός των άλλων, και αξίωση προς πλήρη αποζημίωση του θύματος, η οποία θα καλύπτει τη θετική και την αποθετική ζημία, καθώς και την ηθική βλάβη.

Στο άρθρο 663 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας προστίθεται περίπτωση 6 ως εξής:

«6) όλες οι διαφορές μεταξύ ιδιωτών από την παραβίαση της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης, όπως αυτή κατοχυρώνεται στην κείμενη νομοθεσία που ενσωμάτωσε την οδηγία 2006/54/ΕΚ στην ελληνική έννομη τάξη.»

2. Η παραβίαση της κατά τον παρόντα νόμο απαγόρευσης διακρίσεων λόγω φύλου από πρόσωπο που ενεργεί ως εργοδότης ή από τον ασκούντα το διευθυντικό δικαίωμα ή εκπρόσωπο ή προστηθέντα υπ' αυτών, κατά τη σύναψη ή άρνηση σύναψης εργασιακής σχέσης ή κατά τη διάρκεια, λειτουργία, εξέλιξη ή λύση αυτής, συνιστά παραβίαση της εργατικής νομοθεσίας και κατά την έννοια του άρθρου 16 του ν. 2639/1998 (ΦΕΚ 205 Α'), για την οποία επιβάλλονται οι προβλεπόμενες στο άρθρο αυτό διοικητικές κυρώσεις σύμφωνα με τα κριτήρια της παραγράφου 3 αυτού, όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει.

3. Στην παράγραφο 1 του άρθρου 107 του Κώδικα Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ. που κυρώθηκε με το ν. 3528/2007 (ΦΕΚ 26 Α') προστίθεται περίπτωση κδ' ως εξής:

«κδ) η παραβίαση της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία που ενσωμάτωσε την οδηγία 2006/54/ΕΚ στην ελληνική έννομη τάξη.»

4. Στο άρθρο 337 του Ποινικού Κώδικα προστίθεται παράγραφος 5 ως εξής:

«5. Όποιος τελεί την πράξη της παραγράφου 1 του άρθρου αυτού, εκμεταλλεόμενος την εργασιακή θέση του παθόντος ή τη θέση προσώπου που έχει ενταχθεί σε διαδικασία αναζήτησης θέσης εργασίας διώκεται κατ' έγκληση και τιμωρείται με φυλάκιση από έξι (6) μήνες μέχρι τρία (3) έτη και με χρηματική ποινή τουλάχιστον χιλίων (1.000) ευρώ.»

Άρθρο 24

Βάρος απόδειξης

(Άρθρο 19 της Οδηγίας)

1. Όταν ένα πρόσωπο που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του παρόντος νόμου ισχυρίζεται ότι υφίσταται μεταχείριση που ενέχει διάκριση λόγω φύλου, κατά τις ανωτέρω διατάξεις, και επικαλείται, ενώπιον δικαστηρίου ή άλλης αρμόδιας αρχής, γε-

γονότα ή στοιχεία από τα οποία πιθανολογείται άμεση ή έμμεση διάκριση λόγω φύλου, ή ότι εκδηλώθηκε σεξουαλική ή άλλη παρενόχληση κατά την έννοια του παρόντος νόμου, ο καθ' ου φέρει το βάρος να αποδείξει στο δικαστήριο ή σε άλλη αρμόδια αρχή, ότι δεν υπήρξε παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών.

Η ανωτέρω ρύθμιση δεν ισχύει στην ποινική διαδικασία.

2. Η παράγραφος 1 εφαρμόζεται επίσης στις περιπτώσεις που τίθεται ζήτημα άνισης μεταχείρισης λόγω φύλου, οι οποίες εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 92/85/ΕΟΚ, όπως ενσωματώθηκε ιδίως με τα προεδρικά διατάγματα 176/1997 (ΦΕΚ 50 Α') και 41/2003 (ΦΕΚ 44 Α'), καθώς και της οδηγίας 96/34/ΕΚ, όπως ενσωματώθηκε ιδίως με τα άρθρα 5 και 6 του ν. 1483/1984 (ΦΕΚ 153 Α'), 25 του ν. 2639/1998 (ΦΕΚ 205 Α'), 53 παρ. 2 του ν. 3528/2007 (ΦΕΚ 26 Α'), 6 του π.δ. 193/1988 (ΦΕΚ 84 Α') και 8 της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας έτους 2003.

Άρθρο 25

Φορέας παρακολούθησης και προώθησης της εφαρμογής της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών (Άρθρο 20 της Οδηγίας)

1. Φορέας για την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων του παρόντος νόμου ορίζεται ο Συνήγορος του Πολίτη.

2. Στην παρ. 1 του άρθρου 1 του ν. 3094/2003 (ΦΕΚ 10 Α') προστίθεται τελευταίο εδάφιο ως εξής:

«Ο Συνήγορος του Πολίτη ορίζεται φορέας για την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής, στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών όσον αφορά: α) την πρόσβαση στην απασχόληση, συμπεριλαμβανομένης της επαγγελματικής εξέλιξης και στην επαγγελματική κατάρτιση, συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης με σκοπό την απασχόληση, β) τις συνθήκες και τους όρους εργασίας, συμπεριλαμβανομένης της αμοιβής και γ) τα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης, κατ' εφαρμογή του άρθρου 20 της Οδηγίας 2006/54/ΕΚ.»

3. Το πρώτο εδάφιο της παρ. 2 του άρθρου 1 του ν. 3094/2003 αντικαθίσταται ως εξής:

«2. Ο Συνήγορος του Πολίτη επικουρείται από έξι Βοηθούς Συνηγόρους. Ο Συνήγορος του Πολίτη αναθέτει σε Βοηθούς Συνηγόρους την εκτέλεση των καθηκόντων του Συνηγόρου για το Παιδί, καθώς και την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, κατά την πρώτη παράγραφο του άρθρου αυτού.»

4. Στην παρ. 1 του άρθρου 3 του ν. 3094/2003, προστίθεται προτελευταίο εδάφιο ως εξής:

«Φυσικά ή νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, συμπεριλαμβανομένων των τραπεζών, υπάγονται στην αρμοδιότητα του Συνηγόρου του Πολίτη για την εκπλήρωση της κατά την παράγραφο 1 του άρθρου 1 αποστολής αυτού ως φορέα για την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, βάσει της οδηγίας 2006/54/ΕΚ, όπως ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη.»

5. Όπου στα άρθρα 1 έως και 4 του ν. 3094/2003 αναφέρονται οι όροι «δημόσιες υπηρεσίες» ή «υπάλληλος», προστίθεται «και ιδιώτες/ιδιώτης, για την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, βάσει της Οδηγίας 2006/54/ΕΚ, όπως ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη».

6. Το τελευταίο εδάφιο της παρ. 2 του άρθρου 3 του ν. 3094/2003 αντικαθίσταται ως εξής:

«Δεν υπάγονται επίσης στην αρμοδιότητά του θέματα που αφορούν την υπηρεσιακή κατάσταση του προσωπικού των δημοσίων υπηρεσιών, με εξαίρεση τις περιπτώσεις όπου ο Συνήγορος του Πολίτη ενεργεί ως φορέας προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης, ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, ηλικίας, αναπηρίας ή γενετήσιου προσανατολισμού, καθώς και τις περιπτώσεις όπου ενεργεί ως φορέας για την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, βάσει της Οδηγίας 2006/54/ΕΚ, όπως ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη.»

7. Στην παρ. 4 του άρθρου 3 του ν. 3094/2003 προστίθεται δεύτερο εδάφιο ως εξής:

«Όταν ο Συνήγορος του Πολίτη ενεργεί ως φορέας για την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, κατά την παράγραφο 1 του άρθρου 1 του νόμου αυτού, επιλαμβάνεται υποθέσεων που εκκρεμούν ενώπιον δικαστηρίων, δικαστικών ή εισαγγελικών αρχών, έως τη διεξαγωγή της πρώτης συζήτησης στο ακροατήριο ή την άσκηση ποινικής δίωξης ή έως ότου το αρμόδιο δικαστήριο ή η αρμόδια δικαστική αρχή αποφανθεί επί αιτήσεως παροχής προσωρινής δικαστικής προστασίας.»

8. Στο άρθρο 3 του ν. 3094/2003 προστίθεται παράγραφος 6 ως εξής:

«6. Στο πλαίσιο της κατά την παράγραφο 1 του άρθρου 1 αποστολής του ως φορέα για την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών και πέραν των λοιπών κατά τον παρόντα νόμο αρμοδιοτήτων του, ο Συνήγορος του Πολίτη,

α) παρέχει συνδρομή προς τα θύματα διακρίσεων λόγω φύλου, διαμεσολαβώντας με κάθε πρόσφορο τρόπο για την αποκατάσταση της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών. Εφόσον η διαμεσολάβηση αυτή δεν επιφέρει ικανοποιητικά αποτελέσματα, ο Συνήγορος του Πολίτη διαβιβάζει το πόρισμά του στον καθ' ύλην αρμόδιο φορέα για την άσκηση της πειθαρχικής ή και κυρωτικής αρμοδιότητας, ο οποίος οφείλει να ενημερώσει περί αυτού τον Συνήγορο του Πολίτη.

β) διενεργεί έρευνα σύμφωνα με το άρθρο 4,

γ) δημοσιεύει ειδικές εκθέσεις για την εφαρμογή των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας, οι οποίες περιλαμβάνουν και εισηγήσεις μέτρων για την εξάλειψη των διακρίσεων λόγω φύλου. Οι εκθέσεις αυτές κοινοποιούνται, πέραν των οριζόμενων στο τελευταίο εδάφιο της παραγράφου 5 του άρθρου 3 του παρόντος νόμου, στο Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης και στη Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων του Υπουργείου Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης,

δ) διατυπώνει γνώμη, αυτεπαγγέλτως ή κατόπιν ερωτήματος άλλης δημόσιας αρχής, ως προς την ερμηνεία διατάξεων του παρόντος νόμου,

ε) ανταλλάσσει πληροφορίες με ομόλογους φορείς των κρατών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και με αρμόδιους ευρωπαϊκούς οργανισμούς, όπως το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων που έχει συσταθεί με τον Κανονισμό (ΕΚ) 1922/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Δεκεμβρίου 2006 (ΕΕ L 403) και

στ) συνεργάζεται με τη Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων του Υπουργείου Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, τους κοινωνικούς εταίρους, τις επιχειρήσεις και τις μη κυβερνητικές οργανώσεις προς ενημέρωση και διάδοση των καλών πρακτικών ίσης μεταχείρισης και ίσων ευκαιριών για άνδρες και γυναίκες στην απασχόληση, την εργασία και την εν γένει επαγγελματική δραστηριότητα και για τη διοργάνωση σχετικών επιμορφωτικών εκδηλώσεων.»

9. Τα εδάφια 6 έως 9 της παρ. 5 του άρθρου 4 του ν. 3094/2003 αντικαθίστανται ως εξής:

«Για την προάσπιση των δικαιωμάτων του παιδιού και για την παρακολούθηση της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, κατά την παράγραφο 1 του άρθρου 1 του παρόντος, ο Συνήγορος του Πολίτη μπορεί να ζητεί, με ειδικά αιτιολογημένο έγγραφό του, από ιδιώτη που κατονομάζεται στην αναφορά,

έγγραφα ή άλλα στοιχεία για την υπόθεση. Τα στοιχεία αυτά παρέχονται εφόσον δεν παραβιάζεται η νομοθεσία περί προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Στο πλαίσιο έρευνας για την προάσπιση των δικαιωμάτων του παιδιού, δεν μπορεί να αντιταχθεί στον Συνήγορο ο χαρακτηρισμός των αιτούμενων στοιχείων ως απορρήτων. Ο Συνήγορος του Πολίτη υποχρεούται να διασφαλίζει το προσωπικό και

επαγγελματικό απόρρητο των ιδιωτών και να μη δημοσιοποιεί στοιχεία που μπορεί να καταστήσουν δυνατό τον προσδιορισμό τους. Αν ο ιδιώτης αρνείται να παράσχει τα παραπάνω στοιχεία, ο Συνήγορος του Πολίτη μπορεί να ζητήσει τη συνδρομή δημόσιας υπηρεσίας ή επαγγελματικού συλλόγου κατά περίπτωση, καθώς και της εισαγγελικής αρχής.»

10. Καταγγελίες ή πληροφορίες που περιέρχονται σε δημόσια αρχή σχετικά με την εφαρμογή του παρόντος νόμου διαβιβάζονται από αυτήν στο Συνήγορο του Πολίτη. Όσον αφορά το πεδίο αρμοδιότητας του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας (Σ.Ε.Π.Ε.), οι κατά τόπο Επιθεωρήσεις Εργασίας επιλαμβάνονται των παραπάνω καταγγελιών και ενημερώνουν άμεσα το Συνήγορο του Πολίτη, έχουν δε την υποχρέωση να του υποβάλουν τα αποτελέσματα των ενεργειών αρμοδιότητάς τους, επιφυλασσομένης, σε κάθε περίπτωση, της αρμοδιότητας του Συνηγόρου του Πολίτη προς ιδίαν έρευνα και διαμόρφωση του τελικού πορίσματος επί της καταγγελίας.

Άρθρο 26

Υποχρέωση πληροφόρησης και παροχής στοιχείων

(Άρθρα 26 και 30 της Οδηγίας)

1. Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις οφείλουν να ενημερώνουν τα μέλη τους για το περιεχόμενο του παρόντος νόμου και για τα μέτρα που λαμβάνονται για την εφαρμογή του και για την εξασφάλιση της αρχής της ισότητας αμοιβής και ίσης μεταχείρισης των δύο φύλων.

2. Οι εργοδότες υποχρεούνται να διευκολύνουν τις συνδικαλιστικές οργανώσεις στην ενημέρωση αυτή, που γίνεται είτε εγγράφως, σε πίνακες ανακοινώσεων που βρίσκονται στην επιχείρηση, είτε προφορικά είτε με διανομή εντύπων στους χώρους εργασίας, εκτός του χρόνου απασχόλησης, ή με άλλο πρόσφορο τρόπο.

3. Οι εργοδότες, καθώς και οι υπεύθυνοι για θέματα επαγγελματικής κατάρτισης, οφείλουν να προάγουν την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών στο χώρο εργασίας με τρόπο προγραμματισμένο και συστηματικό. Για το σκοπό αυτόν λαμβάνουν μέτρα για την πρόληψη και την αντιμετώπιση κάθε μορφής διάκρισης λόγω φύλου, σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος και ιδίως για την πρόληψη της παρενόχλησης και της σεξουαλικής παρενόχλησης, αλλά και ως προς την πρόσβαση στην απασχόληση, στην επαγγελματική κατάρτιση και στην επαγγελματική, μισθολογική και βαθμολογική εξέλιξη.

Οι εργοδότες οφείλουν να παρέχουν, σε τακτά χρονικά διαστήματα, τις κατάλληλες πληροφορίες στους εργαζόμενους και στους εκπροσώπους τους, καθώς και στους αρμόδιους φορείς των άρθρων 25 και 28 του παρόντος νόμου, όταν οι πληροφορίες αυτές τους ζητούνται. Οι πληροφορίες αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν στοιχεία για την αναλογία ανδρών και γυναικών στα διάφορα επίπεδα οργάνωσης του φορέα απασχόλησης, καθώς και για τα μέτρα που ενδεχομένως προτίθενται να λάβουν για

τη βελτίωση της κατάστασης, σε συνεργασία με τους εκπροσώπους των εργαζομένων.

4. Οι υπηρεσίες του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης υποχρεούνται να παρέχουν στις συνδικαλιστικές οργανώσεις και στους εργαζομένους, ατομικά, κάθε πληροφορία και στοιχείο που αναφέρεται στα θέματα που ρυθμίζονται με τον παρόντα νόμο.

Άρθρο 27

Τμήμα Ισότητας των Φύλων του Ανωτάτου Συμβουλίου Εργασίας

1. Στο Ανώτατο Συμβούλιο Εργασίας της Κεντρικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης λειτουργεί από 2.2.1984 Ειδικό Τμήμα «Ισότητας των Φύλων». Η λειτουργία του Τμήματος «Ισότητας των Φύλων» στο Ανώτατο Συμβούλιο Εργασίας της Κεντρικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Εργασίας, η απαρτία και η θητεία των μελών διέπονται από τις διατάξεις του άρθρου 25 του π.δ. 368/1989 (ΦΕΚ 163 Α') όπως ισχύουν. Τα μέλη του Τμήματος, τακτικά και αναπληρωματικά, και ο γραμματέας του ορίζονται με απόφαση του Υπουργού Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης.

2. Η παράγραφος 6 του άρθρου 25 του π.δ. 368/1989 αντικαθίσταται ως εξής:

«6. Το Τμήμα Ισότητας των Φύλων συγκροτείται από:

α) τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, ως Πρόεδρο, ο οποίος σε περίπτωση απουσίας ή κωλύματος αναπληρώνεται από τον Γενικό Διευθυντή Εργασίας,

β) έναν εκπρόσωπο της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων του Υπουργείου Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, με τον αναπληρωτή του,

γ) έναν ανώτερο υπάλληλο της Διεύθυνσης Όρων Εργασίας του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, με τον αναπληρωτή του,

δ) έναν εκπρόσωπο των εργαζομένων με τον αναπληρωτή του, όπως υποδεικνύεται από τους φορείς τους και

ε) έναν εκπρόσωπο των εργοδοτών με τον αναπληρωτή του, όπως υποδεικνύεται από τους φορείς τους.

Εισηγητής είναι ο κατά περίπτωση αρμόδιος υπάλληλος της Διεύθυνσης Όρων Εργασίας, Τμήμα Ισότητας των Φύλων του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης.»

3. Η παράγραφος 14 του άρθρου 25 του π.δ. 368/1989 αντικαθίσταται ως εξής:

«14. Στην αρμοδιότητα του Τμήματος Ισότητας των Φύλων ανήκει η γνωμοδότηση για σχέδια νόμων, διοικητικών πράξεων και γενικά για θέματα που αναφέρονται

στην εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στις εργασιακές σχέσεις, εφόσον παραπέμπονται σε αυτό από τις αρμόδιες υπηρεσίες.»

Άρθρο 28

Θέματα Υπηρεσιών Ισότητας των Φύλων του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης και αρμοδιότητες αυτών

1. Τμήμα Ισότητας των Φύλων

α. Στη Διεύθυνση Όρων Εργασίας της Κεντρικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης λειτουργεί από 2.2.1984 Τμήμα «Ισότητας των Φύλων».

β. Η περίπτωση δ' της παρ. 2 του άρθρου 4 του π.δ. 368/1989 αντικαθίσταται ως εξής:

«δ) Τμήμα Ισότητας των Φύλων, στο οποίο ανήκουν:

αα) Η νομοθετική πρωτοβουλία και η επεξεργασία σχεδίων νόμων και κανονιστικών διοικητικών πράξεων που αναφέρονται στην εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης και στην ισότητα ευκαιριών ανδρών και γυναικών στις εργασιακές σχέσεις, στην προστασία της μητρότητας και στη συμφιλίωση επαγγελματικού, ιδιωτικού και οικογενειακού βίου, σε συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων του Υπουργείου Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης.

ββ) Η παρακολούθηση του διεθνούς και κοινοτικού δικαίου σχετικά με τα θέματα της ανωτέρω παραγράφου, σε συνεργασία με τους συναρμόδιους κάθε φορά φορείς. Εκπρόσωπος του Τμήματος Ισότητας των Φύλων μετέχει στις ελληνικές, ευρωπαϊκές και διεθνείς επιτροπές και ομάδες εργασίας, σχετικά με τα αντικείμενα αρμοδιότητάς του.

γγ) Η παρακολούθηση των συλλογικών συμβάσεων εργασίας, των διαιτητικών αποφάσεων, των εσωτερικών κανονισμών προσωπικού και των εν γένει πρακτικών στο χώρο εργασίας ως προς την τήρηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών και την υιοθέτηση θετικών δράσεων στο πλαίσιο αυτής. Για το σκοπό αυτόν συνεργάζεται με κάθε αρμόδια Υπηρεσία συμπεριλαμβανομένων του Σ.Ε.Π.Ε. και του Οργανισμού Μεσολάβησης και Διαιτησίας (Ο.ΜΕ.Δ.), οι οποίες υποχρεούνται να αποστέλλουν σε αυτό όλα τα σχετικά στοιχεία, λαμβάνει δε υπόψη σχετικές απόψεις, πληροφορίες ή στοιχεία των κοινωνικών εταίρων.

δδ) Η συλλογή στοιχείων και στατιστικών δεδομένων για τη θέση των εργαζομένων και των δύο φύλων στην Ελλάδα και η παρακολούθηση της εφαρμογής ειδικών θετικών μέτρων για την προώθηση της ισότητας ευκαιριών για τα δύο φύλα και την εξάλειψη των ανισοτήτων στις εργασιακές σχέσεις.

εε) Η ενημέρωση σχετικά με τις «καλές πρακτικές» στα θέματα που ρυθμίζει ο παρών νόμος. Για το σκοπό αυτόν ζητούνται σχετικές πληροφορίες και στοιχεία από

Δημόσιες Υπηρεσίες, Ανεξάρτητες Αρχές, Διαχειριστικές Αρχές κοινοτικών και άλλων πόρων ή από άλλον αρμόδιο φορέα.

στοι) Η ενημέρωση των εργοδοτών, των εργαζομένων, των συνδικαλιστικών και των μη κυβερνητικών οργανώσεων που ασχολούνται με την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών, σχετικά με τα μέτρα που λαμβάνονται για την ισότητα των φύλων στις εργασιακές σχέσεις.»

2. Γραφεία Ισότητας των Φύλων

α. Σε όλες τις Επιθεωρήσεις Εργασίας (Διευθύνσεις, Τμήματα και Γραφεία) λειτουργούν από 2.2.1984 «Γραφεία Ισότητας των Φύλων».

β. Στο άρθρο 9 του π.δ. 136/1999 (ΦΕΚ 134 Α') προστίθεται παράγραφος 3 ως εξής:

«3. Γραφείο Ισότητας των Φύλων: (μη αυτοτελής)

α) Ενημέρωση και συνεργασία με τον Συνήγορο του Πολίτη, σύμφωνα με τις διατάξεις των παραγράφων 8 περ. α' και 11 του άρθρου 25.

β) Ενημέρωση του Τμήματος Ισότητας των Φύλων της Διεύθυνσης Όρων Εργασίας του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης για θέματα του παρόντος νόμου.

γ) Συνεργασία με το Τμήμα Ισότητας των Φύλων της Διεύθυνσης Όρων Εργασίας του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, τον Συνήγορο του Πολίτη και τη Γενική Γραμματεία Ισότητας του Υπουργείου Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, για την ενημέρωση και για την εφαρμογή από τους Κοινωνικούς Επιθεωρητές Εργασίας των ρυθμίσεων του παρόντος. Για το σκοπό αυτόν τα σχετικά στατιστικά στοιχεία τηρούνται ανά φύλο.

Ο Προϊστάμενος της Διεύθυνσης ορίζει τον υπεύθυνο του Γραφείου Ισότητας των Φύλων.»

3. Μονάδα Ανάλυσης και Τεκμηρίωσης

Το εδάφιο β' της παρ. 4 του άρθρου 2 του ν. 2874/2000 (ΦΕΚ 286 Α') αντικαθίσταται ως ακολούθως: «Η Μονάδα Ανάλυσης και Τεκμηρίωσης έχει ως έργο την παρακολούθηση των πολιτικών απασχόλησης, κοινωνικής ασφάλισης και ισότητας των φύλων και την κατάρτιση μελετών και εκθέσεων για τα θέματα αυτά και γενικώς την επιστημονική και γραμματειακή υποστήριξη του Συμβουλίου Εμπειρογνομόνων για την προώθηση του έργου του.»

4. Με απόφαση του Υπουργού Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης μπορούν να ρυθμίζονται ειδικότερα θέματα οργάνωσης και λειτουργίας των υπηρεσιών του Υπουργείου που αναφέρονται στο παρόν άρθρο.

Άρθρο 29**Κοινωνικός διάλογος***(Άρθρα 21, 22 και 29 της Οδηγίας)*

1. Το Κράτος ενθαρρύνει το διάλογο μεταξύ των κοινωνικών εταίρων, καθώς και το διάλογο με τις μη κυβερνητικές οργανώσεις, οι οποίες προωθούν την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, με στόχο την προαγωγή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στην απασχόληση και την εργασία ως και τη συμφιλίωση επαγγελματικού, οικογενειακού και ιδιωτικού βίου.
2. Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, στο πλαίσιο της αποστολής της για τη διεξαγωγή κοινωνικού διαλόγου για τη γενική πολιτική της χώρας και ειδικότερα για θέματα κοινωνικής πολιτικής, ενθαρρύνει το διάλογο με τις οργανώσεις – μέλη της, με σκοπό την ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και ενεργό συμμετοχή τους στην προώθηση της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης, σύμφωνα με τους σκοπούς και κατά τις διατάξεις του παρόντος νόμου.
3. Κατά τη σύνταξη και εφαρμογή κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων ή πράξεων, καθώς και κάθε μορφής προγραμμάτων για την εργασία, την απασχόληση και την επαγγελματική κατάρτιση, πρέπει να λαμβάνεται ιδιαίτέρως υπόψη η αρχή των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ**ΚΑΤΑΡΓΟΥΜΕΝΕΣ – ΤΕΛΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ****Άρθρο 30****Καταργούμενες διατάξεις***(Άρθρο 23 της Οδηγίας)*

1. Από την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου καταργείται κάθε γενική ή ειδική διάταξη νόμων, διαταγμάτων, υπουργικών αποφάσεων, εσωτερικών κανονισμών επιχειρήσεων που έχουν ισχύ νόμου ή κανονιστικής πράξης, καθώς και διατάξεις που ρυθμίζουν την άσκηση ελευθέρου επαγγέλματος ή ανεξάρτητης δραστηριότητας, εφόσον αντίκεινται στις διατάξεις του παρόντος νόμου.
2. Από την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου καταργούνται, επίσης, όροι συλλογικών συμβάσεων εργασίας ή άλλων συλλογικών συμφωνιών, διαιτητικών αποφάσεων του ν. 1876/1990 (ΦΕΚ 27 Α'), εσωτερικών κανονισμών επιχειρήσεων ή εκμεταλλεύσεων συμβατικής ισχύος, καθώς και ατομικών συμβάσεων εργασίας, εφόσον αντίκεινται στις διατάξεις του παρόντος.
3. Ο ν. 3488/2006 (ΦΕΚ 191 Α') καταργείται, εξαιρουμένων των διατάξεων της παραγράφου 7 του άρθρου 13 και των άρθρων 21 και 23.

4. Καταργούνται οι διατάξεις των παραγράφων 4 και 5 του άρθρου 4, του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 1 και της παραγράφου 2 του άρθρου 8 και του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 1 του άρθρου 9 του ν. 1414/1984 (ΦΕΚ 10 Α').

5. Τα προεδρικά διατάγματα 87/2002 (ΦΕΚ 66 Α') και 105/2003 (ΦΕΚ 96 Α') καταργούνται.

(...)¹⁴⁸

Άρθρο 38 **Έναρξη ισχύος**

Η ισχύς του παρόντος νόμου αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά στις επί μέρους διατάξεις του.

Παραγγέλλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 6 Δεκεμβρίου 2010

148. Ακολουθούν άρθρα που αφορούν οικονομική ενίσχυση και επιδόματα συνταξιούχων, τη διοίκηση και λειτουργία νοσοκομείων και κέντρων υγείας, την επιβολή προστίμων ΚΟΚ και την αναδιάρθρωση του ΟΑΕΔ.

ΠΡΟΕΔΡΙΚΑ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ**ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ**

131. Τροποποίηση του π.δ. 85/2012 «Ίδρυση και μετονομασία Υπουργείων, μεταφορά και κατάργηση υπηρεσιών» (Α' 141)

132. Σύσταση Τμημάτων και Γραφείων Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας – Τροποποίηση διατάξεων π.δ. 14/2001 (Α' 12)

(...)¹⁴⁹

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 132 «*Σύσταση Τμημάτων και Γραφείων Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας – Τροποποίηση διατάξεων π.δ. 14/2001 (Α' 12)*» (ΦΕΚ Α' 239/11.12.2012)

**Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ**

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις του άρθρου 11 παρ. 1 περιπτ. α', β' και στ' του ν. 1481/1984 «Οργανισμός Υπουργείου Δημόσιας Τάξης» (Α' 152), όπως το άρθρο αυτό αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 παρ. 1 του ν. 1590/1986 (Α' 49).

2. Τις διατάξεις των άρθρων 14 παρ. 7 και 28 παρ. 1 του ν. 2800/2000 «Αναδιάρθρωση Υπηρεσιών Υπουργείου Δημόσιας Τάξης, σύσταση Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας και άλλες διατάξεις» (Α' 41).

3. Τις διατάξεις του άρθρου 90 του Κώδικα Νομοθεσίας για την Κυβέρνηση και τα κυβερνητικά όργανα, που κωδικοποιήθηκε με το άρθρο πρώτο του π.δ/τος 63/2005 (Α' 98).

4. Τις διατάξεις του π.δ. 184/2009 «Σύσταση Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη και καθορισμός των αρμοδιοτήτων του» (Α' 213).

5. Τις διατάξεις του π.δ.85/2012 «Ίδρυση και μετονομασία Υπουργείων, μεταφορά και κατάργηση υπηρεσιών» (Α' 141), όπως τροποποιήθηκε με τα π.δ.88/2012 (Α' 143), 94/2012 (Α' 149) και 98/2012 (Α' 160).

6. Το γεγονός ότι από τις διατάξεις του παρόντος διατάγματος δεν προκαλούνται δαπάνες σε βάρος του κρατικού προϋπολογισμού.

149. Ακολουθεί το ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ 131.

7. Την υπ' αριθμ. 209/2012 Γνωμοδότηση του Συμβουλίου της Επικρατείας, ύστερα από πρόταση του Υπουργού Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη, αποφασίζουμε:

Άρθρο 1

Σύσταση Τμημάτων Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας

Στις Υποδιευθύνσεις Κρατικής Ασφάλειας των Διευθύνσεων Ασφάλειας Αττικής και Θεσσαλονίκης, των άρθρων 19 του π.δ. 1/2001 (Α' 1) και 11 παράγραφος 4, περίπτωση σ' του π.δ.48/2006 (Α' 50), αντίστοιχα, συνιστάται από ένα Τμήμα Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας. Το Τμήμα αυτό αποτελεί εσωτερική διάρθρωση της οικείας Υποδιεύθυνσης και έχει ως αποστολή την πρόληψη και δίωξη αδικημάτων που διαπράττονται σε βάρος προσώπων ή ομάδας προσώπων αποκλειστικά και μόνο λόγω της φυλετικής ή εθνικής καταγωγής ή του θρησκευματός τους. Ειδικότερα, το Τμήμα Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας, για την εκπλήρωση της αποστολής του:

α. παρεμβαίνει αυτεπαγγέλτως ή κατόπιν υποβολής σχετικής έγκλησης, μήνυσης ή καταγγελίας στη διερεύνηση και δίωξη εγκλημάτων που αφορούν στη διάπραξη, στην προπαρασκευή ή στην καθ' οιονδήποτε τρόπον δημόσια προτροπή, πρόκληση ή διέγερση σε διάπραξη, αδικημάτων ή στην εκδήλωση πράξεων ή ενεργειών που μπορούν να προκαλέσουν διακρίσεις, μίσος ή βία σε βάρος προσώπων ή ομάδας προσώπων λόγω της φυλής, του χρώματος, της θρησκείας, των γενεαλογικών καταβολών και της εθνικής ή εθνοτικής τους καταγωγής,

β. συλλέγει, επεξεργάζεται και αξιοποιεί κατάλληλα πληροφορίες και στοιχεία που αφορούν στη διάπραξη ή την προπαρασκευή αδικημάτων με ρατσιστικά χαρακτηριστικά,

γ. συντονίζει και καθοδηγεί τα Γραφεία Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας των Τμημάτων Ασφαλείας της οικείας Διεύθυνσης Ασφάλειας στην εκπλήρωση της αποστολής τους.

δ. αναπτύσσει συνεργασίες με συναρμόδιες κρατικές Υπηρεσίες και Φορείς, καθώς και με άλλους κοινωνικούς Φορείς και Οργανώσεις, στο πλαίσιο εκπλήρωσης της αποστολής του και της αποτελεσματικότερης διαχείρισης περιστατικών ρατσιστικής βίας,

ε. αναλαμβάνει πρωτοβουλίες ή παρέχει συνδρομή σε πρωτοβουλίες άλλων αρχών, Υπηρεσιών και Φορέων που έχουν σκοπό την πρόληψη και την αντιμετώπιση της ρατσιστικής βίας,

στ. επιτηρεί χώρους και περιοχές στις οποίες υπάρχει αυξημένος κίνδυνος εκδήλωσης ρατσιστικών επιθέσεων,

ζ. συνεργάζεται με διεθνείς Οργανισμούς και Φορείς, καθώς και με Φορείς και εκπροσώπους ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων που έχουν δεχθεί ή υπάρχει κίνδυνος να δεχθούν ρατσιστικές επιθέσεις, προς το σκοπό αποτελεσματικότερης διαχείρι-

σης του περιστατικού και πληρέστερης προστασίας των ομάδων αυτών, η. τηρεί ειδικό αρχείο καταγραφής των περιστατικών ρατσιστικής βίας στα οποία επιλαμβάνεται, θ. ενημερώνει τα θύματα ή τους καταγγέλλοντες περιστατικά ρατσιστικής βίας για τα δικαιώματά τους,

ι. μεριμνά για την ενημέρωση των αρμοδίων Υπηρεσιών σε περιπτώσεις που απαιτείται η παροχή ιατροφαρμακευτικής ή νοσοκομειακής περίθαλψης ή ψυχολογικής υποστήριξης σε θύματα ρατσιστικής επίθεσης, καθώς και για την παρουσία διεργημένα εφόσον αυτό ζητηθεί ή κριθεί αναγκαίο,

ια. ενημερώνει άμεσα τον αρμόδιο εισαγγελέα, σε κάθε περίπτωση που επιλαμβάνεται προανακριτικά σε υποθέσεις ρατσιστικής βίας και σε σοβαρά περιστατικά το Υπουργείο Εξωτερικών της χώρας μας και τις προξενικές αρχές της χώρας των θυμάτων της ρατσιστικής επίθεσης,

ιβ. συντάσσει, κατά το μήνα Ιανουάριο κάθε έτους, έκθεση αναφορικά με τις υποθέσεις ρατσιστικής βίας στις οποίες επιλήφθηκε κατά το προηγούμενο έτος, την οποία υποβάλλει ιεραρχικά στο 1ο Τμήμα Κοινωνικών Ζητημάτων και Αντιμετώπισης Ρατσισμού της Διεύθυνσης Κρατικής Ασφάλειας του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας.

Άρθρο 2

Σύσταση Γραφείων Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας

Στο Τμήμα Κρατικής Ασφάλειας των Υποδιευθύνσεων Ασφάλειας της Διεύθυνσης Ασφάλειας Αττικής καθώς και στις Υποδιευθύνσεις Ασφάλειας και τα Τμήματα Ασφάλειας των Αστυνομικών Διευθύνσεων Νομών συνιστάται Γραφείο Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας. Το Γραφείο αυτό ασκεί εντός της τοπικής αρμοδιότητας της οικείας Υποδιεύθυνσης Ασφάλειας ή Τμήματος Ασφάλειας, αντίστοιχα, τις αρμοδιότητες του προηγούμενου άρθρου.

Άρθρο 3

Τροποποίηση διατάξεων π.δ. 14/2001

1. Η περίπτωση α' της παραγράφου 1 του άρθρου 9 του π.δ.14/2001, όπως το άρθρο αυτό αναριθμήθηκε με την παράγραφο 6 του άρθρου 1 του π.δ.26/2011 (Α' 75), αντικαθίσταται ως εξής:

«α. 1ο Τμήμα Κοινωνικών Ζητημάτων και Αντιμετώπισης Ρατσισμού».

2. Μετά την περίπτωση ια' της παραγράφου 2 του άρθρου 9 του π.δ. 14/2001 προστίθενται περιπτώσεις ιβ', ιγ', ιε' και ιστ' ως εξής:

«ιβ. Ο χειρισμός θεμάτων ρατσισμού και ξενοφοβίας και η καθοδήγηση των περιφερειακών Υπηρεσιών για την αντιμετώπισή τους.

ιγ. Η συνεργασία με συναρμόδιους κρατικούς ή μη φορείς, καθώς και με Υπηρεσίες, Αρχές, Φορείς και Οργανισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης και άλλων χωρών σε επίπεδο

δο ανταλλαγής πληροφοριών, για την πληρέστερη αντιμετώπιση του ρατσιστικού φαινομένου.

ιδ. Η μελέτη, ανάλυση και κατάλληλη αξιοποίηση των σχετικών ιστορικών, κοινωνικών, πολιτισμικών και άλλων στοιχείων και δεδομένων, προς το σκοπό πληρέστερης αξιολόγησης των ρατσιστικών τάσεων και αντιδράσεων και της έγκαιρης και αποτελεσματικής διαχείρισης του φαινομένου.

ιε. Η τήρηση στατιστικών στοιχείων αναφορικά με περιστατικά ρατσιστικής βίας, η συλλογή, μελέτη και αξιολόγηση της ετήσιας έκθεσης που υποβάλλεται από τα Τμήματα και τα Γραφεία Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας και η κατάρτιση και η υποβολή στον Προϊστάμενο Επιτελείου του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας, με κοινοποίηση στον Αρχηγό του Σώματος, το μήνα Φεβρουάριο κάθε έτους, συνολικής έκθεσης πεπραγμένων, αναφορικά με τις υποθέσεις ρατσιστικής βίας στις οποίες ελήφθησαν οι αστυνομικές Υπηρεσίες κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους.

ιστ. Η εκπροσώπηση της Ελληνικής Αστυνομίας σε εσωτερικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο σε συνέδρια, ημερίδες και εκδηλώσεις με αντικείμενο θέματα ρατσισμού και ξενοφοβίας, κατόπιν εγκρίσεως σχετικής ή εντολής του Αρχηγού».

Άρθρο 4

Τελικές διατάξεις - Ρύθμιση λεπτομερειών

1. Στα Τμήματα και τα Γραφεία Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας των άρθρων 1 και 2 λειτουργεί ενιαίος αριθμός τηλεφωνικών καταγγελιών και ενημέρωσης, μέσω του οποίου είναι δυνατή η άμεση υποβολή καταγγελιών για περιστατικά ρατσιστικής βίας και η παροχή σχετικής ενημέρωσης στους ενδιαφερόμενους.

2. Οι λοιπές Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας συνεργάζονται με τα Τμήματα και τα Γραφεία Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας, στο πλαίσιο της κατά τόπο αρμοδιότητάς τους και υποχρεούνται να ενημερώνουν και να παρέχουν τη συνδρομή τους σ' αυτά για την εκπλήρωση της αποστολής τους.

3. Τα Τμήματα Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας των Υποδιευθύνσεων Κρατικής Ασφάλειας Αττικής και Θεσσαλονίκης, μετά από έγκριση ή διαταγή του Αρχηγού της Ελληνικής Αστυνομίας δύνανται να επιλαμβάνονται της διερεύνησης αδικημάτων της καθ' ύλην αρμοδιότητάς τους και σε περιοχές δικαιοδοσίας των Γενικών Επιθεωρητών Αστυνομίας Νοτίου Ελλάδος και Βορείου Ελλάδος, αντίστοιχα, αν λόγω της βαρύτητας του τρόπου, των μέσων και των ειδικών συνθηκών τέλεσής τους συγκινούν ιδιαίτερα την κοινή γνώμη ή είναι δυνατόν να επηρεάσουν δυσμενώς το αίσθημα ασφάλειας των πολιτών ή απαιτούν ιδιαίτερη εμπειρία και εξειδικευμένη γνώση προς αποκάλυψη των δραστών και συλλογή των απαραίτητων στοιχείων για την παραπομπή τους στη δικαιοσύνη ή πιθανολογείται η ανάπτυξη οργανωμένης ρατσιστικής δράσης σε ευρύτερες περιοχές μιας ή περισσότερων Αστυνομικών Διευθύνσεων. Σε κάθε περίπτωση, ενημερώνονται αρμοδίως ο Γενικός Αστυνομικός Διευθυντής Περιφέρειας και ο Διευθυντής της Αστυνομικής Διεύθυνσης οι οποίοι παρέ-

χουν, εφόσον ζητείται, κάθε σχετική συνδρομή και διευκόλυνση μέσω των καθ' ύλην αρμοδίων Υπηρεσιών τους. Μετά την ολοκλήρωση των ενεργειών του προσωπικού των Τμημάτων Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας που επιλαμβάνονται κατά τα προαναφερόμενα υποβάλλεται από τον Διευθυντή της οικείας Υποδιεύθυνσης Κρατικής Ασφάλειας σχετική αναφορά στον Αρχηγό της Ελληνικής Αστυνομίας, στην οποία εκτίθενται τα αδικήματα που διαπιστώθηκαν, οι συνθήκες βεβαίωσής τους και κάθε άλλο σχετικό με αυτά στοιχείο.

4. Με τις διατάξεις του παρόντος διατάγματος δεν θίγονται οι αρμοδιότητες της Υπηρεσίας Εσωτερικών Υποθέσεων της Ελληνικής Αστυνομίας καθώς επίσης και οι συναφείς αρμοδιότητες άλλων Υπηρεσιών του Σώματος που προβλέπονται από τις ισχύουσες διατάξεις.

Άρθρο 5 **Έναρξη ισχύος**

Η ισχύς του παρόντος διατάγματος αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Στον Υπουργό Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη αναθέτουμε τη δημοσίευση και εκτέλεση του παρόντος διατάγματος.

Αθήνα, 10 Δεκεμβρίου 2012

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 4285/2014 «Τροποποίηση του ν. 927/1979 (Α 139) και προσαρμογή του στην απόφαση - πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ της 28ης Νοεμβρίου 2008, για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου (L 328) και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 191/10.9.2014)

**Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ**

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

Άρθρο 1

Το άρθρο 1 του ν. 927/1979 αντικαθίσταται ως εξής:

«Άρθρο 1

Δημόσια υποκίνηση βίας ή μίσους

1. Όποιος με πρόθεση, δημόσια, προφορικά ή δια του τύπου, μέσω του διαδικτύου ή με οποιοδήποτε άλλο μέσο ή τρόπο, υποκινεί, προκαλεί, διεγείρει ή προτρέπει σε πράξεις ή ενέργειες που μπορούν να προκαλέσουν διακρίσεις, μίσος ή βία κατά προσώπου ή ομάδας προσώπων, που προσδιορίζονται με βάση τη φυλή, το χρώμα, τη θρησκεία, τις γενεαλογικές καταβολές, την εθνική ή εθνοτική καταγωγή, το σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα φύλου ή την αναπηρία, κατά τρόπο που εκθέτει σε κίνδυνο τη δημόσια τάξη ή ενέχει απειλή για τη ζωή, την ελευθερία ή τη σωματική ακεραιότητα των ως άνω προσώπων, τιμωρείται με φυλάκιση τριών (3) μηνών έως τριών (3) ετών και με χρηματική ποινή πέντε έως είκοσι χιλιάδων (5.000 – 20.000) ευρώ.

2. Με τις ίδιες ποινές τιμωρείται όποιος με πρόθεση και με τα μέσα και τους τρόπους που αναφέρονται στην παράγραφο 1, υποκινεί, προτρέπει, προκαλεί ή διεγείρει σε διάπραξη φθοράς ή βλάβης πραγμάτων, εφόσον αυτά χρησιμοποιούνταν από τις παραπάνω ομάδες ή πρόσωπα, κατά τρόπο που εκθέτει σε κίνδυνο τη δημόσια τάξη.

3. Αν η πρόκληση, προτροπή, διέγερση ή υποκίνηση των προηγούμενων παραγράφων είχε ως αποτέλεσμα την τέλεση εγκλήματος, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον έξι (6) μηνών και χρηματική ποινή δεκαπέντε έως τριάντα χιλιάδων (15.000-30.000) ευρώ.

Σε περίπτωση επιβολής ποινής φυλάκισης τουλάχιστον ενός (1) έτους, επιβάλλεται η αποστέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων από ένα έως πέντε έτη.

4. Όποιος συγκροτεί ή συμμετέχει σε οργάνωση ή ένωση προσώπων οποιασδήποτε μορφής που επιδιώκει συστηματικά την τέλεση των πράξεων των παραγράφων 1 και 2, τιμωρείται με τις ποινές της παραγράφου

1, αν η πράξη δεν τιμωρείται βαρύτερα με άλλη διάταξη.

5. Αν η πράξη των προηγούμενων παραγράφων τελέστηκε από δημόσιο λειτουργό ή υπάλληλο, κατά την άσκηση των ανατεθειμένων σε αυτόν καθηκόντων, επιβάλλεται: α) στις περιπτώσεις των παραγράφων 1 και 2, φυλάκιση έξι (6) μηνών έως τριών (3) ετών και χρηματική ποινή δέκα χιλιάδων έως είκοσι πέντε χιλιάδων (10.000 – 25.000) ευρώ και β) στην περίπτωση της παραγράφου 3, φυλάκιση τουλάχιστον ενός (1) έτους και χρηματική ποινή είκοσι πέντε χιλιάδων έως πενήντα χιλιάδων (25.000 – 50.000) ευρώ.»

Άρθρο 2

Το άρθρο 2 του ν. 927/1979 αντικαθίσταται ως εξής:

«Άρθρο 2

Δημόσια επιδοκίμασία ή άρνηση εγκλημάτων

1. Όποιος με πρόθεση, δημόσια, προφορικά ή δια του τύπου, μέσω του διαδικτύου ή με οποιοδήποτε άλλο μέσο ή τρόπο, επιδοκίμαζει, ευτελίζει ή κακόβουλα αρνείται την ύπαρξη ή τη σοβαρότητα εγκλημάτων γενοκτονιών, εγκλημάτων πολέμου, εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, του Ολοκαυτώματος και των εγκλημάτων του ναζισμού που έχουν αναγνωριστεί με αποφάσεις διεθνών δικαστηρίων ή της Βουλής των Ελλήνων και η συμπεριφορά αυτή στρέφεται κατά ομάδας προσώπων ή μέλους της που προσδιορίζεται με βάση τη φυλή, το χρώμα, τη θρησκεία, τις γενεαλογικές καταβολές, την εθνική ή εθνοτική καταγωγή, το σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα φύλου ή την αναπηρία, όταν η συμπεριφορά αυτή εκδηλώνεται κατά τρόπο που μπορεί να υποκινήσει βία ή μίσος ή ενέχει απειλητικό ή υβριστικό χαρακτήρα κατά μίας τέτοιας ομάδας ή μέλους της, τιμωρείται με τις ποινές της παραγράφου 1 του προηγούμενου άρθρου.

2. Αν η πράξη της προηγούμενης παραγράφου τελέστηκε από δημόσιο λειτουργό ή υπάλληλο, κατά την άσκηση των ανατεθειμένων σε αυτόν καθηκόντων, επιβάλλεται φυλάκιση έξι (6) μηνών έως τριών (3) ετών και χρηματική ποινή δέκα χιλιάδων έως είκοσι πέντε χιλιάδων (10.000 - 25.000) ευρώ.»

Άρθρο 3

Μετά το άρθρο 2 του ν. 927/1979 προστίθεται άρθρο 3 ως εξής:

«Άρθρο 3

Τέλεση μέσω διαδικτύου

Όταν οι πράξεις των προηγούμενων άρθρων τελούνται μέσω διαδικτύου ή άλλου μέσου επικοινωνίας, τόπος τέλεσης θεωρείται και η Ελληνική Επικράτεια, εφόσον στο

έδαφος της παρέχεται πρόσβαση στα συγκεκριμένα μέσα, ανεξάρτητα από τον τόπο εγκατάστασής τους.»

Άρθρο 4

Μετά το άρθρο 3 του ν. 927/1979 προστίθεται άρθρο 4 ως εξής:

«Άρθρο 4

Ευθύνη νομικών προσώπων ή ενώσεων προσώπων

1. Αν κάποια από τις αξιόποινες πράξεις του παρόντος νόμου τελέσθηκε προς όφελος ή για λογαριασμό νομικού προσώπου ή ενώσεως προσώπων, από φυσικό πρόσωπο που ενεργεί είτε ατομικά είτε ως μέλος οργάνου του νομικού προσώπου ή της ενώσεως προσώπων και που καθ' οιονδήποτε τρόπο το εκπροσωπεί, επιβάλλονται στο νομικό πρόσωπο ή στην ένωση προσώπων, με κοινή απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού, σωρευτικά ή διαζευκτικά, μετά από αμετάκλητη παραπομπή του φυσικού προσώπου σε δίκη, οι ακόλουθες διοικητικές κυρώσεις: α) πρόστιμο από δέκα χιλιάδες (10.000) έως εκατό χιλιάδες (100.000) ευρώ, β) αποκλεισμός από δημόσιες παροχές, επιχορηγήσεις, ενισχύσεις, επιδοτήσεις ή αναθέσεις έργων και υπηρεσιών, προμήθειες, διαφημίσεις και διαγωνισμούς του δημοσίου ή των νομικών προσώπων του δημοσίου τομέα από έναν έως έξι μήνες. Η διοικητική κύρωση του στοιχείου α' επιβάλλεται πάντοτε, ανεξαρτήτως της επιβολής άλλων κυρώσεων. Σε περίπτωση υποτροπής οι κυρώσεις του στοιχείου β' μπορεί να προσαυξηθούν μέχρι του διπλασίου του ανωτάτου ορίου.

2. Όταν η έλλειψη εποπτείας ή ελέγχου από φυσικό πρόσωπο που αναφέρεται στην παράγραφο 1, κατέστησε δυνατή την τέλεση κάποιας από τις αξιόποινες πράξεις του παρόντος νόμου από πρόσωπο που τελεί υπό την εξουσία του, προς όφελος ή για λογαριασμό νομικού προσώπου ή της ενώσεως προσώπων, επιβάλλονται στο νομικό πρόσωπο ή στην ένωση προσώπων, σωρευτικά ή διαζευκτικά, μετά την αμετάκλητη παραπομπή του τελούντος υπό την εξουσία ή εποπτεία σε δίκη, οι ακόλουθες διοικητικές κυρώσεις: α) πρόστιμο από πέντε χιλιάδες (5.000) έως πενήντα χιλιάδες (50.000) ευρώ, β) οι προβλεπόμενες στο στοιχείο β' της προηγούμενης παραγράφου, για χρονικό διάστημα έως έξι μήνες.

3. Ουδεμία κύρωση επιβάλλεται χωρίς προηγούμενη κλήτευση του νομικού προσώπου ή της ενώσεως προσώπων προς παροχή εξηγήσεων. Η κλήση κοινοποιείται τουλάχιστον δέκα ημέρες πριν από την ημέρα της ακρόασης. Κατά τα λοιπά, εφαρμόζονται οι διατάξεις των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 6 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας.

4. Οι εισαγγελικές αρχές ενημερώνουν τον Υπουργό Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων μετά την αμετάκλητη παραπομπή, για υποθέσεις στις οποίες υπάρχει εμπλοκή φυσικού προσώπου, υπό την έννοια των παραγράφων 1 και 2 και του κοινοποιούν τις εκδιδόμενες σχετικές δικαστικές αποφάσεις.

5. Εάν η πράξη τελέστηκε σε ραδιοφωνική ή τηλεοπτική εκπομπή, οι κυρώσεις που προβλέπονται από το παρόν άρθρο επιβάλλονται από το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, προς το οποίο διαβιβάζεται ο φάκελος από τον Υπουργό Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

6. Σε περίπτωση αμετάκλητης απαλλαγής του παραπεμφθέντος οι κατά τα ανωτέρω αποφάσεις επιβολής διοικητικών κυρώσεων ανακαλούνται.

7. Οι διατάξεις των προηγούμενων παραγράφων δεν εφαρμόζονται ως προς το κράτος, τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, τα δημόσια νομικά πρόσωπα κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας και τους διεθνείς οργανισμούς δημοσίου δικαίου.»

Άρθρο 5

Μετά το άρθρο 4 του ν. 927/1979 προστίθεται άρθρο 5 ως εξής:

«Άρθρο 5

1. Οι πράξεις που περιγράφονται στον παρόντα νόμο, καθώς και τα εγκλήματα που τελούνται συνεπεία αυτών, διώκονται αυτεπαγγέλτως. Ο παθών, κατά την υποβολή της έγκλησης, όπως και όταν παρίσταται ως πολιτικώς ενάγων, δεν καταβάλλει το σχετικό παράβολο υπέρ του Δημοσίου.

2. Η παρ. 4 του άρθρου 39 του ν. 2910/2001 (Α' 91) καταργείται.»

(...)¹⁵⁰

Άρθρο 10

Τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα

1. Στον Ποινικό Κώδικα διαγράφεται το τελευταίο εδάφιο της παραγράφου 3 του άρθρου 79.

2. Μετά το άρθρο 81 του Ποινικού Κώδικα προστίθεται άρθρο 81Α ως εξής:

«Άρθρο 81Α

Ρατσιστικό έγκλημα

Εάν η πράξη τελείται από μίσος λόγω της φυλής, του χρώματος, της θρησκείας, των γενεαλογικών καταβολών, της εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, του σεξουαλικού προσανατολισμού, της ταυτότητας φύλου ή της αναπηρίας κατά του παθόντος, το κατώτερο όριο ποινής αυξάνεται ως εξής:

150. Ακολουθούν άρθρα που αφορούν άλλα θέματα όπως οργανικές θέσεις δικαστικών λειτουργών, προμήθειες καταστημάτων κράτησης ανηλίκων, σπουδαστές της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργών, εγκλήματα βία/τρομοκρατικών πράξεων κ.λπ.

Α) Σε περίπτωση πλημμελήματος, που το προβλεπόμενο όριο ποινής ορίζεται σε δέκα ημέρες έως ένα έτος φυλάκισης, το κατώτερο όριο ποινής αυξάνεται κατά έξι μήνες και κατά ένα έτος στις λοιπές περιπτώσεις πλημμελημάτων.

Β) Σε περίπτωση κακουργήματος, που το προβλεπόμενο όριο ποινής ορίζεται σε πέντε έως δέκα έτη κάθειρξης, το κατώτερο όριο ποινής αυξάνεται κατά δύο έτη και κατά τρία έτη στις λοιπές περιπτώσεις κακουργημάτων.

Γ) Το προβλεπόμενο για οποιοδήποτε έγκλημα κατώτερο όριο χρηματικής ποινής διπλασιάζεται.

Η κατά τα ανωτέρω επιβαλλόμενη ποινή δεν αναστέλλεται.»

3. Στο στοιχείο β' του άρθρου 61 ΠΚ, μετά τις λέξεις «χαρακτήρα του δράστη», προστίθεται η φράση «ή συντρέχει περίπτωση του άρθρου 81Α ΠΚ».

Άρθρο 11 **Έναρξη ισχύος**

Η ισχύς του παρόντος νόμου αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Παραγγέλλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 10 Σεπτεμβρίου 2014

Νομοθεσία για την ενδοοικογενειακή βία και τα δικαιώματα ανηλίκων

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 2101/1992 «Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης
για τα δικαιώματα του παιδιού» (ΦΕΚ Α' 192/2.12.1992)

4101

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ
2 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1992

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ
192

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 2101

Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

Άρθρο πρώτο

Κυρώνεται και έχει την ισχύ που ορίζει το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος η διεθνής Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού, που υπογράφηκε στη Ν.Υόρκη στις 26 Ιανουαρίου 1990, της οποίας το κείμενο στο πρωτότυπο στη γαλλική γλώσσα και σε μετάφραση στην ελληνική έχει ως εξής:

Convention relative aux droits de l'enfant

PREAMBULE

Les Etats parties à la présente Convention, **Considérant** que, conformément aux principes proclamés dans la Charte des Nations Unies, la reconnaissance de la dignité inhérente à tous les membres de la famille humaine ainsi que l'égalité et le caractère inaliénable de leurs droits sont le fondement de la liberté, de la justice et de la paix dans le monde,

Ayant présent à l'esprit le fait que les peuples des Nations Unies ont, dans la Charte, proclamé à nouveau leur foi dans les droits fondamentaux de l'homme et dans la dignité et la valeur de la personne humaine, et qu'ils ont résolu de favoriser le progrès social et d'instaurer de meilleures conditions de vie dans une liberté plus grande,

Reconnaissant que les Nations Unies, dans la Déclaration universelle des droits de l'homme et dans les Pactes internationaux relatifs aux droits de l'homme, ont proclamé et sont

convenues que chacun peut se prévaloir de tous les droits et de toutes les libertés qui y sont énoncés, sans distinction aucune, notamment de race, de couleur, de sexe, de langue, de religion, d'opinion politique ou de toute autre opinion, d'origine nationale ou sociale, de fortune, de naissance ou de toute autre situation,

Rappelant que, dans la Déclaration universelle des droits de l'homme, les Nations Unies ont proclamé que l'enfance a droit à une aide et à une assistance spéciales,

Convaincus que la famille, unité fondamentale de la société et milieu naturel pour la croissance et le bien-être de tous ses membres, et en particulier des enfants, doit recevoir la protection et l'assistance dont elle a besoin pour pouvoir jouer pleinement son rôle dans la communauté,

Reconnaissant que l'enfant, pour l'épanouissement harmonieux de sa personnalité, doit grandir dans le milieu familial, dans un climat de bonheur, d'amour et de compréhension,

Considérant qu'il importe de préparer pleinement l'enfant à avoir une vie individuelle dans la société, et de l'élever dans l'esprit des idéaux proclamés dans la Charte des Nations Unies, et en particulier dans un esprit de paix, de dignité, de tolérance, de liberté, d'égalité et de solidarité,

Ayant présent à l'esprit que la nécessité d'accorder une protection spéciale à l'enfant a été énoncée dans la Déclaration de Genève de 1924 sur les droits de l'enfant et dans la Déclaration des droits de l'enfant adoptée par l'Assemblée générale le 20 novembre 1959, et qu'elle a été reconnue dans la Déclaration universelle des droits de l'homme, dans le Pacte international relatif aux droits civils et politiques (en particulier aux articles 23 et 24), dans le Pacte international relatif aux droits économiques, sociaux et culturels (en particulier à l'article 10) et dans les statuts et instruments pertinents des institutions spécialisées et des organisations internationales qui se préoccupent du bien-être de l'enfant,

Ayant présent à l'esprit que, comme indiqué dans la Déclaration des droits de l'enfant, l'enfant, en raison de son manque de maturité physique et intellectuelle, a besoin d'une protection spéciale et de soins spéciaux, notamment d'une protection

ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Τα Συμβαλλόμενα στην παρούσα Σύμβαση Κράτη

Επειδή, σύμφωνα με τις αρχές που διακηρύσσονται στον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, η αναγνώριση της εγγενούς αξιοπρέπειας και των ίσων και αναφαρτετων δικαιωμάτων όλων των μελών της ανθρωπίνης οικογένειας, αποτελεί το θεμέλιο της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης στον κόσμο,

Έχοντας υπόψη ότι οι λαοί των Ηνωμένων Εθνών έχουν διακηρύξει εκ νέου, στον Καταστατικό Χάρτη, την πίστη τους στα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και στην αξιοπρέπεια και την αξία του ανθρώπου, και έχουν αποφασίσει να προαγάγουν την κοινωνική πρόοδο και να καθορίσουν καλύτερες συνθήκες ζωής μέσα στα πλαίσια μιας μεγαλύτερης ελευθερίας,

Αναγνωρίζοντας ότι τα Ηνωμένα Έθνη, στην Παγκόσμια Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και στις διεθνείς συνθήκες για τα ανθρώπινα δικαιώματα διακήρυξαν και συμφώνησαν ότι καθέννας δικαιούται να απολαμβάνει όλα τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που αναφέρονται σε αυτές, χωρίς καμία απολύτως διάκριση ιδίως εξαιτίας της φυλής, του χρώματος, του φύλου, της γλώσσας, της θρησκείας, των πολιτικών του ή άλλων πεποιθήσεων, της εθνικής ή κοινωνικής καταγωγής, της περιουσίας, της γέννησης ή οποιασδήποτε άλλης κατάστασης,

Υπενθυμίζοντας ότι, στην παγκόσμια Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου, τα Ηνωμένα Έθνη διακήρυξαν ότι τα παιδιά δικαιούνται ειδική βοήθεια και υποστήριξη,

Έχοντας πεισθεί ότι η οικογένεια όντας η θεμελιώδης μονάδα της κοινωνίας και το φυσικό περιβάλλον για την ανάπτυξη και την ευημερία όλων των μελών της, και ιδιαίτερα των παιδιών, πρέπει να έχει την προστασία και την υποστήριξη που χρειάζεται για να μπορέσει να διαδραματίσει πληρέστερα το ρόλο της στην κοινότητα,

Αναγνωρίζοντας ότι το παιδί, για την αρμονική ανάπτυξη της προσωπικότητάς του, πρέπει να μεγαλώνει μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον, σ' ένα κλίμα ευτυχίας, αγάπης και κατανόησης,

Επειδή είναι σημαντικό να προετοιμαστεί πλήρως το παιδί για να ζήσει μία απομνημόνιση στην κοινωνία και να ανατραφεί μέσα στο πνεύμα των ιδανικών που διακηρύσσονται στον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και ειδικότερα μέσα σε πνεύμα ειρήνης, αξιοπρέπειας, ανοχής, ελευθερίας, ισότητας και αλληλεγγύης,

Έχοντας υπόψη ότι η ανάγκη να παρασχεθεί στο παιδί ειδική προστασία εξαγγέλθηκε στη Διακήρυξη της Γενεύης του 1924 για τα δικαιώματα του παιδιού και στη Διακήρυξη των δικαιωμάτων του παιδιού, που υποθέτησε η Γενική Συνέλευση στις 20 Νοεμβρίου 1959 και που αναγνωρίστηκε στην παγκόσμια Διακήρυξη για τα ανθρώπινα δικαιώματα, στο διεθνές Σύμφωνο για τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα (ιδιαίτερα στα άρθρα 23 και 24), στο Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, τα κοινωνικά και τα πολιτιστικά δικαιώματα (ιδιαίτερα στο άρθρο 10) και στο καταστατικό και στα αρμόδια όργανα των ειδικευμένων οργανισμών και των διεθνών οργανώσεων που μερμνοούν για την ευημερία του παιδιού,

Έχοντας υπόψη ότι, όπως αναφέρεται στη Διακήρυξη των δικαιωμάτων του παιδιού, "το παιδί, λόγω της φυσικής και διανοητικής του ανωριμότητας, χρειάζεται ειδική προστασία και μέριμνα, συμπεριλαμβανομένης και της νομικής

προστασίας, τόσο πριν όσο και μετά τη γέννησή του",

Υπενθυμίζοντας τις διατάξεις της Διακήρυξης για τις νομικές και κοινωνικές αρχές σχετικά με την προστασία και την ευημερία των παιδιών, ειδικά όσον αφορά την υιοθεσία και την τοποθέτηση σε ανάδοχες οικογένειες σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, τις διατάξεις του συνόλου των ελάχιστων κανόνων των Ηνωμένων Εθνών για τη διοίκηση της δικαιοσύνης για ανήλικους (Κανόνες του Πεκίνου), και της Διακήρυξης για την προστασία των γυναικών και των παιδιών σε περίοδο επείγουσας ανάγκης και έντολης σύρραξης,

Αναγνωρίζοντας ότι σε όλες τις χώρες του κόσμου υπάρχουν παιδιά που ζουν κάτω από ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες, και ότι είναι αναγκαίο να δοθεί στα παιδιά αυτά ιδιαίτερη προσοχή,

Λαμβάνοντας δεόντως υπόψη τη σημασία των πολιτιστικών παραδόσεων και αξιών κάθε λαού για την προστασία και την αρμονική ανάπτυξη του παιδιού,

Αναγνωρίζοντας τη σημασία της διεθνούς συνεργασίας για τη βελτίωση των συνθηκών ζωής των παιδιών σε όλες τις χώρες, και ιδιαίτερα στις υπό ανάπτυξη χώρες,

Συμφώνησαν τα εξής:

ΜΕΡΟΣ I

Άρθρο 1

Για τους σκοπούς της παρούσας Σύμβασης, θεωρείται παιδί κάθε ανθρωπίνου ον μικρότερο των δεκαοκτώ ετών, εκτός εάν η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα, σύμφωνα με την ισχύουσα για το παιδί νομοθεσία.

Άρθρο 2

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να σέβονται τα δικαιώματα, που αναφέρονται στην παρούσα Σύμβαση και να τα εγγυώνται σε κάθε παιδί που υπάγεται στη δικαιοδοσία τους, χωρίς καμία διάκριση φυλής, χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων του παιδιού ή των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του ή της εθνικής, εθνικιστικής ή κοινωνικής καταγωγής τους, της περιουσιακής τους κατάστασης, της ανικανότητάς τους, της γέννησής τους ή οποιασδήποτε άλλης κατάστασης.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα ώστε να προστατεύεται αποτελεσματικά το παιδί έναντι κάθε μορφής διάκρισης ή κύρωσης, βασιζομένης στη νομική κατάσταση, στις δραστηριότητες, στις εκφρασμένες απόψεις ή στις πεποιθήσεις των γονέων του, των νόμιμων εκπροσώπων του ή των μελών της οικογένειάς του.

Άρθρο 3

1. Σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν τα παιδιά, είτε αυτές λαμβάνονται από δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς κοινωνικής προστασίας, είτε από τα δικαστήρια, τις διοικητικές αρχές ή από τα νομοθετικά όργανα, πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το συμφέρον του παιδιού.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να εξασφαλίζουν στο παιδί την αναγκαία για την ευημερία του προστασία και φροντίδα, λαμβάνοντας υπόψη τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των γονέων του, των επιτρόπων του ή των άλλων προσώπων που είναι νόμιμα υπεύθυνοι γι' αυτό, και παίρνουν για το σκοπό αυτόν όλα τα κατάλληλα νομοθετικά και

διοικητικά μέτρα.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη μεριμνούν ώστε η λειτουργία των οργανισμών, των υπηρεσιών και των ιδρυμάτων που αναλαμβάνουν παιδιά και που είναι υπεύθυνα για την προστασία τους να είναι σύμφωνη με τους κανόνες που έχουν θεσπιστεί από τις αρμόδιες αρχές, ιδιαίτερα στον τομέα της ασφάλειας και της υγείας και σε ό,τι αφορά τον αριθμό και την αρμοδιότητα του προσωπικού τους, καθώς και την ύπαρξη μιας κατάλληλης εποπτείας.

Άρθρο 4

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να παίρνουν όλα τα νομοθετικά, διοικητικά και άλλα μέτρα που είναι αναγκαία για την εφαρμογή των αναγνωρισμένων στην παρούσα Σύμβαση δικαιωμάτων. Στην περίπτωση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων, παίρνουν τα μέτρα αυτά μέσα στα όρια των πόρων που διαθέτουν και, όπου είναι αναγκαίο, μέσα στα πλαίσια της διεθνούς συνεργασίας.

Άρθρο 5

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται την ευθύνη, το δικαίωμα και το καθήκον που έχουν οι γονείς ή, κατά περίπτωση, τα μέλη της διευρυμένης οικογένειας ή της κοινότητας, όπως προβλέπεται από τα τοπικά έθιμα, οι επίτροποι ή άλλα πρόσωπα που έχουν νόμιμα την ευθύνη για το παιδί, να του παράσχουν, κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται στην ανάπτυξη των ικανοτήτων του, τον προσανατολισμό και τις κατάλληλες συμβουλές για την άσκηση των δικαιωμάτων που του αναγνωρίζει η παρούσα Σύμβαση.

Άρθρο 6

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν ότι κάθε παιδί έχει εγγενές δικαίωμα στη ζωή.
2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη μέλη εξασφαλίζουν, στο μέτρο του δυνατού, την επιβίωση και την ανάπτυξη του παιδιού.

Άρθρο 7

1. Το παιδί εγγράφεται στο ληξιαρχείο αμέσως μετά τη γέννησή του και έχει από εκείνη τη στιγμή το δικαίωμα ονόματος, το δικαίωμα να αποκτήσει ιθαγένεια και, στο μέτρο του δυνατού, το δικαίωμα να γνωρίζει τους γονείς του και να ανατραφεί από αυτούς.
2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη μεριμνούν για τη θέση σε εφαρμογή αυτών των δικαιωμάτων, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία τους και με τις υποχρεώσεις που τους επιβάλλουν οι ισχύουσες σ' αυτό το πεδίο διεθνείς συνθήκες, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις κατά τις οποίες, ελλείψει αυτών, το παιδί θα ήταν άπατρις.

Άρθρο 8

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να σέβονται το δικαίωμα του παιδιού για διατήρηση της ταυτότητάς του, συμπεριλαμβανομένων της ιθαγένειάς του, του ονόματός του και των οικογενειακών σχέσεών του, όπως αυτά αναγνωρίζονται από το νόμο, χωρίς παράνομη ανάμειξη.
2. Εάν ένα παιδί στερείται παράνομα ορισμένα ή όλα τα στοιχεία που συνιστούν την ταυτότητά του, τα Συμβαλλόμενα

Κράτη οφείλουν να του παράσχουν κατάλληλη υποστήριξη και προστασία, ώστε η ταυτότητά του να αποκατασταθεί το συντομότερο δυνατόν.

Άρθρο 9

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη μεριμνούν ώστε το παιδί να μην αποχωρίζεται από τους γονείς του, παρά τη θέλησή τους, εκτός εάν οι αρμόδιες αρχές αποφασίσουν, με την επιφύλαξη δικαστικής αναθεώρησης και σύμφωνα με τους εφαρμοζόμενους νόμους και διαδικασίες, ότι ο χωρισμός αυτός είναι αναγκαίος για το συμφέρον του παιδιού. Μια τέτοια απόφαση μπορεί να είναι αναγκαία σε ειδικές περιπτώσεις, για παράδειγμα όταν οι γονείς κακομεταχειρίζονται ή παραμελούν το παιδί, ή όταν ζουν χωριστά και πρέπει να ληφθεί απόφαση σχετικά με τον τόπο διαμονής του παιδιού.

2. Σε όλες τις περιπτώσεις που προβλέπονται στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου, όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν στις διαδικασίες και να γνωστοποιούν τις απόψεις τους.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται το δικαίωμα του παιδιού που ζει χωριστά από τους δύο γονείς του ή από τον έναν από αυτούς να διατηρεί κανονικά προσωπικές σχέσεις και να έχει άμεση επαφή με τους δύο γονείς του, εκτός εάν αυτό είναι αντίθετο με το συμφέρον του παιδιού.

4. Όταν ο χωρισμός είναι αποτέλεσμα μέτρων που έχει πάρει ένα Συμβαλλόμενο Κράτος, όπως η κράτηση, η φυλάκιση, η εξορία, η απέλαση ή ο θάνατος (συμπεριλαμβανομένου του θανάτου από οποιαδήποτε αιτία, ο οποίος επήλθε κατά το χρόνο κράτησης) των δύο γονέων ή του ενός από αυτούς ή του παιδιού του Συμβαλλόμενου Κράτους δίνει, μετά από αίτηση, στους γονείς, στο παιδί ή, εάν χρειαστεί, σε ένα άλλο μέλος της οικογένειάς τις ουσιαστικές πληροφορίες σχετικά με τον τόπο όπου βρίσκονται το απόν μέλος ή τα απόντα μέλη της οικογένειας, εκτός εάν η αποκάλυψη των πληροφοριών αυτών θα είναι επιζήμια για την ευημερία του παιδιού. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη φροντίζουν εξάλλου ώστε η υποβολή ενός τέτοιου αιτήματος να μην επισύρει δυσμενείς συνέπειες για το ενδιαφερόμενο ή τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα.

Άρθρο 10

1. Σύμφωνα με την υποχρέωση των Συμβαλλόμενων Κρατών δυνάμει της παραγράφου 1 του άρθρου 9, κάθε αίτηση από ένα παιδί ή από τους γονείς του για την είσοδο σε ένα Συμβαλλόμενο Κράτος ή την έξοδο από αυτό με σκοπό την οικογενειακή επανένωση αντιμετωπίζεται από τα Συμβαλλόμενα Κράτη με θετικό πνεύμα, ανθρωπισμό και ταχύτητα. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη φροντίζουν επιπλέον ώστε η υποβολή μιας τέτοιας αίτησης να μην επισύρει δυσμενείς συνέπειες για τον αιτούντα ή για τα μέλη της οικογένειάς του.

2. Το παιδί του οποίου οι γονείς διαμένουν σε διαφορετικά Κράτη έχει το δικαίωμα να διατηρεί, εκτός εξαιρετικών περιπτώσεων, προσωπικές σχέσεις και τακτική άμεση επαφή με τους δύο γονείς του. Για το σκοπό αυτόν και σύμφωνα με την υποχρέωση που βαρύνει τα Συμβαλλόμενα Κράτη δυνάμει της παραγράφου 2 του άρθρου 9, τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται το δικαίωμα που έχουν το παιδί και οι γονείς του να εγκαταλείψουν οποιαδήποτε χώρα, συμπεριλαμβανομένης της χώρας αυτού του ίδιου του Συμβαλ-

λόμου Κράτους και να επιστρέψουν στη δική τους χώρα. Το δικαίωμα εγκατάλειψης οποιασδήποτε χώρας μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο μόνο των περιορισμών που ορίζει ο νόμος και που είναι αναγκαίοι για την προστασία της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της δημόσιας υγείας και των δημοσίων ηθών, ή των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων, και που είναι συμβατοί με τα υπόλοιπα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στην παρούσα Σύμβαση.

Άρθρο 11

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν μέτρα εναντίον των αθέμιτων μετακινήσεων παιδιών στο εξωτερικό και εναντίον της μη επανόδου τους.

2. Για το σκοπό αυτόν, τα Συμβαλλόμενα Κράτη ευνοούν τη σύναψη διμερών ή πολυμερών συμφωνιών ή την προχώρηση στις ήδη υπάρχουσες συμφωνίες.

Άρθρο 12

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη εγγυώνται στο παιδί που έχει κανονότητα διάκρισης το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης της γνώμης του σχετικά με οποιοδήποτε θέμα που το αφορά, λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις του παιδιού ανάλογα με την ηλικία του και με το βαθμό ωριμότητάς του.

2. Για το σκοπό αυτόν θα πρέπει ιδίως να δίνεται στο παιδί η δυνατότητα να ακούγεται σε οποιαδήποτε διοικητική ή δικαστική διαδικασία που το αφορά, είτε άμεσα είτε μέσω ενός εκπροσώπου ή ενός αρμόδιου οργανισμού, κατά τρόπο συμβατό με τους διαδικαστικούς κανόνες της εθνικής νομοθεσίας.

Άρθρο 13

1. Το παιδί έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία αναζήτησης, λήψης και διάδοσης πληροφοριών και ιδεών οποιουδήποτε είδους, ανεξαρτήτως συνόρων, υπό μορφή προφορική, γραπτή ή τυπωμένη, ή καλλιτεχνική ή με οποιοδήποτε άλλο μέσο της επιλογής του.

2. Η άσκηση του δικαιώματος αυτού μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο μόνο των περιορισμών που ορίζονται από το νόμο και που είναι αναγκαίοι:

- α) Για το σεβασμό των δικαιωμάτων και της υπόληψης των άλλων ή
- β) Για τη διαφύλαξη της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της δημόσιας υγείας και των δημοσίων ηθών.

Άρθρο 14

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται το δικαίωμα του παιδιού για ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται το δικαίωμα και το καθήκον των γονέων ή, κατά περίπτωση, των νόμιμων εκπροσώπων του παιδιού, να το καθοδηγούν στην άσκηση του παραπάνω δικαιώματος κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται στην ανάπτυξη των ικανοτήτων του.

3. Η ελευθερία της δήλωσης της θρησκείας του ή των πεποιθήσεών του μπορεί να υπόκειται μόνο στους περιορισμούς που ορίζονται από το νόμο και που είναι αναγκαίοι για τη διαφύλαξη της δημόσιας ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της δημόσιας υγείας και των δημοσίων ηθών, ή των ελευθεριών των θεμιτωδών δικαιωμάτων των άλλων.

Άρθρο 15

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν τα δικαιώματα του παιδιού στην ελευθερία του να συνεταιρίζεται και του να συνέρχεται ειρηνικά.

2. Δεν τίθενται περιορισμοί για την άσκηση των δικαιωμάτων αυτών, εκτός από αυτούς που ορίζει ο νόμος και που είναι αναγκαίοι σε μια δημοκρατική κοινωνία, προς το συμφέρον της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας ασφάλειας ή της δημόσιας τάξης ή για την προστασία της δημόσιας υγείας ή των δημοσίων ηθών, ή των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων.

Άρθρο 16

1. Κανένα παιδί δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αυθαίρετης ή παράνομης επεμβάσης στην ιδιωτική του ζωή, στην οικογένειά του, στην κατοικία του ή στην αλληλογραφία του, ούτε παράνομων προσβολών της τιμής και της υπόληψής του.

2. Το παιδί δικαιούται να προστατεύεται από το νόμο έναντι τέτοιων επεμβάσεων ή προσβολών.

Άρθρο 17

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν τη σημασία του έργου που επιτελούν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και φροντίζουν ώστε το παιδί να έχει πρόσβαση σε ενημέρωση και σε υλικό, που προέρχονται από διάφορες εθνικές και διεθνείς πηγές, ιδίως σ' αυτά που αποσκοπούν στην προώγηση της κοινωνικής, πνευματικής και ηθικής ευμερείας του, καθώς και της σωματικής και πνευματικής υγείας του. Για το σκοπό αυτόν, τα Συμβαλλόμενα Κράτη:

α) Ενθαρρύνουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης στη διάδοση πληροφοριών και υλικού που παρουσιάζουν κοινωνική και πολιτιστική χρησιμότητα για το παιδί και που είναι σύμφωνα με το πνεύμα του άρθρου 29.

β) Ενθαρρύνουν τη διεθνή συνεργασία για την παραγωγή, ανταλλαγή και διάδοση πληροφοριών και υλικού αυτού του τύπου, που προέρχονται από διάφορες πολιτιστικές, εθνικές και διεθνείς πηγές.

γ) Ενθαρρύνουν την παραγωγή και τη διάδοση παιδικών βιβλίων.

δ) Ενθαρρύνουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης να λαμβάνουν ιδιαίτερα υπόψη τους τις γλωσσολογικές ανάγκες των αυτόχθονων παιδιών ή των παιδιών που ανήκουν σε μια μειονότητα.

ε) Ευνοούν την επεξεργασία κατάλληλων κατευθυντήριων αρχών που να προορίζονται για την προστασία του παιδιού από την ενημέρωση και το υλικό που βλάπτουν την ευμερεία του, λαμβάνοντας υπόψη τις διατάξεις των άρθρων 13 και 18.

Άρθρο 18

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για την εξασφάλιση της αναγνώρισης της αρχής, σύμφωνα με την οποία και οι δύο γονείς είναι από κοινού υπεύθυνοι για την ανατροφή του παιδιού και την ανάπτυξή του. Η ευθύνη για την ανατροφή του παιδιού και για την ανάπτυξή του ανήκει κατά κύριο λόγο στους γονείς ή, κατά περίπτωση, στους νόμιμους εκπροσώπους του. Το συμφέρον του παιδιού πρέπει να αποτελεί τη βασική τους μέριμνα.

2. Για την εγγύηση και την προώθηση των δικαιωμάτων που εκφράζονται στην παρούσα Σύμβαση, τα Συμβαλλόμενα Κράτη παρέχουν την κατάλληλη βοήθεια στους γονείς και στους νόμιμους εκπροσώπους του παιδιού, κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους για την ανατροφή του παιδιού, και εξασφαλίζουν τη δημιουργία οργανισμών, ιδρυμάτων και υπηρεσιών επιφορτισμένων να μεριμνούν για την ευμερλία των παιδιών.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσουν στα παιδιά των οποίων οι γονείς εργάζονται το δικαίωμα να επωφελούνται από τις υπηρεσίες και τα ιδρύματα φύλαξης παιδιών, εφόσον τα παιδιά πληρούν τους απαιτούμενους όρους.

Άρθρο 19

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα νομοθετικά, διοικητικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά μέτρα, προκειμένου να προστατεύσουν το παιδί από κάθε μορφή βίας, προσβολής ή βιαιοπραγιών σωματικών ή πνευματικών, εγκατάλειψης ή παραμέλησης, κακής μεταχείρισης ή εκμετάλλευσης, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής βίας, κατά το χρόνο που βρίσκεται υπό την επιμέλεια των γονέων του ή του ενός από τους δύο, του ή των νόμιμων εκπροσώπων του ή οποιουδήποτε άλλου προσώπου στο οποίο το έχουν εμπιστευθεί.

2. Αυτά τα προστατευτικά μέτρα θα πρέπει να περιλαμβάνουν, όπου χρειάζεται, αποτελεσματικές διαδικασίες για την εκπόνηση κοινωνικών προγραμμάτων, που θα αποσκοπούν στην παροχή της απαραίτητης υποστήριξης στο παιδί και σε αυτούς οι οποίοι έχουν την επιμέλειά του, καθώς και για άλλες μορφές πρόνοιας και για το χαρακτηρισμό, την αναφορά, την παραπομπή, την ανάκριση, την περιθαλίξη και την παρακολούθηση της εξέλιξής τους στις περιπτώσεις κακής μεταχείρισης του παιδιού που περιγράφονται πιο πάνω, και, όπου χρειάζεται, για διαδικασίες δικαστικής παρέμβασης.

Άρθρο 20

1. Κάθε παιδί που στερείται προσωρινά ή οριστικά το οικογενειακό του περιβάλλον ή το οποίο για το δικό του συμφέρον δεν είναι δυνατόν να παραμείνει στο περιβάλλον αυτό δικαιούται ειδική προστασία και βοήθεια εκ μέρους του Κράτους.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη προβλέπουν γι' αυτό το παιδί μια εναλλακτική επιμέλεια, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία τους.

3. Αυτή η επιμέλεια μπορεί να έχει, μεταξύ άλλων, τη μορφή της τοποθέτησης σε μία οικογένεια, της ΚΑΦΑΛΑΗ του ισλαμικού δικαίου, της υιοθεσίας ή, σε περίπτωση ανάγκης, της τοποθέτησης σε ένα κατάλληλο για την περίπτωση ίδρυμα για παιδιά. Κατά την επιλογή ανάμεσα σ' αυτές τις λύσεις, λαμβάνεται δεόντως υπόψη η ανάγκη μιας συνέχειας στην εκπαίδευση του παιδιού, καθώς και η εθνική, θρησκευτική, πολιτιστική και γλωσσολογική καταγωγή του.

Άρθρο 21

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη που αναγνωρίζουν και/ή επιτρέπουν την υιοθεσία διασφαλίζουν ότι εκείνο που λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη στην προκειμένη περίπτωση είναι το συμφέρον του παιδιού και:

α) Μεριμνούν ώστε η υιοθεσία ενός παιδιού να μην επιτρέπεται παρά μόνο από τις αρμόδιες αρχές, οι οποίες αποφαίνονται, σύμφωνα με το νόμο και με τις εφαρμοζόμενες διαδικασίες και επί τη βάσει όλων των αξιόπιστων σχετικών πληροφοριών, εάν η υιοθεσία είναι δυνατή εν όψει της κατάστασης του παιδιού σε σχέση με τον πατέρα και τη μητέρα του, τους συγγενείς του και τους νόμιμους εκπροσώπους του και εάν, εφόσον αυτό απαιτείται, τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα έδωσαν τη συναινέσή τους για την υιοθεσία, έχοντας γνώση των πραγμάτων και μετά από την αναγκαία παροχή συμβουλών.

β) Αναγνωρίζουν ότι η υιοθεσία στο εξωτερικό μπορεί να αντιμετωπισθεί ως ένα άλλο μέσο εξασφάλισης στο παιδί της αναγκαίας φροντίδας, εάν αυτό δεν μπορεί να τοποθετηθεί σε μία ανάδοχη ή σε μία υιοθετούσα οικογένεια ή να ανατραφεί σωστά στη χώρα της καταγωγής του.

γ) Μεριμνούν ώστε, σε περίπτωση υιοθεσίας στο εξωτερικό, το παιδί να απολαμβάνει των ιδίων προστατευτικών μέτρων και προδιαγραφών με εκείνα που υπάρχουν στην περίπτωση εθνικής υιοθεσίας.

δ) Παιρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για να διασφαλίσουν ότι, σε περίπτωση διακρατικής υιοθεσίας, η τοποθέτηση του παιδιού δεν απολήγει σε ανάρμοστο υλικό όφελος για τα πρόσωπα που είναι αναμειγμένα σ' αυτή.

ε) Προωθούν τους αντικειμενικούς σκοπούς του παρόντος άρθρου με τη σύναψη διμερών ή πολυμερών διακανονισμών ή συμφωνιών, ανάλογα με την περίπτωση, και προσπάθειών, μέσα σ' αυτά τα πλαίσια, να επιτύχουν οι τοποθετήσεις παιδιών στο εξωτερικό να πραγματοποιούνται από αρμόδιες αρχές ή αρμόδια όργανα.

Άρθρο 22

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου ένα παιδί, το οποίο επιζητεί να αποκτήσει το νομικό καθεστώς του πρόσφυγα ή που θεωρείται πρόσφυγας δυνάμει των κανόνων και των διαδικασιών του ισχύοντος διεθνούς ή εθνικού δικαίου, είτε αυτό είναι μόνο είτε συνοδεύεται από τους γονείς του ή από οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο, να χαιρεί της κατάλληλης προστασίας και ανθρωπιστικής βοήθειας, που θα του επιτρέψουν να απολαμβάνει τα δικαιώματα που του αναγνωρίζουν η παρούσα Σύμβαση και τα άλλα διεθνή όργανα τα σχετικά με τα δικαιώματα του ανθρώπου ή ανθρωπιστικού χαρακτήρα, στα οποία μετέχουν τα εν λόγω Κράτη.

2. Για το σκοπό αυτόν τα Συμβαλλόμενα Κράτη συνεργάζονται, όπως αυτά το κρίνουν αναγκαίο, σε όλες τις προσπάθειες που γίνονται από τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών και τους άλλους αρμόδιους διακυβερνητικούς ή μη κυβερνητικούς οργανισμούς που συνεργάζονται με τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών, προκειμένου να προστατεύσουν και να βοηθήσουν τα παιδιά που βρίσκονται σε παρόμοια κατάσταση, και προκειμένου να αναζητήσουν τους γονείς ή άλλα μέλη της οικογένειας κάθε παιδιού πρόσφυγα και για να συλλέξουν πληροφορίες αναγκαίες για την επανένωση του παιδιού με την οικογένειά του. Σε περίπτωση που ούτε ο πατέρας ούτε η μητέρα ούτε κανένα άλλο μέλος της οικογένειας είναι δυνατόν να ανευρεθεί, το παιδί έχει δικαίωμα να τύχει της ίδιας προστασίας που παρέχεται σε οποιοδήποτε άλλο παιδί στερημένο οριστικά ή προσωρινά του οικογενειακού του περιβάλλοντος για οποιοδήποτε λόγο, σύμφωνα με τις αρχές της παρούσας Σύμβασης.

Άρθρο 23

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν ότι τα πνευματικώς ή σωματικώς ανάπηρα παιδιά πρέπει να διανύουν πλήρη και αξιοπρεπή ζωή, σε συνθήκες οι οποίες εγγυώνται την αξιοπρεπεία τους, ευνοούν την αυτονομία τους και διευκολύνουν την ενεργό συμμετοχή τους στη ζωή του συνόλου.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα των ανάπηρων παιδιών να τυγχάνουν ειδικής φροντίδας και ενθαρρύνουν και εξασφαλίζουν, στο μέτρο των διαθέσιμων πόρων, την παροχή, μετά από αίτηση, στα ανάπηρα παιδιά που πληρούν τους απαιτούμενους όρους και σε αυτούς που τα έχουν αναλάβει, μιας βοήθειας προσαρμοσμένης στην κατάσταση του παιδιού και στις περιστάσεις των γονέων του ή αμτών στους οποίους τα έχουν εμπιστευθεί.

3. Εν όψει των ειδικών αναγκών των ανάπηρων παιδιών, η χρησιμοποιούμενη σύμφωνα με την παράγραφο 2 του παρόντος άρθρου βοήθεια παρέχεται δωρεάν, εφόσον αυτό είναι δυνατό, κατόπιν υπολογισμού των οικονομικών πόρων των γονέων τους και αυτών στους οποίους έχουν εμπιστευθεί το παιδί, και σχεδιάζεται κατά τέτοιον τρόπο ώστε τα ανάπηρα παιδιά να έχουν αποκλειστική πρόσβαση στην εκπαίδευση, στην επιμόρφωση, στην περίθαλψη, στην αποκατάσταση αναπήρων, στην επαγγελματική εκπαίδευση και στις ψυχαγωγικές δραστηριότητες, έτσι που να επιτυγχάνεται η όσο το δυνατόν πληρέστερη κοινωνική ένταξη και προσωπική τους ανάπτυξη, συμπεριλαμβανομένης της πολιτιστικής και πνευματικής τους εξέλιξης.

4. Μέσα σε πνεύμα διεθνούς συνεργασίας, τα Συμβαλλόμενα Κράτη προωθούν την ανταλλαγή κατάλληλων πληροφοριών στον τομέα της προληπτικής περίθαλψης και της ιατρικής, ψυχολογικής και λειτουργικής θεραπείας των ανάπηρων παιδιών, συμπεριλαμβανομένης της διάδοσης και της πρόσβασης στις πληροφορίες που αφορούν τις μεθόδους αποκατάστασης αναπήρων και τις υπηρεσίες επαγγελματικής κατάρτισης, με σκοπό να επιτραπεί στα Συμβαλλόμενα Κράτη να βελτιώσουν τις δυνατότητες και τις αρμοδιότητές τους και να διευρύνουν την πείρα τους σε αυτούς τους τομείς. Σ' αυτό το πεδίο λαμβάνονται ιδιαίτερα υπόψη οι ανάγκες των υπό ανάπτυξη χωρών.

Άρθρο 24

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα του παιδιού να απολαμβάνει το καλύτερο δυνατό επίπεδο υγείας και να επωφελείται από τις υπηρεσίες ιατρικής θεραπείας και αποκατάστασης αναπήρων. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη επιδιώκουν να διασφαλίσουν το ότι κανένα παιδί δεν θα στερείται το δικαίωμα πρόσβασης στις υπηρεσίες αυτές.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη επιδιώκουν να εξασφαλίσουν την πλήρη εφαρμογή του παραπάνω δικαιώματος και ιδιαίτερα παίρνουν τα κατάλληλα μέτρα για:

α) Να μειώσουν τη βρεφική και παιδική θνησιμότητα.
β) Να εξασφαλίσουν σε κάθε παιδί την απαραίτητη ιατρική αντίληψη και περίθαλψη δίνοντας έμφαση στην ανάπτυξη της στοιχειώδους περίθαλψης.

γ) Να αγωνιστούν κατά της ασθένειας και της κακής διατροφής και μέσα στα πλαίσια της στοιχειώδους περίθαλψης, με την εφαρμογή -ανάμεσα στα άλλα- της ήδη διαθέσιμης τεχνολογίας και με την παροχή θρεπτικών τροφών και καθαρού πόσιμου νερού, λαμβάνοντας υπόψη τους κινδύνους της μόλυνσης του φυσικού περιβάλλοντος.

δ) Να εξασφαλίσουν στις μητέρες κατάλληλη περίθαλψη πριν και μετά από τον τοκετό.

ε) Να μπορούν όλες οι ομάδες της κοινωνίας, ιδιαίτερα οι γονείς και τα παιδιά, να ενημερώνονται για τα θέματα της υγείας και της διατροφής του παιδιού, για τα πλεονεκτήματα του φυσικού θηλασμού, την υγιεινή και την καθαριότητα του περιβάλλοντος και την πρόληψη των ατυχημάτων και να βρίσκουν υποστήριξη στη χρήση των παραπάνω βασικών γνώσεων.

στ) Να αναπτύξουν την προληπτική ιατρική φροντίδα, την καθοδήγηση των γονέων και την εκπαίδευση και τις υπηρεσίες του οικογενειακού προγραμματισμού.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέτρα για να καταργηθούν οι παραδοσιακές πρακτικές που βλάπτουν την υγεία των παιδιών.

4. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να προωθήσουν και να ενθαρρύνουν τη διεθνή συνεργασία, ώστε να επιτύχουν σταδιακά την πλήρη πραγματοποίηση του δικαιώματος που αναγνωρίζεται στο παρόν άρθρο. Εν όψει αυτού, λαμβάνονται ιδιαίτερα υπόψη οι ανάγκες των υπό ανάπτυξη χωρών.

Άρθρο 25

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν στο παιδί, που τοποθετήθηκε από τις αρμόδιες αρχές σε μία οικογένεια, με σκοπό την παροχή φροντίδας, προστασίας ή θεραπείας της σωματικής ή πνευματικής του υγείας, το δικαίωμα σε μια περιοδική ανανέωση της παραπάνω θεραπείας και κάθε άλλης περίπτωσης σχετικής με την τοποθέτησή του.

Άρθρο 26

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν σε κάθε παιδί το δικαίωμα να επωφελείται από την κοινωνική πρόνοια, συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών ασφαλίσεων, και παίρνουν τα απαραίτητα μέτρα για να εξασφαλίσουν την πλήρη πραγματοποίηση του δικαιώματος αυτού, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία τους.

2. Τα ωφελήματα, όπου είναι αναγκαία, πρέπει να δίνονται, αφού ληφθούν υπόψη οι πόροι και η κατάσταση του παιδιού και των προσώπων που έχουν αναλάβει την ευθύνη της συντήρησής του, καθώς και κάθε άλλη εκτίμηση σχετιζόμενη με την αίτηση παροχής ωφελημάτων που γίνεται από το παιδί ή για λογαριασμό του.

Άρθρο 27

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα κάθε παιδιού για ένα κατάλληλο επίπεδο ζωής, που να επιτρέπει τη σωματική, πνευματική, ψυχική, ηθική και κοινωνική ανάπτυξη του.

2. Στους γονείς ή στα άλλα πρόσωπα που έχουν αναλάβει το παιδί ανήκει κατά κύριο λόγο η ευθύνη της εξασφάλισης, μέσα στα όρια των δυνατοτήτων τους και των οικονομικών μέσων τους, των απαραίτητων για την ανάπτυξη του παιδιού συνθηκών ζωής.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υιοθετούν τα κατάλληλα μέτρα, σύμφωνα με τις εθνικές τους συνθήκες και στο μέτρο των δυνατοτήτων τους, για να βοηθήσουν τους γονείς και τα άλλα πρόσωπα που είναι υπεύθυνα για το παιδί, να εφαρμόσουν το δικαίωμα αυτό και προσφέρουν, σε περίπτωση ανάγκης, υλική βοήθεια και προγράμματα υποστήριξης, κυ-

ρίως σε σχέση με τη διατροφή, το ρουχισμό και την κατοικία.

4. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για να εξασφαλίσουν την είσοδο της διατροφής του παιδιού από τους γονείς του ή από τα άλλα πρόσωπα που έχουν την οικονομική ευθύνη γι' αυτό, είτε εντός της επικράτειας είτε στο εξωτερικό. Ειδικά στην περίπτωση που το πρόσωπο το οποίο έχει την οικονομική ευθύνη για το παιδί ζει σε ένα Κράτος διαφορετικό από εκείνο του παιδιού, τα Συμβαλλόμενα Κράτη ευνοούν την προσχώρηση σε διευθετήσεις συμφωνίες ή τη σύναψη τέτοιων συμφωνιών, καθώς και την υιοθέτηση κάθε άλλης κατάλληλης ρύθμισης.

Άρθρο 28

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα του παιδιού στην εκπαίδευση και, ιδιαίτερα, για να επιτευχθεί η άσκηση του δικαιώματος αυτού προοδευτικά και στη βάση της ισότητας των ευκαιριών:

α) Καθιστούν τη στοιχειώδη εκπαίδευση υποχρεωτική και δωρεάν για όλους.

β) Ενθαρρύνουν την ανάπτυξη διαφόρων μορφών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, τόσο γενικής όσο και επαγγελματικής, τις καθιστούν ανοιχτές και προσιτές σε κάθε παιδί, και παίρνουν κατάλληλα μέτρα, όπως η θέσπιση της δωρεάν εκπαίδευσης και της προσφοράς χρηματικής βοήθειας σε περίπτωση ανάγκης.

γ) Εξασφαλίζουν σε όλους την πρόσβαση στην ανώτατη παιδεία με όλα τα κατάλληλα μέσα, σε συνάρτηση με τις ικανότητες του καθενός.

δ) Καθιστούν ανοιχτές και προσιτές σε κάθε παιδί τη σχολική και την επαγγελματική ενημέρωση και τον προστατολισμό.

ε) Παίρνουν μέτρα για να ενθαρρύνουν την τακτική σχολική φοίτηση και τη μείωση του ποσοστού εγκατάλειψης των σχολικών σπουδών.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για την εφαρμογή της σχολικής πειθαρχίας με τρόπο που να ταυρίζει στην αξιοπρέπεια του παιδιού ως ανθρώπινου όντος, και σύμφωνα με την παρούσα Σύμβαση.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη προάγουν και ενθαρρύνουν τη διεθνή συνεργασία στον τομέα της παιδείας, με σκοπό να συμβάλλουν κυρίως στην εξάλειψη της άγνοιας και του αναλφαριθμητισμού στον κόσμο και να διευκολύνουν την πρόσβαση στις επιστημονικές και τεχνικές γνώσεις και στις σύγχρονες εκπαιδευτικές μεθόδους. Για το σκοπό αυτόν, λαμβάνονται ιδιαίτερα υπόψη οι ανάγκες των υπό ανάπτυξη χωρών.

Άρθρο 29

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη συμφωνούν ότι η εκπαίδευση του παιδιού πρέπει να αποσκοπεί:

α) Στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού και στην πληρέστερη δυνατή ανάπτυξη των χαρισμάτων του και των σωματικών και πνευματικών ικανοτήτων του.

β) Στην ανάπτυξη του σεβασμού για τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις θεμελιώδεις ελευθερίες και για τις αρχές που καθερώνονται στο Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

γ) Στην ανάπτυξη του σεβασμού για τους γονείς του παιδιού, την ταυτότητά του, τη γλώσσα του και τις πολιτιστικές του αξίες, καθώς και του σεβασμού του για τις εθνικές αξίες της χώρας στην οποία ζει, της χώρας από την οποία μπορεί να κατάγεται και για τους πολιτισμούς

που διαφέρουν από το δικό του.

δ) Στην προετοιμασία του παιδιού για μία υπεύθυνη ζωή σε μία ελεύθερη κοινωνία μέσα σε πνεύμα κατανόησης, ειρήνης, ανοχής, ισότητας των φύλων και φιλίας ανάμεσα σε όλους τους λαούς και τις εθνικιστικές, εθνικές και θρησκευτικές ομάδες και στα πρόσωπα αυτόχθονης καταγωγής.

ε) Στην ανάπτυξη του σεβασμού για το φυσικό περιβάλλον.

2. Καμία διάταξη του παρόντος άρθρου ή του άρθρου 28 δεν μπορεί να ερμηνευτεί με τρόπο που να θίγει την ελευθερία των φυσικών ή νομικών προσώπων για τη δημιουργία και τη διεύθυνση εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, υπό τον όρο ότι θα τηρούνται οι εκφρασμένες στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου αρχές και ότι η παρεχόμενη στα ιδρύματα αυτά εκπαίδευση θα είναι σύμφωνη με τις ελάχιστες προδιαγραφές που θα έχει ορίσει το Κράτος.

Άρθρο 30

Στα Κράτη όπου υπάρχουν εθνικές, θρησκευτικές ή γλωσσικές μειονότητες ή πρόσωπα αυτόχθονης καταγωγής, ένα παιδί αυτόχθονας ή που ανήκει σε μία από αυτές τις μειονότητες δεν μπορεί να στερηθεί το δικαίωμα να έχει τη δική του πολιτιστική ζωή, να πρεσβεύει και να ασκεί τη δική του θρησκεία ή να χρησιμοποιεί τη δική του γλώσσα από κοινού με τα άλλα μέλη της ομάδας του.

Άρθρο 31

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν στο παιδί το δικαίωμα στην ανάπαυση και στις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου, στην ενσχόληση με ψυχαγωγικά παιχνίδια και δραστηριότητες που είναι κατάλληλες για την ηλικία του και στην ελεύθερη συμμετοχή στην πολιτιστική και καλλιτεχνική ζωή.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται και προάγουν το δικαίωμα του παιδιού να συμμετέχει πλήρως στην πολιτιστική και καλλιτεχνική ζωή και ενθαρρύνουν την προσφορά κατάλληλων και ίσων ευκαιριών για πολιτιστικές, καλλιτεχνικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες και για δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου.

Άρθρο 32

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα του παιδιού να προστατεύεται από την οικονομική εκμετάλλευση και από την εκτέλεση οποιασδήποτε εργασίας που ενέχει κινδύνους ή που μπορεί να εκθέσει σε κίνδυνο την εκπαίδευσή του ή να βλάψει την υγεία του ή τη σωματική, πνευματική, ψυχική, ηθική ή κοινωνική ανάπτυξή του.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν νομοθετικά, διοικητικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά μέτρα για να εξασφαλίσουν την εφαρμογή του παρόντος άρθρου. Για το σκοπό αυτόν, και λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές διατάξεις των άλλων διεθνών οργάνων, τα Συμβαλλόμενα Κράτη ειδικότερα:

α) Ορίζουν ένα κατώτατο όριο ή κατώτατα όρια ηλικίας για την είσοδο στην επαγγελματική απασχόληση.

β) Προβλέπουν μία κατάλληλη ρύθμιση των ωραρίων και των συνθηκών εργασίας.

γ) Προβλέπουν κατάλληλες ποινές και άλλες κυρώσεις, για να εξασφαλίσουν την αποτελεσματική εφαρμογή του παρόντος άρθρου.

Άρθρο 33

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα, συμπεριλαμβανομένων νομοθετικών, διοικητικών, κοινωνικών και εκπαιδευτικών μέτρων, για να προστατεύσουν τα παιδιά από την παράνομη χρήση ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών, όπως αυτές προσδιορίζονται στις σχετικές διεθνείς συμβάσεις, και για να εμποδίσουν τη χρησιμοποίηση των παιδιών στην παραγωγή και την παράνομη διακίνηση αυτών των ουσιών.

Άρθρο 34

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να προστατεύσουν το παιδί από κάθε μορφή σεξουαλικής εκμετάλλευσης και σεξουαλικής βίας. Για το σκοπό αυτόν, τα Κράτη, ειδικότερα, παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα σε εθνικό, διμερές και πολυμερές επίπεδο για να εμποδίσουν:

- α) Την παρακίνηση ή τον εξαναγκασμό των παιδιών σε παράνομη σεξουαλική δραστηριότητα.
- β) Την εκμετάλλευση των παιδιών για πορνεία ή για άλλες παράνομες σεξουαλικές δραστηριότητες.
- γ) Την εκμετάλλευση των παιδιών για την παραγωγή βεαμάτων ή υλικού πορνογραφικού χαρακτήρα.

Άρθρο 35

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα σε εθνικό, διμερές και πολυμερές επίπεδο για να εμποδίσουν την απαγωγή, την πώληση ή το δουλεμπόριο παιδιών, για οποιονδήποτε σκοπό και με οποιαδήποτε μορφή.

Άρθρο 36

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη προστατεύουν το παιδί από κάθε άλλη μορφή εκμετάλλευσης επιβλαβή για οποιαδήποτε πλευρά της ευημερίας του.

Άρθρο 37

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη επαγρυπνούν ώστε:

- α) Κανένα παιδί να μην υποβάλλεται σε βασανιστήρια ή σε άλλες σκληρές, απάνθρωπες ή εξευτελιστικές τιμωρίες ή μεταχείριση. Θανατική ποινή ή ισόβια κάθειρξη χωρίς δυνατότητα απελευθέρωσης δεν πρέπει να απαγγέλλονται για παραβάσεις, τις οποίες έχουν διαπράξει πρόσωπα κάτω των δεκαοκτώ ετών.
- β) Κανένα παιδί να μην στερείται την ελευθερία του κατά τρόπο παράνομο ή αυθαίρετο. Η σύλληψη, κράτηση ή φυλάκιση ενός παιδιού πρέπει να είναι σύμφωνη με το νόμο, να μην αποτελεί παρά ένα έσοχατο μέτρο και να είναι της μικρότερης δυνατής χρονικής διάρκειας.
- γ) Κάθε παιδί που στερείται την ελευθερία να αντιμετωπίζεται με ανθρωπισμό και με τον οφειλόμενο στην αξιοπρέπεια του ανθρώπου σεβασμό, και κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της ηλικίας του. Ειδικότερα, κάθε παιδί που στερείται την ελευθερία θα χωρίζεται από τους ενήλικες, εκτός εάν θεωρηθεί ότι είναι προτιμότερο να μη γίνει αυτό για το συμφέρον του παιδιού, και έχει το δικαίωμα να διατηρήσει την επαφή με την οικογένειά του δι' αλληλογραφίας και με επισκέψεις, εκτός εξαιρετικών περιπτώσεων.
- δ) Τα παιδιά που στερούνται την ελευθερία τους να έχουν το δικαίωμα για ταχεία πρόσβαση σε νομική ή σε άλλη

κατάλληλη συμπαράσταση, καθώς και το δικαίωμα να αμφισβητούν τη νομιμότητα της στέρησης της ελευθερίας τους ενώπιον ενός δικαστηρίου ή μιας άλλης αρμόδιας, ανεξάρτητης και αμερόληπτης αρχής, και για τη λήψη μιας ταχείας απόφασης πάνω σ' αυτό το ζήτημα.

Άρθρο 38

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να σεβονται και να διασφαλίζουν το σεβασμό στους κανόνες του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου που εφαρμόζονται σε αυτά σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης, και των οποίων η προστασία επεκτείνεται στα παιδιά.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα δυνατά μέτρα για να διασφαλίσουν ότι τα πρόσωπα κάτω των δεκαπέντε ετών δεν θα συμμετέχουν άμεσα στις εχθροπραξίες.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη απέχουν από την επιστράτευση στις ένοπλες δυνάμεις τους κάθε προσώπου κάτω των δεκαπέντε ετών. Κατά την επιστράτευση ανάμεσα σε πρόσωπα άνω των δεκαπέντε ετών αλλά κάτω των δεκαοκτώ ετών, τα Συμβαλλόμενα Κράτη προσπαθούν να δίνουν προτεραιότητα στα πρόσωπα μεγαλύτερης ηλικίας.

4. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη, σύμφωνα με την υποχρέωση που έχουν, δυνάμει του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, να προστατεύουν τον άμαχο πληθυσμό σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης, παίρνουν όλα τα δυνατά μέτρα για την προστασία και τη φροντίδα των παιδιών, που θίγονται από την ένοπλη σύρραξη.

Άρθρο 39

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για να διευκολύνουν τη σωματική και ψυχολογική ανάρρωση και την κοινωνική επανένταξη κάθε παιδιού θύματος: οποιασδήποτε μορφής παραμέλησης, εκμετάλλευσης ή κακοποίησης, βασανισμού ή κάθε άλλης μορφής σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας ή ένοπλης σύρραξης. Η ανάρρωση αυτή και η επανένταξη γίνονται μέσα σε περιβάλλον, που ευνοεί την υγεία, τον αυτοσεβασμό και την αξιοπρέπεια του παιδιού.

Άρθρο 40

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν σε κάθε παιδί ύποπτο, κατηγορούμενο ή καταδικασμένο για παράβαση του ποινικού νόμου το δικαίωμα σε μεταχείριση που να συνάδει με το αίσθημα της αξιοπρέπειάς του και της προσωπικής αξίας, που να ενισχύει το σεβασμό του για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες των άλλων και που να λαμβάνει υπόψη την ηλικία του, καθώς και την ανάγκη για επανένταξη στην κοινωνία και την ανάληψη από το παιδί ενός εποικοδομητικού ρόλου στην κοινωνία.

2. Για το σκοπό αυτόν, και λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές διατάξεις των διεθνών οργάνων, τα Συμβαλλόμενα Κράτη επαγρυπνούν ιδιαίτερα ώστε:

α) Κανένα παιδί να μην καθίσταται ύποπτο, να μην κατηγορείται και να μην καταδικάζεται για παράβαση του ποινικού νόμου λόγω πράξεων ή παραλείψεων, που δεν απαγορεύονται από το ενικό ή διεθνές δίκαιο κατά το χρόνο που διαπράχθηκαν.

β) Κάθε παιδί ύποπτο ή κατηγορούμενο για παράβαση του ποινικού νόμου να έχει τουλάχιστον το δικαίωμα στις ακόλουθες εγγυήσεις:

ι) Να θεωρείται αθώο μέχρι να αποδειχθεί νόμιμα η ενοχή του.

υ) Να ενημερώνεται χωρίς καθυστέρηση και απευθείας για τις εναντίον του κατηγορίες ή, κατά περίπτωση, μέσω των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του και να έχει νομική ή οποιαδήποτε άλλη κατάλληλη συμπαράσταση για την προετοιμασία και την παρουσίαση της υπεράσπισης του.

υι) Να κρίνεται η υπόθεσή του χωρίς καθυστέρηση από μία αρμόδια, ανεξάρτητη και αμερόληπτη αρχή ή δικαστικό σώμα, σύμφωνα με μία δίκαιη κατά το νόμο διαδικασία, με την παρουσία ενός νομικού ή άλλου συμβούλου και την παρουσία των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του, εκτός αν αυτό θεωρηθεί αντίθετο προς το συμφέρον του παιδιού, λόγω κυρίως της ηλικίας ή της κατάστασής του.

ιv) Να μην υποχρεώνεται να καταθέσει ως μάρτυρας ή να ομολογήσει την ενοχή του, να υποβάλλει ερωτήσεις το ίδιο ή μέσω άλλου στους μάρτυρες κατηγορίας και να επιπυχνάνει την παράσταση και την εξέταση μαρτύρων υπεράσπισης κάτω από συνθήκες ισότητας.

v) Εάν κριθεί ότι παρέβη τον ποινικό νόμο, να μπορεί να προσφύγει κατ' αυτής της απόφασης και κατά οποιουδήποτε μέτρου που λήφθηκε ως συνέπεια αυτής ενώπιον μιας ανώτερης αρμόδιας, ανεξάρτητης και αμερόληπτης αρχής ή δικαστικού σώματος, σύμφωνα με το νόμο.

vi) Να έχει τη δωρεάν βοήθεια ενός διερμηνέα, σε περίπτωση που δεν καταλαβαίνει ή δεν μιλάει τη γλώσσα που χρησιμοποιείται.

vii) Να αντιμετωπίζεται η ιδιότητα του ζωή με απόλυτο σεβασμό σε όλα τα στάδια της διαδικασίας.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη προσπαθούν να προαγάγουν τη θέσπιση νόμων, διαδικασιών, αρχών και θεσμών εφαρμοζομένων ειδικώς στα παιδιά που είναι ύποπτα, κατηγορούμενα ή καταδικασμένα για παράβαση του ποινικού νόμου και ιδιαίτερα:

α) Τη θέσπιση ενός ελάχιστου ορίου ηλικίας κάτω απ' το οποίο τα παιδιά θα θεωρούνται ότι δεν έχουν την ικανότητα παράβασης του ποινικού νόμου.

β) Την εισαγωγή μέτρων, εφόσον αυτό είναι δυνατόν και ευκαίριο, για την αντιμετώπιση τέτοιων παιδιών, χωρίς ανάγκη προσφυγής στη δικαιοσύνη, με την προϋπόθεση βέβαια ότι τηρείται ο απόλυτος σεβασμός στα ανθρωπίνια δικαιώματα και στις νόμιμες εγγυήσεις.

4. Μία σειρά διατάξεων σχετικών κυρίως με την επιμέλεια, την καθοδήγηση και την επιτήρηση, τους συμβούλους, τη δοκιμασία, την τοποθέτηση σε οικογένεια, τα προγράμματα γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης και τις άλλες εναλλακτικές δυνατότητες πλην της επιμέλειας, θα εξασφαλίζει στα παιδιά μια μεταχείριση που να εγγυάται την ευμερλία τους και που να είναι ανάλογη και με την κατάσταση τους και με την παράβαση.

Άρθρο 41

Καμιά από τις διατάξεις της παρούσας Σύμβασης δεν θίγει διατάξεις ευνοϊκότερες για την πραγματοποίηση των δικαιωμάτων του παιδιού και οι οποίες είναι δυνατόν να περιέχονται:

- α) Στη νομοθεσία ενός Συμβαλλόμενου Κράτους ή
- β) Στο ισχύον για το Κράτος αυτό διεθνές δίκαιο.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

Άρθρο 42

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν να κάνουν ευρέως γνωστές τόσο στους ενήλικες όσο και στα παιδιά, τις αρχές και τις διατάξεις της παρούσας Σύμβασης με δραστηρία και κατάλληλα μέσα.

Άρθρο 43

1. Με σκοπό την έρευνα της προόδου που έχει συντελεστεί από τα Συμβαλλόμενα Κράτη σε σχέση με την τήρηση των υποχρεώσεων, οι οποίες συμφωνήθηκαν δυνάμει της παρούσας Σύμβασης, συγκροτείται Επιτροπή για τα δικαιώματα του παιδιού, η οποία επιτελεί τα καθήκοντα που ορίζονται παρακάτω.

2. Η Επιτροπή αποτελείται από δέκα εμπειρογνώμονες υψηλού ήθους και αναγνωρισμένης ικανότητας στον τομέα που καλύπτει η παρούσα Σύμβαση. Τα μέλη της εκλέγονται από τα Συμβαλλόμενα Κράτη ανάμεσα στους υπηκόους τους και συμμετέχουν υπό την ατομική τους ιδιότητα, αφού ληφθούν υπόψη η ανάγκη εξασφάλισης δίκαιης γεωγραφικής κατανομής και τα κύρια νομικά συστήματα.

3. Η εκλογή των μελών της Επιτροπής γίνεται με μυστική ψηφοφορία από έναν κατάλογο προσώπων που υποβάλλουν τα Συμβαλλόμενα Κράτη. Κάθε Συμβαλλόμενο Κράτος έχει τη δυνατότητα να υποδεικνύει έναν υποψήφιο από τους υπηκόους του.

4. Η διεξαγωγή των πρώτων εκλογών θα γίνει το αργότερο έξι μήνες μετά την ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας Σύμβασης. Στη συνέχεια οι εκλογές θα γίνονται κάθε δύο χρόνια. Τέσσερις τουλάχιστο μήνες πριν από την ημερομηνία κάθε εκλογής ο Γενικός Γραμματέας του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών καλεί γραπτώς τα Συμβαλλόμενα Κράτη να προτείνουν εντός υποψηφίους τους εντός δύο μηνών. Στη συνέχεια, ο Γενικός Γραμματέας ετοιμάζει έναν κατάλογο με τα ονόματα όλων των υποψηφίων σε αλφαβητική σειρά, αναφέροντας τα Συμβαλλόμενα Κράτη που έχουν υποδείξει αυτούς και τον υποβάλλει στα Συμβαλλόμενα στην παρούσα Σύμβαση Κράτη.

5. Οι εκλογές γίνονται κατά τις συνόδους των Συμβαλλόμενων Κρατών, οι οποίες συγκαλούνται από το Γενικό Γραμματέα στην Έδρα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών. Στις συνόδους αυτές, κατά τις οποίες η απαρτία σχηματίζεται από τα δύο τρίτα των Συμβαλλόμενων Κρατών, εκλέγονται μέλη της Επιτροπής εκείνοι που έλαβαν το μεγαλύτερο αριθμό ψήφων και την απόλυτη πλειοψηφία από τους παρόντες και ψηφίσαντες εκπροσώπους των Συμβαλλόμενων Κρατών.

6. Τα μέλη της Επιτροπής εκλέγονται για χρονική περίοδο τεσσάρων ετών. Είναι επανεκλέξιμα εάν προταθεί εκ νέου η υποψηφιότητά τους. Η θητεία πέντε μελών από τα εκλεγμένα κατά την πρώτη εκλογή λήγει μετά τη συμπλήρωση δύο ετών. Τα ονόματα των πέντε αυτών μελών επιλέγονται με κλήρο από τον πρόεδρο της συνόδου, αμέσως μετά από την πρώτη εκλογή.

7. Σε περίπτωση θανάτου ή παραιτήσης ενός μέλους της Επιτροπής, ή εάν, για έναν οποιονδήποτε άλλο λόγο, ένα μέλος δηλώσει ότι δεν μπορεί πλέον να ασκεί τα καθήκοντά του στα πλαίσια της Επιτροπής, το Συμβαλλόμενο Κράτος,

που είχε υποδείξει αυτό το μέλος, διορίζει έναν άλλο εμπειρογνώμονα από τους υπηκόους του, για να υπηρετήσει για το υπόλοιπο της θητείας, με την επιφύλαξη της έγκρισης της Επιτροπής.

8. Η Επιτροπή θεσπίζει η ίδια τον εσωτερικό κανονισμό της.

9. Η Επιτροπή εκλέγει τους αξιωματούχους της για μία περίοδο δύο ετών.

10. Οι συνέδοι της Επιτροπής συγκαλούνται κανονικά στην Έδρα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών ή σε οποιονδήποτε άλλο κατάλληλο τόπο, που καθορίζεται από την Επιτροπή.

Η Επιτροπή συνέρχεται κανονικά κάθε χρόνο.

Η διάρκεια των συνόδων της Επιτροπής το απαραίτητο, εάν είναι αναγκαίο, από μία συνέλευση των Κρατών Μελών στην παρούσα Σύμβαση, με την επιφύλαξη της έγκρισης από τη Γενική Συνέλευση.

11. Ο Γενικός Γραμματέας του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών θέτει στη διάθεση της Επιτροπής το απαραίτητο προσωπικό και τις εγκαταστάσεις για την αποτελεσματική εκτέλεση των καθηκόντων που της έχουν ανατεθεί, δυνάμει της παρούσας Σύμβασης.

12. Τα μέλη της Επιτροπής που συγκροτήθηκε δυνάμει της παρούσας Σύμβασης εισπράττουν, με την έγκριση της Γενικής Συνέλευσης, απολαβές από τους πόρους του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, σύμφωνα με τους όρους και με τις προϋποθέσεις που ορίζει η Γενική Συνέλευση.

Άρθρο 44

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να υποβάλλουν στην Επιτροπή, μέσω του Γενικού Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, εκθέσεις σχετικά με τα μέτρα που έχουν υιοθετήσει για την ενεργοποίηση των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στην παρούσα Σύμβαση, καθώς και σχετικά με την πρόοδο που σημειώθηκε ως προς την απόλαυση αυτών των δικαιωμάτων:

α) Εντός των δύο πρώτων ετών από την έναρξη ισχύος της παρούσας Σύμβασης για κάθε Συμβαλλόμενο Κράτος.

β) Κατόπιν, κάθε πέντε χρόνια.

2. Οι εκθέσεις που συντάσσονται σε εφαρμογή του παρόντος άρθρου, πρέπει να επισημειώνουν τους παράγοντες και τις δυσκολίες, εάν υπάρχουν, που εμποδίζουν τα Συμβαλλόμενα Κράτη να τηρήσουν πλήρως τις υποχρεώσεις που προβλέπονται στην παρούσα Σύμβαση. Πρέπει επίσης να περιέχουν επαρκείς πληροφορίες, για να δώσουν στην Επιτροπή μια ακριβή εικόνα της εφαρμογής της Σύμβασης στην εν λόγω χώρα.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη τα οποία έχουν υποβάλει στην Επιτροπή μια αρχική πλήρη έκθεση, δεν χρειάζεται να επαναλάβουν στις επόμενες εκθέσεις που υποβάλλουν, σύμφωνα με το εδάφιο β' της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου, τις βασικές πληροφορίες που έχουν ήδη κοινοποιήσει.

4. Η Επιτροπή μπορεί να ζητά από τα Συμβαλλόμενα Κράτη συμπληρωματικές πληροφορίες, σχετικές με την εφαρμογή της Σύμβασης.

5. Η Επιτροπή υποβάλλει κάθε δύο χρόνια στη Γενική Συνέλευση, μέσω του Κοινωνικού και Οικονομικού Συμβουλίου, εκθέσεις για τις δραστηριότητές της.

6. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη καθιστούν ευρέως προσιτές

τις εκθέσεις τους στο κοινό της χώρας τους.

Άρθρο 45

Για την προώθηση της αποτελεσματικής εφαρμογής της Σύμβασης και για την ενθάρρυνση της διεθνούς συνεργασίας στο πεδίο το οποίο καλύπτει η Σύμβαση:

α) Οι ειδικοί οργανισμοί, το Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για την παιδική ηλικία και άλλα όργανα των Ηνωμένων Εθνών έχουν το δικαίωμα να εκπροσωπούνται κατά την εξέταση της εφαρμογής των διατάξεων της παρούσας Σύμβασης, οι οποίες εμπίπτουν στην αρμοδιότητά τους. Η Επιτροπή μπορεί να καλέσει τις ειδικευμένες οργανώσεις, το Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για την παιδική ηλικία και άλλους αρμόδιους οργανισμούς, τους οποίους κρίνει κατάλληλους, να παράσχουν ειδικευμένες γνώμες για την εφαρμογή της Σύμβασης στους τομείς που ανήκουν στο πεδίο δραστηριοτήτάς τους. Μπορεί να καλεί τις ειδικευμένες οργανώσεις, το Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για την παιδική ηλικία και άλλα όργανα των Ηνωμένων Εθνών να της υποβάλουν εκθέσεις για την εφαρμογή της Σύμβασης στους τομείς που ανήκουν στο πεδίο δραστηριοτήτάς τους.

β) Η Επιτροπή διαβιβάζει, εάν το κρίνει αναγκαίο, στις ειδικευμένες οργανώσεις, στο Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για την παιδική ηλικία και στους άλλους αρμόδιους οργανισμούς κάθε έκθεση των Συμβαλλόμενων Κρατών που περιέχει ένα αίτημα ή υποδεικνύει μια ανάγκη για τεχνική συμβουλή ή βοήθεια, μαζί με τις παρατηρήσεις και τις προτάσεις της Επιτροπής, εάν υπάρχουν, σχετικά με το παραπάνω αίτημα ή υπόδειξη.

γ) Η Επιτροπή μπορεί να συστήσει στη Γενική Συνέλευση να ζητήσει από το Γενικό Γραμματέα να αναλάβει για λογαριασμό της μελέτες πάνω σε ειδικά θέματα, σχετικά με τα δικαιώματα του παιδιού.

δ) Η Επιτροπή μπορεί να κάνει υποδείξεις και συστάσεις γενικής φύσεως βασισμένες στις πληροφορίες που έχει δεχτεί κατ'εφαρμογήν των άρθρων 44 και 45 της παρούσας Σύμβασης. Οι υποδείξεις αυτές και οι συστάσεις γενικής φύσεως διαβιβάζονται σε κάθε ενδιαφερόμενο Συμβαλλόμενο Κράτος και αναφέρονται στη Γενική Συνέλευση, μαζί με τις παρατηρήσεις των Συμβαλλόμενων Κρατών μερών, όπου υπάρχουν.

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

Άρθρο 46

Η παρούσα Σύμβαση είναι άνοιχτη για υπογραφή σε όλα τα Κράτη.

Άρθρο 47

Η παρούσα Σύμβαση υποβάλλεται σε επικύρωση. Τα έγγραφα της επικύρωσης θα κατατεθούν στο Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών.

Άρθρο 48

Η παρούσα Σύμβαση είναι άνοιχτη για προσχώρηση οποιουδήποτε Κράτους. Τα έγγραφα της προσχώρησης θα κατατεθούν στο Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών.

Άρθρο 49

1. Η παρούσα Σύμβαση θα αρχίσει να ισχύει την τριακοστή ημέρα μετά από την ημερομηνία κατάθεσης στο Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών του εικοστού εγγράφου επικύρωσης ή προσχώρησης.

2. Για κάθε Κράτος που επικυρώνει την παρούσα Σύμβαση ή προσχωρεί σε αυτήν μετά την κατάθεση του εικοστού εγγράφου επικύρωσης ή προσχώρησης, η Σύμβαση θα αρχίσει να ισχύει την τριακοστή ημέρα μετά από την ημερομηνία κατάθεσης από το Κράτος αυτό του δικού του εγγράφου επικύρωσης ή προσχώρησης.

Άρθρο 50

1. Κάθε Συμβαλλόμενο Κράτος μπορεί να προτείνει μια τροπολογία και να καταθέσει το κείμενό της στο Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών. Εν συνέχεια ο Γενικός Γραμματέας διαβιβάζει όλα τα σχέδια τροπολογιών στα Συμβαλλόμενα Κράτη ζητώντας τους να του γνωρίζουν εάν επιθυμούν να συγκληθεί διάσκεψη των Συμβαλλόμενων Κρατών, με σκοπό να εξεταστούν και να τεθούν σε ψηφοφορία αυτά τα σχέδια. Εάν, εντός τεσσάρων μηνών από την ημερομηνία της διαβίβασης αυτής, το ένα τρίτο τουλάχιστον των Συμβαλλόμενων Κρατών κηρυχτεί υπέρ της σύγκλησης μιας τέτοιας διάσκεψης, ο Γενικός Γραμματέας συγκαλεί τη διάσκεψη υπό την αιγίδα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών. Κάθε τροπολογία, που υποβιβάζεται από την πλειοψηφία των παρόντων και ψηφισάντων στη διάσκεψη Συμβαλλόμενων Κρατών, υποβάλλεται για έγκριση στη Γενική Συνέλευση.

2. Κάθε τροπολογία, που υποβιβάστηκε σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου, αρχίζει να ισχύει όταν εγκριθεί από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών και γίνει δεκτή με πλειοψηφία των δύο τρίτων των Συμβαλλόμενων Κρατών.

3. Όταν μια τροπολογία αρχίσει να ισχύει έχει αναγκαστική ισχύ για τα Συμβαλλόμενα Κράτη που την αποδέχτηκαν, ενώ τα υπόλοιπα Συμβαλλόμενα Κράτη παραμένουν δεσμευμένα από τις διατάξεις της παρούσας Σύμβασης και από όλες τις προηγούμενες τροπολογίες που έχουν αποδεχτεί.

Άρθρο 51

1. Ο Γενικός Γραμματέας του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών θα δεχτεί και θα διαβιβάσει σε όλα τα Κράτη το κείμενο των επικυλώσεων που έκαναν τα Κράτη κατά το χρόνο της επικύρωσης ή της προσχώρησης.

2. Δεν επιτρέπεται καμία επιφύλαξη, που είναι ασυμβατή με το αντικείμενο και το σκοπό της παρούσας Σύμβασης.

Οι επιφύλαξεις μπορούν να αποσυρθούν ανά πάσα στιγμή με γνωστοποίηση προς το Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, ο οποίος ενημερώνει γι' αυτό όλα τα Συμβαλλόμενα στη Σύμβαση Κράτη. Η γνωστοποίηση παράγει τα αποτελέσματά της από την ημερομηνία κατά την οποία παρελήφθη από το Γενικό Γραμματέα.

Άρθρο 52

Κάθε Συμβαλλόμενο Κράτος μπορεί να καταγγείλει την παρούσα Σύμβαση με γραπτή γνωστοποίηση προς το Γενικό

Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών. Η καταγγελία παράγει τα αποτελέσματά της ένα χρόνο μετά από την ημερομηνία κατά την οποία η γνωστοποίηση παρελήφθη από το Γενικό Γραμματέα.

Άρθρο 53

Ο Γενικός Γραμματέας του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών ορίζεται θεματοφύλακας της παρούσας Σύμβασης.

Άρθρο 54

Το πρωτότυπο της παρούσας Σύμβασης, της οποίας τα κείμενα στην αγγλική, αραβική, κινεζική, ισπανική, γαλλική και ρωσική γλώσσα έχουν την ίδια ισχύ, θα κατατεθεί στο Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών.

Για να πιστοποιηθούν τα παραπάνω οι υπογράφοντες, ειδικά εξουσιοδοτημένοι από τις αντίστοιχες Κυβερνήσεις τους, υπέγραψαν την παρούσα Σύμβαση.

Άρθρο δεύτερο

Η ισχύς του νόμου αυτού αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, της δε κυρουμένης Σύμβασης από την ολοκλήρωση των προϋποθέσεων που καθορίζονται στο άρθρο 49 αυτής.

Παραγγέλλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 2 Δεκεμβρίου 1992

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΑΡ. ΚΑΛΑΝΤΖΑΚΟΣ

ΥΓΕΙΑΣ, ΠΡΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ
Γ. ΣΟΥΡΛΑΣ

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ
ΙΩ. ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗΣ

Η ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΕΣΤΕΡΙΚΩΝ
Β. ΤΣΟΥΔΕΡΟΥ

Θεωρήθηκε και τέθηκε η Μεγάλη Σφραγίδα του Κράτους.

Αθήνα, 2 Δεκεμβρίου 1992

Ο ΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΙΩΑΝ. ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗΣ

ΝΟΜΟΣ ΥΠ'ΑΡΙΘ. 3500/2006 «Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 232/24.10.2006)

**Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ**

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'
ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ**

**Άρθρο 1
Ορισμοί**

Για τον παρόντα νόμο θεωρείται:

1. ενδοοικογενειακή βία, η τέλεση αξιόποινης πράξης, σε βάρος μέλους της οικογένειας, σύμφωνα με τα άρθρα 6, 7, 8 και 9 του παρόντος και τα άρθρα 299 και 311 του Ποινικού Κώδικα.
2. α. οικογένεια ή κοινότητα που αποτελείται από συζύγους ή γονείς και συγγενείς πρώτου και δεύτερου βαθμού εξ αίματος ή εξ αγχιστείας και τα εξ υιοθεσίας τέκνα τους.
β. στην οικογένεια περιλαμβάνονται, εφόσον συνοικούν, συγγενείς εξ αίματος ή εξ αγχιστείας μέχρι τετάρτου βαθμού και πρόσωπα των οποίων επίτροπος, δικαστικός παραστάτης ή ανάδοχος γονέας έχει ορισθεί μέλος της οικογένειας, καθώς και κάθε ανήλικο πρόσωπο που συνοικεί στην οικογένεια.
γ. οι διατάξεις του παρόντος νόμου εφαρμόζονται και στην μόνιμη σύντροφο του άνδρα ή στον μόνιμο σύντροφο της γυναίκας και στα τέκνα, κοινά ή ενός εξ αυτών, εφόσον τα πρόσωπα αυτά συνοικούν, ως και στους τέως συζύγους.
3. θύμα ενδοοικογενειακής βίας κάθε πρόσωπο της προηγούμενης παραγράφου σε βάρος του οποίου τελείται αξιόποινη πράξη κατά τα άρθρα 6, 7, 8 και 9 του παρόντος. Θύμα είναι και το μέλος, στην οικογένεια του οποίου τελέσθηκε αξιόποινη πράξη, κατά τα άρθρα 299 και 311 του Ποινικού Κώδικα, καθώς και ο ανήλικος κατά την παράγραφο 2, ενώπιον του οποίου τελείται μία από τις αξιόποινες πράξεις της παρούσας.

**Άρθρο 2
Απαγόρευση χρήσης βίας**

Η άσκηση βίας κάθε μορφής μεταξύ των μελών της οικογένειας απαγορεύεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄ ΑΣΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 3

Η ενδοοικογενειακή βία ως τεκμήριο κλονισμού του γάμου

Το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 1439 του Αστικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής:

«Εφόσον ο εναγόμενος δεν αποδεικνύει το αντίθετο, ο κλονισμός τεκμαίρεται σε περίπτωση διγαμίας ή μοιχείας αυτού, εγκατάλειψης του ενάγοντος ή επιβουλής της ζωής του από τον εναγόμενο, καθώς και σε περίπτωση άσκησης από τον εναγόμενο ενδοοικογενειακής βίας εναντίον του ενάγοντος.»

Άρθρο 4

Σωματική βία σε βάρος ανηλίκων

Επί ασκήσεως σωματικής βίας σε βάρος ανηλίκου, ως μέσου σωφρονισμού στο πλαίσιο της ανατροφής του, εφαρμόζεται το άρθρο 1532 του Αστικού Κώδικα.

Άρθρο 5

Χρηματική ικανοποίηση

Η κατά το άρθρο 932 του Αστικού Κώδικα χρηματική ικανοποίηση, λόγω ηθικής βλάβης του παθόντος για μία από τις πράξεις του παρόντος νόμου, δεν μπορεί να είναι κατώτερη των χιλίων (1.000) ευρώ, εκτός αν ο ίδιος ο παθών ζήτησε μικρότερο ποσό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄ ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 6

Ενδοοικογενειακή σωματική βλάβη

1. Το μέλος της οικογένειας το οποίο προξενεί σε άλλο μέλος αυτής σωματική κάκωση ή βλάβη της υγείας του, υπό την έννοια του εδαφίου α΄ της παρ. 1 του άρθρου 308 του Ποινικού Κώδικα, ή με συνεχή συμπεριφορά προξενεί εντελώς ελαφρά κάκωση ή βλάβη της υγείας του, με την έννοια του εδαφίου β΄ της παραπάνω διάταξης, τιμωρείται με φυλάκιση, τουλάχιστον, ενός έτους.

2. Αν η πράξη της πρώτης παραγράφου είναι δυνατόν να προκαλέσει στο θύμα κίνδυνο για τη ζωή του ή βαριά σωματική βλάβη, επιβάλλεται φυλάκιση, τουλάχιστον, δύο ετών. Αν επακολουθήσει βαριά σωματική ή διανοητική πάθηση του θύματος, επιβάλλεται κάθειρξη μέχρι δέκα ετών. Αν ο υπαίτιος επεδίωκε ή γνώριζε και αποδέχθηκε το αποτέλεσμα της πράξης του, τιμωρείται με κάθειρξη.

3. Αν η πράξη της πρώτης παραγράφου τελέσθηκε σε βάρος εγκύου ή σε βάρος μέλους της οικογένειας το οποίο, από οποιαδήποτε αιτία, είναι ανίκανο να αντισταθεί,

τιμωρείται με φυλάκιση, τουλάχιστον, δύο ετών και αν η πράξη τελέσθηκε ενώπιον ανήλικου μέλους της οικογένειας, τιμωρείται με φυλάκιση, τουλάχιστον, ενός έτους.

4. Αν η πράξη της πρώτης παραγράφου συνιστά μεθοδευμένη πρόκληση έντονου σωματικού πόνου ή σωματικής εξάντλησης, επικίνδυνης για την υγεία, ή ψυχικού πόνου, ικανού να επιφέρει σοβαρή ψυχική βλάβη, ιδίως με την παρατεταμένη απομόνωση του θύματος, επιβάλλεται κάθειρξη. Αν το θύμα είναι ανήλικος, επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών.

5. Οι διατάξεις των προηγούμενων παραγράφων εφαρμόζονται αντίστοιχα και όταν ο δράστης εργάζεται σε φορέα παροχής κοινωνικής μέριμνας, η δε πράξη του στρέφεται σε βάρος προσώπου, το οποίο δέχεται τις υπηρεσίες του φορέα αυτού.

Άρθρο 7

Ενδοοικογενειακή παράνομη βία και απειλή

1. Το μέλος της οικογένειας το οποίο εξαναγκάζει άλλο μέλος χρησιμοποιώντας βία ή απειλή με σπουδαίο και άμεσο κίνδυνο σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή χωρίς το θύμα να υποχρεούται προς τούτο τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών, ανεξάρτητα από το αν το απειλούμενο κακό στρέφεται εναντίον του ίδιου του θύματος ή κάποιου από τους οικείους του υπό την έννοια της περίπτωσης β' του άρθρου 13 του Ποινικού Κώδικα.

2. Το μέλος της οικογένειας το οποίο προκαλεί τρόμο ή ανησυχία σε άλλο μέλος της οικογένειας, απειλώντας το με βία ή άλλη παράνομη πράξη ή παράλειψη, τιμωρείται με φυλάκιση.

Άρθρο 8

Βιασμός και κατάχρηση σε ασέλγεια

1. Η παρ. 1 του άρθρου 336 του Ποινικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής:

«1. Όποιος με σωματική βία ή με απειλή σπουδαίου και άμεσου κινδύνου εξαναγκάζει άλλον σε συνουσία ή σε άλλη ασελή πράξη ή σε ανοχή της τιμωρείται με κάθειρξη.»

2. Η παρ. 1 του άρθρου 338 του Ποινικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής:

«1. Όποιος με κατάχρηση της παραφροσύνης άλλου ή της από οποιαδήποτε αιτία προερχόμενης ανικανότητάς του να αντισταθεί, ενεργεί επ' αυτού συνουσία ή άλλη ασελή πράξη τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών.»

Άρθρο 9

Ενδοοικογενειακή προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας

1. Το μέλος της οικογένειας το οποίο προσβάλλει την αξιοπρέπεια άλλου μέλους της, με ιδιαίτερα ταπεινωτικό λόγο ή έργο που ανάγεται στη γενετήσια ζωή του, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών.

2. Με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών μέχρι τριών ετών τιμωρείται η πράξη της προηγούμενης παραγράφου, αν ο παθών είναι ανήλικος.
3. Οι διατάξεις των προηγούμενων παραγράφων εφαρμόζονται αντίστοιχα και όταν ο δράστης εργάζεται σε φορέα παροχής κοινωνικής μέριμνας, η δε πράξη του στρέφεται σε βάρος προσώπου, το οποίο δέχεται τις υπηρεσίες του φορέα αυτού.

Άρθρο 10

Παρακώλυση απονομής της δικαιοσύνης

Όποιος σε υπόθεση ενδοοικογενειακής βίας απειλεί μάρτυρα ή μέλος της οικογένειάς του ή ασκεί βία εναντίον του ή τον δωροδοκεί, με σκοπό την παρακώλυση απονομής της δικαιοσύνης, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών μέχρι τριών ετών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ

Άρθρο 11

Προϋποθέσεις

1. Στα πλημμελήματα ενδοοικογενειακής βίας ο αρμόδιος για την άσκηση ποινικής δίωξης εισαγγελέας διερευνά τη δυνατότητα διαμεσολάβησης κατά τη διαδικασία των επόμενων άρθρων.

2. Προϋπόθεση για την έναρξη της διαδικασίας ποινικής διαμεσολάβησης είναι η υποβολή ανεπιφύλακτης δήλωσης εκ μέρους του προσώπου στο οποίο αποδίδεται η τέλεση του εγκλήματος, ότι είναι πρόθυμο σωρευτικά:

α) να υποσχεθεί ότι δεν θα τελέσει στο μέλλον οποιαδήποτε πράξη ενδοοικογενειακής βίας (λόγος τιμής) και ότι, σε περίπτωση συνοίκησης, δέχεται να μείνει εκτός οικογενειακής κατοικίας για εύλογο χρονικό διάστημα, εάν το προτείνει το θύμα. Για την υπόσχεση αυτή συντάσσεται έκθεση κατά τα άρθρα 148 επ. του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

β) να παρακολουθήσει ειδικό συμβουλευτικό – θεραπευτικό πρόγραμμα για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας σε δημόσιο φορέα, σε όποιον τόπο και για όσο χρονικό διάστημα κρίνεται τούτο αναγκαίο από τους αρμόδιους θεραπευτές. Ο υπεύθυνος του προγράμματος πιστοποιεί την ολοκλήρωση της παρακολούθησής του. Το σχετικό πιστοποιητικό επισυνάπτεται στο φάκελο της δικογραφίας. Αναφέρονται δε σε αυτό, αναλυτικά, το αντικείμενο του συμβουλευτικού – θεραπευτικού προγράμματος και ο αριθμός των συνεδριών που παρακολούθησε ο ενδιαφερόμενος.

γ) να άρει ή να αποκαταστήσει, εφόσον είναι δυνατόν, αμέσως τις συνέπειες που προκλήθηκαν από την πράξη και να καταβάλει εύλογη χρηματική ικανοποίηση στον

παθόντα.

3. Αν το θύμα της ενδοοικογενειακής βίας είναι ανήλικος, η ποινική διαμεσολάβηση ενεργείται υπέρ αυτού και από κοινού από τον κατά τόπον αρμόδιο εισαγγελέα ανηλίκων και τον ασκούντα την επιμέλεια, εφόσον αυτός δεν είναι το ίδιο πρόσωπο με τον φερόμενο ως δράστη του εγκλήματος. Αν δεν υπάρξει ομοφωνία, η διαμεσολάβηση δεν είναι δυνατή. Ο ανήλικος που έχει συμπληρώσει το δέκατο τέταρτο έτος της ηλικίας του μπορεί, εφόσον το επιθυμεί, να παρίσταται κατ' αυτήν

και να ακούγεται. Τα πρόσωπα του πρώτου εδαφίου αντιπροσωπεύουν τον ανήλικο στη διαδικασία της ποινικής διαμεσολάβησης και για τις αστικές αξιώσεις.

4. Οι σχετικές με την ποινική διαμεσολάβηση διατάξεις του παρόντος νόμου δεν εφαρμόζονται, αν ο φερόμενος ως δράστης της πράξεως ενδοοικογενειακής βίας είναι επίτροπος, δικαστικός συμπαραστάτης ή ανάδοχος γονέας του ανηλίκου.

5. Αν την πράξη ενδοοικογενειακής βίας σε βαθμό πλημμελήματος φέρεται να έχει τελέσει ανήλικος, εφαρμόζεται το άρθρο 45Α του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

Άρθρο 12 **Διαδικασία**

1. Αν σε βάρος του υπαιτίου κινηθεί η διαδικασία των άρθρων 417 επ. του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ποινική διαμεσολάβηση επιτρέπεται μόνον εφόσον το δικαστήριο αναβάλει την εκδίκαση της υπόθεσης κατά τις διατάξεις του άρθρου 423 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Στην περίπτωση αυτή, η σχετική διαδικασία χωρεί κατά τις παραγράφους 3 έως 6 του παρόντος άρθρου. Το δικαστήριο που αναβάλλει την εκδίκαση της υπόθεσης, κατά το πρώτο εδάφιο, εξετάζει αυτεπαγγέλτως αν συντρέχει περίπτωση να επιβληθούν στον υπαίτιο περιοριστικοί όροι κατά το άρθρο 18 του παρόντος νόμου.

2. Αν σε βάρος του φερόμενου ως δράστη ενεργείται προκαταρκτική εξέταση, ο εισαγγελέας, πριν από κάθε άλλη ενέργεια:

α) μπορεί να διατάσσει τη διενέργεια ιατρικής πραγματογνωμοσύνης στο φερόμενο ως θύμα, προκειμένου να ερευνηθεί η βασιμότητα της καταγγελίας για την σε βάρος του τέλεση της πράξεως,

β) εξετάζει ο ίδιος κάθε μάρτυρα που προτείνεται, καθώς και τα πρόσωπα της οικογένειας ή παραγγέλλει την εξέταση αυτών από τους αρμόδιους ανακριτικούς υπαλλήλους, και

γ) καλεί το πρόσωπο στο οποίο αποδίδεται η τέλεση της πράξεως να παράσχει στον ίδιο ή στον αρμόδιο ανακριτικό υπάλληλο εξηγήσεις υπό τους όρους του άρθρου 31 παρ. 2 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

3. Αν ο παρέχων εξηγήσεις δεν υποβάλει ο ίδιος, ή μέσω του συνηγόρου του, την κατά την παρ. 2 του άρθρου 11 δήλωση περί ποινικής διαμεσολάβησης, καλείται, προς

τούτο, από τον αρμόδιο εισαγγελέα. Στην περίπτωση αυτή μπορεί να λάβει προθεσμία τριών ημερών για να απαντήσει.

4. Αν η απάντηση του παρέχοντος εξηγήσεις είναι αρνητική ή αυτός δεν απαντήσει, κινείται η ποινική διαδικασία κατά τις διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Αν η απάντηση του παρέχοντος εξηγήσεις είναι θετική, ο εισαγγελέας ενημερώνει τον παθόντα ή τον συνήγορό του για την κατά τα ανωτέρω δήλωση του ενδιαφερομένου και, αν υποβληθεί σχετικό αίτημα, παρέχεται στον παθόντα προθεσμία, το πολύ τριών ημερών, για να δηλώσει αν δέχεται τη διαμεσολάβηση.

5. Αν η απάντηση του παθόντος είναι αρνητική ή αυτός δεν απαντήσει ή δεν επέλθει συμφωνία ως προς τους όρους της περίπτωσης α' της παραγράφου 2 του άρθρου 11, κινείται η ποινική διαδικασία κατά τις διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Αν η απάντηση του παθόντος είναι θετική, ο εισαγγελέας με διάταξή του θέτει τη δικογραφία σε ειδικό αρχείο της εισαγγελίας. Κατά της διατάξεως αυτής δεν χωρεί προσφυγή.

6. Αν τα πρόσωπα στα οποία αποδίδεται η τέλεση της πράξης είναι περισσότερα, για την έναρξη της διαδικασίας ποινικής διαμεσολάβησης απαιτείται μεταξύ τους συμφωνία. Το ίδιο ισχύει και αν η φερόμενη ως τελεσθείσα πράξη αφορά περισσότερα θύματα. Αν δεν επιτευχθεί συμφωνία κατά τα προηγούμενα εδάφια, η διαμεσολάβηση δεν είναι δυνατή.

7. Η συμφωνία των διαδίκων μερών για την κατά την παρ. 2 του άρθρου 11 του παρόντος έναρξη της διαδικασίας ποινικής διαμεσολάβησης μπορεί να υποβληθεί στον αρμόδιο εισαγγελέα και με σχετικό πρακτικό εκ μέρους των συνηγόρων τους.

Άρθρο 13 **Ποινικές συνέπειες**

1. Η διάταξη του εισαγγελέα που εκδίδεται κατόπιν ποινικής διαμεσολάβησης καταχωρίζεται σε ειδική μερίδα στο δελτίο ποινικού μητρώου και τηρείται για χρονικό διάστημα ίσο προς τον εκ του νόμου προβλεπόμενο χρόνο παραγραφής του εγκλήματος στο οποίο αφορά.

2. Αν ο ενδιαφερόμενος συμμορφωθεί προς τους όρους της ποινικής διαμεσολάβησης για χρονικό διάστημα τριών ετών, τότε η σχετική διαδικασία ολοκληρώνεται και εξαλείφεται η ποινική αξίωση της πολιτείας για το έγκλημα που αφορά.

3. Η διαπιστούμενη από τον εισαγγελέα υπαίτια μη ολοκλήρωση της ποινικής διαμεσολάβησης διακόπτει τη διαδικασία και προκαλεί την αναδρομική άρση των επελθόντων αποτελεσμάτων. Στην περίπτωση αυτή ο εισαγγελέας ανασύρει τη δικογραφία από το αρχείο, η δε ποινική διαδικασία συνεχίζεται κατά τις οικείες διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, χωρίς να επιτρέπεται πλέον η υποβολή νέου αιτήματος για ποινική διαμεσολάβηση.

4. Ενόσω διαρκεί η διαδικασία ποινικής διαμεσολάβησης, τελεί σε εκκρεμοδικία η πράξη στην οποία αυτή αφορά. Η άσκηση ποινικής δίωξης για πράξη για την οποία εξαλείφθηκε η ποινική αξίωση της πολιτείας, λόγω ολοκλήρωσεως της διαδικασίας ποινικής διαμεσολάβησης, είναι απαράδεκτη. Η παραγραφή της πράξης αναστέλλεται μέχρι την ολοκλήρωση της διαδικασίας ποινικής διαμεσολάβησης.

5. Η άρνηση ενός εκ των διαδίκων μερών να δεχθεί τη διαμεσολάβηση ή η αποτυχία ολοκλήρωσεώς της, για οποιαδήποτε αιτία, δεν επάγονται σε βάρος αυτών καμία αρνητική ουσιαστική ή δικονομική συνέπεια στην ποινική δίκη που επακολουθεί.

6. Στην παρ. 3 του άρθρου 574 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας προστίθεται στοιχείο γ', το οποίο έχει ως εξής:

«γ) η διάταξη του εισαγγελέα που εκδίδεται κατόπιν ποινικής διαμεσολάβησης σε εγκλήματα ενδοοικογενειακής βίας.»

Άρθρο 14

Αστικές συνέπειες

1. Η συμφωνία των διαδίκων για την έναρξη της διαδικασίας ποινικής διαμεσολάβησης ισχύει ως συμβιβασμός ως προς τις χρηματικές αξιώσεις από το έγκλημα ενδοοικογενειακής βίας. Μόνη η συμφωνία του παθόντος συζύγου για την έναρξη της διαδικασίας δεν εμποδίζει την άσκηση αγωγής διαζυγίου ή την υποβολή αιτήσεως συναινετικής λύσεως του γάμου, την πρόοδο της δίκης και τη λύση του γάμου.

2. Η εντός τριετίας από την αρχειοθέτηση της υπόθεσης μη συμμόρφωση του φερόμενου ως δράστη προς τους όρους της ποινικής διαμεσολάβησης παρέχει στο θύμα του εγκλήματος ενδοοικογενειακής βίας το δικαίωμα να ζητήσει, με αγωγή του, την ανατροπή της συμφωνίας, όσον αφορά στις χρηματικές αξιώσεις. Με την άσκηση της αγωγής ανατροπής αναβιώνουν οι χρηματικές αξιώσεις του παθόντος, τα δε καταβληθέντα λόγω της συμφωνίας αναζητούνται κατά τις διατάξεις περί αδικαιολόγητου πλουτισμού.

3. Μετά την ολοκλήρωση της ποινικής διαμεσολάβησης αποκλείεται η ανατροπή της συμφωνίας, εξ οιουδήποτε λόγου και η αναζήτηση των καταβληθέντων σε συμμόρφωση αυτής. Τα ίδια αποτελέσματα επιφέρει και η λύση του γάμου μεταξύ των συζύγων εντός της τριετίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 15

Προσωρινή ρύθμιση της κατάστασης

Στο τέλος του άρθρου 735 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας προστίθεται εδάφιο, το οποίο έχει ως εξής:

«Σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας μπορεί να διατάσσεται ιδίως η απομάκρυνση του καθ' ου από την οικογενειακή κατοικία, η μετοίκισή του, η απαγόρευση να προσεγγίζει τους χώρους κατοικίας ή και εργασίας του αιτούντος, κατοικίες στενών συγγενών του, τα εκπαιδευτήρια των παιδιών και ξενώνες φιλοξενίας.»

Άρθρο 16 **Παραγραφή**

Αν οι πράξεις των άρθρων 6, 7 και 9 του παρόντος στρέφονται κατά ανηλίκου, η έναρξη της προθεσμίας παραγραφής αναστέλλεται μέχρι την ενηλικίωσή του.

Άρθρο 17 **Ποινική δίωξη**

1. Η ποινική δίωξη για τα εγκλήματα των άρθρων 6, 7, 9 και 10 ασκείται αυτεπαγγέλτως.
2. Σε βάρος του υπαιτίου εφαρμόζεται η διαδικασία των άρθρων 417 επ. του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

Άρθρο 18 **Περιοριστικοί όροι**

1. Σε περίπτωση διαπράξεως εγκλήματος ενδοοικογενειακής βίας είναι δυνατόν, αν υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες κρίνεται απαραίτητο για την προστασία της σωματικής και ψυχικής υγείας του θύματος, να επιβληθεί στον κατηγορούμενο από το αρμόδιο ποινικό δικαστήριο στο οποίο παραπέμπεται να δικασθεί ή από τον αρμόδιο ανακριτή ή από το δικαστικό συμβούλιο και για όσο χρονικό διάστημα απαιτείται, ο περιοριστικός όρος της απομάκρυνσής του από την οικογενειακή κατοικία, η μετοίκισή του, η απαγόρευση να προσεγγίζει τους χώρους κατοικίας ή και εργασίας του θύματος, κατοικίες στενών συγγενών του, τα εκπαιδευτήρια των παιδιών και ξενώνες φιλοξενίας. Η ισχύς του παραπάνω περιοριστικού όρου παύει αυτοδικαίως μετά την έκδοση οριστικής αποφάσεως ή της διατάξεως του εισαγγελέα με την οποία αρχειοθετείται η υπόθεση λόγω ποινικής διαμεσολάβησης.
2. Ο περιοριστικός όρος που έχει επιβληθεί σύμφωνα με τις διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου είναι δυνατόν να ανακληθεί, αντικατασταθεί ή τροποποιηθεί από το αρμόδιο δικαστικό όργανο που τον επέβαλε, με αίτηση του κατηγορουμένου, στην οποία αναφέρονται οι λόγοι για τους οποίους επιβάλλεται η ανάκληση, αντικατάσταση ή τροποποίησή του. Για τη συζήτηση της αιτήσεως κλητεύεται υποχρεωτικά ο παθών, σύμφωνα με τις διατάξεις που ισχύουν κάθε φορά.
3. Το δικαστικό όργανο που είναι αρμόδιο κατά την παράγραφο 1 για την επιβολή, ανάκληση, αντικατάσταση ή τροποποίηση των περιοριστικών όρων, μπορεί να ζητήσει, συμβουλευτικά, τη γνώμη ψυχιάτρων, ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών και

άλλων επιστημόνων με ειδικές γνώσεις σε θέματα ενδοοικογενειακής βίας, εφόσον τα πρόσωπα αυτά εργάζονται σε δημόσιο φορέα υγείας.

Άρθρο 19 **Εξέταση μαρτύρων**

1. Σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας, μέλη της οικογένειας εξετάζονται ως μάρτυρες χωρίς όρκο.
2. Οι ανήλικοι κατά την εκδίκαση των υποθέσεων της προηγούμενης παραγράφου δεν κλητεύονται ως μάρτυρες στο ακροατήριο, αλλά αναγιγνώσκεται η κατάθεσή τους, εφόσον υπάρχει, εκτός εάν η εξέτασή τους κρίνεται αναγκαία από το δικαστήριο.

Άρθρο 20 **Υποχρέωση τήρησης εχεμύθειας**

1. Σε περίπτωση διαπράξεως εγκλήματος ενδοοικογενειακής βίας, οι αρμόδιες αστυνομικές αρχές που διενεργούν προανάκριση, σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 2 του άρθρου 243 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, απαγορεύεται να ανακοινώνουν με οποιονδήποτε τρόπο το ονοματεπώνυμο του θύματος και του κατηγορουμένου, τη διεύθυνση κατοικίας τους, καθώς και οποιαδήποτε άλλα στοιχεία είναι δυνατόν να αποκαλύψουν την ταυτότητά τους.
2. Οι παραβάτες της διατάξεως αυτής τιμωρούνται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄ **ΑΡΩΓΗ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ**

Άρθρο 21 **Κοινωνική συμπαράσταση**

1. Τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας δικαιούνται ηθικής συμπαράστασης και της αναγκαίας υλικής συνδρομής από νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, που λειτουργούν ειδικά για τους σκοπούς αυτούς υπό την εποπτεία του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, και από κοινωνικές υπηρεσίες των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης.
2. Οι αστυνομικές αρχές που επιλαμβάνονται, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, υποθέσεων ενδοοικογενειακής βίας υποχρεούνται, εφόσον το ζητήσει το θύμα, να ενημερώσουν αυτό και τους παραπάνω φορείς, ώστε να παρασχεθεί αμέσως η απαραίτητη, κατά περίπτωση, αρωγή.

Άρθρο 22

Ευεργέτημα πενίας

Στα θύματα ενδοοικογενειακής βίας, τα οποία ζητούν τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων για προσωρινή ρύθμιση της κατάστασης, εξαιτίας του συγκεκριμένου περιστατικού, παρέχεται το ευεργέτημα της πενίας με μόνη την απόδειξη του περιστατικού βίας, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 194 επ. του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, αν αδυνατούν να καταβάλουν, έστω και προσωρινά, τις απαιτούμενες δικαστικές δαπάνες.

Άρθρο 23

Υποχρεώσεις των εκπαιδευτικών

1. Εκπαιδευτικός της πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ο οποίος, κατά την εκτέλεση του εκπαιδευτικού του έργου, με οποιονδήποτε τρόπο πληροφορείται ή διαπιστώνει ότι έχει διαπραχθεί σε βάρος μαθητή έγκλημα ενδοοικογενειακής βίας, ενημερώνει, χωρίς καθυστέρηση, τον διευθυντή της σχολικής μονάδας.

Ο διευθυντής της σχολικής μονάδας ανακοινώνει, αμέσως, την αξιόποινη πράξη στον αρμόδιο εισαγγελέα, σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 1 του άρθρου 37 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ή στην πλησιέστερη αστυνομική αρχή.

Την ίδια υποχρέωση έχουν οι εκπαιδευτικοί και οι διευθυντές των ιδιωτικών σχολείων, καθώς και οι υπεύθυνοι των πάσης φύσεως Μονάδων Προσχολικής Αγωγής.

2. Κατά την προδικασία και τη διαδικασία στο ακροατήριο, ο διευθυντής της σχολικής μονάδας, ο οποίος ανακοίνωσε την αξιόποινη πράξη στις παραπάνω αρμόδιες αρχές, και ο εκπαιδευτικός, ο οποίος την πληροφορήθηκε ή τη διαπίστωσε, καλούνται να εξετασθούν ως μάρτυρες, μόνο αν η πληροφορία δεν αποδεικνύεται με οποιοδήποτε άλλο αποδεικτικό μέσο.

Άρθρο 24

Το άρθρο 342 του Ποινικού Κώδικα (κατάχρηση ανηλίκων σε ασέλγεια) αντικαθίσταται ως εξής:

«Άρθρο 342. – Κατάχρηση ανηλίκων σε ασέλγεια.

1. *Ο ενήλικος ο οποίος ενεργεί ασελγείς πράξεις με ανήλικο, τον οποίον του έχουν εμπιστευθεί για να τον επιβλέπει ή να τον φυλάσσει, έστω και προσωρινά, τιμωρείται ως εξής:*

α) αν ο παθών δεν συμπλήρωσε τα δεκατέσσερα έτη, με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών,

β) αν ο παθών συμπλήρωσε τα δεκατέσσερα, όχι όμως και τα δεκαοκτώ έτη, με κάθειρξη.

2. *Συνιστά επιβαρυντική περίπτωση η τέλεση της πράξης της πρώτης παραγράφου:*

- α) από οικείο,
- β) από πρόσωπο που συνοικεί με τον ανήλικο ή διατηρεί φιλικές σχέσεις με τους οικείους του,
- γ) από εκπαιδευτικό, παιδαγωγό, γυμναστή ή άλλο πρόσωπο που παραδίδει μαθήματα στον ανήλικο,
- δ) από πρόσωπο που δέχεται τις υπηρεσίες του ανηλίκου,
- ε) από κληρικό με τον οποίο ο ανήλικος διατηρεί πνευματική σχέση,
- στ) από ψυχολόγο, ιατρό, νοσοκόμο ή από ειδικό επιστήμονα που παρέχει τις υπηρεσίες του στον ανήλικο.

3. Ο ενήλικος ο οποίος με χειρονομίες, με προτάσεις ή με εξιστόρηση, απεικόνιση ή παρουσίαση πράξεων που αφορούν τη γενετήσια ζωή προσβάλλει την αιδώ ανηλίκου, τον οποίον του έχουν εμπιστευθεί για να τον επιβλέπει ή να τον φυλάσσει, έστω και προσωρινά, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών και αν η πράξη τελείται κατά συνήθεια με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών. Η παράγραφος 2 εφαρμόζεται αναλόγως και στις περιπτώσεις αυτές.

4. Ο ενήλικος, ο οποίος μέσω διαδικτύου ή άλλου μέσου επικοινωνίας, αποκτά επαφή με πρόσωπο που δεν συμπλήρωσε τα δεκαέξι έτη και με προτάσεις ή με εξιστόρηση, απεικόνιση ή παρουσίαση πράξεων που αφορούν τη γενετήσια ζωή προσβάλλει την αιδώ του, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και αν η πράξη τελείται κατά συνήθεια με φυλάκιση τουλάχιστον τριών ετών.

5. Η παραγραφή των πράξεων των προηγούμενων παραγράφων αναστέλλεται μέχρι την ενηλικίωση του ανηλίκου.»

(...)¹⁵¹

Άρθρο 28 **Έναρξη ισχύος**

Η ισχύς του παρόντος νόμου αρχίζει τρεις μήνες μετά τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Παραγγέλλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 23 Οκτωβρίου 2006

151. Ακολουθούν άρθρα που αφορούν Ειδικούς Φρουρούς της ΕΛ.ΑΣ.

ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΝΔΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΒΙΑΣ.¹⁵²

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ, 11.5.2011

ΕΠΕΞΗΓΗΜΑΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

ΓΑΛΛΙΚΑ

ΙΣΤΟΤΟΠΟΣ ΣΑΗΒΙΟ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης καθώς και τα άλλα υπογράψαντα το παρόν κράτη.

Υπενθυμίζοντας τη Σύμβαση για την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Θεμελιωδών Ελευθεριών (ETS No 5, 1950) και των Πρωτοκόλλων της, τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη (ETS No 35, 1961, όπως αναθεωρήθηκε το 1996, ETS No 163), τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για Δράση κατά της Εμπορίας (παράνομης διακίνησης) Ανθρώπων (CETS No 197, 2005) καθώς και τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Προστασία των Παιδιών κατά της Σεξουαλικής Εκμετάλλευσης και Σεξουαλικής Κακοποίησης (CETS No 201, 2007).

Υπενθυμίζοντας τις ακόλουθες συστάσεις της Επιτροπής των Υπουργών των Κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης: σύσταση REC(2002)5 για την προστασία των γυναικών κατά της βίας, Σύσταση CM/REC(2007) 17 για τα πρότυπα και τους μηχανισμούς ισότητας των φύλων, Σύσταση CM/REC(2010)10 σχετικά με το ρόλο των γυναικών και των ανδρών στην πρόληψη και επίλυση των (ενόπλων) συγκρούσεων και στην οικοδόμηση της ειρήνης καθώς και άλλες συναφείς συστάσεις.

Λαμβάνοντας υπόψη τον αυξανόμενο όγκο νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων το οποίο θεσπίζει σημαντικούς κανόνες (καταστατικές αρχές) στον τομέα της βίας κατά των γυναικών.

Έχοντας υπόψη το Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων(1966), το Διεθνές Σύμφωνο Οικονομικών, Κοινωνικών και Πολιτισμικών Δικαιωμάτων(1966), τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την Εξάλειψη όλων των μορφών Διακρίσεων κατά των γυναικών (“CEDAW”, 1979) και του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της (1999), καθώς και τη Γενική Σύσταση υπ’ αριθμ. 19 της Επιτροπής CEDAW για τη βία κατά

152. Η Ελλάδα ανήκει στην ομάδα των πρώτων 13 κρατών που υπέγραψαν αυτή τη Σύμβαση.

των γυναικών, τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού (1989) και των προαιρετικών πρωτοκόλλων της, καθώς και τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με αναπηρίες(2006).

Λαμβάνοντας υπόψη το καταστατικό της Ρώμης για το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο (2002).

Υπενθυμίζοντας τις βασικές αρχές του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, και ειδικότερα τη Σύμβαση της Γενεύης (IV) που αφορά στην προστασία των Αμάχων σε περίοδο πολέμου, καθώς και τα Συμπληρωματικά πρωτόκολλα I και II(1977) που επισυνάπτονται σε αυτή.

Καταδικάζοντας όλες τις μορφές βίας κατά των γυναικών και την ενδοοικογενειακή βία.

Αναγνωρίζοντας ότι η υλοποίηση της de jure και de facto ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών αποτελεί βασικό στοιχείο για την πρόληψη της βίας κατά των γυναικών

Αναγνωρίζοντας ότι η βία κατά των γυναικών συνιστά εκδήλωση των ιστορικά άνισων σχέσεων ισχύος μεταξύ των γυναικών και των ανδρών, οι οποίες έχουν οδηγήσει σε επικυριαρχία και διακρίσεις κατά των γυναικών από τους άνδρες και στην παρακώλυση της πλήρους προόδου των γυναικών.

Αναγνωρίζοντας τη δομική φύση της βίας κατά των γυναικών ως βίας βασιζόμενης στο φύλο, και ότι η βία κατά των γυναικών αποτελεί έναν από τους ζωτικής σημασίας κοινωνικούς μηχανισμούς μέσω των οποίων οι γυναίκες εξαναγκάζονται σε υποδεέστερη θέση σε σύγκριση με τους άνδρες.

Αναγνωρίζοντας με αύξουσα ανησυχία, ότι οι γυναίκες και τα νεαρά κορίτσια συχνά εκτίθενται σε σοβαρές μορφές βίας, όπως η ενδοοικογενειακή βία, η σεξουαλική παρενόχληση, ο βιασμός, ο εξαναγκασμός σε σύναψη γάμου, τα εγκλήματα που διαπράττονται στο όνομα της ούτως-αποκαλουμένης «τιμής» και ο ακρωτηριασμός των γεννητικών οργάνων, τα οποία συνιστούν σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των γυναικών και των νεαρών κοριτσιών, καθώς και μείζον εμπόδιο στην επίτευξη ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών.

Αναγνωρίζοντας τις συνεχιζόμενες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά τη διάρκεια ενόπλων συγκρούσεων οι οποίες συνεπάγονται επιπτώσεις για τον άμαχο πληθυσμό, ειδικότερα για τις γυναίκες, και οι οποίες προσλαμβάνουν τη μορφή εκτεταμένου ή συστηματικού βιασμού και σεξουαλικής βίας και συνθέτουν το δυναμικό υπόστρωμα για αυξανόμενη βία που βασίζεται στο φύλο, τόσο κατά τη διάρκεια όσο και μετά τη διεξαγωγή των (ενόπλων) συγκρούσεων.

Αναγνωρίζοντας ότι οι γυναίκες και τα νεαρά κορίτσια είναι εκτεθειμένες σε μεγαλύτερο κίνδυνο βίας που συνδέεται με το φύλο απ' ότι οι άνδρες. Αναγνωρίζοντας ότι η ενδοοικογενειακή βία επηρεάζει τις γυναίκες σε δυσανάλογο βαθμό, και ότι οι άνδρες δύνανται επίσης να αποτελέσουν θύματα ενδοοικογενειακής βίας.

Αναγνωρίζοντας ότι τα παιδιά αποτελούν θύματα ενδοοικογενειακής βίας, συμπεριλαμβανομένης της περίπτωσης να αποτελούν αυτόπτες μάρτυρες βίας στην οικογένεια.

Φιλοδοξώντας να δημιουργήσουν μία Ευρώπη απαλλαγμένη από τη βία κατά των γυναικών και την ενδοοικογενειακή βία.

Συμφώνησαν τα ακόλουθα:

Κεφάλαιο Ι - Σκοποί, ορισμοί, ισότητα και μη-διακριτική μεταχείριση, γενικές υποχρεώσεις

Άρθρο 1 - Σκοποί της Σύμβασης

1. Οι σκοποί της παρούσας Σύμβασης συνίστανται στα εξής:

α. την προστασία των γυναικών ενάντια σε όλες τις μορφές βίας, καθώς και την πρόληψη, την ποινική δίωξη και εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών καθώς και της ενδοοικογενειακής βίας.

β. τη συνεισφορά στην εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών και στην προώθηση ουσιαστικής ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών συμπεριλαμβανομένης της παροχής ενδυνάμωσης στις γυναίκες.

γ. το σχεδιασμό ενός ολοκληρωμένου πλαισίου, πολιτικών και μέτρων για την προστασία και την υποβοήθηση όλων των θυμάτων βίας κατά των γυναικών καθώς και της ενδοοικογενειακής βίας.

δ. την προαγωγή διεθνούς συνεργασίας με σκοπό την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας. ε. την παροχή υποστήριξης και συνδρομής σε οργανισμούς και φορείς επιβολής του δικαίου για αποτελεσματική συνεργασία τους με στόχο την υιοθέτηση μίας συνεκτικής προσέγγισης που οδηγεί στην εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας.

2. Προς το σκοπό της διασφάλισης της αποτελεσματικής εφαρμογής των διατάξεων της από τα μέρη, η παρούσα Σύμβαση θεσπίζει έναν ειδικό μηχανισμό παρακολούθησης.

Άρθρο 2- Πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης

1. Η παρούσα Σύμβαση θα τυγχάνει εφαρμογής αναφορικά με όλες τις μορφές βίας κατά των γυναικών, συμπεριλαμβανομένης της ενδοοικογενειακής βίας, η οποία έχει δυσανάλογη επίπτωση επί των γυναικών.

2. Τα μέρη ενθαρρύνονται σε εφαρμογή της παρούσας Σύμβασης αναφορικά με όλα τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας. Τα μέρη θα καταβάλλουν ιδιαίτερη προσοχή όσον αφορά τις γυναίκες θύματα βίας που συνδέεται με το φύλο κατά την εφαρμογή των διατάξεων της παρούσας Σύμβασης.

3. Η παρούσα Σύμβαση θα τυγχάνει εφαρμογής τόσο σε περιόδους ειρήνης όσο και σε περιστάσεις ενόπλων συγκρούσεων.

Άρθρο 3- Ορισμοί

Προς τους σκοπούς της παρούσας Σύμβασης:

α. Ο όρος «βία κατά των γυναικών» νοείται ως παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και μία μορφή διάκρισης κατά των γυναικών και σημαίνει όλες τις πράξεις μίας βίας βασιζόμενης στο φύλο οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα ή ενδέχεται να έχουν ως αποτέλεσμα, φυσική, σεξουαλική, ψυχολογική ή οικονομική βλάβη ή πόνο για τις γυναίκες, συμπεριλαμβανομένων των απειλών τέλεσης τοιούτων πράξεων, τον εξαναγκασμό ή την αυθαίρετη αποστέρηση της ελευθερίας, είτε αυτή συμβαίνει στο δημόσιο ή τον ιδιωτικό βίο.

β. Ο όρος «ενδοοικογενειακή βία» σημαίνει όλες τις πράξεις φυσικής, σεξουαλικής, ψυχολογικής ή οικονομικής βίας οι οποίες συμβαίνουν εντός της οικογένειας ή οικογενειακής μονάδας ή μεταξύ πρώην ή νυν συζύγων ή συντρόφων, ανεξάρτητα ή όχι του κατά πόσο ο δράστης μοιράζεται ή έχει μοιρασθεί την ίδια κατοικία με το θύμα.

γ. Ο όρος «φύλο» υποδηλοί τους κοινωνικά δομημένους ρόλους, συμπεριφορές, δραστηριότητες και ιδιότητες (χαρακτηριστικά γνωρίσματα) τις οποίες μια δεδομένη κοινωνία θεωρεί προσήκουσες και ενδεδειγμένες για τις γυναίκες και τους άνδρες.

δ. Ο όρος «βία κατά των γυναικών» που βασίζεται στο φύλο σημαίνει τη βία η οποία έχει ως αντικείμενο τη γυναίκα για μόνο το λόγο ότι είναι γυναίκα ή η οποία επηρεάζει τη γυναίκα κατά τρόπο δυσανάλογο.

ε. Ο όρος «θύμα» σημαίνει οποιοδήποτε φυσικό πρόσωπο το οποίο αποτελεί αντικείμενο συμπεριφοράς η οποία προσδιορίζεται στα εδάφια α και β. στ. ο όρος «γυναίκες» συμπεριλαμβάνει κορίτσια ηλικίας κάτω των 18 ετών.

Άρθρο 4- Θεμελιώδη δικαιώματα, ισότητα και μη διακριτική μεταχείριση

1. Τα μέρη θα λαμβάνουν όλα τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να προωθήσουν και προστατέψουν το δικαίωμα του καθενός, ιδιαίτερα των γυναικών, να ζει ελεύθερος από την άσκηση βίας τόσο όσον αφορά τη δημόσια όσο και την ιδιωτική σφαίρα.

2. Τα μέρη θα καταδικάζουν όλες τις μορφές διακριτικής μεταχείρισης κατά των γυναικών και θα λαμβάνουν χωρίς καθυστέρηση, τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα αναφορικά με την πρόληψή της, συγκεκριμένα μέσω: - της ενσωμάτωσης στα εθνικά συντάγματά τους ή σε άλλη προσήκουσα νομοθεσία την αρχή της ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών, ως και τη διασφάλιση της πρακτικής υλοποίησης αυτής της αρχής - της απαγόρευσης της άσκησης διακριτικής μεταχείρισης κατά των γυναικών, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης κυρώσεων όπου απαιτείται - την κατάρ-

γηση νόμων και πρακτικών οι οποίες συνεπάγονται διακριτική μεταχείριση κατά των γυναικών

3. Η εφαρμογή των διατάξεων της παρούσας Σύμβασης από τα μέρη, συγκεκριμένα τα μέτρα προστασίας των δικαιωμάτων των θυμάτων, θα διασφαλίζονται άνευ διακρίσεων με γνώμονα το φύλο, το γένος, τη φυλή, το χρώμα, τη γλώσσα, τη θρησκεία, τις πολιτικές ή άλλες πεποιθήσεις, την εθνική ή κοινωνική προέλευση, τη σύνδεση με εθνική μειονότητα, την περιουσία, την καταγωγή, το σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα του φύλου, την ηλικία, την κατάσταση της υγείας, την αναπηρία, την οικογενειακή κατάσταση, την κατάσταση μετανάστη ή πρόσφυγα, ή άλλη κατάσταση.

4. Ειδικά μέτρα τα οποία είναι αναγκαία για την πρόληψη και προστασία των γυναικών από τη βία που βασίζεται στο φύλο δεν θα θεωρούνται ως συνιστώντα διακριτική μεταχείριση σύμφωνα με τις διατάξεις της παρούσας Σύμβασης.

Άρθρο 5- Κρατικές υποχρεώσεις και δέουσα επιμέλεια

1. Τα Μέρη θα πρέπει να απέχουν από οποιαδήποτε πράξη βίας κατά των γυναικών και θα διασφαλίζουν ότι οι κρατικές αρχές, αξιωματούχοι, αντιπρόσωποι, θεσμικοί και άλλοι φορείς, ενεργούντες για λογαριασμό του κράτους, θα ενεργούν κατ'εφαρμογή της παραπάνω υποχρέωσης.

2. Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά και άλλα μέτρα προκειμένου, ασκώντας τη δέουσα επιμέλεια, να προλάβουν, διερευνήσουν, τιμωρήσουν και παράσχουν επανορθώσεις αναφορικά με πράξεις βίας οι οποίες καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης και διαπράττονται από μη κρατικούς φορείς.

Άρθρο 6- (Φύλο-ευαίσθητες) Πολιτικές ευαίσθητες ως προς το Φύλο

Τα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση της συμπερίληψης της προοπτικής του φύλου κατά τη διαδικασία εφαρμογής και αξιολόγησης των επιπτώσεων των διατάξεων της παρούσας Σύμβασης καθώς και την προώθηση και αποτελεσματική εφαρμογή πολιτικών ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών καθώς και την ενδυνάμωση των γυναικών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ- Ολοκληρωμένες πολιτικές και συλλογή δεδομένων

Άρθρο 7- Συνεκτικές και συντονισμένες πολιτικές

1. Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά και άλλα μέτρα προκειμένου να υιοθετήσουν και εφαρμόσουν ευρύτατες αποτελεσματικές, συνεκτικές και συντονισμένες πολιτικές μέσω της ενσωμάτωσης όλων των συναφών μέτρων πρόληψης και καταπολέμησης όλων των μορφών βίας που καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής

της παρούσας Σύμβασης και θα προσφέρουν ολιστική απάντηση στη βία κατά των γυναικών.

2. Τα Μέρη θα διασφαλίζουν ότι οι πολιτικές που αναφέρονται στην παράγραφο 1 τοποθετούν τα δικαιώματα του θύματος στο επίκεντρο όλων των μέτρων και εφαρμόζονται μέσω αποτελεσματικής συνεργασίας, μεταξύ όλων των σχετικών φορέων, ιδρυμάτων και οργανισμών.

3. Τα μέτρα που λαμβάνονται κατ' εφαρμογή του παρόντος άρθρου θα εμπλέκουν όπου απαιτείται, όλους τους σχετικούς φορείς, όπως κυβερνητικές οργανώσεις, εθνικά περιφερειακά και τοπικά κοινοβούλια και αρχές, εθνικά ιδρύματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και οργανισμούς της κοινωνίας των πολιτών.

Άρθρο 8 - Οικονομικοί Πόροι

Τα Μέρη θα διαθέτουν τους αναγκαίους οικονομικούς και ανθρώπινους πόρους για την επαρκή εφαρμογή των ολοκληρωμένων πολιτικών, μέτρων και προγραμμάτων με στόχο την πρόληψη και καταπολέμηση όλων των μορφών βίας, που καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που εφαρμόζονται από Μη Κυβερνητικούς Οργανισμούς και την κοινωνία των πολιτών.

Άρθρο 9 - Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί και Κοινωνία των Πολιτών

Τα Μέρη θα αναγνωρίζουν, ενθαρρύνουν και υποστηρίζουν σε όλα τα επίπεδα την εργασία των συναφών μη κυβερνητικών οργανισμών και της κοινωνίας των πολιτών που ενεργοποιούνται στην καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και θεσπίζουν αποτελεσματική συνεργασία με αυτούς τους οργανισμούς.

Άρθρο 10-Συντονιστικός φορέας

1. Τα Μέρη θα καθορίζουν ή συνιστούν έναν ή περισσότερους επίσημους φορείς που θα είναι υπεύθυνοι για τον συντονισμό, την υλοποίηση, την παρακολούθηση και αξιολόγηση των πολιτικών και των μέτρων πρόληψης και καταπολέμησης όλων των μορφών βίας που καλύπτονται από την παρούσα Σύμβαση. Αυτοί οι φορείς θα συντονίζουν τη συλλογή στοιχείων όπως αυτά διαλαμβάνονται στο Άρθρο II, καθώς και θα αναλύουν και δημοσιοποιούν τα αποτελέσματά τους.

2. Τα Μέρη θα διασφαλίζουν ότι οι φορείς που καθορίζονται ή συνιστώνται σύμφωνα με το παρόν άρθρο θα λαμβάνουν πληροφόρηση γενικής φύσεως αναφορικά με μέτρα που ελήφθησαν κατ' εφαρμογή του κεφαλαίου VIII.

3. Τα Μέρη θα διασφαλίζουν ότι οι φορείς που καθορίζονται ή συνιστώνται σύμφωνα με το παρόν άρθρο θα έχουν τη δυνατότητα άμεσης επικοινωνίας και σφυρηλάττησης σχέσεων με τους ομολόγους τους άλλων Μερών.

Άρθρο 11- Συλλογή δεδομένων και έρευνα

1.Προς τους σκοπούς της εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης, τα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση:

α. συλλογής αναλυτικών σχετικών στατιστικών στοιχείων κατά τακτά χρονικά διαστήματα σε περιπτώσεις όλων των μορφών βίας που καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης.

β. Υποστήριξης της έρευνας στον τομέα όλων των μορφών βίας που καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης με στόχο τη μελέτη των βασικών αιτιών και επενεργειών της, τη συχνότητα εμφάνισης και των δεικτών καταδίκης, καθώς και της αποτελεσματικότητας των μέτρων που έχουν ληφθεί προς το σκοπό της εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης.

2.Τα Μέρη θα καταβάλλουν προσπάθεια διενέργειας ερευνών με βάση το πληθυσμιακό κριτήριο κατά τακτά χρονικά διαστήματα προκειμένου να αξιολογήσουν την κατίσχυση των τάσεων αναφορικά με όλες τις μορφές βίας που καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης.

3.Τα Μέρη θα παρέχουν στην ομάδα των εμπειρογνομόνων, όπως αυτή αναφέρεται στο άρθρο 66 της παρούσας Σύμβασης πληροφορίες που συλλέγησαν σύμφωνα με το παρόν άρθρο με σκοπό την τόνωση της διεθνούς συνεργασίας και τη δυνατότητα άντλησης συγκριτικών προτύπων.

4.Τα Μέρη θα διασφαλίζουν ότι η πληροφόρηση που συλλέγεται σύμφωνα με το παρόν άρθρο καθίσταται προσιτή στο ευρύ κοινό.

Κεφάλαιο III- Πρόληψη

Άρθρο 12- Γενικές υποχρεώσεις

1. Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προώθησης αλλαγών αναφορικά με τα κοινωνικά και πολιτισμικά πρότυπα συμπεριφοράς γυναικών και ανδρών με σκοπό την εκρίζωση των προκαταλήψεων, εθίμων, παραδόσεων και όλων των άλλων πρακτικών οι οποίες βασίζονται στην ιδέα της κατωτερότητας των γυναικών ή στους στερεότυπους ρόλους γυναικών και ανδρών.

2. Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά και άλλα μέτρα για την πρόληψη όλων των μορφών βίας που ασκούνται από οποιοδήποτε φυσικό και νομικό πρόσωπο και οι οποίες καλύπτονται από το εύρος εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης.

3. Οποιαδήποτε μέτρα λαμβάνονται σύμφωνα με το παρόν κεφάλαιο θα λαμβάνουν υπόψη και θα αντιμετωπίζουν τις ειδικές ανάγκες ατόμων τα οποία έχουν καταστεί ευάλωτα συνέπεια ιδιαιτέρων περιστάσεων και θα τοποθετούν τα ανθρώπινα δικαιώματα όλων των θυμάτων στο επίκεντρό τους.

4. Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να ενθαρρύνουν όλα τα μέλη της κοινωνίας, ειδικότερα τους άνδρες και τα παιδιά, με σκοπό να συμβάλλουν ενεργά στην πρόληψη όλων των μορφών βίας που καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης.

5. Τα μέρη θα διασφαλίζουν ότι ο πολιτισμός, τα έθιμα, η θρησκεία, οι παραδόσεις ή η ούτως- αποκαλούμενη «τιμή» δε θα εκλαμβάνονται ως δικαιολογία για οποιεσδήποτε πράξεις βίας καλύπτονται από το εύρος εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης.

6. Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προώθησης προγραμμάτων και δραστηριοτήτων με στόχο την παροχή δυνατότητας στις γυναίκες.

Άρθρο 13- Έγερση ευαισθητοποίησης

1. Τα Μέρη θα προωθούν ή διεξάγουν σε τακτική βάση και σε όλα τα επίπεδα, εκστρατείες ή προγράμματα ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης, συμπεριλαμβανομένων της συνεργασίας με εθνικά ιδρύματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και φορείς ισότητας, την κοινωνία των πολιτών και τους μη κυβερνητικούς οργανισμούς, ειδικότερα τις οργανώσεις γυναικών, όπου απαιτείται, να ενισχύουν το αίσθημα ευαισθητοποίησης και κατανόησης ανάμεσα στο ευρύ κοινό σχετικά με τις διάφορες εκδηλώσεις όλων των μορφών βίας που καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης, , των συνεπειών τους στα παιδιά και την ανάγκη πρόληψης αυτής της βίας.

2. Τα Μέρη θα διασφαλίζουν την ευρεία διάδοση ανάμεσα στο ευρύ κοινό πληροφοριών σχετικά με τα μέτρα που είναι διαθέσιμα για την πρόληψη πράξεων βίας που καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης.

Άρθρο 14- Εκπαίδευση

1. Τα Μέρη θα λαμβάνουν, όπου απαιτείται, τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να συμπεριληφθεί διδακτικό υλικό πάνω σε θέματα όπως η ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, οι μη στερεότυποι ρόλοι των δύο φύλων, ο αμοιβαίος σεβασμός, η μη βίαιη επίλυση των συγκρούσεων στις διαπροσωπικές σχέσεις, η βασιζόμενη στο φύλο βία κατά των γυναικών και το δικαίωμα στην προσωπική ακεραιότητα προσαρμοσμένα στην βαθμιαία εξελισσόμενη ικανότητα των μαθητών στα επίσημα αναλυτικά προγράμματα μαθημάτων και σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης.

2. Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προώθησης των αρχών που διαλαμβάνονται στην παράγραφο 1 σε ανεπίσημους εκπαιδευτικούς χώρους, καθώς και σε χώρους αθλήσεως και αναψυχής, σε πολιτιστικούς χώρους και στα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Άρθρο 15- Εκπαίδευση επαγγελματιών

1. Τα Μέρη θα παρέχουν ή θα ενισχύουν την κατάλληλη εκπαίδευση προς τους επαγγελματίες του κλάδου οι οποίοι ασχολούνται με τα θύματα ή τους δράστες όλων

των πράξεων βίας που καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης, σχετικά με την πρόληψη και τον εντοπισμό αυτής της βίας, την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών, τις ανάγκες και τα δικαιώματα των θυμάτων, καθώς και τον τρόπο πρόληψης της δευτερεύουσας θυματοποίησης.

2.Τα Μέρη θα ενθαρρύνουν όπως η εκπαίδευση που αναφέρεται στην παράγραφο 1 συμπεριλάβει εκπαίδευση πάνω στο συντονισμό συνεργασίας μεταξύ των διαφόρων φορέων που θα δώσει τη δυνατότητα για ένα εμπειριστατωμένο και κατάλληλο χειρισμό των 9 παραπομπών σε περιπτώσεις βίας που καλύπτονται από την έκταση εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης.

Άρθρο 16- Προληπτική παρέμβαση και θεραπευτικά προγράμματα

1.Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα για την εκπόνηση ή υποστήριξη προγραμμάτων που αποσκοπούν στο να διδάξουν τους δράστες ενδοοικογενειακής βίας να υιοθετούν μία μη βίαιη συμπεριφορά στις διαπροσωπικές σχέσεις με αντικειμενικό σκοπό την πρόληψη της περαιτέρω βίας και την αλλαγή των βιαιών συμπεριφορικών προτύπων.

2.Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να καταρτίσουν ή υποστηρίξουν προγράμματα θεραπευτικής αντιμετώπισης που αποσκοπούν στο να αποτρέψουν τους δράστες, συγκεκριμένα τους δράστες σεξουαλικών αδικημάτων, να κατολισθήσουν σε επανάληψη της εγκληματικής τους πράξης.

3.Κατά τη λήψη των μέτρων που περιγράφονται στις παραγράφους 1 και 2, τα Μέρη θα διασφαλίσουν όπως η προστασία ή η υποστήριξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των θυμάτων αποτελέσουν πρωταρχικό μέλημα και ότι, όπου απαιτείται, τα προγράμματα αυτά θα εκπονούνται και θα εφαρμόζονται σε στενή συνεργασία με τις εξειδικευμένες υποστηρικτικές υπηρεσίες που παρέχονται στα θύματα.

Άρθρο 17- Συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα και των μέσων μαζικής ενημέρωσης

1.Τα Μέρη θα ενθαρρύνουν τον ιδιωτικό τομέα, τον τομέα της τεχνολογίας, πληροφόρησης και επικοινωνίας καθώς και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, με τον δέοντα σεβασμό προς την ελευθερία της έκφρασης και της ανεξαρτησίας τους, να συμμετέχουν στην κατάστροψη και την υλοποίηση πολιτικών και να θέτουν κατευθυντήριες γραμμές και αυτορρυθμιστικά πρότυπα πρόληψης της βίας κατά των γυναικών, καθώς και να ενισχύουν το σεβασμό προς την αξιοπρέπειά τους.

2.Τα Μέρη θα αναπτύσσουν και προωθούν, σε συνεργασία με τους φορείς του ιδιωτικού τομέα, δεξιότητες μεταξύ των παιδιών, των γονέων και των εκπαιδευτικών αναφορικά με τον τρόπο αντιμετώπισης του πληροφοριακού και επικοινωνιακού περιβάλλοντος που παρέχει πρόσβαση σε ταπεινωτικό και μειωτικό περιεχόμενο σεξουαλικής ή βίαιης φύσης το οποίο θα μπορούσε να καταστεί επιβλαβές.

Κεφάλαιο IV- Προστασία και υποστήριξη

Άρθρο 18- Υποχρεώσεις γενικού χαρακτήρα

1.Τα Μέρη θα λαμβάνουν όλα τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα για την προστασία όλων των θυμάτων έναντι οποιονδήποτε περαιτέρω πράξεων βίας.

2.Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα κατάλληλα νομοθετικά ή άλλα μέτρα, σύμφωνα με την εγχώρια νομοθεσία τους προκειμένου να διασφαλίσουν ότι υφίστανται οι ενδεδειγμένοι μηχανισμοί παροχής αποτελεσματικής συνεργασίας μεταξύ όλων των σχετικών κρατικών φορέων συμπεριλαμβανομένων του δικαστικού σώματος, των εισαγγελέων, των φορέων επιβολής του νόμου, των τοπικών και περιφερειακών αρχών, καθώς και των μη κυβερνητικών οργανισμών και άλλων συναφών οργανισμών και οντοτήτων αναφορικά με την προστασία και την παροχή συνδρομής και υποστήριξης σε θύματα και μάρτυρες όλων των μορφών βίας που καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης συμπεριλαμβανομένης της παραπομπής σε γενικές και εξειδικευμένες υποστηρικτικές υπηρεσίες όπως αυτές καταγράφονται λεπτομερώς στα άρθρα 20 και 22 της παρούσας Σύμβασης.

3.Τα Μέρη θα διασφαλίζουν όπως τα μέτρα που έχουν παρθεί σύμφωνα με το παρόν κεφάλαιο: -θα βασίζονται σε μία έμφυλη κατανόηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας και θα εστιάζουν στα ανθρώπινα δικαιώματα και στην προστασία του θύματος -θα βασίζονται σε μια ολοκληρωμένη προσέγγιση η οποία λαμβάνει υπόψη τη σχέση μεταξύ των θυμάτων, των δραστών, των παιδιών και του ευρύτερου κοινωνικού τους περιβάλλοντος -αποσκοπούν στο να αποφύγουν τη δευτερογενή θυματοποίηση -αποσκοπούν στην ενδυνάμωση και οικονομική ανεξαρτησία των γυναικών θυμάτων της βίας -επιτρέπουν, όπου απαιτείται, τη δημιουργία ενός πλέγματος προστασίας και υποστηρικτικών υπηρεσιών, οι οποίες θα πρέπει να στεγάζονται στους ίδιους χώρους -θα αντιμετωπίζουν τις ειδικότερες ανάγκες των κοινωνικά ευάλωτων ατόμων, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών θυμάτων, και θα καθίστανται προσιτά σε αυτά

4.Η παροχή υπηρεσιών δεν θα εξαρτάται από την επιθυμία του θύματος να ασκήσει ποινική δίωξη ή να προβεί σε μαρτυρική κατάθεση εναντίον οποιουδήποτε δράστη.

5.Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα παροχής προξενικής και άλλης προστασίας και υποστήριξης στους πολίτες τους και σε άλλα θύματα που δικαιούνται αυτής της προστασίας σύμφωνα με τις υποχρεώσεις τους που πηγάζουν από το διεθνές δίκαιο.

Άρθρο 19- Πληροφόρηση

Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλίσουν ότι τα θύματα καθίστανται δέκτες επαρκούς και έγκαιρης πληροφόρησης σχετικά με τις διαθέσιμες υποστηρικτικές υπηρεσίες και τα νομικά μέτρα σε γλώσσα που κατανοούν.

Άρθρο 20-Γενικές υποστηρικτικές υπηρεσίες

1.Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλίσουν ότι τα θύματα έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες οι οποίες διευκολύνουν την αποκατάστασή τους από τις συνέπειες της βίας. Τα μέτρα αυτά θα περιλαμβάνουν, όπου απαιτείται, υπηρεσίες όπως νομικές και ψυχολογικές συμβουλές, οικονομική βοήθεια, στέγαση, μόρφωση, εκπαίδευση και παροχή συνδρομής στην εξεύρεση απασχόλησης.

2.Τα Μέρη θα λαμβάνουν όλα τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλίσουν ότι τα θύματα έχουν πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη και κοινωνικές υπηρεσίες και ότι οι υπηρεσίες αυτές είναι επαρκώς χρηματοδοτημένες και ότι οι επαγγελματίες έχουν εκπαιδευτεί να παρέχουν βοήθεια στα θύματα και να τα παραπέμπουν στις ενδεδειγμένες υπηρεσίες.

Άρθρο 21- Παροχή συνδρομής σε ατομικές /συλλογικές προσφυγές

Τα Μέρη θα διασφαλίζουν όπως τα θύματα λαμβάνουν πληροφόρηση και έχουν πρόσβαση σε εφαρμοστέους περιφερειακούς και διεθνείς μηχανισμούς ατομικών και συλλογικών προσφυγών. Τα Μέρη θα προωθούν την παροχή ευαίσθητης και εξειδικευμένης βοήθειας σε θύματα προκειμένου αυτά να καταθέσουν τις παραπάνω προσφυγές.

Άρθρο 22-Ειδικές υποστηρικτικές υπηρεσίες

1.Τα Μέρη θα λαμβάνουν όλα τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να παράσχουν ή προβούν σε διευθετήσεις παροχής υπό όρους επαρκούς γεωγραφικής κατανομής, άμεσων, βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων εξειδικευμένων(ήτοι παρεχόμενων από ειδικούς) υποστηρικτικών υπηρεσιών σε οποιοδήποτε θύμα εκτίθεται σε οποιοσδήποτε πράξεις βίας οι οποίες καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης.

2.Τα Μέρη θα παρέχουν ή θα προβαίνουν σε διευθετήσεις παροχής των ειδικών υποστηρικτικών υπηρεσιών σε όλες τις γυναίκες θύματα βίας καθώς και στα παιδιά τους.

Άρθρο 23- Καταφύγια (Ξενώνες)

Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα που προβλέπουν τη δημιουργία κατάλληλων, εύκολα προσβάσιμων καταφυγίων σε επαρκείς αριθμούς για να παρέχουν ασφαλή διαμονή με στόχο να προσεγγίσουν ενεργά τα θύματα, ειδικότερα τις γυναίκες και τα παιδιά τους.

Άρθρο 24-Τηλεφωνικές γραμμές παροχής βοήθειας

Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα για την εγκατάσταση πανεθνικής εμβέλειας και καθ' όλο το 24ωρο τηλεφωνικών γραμμών παροχής βοή-

θειας σε δωρεάν βάση με στόχο την παροχή συμβουλών στους καλούντες υπό τον όρο της εμπιστευτικότητας και με το δέοντα σεβασμό στην ανωνυμία τους σε σχέση με όλες τις μορφές βίας που καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης.

Άρθρο 25- Παροχή υποστήριξης σε θύματα σεξουαλικής βίας

Τα Μέρη θα λαμβάνουν όλα τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα που προβλέπουν τη δημιουργία κατάλληλων, εύκολα προσβάσιμων κέντρων παραπομπής ή διαχείρισης κρίσεων για τα θύματα βιασμού ή σεξουαλικής βίας σε επαρκείς αριθμούς για την παροχή ιατρικής και ιατροδικαστικής εξέτασης, καθώς και υποστήριξης ψυχικών τραυμάτων και συμβουλευτικής στα θύματα.

Άρθρο 26-Παροχή προστασίας και υποστήριξης σε παιδιά μάρτυρες

1.Τα Μέρη θα λαμβάνουν όλα τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλιστεί ότι κατά την παροχή προστασίας και υποστηρικτικών υπηρεσιών στα θύματα, θα λαμβάνονται δεόντως υπόψη τα δικαιώματα και οι ανάγκες των παιδιών-μαρτύρων αναφορικά με όλες τις μορφές βίας που καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης.

2.Τα μέτρα που έχουν ληφθεί σύμφωνα με το παρόν άρθρο θα περιλαμβάνουν την ηλικιακά ενδεδειγμένη ψυχοκοινωνική συμβουλευτική σε παιδιά μάρτυρες όλων των μορφών βίας που καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης και θα λαμβάνουν δεόντως υπόψη το καλύτερο συμφέρον του παιδιού.

Άρθρο 27- Υποχρέωση αναφοράς(επεισοδίων βίας)

Τα Μέρη θα λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να ενθαρρύνουν οποιοδήποτε πρόσωπο είναι μάρτυρας διάπραξης πράξεων βίας που καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης, ή το οποίο έχει βάσιμους λόγους να πιστεύει ότι μία τέτοια πράξη ενδέχεται να διαπραχθεί, ή ότι περαιτέρω πράξεις βίας θα πρέπει να αναμένονται, να ανακοινώσει και αναφέρει τούτο στις αρμόδιες οργανώσεις ή αρχές.

Άρθρο 28- Υποχρέωση αναφοράς από επαγγελματίες

Τα Μέρη θα λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να διασφαλίσουν ότι οι κανόνες εμπιστευτικότητας που επιβάλλονται από την εσωτερική νομοθεσία σε ορισμένους επαγγελματίες δεν συνιστούν εμπόδιο στη δυνατότητά τους, κάτω από κατάλληλες συνθήκες, ν' αναφέρουν στις αρμόδιες οργανώσεις ή αρχές εάν έχουν βάσιμους λόγους να πιστεύουν ότι μία σοβαρή πράξη βίας, καλυπτόμενη από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης έχει διαπραχθεί και ότι περαιτέρω σοβαρές πράξεις βίας θα πρέπει να αναμένονται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V- Ουσιαστικό δίκαιο

Άρθρο 29- Αστικές αγωγές και ένδικα μέσα

1.Τα Μέρη θα λαμβάνουν όλα τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να παράσχουν στα θύματα επαρκή αστικά ένδικα μέσα κατά του δράστη.

2.Τα Μέρη θα λαμβάνουν όλα τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να παράσχουν στα θύματα, σύμφωνα με τις γενικές αρχές του διεθνούς δικαίου, επαρκή αστικά ένδικα μέσα κατά των κρατικών αρχών οι οποίες έχουν αποτύχει όσον αφορά το καθήκον τους να λαμβάνουν τα αναγκαία προληπτικά ή προστατευτικά μέσα εντός του πεδίου ασκήσεως των εξουσιών τους.

Άρθρο 30- Παροχή αποζημίωσης

1.Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλίσουν ότι τα θύματα δικαιούνται να διεκδικήσουν αποζημίωση από τους δράστες οποιωνδήποτε αδικημάτων έχουν θεσπιστεί σύμφωνα με τις διατάξεις της παρούσας Σύμβασης.

2.Επαρκή κρατική αποζημίωση θα χορηγείται σε εκείνα τα άτομα τα οποία έχουν υποστεί σοβαρή σωματική κάκωση ή βλάβη της υγείας τους, στο βαθμό που αυτή η βλάβη δεν καλύπτεται από άλλες πηγές όπως ο δράστης, οι ασφαλιστικές ή κρατικά επιδοτούμενες υγειονομικές και κοινωνικές προβλέψεις. Αυτό δεν αποκλείει τα Μέρη από το να διεκδικήσουν δικαίωμα για επιδικασθείσα αποζημίωση από το δράστη, εφόσον καταβάλλεται η δέουσα προσοχή για την προστασία του θύματος.

3.Τα μέτρα που έχουν ληφθεί σύμφωνα με την παράγραφο 2 θα διασφαλίζουν τη χορήγηση αποζημίωσης εντός εύλογου χρονικού διαστήματος.

Άρθρο 31- Επιμέλεια, δικαιώματα επίσκεψης και προστασία

1.Τα Μέρη θα λαμβάνουν όλα τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλιστεί ότι κατά τον καθορισμό της επιμέλειας και των δικαιωμάτων επίσκεψης των παιδιών, θα λαμβάνονται υπόψη τα κρούσματα βίας που καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης.

2.Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλίσουν ότι η άσκηση οποιονδήποτε δικαιωμάτων ή επιμέλειας δεν θίγει τα δικαιώματα και την προστασία του θύματος ή των παιδιών.

Άρθρο 32- Αστικές συνέπειες γάμων τελεσθέντων υπό το κράτος εξαναγκασμού

Τα Μέρη θα λαμβάνουν όλα τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι γάμοι οι οποίοι συνάφθηκαν κάτω από πίεση δύνανται να κηρυχθούν ακυρώσιμοι, να ακυρωθούν ή να λυθούν χωρίς το θύμα να υποστεί υπερβολικό οικονομικό ή διοικητικό βάρος.

Άρθρο 33- Ψυχολογική βία

Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλισθεί ότι η εσκεμμένη συμπεριφορά που κατατείνει στην σοβαρή πρόκληση βλάβης, στην ψυχολογική ακεραιότητα του ατόμου μέσω καταναγκασμού ή απειλών, θα ποινικοποιηθεί.

Άρθρο 34- Μη εμφανής παρακολούθηση ή παρενόχληση (Stalking)

Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλίσουν την ποινικοποίηση της εσκεμμένης συμπεριφοράς η οποία κατατείνει στην επαναλαμβανόμενη απειλητική συμπεριφορά κατά άλλου προσώπου, προκαλώντας τον φόβο για τον ίδιο ή την ασφάλειά του.

Άρθρο 35- Σωματική βία

Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα που θα διασφαλίζουν την ποινικοποίηση της εκ προθέσεως συμπεριφοράς η οποία κατατείνει στην διάπραξη πράξεων σωματικής βίας κατά άλλου προσώπου.

Άρθρο 36- Σεξουαλική βία συμπεριλαμβανομένου του βιασμού

1.Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλιστεί η ποινικοποίηση των ακόλουθων εκ προθέσεως συμπεριφορών:

α. διάπραξη μη συναινετικής κολπικής, πρωκτικής ή στοματικής διείσδυσης σεξουαλικού χαρακτήρα στο σώμα άλλου ατόμου με τη χρησιμοποίηση οποιουδήποτε σωματικού μέρους ή αντικειμένου.

β. διάπραξη άλλων μη συναινετικών πράξεων σεξουαλικού χαρακτήρα με άτομο.

γ. πρόκληση σε άλλο άτομο της πρόθεσης διάπραξης μη συναινετικών πράξεων σεξουαλικού χαρακτήρα με τρίτο άτομο.

2. Η συγκατάθεση πρέπει να παρέχεται εκουσίως, ως αποτέλεσμα της ελεύθερης βούλησης του ατόμου η οποία αξιολογείται στο πλαίσιο των συνοδών περιστάσεων.

3.Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι διατάξεις της παραγράφου 1 θα εφαρμόζονται επίσης αναφορικά με πράξεις οι οποίες διεπράχθησαν κατά των πρώην ή νυν συζύγων ή συντρόφων όπως διαλαμβάνεται στην εγχώρια νομοθεσία.

Άρθρο 37- Καταναγκαστικός γάμος (Γάμος τελεσθείς υπό το κράτος καταναγκασμού)

1.Τα Μέρη θα λαμβάνουν όλα τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλιστεί η ποινικοποίηση της εκ προθέσεως συμπεριφοράς η οποία κατατείνει στον εξαναγκασμό ενηλίκου ή παιδιού να συνάψει γάμο.

2.Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλιστεί η ποινικοποίηση της εκ προθέσεως(ηθελημένης) συμπεριφοράς η οποία κατατείνει στο να δολοφονήσει ενήλικα ή παιδί να μεταβούν στο έδαφος (επικράτεια) Μέρους ή Κράτους άλλου από εκείνο στο οποίο κατοικούν με σκοπό να εξαναγκαστούν σε σύναψη γάμου.

Άρθρο 38- Ακρωτηριασμός των γεννητικών οργάνων γυναικός

Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλιστεί η ποινικοποίηση των ακόλουθων εσκεμμένων συμπεριφορών:

α. της εκτομής, του ακρωτηριασμού ή της εκτέλεσης οποιουδήποτε άλλου ακρωτηριασμού σε ολόκληρο το εύρος ή σε οποιοδήποτε τμήμα των μεγάλων ή μικρών αιδοϊκών χειλέων ή της κλειτορίδας γυναικός.

β. του εξαναγκασμού ή της παρότρυνσης γυναικός να υποβληθεί σε οποιαδήποτε των πράξεων που αναφέρονται στο εδάφιο α. 15

γ. την υποκίνηση, τον εξαναγκασμό ή την παρότρυνση κοριτσιού να υποβληθεί σε οποιαδήποτε των πράξεων που εκτίθενται στο εδάφιο α.

Άρθρο 39-Καταναγκαστική έκτρωση και καταναγκαστική στείρωση.

Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλιστεί η ποινικοποίηση των ακόλουθων εσκεμμένων συμπεριφορών:

α. της εκτέλεσης έκτρωσης σε γυναίκα χωρίς την προηγούμενη και ρητή συγκατάθεσή της

β. την πραγματοποίηση χειρουργικής επέμβασης η οποία έχει ως σκοπό ή αποτέλεσμα τη παύση της ικανότητας της γυναίκας να αναπαράγει κατά φυσικό τρόπο χωρίς την προηγούμενη και ρητή συγκατάθεση ή κατανόηση της διαδικασίας.

Άρθρο 40- Σεξουαλική παρενόχληση

Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οποιαδήποτε μορφή ανεπιθύμητης λεκτικής, μη λεκτικής ή φυσικής συμπεριφοράς σεξουαλικής φύσεως η οποία αποσκοπεί ή κατατείνει στην παραβίαση της αξιοπρέπειας του ατόμου, συγκεκριμένα σε περίπτωση δημιουργίας ενός εκφοβιστικού, εχθρικού, μειωτικού, ταπεινωτικού ή προσβλητικού περιβάλλοντος, θα υπόκειται σε ποινικές ή άλλες νομικές κυρώσεις.

Άρθρο 41- Προτροπή ή παρακίνηση σε διάπραξη αδικήματος και απόπειρα

1.Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα για τη θέσπιση ως αδικήματος, οσάκις διαπράττεται εκ προθέσεως, των αδικημάτων της προτροπής ή εξώθησης σε διάπραξη, που καθιερώνονται σύμφωνα με τα άρθρα 35,36,37,38 παρ. α και 39 της παρούσας Σύμβασης.

2. Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα για τη θέσπιση ως αδικημάτων, οσάκις διαπράττονται εκ προθέσεως, των αποπειρών προς διάπραξη αδικημάτων που θεσπίζονται σύμφωνα με τα άρθρα 35,36,37,38 παρ. α και 39 της παρούσας Σύμβασης.

Άρθρο 42- Απαράδεκτες δικαιολογήσεις εγκλημάτων, συμπεριλαμβανομένων των εγκλημάτων που διαπράττονται στο όνομα της ούτως- αποκαλούμενης "τιμής".

1. Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλιστεί ότι, κατά τη διάρκεια της άσκησης ποινικής δίωξης που έπεται της διάπραξης οποιασδήποτε των πράξεων βίας, που καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης, ο πολιτισμός, τα έθιμα, η θρησκεία, οι παραδόσεις ή η ούτως- αποκαλούμενη «τιμή» δεν θα θεωρούνται ως δικαιολογία για τη διάπραξη αυτών των πράξεων. Τα παραπάνω καλύπτουν, συγκεκριμένα τους ισχυρισμούς ότι το θύμα έχει παραβιάσει τους πολιτισμικούς, θρησκευτικούς, κοινωνικούς ή παραδοσιακούς κανόνες ή έθιμα ορθής συμπεριφοράς.

2. Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η υποκίνηση και προτροπή από οποιοδήποτε άτομο παιδιού σε διάπραξη οποιασδήποτε των πράξεων που αναφέρονται στην παράγραφο 1 δε θα συνεπάγονται μείωση του αξιόποινου του ατόμου αυτού αναφορικά με τις διαπραχθείσες πράξεις.

Άρθρο 43- Εφαρμογή των ποινικών αδικημάτων

Τα αδικήματα που θεσπίστηκαν σύμφωνα με την παρούσα Σύμβαση θα τυγχάνουν εφαρμογής ανεξάρτητα από τη φύση της σχέσης ανάμεσα στο θύμα και τον δράστη.

Άρθρο 44- Δικαιοδοσία

1. Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα με σκοπό τη θέσπιση δικαιοδοσίας αναφορικά με αδίκημα που στοιχειοθετήθηκε σύμφωνα με την παρούσα Σύμβαση οσάκις το αδίκημα διαπράττεται:

- α. στο έδαφός τους
- β. επί πλοίου φέροντος τη σημαία τους, ή
- γ. επί αεροσκάφους το οποίο είναι καταχωρημένο σύμφωνα με τη νομοθεσία τους, ή
- δ. από έναν των πολιτών τους, ή
- ε. από άτομο το οποίο έχει το συνήθη τόπο διαμονής του στην επικράτειά τους.

2. Τα Μέρη θα καταβάλλουν κάθε προσπάθεια προκειμένου να λάβουν όλα τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα με στόχο τη θέσπιση δικαιοδοσίας επί παντός αδικήματος που στοιχειοθετήθηκε σύμφωνα με την παρούσα Σύμβαση οσάκις το αδι-

κημα διαπράττεται εναντίον ενός των υπηκόων τους ή κατά ατόμου το οποίο έχει τον συνήθη τόπο διαμονής του στο έδαφος τους.

3. Για την ποινική δίωξη των αδικημάτων που θεσπίστηκαν σύμφωνα με τα άρθρα 36,37,38, και 39 της παρούσας Σύμβασης, τα Μέρη θα λαμβάνουν όλα τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλίσουν ότι η δικαιοδοσία τους δεν τελεί υπό την αίρεση της ποινικοποίησης των πράξεων στο έδαφος που διαπράχθηκαν.

4. Για την ποινική δίωξη των αδικημάτων που θεσπίστηκαν σύμφωνα με τα άρθρα 36,37,38, και 39 της παρούσας Σύμβασης, τα Μέρη θα λαμβάνουν όλα τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλίσουν ότι η δικαιοδοσία τους αναφορικά με τα εδάφια δ και ε της παραγράφου 1, δεν τελεί υπό την αίρεση ότι η ποινική δίωξη μπορεί μόνο να ασκηθεί κατόπιν αναφοράς (εγκλήσεως) από το θύμα του αδικήματος ή την κατάθεση πληροφοριών από το κράτος του τόπου που διαπράχθηκε το αδίκημα.

5. Τα Μέρη θα λαμβάνουν όλα τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα για τη θέσπιση δικαιοδοσίας αναφορικά με αδικήματα που στοιχειοθετήθηκαν σύμφωνα με την παρούσα Σύμβαση, σε περιπτώσεις που ο φερόμενος ως δράστης βρίσκεται στο έδαφός τους και δεν προχωρούν στην έκδοσή του/της σε άλλο Μέρος, αποκλειστικά με βάση την εθνικότητά (ιθαγένεια) του.

6. Οσάκις περισσότερα του ενός Μέρη διεκδικούν δικαιοδοσία επί υποτιθέμενου (φερόμενου) αδικήματος που στοιχειοθετήθηκε σύμφωνα με την παρούσα Σύμβαση, τα εμπλεκόμενα Μέρη θα έρχονται σε διαβουλεύσεις, όπου απαιτείται, το ένα με το άλλο προς το σκοπό του καθορισμού της πλέον προσήκουσας δικαιοδοσίας για την άσκηση ποινικής δίωξης.

7. Με την επιφύλαξη των γενικών νόμων του διεθνούς δικαίου η παρούσα Σύμβαση δεν θα αποκλείει οποιαδήποτε ποινική δικαιοδοσία η οποία ασκείται από Μέρος σύμφωνα με την εγχώρια νομοθεσία του.

Άρθρο 45- Κυρώσεις και Μέτρα

1. Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλίσουν ότι τα αδικήματα που στοιχειοθετούνται σύμφωνα με την παρούσα Σύμβαση τιμωρούνται με αποτελεσματικές, ανάλογες και αποτρεπτικές κυρώσεις, λαμβάνοντας υπόψη τη βαρύτητά τους. Οι κυρώσεις αυτές θα περιλαμβάνουν, όπου απαιτείται, καταδικαστικές αποφάσεις που συνεπάγονται στέρηση της ελευθερίας και οι οποίες μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα την κίνηση της διαδικασίας έκδοσης.

2. Τα Μέρη μπορούν να υιοθετήσουν άλλα μέτρα αναφορικά με τους δράστες όπως:
- την παρακολούθηση ή επιτήρηση των καταδικασθέντων ατόμων -την απόσυρση των γονεϊκών δικαιωμάτων, εάν τα ύψιστα συμφέροντα του παιδιού, τα οποία δύνα-

νται να συμπεριλάβουν την προστασία του θύματος, δεν μπορούν να τύχουν εγγύηση κατά οποιοδήποτε άλλο τρόπο.

Άρθρο 46-Επιβαρυντικές περιστάσεις

Τα Μέρη θα λαμβάνουν όλα τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι ακόλουθες περιστάσεις, στο βαθμό που δεν αποτελούν ήδη μέρος των στοιχείων της αντικειμενικής υποστάσεως του εγκλήματος, δύνανται, σύμφωνα προς τις συναφείς διατάξεις της εγχώριας νομοθεσίας, να ληφθούν υπόψη ως συνιστώσες επιβαρυντικές περιστάσεις κατά την κατάγνωση της ποινής αναφορικά με τα αδικήματα που στοιχειοθετήθηκαν σύμφωνα με την παρούσα Σύμβαση

- α. το αδίκημα διαπράχθηκε κατά του πρώην ή του νυν συζύγου ή συντρόφου, όπως διαλαμβάνεται στην εθνική νομοθεσία, από μέλος της οικογένειας, από άτομο που συγκατοικούσε με το θύμα η άτομο που είχε προβεί σε κατάχρηση της εξουσίας του,
- β. το αδίκημα ή τα συναφή αδικήματα διαπράχθηκαν κατά συρροή,
- γ. το αδίκημα διαπράχθηκε εναντίον ατόμου το οποίο είχε καταστεί ευάλωτο συνεπεία ειδικών συνθηκών,
- δ. το αδίκημα διαπράχθηκε κατά η ενώπιον παιδιού,
- ε. το αδίκημα διαπράχθηκε από δύο η περισσότερα άτομα ενεργώντας από κοινού,
- στ. το αδίκημα συνοδεύτηκε από ακραία επίπεδα βίας ή του αδικήματος προηγήθηκαν ακραία επίπεδα βίας,
- ζ. το αδίκημα διαπράχθηκε με την χρήση ή υπό την απειλή όπλου,
- η. το αδίκημα είχε ως αποτέλεσμα σοβαρή φυσική ή ψυχολογική βλάβη στο θύμα,
- θ. ο δράστης είχε καταδικαστεί προηγουμένως για αδικήματα παρόμοιας φύσεως.

Άρθρο 47 - Ποινές που καταγνώσθηκαν από άλλο Μέρος

Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα που προβλέπουν τη δυνατότητα λήψεως υπόψη των τελεσίδικων ποινών που καταγνώσθηκαν από άλλο μέρος αναφορικά με τα αδικήματα που θεσπίσθηκαν σύμφωνα με την παρούσα Σύμβαση κατά τον καθορισμό της ποινής.

Άρθρο 48 – Απαγόρευση των υποχρεωτικών εναλλακτικών διαδικασιών επίλυσης της διαφοράς ή επιβολής ποινής.

1. Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά η άλλα μέτρα που αποσκοπούν στην απαγόρευση των υποχρεωτικών εναλλακτικών διεργασιών επίλυσης της διαφοράς, συμπεριλαμβανομένης της διαμεσολάβησης και του συμβιβασμού, αναφορικά με όλες τις μορφές βίας που καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης.

2. Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλίσουν ότι σε περίπτωση που διατάσσεται η καταβολή προστίμου, θα πρέπει να λαμβάνεται δεόντως υπόψη η ικανότητα του δράστη να αναλαμβάνει τις οικονομικές του υποχρεώσεις έναντι του θύματος.

Κεφάλαιο VI – Ανάκριση, ποινική δίωξη, δικονομικό δίκαιο και προστατευτικά μέτρα.

Άρθρο 49 – Γενικές υποχρεώσεις

1. Τα Μέρη θα λαμβάνουν όλα τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλίσουν ότι οι ανακρίσεις και δικαστικές διαδικασίες αναφορικά με όλες τις μορφές βίας που καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης διεξάγονται χωρίς υπαίτιο καθυστέρηση, ενώ θα λαμβάνονται υπόψη τα δικαιώματα του θύματος καθ' όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας.

2. Τα Μέρη θα λαμβάνουν όλα τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα, σε συμμόρφωση προς τις θεμελιώδεις αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και λαμβάνοντας υπ' όψη την έμφυλη κατανόηση της βίας, προκειμένου να διασφαλισθεί η αποτελεσματική διερεύνηση και δικαστική δίωξη των αδικημάτων που καθιερώνονται από τους όρους της παρούσας Σύμβασης.

Άρθρο 50 – Άμεση ανταπόκριση, πρόληψη και προστασία.

1. Τα Μέρη θα λαμβάνουν όλα τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλισθεί ότι οι αρμόδιοι φορείς επιβολής του νόμου ανταποκρίνονται σε όλες τις μορφές βίας που καλύπτονται από την έκταση εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης άμεσα και κατά τον προσήκοντα τρόπο προσφέροντας επαρκή και άμεση προστασία στα θύματα.

2. Τα Μέρη θα λαμβάνουν όλα τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλισθεί ότι οι αρμόδιοι φορείς επιβολής του νόμου ασχολούνται άμεσα και κατά τον προσήκοντα τρόπο όσον αφορά την πρόληψη και προστασία ενάντια σε όλες τις μορφές βίας που καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης, συμπεριλαμβανομένης της χρησιμοποίησης προληπτικών επιχειρησιακών μέτρων καθώς και τη συλλογή αποδεικτικών στοιχείων.

Άρθρο 51 - Αξιολόγηση και διαχείριση του κινδύνου.

1. Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλισθεί ότι η εκτίμηση του κινδύνου φονικότητας, η σοβαρότητα της κατάστασης και ο κίνδυνος επανάληψης της βίας πραγματοποιούνται από όλες τις σχετικές αρχές με στόχο τη διαχείριση του κινδύνου και εφ' όσον απαιτείται, την παροχή συντονισμένης προστασίας και υποστήριξης.

2. Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλισθεί ότι η εκτίμηση που διαλαμβάνεται στην παράγραφο 1 λαμβάνει δεόντως υπόψη καθ'όλα τα στάδια της διερεύνησης και εφαρμογής των προστατευτικών μέτρων, το γεγονός ότι οι δράστες των πράξεων βίας που καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης διαθέτουν ή έχουν πρόσβαση σε πυροβόλα όπλα.

Άρθρο 52 – Διαταγές αποκλεισμού ή περιορισμού έκτακτης ανάγκης

Τα Μέρη θα λαμβάνουν όλα τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλισθεί ότι παρέχεται στις αρμόδιες αρχές η δυνατότητα να διατάξουν, σε περιστάσεις και καταστάσεις άμεσης ανάγκης, τον δράστη ενδοοικογενειακής βίας να εκκενώσει (απομακρυνθεί) την κατοικία του θύματος ή του ατόμου που βρίσκεται εν κινδύνω για επαρκή χρονική περίοδο και να απαγορεύσει στον δράστη την είσοδο στην κατοικία ή την επαφή με το θύμα ή το άτομο που τελεί σε κίνδυνο. Τα μέτρα που λαμβάνονται σύμφωνα με το παρόν άρθρο θα δίνουν προτεραιότητα στην προστασία των θυμάτων ή των ατόμων που τελούν σε κίνδυνο.

Άρθρο 53 – Περιοριστικοί όροι

1. Τα Μέρη θα λαμβάνουν όλα τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλισθεί ότι οι κατάλληλοι περιοριστικοί ή προστατευτικοί όροι είναι διαθέσιμοι στα θύματα όλων των μορφών βίας που καλύπτονται από το εύρος εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης,

2. Τα Μέρη θα λαμβάνουν όλα τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλισθεί ότι οι περιοριστικοί ή προστατευτικοί όροι που αναφέρονται στην παράγραφο 1 είναι: - διαθέσιμοι προς το σκοπό της άμεσης προστασίας και χωρίς το θύμα να υπόκειται σε υπερβολικά οικονομικά ή διοικητικά βάρη, - εκδίδονται για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα ή μέχρι να τροποποιηθούν ή παυθούν, - όπου απαιτείται, εκδίδονται σε μονομερή βάση η οποία έχει άμεση ισχύ, - καθίστανται διαθέσιμα ανεξάρτητα από ή συμπληρωματικά προς άλλες νομικές διαδικασίες, - επιτρέπεται να παρουσιασθούν σε ακόλουθες νομικές διαδικασίες,

3. Τα Μέρη θα λαμβάνουν όλα τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλισθεί ότι οι παραβιάσεις των ασφαλιστικών ή προστατευτικών μέτρων που εκδίδονται σύμφωνα με την παράγραφο 7, θα υπόκεινται σε αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές ποινικές ή άλλες νομικές κυρώσεις.

Άρθρο 54 – Ανακρίσεις και αποδεικτικά στοιχεία

Τα Μέρη θα λαμβάνουν όλα τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλισθεί ότι, σε οποιαδήποτε αστική ή ποινική διαδικασία, τα αποδεικτικά στοιχεία που αναφέρονται στο σεξουαλικό ιστορικό και τη διαγωγή του θύματος θα επιτρέπονται μόνον οσάκις παρίστανται ως σχετικά και αναγκαία.

Άρθρο 55 – Εκούσια και αυτεπάγγελτη δικαιοδοσία

1. Τα Μέρη διασφαλίζουν ότι οι ανακρίσεις ή η δίωξη των αδικημάτων που έχουν συσταθεί σύμφωνα με τα Άρθρα 35, 36, 37, 38 και 39 της παρούσας Σύμβασης δεν θα στηρίζονται εξ ολοκλήρου στην αναφορά ή έγκληση που υπέβαλε το θύμα εφόσον το αδίκημα διαπράχτηκε εν όλο ή εν μέρει στο έδαφος του και ότι η διαδικασία δύναται να συνεχισθεί ακόμη κι αν το θύμα ανακαλέσει τη δήλωση ή έγκληση του.

2. Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλίσουν, σύμφωνα με τους όρους οι οποίοι προβλέπονται από την εσωτερική τους νομοθεσία, τη δυνατότητα των κυβερνητικών και μη κυβερνητικών οργανώσεων καθώς και των συμβούλων ενδοοικογενειακής βίας να παράσχουν συνδρομή και/ή υποστήριξη στα θύματα κατόπιν αιτήσεώς τους κατά την διάρκεια ανακρίσεων και δικαστικών διαδικασιών που αφορούν στα αδικήματα που θεσπίστηκαν σύμφωνα με την παρούσα Σύμβαση.

Άρθρο 56 – Μέτρα προστασίας

1. Τα Μέρη θα λαμβάνουν όλα τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να προστατέψουν τα δικαιώματα και τα συμφέροντα των θυμάτων, συμπεριλαμβανομένων και των ειδικών αναγκών τους ως μαρτύρων, καθ' όλα τα στάδια των ανακρίσεων και των δικαστικών διαδικασιών, συγκεκριμένα:

α. λαμβάνοντας πρόνοια για την προστασία τους, καθώς και εκείνη των οικογενειών και των μαρτύρων τους, από τον εκφοβισμό, τα αντίποινα και την επανειλημμένη θυματοποίηση,

β. διασφαλίζοντας ότι τα θύματα ενημερώνονται, τουλάχιστον σε περιπτώσεις όπου τα θύματα ή η οικογένεια μπορούν να βρεθούν σε κίνδυνο, οσάκις ο δράστης δραπετεύει ή αφήνεται προσωρινά ή οριστικά ελεύθερος,

γ. πληροφωρώντας τα, σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται από την εσωτερική τους νομοθεσία, σχετικά με τα δικαιώματά τους και τις υπηρεσίες που τίθενται στην διάθεσή τους καθώς και τον παρακολουθηματικό χαρακτήρα που συνδέεται με την έγκλησή τους, τις κατηγορίες, τη γενική πρόοδο των ερευνών ή διαδικασιών, τον ρόλο που διαδραματίζουν σ' αυτές, καθώς και την έκβαση της υποθέσεώς τους.

δ. παρέχοντας τη δυνατότητα στα θύματα, κατά τρόπο συμβατό με τους δικονομικούς κανόνες της εγχώριας νομοθεσίας, να ακουσθούν, να προσαγάγουν αποδεικτικά στοιχεία, να παρουσιάσουν τις απόψεις, τις ανάγκες και τις ανησυχίες τους, ευθέως ή μέσω ενδιάμεσου προσώπου και να προκαλέσουν τη μελέτη τους,

ε. παρέχοντας στα θύματα τις κατάλληλες υποστηρικτικές υπηρεσίες, έτσι ώστε τα δικαιώματα και ενδιαφέροντα τους παρουσιασθούν κατά τον δέοντα τρόπο και ληφθούν υπόψη,

στ. διασφαλίζοντας ότι μέτρα δύνανται να υιοθετηθούν για να προστατέψουν την ιδιωτικότητα και την εικόνα του θύματος,

ζ. διασφαλίζοντας, όπου είναι δυνατόν, την αποφυγή επαφής μεταξύ των θυμάτων και των δράστων εντός του δικαστηρίου καθώς και στους χώρους των φορέων επιβολής του νόμου,

η. παρέχοντας στα θύματα ανεξάρτητους και ικανούς διερμηνείς, οσάκις τα θύματα είναι διάδικοι σε δικαστική διαδικασία ή οσάκις καταθέτουν αποδεικτικά στοιχεία,

θ. δίνοντας τη δυνατότητα στα θύματα να καταθέσουν, σύμφωνα με τους κανόνες που προβλέπονται από την εσωτερική τους νομοθεσία στην αίθουσα του δικαστηρίου χωρίς να είναι παρόντα ή τουλάχιστον χωρίς την παρουσία του φερομένου ως δράστη, συγκεκριμένα μέσω της χρήσης των κατάλληλων επικοινωνιακών τεχνολογιών, όπου αυτές είναι προσιτές,

2. Θα παρέχονται, όπου απαιτείται, ειδικά μέτρα προστασίας σε παιδί-θύμα και παιδί-μάρτυρα βίας κατά γυναικών και ενδοοικογενειακής βίας, λαμβανομένων υπόψη των καλώς εννοούμενων συμφερόντων του παιδιού.

Άρθρο 57 – Νομική βοήθεια 22

Τα Μέρη θα προβλέπουν το δικαίωμα παροχής νομικής συνδρομής και δωρεάν νομικής βοήθειας σε θύματα σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται από την εσωτερική τους νομοθεσία.

Άρθρο 58 – Παραγραφή

Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλισθεί ότι η παραγραφή για την έναρξη νομικών διαδικασιών αναφορικά με τα αδικήματα που διατυπώνονται στα άρθρα 36, 37, 38 και 39 της παρούσας Σύμβασης θα συνεχίζεται για χρονική περίοδο η οποία είναι επαρκής και ανάλογη προς την βαρύτητα του εν θέματι αδικήματος, προκειμένου να ληφθεί υπόψη η νομικά ισχυρή έναρξη της διαδικασίας που συμπίπτει με την ενηλικίωση του θύματος.

Κεφάλαιο VII – Μετανάστευση και άσυλο

Άρθρο 59 – Καθεστώς διαμονής

1. Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλίσουν ότι τα θύματα των οποίων το καθεστώς διαμονής εξαρτάται από εκείνο του/της συζύγου ή συντρόφου όπως διαλαμβάνεται στην εγχώρια νομοθεσία, σε περίπτωση λύσης του γάμου ή της σχέσης, θα δικαιούνται αυτοτελούς αδειάς διαμονής σε περίπτωση ιδιαίτερως δύσκολων συνθηκών, ανεξάρτητα από τη διάρκεια του γάμου ή της σχέσης. Οι όροι οι οποίοι αναφέρονται στη χορήγηση και διάρκεια αυτοτελούς αδειάς διαμονής θα διατυπώνονται στην εγχώρια νομοθεσία.

2. Τα Μέρη θα λαμβάνουν όλα τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλίσουν ότι δύναται να χορηγηθεί στα θύματα αναστολή των διαδικασιών απέλασης αναφορικά με το καθεστώς διαμονής, το οποίο εξαρτάται από εκείνο του/

της συζύγου ή συντρόφου όπως εμφανίζεται στην εγχώρια νομοθεσία προκειμένου να τους δοθεί η δυνατότητα υποβολής αίτησης περί παροχής αυτόνομης άδειας διαμονής.

3. Τα Μέρη θα εκδίδουν ανανεώσιμη άδεια διαμονής στα θύματα σε μία εκ των δύο ακόλουθων περιπτώσεων ή και στις δύο:

α. σε περίπτωση που η αρμόδια αρχή θεωρεί ότι η διαμονή τους είναι αναγκαία λόγω της προσωπικής τους κατάστασης

β. σε περίπτωση που η αρμόδια αρχή θεωρεί ότι η διαμονή τους είναι αναγκαία προς το σκοπό της συνεργασίας τους με τις αρμόδιες αρχές κατά το στάδιο της ανακρίσεως ή της ποινικής διαδικασίας.

4. Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλισθεί ότι τα θύματα γάμου τελεσθέντος υπό το κράτος εξαναγκασμού, τα οποία μεταφέρθηκαν σε άλλο κράτος με σκοπό τη σύναψη γάμου και οι οποίοι, συνεπεία του γεγονότος τούτου, απώλεσαν το καθεστώς κατοικίας της χώρας, στην οποία συνήθως διαμένουν, δύνανται να επανακτήσουν αυτό το καθεστώς.

Άρθρο 60 – Διεκδικήσεις ασύλου βασισμένες στο φύλο

1. Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλίσουν ότι η βασιζόμενη στο φύλο βία κατά των γυναικών δύναται να αναγνωρισθεί ως μία μορφή δίωξης εντός της έννοιας του άρθρου 1, Α(2) της Σύμβασης του 1951 που αναφέρεται στο καθεστώς των προσφύγων, καθώς και ως μορφή σοβαρής βλάβης που δίνει λαβή σε συμπληρωματική /επικουρική προστασία.

2. Τα Μέρη θα διασφαλίζουν ότι μία ερμηνεία με τη διάσταση του φύλου θα δίδεται για κάθε έναν από τους λόγους που αναφέρονται στην Σύμβαση και ότι, οσάκις στοιχειοθετείται ότι ο φόβος δίωξης αναφέρεται σε έναν ή περισσότερους από τους παραπάνω λόγους, οι υποβάλλοντες αίτηση θα χορηγούνται καθεστώς πρόσφυγα σύμφωνα με τα εφαρμοστέα σχετικά όργανα.

3. Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να αναπτύξουν ευαίσθητες προς το φύλο διαδικασίες υποδοχής και υποστηρικτικές υπηρεσίες για τους αιτούντες άσυλο, καθώς και έμφυλες κατευθυντήριες γραμμές και ευαίσθητες προς το φύλο διαδικασίες παροχής ασύλου, συμπεριλαμβανομένων του καθορισμού καθεστώτος πρόσφυγα και αίτησης παροχής διεθνούς προστασίας.

Άρθρο 61 – Μη επαναπροώθηση

1. Τα μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα σεβασμού της αρχής της μη επαναπροώθησης σύμφωνα με τις υφιστάμενες υποχρεώσεις που πηγάζουν από το διεθνές δίκαιο.

2. Τα Μέρη θα λαμβάνουν όλα τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλίσουν ότι τα θύματα της βίας κατά των γυναικών που χρειάζονται προ-

στασία, ανεξάρτητα από το καθεστώς ή τον τόπο διαμονής τους, δεν θα επαναπροωθούνται κάτω από οποιοσδήποτε συνθήκες σε οποιαδήποτε χώρα όπου η ζωή τους θα μπορούσε να τεθεί σε κίνδυνο ή όπου θα μπορούσαν να υποβληθούν σε βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία.

Κεφάλαιο VIII – Διεθνής συνεργασία

Άρθρο 62- Γενικές αρχές

1. Τα Μέρη θα συνεργάζονται το ένα με το άλλο, σύμφωνα με τις διατάξεις της παρούσας Σύμβασης και μέσω της εφαρμογής των σχετικών διεθνών και περιφερειακών οργάνων αναφορικά με συνεργασία σε αστικά και ποινικά θέματα με διακανονισμούς που έχουν συμφωνηθεί με βάση την ενιαία (ομοιόμορφη) και 24 αμοιβαία νομοθεσία και εγχώριους νόμους, στο μέγιστο δυνατό βαθμό, προς τους σκοπούς της:

α. πρόληψης, καταπολέμησης και δίωξης όλων των μορφών της βίας που καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης,

β. προστασίας και παροχής βοήθειας στα θύματα,

γ. των ανακρίσεων ή διαδικασιών που αφορούν αδικήματα τα οποία έχουν θεσπισθεί σύμφωνα με την παρούσα Σύμβαση,

δ. εκτέλεσης των συναφών αστικών και ποινικών αποφάσεων που έχουν εκδοθεί από τις δικαστικές αρχές των Μερών, συμπεριλαμβανομένων των προστατευτικών όρων.

2. Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλίσουν ότι τα θύματα αδικήματος που έχει θεσπισθεί σύμφωνα με την παρούσα Σύμβαση και διαπραχθεί στο έδαφος μέρους άλλου από εκείνο στο οποίο κατοικούν δύνανται να υποβάλλουν έγκληση ενώπιον των αρμοδίων αρχών του κράτους διαμονής τους.

3. Εάν Μέρος, το οποίο προβαίνει σε αμοιβαία νομική συνδρομή σε ποινικές υποθέσεις, έκδοση ή εκτέλεση αστικών ή ποινικών αποφάσεων που έχουν επιβληθεί από άλλο Μέρος της παρούσας Σύμβασης υπό την αίρεση της ύπαρξης σχετικής συνθήκης, λάβει αίτηση για μια τέτοια νομική συνεργασία από Μέρος με το οποίο δεν έχει συνάψει μια τέτοια συνθήκη, μπορεί να θεωρήσει την παρούσα Σύμβαση ότι συνιστά τη νομική βάση για αμοιβαία νομική συνδρομή σε ποινικές υποθέσεις, έκδοση ή εκτέλεση αστικών ή ποινικών αποφάσεων που έχουν επιβληθεί από το άλλο Μέρος αναφορικά με αδικήματα θεσπισθέντα σύμφωνα με την παρούσα Σύμβαση.

4. Τα Μέρη θα καταβάλλουν κάθε προσπάθεια ενσωμάτωσης, όπου απαιτείται, της πρόληψης και του αγώνα κατά της βίας εναντίον γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας σε προγράμματα βοήθειας για ανάπτυξη που παρέχονται προς όφελος τρίτων κρατών, συμπεριλαμβανομένης της σύναψης διμερών και πολυμερών συμφω-

νιών με τρίτα κράτη προς το σκοπό της διευκόλυνσης της προστασίας θυμάτων σύμφωνα με το άρθρο 18, παράγραφος 5.

Άρθρο 63 – Μέτρα αναφερόμενα σε άτομα που διατρέχουν κίνδυνο

Οσάκις Μέρος, με βάση πληροφόρηση που έχει στη διάθεσή του, έχει βάσιμο λόγο να πιστεύει ότι άτομο βρίσκεται σε άμεσο κίνδυνο να υποστεί οποιοσδήποτε από τις πράξεις βίας που διαλαμβάνονται στα άρθρα 36, 37, 38 και 39 της παρούσας Σύμβασης στο έδαφος άλλου Μέρους, το Μέρος που διαθέτει την πληροφόρηση ενθαρρύνεται να τη διαβιβάσει χωρίς υπαίτιο βραδύτητα στο τελευταίο προς το σκοπό της διασφάλισης ότι έχουν ληφθεί τα ενδεδειγμένα μέτρα προστασίας. Όπου ισχύει η πληροφόρηση αυτή θα περιλαμβάνει λεπτομέρειες σχετικά με τις 25 υφιστάμενες διατάξεις προστασίας προς το όφελος του ατόμου που βρίσκεται σε κίνδυνο.

Άρθρο 64- Πληροφόρηση

1. Το αιτούμενο Μέρος θα ενημερώσει άμεσα το αιτούν Μέρος σχετικά με την τελική έκβαση της δράσης που έχει αναληφθεί σύμφωνα με το παρόν κεφάλαιο. Το αιτούμενο Μέρος θα ενημερώνει άμεσα το αιτούν Μέρος σχετικά με οποιοσδήποτε συνθήκες οι οποίες καθιστούν αδύνατη την πραγματοποίηση της επιδιωκόμενης δράσης ή ενδέχεται να την καθυστερήσουν σημαντικά.

2. Το Μέρος δύναται, εντός των ορίων της εσωτερικής του νομοθεσίας, χωρίς προηγούμενη αίτηση, να διαβιβάσει στο άλλο Μέρος παραχθείσα πληροφόρηση μέσα στο πλαίσιο των δικών του ερευνών, οσάκις θεωρεί ότι η αποκάλυψη μιας τέτοιας πληροφόρησης θα μπορούσε να βοηθήσει το λαμβάνον Μέρος αναφορικά με την πρόληψη ποινικών αδικημάτων που θεσπίστηκαν σύμφωνα με την παρούσα Σύμβαση, ή αναφορικά με την έναρξη ή τη διεξαγωγή ερευνών ή διαδικασιών που αφορούν στα ποινικά αυτά αδικήματα ή ότι θα μπορούσε να οδηγήσει σε αίτηση για συνεργασία με το Μέρος αυτό υπό τους όρους του παρόντος κεφαλαίου.

3. Μέρος λαμβάνον οποιαδήποτε πληροφόρηση σύμφωνα με την παράγραφο 2, θα διαβιβάζει αυτή στις αρμόδιες αρχές με σκοπό να αναληφθούν οι διαδικασίες οι οποίες θεωρούνται προσήκουσες: η πληροφόρηση αυτή δύναται ωσαύτως να ληφθεί υπόψη σε σχετικές αστικές και ποινικές διαδικασίες.

Άρθρο 65 – Προστασία δεδομένων

Προσωπικά δεδομένα δύναται να αποθηκευτούν και χρησιμοποιηθούν σύμφωνα με τις υποχρεώσεις που έχουν αναληφθεί από τα Μέρη κατ' εφαρμογή της Σύμβασης για την προστασία ατόμων αναφορικά με την Αυτόματη Επεξεργασία Προσωπικών Δεδομένων (ETS υπ' αριθ. 108).

Κεφάλαιο ΙΧ – Μηχανισμός Παρακολούθησης

Άρθρο 66 - Ομάδα εμπειρογνομόνων σχετικά με τη δράση κατά της βίας εναντίον γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας.

1. Η Ομάδα Εμπειρογνομόνων η επιφορτισμένη με τη δράση κατά της βίας εναντίον γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (εφεξής αποκαλούμενη ως «GREVIO») θα παρακολουθεί την εφαρμογή της παρούσας Σύμβασης από τα Μέρη.

2. Η Ομάδα GREVIO θα αποτελείται από έναν ελάχιστο αριθμό 10 μελών και έναν μέγιστο 15 μελών λαμβάνοντας υπόψη την έμφυλη και γεωγραφική αναλογία (κατανομή), καθώς και την πολυεπιστημονική τεχνογνωσία. Τα μέλη της θα εκλέγονται από την Επιτροπή των Μερών μεταξύ υποψηφίων που έχουν προταθεί από τα Μέρη για μια θητεία 4 ετών, άπαξ ανανεούμενης, και έχουν επιλεγεί μεταξύ υπηκόων των μερών.

3. Η αρχική επιλογή 10 μελών θα πραγματοποιείται εντός χρονικής περιόδου ενός έτους από τη θέση σε ισχύ της παρούσας Σύμβασης. Η επιλογή πέντε επιπρόσθετων μελών θα διεξαχθεί μετά την 25η επικύρωση ή προσχώρηση.

4. Η επιλογή των μελών της GREVIO θα βασίζεται στις ακόλουθες αρχές:

α. Θα επιλέγονται σύμφωνα με διαφανή διαδικασία μεταξύ ατόμων υψηλής ηθικής υποστάσεως, γνωστών για την εγνωσμένη τους ικανότητα στους τομείς των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ισότητας των φύλων, της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας, ή της βοήθειας και προστασίας προς τα θύματα, ή μεταξύ εκείνων οι οποίοι έχουν επιδείξει επαγγελματική πείρα στους τομείς που καλύπτονται από την παρούσα Σύμβαση,

β. δύο μέλη της GREVIO δεν μπορούν να είναι υπήκοοι του αυτού κράτους,

γ. θα πρέπει να εκπροσωπούν τα κύρια νομικά συστήματα,

δ. θα πρέπει να εκπροσωπούν συναφείς φορείς και οργανώσεις στον τομέα της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας,

ε. Θα συμμετέχουν με την ατομική τους ιδιότητα και θα είναι ανεξάρτητοι και αμερόληπτοι κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, και θα είναι διαθέσιμοι για να εκτελούν τα καθήκοντά τους με αποτελεσματικό τρόπο.

5. Η διαδικασία επιλογής των μελών της GREVIO θα καθορίζεται από την Επιτροπή των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, κατόπιν διαβουλεύσεως με και απόκτησης της ομόφωνης συγκατάθεσης των Μερών, εντός περιόδου έξι μηνών από τη θέση σε ισχύ της παρούσας Σύμβασης.

6. Η GREVIO θα υιοθετεί τον δικό της κανονισμό.

7. Τα μέλη της GREVIO, καθώς και άλλα μέλη των αντιπροσωπειών που πραγματοποιούν επισκέψεις στη χώρα, όπως διαλαμβάνεται στο άρθρο 68, παράγραφος 9

και 14, θα απολαμβάνουν των προνομίων και ασυλιών που εκτίθενται στο παράρτημα της παρούσας Σύμβασης.

Άρθρο 67 - Επιτροπή των Μερών

1. Η Επιτροπή των Μερών θα αποτελείται από τους εκπροσώπους των Μερών της Σύμβασης.
2. Η Επιτροπή των Μερών θα συγκαλείται από τον Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η πρώτη της συνεδρίαση θα διεξαχθεί εντός περιόδου ενός έτους από τη θέση σε ισχύ της παρούσας Σύμβασης με σκοπό την εκλογή των μελών της GREVIO. Θα συνέρχεται ακολούθως εφόσον το ένα τρίτο των Μερών, ο Πρόεδρος της Επιτροπής των Μερών ή ο Γενικός Γραμματέας ζητήσουν τούτο.
3. Η Επιτροπή των Μερών θα υιοθετεί τον δικό της κανονισμό.

Άρθρο 68 – Διαδικασία

1. Τα Μέρη θα υποβάλλουν στον Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης, βασισμένα σε ερωτηματολόγιο που έχει συνταχθεί από την GREVIO, έκθεση αναφορικά με τα νομοθετικά και άλλα μέτρα που προσδίδουν ισχύ στις διατάξεις της παρούσας Σύμβασης για θεώρηση από την GREVIO.
2. Η GREVIO θα εξετάζει την υποβαλλόμενη έκθεση σύμφωνα με την παράγραφο 1 ομού με τους εκπροσώπους του ενδιαφερομένου Μέρους.
3. Οι μεταγενέστερες διαδικασίες αξιολόγησης θα διαιρούνται σε γύρους, η διάρκεια των οποίων θα καθορίζεται από την GREVIO. Στην αρχή του κάθε γύρου η GREVIO θα επιλέγει τις ειδικές διατάξεις πάνω στις οποίες θα βασίζεται η διαδικασία αξιολόγησης και θα αποστέλλει ερωτηματολόγιο.
4. Η GREVIO θα προσδιορίζει τα κατάλληλα μέσα διεξαγωγής αυτής της διαδικασίας παρακολούθησης. Δύναται, συγκεκριμένα, να εγκρίνει ερωτηματολόγιο για κάθε γύρο αξιολόγησης, το οποίο θα χρησιμεύει ως βάση για την διαδικασία αξιολόγησης της εφαρμογής από τα Μέρη. Το ερωτηματολόγιο αυτό θα απευθύνεται σε όλα τα μέρη. Τα Μέρη θα ανταποκρίνονται σ' αυτό το ερωτηματολόγιο, καθώς και σε οποιαδήποτε άλλη αίτηση παροχής πληροφοριών από τη GREVIO.
5. Η GREVIO δύναται να αποκτά πληροφόρηση σχετικά με την εφαρμογή της Σύμβασης από μη κυβερνητικούς οργανισμούς και την κοινωνία των πολιτών, καθώς από εθνικά ιδρύματα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
6. Η GREVIO θα λαμβάνει δεόντως υπόψη την υφιστάμενη πληροφόρηση που είναι διαθέσιμη από άλλα περιφερειακά και διεθνή όργανα και φορείς σε τομείς που εμπíπτουν στο πεδίο εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης.
7. Κατά την υιοθέτηση του ερωτηματολογίου για κάθε γύρο αξιολόγησης, η GREVIO θα λαμβάνει δεόντως υπόψη την υφιστάμενη συλλογή δεδομένων και έρευνας που

πραγματοποιείται στα Μέρη όπως διαλαμβάνεται στο Άρθρο II της παρούσας Σύμβασης.

8. Η GREVIO δύναται να λάβει πληροφόρηση αναφορικά με την εφαρμογή της Σύμβασης από τον Επίτροπο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης, την Κοινοβουλευτική Συνέλευση και τους σχετικούς εξειδικευμένους φορείς του Συμβουλίου της Ευρώπης, καθώς και από εκείνους οι οποίοι έχουν συσταθεί σύμφωνα με τα άλλα διεθνή όργανα. Οι προσφυγές που υποβάλλονται σ' αυτούς τους φορείς καθώς και η έκβασή τους θα καθίσταται προσιτή από την GREVIO.

9. Η GREVIO δύναται επικουρικώς να οργανώνει, σε συνεργασία με τις εθνικές αρχές και με την βοήθεια ανεξάρτητων διεθνών εμπειρογνομητών, επισκέψεις σε χώρα, εάν η αποκτηθείσα πληροφόρηση θεωρηθεί ανεπαρκής ή σε περιπτώσεις που προβλέπονται στην παράγραφο 14. Κατά τη διάρκεια αυτών των επισκέψεων, η GREVIO δύναται να υποβοηθείται από ειδικούς σε συγκεκριμένους τομείς.

10. Η GREVIO θα καταρτίσει σχέδιο έκθεσης που θα περιλαμβάνει την ανάλυσή της αναφορικά με την εφαρμογή των διατάξεων πάνω στις οποίες εδράζεται η αξιολόγηση, καθώς και των υποδείξεων και προτάσεών της που αφορούν τον τρόπο κατά τον οποίο το ενδιαφερόμενο μέρος δύναται να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που έχουν προσδιορισθεί. Το σχέδιο έκθεσης θα διαβιβάζεται για κατάθεση παρατηρήσεων και σχολίων στο Μέρος το οποίο έχει αναλάβει την αξιολόγηση. Τα σχόλιά του θα λαμβάνονται υπόψη από την GREVIO κατά την έγκριση της έκθεσής της.

11. Με βάση όλες τις ληφθείσες πληροφορίες και τα σχόλια από τα Μέρη, η GREVIO θα εγκρίνει την έκθεσή της και τα συμπεράσματα που αφορούν στα μέτρα που έχουν παρθεί από το ενδιαφερόμενο Μέρος με σκοπό την εφαρμογή των διατάξεων της παρούσας Σύμβασης. Η έκθεση αυτή και τα συμπεράσματα θα αποστέλλονται στο ενδιαφερόμενο Μέρος και στην Επιτροπή των Μερών. Η έκθεση και τα συμπεράσματα της GREVIO θα δημοσιοποιούνται από την έγκρισή τους μαζί με τα ενδεχόμενα σχόλια του ενδιαφερόμενου Μέρους.

12. Με την επιφύλαξη της διαδικασίας που διαλαμβάνεται στις παραγράφους 1 έως 8, η Επιτροπή των Μερών δύναται να εγκρίνει, με βάση την έκθεση και τα συμπεράσματα της GREVIO, τις συστάσεις που απευθύνονται στο Μέρος αυτό(α) και οι οποίες αφορούν στα μέτρα που έχουν ληφθεί προκειμένου να εφαρμοσθούν τα συμπεράσματα της GREVIO, ορίζοντας ημερομηνία, εφόσον απαιτείται, για την κατάθεση πληροφοριών που αφορούν στην εφαρμογή τους, και (β) αποσκοπώντας στη συνεργασία με το Μέρος αυτό με στόχο τη προσήκουσα εφαρμογή της παρούσας Σύμβασης.

13. Εάν η GREVIO λάβει αξιόπιστες πληροφορίες που μαρτυρούν μια κατάσταση όπου τα προβλήματα απαιτούν άμεση προσοχή προκειμένου να αποτραπεί η περιορισθεί η έκταση ή ο αριθμός των σοβαρών παραβιάσεων της Σύμβασης, δύναται να ζητήσει την άμεση κατάθεση ειδικής έκθεσης που αφορά στα μέτρα που έχουν λη-

φθεί προκειμένου να αποτραπεί ένα σοβαρό, μαζικό και επίμονο πλέγμα στοιχείων βίας κατά των γυναικών.

14. Λαμβάνοντας υπόψη τις πληροφορίες που κατατέθηκαν από το ενδιαφερόμενο Μέρος, καθώς και οποιαδήποτε άλλη αξιόπιστη πληροφόρηση διαθέτει, η GREVIO δύναται να προσδιορίσει ένα ή περισσότερα των μελών της προκειμένου να διεξάγουν έρευνα και να αναφέρουν επειγόντως στην GREVIO. Όπου υφίστανται εγγυήσεις και με την συγκατάθεση του Μέρους, η έρευνα δύναται να συμπεριλάβει επίσκεψη στο έδαφός του.

15. Αφού εξετασθούν τα ευρήματα της έρευνας που αναφέρεται στην παράγραφο 14, η GREVIO θα διαβιβάσει αυτά τα ευρήματα στο ενδιαφερόμενο Μέρος και, όπου απαιτείται, στην Επιτροπή των Μερών και στην Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης μαζί με οποιαδήποτε σχόλια και συστάσεις.

Άρθρο 69 – Γενικές συστάσεις

Η GREVIO δύναται να εγκρίνει, όπου απαιτείται, τις γενικές συστάσεις που αφορούν στην εφαρμογή της παρούσας Σύμβασης.

Άρθρο 70 – Συμμετοχή των Κοινοβουλίων στην παρακολούθηση

Τα εθνικά κοινοβούλια θα προσκαλούνται να συμμετάσχουν στην παρακολούθηση των μέτρων που έχουν ληφθεί για την εφαρμογή της παρούσας Σύμβασης.

1. Τα Μέρη θα υποβάλλουν τις εκθέσεις της GREVIO στα εθνικά τους κοινοβούλια.
2. Η κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης θα προσκαλείται προκειμένου να ενεργήσει τακτική απογραφή της εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης.

Κεφάλαιο X – Σχέση με άλλα διεθνή όργανα

Άρθρο 71 - Σχέση με άλλα διεθνή όργανα.

1. Η παρούσα Σύμβαση δεν θα θίγει τις υποχρεώσεις που απορρέουν από άλλα διεθνή όργανα στα οποία τα Μέρη της παρούσας Σύμβασης αποτελούν Μέρη ή θα καταστούν Μέρη και τα οποία περιλαμβάνουν διατάξεις πάνω σε θέματα που διέπονται από την παρούσα Σύμβαση.
2. Τα Μέρη της παρούσας Σύμβασης δύνανται να συνάπτουν διμερείς ή πολυμερείς συμφωνίες μεταξύ τους πάνω σε θέματα που τυγχάνουν αντιμετώπισης στην παρούσα Σύμβαση, προς τους σκοπούς της συμπλήρωσης ή ενίσχυσης των διατάξεων της ή διευκόλυνσης της εφαρμογής των αρχών που ενσωματώνονται σ' αυτήν.

Κεφάλαιο XI – Τροποποιήσεις της Σύμβασης

Άρθρο 72 – Τροποποιήσεις

1. Οποιαδήποτε πρόταση τροποποίησης της παρούσας Σύμβασης που κατατίθεται από Μέρος θα διαβιβάζεται στο Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης και θα αποστέλλεται από αυτόν στα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, σε οποιοδήποτε υπογράψαν κράτος, σε οποιοδήποτε Μέρος, στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε οποιοδήποτε κράτος έχει προσκληθεί να υπογράψει την παρούσα Σύμβαση σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 75, καθώς και σε 30 οποιοδήποτε κράτος έχει προσκληθεί να προσχωρήσει στην παρούσα Σύμβαση σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 76.

2. Η Επιτροπή των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης θα εξετάσει την προτεινόμενη τροποποίηση και κατόπιν διαβουλεύσεων με τα Μέρη της παρούσας Σύμβασης τα οποία δεν αποτελούν μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, δύναται να εγκρίνει την τροποποίηση με την πλειοψηφία που προβλέπεται στο άρθρο 20.εδ.δ του κανονισμού του Συμβουλίου της Ευρώπης.

3. Το κείμενο οποιασδήποτε τροποποίησης υιοθετήθηκε από την Επιτροπή των Υπουργών σύμφωνα με την παράγραφο 2 θα αποστέλλεται στα Μέρη για αποδοχή.

4. Οποιαδήποτε τροποποίηση υιοθετήθηκε σύμφωνα με την παράγραφο 2 θα τίθεται σε ισχύ την πρώτη ημέρα του μηνός που έπεται της λήξης της περιόδου του ενός μηνός μετά την ημερομηνία κατά την οποία όλα τα Μέρη γνωστοποίησαν την αποδοχή τους στον Γενικό Γραμματέα.

Κεφάλαιο XII – Ακροτελεύτιες ρήτρες

Άρθρο 73 – Αποτελέσματα της παρούσας Σύμβασης.

Οι διατάξεις της παρούσας Σύμβασης δεν θα θίγουν τις διατάξεις της εσωτερικής (εγχώριας) νομοθεσίας και των δεσμευτικών διεθνών οργάνων τα οποία είναι ήδη σε ισχύ ή τα οποία δύναται να τεθούν σε ισχύ, σύμφωνα με τα οποία περισσότερα ευνοϊκά δικαιώματα παρέχονται ή θα παρασχεθούν σε άτομα με σκοπό την πρόληψη ή την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας.

Άρθρο 74 – Διευθέτηση των διαφορών

1. Τα Μέρη οποιασδήποτε διαφοράς η οποία δύναται να προκύψει αναφορικά με την εφαρμογή ή ερμηνεία των διατάξεων της παρούσας Σύμβασης θα επιδιώκουν το πρώτο την επίλυσή της μέσω των διαπραγματεύσεων, του συμβιβασμού, της διαιτησίας ή μέσω οποιωνδήποτε άλλων μεθόδων ειρηνικής διευθέτησης που έχουν γίνει αποδεκτές με αμοιβαία συμφωνία μεταξύ τους.

2. Η Επιτροπή των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης δύναται να θεσπίσει διαδικασίες διευθέτησης, οι οποίες θα καθίστανται προσιτές για χρήση από τα ενεχόμενα στη διαφορά Μέρη εφόσον αυτά συμφωνήσουν προς τούτο.

Άρθρο 75 – Υπογραφή και θέση σε ισχύ

1. Η παρούσα Σύμβαση θα είναι ανοιχτή για υπογραφή από τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, τα μη κράτη μέλη τα οποία έχουν συμμετάσχει στην εκπόνησή της καθώς και από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

2. Η παρούσα Σύμβαση υπόκειται σε επικύρωση, αποδοχή ή έγκριση. Τα όργανα επικύρωσης, αποδοχής ή έγκρισης θα κατατίθενται στον Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης.

3. Η παρούσα Σύμβαση θα τεθεί σε ισχύ την πρώτη ημέρα του μηνός που έπεται της λήξης περιόδου τριών μηνών από την ημερομηνία κατά την οποία 10 υπογράψαντα κράτη, συμπεριλαμβανομένων τουλάχιστον οκτώ κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης, έχουν εκφράσει τη συγκατάθεσή τους να δεσμευθούν από τη Σύμβαση σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 2.

4. Αναφορικά με οποιοδήποτε κράτος αναφέρεται στην παράγραφο 1, ή την Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία συνακόλουθα εκφράζει τη συγκατάθεσή της να δεσμευτεί από αυτή, η σύμβαση θα τεθεί σε ισχύ κατά την πρώτη ημέρα του μηνός που έπεται της λήξης της περιόδου τριών μηνών μετά την ημερομηνία κατάθεσης του οργάνου επικύρωσης, αποδοχής ή έγκρισής της.

Άρθρο 76 – Προσχώρηση στη Σύμβαση

1. Μετά τη θέση σε ισχύ της παρούσας Σύμβασης, η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης δύναται, κατόπιν διαβουλεύσεων με τα Μέρη της παρούσας Σύμβασης και απόκτησης της ομόφωνης συγκατάθεσής τους, να προσκαλέσει οποιοδήποτε μη-κράτος μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης, το οποίο δεν έχει συμμετάσχει στην κατάρτιση της Σύμβασης, να προχωρήσει στη Σύμβαση αυτή με απόφαση της πλειοψηφίας που προβλέπεται στο Άρθρο 20 εδ.δ του εσωτερικού κανονισμού του Συμβουλίου της Ευρώπης και με την ομόφωνη ψήφο των αντιπροσώπων των Μερών που δικαιούνται να παραστούν στη συνεδρίαση της Επιτροπής των Υπουργών.

2. Αναφορικά με οποιοδήποτε προσχωρούν κράτος, η Σύμβαση θα τεθεί σε ισχύ την πρώτη ημέρα του μηνός που έπεται της λήξης της περιόδου των τριών μηνών μετά την ημερομηνία κατάθεσης του οργάνου προσχώρησης στο Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Άρθρο 77 – Εδαφική εφαρμογή

1. Οποιοδήποτε κράτος ή η Ευρωπαϊκή Ένωση δύνανται, κατά τον χρόνο της υπογραφής ή κατά την κατάθεση των οργάνων επικύρωσης, αποδοχής, έγκρισης ή προ-

σχώρησης, να προσδιορίζουν την επικράτεια ή τις επικράτειες στις οποίες τυγχάνει εφαρμογής η παρούσα Σύμβαση.

2. Οποιοδήποτε κράτος δύναται, σε οποιαδήποτε μετέπειτα ημερομηνία, με δήλωση απευθυνόμενη στο Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης, να επεκτείνει την εφαρμογή της παρούσας Σύμβασης, σε οποιαδήποτε άλλη επικράτεια προσδιορίζεται στη δήλωση και της οποίας έχει την ευθύνη των διεθνών σχέσεων ή για λογαριασμό της οποίας είναι εξουσιοδοτημένο να αναθέτει εργοληψίες (ή επιχειρηματικά εγχειρήματα ή εργασίες). Αναφορικά με την επικράτεια αυτή, η Σύμβαση θα τεθεί σε ισχύ την πρώτη ημέρα του μηνός που έπεται της εκπνοής περιόδου τριών μηνών μετά την ημερομηνία λήψης αυτής της διακήρυξης από το Γενικό Γραμματέα.

3. Οποιαδήποτε δήλωση πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με τις δύο προηγούμενες παραγράφους δύναται, αναφορικά με οποιαδήποτε επικράτεια προσδιορίζεται σε αυτή τη δήλωση, να ανακληθεί μέσω γνωστοποίησης απευθυνόμενης στο Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η ανάκληση θα καθίσταται νομικώς ισχυρά την πρώτη ημέρα του μηνός που έπεται της λήξης περιόδου τριών μηνών από την ημερομηνία λήψης μιας τέτοιας γνωστοποίησης από το Γενικό Γραμματέα.

Άρθρο 78 – Επιφυλάξεις

1. Καμιά επιφύλαξη δεν δύναται να διατυπωθεί αναφορικά με οποιαδήποτε διάταξη της παρούσας Σύμβασης, πλην των εξαιρέσεων που προβλέπονται στις παραγράφους 2 και 3.

2. Οποιοδήποτε κράτος ή η Ευρωπαϊκή Ένωση δύναται, κατά το χρόνο της υπογραφής ή κατά την κατάθεση των οργάνων επικύρωσης, αποδοχής, έγκρισης ή προσχώρησης, με δήλωση απευθυνόμενη στο Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης, να δηλώσει ότι επιφυλάσσεται του δικαιώματος να μην εφαρμόσει ή να εφαρμόσει μόνο σε ειδικές περιπτώσεις ή συνθήκες τις διατάξεις που διαλαμβάνονται στο:

- Άρθρο 30, παράγραφος 2

- Άρθρο 44, παρ. 1 εδ.ε, 3 και 4

- Άρθρο 55, παράγραφος 1 σχετικά με το Άρθρο 35 που αφορά μικροπταίσματα - Άρθρο 58 αναφορικά με τα Άρθρα 37, 38, και 39

- Άρθρο 59

3. Κάθε κράτος ή η Ευρωπαϊκή Ένωση δύναται, κατά το χρόνο της υπογραφής ή κατά την κατάθεση των οργάνων επικύρωσης, αποδοχής, έγκρισης ή προσχώρησης, με δήλωση απευθυνόμενη στο Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης, να δηλώσει ότι επιφυλάσσεται του δικαιώματος της επιβολής μη ποινικών κυρώσεων αντί των ποινικών τοιούτων, σχετικά με συμπεριφορές που αναφέρονται στα Άρθρα 33 και 34.

4. Οποιοδήποτε Μέρος δύναται εν όλο ή εν μέρει να ανακαλέσει την επιφύλαξη μέσω δήλωσης απευθυνόμενης στο Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η δήλωση αυτή θα καθίσταται ισχυρά από την ημερομηνία λήψης της από το Γενικό Γραμματέα.

Άρθρο 79 – Νομική ισχύς και αναθεώρηση των επιφυλάξεων.

1. Οι επιφυλάξεις που αναφέρονται στο Άρθρο 78, παράγραφοι 2 και 3, θα ισχύουν για περίοδο πέντε ετών από την ημέρα θέσεως σε ισχύ της παρούσας Σύμβασης αναφορικά με το ενδιαφερόμενο Μέρος. Παραταύτα, οι παραπάνω επιφυλάξεις δύνανται να ανανεώνονται για περιόδους ίδιας διάρκειας.

2. Δεκαοκτώ μήνες πριν από την ημερομηνία λήξης της επιφύλαξης, ο Γενικός Γραμματέας του Συμβουλίου της Ευρώπης θα παρέχει γνωστοποίηση λήξης αυτής στο ενδιαφερόμενο Μέρος. Όχι αργότερα των τριών μηνών πριν από τη λήξη, το Μέρος θα γνωστοποιεί στο Γενικό Γραμματέα την τήρηση, τροποποίηση ή ανάκληση της επιφύλαξης του. Σε περίπτωση μη γνωστοποίησης από το ενδιαφερόμενο Μέρος, ο Γενικός Γραμματέας θα γνωστοποιεί στο Μέρος ότι η επιφύλαξή του θεωρείται ότι έχει αυτόματα ανανεωθεί για περίοδο έξι μηνών. Αδυναμία εκ μέρους του ενδιαφερόμενου Μέρους να γνωστοποιήσει την πρόθεση περί διατήρησης ή τροποποίησης της επιφύλαξής του πριν από την εκπνοή της παραπάνω περιόδου θα συνεπάγεται άρση ή παύση της επιφύλαξης.

3. Εάν το Μέρος προβαίνει σε επιφύλαξη κατά εφαρμογή του Άρθρου 78, παράγραφος 2 και 3, θα παρέχει, πριν από την ανανέωσή της ή κατόπιν αιτήσεως, εξήγηση στην GREVIO, αναφορικά με τους λόγους που δικαιολογούν τη συνέχισή της.

Άρθρο 80 – Καταγγελία

1. Οποιοδήποτε Μέρος δύναται, καθ' οποιονδήποτε χρόνο, να προβαίνει σε καταγγελία της παρούσας Σύμβασης μέσω γνωστοποίησης απευθυνόμενης στο Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης.

2. Η καταγγελία αυτή θα καθίσταται νομικώς ισχυρά την πρώτη ημέρα του μηνός που έπεται της εκπνοής περιόδου τριών μηνών μετά την ημερομηνία λήψης της γνωστοποίησης από τον Γενικό Γραμματέα.

Άρθρο 81 – Γνωστοποίηση

Ο Γενικός Γραμματέας του Συμβουλίου της Ευρώπης θα παρέχει γνωστοποίηση στα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, στα μη κράτη μέλη τα οποία συμμετείχαν στην κατάρτιση της Σύμβασης, σε οποιοδήποτε υπογράψαν κράτος, σε οποιοδήποτε Μέρος στην Ευρωπαϊκή ένωση, καθώς και σε οποιοδήποτε κράτος προσεκλήθη να προσχωρήσει στην παρούσα Σύμβαση σχετικά με:

α. οποιαδήποτε υπογραφή,

β. την κατάθεση οποιουδήποτε οργάνου επικύρωσης, αποδοχής, έγκρισης ή προσχώρησης,

γ. οποιαδήποτε ημερομηνία θέσης σε ισχύ της παρούσας Σύμβασης σύμφωνα με τα Άρθρα 75 και 76,

δ. οποιαδήποτε τροποποίηση υιοθετήθηκε σύμφωνα με το άρθρο 72, καθώς και την ημερομηνία θέσης σε ισχύ αυτής της τροποποίησης,

ε. οποιαδήποτε επιφύλαξη και ανάκληση επιφύλαξης διατυπώθηκαν κατ' εφαρμογή του Άρθρου 78,

στ. οποιαδήποτε καταγγελία έγινε σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 80,

ζ. οποιαδήποτε άλλη πράξη, γνωστοποίηση ή επικοινωνία αναφέρεται στην παρούσα Σύμβαση.

Σε πίστωση των ανωτέρω, οι κάτωθι υπογεγραμμένοι όντας δεόντως εξουσιοδοτημένοι προς τούτο, υπέγραψαν την παρούσα Σύμβαση.

Έγινε στην Κωνσταντινούπολη, σήμερα την ενδεκάτη (11η) ημέρα του μηνός Μαΐου 2011, στην Αγγλική και Γαλλική γλώσσα, και των δύο κειμένων όντων εξίσου αυθεντικών σε ένα μοναδικό αντίγραφο το οποίο θα καταθέσει στα αρχεία του Συμβουλίου της Ευρώπης. Ο Γενικός Γραμματέας του Συμβουλίου της Ευρώπης θα διαβιβάσει επικυρωμένα αντίγραφα σε κάθε κράτος μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης, σε μη κράτη μέλη τα οποία συμμετείχαν στην εκπόνηση της παρούσας Σύμβασης, στην Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς και σε οποιοδήποτε κράτος προσεκλήθη προκειμένου να προσχωρήσει στην παρούσα Σύμβαση.

Παράρτημα – Προνόμια και ασυλίες (Άρθρο 66)

1. Το παρόν παράρτημα θα τυγχάνει εφαρμογής ως προς τα μέλη της GREVIO που αναφέρονται στο άρθρο 66 της Σύμβασης, καθώς και ως προς άλλα μέλη των αντιπροσωπειών επίσκεψης χώρας. Προς τους σκοπούς του παρόντος παραρτήματος ο όρος <>, θα περιλαμβάνει τους ανεξάρτητους εθνικούς εμπειρογνώμονες και ειδικούς που αναφέρονται στο Άρθρο 68, παράγραφος 9, της Σύμβασης, μέλη του προσωπικού του Συμβουλίου της Ευρώπης, καθώς και διερμηνείς που προσλαμβάνονται από το Συμβούλιο της Ευρώπης και τα οποία συνοδεύουν την GREVIO κατά τη διάρκεια των επισκέψεων σε χώρα.

2. Τα μέλη της GREVIO, καθώς και τα άλλα μέλη των αντιπροσωπειών επίσκεψης σε χώρα κατά την άσκηση των καθηκόντων τους που αναφέρονται στην προετοιμασία και διεξαγωγή κρατικών επισκέψεων και τον παρακολούθηματικό χαρακτήρα αυτών των επισκέψεων, καθώς και κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους, του συνδεδεμένου με την εκτέλεση αυτών των καθηκόντων, θα απολαμβάνουν των ακόλουθων προνομίων και ασυλιών:

α. ασυλία αναφορικά με προσωπική σύλληψη ή κράτηση και κατάσχεση των προσωπικών τους αντικειμένων, καθώς και ασυλία έναντι της άσκησης δικαστικών διαδικασιών(δίωξης) αναφορικά με λόγια που ειπώθηκαν ή γράφηκαν, καθώς και αναφορικά με όλες τις πράξεις που ενεργήθηκαν από αυτά υπό την επίσημη ιδιότητά τους,

β. εξαίρεση από όλους τους περιορισμούς που αφορούν στην ελευθερία κίνησης κατά τη διάρκεια της εξόδου από και επιστροφής στη χώρα κατοικίας τους, καθώς και της εισόδου και εξόδου από τη χώρα στην οποία επιτελούν τα καθήκοντά τους και της καταχώρησής τους σε μητρώα αλλοδαπών της χώρας την οποία επισκέπτονται ή μέσω της οποίας διέρχονται κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους.

3. Κατά τη διάρκεια των ταξιδιών που πραγματοποιούνται με σκοπό την άσκηση των καθηκόντων τους, τα μέλη της GREVIO καθώς και τα άλλα μέλη των αντιπροσωπειών στη χώρα επίσκεψης, αναφορικά με τον τελωνειακό έλεγχο και τον έλεγχο συναλλάγματος, θα γίνονται δέκτες παροχής των ίδιων διευκολύνσεων με εκείνες που παρέχονται στους εκπροσώπους των ξένων κυβερνήσεων οι οποίοι τελούν υπό καθεστώς προσωρινών επίσημων καθηκόντων.

4. Τα έγγραφα τα αναφερόμενα στην αξιολόγηση της εφαρμογής της Σύμβασης που πραγματοποιείται από τα μέλη της GREVIO και από άλλα μέλη των αντιπροσωπειών επίσκεψης σε χώρα θα είναι απαραβίαστα στο βαθμό που αφορούν δραστηριότητες της GREVIO. Καμία παύση ή λογοκρισία δε θα εφαρμόζεται σχετικά με την επίσημη αλληλογραφία της GREVIO ή τις επίσημες επικοινωνίες των μελών της GREVIO καθώς και άλλων μελών των αντιπροσωπειών που επισκέπτονται μια χώρα.

5. Προκειμένου να διασφαλισθεί για τα μέλη της GREVIO, καθώς και για τα άλλα μέλη των αντιπροσωπειών επίσκεψης σε χώρα, η απόλυτη ελευθερία έκφρασης και η πλήρης ανεξαρτησία κατά την επιτέλεση των καθηκόντων τους, η ασυλία από άσκηση δίωξης αναφορικά με λόγια που ειπώθηκαν ή γράφηκαν καθώς και η ασυλία για όλες τις πράξεις που τελέσθηκαν από αυτά κατά την άσκηση των καθηκόντων τους θα συνεχίσουν να παρέχονται, ανεξάρτητα από του αν τα πρόσωπα αυτά έχουν παύσει να ασχολούνται με την εκτέλεση αυτών των καθηκόντων.

6. Τα προνόμια και οι ασυλίες χορηγούνται στα άτομα που αναφέρονται στην παράγραφο 1 του παρόντος παραρτήματος, με σκοπό τη διαφύλαξη της ανεξάρτητης επιτέλεσης των λειτουργιών τους σε σχέση με τα συμφέροντα της GREVIO και όχι για το προσωπικό τους όφελος. Η παραίτηση από τις ασυλίες για τα πρόσωπα που αναφέρονται στην παράγραφο 1 του παρόντος παραρτήματος θα γίνεται από τον Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης σε κάθε περίπτωση όπου, κατά τη γνώμη του, η ασυλία θα μπορούσε να παρεμποδίσει την πορεία απονομής της δικαιοσύνης και όπου η παραίτηση αυτή θα μπορούσε να γίνει χωρίς βλάβη για τα συμφέροντα της GREVIO.

Νομοθεσία για την πρόληψη της αυθαιρεσίας και της απάνθρωπης μεταχείρισης.

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 3938/2011 «*Σύσταση Γραφείου Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη και άλλες διατάξεις*» (ΦΕΚ Α' 61/31.3.2011)

**Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ**

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α' ΣΥΣΤΑΣΗ ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΩΝ ΑΥΘΑΙΡΕΣΙΑΣ – ΘΕΜΑΤΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Άρθρο 1

Σύσταση Γραφείου Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας

1. Στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη συνιστάται και λειτουργεί Γραφείο Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, υπαγόμενο απευθείας στον Υπουργό. Το Γραφείο είναι αρμόδιο για τη συλλογή, την καταγραφή, την αξιολόγηση και την περαιτέρω προώθηση προς διερεύνηση στις αρμόδιες Υπηρεσίες ή Αρχές καταγγελιών για πράξεις του ένστολου προσωπικού της Ελληνικής Αστυνομίας, του Λιμενικού Σώματος – Ελληνικής Ακτοφυλακής και του Πυροσβεστικού Σώματος, οι οποίες εκδηλώθηκαν κατά την άσκηση των καθηκόντων του ή κατά κατάχρηση της ιδιότητάς του και αφορούν:

α. βασανιστήρια και άλλες προσβολές της ανθρώπινης αξιοπρέπειας κατά την έννοια του άρθρου 137Α του Ποινικού Κώδικα,

β. παράνομες εκ προθέσεως προσβολές κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας ή υγείας ή της προσωπικής ή γενετήσιας ελευθερίας,

γ. παράνομη χρήση πυροβόλου όπλου και

δ. κάθε άλλη προσβλητική της προσωπικότητας συμπεριφορά σε βάρος κάθε ατόμου που βρίσκεται στην Ελληνική επικράτεια, καθώς και τις συναφείς πράξεις, εφόσον αυτές εκδηλώθηκαν από το ίδιο πρόσωπο στον ίδιο τόπο και χρόνο.

2. Οι καταγγελίες πρέπει να είναι επώνυμες και γραπτές και να υποβάλλονται στο Γραφείο ή στα Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών, αυτοπροσώπως ή μέσω πληρεξούσι-

ου δικηγόρου. Το όνομα και τα άλλα στοιχεία ταυτότητας του καταγγέλλοντος μπορεί να μην ανακοινώνονται κατά το στάδιο της διερεύνησης αν το ζητήσει εγγράφως ο ενδιαφερόμενος. Αν κατά την κρίση της Επιτροπής η διερεύνηση δεν είναι δυνατή χωρίς ανακοίνωση του ονόματος, ο ενδιαφερόμενος ενημερώνεται ότι η καταγγελία του θα τεθεί στο αρχείο, εφόσον ο ίδιος δεν συναινέσει εγγράφως στην ανακοίνωση του ονόματός του. Αν ο καταγγέλλων αγνοεί την ελληνική γλώσσα, μπορεί να παραστεί με διερμηνέα. Αν ο καταγγέλλων αδυνατεί να γράψει, η καταγγελία γίνεται προφορικός, καταγράφεται από υπάλληλο του Γραφείου και συντάσσεται έκθεση στην οποία γίνεται ειδική μνεία της αδυναμίας του καταγγέλλοντος να γράψει. Η έκθεση υπογράφεται από τον καταγγέλλοντα και τον υπάλληλο του Γραφείου που τη συνέταξε. Όταν η καταγγελία είναι ανώνυμη διερευνάται μόνο εφόσον περιέχει συγκεκριμένα στοιχεία που παρέχουν βάση για τη διερεύνησή της, άλλως τίθεται στο αρχείο με πράξη της Επιτροπής της επόμενης παραγράφου. Το Γραφείο επιλαμβάνεται και αυτεπαγγέλτως, παραγγέλλοντας σχετική έρευνα, μετά από πληροφορίες με συγκεκριμένα στοιχεία για περιστατικά της παραγράφου 1 και ιδίως όσων προέρχονται από δημοσιεύματα ή εκπομπές Μ.Μ.Ε.. Το Γραφείο επιλαμβάνεται επίσης περιστατικών αρμοδιότητάς του μετά από εντολή του Υπουργού Προστασίας του Πολίτη.

3. Στο Γραφείο συνιστάται Τριμελής Επιτροπή, η οποία συγκροτείται από έναν επίτιμο αρεοπαγίτη ως πρόεδρο, ένα μέλος του Γραφείου του Νομικού Συμβούλου του Κράτους στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη και έναν επίτιμο εισαγγελέα ή αντεισαγγελέα του Αρείου Πάγου ή εφετών, ως μέλη. Η Επιτροπή αξιολογεί κάθε καταγγελία ή περιστατικό για το αν εμπίπτει στις αρμοδιότητες του Γραφείου και αποφασίζει με πράξη της είτε για την υποβολή πρότασης διερεύνησης σύμφωνα με την παράγραφο 4 είτε για την προώθηση προς διερεύνηση στις αρμόδιες Υπηρεσίες είτε για τη θέση τους στο αρχείο ως αβάσιμα ή ανεπίδεκτα εκτίμησης. Αν η καταγγελία ή το περιστατικό αφορά και αξιόποινη πράξη αυτεπαγγέλτως διωκόμενη, εφαρμόζονται οι διατάξεις του άρθρου 37 του Κ.Π.Δ.. Η Επιτροπή υποχρεούται να γνωστοποιεί στις αρμόδιες αρχές κάθε καταγγελία που περιέχεται σε αυτή και δεν ανάγεται στις αρμοδιότητες του Γραφείου.

4. Σε περιπτώσεις σοβαρών καταγγελιών ή περιστατικών της παραγράφου 1 ο Υπουργός Προστασίας του Πολίτη μπορεί, ύστερα από πρόταση της Επιτροπής, να αναθέτει τη διερεύνηση σε ένα από τα μέλη της Επιτροπής. Η διερεύνηση της πειθαρχικής υπόθεσης γίνεται σύμφωνα με τις διατάξεις του οικείου πειθαρχικού δικαίου. Στην περίπτωση αυτή το Γραφείο ενημερώνει αμέσως τον Αρχηγό του οικείου Σώματος, για την αναστολή της τυχόν ασκηθείσας πειθαρχικής δίωξης και τη διαβίβαση αμέσως στο Γραφείο των συλλεχθέντων στοιχείων για συσχέτιση. Διοικητικά μέτρα που προβλέπονται από το πειθαρχικό δίκαιο του οικείου Σώματος και έχουν ληφθεί σε βάρος του πειθαρχικά ελεγχόμενου δεν τίγονται. Μετά το πέρας της πειθαρχικής έρευνας, το πόρισμα αυτής με το φάκελο της πειθαρχικής δικογρα-

φίας υποβάλλεται στον Αρχηγό του οικείου Σώματος για την άσκηση του πειθαρχικού ελέγχου, χωρίς τη διενέργεια άλλης έρευνας.

5. Η Επιτροπή της παραγράφου 3 επιλαμβάνεται επίσης υποθέσεων για τις οποίες έχει εκδοθεί καταδικαστική απόφαση από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σε βάρος της Ελλάδας για παράβαση των διατάξεων της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ν.δ. 53/1974), με την οποία διαπιστώνονται ελλείψεις της πειθαρχικής διαδικασίας ή νέα στοιχεία που δεν αξιολογήθηκαν στην πειθαρχική έρευνα ή την εκδίκαση της υπόθεσης. Στις περιπτώσεις αυτές η Διεύθυνση Αστυνομικού Προσωπικού του Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας και οι αντίστοιχες Υπηρεσίες προσωπικού των άλλων Σωμάτων διαβιβάζουν την ως άνω απόφαση και το σχετικό πειθαρχικό φάκελο στην Επιτροπή, η οποία επανεξετάζει την υπόθεση λαμβάνοντας υπόψη της ιδίως όσα έκανε δεκτά το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και αποφασίζει την εκ νέου διερεύνηση της υπόθεσης.

6. Η Επιτροπή διαβιβάζει την απόφαση για την εκ νέου διερεύνηση της υπόθεσης με όλα τα στοιχεία του φακέλου στον Αρχηγό του οικείου Σώματος, ο οποίος δεσμεύεται από την απόφαση και διατάσσει νέα έρευνα, σύμφωνα και με όσα γίνονται δεκτά από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Στο πλαίσιο της επανάληψης της πειθαρχικής διαδικασίας είναι δυνατόν να ασκηθεί ή να συμπληρωθεί η πειθαρχική δίωξη και να επιβληθεί η προσήκουσα πειθαρχική ποινή ανεξάρτητα από την αρχική εκδίκαση της υπόθεσης. Για τον υπολογισμό του χρόνου παραγραφής που προβλέπεται από τις πειθαρχικές διατάξεις κάθε Σώματος δεν υπολογίζεται το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί από την έκδοση της απόφασης του αρμόδιου, κατά περίπτωση, πειθαρχικού οργάνου, σύμφωνα με το άρθρο 39 του π.δ. 120/2008 (ΦΕΚ 182 Α'), το άρθρο 5 του π.δ. 187/2004 (ΦΕΚ 187 Α'), το άρθρο 25 παρ. 9 του ν.δ. 343/1969 (ΦΕΚ 238 Α') και το άρθρο 18 παράγραφοι 9 και 10 του ν.δ. 935/1971 (ΦΕΚ 149 Α') μέχρι την περιέλευση στην Επιτροπή της απόφασης του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Κατά τα λοιπά ακολουθείται η διαδικασία που προβλέπεται από το πειθαρχικό δίκαιο του Σώματος στο οποίο ανήκει το προσωπικό. Αν η Επιτροπή κρίνει ότι δεν απαιτείται η εκ νέου διερεύνηση της υπόθεσης διαβιβάζει την απόφασή της στη Διεύθυνση Προσωπικού του οικείου Αρχηγείου προκειμένου να τεθεί η υπόθεση στο αρχείο.

7. Το Γραφείο Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας μπορεί να ζητεί στοιχεία από οποιαδήποτε δημόσια υπηρεσία ή Υπηρεσία του ευρύτερου δημόσιου τομέα, οι οποίες υποχρεούνται να τα γνωστοποιούν ή να διαβιβάζουν αντίγραφα εγγράφων που αφορούν την υπόθεση, εκτός αν προστατεύονται από απόρρητο. Δεν ισχύει το ιατρικό απόρρητο για τα στοιχεία που ζητούνται με αιτιολογημένο έγγραφο του Γραφείου και είναι αναγκαία για τη διερεύνηση των υποθέσεων της παραγράφου 1. Τα στοιχεία της παρούσας παραγράφου χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για την εκπλήρωση της αποστολής του Γραφείου Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας.

8. Τα πειθαρχικά όργανα της Ελληνικής Αστυνομίας, του Λιμενικού Σώματος – Ελληνικής Ακτοφυλακής και του Πυροσβεστικού Σώματος υποχρεούνται να εξετάζουν κατά προτεραιότητα κάθε πειθαρχική υπόθεση που τους ανατίθεται από την Επιτροπή και αφορά σε πράξεις της παραγράφου 1 και να ενημερώνουν το Γραφείο Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας για το αποτέλεσμα της εξέτασης κάθε υπόθεσης που τους ανατέθηκε από την Επιτροπή. Τα ίδια πειθαρχικά όργανα υποχρεούνται να συμμορφώνονται προς τυχόν παρατηρήσεις της Επιτροπής που αφορούν την πειθαρχική έρευνα. Αυτός που υποβάλλει καταγγελία σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος άρθρου δικαιούται να πληροφορείται, ύστερα από αίτησή του, το αποτέλεσμα της καταγγελίας του, ενώ πρόσβαση επί των στοιχείων του φακέλου μπορεί να αποκτήσει οποιοσδήποτε υπό τις προϋποθέσεις και τους περιορισμούς του άρθρου 5 του ν. 2690/1999 (ΦΕΚ 45 Α΄).

9. Η Επιτροπή υποβάλλει κατ' έτος έκθεση στον Υπουργό Προστασίας του Πολίτη για τις δραστηριότητες του Γραφείου και τα προτεινόμενα μέτρα βελτίωσης της λειτουργίας του. Στην έκθεση επισημαίνονται οι διαπιστώσεις της Επιτροπής, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της, για τα αίτια της παραβατικής συμπεριφοράς του ένστολου προσωπικού των Σωμάτων, αξιολογούνται τα πορίσματα των πειθαρχικών οργάνων και προτείνονται μέτρα για την αντιμετώπιση της παραβατικής συμπεριφοράς του προσωπικού και τη βελτίωση του πειθαρχικού ελέγχου. Η έκθεση αυτή διαβιβάζεται από τον Υπουργό Προστασίας του Πολίτη στην αρμόδια Διαρκή Επιτροπή της Βουλής, προς ενημέρωση των μελών της. Στον ιστότοπο του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη αναρτώνται κατ' έτος στατιστικά στοιχεία των υποθέσεων που επελήφθη η Επιτροπή.

10. Οι Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας, του Λιμενικού Σώματος – Ελληνικής Ακτοφυλακής και του Πυροσβεστικού Σώματος, καθώς και κάθε άλλη δημόσια αρχή ή Υπηρεσία, υποχρεούνται να παρέχουν άμεση και ουσιαστική συνδρομή στο προσωπικό του Γραφείου για την εκπλήρωση της αποστολής του.

11. Το Γραφείο εδρεύει στο Νομό Αττικής και διαθέτει πρόσβαση σε άτομα με αναπηρία. Οι απαιτούμενες πιστώσεις για τον υλικοτεχνικό εξοπλισμό και τις δαπάνες λειτουργίας του εγγράφονται στον προϋπολογισμό του ειδικού φορέα «Ελληνική Αστυνομία».

12. Η λειτουργία του Γραφείου Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας δεν υποκαθιστά τις υφιστάμενες δομές υποβολής και εξέτασης καταγγελιών αυθαιρεσίας σε άλλα όργανα ή αρχές.

13. Το Γραφείο στελεχώνεται με το αναγκαίο και κατάλληλο για τη λειτουργία του προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας, του Λιμενικού Σώματος – Ελληνικής Ακτοφυλακής και του Πυροσβεστικού Σώματος, το οποίο αποσπάται σε αυτό, με απόφαση του Υπουργού Προστασίας του Πολίτη, για χρονικό διάστημα μέχρι τριών ετών που μπορεί να ανανεώνεται μία φορά. Το προσωπικό αυτό πρέπει να διακρίνεται για την αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητά του, το ήθος και τη διαγωγή του, την υπευ-

θυνότητα και αποφασιστικότητά του. Το ένστολο προσωπικό των ως άνω Σωμάτων απαιτείται επιπλέον να έχει αξιολογηθεί, κατά τη διάρκεια των πέντε τελευταίων ετών, με το γενικό χαρακτηρισμό «εξαιρέτος» και να έχει κριθεί ευμενώς από τα αρμόδια συμβούλια κρίσεων.

14. Οι επίτιμοι δικαστικοί λειτουργοί της Επιτροπής διορίζονται με τους αναπληρωτές τους με απόφαση του Υπουργού Προστασίας του Πολίτη, μετά από δημόσια πρόσκληση ενδιαφέροντος. Το μέλος του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους και ο αναπληρωτής του προτείνονται από τον Πρόεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, ύστερα από σχετικό έγγραφο του Υπουργού Προστασίας του Πολίτη. Ο πρόεδρος της Επιτροπής ασκεί και τη διοίκηση του Γραφείου. Η θητεία των επίτιμων δικαστικών λειτουργών στις εν λόγω θέσεις ορίζεται διετής και μπορεί να ανανεωθεί μία φορά για δύο ακόμη έτη.

15. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Υπουργού Προστασίας του Πολίτη, καθορίζονται οι οργανικές θέσεις του Γραφείου Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, ρυθμίζονται τα θέματα οργάνωσης και λειτουργίας αυτού, καθορισμού των επί μέρους αρμοδιοτήτων και καθηκόντων των οργάνων και του προσωπικού του, διαδικασιών υποδοχής και ενημέρωσης των πολιτών, συνεργασίας με τα Σώματα, τις Υπηρεσίες και τους φορείς και κάθε άλλο σχετικό με αυτά θέμα.

16. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Προστασίας του Πολίτη καθορίζονται οι αποδοχές των επίτιμων δικαστικών λειτουργών που μετέχουν στην Επιτροπή της παραγράφου 3.

(...)¹⁵³

Άρθρο 28 **Έναρξη ισχύος**

Η ισχύς του παρόντος νόμου αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Παραγγέλλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 2 ΦΕΚ 61 / 31/03/2011 8 Μαρτίου 2011

153. Ακολουθούν άρθρα που αφορούν στο Συμβούλιο Συντονισμού και Στρατηγικής Εσωτερικής Ασφάλειας, την Υπηρεσία Διαχείρισης Ευρωπαϊκών και Αναπτυξιακών Προγραμμάτων, ΘΕΜΑΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ, ΘΕΜΑΤΑ ΠΥΡΟΣΒΕΣΤΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ, ΛΟΙΠΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ κ.λπ.

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4228/2014 «Κύρωση του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών» (ΦΕΚ Α' 7/10.1.2014)

**Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ**

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

Άρθρο πρώτο

Κυρώνεται και έχει την ισχύ, που ορίζει το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος, το Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (κυρωτικός νόμος της Σύμβασης 1782/1988, Α' 116), που υιοθετήθηκε με το ψήφισμα 57/199 (18 Δεκεμβρίου 2002) της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, το κείμενο του οποίου στο πρωτότυπο στην αγγλική γλώσσα και σε μετάφραση στην ελληνική έχει ως εξής:

Άρθρο δεύτερο

Σύσταση Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης

1. Ως «Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης», κατά τα άρθρα 3 και 17 του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (καλούμενου εφεξής «Προαιρετικό Πρωτόκολλο»), ορίζεται ο Συνήγορος του Πολίτη.
2. Στην παρ. 1 του άρθρου 1 του ν. 3094/2003 (Α' 10) προστίθεται τελευταίο εδάφιο ως εξής: «Ο Συνήγορος του Πολίτη ορίζεται ως «Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης, για την πρόληψη των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας» σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 3 και 17 του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου, στη σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, που υιοθετήθηκε στις 18 Δεκεμβρίου 2002.»
3. Κατά την ενάσκηση των καθηκόντων του, ο Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης δύναται να συνεργάζεται με άλλους φορείς που δραστηριοποιούνται στο πεδίο της προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ειδικότερα της πρόληψης των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης, ιδίως με την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, την Ειδική Επιτροπή Ελέγχου – Προστασίας των Δικαιωμάτων των Ατόμων με Ψυχικές Διαταραχές (άρθρο 2 του ν. 2716/1999), το Γραφείο Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας του Υπουρ-

γείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη (ν. 3938/2011) και το Σώμα Επιθεώρησης και Ελέγχου Καταστημάτων Κράτησης (ν. 3090/ 2002).

Άρθρο τρίτο

Στελέχωση Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης

1. Για την άσκηση των αρμοδιοτήτων που προβλέπονται από τις διατάξεις του παρόντος νόμου, ο Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης στελεχώνεται από μέλη του προβλεπόμενου στο άρθρο 5 του ν. 3094/2003 «Συνήγορος του Πολίτη και άλλες διατάξεις» ειδικού επιστημονικού προσωπικού.

2. Για την επάρκεια στελέχωσης του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης συνιστώνται στο Σ.τ.Π. τρεις (3) οργανικές θέσεις μόνιμου προσωπικού κλάδου ΠΕ Ειδικού Επιστημονικού Προσωπικού ή με σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου της ίδιας ειδικότητας της παρ. 3 του άρθρου 5 του ν. 3094/2003, όπως αντικαταστάθηκε με την παρ. 7 του άρθρου 284 του ν. 3852/2010, που προστέθηκε με την παρ. 1α του άρθρου 9 του ν. 3861/2010. Οι θέσεις αυτές καλύπτονται σύμφωνα με τα προβλεπόμενα από τις διατάξεις του προηγούμενου εδαφίου, οι οποίες διατάξεις διέπουν και το καθεστώς του υπηρετούντος σε αυτές προσωπικού.

3. Για την αποτελεσματικότερη άσκηση των αρμοδιοτήτων του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης δύναται να αποσπώνται στο Συνήγορο του Πολίτη μόνιμοι ή με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου υπάλληλοι από υπηρεσίες του Δημοσίου ή των Ν.Π.Δ.Δ. ή των Ν.Π.Ι.Δ. του ευρύτερου δημόσιου τομέα, όπως αυτός εκάστοτε οριοθετείται από τις ισχύουσες διατάξεις, για τη διοικητική και γραμματειακή υποστήριξη του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης. Η απόσπαση διενεργείται με κοινή απόφαση των Υπουργών Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης και του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού, ύστερα από αίτημα του Σ.τ.Π., χωρίς γνώμη υπηρεσιακών συμβουλίων, κατά παρέκκλιση των ισχυουσών γενικών ή ειδικών διατάξεων. Η διάρκεια της απόσπασης ορίζεται τριετής, δύναται να παρατείνεται δύο ακόμη φορές για ίσο χρονικό διάστημα με διαπιστωτική πράξη του Συνηγόρου του Πολίτη και είναι υποχρεωτική για την υπηρεσία του υπαλλήλου. Κατά τα λοιπά για τις αποσπάσεις ή μετατάξεις υπαλλήλων εφαρμόζονται οι διατάξεις του άρθρου 25 του ν. 4024/2011 και της παρ. 22 του άρθρου τρίτου του ν. 3845/2010.

4. Ο Συνήγορος του Πολίτη αναθέτει την εκτέλεση των αρμοδιοτήτων του Ε.Μ.Π. που προβλέπονται από τις παρούσες διατάξεις, σε έναν από τους Βοηθούς Συνηγόρους.

Άρθρο τέταρτο

Διενέργεια επισκέψεων – Πραγματογνωμοσύνη

1. Κατά την ενάσκηση των καθηκόντων του, ο Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης διενεργεί επισκέψεις σε όλους τους χώρους στέρησης της ελευθερίας, με ή χωρίς προηγούμενη ενημέρωση των αρμόδιων αρχών που προΐστανται των χώρων αυτών. Αιτιολογημένη αντίρρηση για επίσκεψη σε συγκεκριμένο χώρο στέρησης της ελευθε-

ρίας μπορεί να προβληθεί, υπό την αίρεση της έγκρισής της από την αμέσως ανώτερη αρχή εντός είκοσι τεσσάρων ωρών, μόνο για επείγοντες και επιτακτικούς λόγους εθνικής άμυνας, δημόσιας ασφάλειας, φυσικών καταστροφών ή σοβαρής αναταραχής στο χώρο στον οποίο πρόκειται να πραγματοποιηθεί η επίσκεψη, οι οποίοι αποτρέπουν προσωρινά την πραγματοποίηση μιας τέτοιας επίσκεψης.

2. Ο Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης δύναται να παραγγέλλει πραγματογνωμοσύνη, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 6 παρ. 1 του π.δ. 273/1999 «Κανονισμός Λειτουργίας του Συνηγόρου του Πολίτη».

Άρθρο πέμπτο **Σύνταξη εκθέσεων**

Στην παρ. 5 του άρθρου 3 του ν. 3094/2003 (Α' 10) προστίθεται τελευταίο εδάφιο ως εξής:

«Ο Συνήγορος του Πολίτη, ως Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης, για την πρόληψη των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, διενεργεί έρευνες και δημοσιεύει εκθέσεις σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις του «Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας», όπως αυτό κυρώνεται δια του παρόντος νόμου.»

Άρθρο έκτο

Οι δαπάνες που προκαλούνται από τη λειτουργία του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης και την εκτέλεση του έργου του, αντιμετωπίζονται στο πλαίσιο των κατ' έτος εγγεγραμμένων στον προϋπολογισμό του Υπουργείου Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης πιστώσεων, ύστερα από πρόταση του Συνηγόρου του Πολίτη.

Άρθρο έβδομο

Με απόφαση του Συνηγόρου του Πολίτη που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, δύναται να καθορίζονται θέματα λειτουργίας του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης.

Άρθρο όγδοο

Η ισχύς του παρόντος νόμου αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και του Πρωτοκόλλου που κυρώνεται από την πλήρωση των προϋποθέσεων του άρθρου 28 αυτού.

Παραγγέλλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 9 Ιανουαρίου 2014

Βιογραφικά Σημειώματα

Ο Νίκος Χαμτζούδης γεννήθηκε το 1980. Σπούδασε στη Νομική Σχολή του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Είναι Δικηγόρος στον Άρειο Πάγο, ασκώντας μαχόμενη δικηγορία από το 2004. Διαθέτει Μεταπτυχιακό Δίπλωμα στο Διεθνές Δίκαιο και τις Διπλωματικές Σπουδές από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Αθηνών, το οποίο απέκτησε το 2006, ενώ βρίσκεται στο στάδιο εκπόνησης της διδακτορικής του διατριβής με θέμα «Σύγχρονες εξελίξεις ενίσχυσης της διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων: αντιμετώπιση των παραβιάσεων από ιδιώτες». Ασχολείται ενεργά με την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου ως νομικός σύμβουλος οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών.

Ο Θανάσης Θεοφιλόπουλος γεννήθηκε το 1983. Σπούδασε Κοινωνιολογία στο Πάντειο Πανεπιστήμιο. Στη συνέχεια, ολοκλήρωσε το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Κοινωνιολογίας του Παντείου, με κατεύθυνση «Κοινωνικός Αποκλεισμός και Μειονότητες», αποφοιτώντας με άριστα. Είναι υποψήφιος διδάκτορας του ίδιου Τμήματος και υπότροφος του Ιδρύματος Α.Γ. Λεβέντη. Έχει συμμετάσχει ως εισηγητής σε επιστημονικά συνέδρια στην Ελλάδα και στο εξωτερικό και είναι μέλος του Συλλόγου Ελλήνων Κοινωνιολόγων. Στα επιστημονικά του ενδιαφέροντα περιλαμβάνονται ο ρατσισμός, η εξτρεμιστική δεξιά, η τρομοκρατία.

